NORGES OFFICIELLE STATISTIK.

Tredie Række No. 315.

BERETNINGER

OM

AMTERNES ØKONOMISKE TILSTAND

I

FEMAARET 1891—1895.

(Rapports sur l'état économique des préfectures pendant la période 1891—1895.)

UDGIVNE AF

DET STATISTISKE CENTRALBUREAU.

II.

(STAVANGER—FINMARKEN.)

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1899.

For Femaarene 1881—1885 og 1886—1890 se Norges officielle Statistik, Tredie Række No. 102 og 206.

STEEN'SKE BOGTRYKKERI.

Indhold.

								Trykt.
No.	XI.	Beretning	fra	Amtmanden	i	Stavanger	Amt	Juli 1898.
-	XII.	—	-	—	-	Søndre Bergenhus	—	Febr. 1899.
-	XIII.	—	-	Stiftamtmanden	-	Bergen		Juli 1899.
-	XIV.	—	-	Amtmanden	-	Nordre Bergenhus	Amt	April 1898.
-	XV.	—	-	—	-	Romsdals	—	Jan. 1898.
-	XVI.	—	-	—	-	Søndre Trondhjems	—	Sept. 1899.
-	XVII.	—	-	—	-	Nordre Trondhjems	—	Febr. 1898.
-	XVIII.	—	-	—	-	Nordlands	—	Nov. 1899.
-	XIX.	—	-	—	-	Tromsø	—	Juli 1899.
-	XX.	—	-	—	-	Finmarkens	—	April 1899.

Table des matières.

No.	XI.	Rapport	du	préfet	de	Stavanger.
-	XII.	—	-	—	-	Bergenhus du Sud.
-	XIII.	—	-	—	-	la ville de Bergen.
-	XIV.	—	-	—	-	Bergenhus du Nord.
-	XV.	—	-	—	-	Romsdal.
-	XVI.	—	-	—	-	Trondhjem du Sud.
-	XVII.	—	-	—	-	Trondhjem du Nord.
-	XVIII.	—	-	—	-	Nordland.
-	XIX.	—	-	—	-	Tromsø.
-	XX.	—	-	—	-	Finmarken.

XI.

Stavanger Amt.

Underdanigst Beretning

om Stavanger Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

Folkemængde.

Amtets Landdistrikts Folkemængde udgjorde ved Udgangen af Aaret 1890 ca. 80 000, hvori heromhandlede Femaar neppe har gjort synderlig Forandring.

Antallet af Udvandrede fra Amtet (Byerne dog her indbefattede) til oversøiske Lande er opgivet saaledes:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1891—1895.
1 257	1 708	1 738	579	560	5 842

I forrige Femaar var Antallet opgivet til 8 436.

1 og 2. Jordbrug og Fædrift.

Efter Fogdernes Kassebøger havde Amtet ved Udgangen af Aaret 1895 med en samlet Matrikulskyld af Mark 23 280.28 et Antal af 11 848 særskilt skyldsatte Brug. Dette skulde altsaa give ca. Mark 1.96 pr. Brug mod i forrige Femaar ca. Mark 1.98. Det er imidlertid at mærke, at medens adskillige særskilt skyldsatte Brug ikke er udskilte i Kassebøgerne (Lov 4 Juli 1884 § 4),

findes der omvendt opført som særskilt skyldsatte Brug endel, der i Virkeligheden ikke benyttes som saadanne.

De Herreder, hvis Brug har den største Gjennemsnitsskyld, er Rennesø og Fister med omkring 4 Mark, Mosterø og Vass med over 3½ Mark, Nerstrand og Finnø med over 3 Mark. Mindst er den i Egersunds Landsogn med omkring 1 Mark, i Hetland, Høle, Saude, Skudenes, Aakre og Skaare med under 1½ Mark. Denne lave Gjennemsnitsskyld forklares dels af nær Beliggenhed ved By og derved foranlediget Udparcellering til Tomter m. V., dels af at Fiskeri er en Hovednæring. Ingen af disse Omstændigheder er dog tilstede til at forklare den lave Gjennemsnitsskyld i Høle og Saude.

Jordbruget er i Femaaret gaaet jevnt, om end ikke hurtigt, fremad. Af den udyrkede Mark, hvoraf navnlig Jæderen har saa store Strækninger, er stadig en Del under Opdyrkning. Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret tildelt 30 Gaardbrugere og Husmænd Præmier for omhyggelig Rydning af Jord.

Under de lave Priser paa Korn er Kornavlingen indskrænket noget, medens Dyrkning af Rodfrugter — Poteter og Turnips — er tiltaget. Derhos har Engdyrkningen været i Fremgang. Under den knappe Tilgang af Arbeidshjælp til Landbruget gaar Anskaffelse af arbeidsbesparende Redskaber, saasom Slaattemaskiner, Hesteriver, Kornrensemaskiner og Hakkelsemaskiner, stadig fremad. Der antages i Amtsdistriktet at findes omkring 300 Slaattemaskiner. Af Damptærskemaskiner findes en i Hetland og en i Helleland, af Radsaamaskiner en i Høiland og en i Ogne. Derhos findes endel Maskiner for Radsaaning af Turnipsfrø.

Der er i Femaaret ikke indtruffet noget Uaar for Landbruget, men heller ikke noget rigt. Uheldigt Indhøstningsveir har i flere af Aarene nedsat en ellers god Avling.

Efter det statistiske Centralbureaus Aarbøger skal den aarlige Korn- og Potetesavl i Amtet kunne ansættes saaledes:

Avl af:	Hektoliter.	Værdi. Kr.
Hvede	80	1 200
Rug	6 700	65 000
Byg	43 000	380 000
Blandkorn	4 000	23 000
Havre	310 000	1 500 000
Erter	17	240
Poteter	540 000	1 700 000
Tilsammen	903 797	3 669 440

Der synes i Femaaret at have været en noget stigende Interesse for Havebrug, uden at den dog vel endnu er trængt mere almindelig igjennem. Havebrug vil neppe heller — bortseet maaske fra de nærmeste Strækninger omkring Byerne — faa nogen synderlig Betydning uden som ydende et sundt Bidrag til egen Husholdning.

Kvægavlen har i Femaaret antagelig gjort adskillige Fremskridt.

Erkjendelsen af, at forbedret Fodring og Røgt er fordelagtig, har vistnok været stigende. Derhos er Opmærksomheden ved det Offentliges Foranstaltninger mere og mere bleven vakt for gode Avlsdyr og Bevarelse og Udvikling af de stedvante Racer. Der har, som tidligere, med Bidrag af Stat og Amt været underholdt fire Stamhingste; Statens Hesteudstilling ved Stavanger er i Femaaret bleven udvidet til aarlig; derhos har der med Bidrag af Amtets Landhusholdningsselskab været underholdt Hoppe- og Følskuer, hvorved gode Hopper er bleven præmierede paa Betingelse af, at de blev at bedække af præmieret Hingst. Der har været en livlig Dannelse af Kvægavlsforeninger, der har faaet Bidrag af Staten til Indkjøb og Underhold af gode Okser. Kvægudstillinger (Hornkvæg og Faar) har som tidligere været afholdt aarlig vekselvis i Egersund, Stavanger og Haugesund. Husdyravlsbestyreren ytrer, at Husdyravlen viser mærkbare Fremskridt, navnlig hvad Heste og Okser betræffer. Hertil bidrager, tilføier han, for Oksers Vedkommende, at godkjendte Okser nu kan paaregnes at blive solgte for god Pris til de stadig tiltagende Kvægavlsforeninger. Dette Amts Faarebestand har allerede gjennem længere Tid været jevnt god, men ogsaa til Anskaffelse af gode Vædere ydes offentligt Bidrag (af Landhusholdningsselskabet).

Amtet har antagelig:

ca.	8 000	Heste,
-	38 000	Kjør over 2 Aar,
-	14 000	Ungfæ,
-	430	Okser over 2 Aar,
henimod	200 000	Faar,
ca.	12 000	Gjeder,
henimod	6 000	Svin.

Disse Tal betegner vel ingen Tiltagen i Antal, tvertimod nogen Nedgang, undtagen for Svin, hvis Antal er tiltaget betydelig; derimod peger det paa, at Dyrenes Fodring, som ovenfor anført, er bleven rigeligere end tidligere.

Husdyrenes Gjennemsnitsværdi er opgivet omtrent saaledes:

Husdyr.	1895.	1890.
	Kr.	Kr.
Hest	207	215
Okse	82	87
Ko	87	95
Ungnøt	42	53
Kalv	6	6
Faar	14	16
Gjed	11	11
Svin	60	68

Der skulde saaledes i Femaaret i det Hele have været nogen Nedgang i Priserne.

Den gjennemsnitlige Melkemængde aarlig af en Ko er for Aaret 1895 opgivet til omtrent 1 050 Liter, hvilket skal være omtrent 75 Liter mere end i Aaret 1890.

Sættes en Liter Melk til 8 Øre, hvilket antagelig er lavt nok, skulde altsaa den aarlige Melkeafkastning af Amtets 38 000 Kjør have en Værdi af omtrent Kr. 3 200 000.

Antallet af Meierier var ved Femaarets Udgang steget til 18 med en Omsætning i Aaret 1895 af henimod 8 Millioner Liter Melk til en Værdi af henimod Kr. 660 000. I Aaret 1890 var Meieriernes Antal 14 med en Omsætning af omtrent $3^3/_4$ Million Liter Melk til en Værdi af omtrent Kr. 335 000. Den ved Meierierne opnaaede Nettopris for Melken har i Femaaret 1891/95 udgjort henholdsvis 8.87, 9.59, 8.76, 8.72, 8.30 Øre pr. Liter.

Med Bidrag af Amtets Landhusholdningsselskab anbringes der aarlig endel unge Kvinder af Landbefolkningen ved Meierierne til Oplærelse.

Omkring Femaarets Udløb blev det for Amtets Faareeiere noksaa fordelagtige Opkjøb af Faar til Udførsel til England standset ved Forbud i England mod Indførsel dertil af levende Faar. Det har derfor maattet søges nye Afsætningsveie. Det har, tildels med offentlig Understøttelse, været gjort Forsøg med Udførsel til Frankrige og Belgien. Videre har, ligeledes med offentlig Understøttelse, været gjort Forsøg med Fedning af Faar til Udførsel til England i slagtet Tilstand. Af disse Forsøg tør imidlertid neppe endnu noget paalideligt sluttes. Sandsynligst tør det være, at det i Længden vil findes mest regningssvarende at søge Afsætningssteder indenlands paa Strækningen mellem Kristiansand og Kristiania. Forsaavidt Dyrene skal sælges i slagtet Tilstand, maa imidlertid Forsendelsesmaaden undergaa væsentlig Forandring, da slagtede Dyr hidtil har været nedstuvede i Kasser paa en saadan Maade, at de under Transporten er bleven forringede, tildels ganske bedærvede. En forbedret Forsendelsesmaade møder ingen Vanskelighed, men vil kræve mere og bedre Plads og derved noget høiere Fragt, der dog vel vil meget mere end opveies ved forhøiet Pris for Varen. Derhos maa det vistnok haves for Øie, at Forsendelserne fordeles saaledes at Tilgangen nogenlunde svarer til Behovet til enhver Tid.

Som Husdyr, der synes at faa økonomisk Betydning for Amtet, maa nævnes Høns. Hønseavlen omfattes med en stigende Interesse og tør under vore milde Vintre have Betingelser for sig. Jeg har seet Salg af Æg fra Amtet ansat til en Værdi af 150 à 200 000 Kr. aarlig og Produktionen er vistnok stadig stigende.

Landbrugsskolen paa Tveit i Nerstrand har faaet ny Skolebygning, der tillige indeholder Sove- og Opholdsrum for Andenlæreren og Eleverne. Dens

Jordareal er bleven forøget ved Tilkjøb af to Brug af Skyld tilsammen Mark 3.66. Den eier derefter hele Gaarden Tveit af Skyld Mark 16.45. Foruden som tidligere 12 Elever i toaarige Kurser er der i Femaarsperioden begyndt paa at optage saakaldte Vinterelever, der gjennemgaar to 6 Maaneders Vinterkurser, men ikke deltager i Sommerundervisningen. Antallet af saadanne Vinterelever har været 20.

Den i 1888 nedlagte Amtsagronompost blev i 1891 gjenoptaget med Forpligtelse for Amtsagronomen til ogsaa at veilede i Havebrug. Han har været særdeles stærkt benyttet.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret fortsat sin Virksomhed, tildels med et i forskjellige Henseender udvidet Virkefelt.

Udskiftning af Jordfællesskab har været fortsat af 3 Udskiftningsformænd med Assistenter, der stadig har været fuldt optagne. Uagtet Udskiftningsvæsenet nu har virket gjennem et saa langt Tidsrum, synes dog dets Virksomhedsfelt endnu langtfra udtømt, hvilket antagelig væsentlig grunder sig dels i, at der føles Trang til en fuldstændigere Udskiftning end efter de ældre Udskiftninger (før 1858), dels i at Fællesskab i Udmark mere og mere ønskes hævet.

3. Skovvæsen.

Angaaende Skovvæsenet tillader jeg mig at henvise til den i min forrige Femaarsberetning indtagne Fremstilling fra Forstmester Gløersen. Jeg skal kun gjentage følgende:

Jæderen og Dalene Fogderi er næsten uden Skov, naar undtages Lund og Bjerkreim Herreder, der har ikke ubetydelig Løvskov og tillige lidt Furuskov. Ogsaa i Sogndal og Gjesdal Herreder er Løvskoven ikke ganske ubetragtelig, medens det i Fogderiets øvrige Herreder (Heskestad, Helleland, Egersund, Ogne, Varhaug, Nærbø, Klep, Time, Høiland, Haaland og Hetland) dels ingen Skov findes, dels kun noget ganske ubetydeligt.

I Ryfylke Fogderi er følgende elleve Herreder, nemlig Skudenes, Aakre, Avaldsnes, Torvestad, Skaare, Skjold, Rennesø, Mosterø, Bokn og tildels Finnø og Sjernerø, skovløse eller meget sparsomt forsynede med Skov. De øvrige fjorten Herreder i Fogderiet (Høle, Fossan, Strand, Aardal, Hjelmeland, Fister, Suldal, Sand, Saude, Vass, Jelse, Tysvær, Vikedal og Nerstrand) har derimod mere eller mindre betragteligt af Skov, saavel Furuskov som Løvskov. De bedste Skovherreder er Suldal, Sand, Saude, Jelse og Hjelmeland, der afsætter saavel Bygningstømmer som Bord, Stav og Brændeved til Byerne og til de skovfattigere Herreder. Fra Suldal og Sand kan Tømmer flødes gjennem Suldalslaagen, medens de øvrige Elve i Fogderiet ikke er tjenlige til Flødning.

Da Torv og opgravede Trærødder er det almindelige Brændsel over hele

Amtets Landdistrikt undtagen i den østlige Del af Ryfylke, sælger ogsaa flere af de mere skovfattige Distrikter endel Brændeved.

Forstvæsenets Planteskole ved Sandnes har, som i forrige Beretning anført, to større Plantningsfelter i Høiland Herred, nemlig nordenfor Braasteinvandet (Høilands Præstegaard, Myklebostad og Espeland) samt paa Vagle- og Skjævelandsheierne. Videre er derfra beplantet Bukøen under Avaldsnes Præstegaard. Derhos er der af Jæderens, Egersunds og Haugesunds Træplantningsselskaber ligesom af forskjellige Private udført endel Plantninger med Bistand af det Offentlige. Det betydeligste af disse er Beplantningen af Njaaheien i Time. De øvrige er formentlig ikke af stor Udstrækning.

Medens den overveiende Del af Amtets Befolkning synes at være af den Mening, at der ikke er Grund til Frygt for nogen yderligere Tilbagegang af Amtets Skovbestand, saa raader en modsat Mening blandt Forstmænd. En forstmæssig uddannet Mand har udtalt, at medens der er Skoveiere, der vedligeholder og endog forbedrer sin Skov, saa gaar dog Naaleskoven paa Grund af for stærk og uheldig ordnet Hugst i det Hele taget meget tilbage. Det træffer nok, forklarer han, at det efter saadan Hugst kommer Naaleskov igjen, men jevnligst optages Grunden af Løvskov. Han fortsætter saaledes:

«Løvskoven holder sig bedre, men ogsaa den formindskes ved altfor stærk Hugst og altfor hyppig Hugst paa samme Areal. Tildels, især i de noget høiere beliggende Skove med mager Grund, trækker ogsaa Løvskoven sig noget tilbage, idet Grunden der erobres af Lyngen, men paa andre Lokaliteter, især i lavere, næsten ganske skovløse Egne, har Løvskoven i de senere Aar vundet noget Terræn, dette antagelig foraarsaget ved Eiernes voksende Sands for Trævækstens Værdi og deraf følgende forsigtigere Behandling af den samt af Nutidens bedre Fodring af Husdyrene, saa disse ikke med samme forsultne Graadighed som før fortærer enhver fremspirende Løvtræplante. Løvskovens Reduktion er mere en Formindskelse af Træmassen paa Roden end Indskrænkning af dens Areal.

Hvor Løvskoven, som ovenfor anført, indtager Furuens Plads, vil den jo for en Del erstatte den fortrængte Furu, men mere afsides beliggende lønner Løvskovens Hugst og Fremdrift sig kun daarligt eller slet ikke, og mangesteds paa den magrere Grund vil Løvskoven — Birken — neppe i Længden kunne vedligeholde Grundens Vækstkraft, saa Produktionsevnen vistnok langsomt men sikkert vil aftage og tilsidst ganske ophøre, saa Trævæksten maa vige Pladsen for Lyng og andre Ukrudsplanter.

— —

Skovplantning paa dæmpet Flyvesand er i Femaaret fortsat af Jæder-Jernbanen paa Ognesanden og Gaarden Nærlands Opsiddere, begge Steder — dog især paa Nærlandssanden — med udmærket heldigt Resultat.

Ellers foregaar jo nogen Plantning af Træer omkring i Amtet især paa Jæderen, men mest kun i det Smaa, nærmest omkring Husene til Pryd og Hygge, og kun faa Privatmænd foretager Plantning af egentlige Skovpartier uden Bidrag af det Offentlige.

I Femaaret er bevilget 5 Plantningsbidrag til Gaardeiere paa Jæderen til Beplantning af tilsammen ca. 10 Hektar Jord. Sandsen for Skovplantning var dog stadig voksende, saa flere Andragender om Bidrag indløb i Femaarets sidste Halvaar, og end flere er indløbne senere, tildels gjældende større Beløb og tilsvarende større Arealer.

I Femaaret hærjedes baade Statens og de private Plantninger paa Jæderen haardt af et Skovinsekt, «Lophyrus rufus», hvis Larver fortærede Furuens Naale og derved hemmede Væksten og tildels, hvor Planterne var svage, dræbte dem. Ved Femaarets Udgang var Insektmængden betydelig aftaget og den værste Fare overstaaet. Ellers vides ingen Sygdom af Betydning at have optraadt enten i den naturlige eller plantede Skov.

Med Bidrag af det Offentlige og under Skovvæsenets Ledelse er i Femaaret udført Dæmpning af Flyvesand paa ca. 22 Hektars Udstrækning paa den tørlagte Bund af Skeievandet i Orre Sogn, Klep. Paa de tidligere dæmpede store Flyvesandsvidder paa Gaardene Byberg og Helleland i Haaland, Nærland i Haa og Kvalbein i Ogne holder Sanden sig fremdeles godt dækket.»

4. Fiskerier.

Værdiudbyttet af Kystfiskeriet her i Amtet er anslaaet saaledes efter Priserne paa Fiskepladsene:

Fiskeri eller Fangst af:	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skrei	173 275	192 000	503 900	452 715	1 375
Fedsild	-	2 768	-	-	1 600
Brisling og anden Smaasild	65 307	172 978	157 093	108 790	181 035
Vaarsild	586 775	458 450	123 951	202 500	532 600
Makrel	138 546	75 818	76 690	130 795	42 740
Andre Fiskerier	38 868	27 333	26 540	29 318	49 490
Laks og Søørret	89 296	80 372	67 109	44 577	79 211
Hummer	104 108	88 567	93 853	105 214	94 658
Østers	7 200	2 400	2 700	-	1 800
Tilsammen	1 203 375	1 100 686	1 051 836	1 073 909	984 509

Det samlede Udbytte i Femaaret skulde saaledes have andraget til ca. $5^1/_2$ Million Kroner, medens det i Femaaret 1886/90 kun androg til ca. $3^1/_2$ Million Kroner, altsaa en Forøgelse af 2 Millioner. Forøgelsen falder væsentlig paa følgende Fiskerier:

	1886/90.	1891/95.	Forøgelse.
Skrei	ca. Kr. 525 000	ca. Kr. 1 325 000	ca. Kr. 800 000
Brisling	- - 200 000	- - 685 000	- - 485 000
Vaarsild	- - 1 200 000	- - 1 850 000	- - 650 000
Laks og Søørret	- - 260 000	- - 360 000	- - 100 000

Værdien af Hummerfisket er gaaet ned med ca. Kr. 90 000, nemlig fra ca. Kr. 580 000 til ca. Kr. 490 000.

Vedkommende Vaarsildfisket hidsættes derhos følgende Opgaver:

Aar.	Opfisket Kvantum beregnet i:		Middelpris pr. Maal.
	Maal.	Hektoliter.	
			Kr.
1891	104 900	157 350	5.62
1892	107 800	161 700	4.29
1893	21 650	32 475	5.71
1894	56 000	84 000	2.47
1895	75 500	113 250	6.97

Middelpris i Femaaret altsaa pr. Maal Kr. 5.01,
i Femaaret 1886/90 udgjorde den « 3.96.

De i min forrige Beretning nævnte Anlæg for Østersudklækning skal det i heromhandlede Femaar ikke være gaaet heldigt med, men de skal dog ikke være opgivne.

Hvad angaar Laks- og Ørretfisket i Elvene, da tyder de foreliggende Opgaver paa, at dette i Femaaret gjennemsnitlig kun skal have udgjort omkring 20 000 kg. (af Værdi omkring Kr. 20 000) aarlig — altsaa betydelig mindre end i forrige Femaar, da Gjennemsnittet er opført til henimod 40 000 kg. aarlig. Denne Forskjel maa rimeligvis forklares af, dels at det i Opgaverne for forrige Femaar er medtaget Fiske ved Elvemundingerne, der rigtigere er at henføre under Søfisket, dels at Elvene i tiltagende Grad er bleven bortforpagtede til Sportsfiske, der ikke er anlagt paa at opfiske det størst mulige Kvantum.

Det daglige Fiske, der foregaar Aaret rundt, dels til eget Brug, dels til Salg i Byerne, har vistnok en ikke ringe Betydning i Befolkningens Økonomi, men tilnærmelsesvis at opgive dets Værdi i Kroner lader sig neppe gjøre, iallefald ikke uden meget vidtløftige Undersøgelser.

5. Bergværksdrift.

Visnes Kobberværk blev nedlagt 30 November 1894, hvorefter nogen Bergværksdrift af Betydning ikke længer foregaar i Amtet. Driften efter Zink

i Saude foregaar fremdeles kun paa Prøve med faa Arbeidere. Paa Talgøen i Sjernerø drives fremdeles lidt Brud af Marmor.

Siden jeg i min forrige Femaarsberetning i denne Forbindelse nævnte Kiselguhr, skal jeg her tilføie, at det er dannet et Aktieselskab med en Aktiekapital af, saavidt vides, Kr. 95 000 til Udnyttelse af Kiselguhren i Vandene mellem Høle og Høiland. De for Driften opførte Bygninger med Indretninger er paa Gaarden Imbs i Høle Herred.

6. Industri.

Den industrielle Virksomhed i Amtets Landdistrikt er neppe undergaaet nogen væsentligere Forandring siden forrige Femaarsperiode. Nogen ny Gren vides ikke at være optaget. De vigtigste industrielle Anlæg er Spinderier og Væverier (navnlig Aalgaards Fabriker i Gjesdal, Figgens i Høiland, Hillevaags i Hetland) og Teglværker, navnlig i Høiland. Tou Bryggeri og Mølle i Strand og Moi Snelle- og Dreiefabrik i Lund er ogsaa betydeligere Anlæg. Væveri- og Spinderivirksomheden synes at have været i Fremgang og at være Gjenstand for Udvidelse. For en stor Del er det antagelig fra Byerne, den er sat igang og drives. Tallet af dem, der i Landdistriktet var sysselsatte i Industriens Tjeneste, var for forrige Femaar opgivet til 735. Dette Tal er for det Femaar, hvorom her handles, opgivet til omkring 750, altsaa ingen synderlig Forøgelse.

7. Binæringer.

Frembringelser af Husflid er her i Amtet, som antagelig ellers omkring i Landet, i Aftagende, idet Sager, der tidligere arbeidedes i Hjemmene, nu fabrikmæssig frembringes billigere, end det er muligt i Hjemmene med den nuværende knappe Tilgang paa Arbeidshjælp og de stegne Fordringer til Arbeidsløn. Befolkningens Beklædningsstoffe bliver dog endnu for største Delen forarbeidede i Hjemmene, dog saaledes at Uldens Spinding mest foregaar paa Fabrikerne. Undtagelse i denne Henseende gjør Karmøen, hvor ogsaa Stoffet til Beklædningsgjenstande væsentlig kjøbes, hvilket antagelig grunder sig deri, at Karmøen mere end de øvrige Distrikter er optaget af Vinterfiske og hvad dermed staar i Forbindelse. Medens Tilvirkningen af Stoffet til egen Beklædning saaledes delvis er gaaet ud af Hjemmearbeidet, saa giver dog dette fremdeles endel Gjenstande til Salg. Der tilvirkes saaledes i de fleste Herreder i Jæderen og Dalene og de indre Herreder i Ryfylke fremdeles ikke saa lidet af strikkede og vævede Sager til Salg i Byerne. I endel Herreder, saaledes Heskestad, Tysvær, Aardal, skal der oparbeides og sælges Træsko for tilsammen flere tusinde Kroner aarlig, 20—40 Øre for Parret. I Haa Præstegjeld foregaar nogen Tilvirkning af Matter og Gulvdækker af Siv, ligesaa af Sko af Siv, hvilke sidste sælges for

20 Øre Parret. I Skjold Præstegjeld og i Gjesdal Herred forarbeides til Salg endel Kjøreredskaber (Kjærrer og Hjul), i Gjesdal, Saude og Suldal endel Smedearbeide, i Sand endel Skomager- og Bødkerarbeide.

Skibsrederivirksomhed er i Landdistriktet formentlig stærkt aftagende eller forsvindende. Seilskibsrederi har i enkelt Del af Landdistriktet i Femaaret været drevet med et Resultat, der antagelig har virket afskrækkende. Dog er det fremdeles adskillige, der nærer sig ved at befordre Sild, Træmaterialier, Brændeved, Sten m. m. i Smaafartøier til indenrigske Steder. Derhos gaar mange af den yngre Befolkning i Søfart fra Byerne. Skibsbyggeri kan vel ansees som ophørt, medens der selvfølgelig foregaar endel Baadbyggeri.

Noget egentligt Isbrug drives ikke i Amtsdistriktet, men Tou Bryggeri i Strand skjærer Is til egen Forsyning, hvorhos det paa det dels indenfor, dels udenfor Stavanger liggende Mosevand skjæres Is til Byens Forsyning. I Sogndal Herred skjæres en Del, formentlig til Nedisning af Makrel; lignende sker antagelig ved Egersund.

Brænding af Tangaske er bleven en Bedrift af Betydning. Den er fornemmelig foregaaet paa Strækningen fra Ogne til Skudenes. Den er anslaaet til i Femaaret at have indbragt omkring Kr. 70 000 aarlig, der fornemmelig er faldt paa Klep, Haa og Skudenes.

Forøvrigt henvises til forrige Femaarsberetning.

8. Vei- og Kommunikationsvæsen.

Længden af offentlige Veie er ved Femaarsperiodens Udløb opgivet saaledes:

Hovedveie	438 km.
Bygdeveie	854 -
Rideveie	100 -

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode blev den opgivet saaledes:

Hovedveie	399 km.
Bygdeveie	808 -
Rideveie	104 -

I Femaarsperioden er opgivet at være anlagt 34½ km. ny Hovedvei med et Kostende af ca. Kr. 324 000 og 98½ km. ny Bygdevei med et Kostende af ca. Kr. 117 000. I Forbindelse med Oparbeidelsen af nye Bygdeveie er endel ældre saadanne nedlagte.

Dampskibsfarten paa de Stavangerske Fjorde samt Skudeneshavn er bleven fortsat af Stavanger og Sandnes Dampskibsselskaber og tildels noget udvidet,

Dampbaadene «Suldal» og «Nøkken» har fortsat sin Fart henholdsvis paa Suldals- og Lundevandet.

Paa Jernbanen Stavanger—Egersund har som tidligere været underholdt to Tog daglig frem og tilbage samt ét Tog daglig mellem Stavanger og Sandnes, — hvortil fra Femaarsperiodens Begyndelse er tilkommet et Hurtigtog i Sommermaanederne frem og tilbage mellem Stavanger og Egersund i Forbindelse med Postdampskibenes Anløb af Stavanger og Egersund. Angaaende Driftens Resultat er modtaget følgende Opgave:

Driftsaar.	Antal Passagerer.	Gods.	Indtægt: af Passagerer.	af Gods.	forøvrigt.	Tilsammen.	Udgift.	Driftsudbytte.
		Ton.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891/92	140 841	13 347	103 568	41 972	5 622	151 162	136 544	14 618
1892/93	142 220	13 111	102 404	42 353	5 253	150 010	140 845	9 165
1893/94	152 185	13 078	106 068	45 209	7 587	158 865	160 878	÷ 2 013
1894/95	152 354	12 760	106 880	44 561	5 662	157 103	144 502	12 601
1895/96	156 993	14 884	114 950	50 281	5 690	170 921	155 186	15 735
Tilsammen	744 593	67 180	533 870	224 376	29 814	788 060	737 955	52 120 ÷ 2 013 } = 50 107

Sammenligning med forrige Femaar stiller sig saaledes:

Person- og Godsbefordring. Indtægt og Udgift.		1886/90.	1891/95.
Antal Passagerer		560 777	744 593
Gods	Ton	54 113	67 180
Indtægt af Passagerer	Kr.	409 658	533 870
— - Gods	-	173 837	224 376
— forøvrigt	-	23 151	29 814
Samlet Indtægt	-	606 646	788 060
Udgift	-	588 111	737 955
Altsaa Overskud	-	18 535	50 105

Ved Sammenligning af nærværende Femaar med Femaaret 1886/90 vises Transporten af Gjødningsstoffe, Hø og Halm, Kjød og Flesk og Poteter samt Øl at være tiltaget saaledes:

	1889/90.	Aarligt Gjennemsnit i 1891/95.
	Ton.	Ton.
Gjødningsstoffe	789	1 091
Hø og Halm	287	364½
Kjød og Flesk	191	249½
Poteter	382	445
Øl	31	72½

Befordringen af Brændevin er derimod gaaet ned med henimod det halve, nemlig fra 12 til lidt over 6 Ton.

Befordring af Reisende med Hesteskyds er som tidligere kun af Betydning paa Veien mellem Sand og Osen i Suldal og fra Nesflaten i Suldal til Røldal i Søndre Bergenhus — i Turisttiden. Den Befordring af Reisende med Hesteskyds, der foregaar i den øvrige Del af Amtet, er for en væsentlig Del optaget af Vognmænd i Byerne.

Postforbindelsen inden Amtsdistriktet er tilfredsstillende.

Foruden i Amtets Byer og Ladesteder underholdes der Telegrafstationer: paa Jernbanestationerne Hinna (Hetland), Klep, Time, Nærbø (Haa) og Ogne; paa Kvitingsø i Fisketiden, i Aakrehavn ligesaa, i Røvær ligesaa, paa Utsire ligesaa, paa Strandstedet Sand i 6 Maaneder af Aaret.

Derhos underholdes Telefonstationer for offentlig Regning: paa Kvitingsø udenfor Fisketiden, paa Utsire ligesaa, paa Fæø hele Aaret, i Skjold ligesaa, i Vikedal ligesaa, i Strandstedet Sand i de 6 Maaneder af Aaret, da der ikke underholdes Telegrafstation. Faktisk er dog nok Telegrafstationen i Sand i Virksomhed det hele Aar.

Videre er der gjennem private Anlæg Telefonforbindelse med Malle i Haaland (Teglværket og Eksercerpladsen), Udhavnen Tananger i Haaland, Aalgaard i Gjesdal og Moi i Lund.

Nedlæggelsen af Visnes Værk har medført Nedlæggelse af Telegrafstationen dersteds.

9. Forskjelligt vedkommende den økonomiske Stilling.

Gjennemsnitsprisen paa Jordeiendomme i Amtet skal i forrige Femaar have udgjort Kr. 1 535 pr. Skyldmark. Efter de foreliggende Opgaver skal den i heromhandlede Femaar have udgjort Kr. 1 654 pr. Skyldmark, altsaa en Stigning af Kr. 119 pr. Skyldmark.

Efter Sorenskrivernes Opgaver er i Femaaret thinglæst Panteheftelser for følgende Beløb:

i Dalene	ca.	1 530 000	Kr.
- Jæderen	-	3 700 000	-
- Ryfylke	-	1 540 000	-
- Karmsund	-	970 000	-
Tilsammen	ca.	7 740 000	Kr.

i Femaaret 1886/90 thinglæstes Panteheftelser for		6 660 000	Kr.
altsaa thinglæst for mere end i forrige Femaar for	ca.	1 080 000	Kr.

I heromhandlede Femaar er aflæst Panteheftelser for:

i Dalene	ca.	860 000	Kr.
- Jæderen	-	1 760 000	-
- Ryfylke	-	910 000	-
- Karmsund	-	630 000	-
Tilsammen	ca.	4 160 000	Kr.

Der er saaledes thinglæst for 3 580 000 Kr. mere, end der er aflæst.

I forrige Femaar aflæstes for ca. 4 625 000 Kr. Der er altsaa aflæst for ca. 465 000 Kr. mindre end i forrige Femaar.

Foranstaaende tyder paa, at Pantegjælden i Femaaret er forøget, om det end kan antages, at endel indfriede Pantelaan staar uaflæste, ligesom at ikke indfriede Pantelaan er formindskede ved Afbetalinger.

I Femaaret er bortsolgt ved Tvangsauktioner:

Fast Gods for	ca.	474 000	Kr.
Løsøre -	-	73 000	-
Tilsammen	ca.	547 000	Kr.
I Femaaret 1886/90 udgjorde Beløbet	-	433 000	-
Altsaa i Sammenligning dermed en Forøgelse af	ca.	114 000	Kr.

Af Lensmænd (Herredskasserere) er i Femaaret afholdt Udpantninger og Exekutioner for følgende Beløb:

i Jæderen og Dalene Fogderi	ca.	245 000	Kr.
- Ryfylke —	-	350 000	-

Af Fogderne:

i Jæderen og Dalene	-	188 000	-
- Ryfylke	-	63 000	-
Tilsammen	ca.	846 000	Kr.

Efter forrige Femaarsberetning udgjorde Beløbet ca. 712 000 Kr., altsaa i indeværende Femaar en Tilvækst af 134 000 Kr. Det er dog at mærke, at

deraf omtrent 100 000 Kr. formentlig skrev sig ekstraordinært fra mislykket Skibsrederi.

Udgifterne til Fattigvæsenet udgjorde i Aaret 1895:

i Jæderen og Dalene Fogderi	ca.	75 000 Kr.
- Ryfylke —	-	92 000 -
Tilsammen	ca.	167 000 Kr.

De udgjorde i Aaret 1889:

i Jæderen og Dalene Fogderi	92 394 Kr.
- Ryfylke —	91 420 -
Tilsammen	183 814 Kr.

I Jæderen og Dalene skal saaledes Fattigudgifterne været gaaet betydelig ned, medens de i sidste Del af Ottiaarene skal være gaaet betydelig op. Sammenhængen dermed ved jeg ikke at forklare. Muligens skriver et Par af Fattiggaardene paa Jæderen sig fra sidste Halvdel af Ottiaarene og kanske er det Udgifterne ved Opførelsen af dem, der er kommet med.

Herredernes antagne Formue udgjorde efter Skatteligningerne:

i 1889	ca.	40 250 000 Kr.
- 1895	-	44 240 000 -

Deres antagne Indtægt udgjorde:

i 1889	ca.	7 000 000 Kr.
- 1895	-	7 181 000 -

Herredsskatterne udgjorde:

i 1890		ca.	330 000 Kr.
- 1895:			
Eiendomsskat	35 452 Kr.		
Skat paa Formue	79 018 -		
— - Indtægt	279 582 -		
Tilsammen		ca.	394 052 Kr.

Den skatbare Indtægt udgjorde:

i 1889	3 700 000 Kr.
- 1895	3 971 000 -

Herredernes Gjæld udgjorde:

i 1890		ca.	200 000 Kr.
- 1895:			
i Jæderen og Dalene Fogderi	ca. 255 000 Kr.		
- Ryfylke —	- 152 000 -		
Tilsammen		ca.	407 000 Kr.

Herrederne Lund, Heskestad, Helleland og Bjerkreim har desuden tilsammen overtaget 1.204 032 Pct. (beregnet til ca. 90 000 Kr.) af Distriktsbidraget til Jernbaneanlægget Egersund—Flekkefjord, hvoraf endnu intet er betalt.

Ved Femaarets Udgang havdes 14 autoriserede Sparebanker med et Indskudsbeløb af tilsammen henimod $4^1/_4$ Million Kroner. I Aaret 1890 var det 11 saadanne Sparebanker med en Indskudskapital af henimod $3^1/_4$ Million Kroner. Derhos findes der 12 Privatbanker (ikke autoriserede). Det bemærkes dog, at den største af de 14 Sparebanker, nemlig Skaare og Torvestad, saavidt vides, væsentlig benyttes af Haugesund By.

Udligningen til Dækkelse af Amtskommunens Udgifter blev i Aaret 1894 forhøiet fra Kr. 3.51 til Kr. 4.00 pr. Skyldmark, hvorved opnaaedes en Indtægtsforøgelse af noget over 11 000 Kr. aarlig.

Udligningen, der i Aaret 1891 udgjorde:

paa Matrikulskylden	ca.	81 700 Kr.
- Herrederne	-	54 500 -
tilsammen	ca.	136 200 Kr.

var saaledes i Aaret 1895 steget til:

paa Matrikulskylden	ca.	93 100 Kr.
- Herrederne	-	54 500 -
tilsammen	ca.	147 600 Kr.

For Sammenligning med andre Amter bemærkes, at Hovedveiene her i Amtet helt vedligeholdes for Amtskommunens Regning. Udgifterne herved — bortseet fra Vedligehold af Broer og Anskaffelse af Grus og Puksten — var for Aaret 1895/96 opført til omkring 28 000 Kr.

Amtskommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af Aaret 1895 Kr. 48 000 til Oplysningsvæsenets Fond. I Aaret 1895 bevilgedes derhos af Amtskommunen 3.816662 Pct. (beregnet til Kr. 285 868) af Distriktsbidraget til Jernbaneanlægget Egersund—Flekkefjord, hvoraf endnu intet er betalt.

Amtskommunen eier:

et Distriktsfængsel (Stavanger),
- Amtssygehus (ligesaa) og
Landbrugsskolegaarden Tveit.

Disse Eiendomme antages at repræsentere en Værdi af omkring 120 000 Kr.

Derhos eier Amtskommunen Aktier i Jernbanen Stavanger—Egersund for 60 000 Kr., der er indbetalte. De har hidtil ikke givet noget Udbytte.

Gjennemsnitlig Aarsløn har efter de modtagne Opgaver været:

for Tjenestegut	Kr. 150
- Tjenestepige	- 76

Gjennemsnitlig Dagløn skal have stillet sig saaledes for:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Husmand	1.82	1.40	1.23	0.75
Dagarbeider	1.96	1.48	1.35	0.85
Dagarbeiderske	1.27	0.92	0.72	0.48

Disse Tal er noget, om end ikke betydeligt, høiere end i forrige Femaar.

10. Nogle spredte Oplysninger.

Med Hensyn til Skolevæsenet henvises til hvad der er anført i forrige Femaarsberetning, idet nogen væsentlig Forandring ikke vides indtraadt.

I Amtet findes 9 Dissentermenigheder, nemlig 4 Methodistmenigheder, 1 evangelisk-luthersk Frimenighed, 1 katholsk apostolisk Menighed, 1 fri apostolisk Menighed, «Vennernes Samfund» og «Samfundet». De vedkommer dog væsentlig Byerne, hvor deres Forstandere paa én nær bor.

Ved Femaarets Udgang var der i Amtets Landdistrikt i Virksomhed følgende Forsikringsindretninger:

Omtrent 20 Brandforsikringsindretninger med Forsikringer til Beløb af omtrent 10 Millioner Kroner;

9 Kreaturforsikringsindretninger med Forsikringer til Beløb af antagelig omkr. 350 000 Kroner;

1 Skibsassuranceforening, antagelig kun for Smaafartøier, med en Forsikringssum af noget over 200 000 Kroner.

Ingen af dem synes i Femaaret at have lidt større Tab.

Angaaende Forandringer i den administrative, judicielle og medicinale Inddeling oplyses:

Tilfølge kgl. Res. af 30 Mai 1891 er Skudenes Herred delt i to Herreder m. v., nemlig Skudenes og Aakre.

Tilfølge kgl. Res. af 14 September 1893 er Haa Herred delt i to, Nærbø og Varhaug.

Amtet havde saaledes ved Femaarsperiodens Udløb 40 Herreder.

Ved høieste Resolution af 29 November 1892 deltes Karmsund og Ryfylke Sorenskriverier hvert i to Maanedsthingsdistrikter.

Ved kgl. Res. af 8 Marts 1894 deltes Sand Thinglag i to, Sand og Saude.

I Femaarsperioden er oprettet 3 nye Jordemoderbestillinger: i Heskestad, Utsire og Riskekverven (Resolutioner af 30/9 92 og 11/12 94). Antal af Jordemoderdistrikter er derefter 38.

Ved kgl. Res. af 7 April 1894 bestemtes, at Askø og Utstein Sogne skulde fraskilles Finnø Lægedistrikt og henlægges til Stavanger, hvorefter hele Mosterø Herred nu hører under Stavanger Lægedistrikt.

Angaaende den økonomiske Stilling ved jeg forøvrigt intet andet særligt at tilføie, end at Klagerne over Landbrugets Stilling synes yderligere at have tilspidset sig. At Landmandens Vilkaar er bleven gjort vanskeligere ved den forøgede Konkurrence med Udlandet og ved knappere og kostbarere Adgang til Arbeidshjælp er vistnok saa, men Priserne paa Jord synes alligevel ikke at være faldne; de synes i Femaaret endog at være stegne noget. Dette skulde jo pege i Retning af, at Jordens Forrentningsevne ikke ansees formindsket. Tilbøieligheden hos den opvoksende Ungdom til at forlade Landbruget og flytte til Byerne, emigrere o. s. v. berøver Landmanden megen Arbeidshjælp, men den stadige Fremholden af Landbrugets Slidsomhed og Ulønsomhed sammenlignet med andre Næringer bidrager vel sit til, at Ungdommen søger til disse. Kommunale Hverv og Gjøremaal lægger maaske vel meget Beslag paa Landmandens Tid. Amtets Landdistrikt er, som anført, delt i 40 Herreder, hvoraf endel igjen er delt i to eller flere Fattig- og Skoledistrikter. Herredsstyrelserne tæller for Tiden over 600 Medlemmer, og naar hertil kommer Medlemmer af Fattigkommissioner, Skolestyrer, Ligningskommissioner m. m., bliver Antallet ganske anseeligt. Det kan være betryggende, at Forsamlinger til Afgjørelse af større og tvivlsommere Sager er talrige, men saadanne forekommer jo ikke ofte. Dersom der ikke var saa stor Tilbøielighed til Deling af Kommunerne og dersom Formandskabet i høiere Grad, end Tilfældet er, indtog den det ved Formandskabsloven tiltænkte Plads, vilde vistnok mange Landmænds Tid kunne spares, uden at de kommunale Sagers Røgt derved vilde lide. Det gaar mere og mere i Retning af, at de kommunale Skatter fjernes fra Grunden for at lægges over paa Indtægt og Formue, tildels progressivt efter Indtægtens Størrelse. Dette fører til, at Skattebyrden mere og mere samler sig paa de noget bedre stillede Gaardbrugere, uanseet, om deres Stilling er saadan, at de med nogenlunde Lethed kan bære forøgede Byrder. Om dette er heldigt for Landdruget, tør det nok være Tvivl.

B. Byerne.

Angaaende Amtets Byer og Ladesteder tillader jeg mig at henvise til medfølgende syv Beretninger fra Magistraterne.

Stavanger Amt, 15 Januar 1898.

Oppen.

Beretning

om Kjøbstaden Stavangers økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Folkemængde og Udvandring. Byen havde efter den seneste Folketælling, i 1891, et Indvaanerantal af 23 899, men Folkemængden har formentlig forøget sig adskilligt i Femaaret — særligt paa Grund af stærk Indflytning fra de omliggende Landdistrikter. Ifølge Politikammerets Opgave er i Femaaret 1 093 Personer emigrerede fra Stavanger By.

I Femaaret er der som nedenfor anført:

Afhændet faste Eiendomme:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	188	230	228	205	229	1 080
Beløb	Kr. 838 114.40	919 622.89	910 660.66	943 510.37	983 373.94	4 595 282.26

Thinglæst Panteheftelser:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	306	427	408	522	523	2 186
Beløb	Kr. 700 500.41	1 085 700.93	926 667.61	1 104 357.72	1 186 466.57	4 003 693.24

Aflæst Panteheftelser:

	1891.	1892.	1894.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	294	309	328	298	388	1 617
Beløb	Kr. 715 016.86	511 118.91	639 000.26	630 251.42	700 779.78	3 196 167.23

Afholdt Eksekutioner (for Gjæld):

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	62	68	53	89	67	339
Beløb	Kr. 13 732.80	28 145.98	25 476.90	28 034.66	22 309.33	117 699.67

Tvangsauktioner:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	18	21	32	24	24	119
Tilslagssum	Kr. 21 941.79	51 532.46	84 660.70	30 459.14	38 435.86	227 029.95

Udpantninger:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal	366	323	805	499	851	2 844
Beløb	Kr. 7 530.98	6 170.07	12 739.01	14 816.79	20 621.25	61 878.10

Takstsummen for Byens i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Eiendomme androg pr. 31 December 1890:

i Kjøbstad-Afdelingen	Kr. 12 996 700	
- Land-Afdelingen	- 770 200	
		Kr. 13 766 900

og for 31 December 1895:

i Kjøbstad-Afdelingen	Kr. 15 575 400	
- Land-Afdelingen	- 899 390	
		- 16 474 790
altsaa en Forøgelse af		Kr. 2 707 890

Gjæld og Afdrag. Kommunens Gjæld og Afdrag, Jæderbanens Indbetalings-Terminer, Kommunens Aktiva, udlaante Midler, faste Eiendomme, Inventar og Aktier i Femaaret stiller sig saaledes:

	Kommunens Gjæld.	Betalte Afdrag.	Betalte Jernbane-Terminer.
1891	Kr. 935 700	Kr. 18 400	Kr. 30 000
1892	- 892 700	- 43 000	- 30 000
1893	- 851 600	- 41 100	- 30 000
1894	- 724 000	- 57 500	- 30 000
1895	- 1 263 600	- 47 800	- -

Aktiva pr. 31 December 1895:

Udlaante Midler	Kr. 100 600	
Faste Eiendomme	- 2 809 640	
Inventar	- 122 150	
Aktier	- 620 000	
		Kr. 3 652 390

Skatteligning. Antagen Næring og Formue stillede sig i Femaaret efter Skatteligningen saaledes:

	Formue. Kr.	Næring. Kr.	Skatbar Næring. Kr.	Skat-ydere.	Udlignet Byskat. Kr.
1891	20 586 000	5 969 620	2 825 210	4 357	303 389.84
1892	24 672 000	6 422 320	2 783 470	4 499	347 354.88
1893	25 070 000	6 336 480	2 540 000	4 867	370 296.00
1894	22 436 000	6 100 000	2 535 000	4 803	366 340.02
1895	21 588 000	6 186 680	2 454 629	4 770	352 463.10

Statsskat for:

1892/93 udlignet med	Kr. 66 695.40
1893/94 — -	- 64 808.40
1894/95 — -	- 64 923.20

Budget. Bykassens Budget:

	1891. Kr.	1892. Kr.	1893. Kr.	1894. Kr.	1895. Kr.
Til Udligning	345 000	385 000	411 000	425 000	415 000
Fattigkassens Budget	131 000	140 000	144 000	151 000	148 000

Nybygning. I Femaaret er efter Brandtakstprotokollerne optaget i Landets almindelige Brandforsikrings-Indretning følgende Antal Bygninger til vedføiet Takstværdi:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Tilsammen.
Antal.....	20	59	47	73	72	271
Takst.....	Kr. 112 070	Kr. 469 000	Kr. 388 500	Kr. 474 650	Kr. 476 000	Kr. 1 920 220

Penge- og Bankvæsen. Kredit- og Pengevæsenet har i Femaaret ikke været forstyrret af Fallitter eller Kriser af anden Art. Det ikke ubetydelige Pengebehov, som kræves til Byens og Omegnens Forretningsførsel, har stedse været fuldt tilfredsstillet af de herværende Banker: Norges Banks Afdeling, Stavanger Privatbank og Stavanger Sparekasse. Og trods betydelig Nedgang i Indtægterne af Skibsfarten har Pengetilgangen ikke undergaaet nogen tilsvarende ugunstig Forandring, idet Bankernes Indskud — maaske med Undtagelse af det sidste Aar — snarere viser Forøgelse.

Indlaansrenten har været for:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
3, 3½ og 4 Pct.	4½ og 5 Pct., 4½ og 4 Pct.	4 Pct.	4 og 3½ Pct.	3 Pct.

Diskontoen har varieret mellem 5½ og 4 Pct.

Stavanger Privatbanks Virksomhed forøgedes i forskjellig Henseende ganske betydeligt efter Kreditbankens og Sparebankens Konkurs.

I Aaret 1895 indsattes i Banken Kr. 6 867 495.85 og diskonteredes Kr. 12 307 077.69.

Omsætningen i udenlandske Valutaer og Mynter beløb sig til Kr. 3 682 014.33. Aarets Overskud var Kr. 100 324.46 og Udbyttet 8 Pct. Reservefondet udgjorde Kr. 252 000 og andre Fonds tilsammen Kr. 32 196.38.

Af Stavanger Sparekasses Oversigt over Virksomheden hidsættes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Forvaltningskapital.....	2 698 573	2 675 518	2 991 282	3 093 529	3 061 299
Egen Eiendom.....	148 287	170 231	188 919	209 545	241 903

Af Stavanger Pantelaane-Indretnings Virksomhed for Aarene 1891—95 hidsættes:

1891:	udlaant	Kr. 25 000,	indfriet	Kr. 20 100,	Renter	Kr. 1 700
1892:	—	- 37 700,	—	- 33 000,	—	- 3 024
1893:	—	- 44 800,	—	- 42 500,	—	- 3 410
1894:	—	- 46 300,	—	- 42 700,	—	- 3 770
1895:	—	- 38 770,	—	- 38 706,	—	- 3 751

Renten har hele Tiden været 2 Pct. pr. Md. med Minimums-Rente 10 Øre. Aktiekapitalen er Kr. 12 250, Driftskapital Kr. 17 000.

Aktionærerne erholder 5 Pct. Udbytte. I de 4 første Aar blev der ikke udbetalt Udbytte, kun for 1894 og 1895.

Opsparet Kapital pr. 1 Januar 1896 Kr. 783.

Assurancevæsen. Byen har følgende Assuranceselskaber:

1. Stavanger Skibsassurance,
2. Stavanger Søforsikringsselskab,
3. Hundvaags Skibsassuranceforening,
4. Stavanger Sømandsforenings Assuranceforening,
5. Stavanger Brandforsikringsselskab.

Skibsfarten.

Skibsfarten har givet ringe Overskud, idet Fragterne, der ved Femaarets Begyndelse var nogenlunde seilbare, stadig er blevne lavere og lavere. Trods dette og uagtet flere ældre Fartøier er forliste eller solgte, er dog Byens Skibsflaade noget forøget, uden at Forøgelsen i Tonnage kan angives, da det herværende Toldkammer ikke fører nogen summarisk Optegnelse over Byens Handelsflaade, dens Drægtighed eller over Antallet af Dampskibe. Endel Skibe, hvoriblandt ogsaa Dampskibe, er indkjøbte fra Udlandet, medens Nybygningen inden Byen og Amtet saagodtsom er ophørt.

Efter Opgave fra Indrullerings-Kontoret anslaaes Bemandingen paa Stavanger Handelsflaade i udenrigsk Fart ved Udgangen af 1895 til 2 500 Mand, hvoraf antagelig 1 000 Mand kommer paa Dampskibsflaaden.

Handel.

Handelen med Mel og Korn har fremdeles været livlig, dog er Fortjenesten paa Grund af den skarpe Konkurrence liden for Byens Grossister. I de senere Aar importeres fra Amerika et betydeligt Kvantum Mel, og denne Vare synes nu at blive foretrukket for det tidligere her i Byen saa godt anskrevne billigere Mel.

Petroleumshandelen levner hellerikke vor Bys Grossister synderlig Profit. Man kjøber den meste Petroleum fra Nabobyen Bergen, hvor der er dannet et stort Petroleum-Kompagni, og maa paa Grund af skarp Konkurrence sælge med yderst ringe Avance.

Englandsruten. De postale Fordele ved denne Rute er ialfald endnu af den mest fremragende Betydning, idet denne Postforbindelse er bleven saa afgjørende for Stavanger og Vestlandet, at Ruten, specielt i de sidste Aar af Perioden, har vist sig at være Byens mest stabile Forbindelse med Udlandet; ligesom ogsaa Englandsrutens Betydning for Turisttrafiken bør nævnes.

Hvad derimod Exporten angaar, maa denne vistnok endnu siges kun at

være i sin Begyndelse. Ruten maa indarbeides, idet Exportørerne behøver en vis Tid til at skaffe sig Erfaringer og gode Forbindelser, medens ogsaa Varerne lidt efter lidt skal finde sit Marked og oparbeide sit Renommé. Imidlertid fremgaar det dog af nedenstaaende Opgave over Kvantum af de Varer, som herfra i Femaaret er udført pr. Englandsruten, at der paa samtlige Artikler er en Fremgang med Aarene:

Vareslags.		1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kiselguhr	Kg.	24 250	13 000	8 640	96 250	103 050
Hermetik	-	21 357	25 080	32 820	47 428	52 616
Norsk Meierismør	-	23 610	23 400	28 590	32 420	20 210
Margarinsmør	-	4 970	1 915	3 040	7 440	15 030
Fisk i Iskasser	-	1 823	1 124	821	304	506
Diverse	Kolli	2 230	902	7 069	333	2 069
Heste	Antal	38	-	-	26	1
Kjør	-	-	-	-	-	15
Faar	-	385	-	-	-	1 777
Marmormel	Kg.	-	-	-	10 200	-

Efter Opgave fra et enkelt Firma udførtes af levende Faar:

1891: 3 597 Stykker til Værdi Kr. 58 646,
1892: var Udførselen standset formedelst Forbud,
1893: 6 823 Stykker til Værdi Kr. 105 485,
1894: 7 938 — - — - 125 261,
1895: 13 273 — - — - 239 641.

Export af ferskt Kjød foregaar fra Stavanger til Kristiania, endel Byer mellem Kristiania og Kristiansand S samt til Bergen. Der afsendes aarlig 2 à 300 Stkr. Storfæ og henimod 30 000 Faar. Storkreaturerne gaar væsentlig til Arendal og Bergen, medens Hovedmassen af Faarene gaar til Kristiania. I Sommertiden sendes dog en ikke ubetydelig Mængde Lam til Bergen.

Af Storfæ sendes kun udvalgte Kroppe; medens Smaakreaturerne, der gaar østover, er blandet Vare. Storkreaturerne forsendes østover hele, indsyede i Sækkelærred; Faarene sendes ogsaa hele, nedpakkede i store Kasser.

Efter Opgave fra endel Export-Slagtere har man i Femaaret udbragt Faarekjødet i Kristiania til mellem 65 og 68 Øre pr. Kilo. Indkjøbet har efter samme Opgave været Kr. 4.15 til Kr. 4.20 pr. B℔ eller gjennemsnitlig 9 à 10 Kr. pr. Dyr, idet der kjøbes et stort Antal Lam.

Kasseforsendingen af Faarekjød er ikke helt ud tilfredsstillende, saa Kjødet under uheldige Omstændigheder fordærves underveis.

Makrelfisket og Handelen med denne Vare har i de sidste 5 Aar, forsaavidt angaar Høstmakrelens Export til Amerika, væsentlig foregaaet fra Stavanger. 1891 var et særdeles godt Aar for Exporten. 1892 medførte saa

vidt Balance. 1893 derimod bragte enorme Tab for Exportørerne, idet Priserne i Amerika i dette Aar faldt fra $ 35 pr. Tønde til $ 16. 1894 var igjen bedre og bragte nogen Avance. I 1895 var Fisket her meget daarligt og Kvaliteten ligesaa; men desuagtet blev der betalt herhjemme lige op til 90 Øre pr. Kg. saltet Makrel. Dette bevirkede, at Exportørerne intet tjente og enkelte vistnok led Tab.

I det hele taget er denne Forretning yderst hazardiøs, og Priser som i de to sidste Aar af Femaaret kan man neppe gjøre Regning paa i Længden. Exporten her fra Byen er i de senere Aar gaaet over paa ganske faa Hænder.

I Makrelfisket deltog i 1895 omtrent 400 Fartøier — deraf 70—80 fra Aalesund, 20—30 Svensker og et Par Dansker —, Resten var fra Stavanger og Distriktet omkring. Resultatet for Fartøierne var for enkeltes Vedkommende udmærket; men de fleste havde liden eller ingen Fortjeneste. Fangsten varierede fra 1/2 Tønde til 95 Tønder pr. Fartøi. Al Høstmakrel exporteredes til Amerika undtagen den smaa, der rundsaltedes og solgtes paa Østlandet til en Pris af ca. 30 Kr. pr. Tønde. Et enkelt Firma har forsøgt at exportere til Amerika Sommermakrel; men det har vist sig, at dette er for simpel Vare for derværende Marked. Muligens lod Sommermakrelen i saltet Tilstand sig anbringe andetsteds i Udlandet, saaat man ikke udelukkende var henvist til at lade den gaa i fersk Tilstand til England, hvor Exportørerne ofte har maattet tage elendige Priser.

I Femaaret exporteredes fra Stavanger ialt 231 114 Hl. Sild; deraf falder paa:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
30 161 hl.	53 987 hl.	44 993 hl.	39 974 hl.	61 999 hl.

Vaarsildfisket har i det sidste kun givet et magert Udbytte, og i Sildeforretningen paa Nordland, hvorfra de største Kvanta hentes, følger Stavanger ikke med.

De hermetiske Fabrikers Bedrift spiller en større og større Rolle i Byens Næringsliv, og Bedriften er fra en liden Begyndelse for 24 Aar siden opvokset til at blive af stor Betydning for Byen og dens Arbeidsklasse.

Der fandtes i Femaaret i Stavanger 9 fuldstændige hermetiske Fabriker, og har en af disse: Stavanger Preserving Co., der begyndte Bedriften i Stavanger, en Filial paa Vardø, væsentligst for Fiskeprodukter. To større Fabriker er under Oprettelse, ligesom her er flere Forretninger, der driver hermetisk Nedlægning i mindre Skala.

Omsætningen af Hermetik har i de sidste 5 Aar tiltaget betydelig og da væsentlig af alle Fiskeprodukter. Den væsentligste Del af Varerne gaar til Udlandet og navnlig er der i de sidste Aar udskibet store Kvanta til Amerika.

Naar Anchiovis i Blikæsker og skind- og benfri Sild i samme Emballage medregnes, hvilke Varer iøvrigt ikke egentlig kan henregnes til Hermetik, men som dog i stor Maalestok nedlægges ved alle Fabriker hersteds, kan Produktionen af hermetiske Varer i Stavanger for Tiden (1895) anslaaes til 1 1/4 Million Kroner.

Den samlede Arbeidsstyrke ved samtlige herværende hermetiske Fabriker er ca. 600 Personer, hvoraf ca. 270 antages at være faste Arbeidere. Som Drivkraft anvendes Damp, Gas eller Vandkraft.

Jordbrug inden Bygrænsen.

Byens Areal udgjør 6.26 km². En større Del heraf falder paa «Egenesløkkerne», som i Aaret 1607 af Kong Christian den 4de skjænkedes Byen til «Beidemark og Exercerplads for Borgerne». Efterat disse Marker fra 1771 af og indtil Midten af indeværende Aarhundrede er blevne bortsolgte i Løkker tildels som Arvefæsteeiendom, er de efterhaanden blevne opdyrkede og drives nu for den største Del fuldt landmandsmæssigt, saaat Byen inden sine Grænser har et ikke saa ubetydeligt Landbrug. Efter sidste Optælling fandtes der inden Bygrænsen 175 Heste, 442 Storfæ (hvoraf 390 Melkekjør over 2 Aar), 81 Faar, 240 Svin, 2 916 Høns, 89 Ænder, 20 Gjæs, 5 Kalkuner samt 33 Bikuber. Der udsaaedes i 1891: 148 hl. Kornsæd, 33 hl. Havre og 6 hl. Vikker til Grønfoder, 220 hl. Poteter og 369 kg. Græsfrø. Af det dyrkede Areal anvendtes 133 Ar til Kjøkkenhavevækster og 144 Ar til andre Rodfrugter end Poteter.

Nogen synderlig Oprydning af Nyland har ikke fundet Sted i Femaaret, da omtrent hele Arealet tidligere er bleven ryddet. Endel Udbedringer af tidligere Dyrkningsarbeider foregaar dog jevnligt. Kun en mindre Del af det dyrkede Areal bliver hvert Aar plougvendt, medens Størsteparten dyrkes som Eng i meget lange Skifter med hyppig Overgjødsling, hvortil den rige Adgang til Gjødsel fra Byen giver god Anledning. Kornavlen er derfor ikke betydelig. Dyrkning af tidlige Poteter for Byens Forsyning — tildels med Anvendelse af Drivbænk — drives for nogen Del.

Hovedvægten lægges imidlertid paa Produktionen af Melk. Nogetnær alle Løkkeeierne er Medinteressenter i Byens Meierier, gjennem hvilke Melken omsættes og tilgodegjøres. Den aarlige Melkeafkastning af hver Ko kan antagelig sættes til ca. 2 000 Liter. Den samlede Melkeproduktion skulde saaledes udgjøre: 780 000 Liter om Aaret. Sættes Værdien til 8.5 Øre pr. Liter, skulde Aarets Melkeproduktions Værdi være Kr. 66 300.

Byen har 2 Andelsmeierier, der eies af Landmændene og drives for disses egen Regning. Den anvendte Anlægskapital udgjør 80 à 90 000 Kr. Stavanger Meieri, oprettet 1876 — det ældste Meieri paa Vestlandet — benytter som Drivkraft en Vandturbine fra Byens Vandværk. Frue Meieri, oprettet 1891, benytter Damp som Drivkraft. Begge Meierier, der er omtrent lige store, havde i 1895 tilsammen en Omsætning af 4 386 000 Liter Melk. Denne kommer dels fra Byløkkerne, men hovedsagelig fra Hetland Herred og for en liden Del fra Haaland Herred. Der er i sidste Aar tilvirket 56 000 kg. Smør, 21 000 kg. Magerost og 8 000 kg. Mysost. Ved begge Meierier var beskjæftiget dels ved det egentlige Meieriarbeide, dels ved Udsalgene gjennem hele Aaret 9 Mænd og 28 Kvinder.

Havebruget skjænkes nogen Opmærksomhed. Nogle af Løkkeeierne driver nogen Dyrkning især af Kaalvækster. Finere Blomster og Stueplanter samt Buskvækster og Træer leveres i større Mængde fra et Par Handelsgartnerier.

Som Binæring i Byens Udkanter kan nævnes Hønsehold. Paa de fleste Løkker findes endel Høns; en enkelt Mand har udlagt Mesteparten af sin lille Eiendom til Hønseri og finder sig vel tilfreds med Resultatet.

Distriktet. Samfærselen og Samhandelen med Byens rige Opland er stadig øgende. Landbrugsprodukter, Vildt, Æg og fersk Fisk til de talrige hermetiske Fabriker tilføres Byen dels fra «Fjordene», hvor Dampskibstrafiken vokser, dels fra Jæderen og Tungenes. Derimod har der i Femaaret været en Nedgang i Tilførselen af Husflidsprodukter fra Stavanger Opland, hvilket dels har sin Grund deri, at de mange Fabriker efterhaanden fortrænger Husfliden, dels deri, at Omsætningen mere end tidligere foregaar hos Landhandlerne som Byttehandel. Af de samme Grunde svinder ogsaa de aarlige Markeders Betydning.

Veivæsen, Vandvæsen, Brandvæsen og Belysningsvæsen.

Herom har Stadsingeniøren 18 Juli 1896 afgivet følgende Beretning:

Veivæsenet.

I Femaaret 1891—1895 er, foruden Planeringsarbeider samt almindelig Vedligeholdelse af Veie, Gader, Fortouge, Rendestene og Kloaker, udført følgende Arbeider:

Aar.	Anlagt Veie. l. m.	Brolagt. m².	Anlagt			Til Veivæsenet medgaaede Udgifter.
			Fortouge.	Rendestene.	Kloaker.	
						Kr.
1891	-	477	381	381	849	11 465.91
1892	-	246	418	353	884	13 241.39
1893	116[1])	225	375	375	1 022	13 927.98
1894	640[2])	95	361	302	2 116	13 673.86
1895	-	-	438	473	1 217	17 240.75

Vandvæsenet.

Byen faar sin Vandforsyning fra Mosevandet, med en høieste Vandstand af 36.25 m. over Havet. Dette Magazin har et Fladeindhold af 542 000 m² og indeholder ca 1 500 000 m³. Mosevandet er forsynet med tvende Tilledningsgrøfter, der omfatter Høiderne omkring Vandet og er resp. 2 500 og 3 300 m. lange.

---

[1]) Paa Engøen.

[2]) Vei til Vaalandshaugen er anlagt paa Høitryksvandværkets Bekostning.

Nedslagsarealet er herved forøget til 5 à 600 Hektarer. Regnhøiden er ca 1 m. aarlig.

Fra Vandledningens Indtagshus gaar 2 Stkr. 12″ Hovedledninger til Byen, hvor de forgrener sig i 9″, 7″, 6″ og 5″ Ledninger, alt af Jernrør.

Vandværket, der hovedsagelig er anlagt i 1865—66, fik sin anden Hovedledning i 1875—76 og betydelige Udvidelser i 1879 til de i samme Aar indlemmede nye Bydele.

Til Vandforsyning for de høiereliggende Bydele er i 1893—94 anlagt et Høitryksvandværk med 2 Vandbassiner paa Vaalandshaugen og Pumpestation paa Hjørnet af Engelsmindegaden og Peder Klowsgade.

Pumpestationen, der tillige er Bistation for Brandvæsenet, «Egenes Brandstation», er en Murbygning, 13.6 m. × 13.6 m., og er forsynet med en fritstaaende Skorsten for Dampkjedlerne.

— — — —

med 291 Stkr. Brandkummer, 234 Stkr. Stopventiler, 19 Stkr. offentlige Tappeposter, 1 Fontæne og med 22 Stkr. Turbiner, hvoraf 10 paa Centrumsledningen.

Vandværkets Udvidelser i de forskjellige Aar, de dermed samt med dets Vedligeholdelse forbundne Udgifter, Vandværkets Indtægter etc. stiller sig saaledes:

Aar.	Anlagt Meter Ledning.	Med Stkr. Brandkummer.	Udgifter.	Indtægter.	Antal tilkomne Konsumenter.
			Kr.	Kr.	
Ved Anlægget	9 449	86	159 152.00	-	338
1866—70	2 813	23	19 996.00	53 668.00	396
1871—75	1 083	9	13 844.00	78 800.00	194
1876—80	5 602	39	90 288.77	108 093.58	412
1881—85	1 419	10	11 453.89	133 291.82	141
1886—90	840	5	6 242.72	149 932.85	113
1891	560	6	4 192.01	30 211.14	49
1892	292	5	3 156.39	31 869.22	71
1893	516	8	23 286.19	32 845.93	89
1894	7 840	85	149 860.81	32 840.34	121
1895	1 260	15	32 652.00	36 503.61	214
Sum	31 674	291	514 124.78	688 056.49	2 138

Brandvæsenet.

Betjeningen er øget med en Underbrandmester i 1892 og i 1895 med en Vogter paa Vaalandshaugen.

Efter Igangsættelsen 1 August 1894 af Høitryksvandværkets Pumpeværk til Vandforsyning af høiereliggende Bydele er Dampsprøiten «Sluk» med Slangevogn flyttet op til Egenes Brandstation, hvor foruden Maskinist og Fyrbøder, der her har sin Familiebekvemmelighed, er stationeret 3 Heste med 3 Kjørekarle.

Foruden Egenes Brandstation er der oprettet 4 mindre Haandkjærrestationer. — — —.

De 7 ældre Brandalarmeringsapparater er kasserede og nye anskaffet i forøget Antal, saa der nu haves 15 Brandalarmeringsapparater. — — — —.

Til Reservebrandkonstablerne er anbragt elektriske Ringeapparater. Konstablerne, 56 Mand, er efter deres Bopæl inddelt i 5 Kredse, saaledes at man fra Brandstationen samtidig kan alarmere samtlige Kredse, ligesom man efter Omstændighederne kan indkalde en, flere eller alle Kredse. Ved Alarm fremmøder hver Kreds ved sin Station. — — —.

Af nyt Brandmateriale er anskaffet:

3 Stkr. Haandkjærrer med Tilbehør af Slanger og Straalerør, Brandstændere etc.

Samtlige Vandværkets og Dampsprøitens Slanger er bleven forsynede med Patent-Kuplinger uden Skruegang. Vandværkets Beholdning af Slanger var ved Udgangen af Femaaret 2 800 m.

Belysningsvæsenet.

Byen faar fremdeles sin Gadebelysning fra Stavanger Gasværk, der i 1865 anlagdes af et Interessentskab, «Stavanger Gas Co.».

Byen havde ved Femaarets Udgang foruden 17 Havnelygter og 4 store Lygter paa Skansekaien: 277 Gadelygter, hvoraf 27 Olielygter, der kontraktmæssig skal brænde mindst 1 500 Timer og for hvilke Kommunen aarlig betaler Kr. 40 pr. Lygte.

Havnevæsen.

Af Havnevæsenets Arbeider i Femaaret kan nævnes:

Skansekaiens Paabygning, Forlængelse og Brolægning, samt dens Reparation efter to større Paastødninger.

Forøget Belysning paa Skansekaien ved 4 Kandelaber-Lamper.

Faststaaende Heisekraner paa Skanse- og Holmekaien.

Vareskurets Indklædning.

Samtidig med Slukningen af Fyrlygten i Valbergtaarnet oprettedes et nyt Ledfyr paa Tyveholmen, der er forsynet med Lindbergs roterende Apparat og viser vekslende rødt og hvidt Lys ud og ind Fjorden.

Torvebryggens Reparation og Brolægning i Beton.

Brygge-Molo i Lervigen som Begyndelse til en Baadhavn for de østre Bydele. Og endelig aarlig Mudring paa forskjellige Steder i Havnen.

Havnekassens Indtægter og Udgifter stillede sig saaledes:

	1891. Kr.	1892. Kr.	1893. Kr.	1894. Kr.	1895. Kr.	Tilsammen. Kr.
Indtægt	35 237.16	44 891.16	54 662.53	37 787.74	29 412.71	201 991.30
Udgift	34 489.45	44 800.64	54 541.01	37 104.54	22 326.72	193 262.36

Fattiggaarden. Efterat Stavanger Kommune havde besluttet Oprettelse af Fattiggaard for Byen, blev Fattigvæsenet for Øiemedet overdraget en Del af Kommunens Eiendom Hillevaag, stor 215 Maal dyrket Jord, hvortil blev indkjøbt ca. 500 Maal udyrket Jord af Ullenhov Udmark.

Bygningsarbeiderne og Gaardens Indredning, der ledede af en inden Fattigkommissionen opnævnt Komité, tog sin Begyndelse i December 1893, og ved Oktober 1894 toges Husene i Brug. Vaaningshuset indeholder foruden Bestyrer- og Tjenerbolig en større Spisesal, Kjøkken, Sygeværelse og 22 Beboelsesrum. I Kjælderen, der mod Sydsiden danner Hovedbygningens 1ste Etage, er der 3 større Arbeidsrum for Mænd, 2de for Kvinder samt Dampkjedelrum, Vaskerum, Baderum, Madbod, Melkebod, Saltbod og Poteteskjælder.

Paa Loftet, der er tænkt at kunne indredes til Soverum for yngre Personer, er der anbragt 2 Vandkar, hvorfra føres saavel Koldt- som Varmt-Vandledning overalt i Huset og til Fjøset. Vandet pumpes ved et Apparat fra en Brønd i Kjælderen op paa Loftet og gaar først i det ene Kar, hvorfra Koldtvandsledningen udgaar. Naar dette er fyldt, gaar det over i det andet Kar, hvor det ophedes ved en Spiral, som staar i Forbindelse med Dampkjedelen; fra dette udgaar da Varmtvandsledningen.

Udhusene, som bestaar af Fjøs, Lade, Stald, Vognhus, Brænderum m. m. er byggede nordenom Hovedhuset i samme Form som dette, hvorved fremkommer et stort firkantet Gaardsrum med Indkjørsel mod Øst og Vest. Fjøset rummer 36 Kjør og Stalden 6 Heste.

Gaarden ligger høit og frit med vid Udsigt, og der er saagodtsom ingen anden Bebyggelse i dens umiddelbare Nærhed.

Anlæggets hele Kostende med Jord, Huse, Besætning, Redskaber, Indbo og Beklædning for ca. 80 Lemmer beløber sig til ca. 105 000 Kroner.

Hillevaags Fattiggaard blev taget i Brug i November 1894, og der har indtil Vaaren 1896 været optaget 81 Personer, hvoraf igjen 31 har forladt Gaarden for at ernære sig selv; af disse er flere anbragte i Aarstjenester. Man søger at gjøre Stedet saa hjemligt og tiltrækkende som muligt for de Fattige, som erholder fuld Forpleining med Mad og Klæder gratis, hvorfor til Gjengjæld kræves, at enhver, som kan bestille noget, arbeider efter Evne til Anstaltens Bedste. Det vil imidlertid i Almindelighed stille sig saa, at der mest samles Gamle, Børn og Kvinder, saaat Arbeidskraften ikke bliver saa stor.

Ved Fattiggaarden er ansat et Ægtepar som Bestyrer og Opsynskvinde, der i Fællesskab har at sørge for saavel de Fattiges som Anstaltens Tarv efter Reglement og Instruks og efter specielle Ordre fra den af Kommunestyret nedsatte Bestyrelseskomite, der leder Gaardens Drift og Anstaltens indre Anliggender i Samarbeide med Stavanger Fattigkommission. Anstalten har sin faste Læge, der undersøger hvert Individ, som tilbydes Plads paa Gaarden, og der søges nøie paaseet, at smitsom Sygdom — saasom Tæring — ikke faar Indpas. Ligervis har Gaarden sin fast ansatte Præst, der jevnlig hver Søndag holder Gudstjeneste paa Stedet.

Anstalten opholdes ved Udbyttet af Gaardbruget og Lemmernes Arbeidsprodukter — Trævarer, Børstenbinderarbeide, Legetøi og lignende — samt ved Tilskud af Fattigkassen, der i 1895 og 1896 var omkring 10 000 Kr.

Efter hvad man hidtil har erfaret, har Fattiggaarden virket med Held saavel i budgetmæssig Henseende som ogsaa derved, at mange virkelig Trængende har fundet et godt Hjem for sig og sine, medens kanske endnu mange flere, som før laa Fattigvæsenet til Byrde, har foretrukket at anstrenge sig mere for at klare sig selv; thi foruden den rimelige Modvillie mod at give sig over og opgive en stor Del af sin personlige Frihed er der blandt Befolkningen en overdreven og uberettiget Aversion mod Fattiggaarden, der alene ved sit Navn vækker en Modstand, som det er vanskeligt at overvinde.

Det nye kommunale Sygehus. Paa Grund af manglende Plads ved Byens Sygehus nedsatte Formandskabet den 30 April 1891 en Komite for at fremkomme med Forslag til nyt Sygehus beregnet paa 120 Patienter. Komiteen henvendte sig i den Anledning til Hr. Arkitekt Thrap-Meyer, der udarbeidede Tegninger m. v.; men da Omkostningerne viste sig at andrage til Kr. 392 000, frafaldtes denne Plan, og man besluttede at reducere Patientantallet til 100.

Fra Medicinalkontoret fik man velvilligt gjennem Stadsfysikatet tilstillet en Tegning til Sygehus og Epidemilazaret, som med nogen Forandring blev godkjendt af Formandskabet, og blev der hertil under 22 November 1893 bevilget 200 000 Kr. Efter Komiteens Indstilling er det besluttet, at der paa Skjævelandsstykket bliver at opføre Sygehusbygning af Mur, Epidemilazaret af Træ, særskilt Økonomibygning med Vaskeri og Kjøkken, Interneringslokale, Desinfektionsanstalt, Lighus, Vognhus og Stald. Desuden skal efter Planen Kolera- og

Koppelazarettet flyttes fra Bjergsted til Skjævelandsstykket. I Vaaren 1896 var Sygehuset og Økonomibygningen under Tag, men ikke indredet, og Grunden lagt til Epidemilazaret og Interneringslokale.

Kjødkontrol indførtes i Stavanger 1 Juli 1893 for de almiudelige Slagtedyr og noget senere for Elg, Ren og Hjort. Kontrolstationen indrededes midlertidig i 3 af Havnevæsenets Boder ved Fisketorvet, medens Kontrollørens Kontor anbragtes i Samlagets Murbygning ved Fisketorvet. Den samlede Leie andrager til 356 Kr.

Ved Fremstilling til Kontrol forlanges fremlagt mindst 1/4 Krop af større Dyr og halve Kroppen af mindre Dyr med tilhørende Hjerte, Lunger, Lever og Milt. For Undersøgelse og Stempling paa Stationen er Afgiften 50 Øre for Storfæ og Hest, 40 Øre for Svin, 20 Øre for Gjødkalv og 10 Øre for Faar og Spædkalv. Ved Undersøgelse udenfor Stationen betales et Tillæg af 1 Kr. for hver Tilkaldelse.

Der har været anvendt særskilt Stempel for by- og landsslagtet Kjød saavel for 1ste som for 2den Klasses Kjød. Kontrolstationen holdes aaben fra Kl. 7 til 11 Formiddag og fra Kl. 4 til 7 Eftermiddag samt tillige i Høsttiden hver Lørdag Morgen fra 6 eller 6 1/2. Næsten alt landsslagtet samt endel byslagtet Kjød har været undersøgt paa Stationen; Resten er behandlet paa Jernbanestationen, i Slagterier samt hos Private.

Der undersøgtes i:

	1893.	1894.	1895.
Storfæ	3 220	4 835	5 627
Gjødkalv	58	189	242
Spædkalv	4 966	12 071	11 642
Faar	51 918	52 475	52 086
Svin	445	1 129	2 224
Heste	68	54	53

Kjødkontrollens Personale har bestaaet af en Kjødkontrollør, der tillige udfører Kommunens Dyrlægeforretninger, en Regnskabsfører, en Assistent i Slagtetiden om Høsten og nødvendig Arbeidshjælp.

Kontrollørens Løn er Kr. 2 400 samt Sportler for Arbeide udenfor Kontrolstationen; Kassereren er aflønnet med Kr. 1 200 og Assistenten med Kr. 4 pr. Dag samt Andel i Sportlerne. Assistenten har været anvendt 4 1/2 Maaned hvert Aar.

De af Kommunestyret vedtagne Skattetakst-Vedtægter traadte i Kraft 1892, hvorefter samtlige Byens Huse med tilliggende Grund er værdsat til Skattens Beregning. Ligesaa er Bestemmelsen om Eiendommenes konduktørmæssige Opmaaling traadt i Kraft og er der i Femaaret afholdt nedenstaaende Konduktør-Forretninger:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
13	24	20	225	219

Som Konduktør er beskikket Stadsingeniørens Assistent.

Af Stavanger Brændevinssamlags Aarsberetning for 1895 hidsættes:

Omsætningen i 1895 har været 101 688.92 Liter mod 109 028.70 Liter i 1894.

Ved Flaskeudsalget har Omsætningen været	Kr. 180 014.49
- Udskjænkningsstederne . , ...	- 56 924.55
	Kr. 236 939.04

Samlagets Nettofortjeneste var Kr. 68 894.26.

Ølsamlagets Pengeomsætning var for 1895 Kr. 41 080.37 med Nettofortjeneste Kr. 1 727.77.

Stavanger Telefon-Forretnings Virksomhed i Femaaret stiller sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Det samlede Abonnenttal	210	253	276	307	340
Stationer for fri Telefonering	11	12	12	13	13
Expeditionernes Antal	216 949	290 949	360 511	382 792	392 900
Expeditionernes Antal Sandnes—Tananger—Malle	2 251	13 858	14 479	24 454	35 950
Telefonliniernes Længde, Meter.....	70 328	94 538	115 137	122 263	131 083

Udenbys Telefonanlæg:

2 Ledninger	til Sandnes	15 km.,
1 Ledning	- Tananger Havn	10 -
1 —	- Malle Eksercerplads	5 -

Centralstationen er i Marts 1895 forsynet med 2 Centralborde, Multipel (Dobbeltlednings-System).

Betjeningen ved Centralstationen bestaar af 6 Telefonistinder, 1 Formand og 2 Arbeidere. Abonnementskontingenten er 7 Øre pr. Dag eller Kr. 25.20 pr. Aar. For de udenbys Ledninger Sandnes og Tananger 25 Øre pr. Samtale eller Abonnement paa førstnævnte Kr. 5 pr. Aar; for Mallelinien betales 10 Øre pr. Samtale; 3 Maaneders Abonnement under Vaabenøvelserne Kr. 5.

Med Hensyn til industrielle Anlæg henvises til Schema 13 A & B[1]) indsendt til det statistiske Centralbureau.

Skoler.

I Femaaret har Stavanger for Folkeskolens Vedkommende som tidligere været delt i 4 Skole-Distrikter: Sandvikens, Petri, Johannes og Buøens, hver med sine Skolebygninger. I 1891 var disse Skoler besøgt af gjennemsnitlig for Aaret 3 218 Børn. Lærerpersonalet bestod af 3 Tilsynslærere (Skolebestyrere), 19 Lærere og 58 Lærerinder samt 2 Timelærere. Den gjennemsnitlige Lærerløn var Kr. 1 289 og Lærerindeløn Kr. 454.

[1]) Ikke trykte.

I 1892 gjennemførtes den nye Skolelov af 1889. For at skaffe Rum for det stigende Antal Elever samt forøvrigt at tilfredsstille Lovens Krav fik ved Tilbygning Sandvikens Skolebygning 8 nye Læseværelser samt Sløidlokale og Badeindretning. Ligeledes fik denne Skole sin egen Gymnastikbygning med i denne indrettet Familiebekvemmelighed for Skolens Pedel.

Det gjennemsnitlige Antal Elever i 1892 var 3 333 fordelte i 105 Klasser, hvoraf hver altsaa havde gjennemsnitlig 32. 3 af disse Klasser var Særklasser (Lovens §§ 6 og 7).

Lærerpersonalet bestod af 3 Skolebestyrere, 21 Lærere og 56 Lærerinder samt 2 Timelærere.

Efter den vedtagne Lønningsvedtægt blev fra dette Aars Begyndelse Lærerlønningerne følgende:

Skolebestyrernes Kr. 2 400 aarlig uden Stigning;

Lærere i høiere Lønningsgruppe Kr. 1 600 med Stigning efter 5 og 10 Aar til Kr. 1 800 og Kr. 2 000;

Lærere i lavere Lønningsgruppe Kr. 1 200 med Tillæg af Kr. 200 efter 5 og 10 Aar;

Lærerinder i høiere Gruppe Kr. 800 med Stigning efter 5 og 10 Aar til Kr. 900 og Kr. 1 000;

Lærerinder i lavere Gruppe respektive Kr. 600, 700 og 800.

Med Undtagelse af Buøens Skole, der paa Grund af de lokale Forhold blot fik 4 Klasser, hvoraf de 3 er toaarige, beholdt de øvrige Skoler den gamle Ordning med 7 etaarige Klasser.

I Aarene 1893 og 94 er der opført egne Bygninger for Sløid og Gymnastik for saavel Petri som Johannes Skoler, ligesom sidstnævnte Skole i 1894 ved Tilbygning fik 4 nye Læseværelser. Desuagtet har det stadigt stigende Børnetal gjort Krav paa flere Skolerum, som da midlertidig, indtil Sporgsmaalet om Nybygning er endeligen afgjort, er anviste i Kommunens Bygninger ved Torvet.

Ved Udgangen af 1895 havde Skolerne 3 532 Elever, hvoraf 1 802 Gutter og 1 730 Piger, fordelt i 112 Klasser, hvoraf 3 Særklasser.

Klassebelægget som tidligere gjennemsnitlig 32.

Lærerpersonalet bestod af 3 Skolebestyrere, 24 Lærere, 59 Lærerinder og 3 Timelærere.

I Femaaret har Skoleforsømmelserne gjennemsnitlig været mellem 6 og 7 Pct. aarlig, hvoraf den overveiende Del har Sygdom som Grund.

Medens Skolens Budget for 1891 var Kr. 61 872, var det for 1895 bevilgede Budget Kr. 105 177. I disse Beløb dog ikke medregnet Forrentning af den i Skolebygningerne liggende Kapital, eiheller de aarlige Vedligeholdelsesomkostninger. Stigningen grunder sig dels paa de forhøiede Lærerlønninger og dels paa det rigeligere Udstyr af Læremidler.

Det i Henhold til § 4 i Lov af 21 Juli 1894 valgte Skolestyre bestaar af 17 Medlemmer, hvoraf 3 Præster, 1 Lærer og 1 Lærerinde. Som Skolestyrets Sekretær fungerer Skoleinspektøren.

Stavanger offentlige Skole for den høiere Almendannelse bestaar af Latingymnasiets 3 Klasser, Middelskolens 6 Klasser (hvoraf i Skoleaaret 1895—96 2 er fuldstændigt og 1 delvis delt i Parallelklasser) samt Forberedelsesskolens 3 Klasser. Forberedelsesskolen er en kommunal Indretning, hvis Økonomi er adskilt fra den høiere Skoles.

Efterstaaende Tabel viser Elevantallet i 4de Kvartal af hvert af de sidste 5 Aar:

Aar.	Gymnasiet.	Middelskolen.	Forberedelsesskolen.	Sum.
1891	28	136	61	225
1892	22	140	65	227
1893	18	149	80	247
1894	20	156	82	258
1895	26	176	88	290

Af Eleverne i Forberedelsesskolen har et lidet Antal (varierende mellem 10 og 5) været Piger.

Lærernes Antal er i Skoleaaret 1895—96 ialt 21 (Rektor, 3 Overlærere, 7 Adjunkter, 5 Klasselærere, 2 Timelærere samt i Forberedelsesklassen 1 Lærer og 2 Lærerinder).

Til Eksamen Artium har i 1891—1895 fremstillet sig 30 Elever. Desuden har 22 Privatister fremstillet sig til denne Eksamen. Regelmæssig afholdes ved denne Skole kun Latinartium; men i 1894 afholdtes ifølge Kirke-Departementets Bestemmelse ogsaa Realartium for 7 Kandidater, som var forberedte ved et privat Realgymnasium i Stavanger.

Til Middelskolens Afgangseksamen har i Femaaret fremstillet sig 61 af Skolens Elever og 15 Privatister.

Den tekniske Aftenskole. Herom har Bestyreren den 28 Oktober 1896 afgivet følgende Beretning:

Stavanger tekniske Aftenskole er oprettet ved Stavanger Kommunebestyrelses Beslutning af 4 December 1876. Skolens Plan blev vedtaget af Stavanger Formandskab den 24 August 1877 og approberet ved kgl. Res. af 22 December 1877. Skolen begyndte sin Virksomhed den 1 Oktober 1878.

Skolens Formaal er at meddele de for Haandværk og lignende Industri nødvendigste theoretiske Kundskaber og Færdigheder.

Skolens Direktion bestaar af 4 af Kommunebestyrelsen valgte Mænd og af Skolens Bestyrer.

Skolens Lærere, der tilsammen danner Skoleraadet, ansættes af Formandskabet efter Forslag fra Direktionen og med Approbation af Departementet for de offentlige Arbeider.

Bestyreren, der vælges af Formandskabet inden Lærerne, er tillige Regnskabsfører og Bibliothekar.

Skolen har 1 Forberedelsesklasse, 3 tekniske Klasser (3die Klasse delt i A for almindelige Haandværkere og B for Mekanikere, Maskinister og Fyrbødere), 1 Klasse for Frihaandstegning, 1 for Modellering og 1 for Fagtegning.

— —.

Da Antallet af Elever i Forberedelsesklassen var blevet for stort for én Lærer, blev Klassen i 1895 delt i 2 Parallelklasser, og en ny Lærer blev ansat i Norsk, Skrivning og Regning.

Forøvrigt blev Undervisningen fremmet efter samme Plan som de foregaaende Aar.

Antallet af Lærere, Klasser og Elever var:

Aar.	Lærere.	Tekniske Klasser.	Forberedelsesklasse.	Klasse for Frihaandstegning.	Klasse for Modellering.	Klasse for Fagtegning.	Sum Klasser.	Elever: Gutter.	Elever: Kvinder.	Sum Elever.
1891/92	9	3[1])	1	1	1	-	6	140	31[2])	171
1892/93	9	3[1])	1	1	1	-	6	118	16[2])	134
1893/94	9	3[1])	1	1	1	-	6	147	23[2])	170
1894/95	9	3[1])	1	1	1	-	6	155	21[2])	176
1895/96	11	3[1])	1	1	1	1	7	179	19[2])	198

Skoletiden har hvert Aar varet fra 1 September til 30 April, og Undervisningen er meddelt i 2 Aftentimer de 5 første Virkedage i Ugen, i September og April Kl. 6½ til 8½, de øvrige Maaneder Kl. 6 til 8.

Skolepengene har for alle Elever været Kr. 2.00 pr. Halvaar. Nogle faa uformuende Elever har havt Friplads.

Man har fremdeles ved Gaver fra en Privatmand hvert Aar ved Eksamen kunnet uddele endel Præmier, bestaaende af en værdifuld Bog eller et Tegnebestik, til nogle Elever, som har udmærket sig ved særdeles god Flid, Orden og Opførsel.

Skolen havde i Femaaret følgende Indtægter:

Aar.	Bidrag af Statskassen.	Bidrag af Stavanger Kommune.	Skolepenge.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891/92	3 375	3 375	510	7 260
1892/93	3 375	3 375	456	7 206
1893/94	3 400	3 600	564	7 564
1894/95	4 500	3 600	602	8 702
1895/96	5 400	3 600	658	9 658

[1]) 3die tekniske Klasse er delt i 2 Afdelinger, A og B (se foran).
[2]) Kvinder har Adgang til Tegneklassen og Modellerklassen.

Skolens Undervisningsmateriel er i Femaaret betydelig forøget, idet der til Nyanskaffelser er anvendt et Beløb af Kr. 4 333.

— — — —

Skolen har havt aarligt Tilskud af Stat og Kommune — tilsammen omtrent Kr. 3 000.

Stavanger Arbeidsskole (østre) for Gutter har været i Virksomhed i eget Lokale siden 1883 hvert Vinterhalvaar. Der undervises i Snedker-, Dreier- og Skomagerarbeide. Der arbeides i 4 særskilte Værksteder fra Kl. 4 til 6, første Parti: 30 Gutter i hvert af de to Snedkerværksteder, 20 Gutter i Skomagerværkstedet og 20 Gutter i Dreierværkstedet. Ligesaa 2det Parti fra Kl. 6 til 8, saa Skolen søges daglig af ca. 200 Elever. I ethvert Værksted er der en Lærer og en Hjælpelærer. Hver Gut faar 234 à 240 Undervisningstimer i Vinterhalvaaret. Forsømmelser er der ikke Tale om; thi slutter en, staar der flere og venter paa at optages. Skolens Budget dreier sig om Kr. 4—5 000, der fremkommer ved Tilskud af Stavanger Samlag, Kommunen, private Tilskud, Bazarer o. l. Af oparbeidede Gjenstande har Skolen solgt omtrent for Kr. 700 aarlig, særlig er flere Sløidskoler forsynede med Sløidværktøi fra denne Skole. — Ved vestre Arbeidsskole har siden 1888 30 Gutter været oplært i Snedkerfaget.

Skolekjøkkener. I 1893 blev der ved Johannes Folkeskole aabnet et Kursus for Pigebørn i Madlavning. Omkostningerne bestredes væsentlig af Samlagets Tilskud, medens ogsaa Kommunen efterhaanden støttede til. Endel Gutter optoges ogsaa i Undervisningen, hvilket gav Stødet til den senere (1896) oprettede Stuertskole. I Johannes Skoles Kjøkken var der i 1893 26 Pigebørn af Folkeskolen, 1894 48 og i 1895 64.

Ved privat Foranstaltning oprettedes ogsaa et Skolekjøkken for Smaapiger i 1894 om Høsten, der har været støttet af Samlaget og Kommunen. Skolen har givet Plads for 60 Elever — 48 fra Folkeskolen og 12 fra en af Byens private Pigeskoler. Der har været afholdt 3 Kurser om Aaret, hvert Kursus har faaet ca. 15 theoretiske og 15 praktiske Lektioner.

Missionsskolen. Det norske Missionsselskabs Indtægter, som i 1891 gik op til noget over Kr. 450 000 — den høieste Aarsindtægt, der er naaet, sank det følgende Aar til ca. Kr. 420 000 og i 1893 til ca. Kr. 350 000. I de to sidste Aar har der atter vist sig en betydelig Stigning, idet Indtægterne i 1894 var Kr. 434 329 og i 1895 Kr. 462 898. En væsentlig Grund til den stærke Nedgang af Indtægterne i 1892 og 1893 var den, at det Kirkesamfund i Amerika, der ydede Selskabet den betydeligste Støtte — den Forenede Kirke —, optog selvstændigt Missionsarbeide, og at saaledes Bidragene derfra selvforstaaelig i høi Grad formindskedes — saaledes fra Kr. 68 769 i 1891 til Kr. 37 596 i 1892 og til Kr. 16 595 i 1893. Senere har de yderligere sunket noget. Herhjemme har aldrig Indtægterne været større end i de to sidste Aar.

Den stærke Nedgang i Indtægterne har foraarsaget betydelig Reduktion paa forskjellige Poster — navnlig Byggearbeider — og Gjerningen har været drevet under føleligt Tryk. Nogen Standsning af vigtigere Arbeidsgrene har

dog saa omtrent været undgaaet. Forskjellige Skridt har været tagne for at øge Bidragene.

Hvad Arbeidet herhjemme i Femaaret angaar, da kan det først nævnes, at et nyt Kursus ved Missionsskolen paabegyndtes i 1893. Elevantallet er 13 som ved forrige Kursus.

Missionsforeningernes Antal — ca. 900 — og Kvindeforeningernes — noget over 3 000 — er saa nogenlunde det samme.

De to Missionsblade har vundet forøget Udbredelse; Missionstidenden udgaar i 13 000 Exemplarer og «Missionslæsning» i ca. 8 000. En Række nye Missionstraktater har desuden været trykt i flere store Oplag.

Emissærvirksomheden har været betydelig. Som fast Emissær er ansat Pastor Titlestad fra Zulu.

I «Hjemmet» har der været 15—20 Børn.

Arbeidet for Missionsselskabet er i det Hele drevet paa samme Maade som tidligere, og Bidragene har flydt ind væsentlig ad samme Veie som før. Dog har der i det sidste Femaar været ydet flere større Gaver end tidligere — saaledes et Legat fra Hr. Gjendem, Molde, paa ca. Kr. 48 000 og en storartet testamentarisk Gave fra afdøde Kommandør Svend Foyn, der imidlertid først ved Hustruens Død bliver rentebærende for Selskabet.

Femaarets betydningsfuldeste Begivenhed herhjemme er Generalforsamlingen og det ved samme feirede Femtiaarsjubilæum her i Stavanger i 1892. Sommeren 1895 afholdtes Generalforsamling i Tromsø.

Arbeidet paa Missionsmarkerne har den hele Tid været fortsat uden væsentlige Afbrydelser og i stor Udstrækning med overmaade store Resultater. I Zulu har Forholdene været rolige og Fremgangen jevn, om end ikke mere iøinefaldende. En ny Station er anlagt i Zululandet, ligesom Arbeidet er optaget i Natalkolonien; 3 nye Missionærer er i Femaaret sendt til denne Missionsmark. Et Seminarium til Uddannelse af indfødte Præster og Lærere er oprettet. En ældre Lærer er ordineret — den første ordinerede Zuluer i den norske Mission.

Paa Madagaskar er nogen Udvidelse skeet saavel paa Øst- som paa Vestkysten. Ligeledes er nogle nye Stationer i Indlandet anlagte. Et nyt Strøg i Pavalalandet er ogsaa optaget. Et Hospital er sat igang paa Sirabe. Seminariet har afsluttet et Kursus med 43 Elever; disse er alle senere ordinerede.

Ifølge Bemyndigelse fra Generalforsamlingen i Stavanger blev Selskabets Missionsmark i de østlige og vestlige Tanariers Land overdraget til den Forenede Kirke i Amerika.

Til Madagaskar er i Femaaret udsendt 14 Missionspræster, 1 Læge og 1 praktisk Arbeider; desuden 6 Kvinder, dels Diakonisser, dels Lærerinder. I samme Tidsrum er 4 Missionærer og 2 Missionærhustruer døde.

Arbeidet har flere Gange lidt adskilligt ved Uroligheder og Hærjinger; og den i afvigte Aar paabegyndte Krig med Frankrige har ogsaa bragt nogen Forstyrrelse. Men i det Hele har det, som nævnt, gaaet frem med raske Skridt.

Antallet af indfødte Kristne i den hele Mission var ved Udgangen af 1890 26 000; nu er Tallet noget over 44 000. Antallet af Skolediscipler har holdt sig omtrent som tidligere, mellem 30 og 40 000.

Noget Fremskridt i Retning af Ydelser til Arbeidet fra de Indfødtes Side har der ogsaa været at spore. Bidragene beløb sig for 1894 til noget over Kr. 4 000.

Stavanger Museum's Samlinger har i Femaaret været besøgt af gjennemsnitlig 11 000 Personer om Aaret; de staa til fri Afbenyttelse for Byens og Landdistrikternes Skoler. Medlemstallet er omkring 80.

De aarlige Indtægter har været Statsbidrag Kr. 4 000, Stavanger Brændevinssamlag Kr. 3 500; Kontingent, Entrébetaling og diverse Indtægter ca. Kr. 700, tilsammen Kr. 8 200.

Ved Generalforsamlingen den 8 Juni 1891 besluttedes at opføre en ny tidsmæssig Bygning af Sten paa en af Stavanger Kommune skjænket Tomt paa Skjævelandsstykket. Den 7 Januar 1892 paabegyndtes Arbeidet og i Slutten af September 1893 var Bygningen færdig. Med fuld Indredning kostede Bygningen Kr. 88 580.

I Midten af Oktober s. A. var Samlingerne komne saavidt i Orden, at Museet kunde aabnes for Publikum. Den officielle Aabningsfest afholdtes den 19 Oktober.

Samlingerne har havt en jevn og stadig Vækst. Den nye Bygnings rummelige Lokaler er allerede nu temmelig fyldte. Museet er i de forløbne 5 Aar indtraadt i literær Bytteforbindelse med 110 videnskabelige Selskaber og Museer. Der udgives aarlig en trykt Beretning om Museet og dets Virksomhed ledsaget af naturhistoriske og arkæologiske Afhandlinger og Meddelelser.

Stavanger Theater er opført i 1882 ved private Bidrag og har kostet Kr. 65 000. Det gik fallit i 1886 og blev da indkjøbt af Stavanger Sparebank og blev ved denne Banks Konkurs solgt til et Aktieselskab for Kr. 14 050. Theatret har en Gjæld paa Kr. 10 000; Assurancepræmien er Kr. 355 og Skat Kr. 225.

Til Dækning af Renter og Udgifter samt til Vedllgehold udleies Theatret til omreisende Skuespillerselskaber og til Koncerter. I Aarets Løb foranstaltes

i Almindelighed et Bal. Herved og ved Hjælp af et Bidrag fra Stavanger Samlag har man hidtil kunnet balancere Udgift og Indtægt.

Byselskabet har i Femaaret beplantet flere Parkanlæg og Gader, indkjøbt og omdannet til beplantet Anlæg Stykket nedenfor det nye Sygehus langs Kannikbækken, opført Rækværk rundt Bredevandet, opsat og vedligeholdt mange Bænke paa forskjellige Steder og idetheletaget bidraget til Byens Forskjønnelse.

Kommunebibliotheket har i Femaaret gaaet jevnt fremad saavel hvad angaar Bogsamlingens Forøgelse som i Henseende til Udlaanenes Talrighed.

Forøvrigt henvises til nedenstaaende af Bibliothekkommissionen den 28 November 1897 afgivne Beretning om Virksomheden i Femaaret:

Bogsamlingen, der tidligere havde sit Lokale i Sømandsskole-Bygningen, blev Vaaren 1892 overflyttet til Byfoged Christensens forrige Hus ved Torvet, efterat dette var indkjøbt af Stavanger Kommune. I denne Bygning optager Kommunebibliotheket hele 2den Etage (idet dog et Par mindre Værelser er overladt Bibliothekets Budkone til Fribolig). Ved Overflytningen til dette rummeligere Lokale blev der Anledning til at realisere et længe næret Ønske om Oprettelse af et Læseværelse. Et af Bibliothekets Rum toges nu til dette Brug og staar til Publikums frie Afbenyttelse alle Hverdage fra Kl. 6—8 Aften, i hvilken Tid ogsaa Bogudlaanet foregaar. I Aaret 1893 udkom Tillæg til den i 1886 trykte Katalog over Bogsamlingen. I Aaret 1895 gjordes den Forandring med Hensyn til Bibliothekkommissionens Sammensætning, at Antallet af Kommissionsmedlemmer forøgedes til tre foruden Bibliothekaren, der herefter skal have Sæde i Kommissionen uden Stemme; Funktionstiden for Kommissionsmedlemmerne forlængedes fra to til tre Aar. Samtidig blev Bibliothekets Regnskab overført til Kæmneren.

Forøvrigt har Bibliothekets Virksomhed i omhandlede Femaar gaaet i de samme gamle Spor. Søgningen har været lige stærk, og ligesom før er det navnlig Skjønlitteraturen og Ungdomslæsningen, der har været mest efterspurgt. Herpaa har man søgt at raade Bod ved at opmuntre det laansøgende Publikum til Læsning af Bøger af reelt og almennyttigt Indhold, ligesom man har fortsat med strengt at overholde den tidligere fattede Bestemmelse om kun at tillade Skoleungdommen at bytte Bog én Gang ugentlig. Det daglige Udlaan har i omhandlede Femaar ligesom tidligere gjennemsnitlig været noget over 100 Bind, idet Søgningen er stærkest i Vintermaanederne November til og med Marts. Laantagernes Antal har gjennemsnitlig udgjort ca. 1 200.

Til Vedligeholdelse af Bogsamlingen samt Indkjøb af nye Bøger og deres Indbinding har Bibliothekkommissionen i dette Femaar disponeret over et Annuum, stort Kr. 1500, der i denne Hensigt har været bevilget Kommunebibliotheket af Stavanger Brændevinssamlags Overskud. Ved Udgangen af 1895 skulde Bogsamlingen være vokset til noget over 13 000 Bind. — — — — — — —.

Pressen. I Byen udkommer 5 Dagblade, «Stavanger Amtstidende», «Stavangeren», «Vestlandsposten», «Stavanger Avis» og «Stavanger Aftenblad».

Stavanger Skipperforenings Femaarsregnskab stiller sig saaledes:

Aar.	Grundfond.	Indtægt.	Uddelt til Enker.	Administration.	Tillagt Fondet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	31 389	2 631	1 338	302	1 087
1892	32 624	2 663	1 159	268	1 235
1893	33 998	2 836	1 174	288	1 373
1894	35 203	2 907	1 407	294	1 204
1895	36 078	2 645	1 483	286	875

Stavanger Sømandshjem har i det forløbne Femaar fortsat sin Virksomhed uforandret og bor der nu paa Hjemmet 40 Personer. De aarlige Udgifter er ca. Kr. 1 000, der tilveiebringes ved frivillige Bidrag og ved Renter af Ths. S. Falcks og Torkild Abrahamsens Legater.

Foreningen for trængende Søgutter har ved Samlagets Tilskud, Legatrenter og frivillige Bidrag havt saadan:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Indtægt	1 773	1 447	1 148	959	1 376
Udgifter	1 312	1 406	1 128	850	1 279
Antal udstyrede Gutter	47	50	49	39	51

Ynglinge-Foreningens Formue i Femaaret med Fradrag af Gjæld:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
11 883	14 182	16 484	16 338	16 558

Til Foreningens Lokale er der opført en Tilbygning, som kostede ca. Kr. 14 000.

Unge Kvinders kristelige Forening har i Femaaret fremdeles arbeidet for at samle Byens unge, ubemidlede Piger til hyggeligt og opbyggeligt Samvær i ledige Aftener — fornemmelig Søndagsaften. Sypiger, Tjenestepiger, Butikpiger o. a. finder der Veninder, Underholdning, Sangforening, Bibliothek (til Læsning og Udlaan) og tildels endog gratis Beværtning, samt om Sommeren meget billige Udflugter.

Foreningens Budget har i Femaaret varieret mellem Kr. 600 og Kr. 900 aarlig. Deraf har Samlaget tilskudt Kr. 300 og Løvdahls Legat Kr. 100 (i de 3 sidste Aar). Bazarer eller lignende Indsamlinger afholder denne Forening aldrig.

Medlemstallet varierer mellem 160 og 200; men Møderne tillades jevnt besøgt af andre unge Piger, og ved Festerne søges Foreningen af mangfoldige, der ikke er indskrevne som faste Medlemmer.

Stavanger Læseforening for Kvinder har i Femaaret fortsat sin Virksomhed med et Medlemstal, der varierer mellem 100 og 150. Paa Læsebordet findes udlagt 20 Blade og Tidsskrifter. Bibliotheket tæller 1 487 og den aarlige Kontingent er Kr. 5. Foreningen nyder intet Bidrag eller Understøttelse udenfra.

Fattigpleien m. v. St. Petri Fattigpleies Indtægter i Femaaret opgives saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Gaver	Kr. 1 450	Kr. 2 900	Kr. 2 400	Kr. 2 030	Kr. 2 740

Antallet af Fattige, som har været optaget i Pleien, har været mellem 140 og 170 Familier med 240 til 320 Indvivider.

Bethania-Stiftelserne. Til Stiftelserne hører følgende Anstalter og Eiendomme: Waisenhus No. 1 og Waisenhus No. 2, Guttehjemmet, Børnehjemmene No. 1 og No. 2, Bedehuset «Bethania» og Bogtrykkeriet. Disse Bygninger udgjør næsten et helt Kvartal. Til Stiftelserne hører et tidsmæssigt Sløid- og Gymnastiklokale med Legeplads ligeoverfor Waisenhus No. 1, samt Gaarden «Emmaus» i Hetland lidt udenfor Bygrænsen. Ligesaa eier Stiftelserne Lindøens Opdragelsesanstalt, 1/2 Mil øst for Byen i Gannsfjorden.

Eiendommene er ansatte til følgende Værdier:

Waisenhus No. 1, Brandtakst	Kr.	38 660
Do. - 2, —	-	11 000
Guttehjemmet —	-	8 000
Børnehjemmene No. 1 og No. 2	-	25 600
Bogbinderiet og Bogtrykkeriet	-	6 550
Do. - Do. Inventar	-	18 000
«Bethania»	-	25 500
Sløjdlokalet med tilliggende Grund	.	9 000
«Emmaus»	-	16 800
Lindøens Redningshjem	-	43 000
	Sum Kr.	202 110

Af Legater eier Stiftelserne foruden nogle smaa Chr. Jacobsens Legat paa ca. Kr. 90 000, af hvis Renter 1/3 tillægges Kapitalen.

Børneantallet har i Femaaret varieret mellem 132 og 111 foruden Lindøens 30 Gutter.

Alle Børnene nyder sin hele Pleie og Tilsyn i Stiftelserne, og alle, som er i skolepligtig Alder, undervises i Stiftelsernes Skole eller i Byens Middelskole.

Skolen bestaar af 4 opadstigende Klasser med 4 Timers Undervisning daglig foruden Sløidundervisning om Eftermiddagen for Gutter og kvindeligt Haandarbeide for Piger.

Stiftelsens Værksteder: Bogtrykkeriet, Bogbinderiet, Skomagerværkstedet og Poseværkstedet har været drevet som før. De Stiftelserne tilhørende Blade:

«Vestlandsposten», «Vestlandspostens Ugeudgave» og «Bibelbudet», udkommer fremdeles.

Stiftelserne underholdes foruden ved Overskudet af Værkstederne, Bladene og Renterne af Legaterne tillige ved frivillige Gaver fra forskjellige Egne i Landet.

Børn optages fra hele Landet, mén fortrinsvis fra Egne, der støtter Stiftelsernes Gjerning.

160 Ansøgninger om Optagelse af Børn er indløbne i Femaaret. 95 Børn er optagne; 112 er udtraadte og 4 er døde.

Stiftelsernes øverste Myndighed er, siden forhenværende Sognepræst Lars Oftedal fratraadte Styrelsen i November 1891, en Generalforsamling, der vælges af de Indremissionens Fællesforeninger og Byforeninger, som understøtter Stiftelsernes Gjerning. Generalforsamlingen sammentræder hvert 3die Aar.

Lindøens Opdragelsesanstalt har udfoldet saadan Virksomhed:

	Antal Gutter.	Udskrevne.	Opdragne.	Omkostninger. Kr.	Underskud. Kr.
1891....	39	8	2	12 046	3 395
1892....	33	6	3	11 248	3 427
1893....	30	14	9	11 177	3 457
1894....	25	15	14	10 447	3 921
1895....	24	3	9	14 883	-

Indtil 1895 blev Underskudet dækket af Bethania-Stiftelserne, men fra dette Aar maatte der optages Laan paa Anstalten.

I Femaaret har der været i Anstalten 76 Gutter, hvoraf 46 er udskrevne. 37 var fra Stavanger By, 21 har været anbragt for Delinkventfondets Regning, 12 for Fattigvæsenets, 1 har Forældrene betalt for og 3 har havt Friplads.

Efter Udskrivningen af Anstalten har 90 Pct. vist godt Forhold. 4 Pct. har udvist mindre godt Forhold og 4 Pct. er senere bleven straffede.

Stavanger yngre Afholdsforening havde ved Udgangen af Femaaret ca. 1 000 Medlemmer. Børneforeningens Medlemstal er 320. Foreningen har virket ved Bazarer, Udflugter, Fester og talrige Møder i Byen og Omegnen. Foreningen har eget Lokale siden 1894 og dens Aktiva beregnes til Kr. 15 000 med en Obligationsgjæld af ca. Kr. 10 000.

Den katholske apostoliske Menighed talte i 1894 36 Medlemmer og i 1895 29.

Methodistmenigheden har i Femaaret indsamlet Kr. 10 700, hvoraf Kr. 700 er anvendt til Anskaffelse af Orgel i Forsamlingshuset; Kr. 2 000 til Menighedsforstanderens Løn, Kr. 1 000 til Fattige og til Søndagsskolen, Resten til Renter, forskjellige Udgifter og velgjørende Øiemed. Bede-

huset «Bethel» med Tomt er takseret til Værdi Kr. 20 000, hvorpaa hviler en Gjæld af Kr. 4 900.

Som det fremgaar af foranstaaende, har Stavanger samtidig med en afgjort Tilbagegang i dens fordum mest udviklede Næringskilder gjort en betydelig Fremgang i andre Retninger og fundet et nyt Fodfæste i industriel Virksomhed og i et nærmere og frugtbarere Samarbeide med det rige Opland saavel indover Fjordene som særligt udover Jæderen. En stor Indflytning fra Distriktet har fundet Sted, og den forøgede Arbeidskraft i Forbindelse med Befolkningens Stigning har blandt andet fremkaldt den paafaldende stærke Nybygning, som begyndte i Femaarets Slutning, og som endnu vedvarer, ligesom ogsaa de talrige og ret storartede Fabrikanlæg, der beskjæftiger megen Ungdom af begge Kjøn, bidrager til Fattigbudgettets taalelige Stilling og letter Byrderne for Smaafolk, medens en forsigtig Velstand samles i Mellemklassen og opover.

Stavanger Magistrat, 29 November 1897.

Kielland.

Beretning

om Kjøbstaden Haugesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Folkemængden, som ved sidste Femaarsberetnings Afgivelse var 5 870, er ved en i Slutten af forrige Maaned foretagen Folketælling 7 036. Denne forholdsvis stærke Forøgelse af Folkemængden ser ud til at foregaa fremdeles, kanske end stærkere, og er det ialfald netop i sidste Halvdel af Femaaret, at Stigningen er størst, ialfald hvis Bygning af Huse er nogen Maalestok for Forøgelsen. Denne var baade ifjor og end mere iaar efter Forholdene særdeles stor, idet der i hvert af disse Aar er tilkommet en 30—40 Bygninger. Som Følge af denne stærke Bygning har Arbeidspriserne for Murere og Tømmermænd holdt sig jevnt høie, fra Kr. 2.50 – 4.00 pr. Dag. Ogsaa i andre Retninger har Byen i Femaaret betydelig udviklet sig, kanske ikke mindst med Hensyn til Foretagender fra Kommunens Side; jeg skal nævne Oparbeidelsen af flere Gader, hvoraf Gjennembrydning af Haraldsgaden har gjort denne til en af Landets længste og peneste Gader, Udvidelse af Byens Vandvæsen til Risøen, Anskaffelse af Dampsprøite for Brandvæsenet, Planering af tvende Hestetorve, et nord og et syd i Byen, Indkjøb af det saakaldte Aktiestykke til Legeplads for Børn og Opførelse af Folkeskolebygning samt Indredelse af en af de ældre Folkeskolebygninger til Lokale for Retten og andre offentlige og kommunale Institutioner

samt Sømandsskolen. Hvad specielt Folkeskolebygningen angaar, er denne en meget vakker, vel indredet og ved sin Beliggenhed dominerende større Stenbygning, der har kostet Kommunen ca. Kr. 100 000 og som giver Plads for alle Byens Folkeskolen søgende Børn, ca. 1 000. Den toges i Brug Høsten 1894. I denne Forbindelse kan nævnes, at Middelskolens Elevantal er ca. 200.

Paa Grund af disse flere kommunale Arbeider er Byens Gjæld forøget med Kr. 178 184 og var ved Udgangen af 1895 Kr. 300 000.

Skatteprocenten har ogsaa stadig holdt sig høit, nemlig i Procent: i 1891: 9.5144, 1892: 8.104, 1893: 11.31, 1894: 9.7767, 1895: 14.30, og fremgaar det af nedenstaaende Tabel, at Skatten i Femaaret er forøget fra Kr. 64 000 til Kr. 82 500 og Skatyderne i samme Tidsrum fra 1 321 til 1 378. Samtidig er den skatbare Formue forøget fra omkring Kr. 4 000 000 til Kr. 4 600 000 og Hustaksterne fra vel Kr. 2 400 000 til vel Kr. 3 600 000. Næringen viser derimod ingen Stigning, men er varierende, hvad selvfølgelig altid vil være Tilfælde for en Bys Vedkommende, hvis Hovednæringsvei er en saa usikker Bedrift som Fiskerier.

(Bilag 3.)

Aar.	Antal Skatydere.	Hustakst.	Formue.	Brutto Næring.	Skat		Tilsammen.
					af Huse.	af Formue og Næring.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	1 321	2 422 465	3 926 700	1 342 850	5 329.44	58 670.56	64 000
1892.....	1 463	2 514 401	4 573 700	1 574 600	5 531.71	63 968.29	69 500
1893.....	1 314	2 734 195	4 698 800	1 401 708	6 835.77	72 864.23	79 700
1894.....	1 375	2 846 085	4 653 100	1 508 918	7 120.89	73 779.11	80 900
1895.....	1 378	Eiendomstakst: 3 624 010	4 597 900	1 278 765	9 060.20	73 439.80	82 500

Byen var i Aarene 1894 og 1895 hjemsøgt af ikke mindre end 4 Ildebrande, hvoraf den ene noksaa betydelig, idet der nedbrændte ialt 7 Huse og opbrændtes og beskadigedes en hel Del Varer og Indbo, og man har visselig den anskaffede Sjødampsprøite at takke for, at disse Ildebrande, der var i Byens Centrum, ikke udviklede sig mere og foraarsagede større Skade, end Tilfældet blev.

For større Epidemier har Byen været skaanet, dog har Difterit optraadt, om end sporadisk, den hele Tid i Femaaret.

Byens Hovednæringskilde er Fiskerierne. Disse har i Femaaret i det Store og Hele slaaet bra til. Udførselsværdien og det samlede Kvantum udført Sild

var i 1891: 168 165 Hl. til en Værdi af Kr. 2 408 000, 1892: 208 944 Hl. til Kr. 2 266 800, 1893: 235 914 Hl. til Kr. 2 460 500, 1894: 139 520 Hl. til Kr. 1 932 600 og 1895: Vaarsild 70 745 Hl., Fedsild 83 973 Hl., ialt 178 950 Hl. Sild. I 1894 slog Nordlandsfisket daarligt til; 1895 var et middels Aar. Med Hensyn til Udbyttet var 1894 et daarligt Aar, 1891 og 1895 middels og 1892 og 1893 gode Aar. Hvad Makrelfisket angaar, var dette af adskillig Betydning i de første Aar af Femaaret; i de sidste 2 Aar og specielt i det sidste har derimod dette Fiske været daarligt, men man ruster sig fremdeles og venter paa bedre Udbytte. Hummerfisket har specielt de sidste Aar af Femaaret stillet sig gunstig. Torskefisket paa disse Kanter var med Undtagelse af 1895 ganske betydeligt paa Karmøen og Øerne udenfor Haugesund; i 1895 blev det ubetydeligt og med den Erfaring, man desuden har faaet i 1896, maa det vel siges, at man ikke kan regne med dette Fiskeri for vort Sted som et sikkert Fiskeri, hvad Begyndelsen af Femaaret gav god Grund til at formode.

Forøvrigt har ikke Torskefiskerierne for Byen spillet nogen særdeles betydelig direkte Rolle, da det endnu har været for nyt, til at Byens Forretningsmænd har kastet sig over det, men selvfølgelig har det havt og vil faa en betydelig indirekte Betydning for Byens Forretningsliv. De andre Fiskerier spiller en mindre Rolle som Udførsel for Haugesund, dog tilføres der det hele Aar Byen en Masse Fisk til Husbrug og har Fiskeprisen til det dagligdagse Forbrug holdt sig meget billig. Forøvrigt tillader jeg mig at henvise til omstaaende Tabel:

(Se Tabellen næste Side.)

Byen har fremdeles et Hvalfangerselskab med 2 Dampskibe, der i Femaaret har drevet Hvalfangst paa Island og i 1895 ligesom ogsaa i 1896 om Vinteren i Vaarsildfiskeridistriktet paa vore Kanter til stor Forargelse for den fiskende Almue. Udbyttet paa Island har vistnok i Femaaret været godt, specielt i 1895. Udbyttet her ved Kysten om Vinteren har vistnok knapt lønnet sig.

Hvad de vigtigste Indførselsartikler angaar, tillader jeg mig at henvise til nedenstaaende Tabel:

(Bilag 1.)

Indførsel.

Aar.	Stenkul.	Salt.	Tønde-baand.	Linvarer og Bomulds-varer.	Uldvarer.	Seildug.	Vin.
	hl.	hl.	Stkr.	kg.	kg.	kg.	kg.
1891.....	149 252	94 321	1 615 200	13 884	6 750	9 763	3 980
1892.....	198 151	119 265	1 356 625	-	5 213	-	3 931
1893.....	168 873	128 770	1 135 000	-	7 593	-	4 403
1894.....	173 730	119 086	1 549 000	13 905	8 687	9 115	3 757
1895.....	157 490	95 131	2 042 925	15 109	9 213	8 596	4 133

(Bilag 2.)

Udførsel.

Aar.	Østlands-sild.	Islands-sild.	Fedsild.	Saltet Vaarsild.	Vaarsild, fersk Sild.	Vaarsild, røget.	Makrel.	Ansjos.	Hummer.	Andre Fiske-sorter, Brisling.	Mineralier.	Andre Ting, Tran.
	hl.	hl.	hl.	hl.	kg.	kg.	hl.	hl.	Stkr.	hl.	kg.	hl.
1891.....	30 915	1 061	65 808	71 392	457 798	365 337	2 696	4	12 834	236	16 514 000	-
1892.....	50 774	498	108 592	49 557	1 430 783	476 374	1 088	-	10 807	-	24 440 000	-
1893.....	39 256	1 540	159 880	46 578	1 694 985	637 270	1 447	32	17 693	202	23 140 000	1 206
1894.....	54 879	116	54 417	29 970	1 373 656	596 540	698	145	26 455	353	20 350 000	-
1895.....	13 680	6 877	83 974	70 747	1 519 142	299 131	107	226	24 233	578	3 420 000	1 862

De Handlendes Antal er noget forøget i Femaaret og antages at dreie sig om ca. 220 Mænd og Kvinder.

Af Konkurser var der i 1891: 3, i 1892: 8, i 1893: 6, i 1894: 1, i 1895: 1. De fleste af disse har været mindre Næringsdrivende eller yngre Handelsmænd og har ingen Indflydelse havt paa Forretningslivet.

Den industrielle Bedrift i Byen er fremdeles ubetydelig, Haandværksdriften har derimod i 5 Aar taget et ikke ubetydeligt Opsving.

Af Sparebanker har Stedet fremdeles 2, Haugesunds Sparebank og Torvestad og Skaares Sparebank. Begges Virksomhed er betydelig øget i Femaaret.

Handelsflaaden er betydelig øget, idet der siden 1890 er indkjøbt 44 Seilskibe med en Tonnage af 17 243 Ton og 24 Dampskibe med en Tonnage af 4 419 Ton; paa den anden Side har der foregaaet en Afgang i Skibstonnagen, for Seilskibes Vedkommende 5 795 Ton og for Dampskibe af 170 Ton. Den samlede Tonnage var ved Udgangen af 1894 for Seil 31 052 Netto Registerton og for Damp 4 100 Ton og ved Udgangen af 1895 for Seil 27 448 Netto Registerton og for Damp 4 817 Ton. Nybygning af Skibe foregaar ikke paa Stedet, men blot Reparation.

Antallet af afsendte og indkomne Breve har fordoblet sig, hvad der vil fremgaa af vedlagte Bilag 4 [1]), som er meddelt fra Haugesunds Postvæsen.

I Femaaret er der gjennemsnitlig ankommet og afsendt ca. 18 000 Telegrammer pr. Aar. Ved Udgangen af 1895 havde Telefonvæsenet et Abonnentantal af 108, altsaa en Forøgelse siden sidste Indberetning med 48 Medlemmer.

Som ovenfor anført, maa den daglige Tilførsel af Fisk kaldes rigelig og Fisken billig, hvad der ikke kan siges at være Tilfælde med Kjød, Ved, Smør og Melk, der i Dyrhed staar paa Høide med de fleste Byer; for Kjødet og Vedens Vedkommende, antager jeg, over samtlige Byer i Landet. Æggetilførselen er rigelig. Hvad specielt Melkepriserne angaar, skulde man ikke antage, at den vilde holde sig saa høi her, som den gjør, 12—13 Øre pr. Liter for nysilet Melk, da der stadig i den sidste Tid og specielt ogsaa i Femaaret har foregaaet betydelig Dyrkning i Byens nærmeste Omegn, ligesom der i hele Haugesunds Opland foregaar betydelige Jordforbedringer, men maa denne høie Pris væsentlig skrive sig fra, at herfra stadig Aaret rundt exporteres fra 1 200 —1 500 Liter daglig til Bergen. Man har i Femaaret saavel inden Byen som i dens nærmeste Omegn i ikke ringe Grad forsøgt sig med Træplantning, der over Forventning synes at trives. Med Hensyn til Afhændelse af faste Eiendomme etc. tillader jeg mig at henvise til de vedlagte Schemaer vedrørende

---

[1]) **Ikke trykt.**

Femaarsberetningen. Naar man skal samle det hele i en Hovedsum, kan det med Sandhed siges, at Byen har havt en rask Udvikling i Femaaret.

Haugesunds Byfogedembede, 9 Juni 1896.

Hesbø.

Beretning

om Ladestedet Sogndals økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Den økonomiske Tilstand i Ladestedet i det Store og Hele har i Femaaret snarere gaaet tilbage end frem. Den væsentligste Næringsvei har nemlig som tidligere været Fiskeri, og da de fleste Fiskerier i omhandlede Periode, som bekjendt, har slaaet daarlig til, har den naturlige Følge deraf været økonomisk Tilbagegang for den af Fiskeriet afhængige Befolkning.

Skibsfarten spiller nu ingen Rolle for Stedet, idet dets eneste Skibsrederi i Femaaret er opløst som fallit.

Det tidligere eneste industrielle Anlæg inden Ladestedets Grænser, en Sæbefabrik, er ligeledes opløst. Den lige ved Grænsen værende Fabrik for Spinderi, Væveri, Stamperi, Farvning o. lign. har derimod i Femaaret fremdeles været i Drift med uformindsket Arbeidsstok. Men den stærke Konkurrence fra en Flerhed af nye Fabriker i Sogndalsfabrikens Virkekreds har formindsket Trafiken endel for sidstnævnte.

Ædrueligheden har fremdeles i det Hele været god. Andre Udsalg af berusende Drikke end fra Brændevinsbolaget har ikke fundet Sted.

Nogen Haandværks-, Handels-, Sømands- eller Arbeiderforening findes ikke. Heller ikke Husflids- eller Haandgjerningsskole uden ved den almindelige Almuskole.

Efter Ligningsforretningen for 1895 udgjorde:

den antagne Formue	Kr.	185 317
- — Indtægt	-	72 013
- skatbare —	-	16 423

mod henholdsvis 175 600, 77 480 og 24 271 Kroner i 1890.

I 1885 udlignedes paa Formue og Indtægt:

2 Kr. pr. 1 000 Kr. Formue	Kr.	370.63
11⁶/₁₀ Øre pr. 1 Kr. Indtægt	-	1 904.02

Til Kommunen i det Hele udlignedes:

i 1891.....	3 600	Kr.,	hvoraf	til	Fattigvæsenet	1 150	Kr.
- 1892.....	3 500	-	—	-	—	960	-
- 1893.....	3 450	-	—	-	—	1 000	-
- 1894.....	3 500	-	—	-	—	1 000	-
- 1895.....	3 700	-	—	-	—	1 080	-

De faste Eiendommes samlede Værdi 31 December 1895 udgjorde Kr. 156 055 og den udlignede Eiendomsskat 300 Kr.

Kommunens Gjæld pr. 31 December 1895 udgjorde 3 800 Kr. mod 4 800 Kr. 31 December 1890.

Brændevinsafgiften samt Øl- og Vinskatten har i Femaaret udgjort tilsammen 1 000 Kr. pr. Aar.

Af Brændevinsbolagets Overskud har i Femaaret i det Hele været uddelt Kr. 9 909.91, hvoraf væsentligst til:

Sløjd- og Gymnastiklokale for Almuskolen	Kr.	2 200.00
Festivitetslokale	-	4 666.50
Dampskibsbrygge i Rægefjord	-	500.00
Bidrag til Orgel i Kirken	-	400.00
Den frivillige Fattigpleie	-	400.00
Telefon mellem Sogndalsstrand og Rægefjord	-	600.00

Denne sidste maa betegnes som et væsentligt Fremskridt med Hensyn til Forbindelsen mellem de to saa langt fra hinanden liggende Dele af Ladestedet.

Sparebankens Virksomhed har gaaet jevnt, om end ikke stærkt, fremad. Den 31 December 1895 udgjorde dens Forvaltningskapital Kr. 50 339.37 og Eiendom Kr. 9 681.40 mod henholdsvis Kr. 39 866.05 og Kr. 7 132.84 den 31 December 1890. Af Overskudet har intet været uddelt.

Inden Ladestedets Havneterritorium har der i Femaaret i Lighed med tidligere Aar foregaaet Udskibning af Fiskevarer til Udlandet, fornemmelig England, hvilken i 1895 beløb sig til 118 500 Stkr. Makrel, 3 555 Kg. Laks og 5 023 Stkr. Hummer.

Sogndals Magistrat, 20 November 1897.

J. Landmark.

Beretning

om Ladestedet Egersunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Ædruelighedstilstanden maa, hvad Ladestedets Befolkning angaar, siges at have været upaaklagelig. Brændevinssalg i Smaat samt Udskjænkning af Brændevin, Øl og Vin har i Perioden været overdraget et Samlag. Det afgiftspligtige Kvantum Brændevin ansættes for 1891 til 23 000, for 1892 til 24 000, for 1893 til 24 000, for 1894 til 27 000 og for 1895 til 27 000 Liter.

I 1893 stiftedes en Handelsforening, som i 1895 havde 20 Medlemmer. En tidligere existerende Haandværkerforening er opløst. Sømands- og Arbeiderforeninger findes ikke. Den herværende «Understøttelsesforening» havde 31 December 1895 et Antal af 248 Medlemmer og eiede en Kapital stor Kr. 6 607.23.

I Periodens sidste Aar stiftedes «Egersunds Meieri», og der er saaledes i denne Beretning, som angaar Tiden til Udgangen af nævnte Aar, ikke Anledning til at meddele Resultatet af dets Virksomhed.

Da det ved Kommunevalget i December 1894 oplystes, at de Stemmeberettigedes Antal var gaaet op til 320, har Kommunestyret fra 1 Januar 1895 bestaaet af 6 Formænd og 18 Repræsentanter.

Der er opført flere nye Huse især i Stedets Udkanter, ligesom flere Huse inden den ældre Del af Stedet er bleven udvidede eller ombyggede. Nogle enkelte mindre Gadestrækninger er anlagte. Iøvrigt gjælder hvad Gader, Brygger, Gadebelysning og Vandværket angaar, i det Væsentlige hvad der er oplyst i tidligere Beretninger.

Middelskolen havde ved Udgangen af 1895 102 Elever, hvoraf 38 Piger, samt 4 Lærere og 3 Lærerinder. I Femaaret har Middelskoleeksamen bestaaet af 25 Gutter og 17 Piger. Samtidig havde Folkeskolen 6 Lærere, 6 Lærerinder og 428 Elever.

Fayancefabriken havde 213 Arbeidere, hvoraf 57 Kvinder, og Damsgaards Potteri 17 Arbeidere.

Et i 1891 stiftet Aktieselskab anlagde «Egersunds Uldvarefabrik» for Uldspinderi og Væveri og havde i 1895 18 Arbeidere.

I Femaaret var afhændet 105 faste Eiendomme for tilsammen Kr. 228 834, thinglæst Panteheftelser for Kr. 804 140 og aflæst Panteheftelser for Kr. 494 409.

Der afholdtes 24 Tvangsauktioner over fast Gods for tilsammen Kr. 49 975 og 18 Tvangsauktioner over Løsøre for tilsammen Kr. 11 699.

Ved Udgangen af 1895 havde 102 Personer, hvoraf 26 Kvinder, Handelsborgerskab til Stedet. Af disse var der dog nogle, som ikke benyttede Borgerskabet.

Stedet havde fast Skydsstation.

Stedets vigtigste Næringsvei er Handel, Skibsfart, Fiskeri og Fabrikdrift. Arbeidsklassen har vist rosværdig Flid ved Oprydning af Smaastykker i Byens Nærhed.

De her hjemmehørende Fartøiers Antal var ved Udgangen af 1895 36 Seilfartøier, drægtige 12 460.44 Ton, og 1 Dampskib, drægtigt 162.99 Ton. Der er almindelig Klage over, at Skibsfarten har givet lidet Udbytte.

Arbeiderbefolkningen har i Regelen havt jevnt Arbeide, dels ved almindeligt Dagarbeide og især ved Fabrikerne.

Kommunens Gjæld var ved Udgangen af 1895 Kr. 71 750. Med Hensyn til dens Eiendomme gjælder i det Væsentlige, hvad derom er anført i forrige Beretning.

Sparebankens Forvaltningskapital var pr. 31 December 1895 Kr. 852 270 og dens Formue Kr. 101 820.

Ligningsforretningerne for de 3 sidste Aar viser følgende Tal, hvoraf Stedets økonomiske Tilstand tydeligst fremgaar:

Aar.	Antal Skatydere.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt	Skatteøre:		Udlignet Kommuneskat:		
					paa Formue pr. 1000 Kroner.	paa Indtægt pr. Krone.	paa Formue.	paa Indtægt.	Tilsammen.
		Kr.	Kr.	Kr.			Kr.	Kr.	Kr.
1893..	773	2 045 300	729 100	258 530	1.50	10.72	3 067.95	28 847.57	31 915.52
1894..	792	2 026 700	725 840	245 150	-	11.4	3 040.05	28 091.63	31 131.68
1895..	824	2 013 900	720 330	231 615	1.75	12.7	3 524.09	29 545.63	33 069.72

Saavel Formue som Indtægt viser nogen Stigning fra forrige Periode, men denne Stigning staar neppe i Forhold til de øgede Kommuneskatter.

Stedets Folkemængde antages nu at være adskilligt over 3 000.

Egersunds Magistrat, 15 Oktober 1897.

Hammer.

Beretning

om Ladestedet Sandnes's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Til Belysning af Skatteforholdene i Femaaret tillader man sig at meddele nedenstaaende Uddrag af Skatteligningsforretningerne i nævnte Tid:

Aar.	Antal Skatydere.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Udlignet Kommune-skat.	Udlignet Statsskat.	Skat pr. skatbar Krone.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Øre.
1891.....	337	1 430 500	370 060	172 058	11 520	-	5.4
1892.....	293	1 663 300	340 300	202 400	13 760	-	5.4
1893.....	333	1 911 900	349 440	186 342	15 947	-	6.5
1894.....	329	1 816 200	393 065	179 917	16 767	-	7.3
1895.....	431	1 835 600	386 740	146 737	18 664	3 115	9.1

I Femaaret 1886—1890 var der i Ladestedet 42 Handelsborgere, hvorimod der ved Udgangen af heromhandlede Femaar var 65 saadanne.

Af Haandværkere var der i samme Tidsrum henholdsvis 40 og 61.

Den gjennemsnitlige Dagløn for Løsarbeidere har i Femaaret dreiet sig omkring Kr. 2.25, og har der været let Adgang til Arbeide.

Foruden de i tidligere Beretninger omhandlede industrielle Anlæg, nemlig Altona Teglværk, Sandnes Potteri, Nynes Teglværk, Sandnes gamle Teglværk, Ganns Potteri og Teglværk samt Sandnes Uldvarefabrik kan nu nævnes som tilkomne i Femaaret. Sandnes mekaniske Værksted, Enok Stangelands hermetiske Fabrik og Ingebret Aaslands Trikotagefabrik samt Svend Michelsens Snedkerifabrik.

Disse industrielle Anlæg sysselsætter tilsammen ca. 180 Arbeidere, hvis Gjennemsnitsdagløn er fra Kr. 1.20 til Kr. 2.25.

I Ladestedet er der i Femaaret afhændet 36 faste Eiendomme til en samlet Salgssum af Kr. 164 500. Priserne har været i stadigt Stigende.

Ved Udgangen af Femaaret var der i Sandnes 251 Husebygninger med en samlet Brandtakst af Kr. 1 013 620.

Sandnes Sparebank har i Femaaret fortsat sin Virksomhed som tidligere. Dens Forvaltningskapital, som 31 December 1890 udgjorde Kr. 530 694 og hvis Fond var Kr. 30 501, havde 31 December 1895 en Forvaltningskapital af Kr. 802 017 og et Fond stort Kr. 58 765.

Af Beretningen for Sandnes Folkeskole i Femaaret 1891—1895 sees det, at Elevantallet i Femaaret har været i stadigt Stigende. Saaledes havde Skolen ved Slutningen af Skoleaaret 1890/91 tilsammen 262 Elever, hvorimod den ved Slutningen af Aaret 1894/95 havde 331 Elever.

Skolen har 2 Bygninger; den ældste af Bygningerne har i 1ste Etage 2 store Klasseværelser. Den anden Bygning, som kun er faa Aar gammel, har 8. Et af Værelserne benyttes til Sløjdrum. Skolen har et rummeligt Turnlokale i en særskilt Bygning, der er opført af et Aktieselskab med Bidrag af Kommunen paa den Betingelse, at Skolen har Ret til at benytte Huset til sit Behov. Ved Skolen er ansat 6 Lærere og 5 Lærerinder.

I 1892 vedtoges af Kommunebestyrelsen Forandringer i Lønningsvedtægten for Lærerpersonalet. Efter denne aflønnes Inspektør- og Bestyrerposten med Kr. 1 800 og fri Bolig.

Lærerne (Læsetid indtil 36 Timer ugentlig):

a) af høiere Gruppe: Kr. 1 100 med Tillæg af Kr. 100 efter 5 Aar og efter andre 5 Aar ligeledes et Tillæg af Kr. 100.

b) af lavere Gruppe: Kr. 900 med samme Tillæg som for høiere Gruppe bestemt.

Lærerinderne (Læsetid indtil 30 Timer ugentlig):

a) den høiere Gruppe: Kr. 700 med Tillæg af Kr. 50 efter 5 Aar og ligeledes Kr. 50 efter andre 5 Aar.

b) den lavere Gruppe: Kr. 600 med Tillæg af Kr. 50 efter 3 Aar og samme Tillæg efter andre 3 Aar.

Før denne Forandring indtraadte, var Bestyreren lønnet med Kr. 1 400 samt fri Bolig og Brænde, Lærerne Kr. 650 og Lærerinderne Kr. 440.

Ved Beslutning af Kommunebestyrelsen i Juni 1895 blev Terminen for Opnaaelse af Alderstillæg i alle Grupper sat til 3 — tre — Aar. Samtidig forandredes laveste Løn i høieste Lærerindegruppe fra Kr. 700 til Kr. 750 med kun 1 Stigning til Kr. 800.

Tillægget i lavere Lærerindegruppe forandredes fra Kr. 50 til Kr. 75. Alt foranlediget ved Andragende fra Lærerpersonalet ianledning af Statsbidragets Forhøielse fra $^1/_4$ til $^1/_3$ af de af Kommunen udbetalte Lønninger. Hermed blev Lønningerne altsaa bragt op til det næsten dobbelte af, hvad det tidligere havde været.

I Femaaret er ogsaa anskaffet næsten alt det Undervisningsmateriel, som Skolen har.

Naar Statskassens Bidrag, Oplysningsvæsenets Fonds Bidrag og Skolepenge af Udenbys er fratrukket Skolens Udgifter, har Kommunens samlede Udgift til Skolen været i 1891: Kr. 6 682.14, 1892: 5 091.90, i 1893: 5 995.51, i 1894: 5 151.47 og i 1895: Kr. 6 300.11. I denne Udgift er ikke indbefattet Bestyrerens Løn.

Stedet har følgende Foreninger:

1) Sandnes Ungdomsforening med 167 Medlemmer,
2) Do. Totalafholdsforening - 175 — og
3) en Goodtemplarforening.

Veie og Gader er forbedrede, ligesom der i Femaaret er anlagt som Gade 210 m., Veie 400 m. og Fortouge ca. 2 000 m.

Til Belysning anvendes ca. 24 Lygter (Petroleumslamper). Stedet er endnu uden kommunalt Vandværk. Det nødvendige Vand til Husbrug tilveiebringes af private Interessentskaber, der hidtil fuldt ud har tilfredsstillet Behovet.

I Femaaret er af Kommunen anskaffet en Sprøite og anlagt nogle smaa Vandkummer til Brug i Ildebrandstilfælde.

Stedet har 2 Assuranceforeninger, nemlig:

1) Sandnes gjensidige Brandassuranceforening, der har et opsamlet Fond, stort Kr. 8 000, og en Forsikringssum, stor Kr. 150 000;
2) Sandnes Assuranceforening for Sømænds Tøi, hvis Kapitalfond 31 December 1895 var Kr. 7 623.09 og hvis Forsikringssum var Kr. 12 500.

Kommunens Gjæld, Renter og Afdrag stiller sig saaledes:

Aar.	Gjæld.	Renter.	Afdrag.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	21 387.00	728.95	565.00
1892	19 712.00	686.86	665.00
1893	32 741.64	1 235.70	565.00
1894	43 556.84	1 310.49	10 604.36
1895	48 601.28	1 757.58	822.86

Kommunens Aktiva pr. 31 December 1895:

Udestaaende Midler	Kr. 5 120.75
Faste Eiendomme	- 86 400.00
Tilsammen	Kr. 91 520.75

Sandnes Magistrat, 11 Januar 1898.

E. Jørgensen.

Beretning

om Ladestedet Skudeneshavns økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Stedets økonomiske Tilstand antages at være væsentlig den samme som i foregaaende Femaar.

Til Belysning af Stedets Skatteforhold hidsættes følgende:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Hustakst	407 460	411 660	412 300	419 080	417 780
Antagen Formue	787 400	769 800	861 100	846 550	807 020
Antagen Indtægt	231 116	210 990	213 725	226 350	194 200

Folketallet, der i 1891 udgjorde 1 196, antages at være steget noget.

Endel nye Huse er opførte.

En ny og tidsmæssig Brandsprøite er anskaffet.

Stedet har i Femaaret havt en Sømandsforening, men derimod ingen Handels-, Haandværks- eller Arbeiderforeninger.

Ædruelighedstilstanden er god. Udsalgs- eller Udskjænkningssted af Brændevin haves ikke. Heller ikke har Nogen løst Bevilling til Udskjænkning af Øl og Vin.

Fiskeriet, særlig Vaarsild- og Torskefisket, har i Femaaret gjennemsnitlig givet ringe Udbytte. Ogsaa Høstmakrelfisket, der dog i enkelte Aar har givet et tilfredsstillende Udbytte, har i flere Aar været lidet lønnende.

Mere stadigt har det daglige Fiske, særlig Hysefisket, været, og ikke faa Mennesker har havt sit væsentligste Udkomme af dette Fiske.

Stedet har en Fabrik til Konservering af Fiskevarer.

Udførsel af Sild har foregaaet som tidligere med vekslende Udbytte for de Interesserede.

Stedets Skibsflaade har, hvad de større Fartøier angaar, gaaet tilbage i Drægtighed. Den bestaar af 3 Barkskibe, 3 Skonnertskibe, 1 Jagt, ca. 20 Makrelkuttere, nogle Skøiter og 2 Dampskibe.

Handels- og Haandværksdrift antages at være drevet væsentlig i samme Udstrækning som i foregaaende Femaar.

Stedet har 2 Banker, en Sparebank og en Privatbank.

Skudeneshavns Magistrat, 27 December 1897.

A. Vinje.

Beretning

om Ladestedet Koperviks økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Stedets samtlige Handlende har fraskrevet sig Retten til, i Medhold Lov af 24 Juli 1894, at sælge Brændevin i Partier paa 250 Liter eller mere, og er der nu ikke Nogen, som har Ret til Handel med Brændevin.

Salg og Udskjænkning af Øl, Vin, Mjød og Cider er overdraget et Samlag, som benytter et Udsalgs- og Udskjænkningssted.

Ædrueligheds tilstanden er god og Afholdssagen har her mange Venner.

Handels-, Haandværks-, Sømands- og Arbeiderforeninger haves ikke.

Stedet har Gader og Veie, der tilsammen maaler 2 910 m., en Dampskibskai, en offentlig og flere private Brygger, 4 offentlige Brønde, en Dampsprøite og en Haandsprøite, begge med fornødent Tilbehør.

Dampsprøiten kan betjent med Søvand naa hver eneste Bygning i Ladestedet.

Kirken tilhører Byen i Fællesskab med Landsognet.

Ved Skolen virker 3 Lærere og 2 Lærerinder.

Skydsstationen besørger saavel Land- som Vandskyds.

24 Mænd og 4 Kvinder har Handelsborgerskab. De fleste driver Butikforretning og kan deres samlede Omsætning anslaaes til ca. Kr. 500 000. Forøvrigt deltages i forefaldende Fiskerier her paa Kysten, paa Østlandet, Nordland og Island samt i Dorgning efter Makrel i Nordsøen. Udbyttet har været vekslende, men dog i det Hele tilfredsstillende. Man har 1 Lastedampskib, 1 Skonnertbrig, 1 Skonnertskib, 6 Galeaser, 15 Fiskekuttere, 6 Jagter og 13 Skøiter af samlet Drægtighed 1 941 Ton, hvorhos Flere er Parteiere i Fartøier, som redes fra andre Steder.

Arbeidere og Daglønnere har havt god og jevn Sysselsættelse og antages deres økonomiske Stilling at være forholdsvis god.

Stedets Sparebank har i Femaaret havt saadan Omsætning:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 345 700	Kr. 349 500	Kr. 368 000	Kr. 371 600	Kr. 364 400

Skatteligningen viser følgende Ansættelser.

Aar.	Formue. Kr.	Antagen Næring. Kr.	Skatbar Næring. Kr.	Ilagt Skat. Kr.
1891.....	387 500	107 500	70 910	4 979
1892.....	417 250	120 120	44 674	4 978
1893.....	421 400	119 575	39 113	4 432
1894.....	430 400	136 965	52 009	4 897
1895.....	448 600	138 948	47 162	5 245

I Femaaret er Stedet gaaet noget fremad i økonomisk Velvære og holder sig saaledes oppe i Konkurrencen.

Kopervik Magistratskontor, 27 April 1896.

M. S. Siqveland.

XII.

Søndre Bergenhus Amt.

Underdanigst Beretning

om Søndre Bergenhus Amts økonomiske Tilstand m. V.
i Femaaret 1891—1895.

I. Jordbrug.

Ved Udgangen af Femaaret 1886—1890 var Antallet af særskilt skyldsatte Brug:

i Søndhordland	Fogderi	4 093	med	Skyld	8 206	Mark	13	Øre,
- Nordhordland	—	7 672	-	—	11 982	—	78	-
- Hardanger og Voss	—	3 216	-	—	7 988	—	99	-
Ialt i Amtet		14 981	med	Skyld	28 177	Mark	90	Øre.

Ved Udgangen af Femaaret 1891—1895 var det tilsvarende Forhold følgende:

i Søndhordland	Fogderi	4 191	med	Skyld	8 207	Mark	23	Øre,
- Nordhordland	—	8 234	-	—	11 983	—	07	-
- Hardanger og Voss	—	3 472	-	—	7 991	—	34	-
Ialt i Amtet		15 897	med	Skyld	28 181	Mark	64	Øre.

Det vil af disse Opgaver sees, at Gjennemsnitsskylden

i Søndhordland	Fogderi	ved	Udgangen	af	1890	var	2	Mark	0 Øre,
		-	—	-	1895	-	1	—	95 -
- Nordhordland	—	-	—	-	1890	-	1	—	56 -
		-	—	-	1895	-	1	—	45 -
- Hardanger og Voss	—	-	—	-	1890	-	2	—	48 -
		-	—	-	1895	-	2	—	30 -
og over hele Amtet		-	—	-	1890	-	1	—	88 -
		-	—	-	1895	-	1	—	77 -

Den nærmere Fordeling af Brugenes Antal og Skyld inden Herrederne vil sees af nedenstaaende Tabel:

Fogderier og Herreder.	Antal Brug.	Skyld.
Søndhordland Fogderi.		
Strandebarm og Varaldsø	327	655.15
Kvinnherred	532	1 281.45
Skaanevik	387	749.90
Etne	310	808.13
Fjelberg	382	1 052.56
Sveen	367	665.18
Valestrand	139	259.31
Finnaas	645	742.21
Stord	233	498.11
Fitje	321	386.05
Tysnes	548	1 109.18
Nordhordland Fogderi.		
Fuse	391	1 086.08
Os	616	1 023.83
Fane	815	1 378.78
Austevold	310	332.74
Sund	287	345.09
Fjeld	407	368.25
Askøen	715	490.26
Aarstad	360	319.32
Haus	620	923.20
Bruvik	301	424.15
Hosanger	364	748.10
Hammer	529	849.76
Alversund	459	689.96
Herlø	364	462.43
Manger	676	936.03
Lindaas	815	1 128.19
Masfjorden	205	476.90
Hardanger og Voss Fogderi.		
Røldal	161	110.43
Ullensvang	691	1 631.02
Eidfjord	188	254.85
Ulvik	193	520.56
Graven	201	503.95
Vikør	402	1 097.22
Jondal	247	446.67
Ævanger	254	425.16
Voss	875	2 281.69
Vossestranden	260	719.79

Jordbruget har ogsaa i dette Femaar havt Fremgang. Denne har i de indre og mere fremskredne Distrikter af Amtet været i jevn Udvikling. I de ytre Distrikter har den havt mindre Betydning. Men ogsaa der har den været synlig. Der findes nu saagodtsom i alle Amtets Herreder en eller flere Gaardbrugere, der til Jordens bedre Udnytning forandrer det gamle tilvante Jordbrugsstel, og forsaavidt giver et godt Exempel for sine Omgivelser. Det var tidligere i vid Udstrækning meget almindeligt at indhegne Dele af Udmarken og bortrydde Skoven, hvor saadan fandtes, for saa at benytte det ny indhegnede Stykke som Slaattemark. Heri spores der adskillig Forandring. Istedetfor at udvide Slaattelandet og derved muligt forøge Høavlen, arbeides der nu heller paa at faa mere Foder paa det Engareal, der allerede haves. Paa ret mange Steder er Agerarealet i denne Periode indskrænket til Fordel for Engen. Fredning af Bøen — ialfald for Storfæ — er i de indre Distrikter af Amtet nu almindeligere end tidligere. Dette er ikke i samme Grad Tilfældet i de ydre Bygder med deres simple Beiter, hvor vidtdreven Beitning af Bøen fremdeles foregaar. Engdyrkningen staar i disse Bygder meget tilbage. Imidlertid har man i Femaaret ogsaa her indseet Nødvendigheden af en bedre Behandling af Engen.

Af Myrdyrkningsarbeider og Afgrøftning af Myr og anden vandsyg Mark er der udført ikke saa ganske lidet, og har denne Femaarsperiode formentlig i saa Henseende udmærket sig fremfor tidligere Perioder. I Femaaret er følgende Laan indvilget af Jorddyrkningsfondet:

Aar.	Antal Laan.	Samlet Laanesum.	Dyrkningsareal.
		Kr.	Ar.
1891	Ingen.	-	-
1892	3	1 560	293
1893	15	13 070	1 666
1894	26	15 405	1 841
1895	12	4 300	631
Tilsammen	56	34 335	4 431

Tidsmæssige Redskaber, Maskiner til Kornets Tærskning og Rensning samt Hakkelsemaskiner har i længere Tid været brugt i de mere fremskredne Bygder. Nu sees gode Redskaber at blive mere og mere almindelige ogsaa i de Bygder, som paa dette Omraade har ligget mere tilbage. Endel Slaamaskiner og Hesteriver er ogsaa anskaffede.

Baade den faste og flydende Gjødsel samles nu bedre end tidligere. Kunstig Gjødning er ogsaa bleven almindeligere. I flere Bygder, hvor tidligere næsten al Gjødsel blev bragt paa Ageren, gjødsles nu alt mere og mere større eller mindre Felter af Bøen. Overalt synes nu den Erkjendelse at være bleven almindelig, at det kun nytter lidet at dyrke Jorden, uden at den gjødsles.

Som i tidligere Femaarsberetninger oplyst, er der ogsaa i denne Periode efter de fra Lensmændene modtagne Indberetninger i Nordhordland Fogderi alene dyrket Havre og Poteter udenfor Haus, hvor Blandkorn, og Fane, hvor Byg er dyrket. I Søndhordland er dyrket Byg, Havre og Poteter udenfor Fitje og Strandebarm, hvor alene er dyrket Havre og Poteter. I Skaanevik er ogsaa dyrket Blandkorn. I Hardanger og Voss Fogderi er dyrket Byg, Blandkorn og Poteter undtagen i Vossestranden, hvor der alene er dyrket Blandkorn og Poteter, og i Ullensvang alene Byg og Poteter. Engfrø er dyrket i nogen, men ikke synderlig vid Udstrækning.

Den gjennemsnitlige Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldighed pr. Maal kan for Femaaret efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver fogderivis fremstilles saaledes:

Fogderier.	Udsæd pr. Maal i Liter.				Avl pr. Maal i Liter.				Foldighed.			
	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
Søndhordland	60	0	85	295	470	0	500	2 060	8	0	6	7
Nordhordland	0	0	90	320	0	0	407	2 000	0	0	4.5	6.3
Hardanger og Voss	60	80	80	300	340	460	440	2 400	6	5.7	5.5	8

Udfaldet af ethvert Aars Høst har efter de herom givne aarlige Indberetninger været følgende:

1891. Saavel Korn- som Potet- og Høhøsten var idethele tilfredsstillende.
1892. Høsten var idethele mindre tilfredsstillende.
1893. Høhøsten gav et godt Middelsaars Udbytte. Potet- og Kornhøsten var som i et Middelsaar.
1894. Høhøsten var mindre god. Potet- og Kornhøsten var som i et Middelsaar.
1895. Høsten gav idethele et knapt Middelsaars Udbytte.

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Stend i Fane Præstegjeld har ogsaa i dette Femaar virket med god Fremgang og godt Omdømme i den almindelige Opinion.

Ogsaa det herværende Landhusholdningsselskab, der er fælles for Amtet og Bergens By, har i Femaaret fortsat sin Virksomhed, der væsentlig er gaaet i samme Retning som tidligere. Det virker imidlertid med smaa Midler, idet dets faste aarlige Indtægter, der hidrører fra Medlemmernes Kontingent og fra Stats- og Amtsbidrag, ialt alene andrager til ca. Kr. 2 300. Heraf er i

Femaaret gjennemsnitlig aarlig udredet til Dyrskuer og Fjøsskuer ca. Kr. 1 000, til Præmier for godt Oksehold ca. Kr. 350, til Stipendier for unge Mænd og Kvinder til Uddannelse i Havebrug, Træplantning, Biskjøtsel, Melkestel m. m. ca. Kr. 450, til Udbredelse af Landbrugsskrifter ca. Kr. 200. Selskabet har aarligaars afholdt større Landbrugsmøder, til hvilke der som Regel har været knyttet Udstillinger af Industri- og Landbrugsprodukter, og ved hvilke der som Regel ogsaa har været afholdt Foredrag med paafølgende Diskussion over Themaer af Interesse for Landbruget. Til Landhusholdningsselskabet har i de sidste Aar knyttet sig engere Landmandsforeninger og Sogneselskaber, der inden de forskjellige Herreder og Sogne alle arbeider til Fremme paa ethvert Omraade af Landbrugets Interesser. Ved Udgangen af 1895 var disses Tal 20. De erholder fortrinsvis Bidrag af Landhusholdningsselskabet til Udstillinger og Dyrskuer, som de beslutter afholdte. De sendes altid Exemplarer af de Landbrugsskrifter, der af Landhusholdningsselskabet uddeles. Selskabet udgiver aarlig til Fordeling omkring i Amtet i et Antal af 2 000 Exemplarer et Skrift, der betitles «Nyttige Vink», og som indeholder Uddrag af nyt til Belærelse for Landmanden, der findes i udkommende Landbrugsskrifter, som ellers ikke let er tilgjængelige.

Som i tidligere Beretninger nævnt, virker med Løn af Amtet og Staten fremdeles i Amtsdistriktet en Amtsagronom og en Amtsgartner, der paa Reiser om i Amtet har, den første at give Veiledning og Bistand i alt, hvad der vedkommer det egentlige Jordbrug, og den sidste at bistaa Jordbrugerne med Raad og Veiledning i Frugt- og Kjøkkenhavers Anlæg og sammes Behandling og i praktiske Fremgangsmaader ved Væksters og Træers Dyrkning.

Havedyrkningen har ogsaa i denne Periode havt god Fremgang. Til nærmere Oplysning herom tillader jeg mig her at indtage Amtsgartnerens Beretning om dette Forhold.

Den er saalydende:

«Angaaende Havebruget inden Amtet kan herved meddeles, at denne Virksomhed ogsaa i denne Femaarsperiode har været omfattet med megen Interesse og havt god Fremgang. Erkjendelsen af Havebrugets Nødvendighed og Nytte er bleven mere og mere anerkjendt, saa Amtsgartnerens Bistand har været meget paakaldt. Flere Haver er i Perioden bleven anlagte og beplantet, ligesom et større Antal Frugttræer er blevet udplantet mere frit omkring paa de mest gunstige Steder uden at omgive Plantningsfeltet med kostbare Indhegninger.

Indkjøb af Frugttræer til Udplantning har i Femaaret været ganske betydeligt, og er her i de senere Aar blevet anskaffet og udplantet et langt større Antal Frugttræer og Buskvækster end tidligere i lignende Tidsrum. Foruden den i forrige Beretning omtalte Planteskole paa Voss, er ogsaa i de senere Aar bleven anlagt flere mindre Planteskoler omkring i forskjellige Distrikter.

I 1891 bevilgedes Hosanger Sogns Landboforening af «Det kgl. Selskab for Norges Vel» og Landhusholdningsselskabet hver Kr. 25 til Indkjøb af Frugttræer, og i 1894 skjænkedes 200 Frugttræer af Selskabet «Havedyrkningens Venner til Uddeling i Amtet. Sidstnævnte Træer blev uddelt til 40 Gaardbrugere, som antoges at ville behandle samme med fornøden Skjønsomhed.

Der er imidlertid en Ulempe, som for flere Bygders Vedkommende gjør sig gjældende, og som virker hemmende paa Havebrugets Fremgang, nemlig den, at Frugttræer og tildels andre Havevækster bliver ødelagt af misundelige Mennesker; imidlertid tør det haabes, at dette beklagelige Uvæsen vil kunne ophøre, efter hvert som Havedyrkningen vinder mere almindelig Fremgang.

Havebrugsudstillinger med Præmieuddeling har været afholdte i Herrederne Voss og Lindaas Høsten 1893 samt paa Nesttun i Fane Høsten 1894. De til disse Udstillinger fremførte Produkter har været forholdsvis meget vakre, specielt maa fremholdes den store og vakre Samling Frugt- og Grønsager, som var udstillet paa Nesttun.

I 1894 gav Frugttræerne et sjelden godt Udbytte; ikke destomindre blev man ogsaa i 1895 glædet ved en lignende rig Høst, men Frugten var paa flere Steder ikke saa ren og fri for Mark som i 1894. Imidlertid maa det siges, at de gode Frugtaar i 1894 og 1895 har bidraget meget til den stigende Interesse, hvormed Havebruget er blevet omfattet, ikke blot i de tidligere kjendte Frugtbygder, men ogsaa i flere Strøg af Amtet, hvor Frugtavlen hidtil har været mindre kjendt.

Dyrkning af Grønsager synes at vinde mest Fremgang i forskjellige Distrikter af Bergens Omegn, hvor flere Gaardbrugere har lagt for Dagen megen Interesse for denne Bedrift. Paa dette Omraade har Landhusholdningsselskabet ogsaa i dette Femaar stillet Midler til Amtsgartnerens Disposition til Indkjøb af Frø, der uddeltes gratis til Besaaning af Kjøkkenhaver. Denne Forføining har virket særdeles gavnlig og fortjener at blive fortsat.»

Udskiftningsvæsenet har i Femaaret været ordnet som anført i min Beretning for Aarene 1886—1890. Det har havt god Fremgang og Kravene paa Udskiftning har været mange og stærke. Den fra Begyndelsen af 1890 udelukkende med Overudskiftninger arbeidende Formand har i Femaaret afsluttet følgende Overudskiftninger:

1891	12	med	77	Brug	og	ny	Skyld	Mark	145.66
1892	18	-	105	—	-	-	—	—	221.97
1893	16	-	125	—	-	-	—	—	323.55
1894	11	-	64	—	-	-	—	—	129.68
1895	19	-	100	—	-	-	—	—	167.72
Ialt	76	med	471	Brug	og	ny	Skyld	Mark	988.58.

Efter de af Udskiftningsformændene meddelte Indberetninger skal jeg tillade mig her at indtage en Opgave over de i ethvert af Amtets Herreder i Femaaret 1891—1895 afholdte Udskiftningsforretninger:

Herreder.	Antal Forretninger.	Indmark.		Udmark.	
		Antal Brug.	Matrikulskyld.	Antal Brug.	Matrikulskyld.
			Mark. Øre.		Mark. Øre.
Strandebarm og Varaldsø	3	15	55.41	0	0.00
Kvinnherred	2	7	38.75	0	0.00
Skaanevik	2	3	15.53	2	13.49
Etne	4	4	11.34	15	31.03
Sveen	9	24	39.74	15	27.39
Finnaas	4	14	20.35	24	30.22
Stord	2	5	19.57	6	9.09
Fitje	3	6	10.62	10	12.50
Tysnes	12	58	86.57	4	9.17
Søndhordland Fogderi	41	136	297.88	76	132.89
Fuse	11	35	143.55	6	14.35
Os	7	31	78.20	7	22.00
Fane	10	17	40.73	18	29.39
Austevold	7	37	30.84	60	66.26
Sund	2	19	23.89	23	26.84
Fjeld	7	5	6.91	93	82.46
Haus	16	73	120.33	49	80.82
Hosanger	9	27	67.85	0	0.00
Hammer	12	37	65.51	14	38.59
Alversund	5	21	44.53	4	12.84
Herlø	6	21	24.75	56	78.98
Manger	14	57	88.99	51	69.30
Lindaas	13	44	46.18	47	52.38
Masfjorden	3	18	27.21	0	0.00
Nordhordland Fogderi	122	442	809.47	428	574.21
Røldal	2	7	2.42	11	5.49
Ullensvang	3	12	28.50	16	47.37
Eidfjord	1	8	16.63	0	0.00
Ulvik	3	12	39.85	9	28.08
Graven	2	17	45.34	0	0.00
Vikør	8	56	203.81	21	72.76
Jondal	1	7	12.98	7	12.98
Ævanger	4	19	38.25	0	0.00
Voss	22	116	376.46	7	41.64
Vossestranden	7	20	60.09	16	33.39
Hardanger og Voss Fogderi	53	274	824.33	87	241.71

2. Fædrift.

Denne Del af Landmandens Bedrift har i Femaaret maaske været omfattet med forholdsvis størst Interesse. Kvægavlen har i alle Bygder i denne Periode utvivlsomt tiltrukket sig en større Opmærksomhed end tidligere. I Kystdistrikterne er der vistnok gjort forholdsvis mindre til Kvægavlens Fremme. Imidlertid er ogsaa der hermed gjort en Begyndelse, som giver Haab om, at en Forandring til det Bedre ogsaa der vil opnaaes. Der har til Ophjælp af Kvægavlen været dannet, og er der fremdeles under Dannelse i Amtsdistriktet saakaldte Okseholds- og Kvægavlsforeninger, hvis Formaal er Anskaffelse af gode Avlsdyr. Som Statsbidrag erholder disse Foreninger indtil Halvdelen af Indkjøbsprisen for Okser, der af Statsagronomen er godkjendte som Avlsdyr, og derhos Halvdelen af det aarlige Underhold for de saaledes anskaffede Dyr. I 1895 erholdt 17 Foreninger gjennem Landhusholdningsselskabet Statsbidrag udbetalt med Kr. 1 879.50. Der er i Femaaret afholdt ialt 24 mindre Distriktsdyrskuer og 6 Fjøsskuer med Bidrag af Landhusholdningsselskabet og vedkommende Distrikter. Med Bidrag af Staten og Amtet er der afholdt 9 større almindelige Udstillinger af Hornkvæg og Faar og derhos i ethvert af Aarene 1894 og 1895 lignende større Udstillinger med Bidrag af Staten alene. En bedre Fodring og Pleie af Kreaturerne er overalt bleven synlig. Mange nogenlunde tidsmæssige Udhusbygninger er i Femaaret opførte. Melkestellet har ogsaa i denne Periode været i Fremgang, idet saavel Melken som Smørret har nydt en alt bedre og bedre Behandling. Det gjælder dog fremdeles, at der med Hensyn hertil endnu staar meget tilbage at ønske; men Fremskridtene har været paatagelige.

Til Oplysning om det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko og om Gjennemsnitsprisen i Herrederne paa nysiet Melk og Smør skal jeg efter de herom fra Lensmændene givne Oplysninger hidsætte følgende Opgave:

Herreder.	Gjennemsnitlig aarligt Melkeudbytte pr. Ko: for de mere fremskredne Gaardbrugere.	Gjennemsnitlig aarligt Melkeudbytte pr. Ko: overhovedet i Herredet.	Pris pr. Liter Melk.	Pris pr. Kilogram Smør.
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
Søndhordland Fogderi.				
Strandebarm og Varaldsø	1 000	800	0.10	1.60
Kvinnherred	1 600	1 150	0.10	1.60
Skaanevik	1 400	800	0.10	1.40
Etne	1 300	1 000	0.09	1.20
Fjelberg	2 000	1 200	0.10	1.60
Sveen	1 200	800	0.10	1.40
Valestrand	ikke	opgivet		
Finnaas	1 100	900	0.10	1.50
Stord	1 200	700	0.10	1.60
Fitje	1 000	800	0.10	1.70
Tysnes	1 800	1 000	0.10	1.40
Gjennemsnitlig	1 360	915	0.10	1.50

Herreder.	Gjennemsnitlig aarligt Melkeudbytte pr. Ko: hos de mere fremskredne Gaardbrugere.	Gjennemsnitlig aarligt Melkeudbytte pr. Ko: overhovedet i Herredet.	Pris pr. Liter Melk.	Pris pr. Kilogram Smør.
	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.
Nordhordland Fogderi.				
Fuse	1 100	750	0.10	1.50
Os	1 200	900	0.12	1.60
Fane	1 600	1 200	0.13	1.40
Austevold	1 550	830	0.10	1.50
Sund	1 550	830	0.10	1.50
Fjeld	800	600	0.10	1.40
Askøen	2 880	2 000	0.13	-
Aarstad	3 000	2 250	0.13	-
Haus	1 300	1 000	0.10	1.50
Bruvik	800	750	0.10	1.35
Hosanger	1 000	800	0.10	1.50
Hammer	1 000	800	0.12	1.60
Alversund	1 700	1 200	0.10	1.60
Herlø	1 100	850	0.20	1.50
Manger	1 200	950	0.20	1.50
Lindaas	1 000	800	0.10	1.50
Masfjorden	1 400	1 000	0.10	1.50
Gjennemsnitlig, dog uden atHerrederne Aarstad og Askøen medtages[1])	1 220	884	0.12	1.50
Hardanger og Voss Fogderi.				
Røldal	2 000	1 600	0.13	1.40
Ullensvang	1 500	1 200	0.10	1.40
Eidfjord	1 800	1 400	ikke	opgivet
Ulvik	1 400	1 200	0.10	1.40
Graven	1 700	1 300	ikke opgivet	1.40
Vikør	1 400	1 000	0.09	1.40
Jondal	1 200	900	0.09	1.40
Ævanger	1 500	1 300	0.10	1.45
Voss	1 750	1 350	0.11	1.45
Vossestranden	1 500	1 100	0.10	1.40
Gjennemsnitlig	1 615	1 235	0.10	1.41

[1]) Grunden til, at Aarstad og Askøen ikke er medtaget, er den, at det i disse Herreder, i hvilke Melken paa Grund af deres Naboskab med Bergen By er i høiere Pris end iøvrigt i Amtet, er Skik og Brug, at man, naar en Ko holder op at melke, straks skiller sig ved den og faar en Melkeko istedet. De anførte Tal er derfor i disse Herreder ikke Betegnelse for, hvad enhver Ko melker om Aaret, men for Melkeudbyttet af ethvert Baasrum.

Meieribedriften har i Femaaret havt god Fremgang. Mod 9 Meierier ved Udgangen af 1890 havde Amtsdistriktet ved Udgangen af 1895 ialt 42. Om Meieribedriftens Gang i Femaarsperioden har jeg fra Meierimester Grude modtaget en Indberetning, som jeg her tillader mig at indtage, den er saalydende:

«Meieribedriften har i Femaaret vedblevet at gaa fremad med ikke saa ganske smaa Skridt. Som i forrige Femaarsperiode har ogsaa i denne sidste omreisende Meiersker været i Virksomhed, i 1891 to og i 1892 og 1893 en. I sidstnævnte Aar blev denne Virksomhed helt inddraget. I 1892 og 1893 har Udstillinger af Smør været afholdte. I 1891, 1892 og 1893 har Stipendier været uddelte til Personer, som ved Reiser eller Ophold ved Meierier har søgt at sætte sig ind i tidsmæssigt Melkestel, ligesom endel unge Kvinder har været anbragte i 3- eller 4-maanedlige Kurser ved nogle af Amtets Meierier. Siden 1886, da man først etablerede disse Kurser, har ialt 32 Piger gjennemgaaet saadanne.

Fra 14 Oktober 1891 blev Statens Meieriskole for kvindelige Elever fra Vestlandet knyttet til Østensø Meieri i Hardanger, hvor Driften af Skolen fremdeles fortsættes.

For det egentlige Meieriarbeide inden Amtet virker foruden Meierimesteren for vestenfjeldske Distrikt ogsaa en Assistent fælles for Søndre og Nordre Bergenhus Amter.

Meierierne, hvis Antal i 1890 udgjorde 9 med indmaalte 2 245 300 Liter Melk og en Udbetaling for denne af Kr. 208 800, var ved Udgangen af 1895 ialt 42. Omsætningen ved disse har været:

Aar.	Antal Meierier.	Indmaalt Melk.	Udbetalt.	Pr. kg. Melk.
		Kg.	Kr.	Øre.
1891	18	3 067 500	271 900	8.86
1892	26	3 634 400	313 700	8.63
1893	37	5 122 000	431 000	8.41
1894	43	6 126 800	493 700	8.06
1895	42	5 634 300	428 600	7.61

Værdien af Melken er, forsaavidt Skummetmelken er hentet hjem igjen af Sødmelkleverandørerne, beregnet med 2 Øre pr. leveret Liter Sødmelk for den hjemhentede Skummetmelk. Paa Grund af de nedadgaaende Priser for Smør og Ost er det Udbytte, Leverandørerne har opnaaet pr. leveret Liter Melk, gaaet jevnt nedad.

Af de 42 Meierier, som i 1895 var i Virksomhed, havde 28 egne Bygninger, medens 14 benyttede leiede Lokaler. Som Drivkraft benyttede 7 Meierier Damp-, 10 Vand-, 1 Heste- og 24 Haandkraft.

Ved 8 eller 9 Meierier i Hardanger tilvirkes Gammelost og ved et Par andre lidt Nøgelost. Den ved Skaanevik Meieri tidligere drevne Ystning af Fedost — Cheddarost — er bleven indstillet. Alle de øvrige Meierier tilvirker kun Smør. Fra 4 af de større Meierier, Vossevangen, Bulken, Bergens Bolag og Sæimstranden, har en større Del af Melken, dels som Sødmelk, dels som Skummetmelk og Fløde, været sendt med Jernbane og Dampskib til Bergen, ligesom Bergen ogsaa, især i Sommertiden, faar et betydeligt Kvantum Melk — antagelig 7 à 800 000 Liter aarlig — fra Stavanger og Haugesund.»

Efter de af Lensmændene herom meddelte Opgaver skal jeg her tillade mig at anføre Gjennemsnitspriserne paa efternævnte Dyr i Femaarsperioden:

Dyr.	Søndhordland Fogderi.	Nordhordland Fogderi.	Hardanger og Voss Fogderi.
	Gjennemsnitspris.	Gjennemsnitspris.	Gjennemsnitspris.
	Kr.	Kr.	Kr.
Arbeidsheste	195	206	210
Okser	67	73	83
Kjør	72	76	87
Ungnøt	39	38	49
Voksne Faar	12	11	14
— Gjeder	10	10	12
— Svin	44	56	52

Som det af denne Anførsel vil sees, har Priserne paa alle nævnte Dyr ogsaa i dette Femaar holdt sig adskilligt høiere i Hardanger og Voss end i de tvende øvrige Fogderier. Iøvrigt vil det, naar Gjennemsnitspriserne i begge Femaar sammenholdes med hinanden, vise sig, at de i sidste Femaar overalt har holdt sig nogenlunde uforandrede. Den væsentligste Prisforskjel falder paa Arbeidshestene i Søndhordland, hvis Gjennemsnitspris i sidste Femaar er steget med 13 Pct., og paa voksne Svin i Nordhordland og Hardanger og Voss Fogderier, idet Gjennemsnitsprisen paa disse Dyr i disse Distrikter er steget henholdsvis med 12 Pct. og 24 Pct. Gjennemsnitspriserne paa Okser og Kjør vil sees i Søndhordland Fogderi at være faldne med henholdsvis 15 Pct. og 16 Pct.

Faareholdet har i Femaaret i det væsentlige været uforandret som tidligere. I enkelte Distrikter er det dog tiltaget noget. Denne Bemærkning gjælder ogsaa Svineholdet, dog saaledes, at dette i en større Flerhed af Distrikterne er tiltaget. I Fitje er det efter Lensmændenes Opgaver tiltaget meget og i Etne særdeles meget.

3. Skovdrift.

Om Skovdriften i Amtet i Femaaret 1891—1895 foreligger udførlige Indberetninger fra Skovdirektøren, til hvilke der, hvad de offentlige Skove angaar, her intet kan være at tilføie.

Af offentlige Skove findes i Amtet:

A. Statsskove:

1. Paa Anduglen og Sæløen i Søndhordland Fogderi og
2. Lyseklosterkomplexet og Askskovene i Nordhordland Fogderi, tilsammen med et Fladeindhold Skovmark Hektar 2 718.23.

B. Oplysningsvæsenets Fonds Skove etc.:

1.	Strandebarm Præstegaardsskov	med	Areal	Skovmark	Hektar	100.00,
2.	Fjelberg —	-	-	—	—	132.00,
3.	Sveen —	-	-	—	—	136.44,
4.	Finnaas —	-	-	—	—	187.26,
5.	Tysnes —	-	-	—	—	67.70,
6.	Os —	-	-	—	—	108.00,
7.	Brovoldskoven i Ullensvang	-	-	—	—	102.00,
8.	Vikør Præstegaardsskov	-	-	—	—	67.60,
					med samlet Areal Hektar	901.00.

C. Bygdealmenninger etc.:

1. Mjelde Almenning i Nordhordland Fogderi og
2. Ævanger eller Teidalens Almenning i Hardanger og Voss Fogderi med samlet Areal Skovmark Hektar 120.00.

Om disses Tilstand og Behandling foreligger, som nævnt, Indberetninger fra Skovdirektøren.

De private Skoves Areal kan ikke opgives. Deres Tilstand og Behandling lader desværre meget tilbage at ønske. Der afvirkes vistnok en god Del mere, end Tilvæksten erstatter, og hvad der ogsaa maa beklages er, at Hugsten foregaar paa en saadan Maade, at Markens Produktionskraft og Bestandens Trivsel svækkes altfor meget. Og som det kan vides, er en Hugstmaade, der intet Hensyn tager til Skovens Foryngelse, især skjæbnesvanger for Skovenes Bevarelse i et Distrikt som Søndre Bergenhus Amt, hvor Skoven for en stor Del vokser paa Fjeldskraaninger med grundlændt og næringsarmt Jordsmon.

Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer leveres ikke fra noget Herred, naar undtages Herrederne Masfjorden, Fjelberg, Stord, Tysnes, Kvinnherred, Ævanger, Ulvik, Graven og Voss, hvor dog Leverancen udenfor Voss Herred kun har liden Betydning. Bygningstømmer kjøbes udenfor nævnte Herreder i større eller mindre Omfang. Af Brændeved haves tilstrækkeligt til Husbrug og iligemaade i adskillig Udstrækning tilsalgs overalt undtagen i Herrederne Aarstad, Fjeld, Austevold, Sund, Herlø og Manger, hvor Brændeved i større eller mindre Udstrækning maa kjøbes. Priserne paa Meterfavn varierer over det hele Distrikt fra 11 til 17 Kr. for Birk, fra 8 til 12 Kr. for Furu og fra 7 til 12 Kr. for Or. Gjennemsnitlig over det hele Amt er Priserne for Birk 13 Kr., for Furu 9 Kr. og for Or 9 Kr.

4. Fiskerier.

Angaaende de i Femaaret forefaldne Fiskerier er Beretninger aarligaars afgivne til det kgl. Departement, hvilke viser, hvorledes og med hvilket Udbytte Fiskerierne er faldne i de forskjellige Dele af Amtsdistriktet. Jeg skal her tillade mig at indtage en Rekapitulation heraf, der viser Udbytte af ethvert Fiske i Periodens fem Aar.

Værdiudbyttet af Fiskerierne i Søndre Bergenhus Amt i Aarene 1891—1895:

Fiskerier.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
	Kroner.		Kroner.		Kroner.		Kroner.		Kroner.	
1. Skreifiskerierne		93 364		175 920		92 180		467 080		205 570
2. Fedsildfisket		3 760		4 400		9 396		7 248		1 840
3. Makrelfisket		840		262		216		-		440
4. Andre Fiskerier:										
a. Sommerfiske efter Torsk, Sei m. m.	36 130		36 210		71 110		10 580		17 267	
b. Vaarsild	37 400		25 700		19 905		106 365		41 332	
c. Brisling og anden Smaasild	113 200		73 110		34 775		64 633		144 915	
d. Hummer	66 936		53 660		30 518		40 935		42 215	
e. Laks og Søørret	58 707		156 127		119 443		71 741		79 287	
f. Østers	10 542		5 220		2 750		7 900		7 200	
g. Forskjellige andre Fiskerier	6 000		-		-		4 000		8 400	
		328 915		350 027		278 501		306 154		340 616
Tilsammen		426 879		530 609		380 293		780 482		548 466

5. Bergværksdrift.

Om Bergværksdriften i dette Femaar har jeg fra Distriktets Bergmester modtaget en kortfattet Oversigt, som jeg her tillader mig at hidsætte:

«I nævnte Tidsperiode har Bergværksdrift været ført paa 4 Lokaliteter, nemlig paa Bømmeløen, paa Stord, i Ølve Sogn i Kvinnherred og endelig i Hosanger Præstegjeld.

Paa Bømmeløen har det — som bekjendt — fremdeles været Guldet, der udelukkende har været Gjenstand for Driftsrørelsen. Af de i Femaarsperioden 1886—1890 nævnte Kompanier er Driften indstillet af Bømmeløens Bergværksselskab og af Haugesundsgangens Syndikat.

The Oscar Gold Company lim. er gaaet ind, men istedet er atter et nyt Kompani dannet under Navn af «The Bremnæs Gold Company lim.», der har indkjøbt Resterne efter Bømmeløens Bergværksselskab, baade Gruber og øvrige Eiendele.

Guldproduktionen er opgivet at have været, som følger:

i 1891	3 570	Gram	à Kr. 2.25	=	Kr.	8 032.00
- 1892	15 918	—	- - -	=	-	35 815.00
- 1893	9 610	—	- - -	=	-	21 623.50
- 1894	1 736	—	- - -	=	-	3 906.00
- 1895	3 290	—	- - -	=	-	7 416.00
Tilsammen	34 124	Gram	à Kr. 2.25	=	Kr.	76 792.50.

Ligesaa meget som Produktionen har Arbeidsmandskabets Størrelse varieret — ligefra 8 à 10 til 50 à 60 Mand. Det bemærkes, at baade Guldproduktionen og Mandskabet har været betydelig større i tidligere Aar. Aarsagen til Nedgangen er væsentlig den, at Værksdriften indskrænkedes, indtil det nye Kompani dannedes. For Tiden er 3 Gruber i Drift, saaat Guldproduktionen forhaabentlig atter vil stige.

Paa Stord er gjennem hele Femaarsperioden drevet Svovlkis fra Høgaasens Grube. Produktionen har dreiet sig om 2 000 Ton aarlig. Arbeidsbelægget er 30 à 40 Mand. Kisens Kvalitet er kun ringe, saa at Salgsprisen er lav. Da imidlertid Produktionsomkostningerne heller ikke er store, giver formentlig denne Kisdrift noget Overskud.

I Ølve Sogn i Kvinnherred har Lysaker kemiske Fabrik i en Række af Aar holdt i Gang en liden Kisdrift. Saaledes er ogsaa i Femaarsperioden produceret omkring 500 Ton aarlig med et Arbeidsbelæg af en 8 à 10 Mand. Kisen herfra er af god Kvalitet, men bliver ikke meget billig. Fabriken holder dog Driften i Gang, formentlig væsentlig for at erholde et godt og velkjendt Raamateriale til Svovlsyrefabrikationen.

I Hosanger Præstegjeld har det svenske Kompani «Aktiebolaget Os—Hommelvigs Kopparverk» i nogen Tid ført et ikke ubetydeligt Forsøgsarbeide

paa nikkelholdig Magnetkis. Men da Aktiebolagets Drift stansede, blev ogsaa Forsøgsarbeidet i Hosanger indstillet.»

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Det gjælder fremdeles, hvad der i forrige Femaarsberetning er anført, om den Fabrik- og Industrivirksomhed, der i Femaaret 1891—1895 er drevet i Amtet, at denne i det store og væsentlige falder inden Grænserne af Nordhordland Fogderi og navnlig i de Bergens By omliggende Herreder. Efter de af Lensmændene meddelte Opgaver var der ved Udgangen af 1895 ialt i Virksomhed i Amtet 84 Fabrikanlæg af forskjelligt Slags, der sysselsatte ialt 3 580 Arbeidere med et samlet Antal Dagværk, stort 972 000. Heraf faldt

paa Søndhordland	11	Anlæg	med	118	Arbeidere	og	15 000	Dagværk,
- Nordhorland	68	—	-	3 387	—	-	939 000	—
- Hardanger og Voss	5	—	-	75	—	-	18 000	—

Anlæggene var:

I Søndhordland Fogderi:

Kvinnherred: 1 Skibsværft (13), 1 Træbundskofabrik (4), 1 Møllebrug (5), 2 Ansjosfabriker (11) — eller ialt 5 Anlæg med 33 Arbeidere.

Fjelberg: 1 Shoddyfabrik (12).

Sveen: 1 Møllebrug (3).

Finnaas: 1 Silderøgeri (42), 2 Kalkbrænderier (10) — eller ialt 3 Anlæg med 52 Arbeidere.

Tysnes: 1 Kalkbrænderi (18).

I Nordhordland Fogderi:

Fuse: 1 Teglværk (21), 1 Papir- og Papfabrik (102), 1 Margarinfabrik (12) — eller ialt 3 Anlæg med 135 Arbeidere.

Os: 1 Uldvarefabrik (71).

Fane: 1 Glasværk (38), 2 Uldspinderier (11), 1 Hampespinderi (65), 1 Uldspinderi og Væveri (107), 1 Uldvarefabrik (27), 1 Reberbane (23), 1 Notfabrik (3), 2 Møllebrug (46) — eller ialt 10 Anlæg med 320 Arbeidere.

Fjeld: 3 Møllebrug (32).

Askøen: 1 Jernstøberi (66), 1 Jernstøberi og Maskinbyggeri (326), 1 Skibsværft (28), 1 Tørdok (4), 1 Jodfabrik (7), 1 kemisk Fabrik (22), 1 Reberbane (22), 1 Papirfabrik (89), 2 Garverier (16), 6 Møllebrug (37) — eller ialt 16 Anlæg med 617 Arbeidere.

Aarstad: 1 Jernstøberi og mekanisk Værksted (88), 1 Jernstøberi (490), 1 Klædefabrik (61), 1 Notfabrik (36), 2 Drevfabriker (98), 2 Shoddyfabriker (32), 2 Garverier (35), 1 Ølbryggeri (19), 1 Tobaksfabrik (105) — eller ialt 12 Anlæg med 964 Arbeidere.

Haus: 2 Laasefabriker (9), 1 Uldspinderi og Væveri (250), 1 Bomuldspinderi og Væveri (194), 1 Trikotagefabrik (24) — eller ialt 5 Anlæg med 477 Arbeidere.

Bruvik: 1 Bomuld- og Uldvarefabrik (425), 2 Møllebrug (86) — eller ialt 3 Anlæg med 511 Arbeidere.

Hosanger: 3 Møllebrug (61).

Hammer: 1 Teglværk (27), 1 Uldspinderi (4), 1 Uldvarefabrik (8), 1 Trikotagefabrik (88), 1 Garveri (7), 1 Tøndefabrik (10) — eller ialt 6 Anlæg med 144 Arbeidere.

Alversund: 3 Garverier (15), 1 Møllebrug (18) — eller ialt 4 Anlæg med 33 Arbeidere.

Herlø: 1 Møllebrug (20).

Masfjorden: 1 Møllebrug (2).

I Hardanger og Voss Fogderi:

Ullensvang: 1 Uldvarefabrik (45).

Jondal: 1 Trævarefabrik (5).

Voss: 1 Uldspinderi (13), 1 Vandsag (10), 1 Møllebrug (2) — eller ialt 3 Anlæg med 25 Arbeidere.

7. Binæringer.

Handelen. Ved Udgangen af 1895 var Antallet af de Personer, der drev Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev, 368, hvoraf

i Søndhordland	Fogderi	111,
- Nordhordland	—	188,
- Hardanger og Voss	—	69.

Ved Udgangen af 1885 var det samlede Antal Handlende 365 og ved Udgangen af 1890: 382. Forskjellen i de Handlendes Antal ved Udgangen af enhver Femaarsperiode har saaledes, naar det erindres, at Folkemængden ved Folketællingen i 1890 var 128 213 Indvaanere, ikke været væsentlig. Men Handelsvirksomheden i Amtet har i det Hele heller ikke stor Betydning. Det gjælder fremdeles, hvad jeg i min forrige Femaarsberetning herom bemærkede, at den i det store Hele ikke giver mere end fra Haanden til Munden, og at det kun er paa enkelte Hænder, at den har givet noget til bedste.

Ved Femaarets Udgang var ialt 19 Forbrugs- og Handelsforeninger i Virksomhed. En Opgave over denne meddeles nedenfor:

Foreningens Navn.	Foreningens Udsalgssted.	Aar, hvori Foreningen begyndte sin Virksomhed.	Medlemsantal ved Udgangen af 1895.	Omsætning i 1895.
				Kr.
Søndhordland Fogderi:				
Etne Forbrugsforening	Gjerdesøen.	1877	160	20 000
Kvinnherred Handelsforening	Skaale.	1874	ikke opg.	40 000
Stordalen og Aakrefjordens Forbrugsforening	Sævereid.	1874	44	24 000
Vaage Handelsforening	Vaage.	1881	3	12 000
Nordhordland Fogderi:				
Os Forbrugsforening	Osøren.	1877	125	60 000
Fane —	Fanehammeren.	1874	246	79 784
Nesttun —	Nesttun.	1889	133	50 000
Hop —	Hop.	1894	42	12 000
Laksevaag —	Damsgaard.	1874	493	152 046
Arne —	Arne.	1867	103	70 000
Mo Handelsforening	Mo.	1876	60	14 000
Hardanger og Voss Fogderi:				
Ulviks Forbrugsforening	Brakenes.	1875	60	33 000
Vallevigs —	Vallevig.	1893	30	7 000
Ævanger —	Bolstadøren.	1872	265	190 000
Bolstadørens Landhandleri	Do.	1889	5	10 000
Østensø Forbrugsforening	Øistesø.	1877	105	33 000
Indre Ullensvangs —	Berven.	1871	74	19 500
Ullensvangs —	Opedal.	1870	48	22 200
Kinserviks —	Grimo.	—	71	25 050

Foreningernes samlede Omsætning i 1895 var altsaa Kr. 873 580. I 1890 var det tilsvarende Tal for 20 Foreninger Kr. 854 811.

I Skibsfartens Forholde har ogsaa i denne Periode nogen, om end en mindre væsentlig, Forandring fundet Sted. Medens Amtet ved Udgangen af 1890 havde 423 Fartøier med en Tonnage stor 13 168 og en Bemanding stor 1 571, var de tilsvarende Tal ved Udgangen af 1895 henholdsvis 450, 14 125 og 1 655.

Angaaende de i 1895 i Amtet hjemmehørende Fartøier hidsættes følgende Opgave:

Fogderier.	Samtlige i Amtet i 1895 hjemmehørende Fartøier.			De i Amtet i 1895 hjemmehørende Fartøier over 50 Ton.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Søndhordland	285	9 509	1 092	79	5 391	417
Nordhordland	99	2 571	322	12	848	65
Hardanger og Voss	66	2 045	241	10	609	48
Ialt	450	14 125	1 655	101	6 848	530
1890	423	13 168	1 571	87	5 681	487

Af de i 1895 hjemmehørende Fartøier:

var 6 Dampfartøier med Tonnage 228 og Bemanding 32
og 444 Seilfartøier - — 13 897 - — 1 623.

Af disse var over 50 Ton:

2 Dampfartøier med Tonnage 138 og Bemanding 15
og 99 Seilfartøier - — 6 710 - — 515.

I indenrigs Kystfart samt indenrigs Fiskeexpedition var sysselsat:

5 Dampfartøier og 430 Seilfartøier

og i udenrigs Fart:

1 Dampfartøi og 14 Seilfartøier.

I Dampfartøiernes Tal er ikke medtaget de Dampfartøier, der gaar i Post- og Passagerfragt paa Amtets Fjorde, hvilke, om de end for den væsentlige Del tilhører Aktieeiere i Amtsdistriktet, er indregistrerede i Bergen.

Der er i Amtet i 1895 bygget 8 nye Seilfartøier, hvoraf i Nordhordland Fogderi 2 med Tonnage 85 og i Søndhordland Fogderi 6 med Tonnage 145.

Om hvormange Sømænd der fra Søndre Bergenhus Amt i Femaaret 1891—1895 har deltaget i udenrigs Fart eller om disses Hjemsteder, ser jeg mig ikke istand til at kunne meddele Oplysning. Som i tidligere Aar har ogsaa i dette Femaar de fleste af disse været hjemmehørende i Tysnes Herred. Af de aarligaars udfærdigede Opgaver over opsparede Hyrebeløb, der af Sømænd fra Søndre Bergenhus Amt er hjemsendte gjennem de Forenede Rigers Konsulater, sees, at der:

i 1891	er hjemsendt	af 17	Mand	Kr.	2 319.72,
- 1892	- —	- 18	—	-	2 727.76,
- 1893	- —	- 17	—	-	4 003.00,
- 1894	- —	- 20	—	-	3 460.45,
- 1895	- —	- 6	—	-	1 090.20,
	eller ialt	af 78	Mand	Kr.	13 601.13.

Af en i Det statistiske Centralbureau udarbeidet Opgave over, hvad der af Amtets Sømænd tidligere er hjemsendt, erfares disse Beløb:

fra 1869 til 1890 hjemsendt af	219	Sømænd, at have udgjort	Kr. 42 616
Naar hertil lægges foranævnte Remisse i Aarene 1891—1895	78	— - — —	- 13 601
er i sidste 27 Aar af	297	Sømænd hjemsendt	Kr. 56 217.

Den gjennemsnitlige aarlige Remisse har altsaa været i samtlige 27 Aar af gjennemsnitlig 11 Mand pr. Aar Kr. 2 083 og deraf i Femaaret 1891—1895 af gjennemsnitlig 16 Mand pr. Aar Kr. 2 720.

Haandværksdriften og Husfliden har i Femaaret havt Fremgang. Haandværksdriften har vistnok væsentlig indskrænket sig til Virke for Hjembygdens Behov. Der har dog i Femaaret i flere Bygder virket dygtige Haandværkere — navnlig i Snedkerfaget — der har leveret respektable Arbeider dels til udenbygds Distrikter i Amtet, dels ogsaa til Bergen. Husflids- og Haandgjerningsskoler har i Femaaret som tidligere været underholdte af Amtskommunen og Herredskommunerne. Ved Husflids- og Industriudstillinger, der er satte i Forbindelse med de af Landhusholdningssselskabet understøttede Landboudstillinger, er ogsaa i denne Periode glædelige Resultater af Haandværksdriften og Husfliden omkring i Bygderne komne tilsyne.

Baadbyggeriet i Amtet har i Femaaret været drevet omtrent i samme Udstrækning og med samme Udbytte som tidligere. Det er væsentlig i Herrederne Os, Strandebarm og Jondal, at Bedriften har havt nogen større Betydning. Efter Lensmændenes Opgaver herom er der bygget Storbaade og Smaabaade af forskjelligt Slags i 1895: i Os i et Antal af 290 til Værdi ca. Kr. 14 000, i Strandebarm i et Antal af 700 til Værdi ca. Kr. 20 000 og endelig i Jondal i et Antal af 80 til Værdi ca. Kr. 8 000, hvilke Beløb antages omtrent at svare til Bedriftens Udbytte i ethvert af Periodens Aar. I Fane og Tysnes har den lignende Virksomhed i 1895 givet Udbytte af henholdsvis Kr. 1 550 for 55 Baade og Kr. 963 for 21 Baade.

Af Stenbrud kan nævnes ved Udgangen af Femaarsperioden at have været i Drift:

I Bruvik Herred:

1 Marmorbrud drevet af 3 Mand i 20 Uger,
1 Granitbrud — - 5 — - 48 —

De dreves begge af Mænd bosatte i Bergen. Om Driftens Mængde og Værdi har ingen Oplysning været at erholde.

I Finnaas Herred:

2 Granitbrud	drevet af 20 Mand	i 56 Uger	med Udbytte	Kr. 5 200,
3 Kalkstensbrud	— - 9 —	- 54 —	- —	- 4 160.

I Fjelberg Herred:

1 Skiferbrud drevet af 20 Mand i 40 Uger med Udbytte Kr. 1 000.

I Valestrand Herred:

4 Hellebrud drevet af 11 Mand i 69 Uger med Udbytte Kr. 2 276.

I Voss Herred:

13 Skiferbrud drevet af 110 Mand i 30 Uger med Udbytte Kr. 80 000.

Lensmanden oplyser, at der af Produktet fra disse Brug inden Bygden eller til Hardanger over Eide i Graven afsættes til et Beløb af 6 à 8 000 Kr., medens det iøvrigt til en Værdi af Kr. 72 à 73 000 udførtes fra Bygden med Jernbanen fra Voss til Bergen af «Voss Skiferkompagni», der disponeredes af en Forretningsmand i Bergen.

I Jondal Herred:

1 Hellebrud drevet af 60 Mand i 20 Uger med Udbytte Kr. 10 500,
1 Do. paabegyndt i Slutningen af Aaret 1895 med en Drift af 20 Mand.

I Vikør Herred:

1 Hellebrud drevet af 30 Mand i 20 Uger med Udbytte Kr. 8 000.

Jagten har i Femaaret som Næringsvei formentlig havt en noget større Betydning end tidligere. Som Sport drives den i noksaa stor Udstrækning, og giver Amtets store Fjeldvidder og lokale Forholde iøvrigt hertil god Anledning.

Der er i Regnskabsaarene 1891/92 til 1895/96 ialt erlagt Skudpræmie for Fældelse af følgende Rovdyr, nemlig for:

10 Jerve, 3 611 Ræve, 191 Ørne, 2 418 Høge, 342 Hubroer og 382 Ravne.

Om Turisttrafiken gjælder, hvad jeg i tidligere Beretninger om samme har anført. Den har aarligaars været i Stigende og har fremdeles været en god Indtægtskilde for Amtet, navnlig for Distrikterne i Hardanger og Voss, der fortrinsvis søges af de Reisende. Men de Skyggesider ved denne Trafik, hvorom jeg tidligere har nævnt, har ogsaa i Femaaret fulgt den. For den store Skare væsentlig af halvvoksne Gutter og yngre Mænd, der med eller uden Hest i Turisttiden fra medio Juni til medio September samler sig ved Hoteller, Skydsstationer og Dampskibsanløbssteder for paa en eller anden Maade at nyttiggjøre sig de Reisende, er Trafiken vistnok mindre heldig. Giver den for nogle og maaske for mange nogen Fordel, for mange bliver den til Fordærvelse. Maaske vil nogen Bedring i Forholdet indtræde, efterat Bestemmelsen i den nye Skydslovs § 25 om indskrænket Adgang til Fremmøde for Skydsning af Amtsformandskabet er besluttet gjort gjældende for de vigtigste Turistbaner.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Efter Opgave fra Sorenskriverne er Antal og Salgsbeløb af de i Femaaret afhændede faste Eiendomme følgende:

Sorenskriverier.	Antal Eiendomme.	Salgsbeløb.
		Kr.
Søndhordland	753	1 752 208
Midthordland	1 104	3 612 433
Nordhordland	994	1 917 240
Hardanger og Voss	698	1 710 044
Tilsammen for Amtet 1891—1895	3 549	8 991 925
Det tilsvarende Beløb 1886—1890	3 500	8 747 521
- — — 1881—1885	3 283	7 789 585

Til denne Opgave skal jeg tillade mig at hidsætte Opgave over Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark for de i Femaaret i efterfølgende Thinglage solgte faste Eiendomme:

Thinglag.	Gjennemsnitspris pr. Skyldmark.	Thinglag.	Gjennemsnitspris pr. Skyldmark.
Strandebarm og Varaldsø	1 595	Bruvik	1 684
Kvinnherred	1 291	Hosanger	1 923
Skaanevik	1 683	Hammer	2 256
Etne	1 351	Alversund	1 842
Fjelberg	1 278	Manger og Herlø	1 505
Sveen og Valestrand	1 177	Lindaas	1 646
Finnaas	1 490	Masfjorden	1 725
Stord	1 352	Røldal	2 290
Fitje	1 488	Ullensvang	1 528
Tysnes	1 486	Eidfjord, Ulvik, Graven	1 681
Fuse	1 251		
Os	1 788		
Fane	2 265	Vikør	1 765
Austevold	1 466	Jondal	1 421
Sund	1 218	Ævanger	2 106
Fjeld	1 611	Voss	1 589
Aarstad og Askøen	3 204	Vossestranden	1 505
Haus	2 243		

Med Hensyn til de i Femaaret thinglæste og aflæste Panteheftelser stiller efter de af Sorenskriverne herom meddelte Opgaver Forholdet sig saaledes:

Sorenskriverier.	Thinglæste Heftelser.		Aflæste Heftelser.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Søndhordland	1 327	1 359 839	748	803 875
Midthordland	1 889	4 540 466	1 255	2 216 089
Nordhordland	1 906	1 829 743	1 231	884 376
Hardanger og Voss	1 306	1 885 406	547	715 456
Ialt i Amtet	6 428	9 615 454	3 781	4 619 796
mod i Femaaret 1886—1890	6 730	9 272 680	3 831	4 617 065
- - — 1881—1885	5 180	7 187 283	3 046	3 464 093

Af Tvangsauktioner er i Femaaret afholdt:

Sorenskriverier.	Over fast Gods.		Over Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Søndhordland	31	67 647	76	17 218
Midthordland	49	271 991	96	27 147
Nordhordland	24	135 895	52	9 494
Hardanger og Voss	52	183 903	138	55 609
Ialt i Amtet	156	659 436	362	109 468
mod i Femaaret 1886—1890	161	451 677	227	52 087
- - — 1881—1885	172	401 220	243	45 306

Af Udpantninger er i Femaaret afholdt:

Fogderier.	For Skatter.		Andre.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Søndhordland	6 449	145 560	93	3 390	6 542	148 950
Nordhordland	11 695	271 266	429	10 517	12 124	281 783
Hardanger og Voss	675	11 715	270	3 804	945	15 519
Ialt i Amtet	18 819	428 541	792	17 711	19 611	446 252
mod i Femaaret 1886—1890					17 058	341 787
- - — 1881—1885					15 464	258 457

Angaaende de af Fogderne og Lensmændene i Femaaret afholdte Exekutioner hidsættes efter de herom meddelte schematiske Forklaringer følgende Opgave:

Fogderier.	Exekutioner afholdte af Fogderne eller af Lensmændene paa Fogdernes Vegne.		Exekutioner afholdte af Lensmændene paa egne Vegne.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Søndhordland	18	47 890	729	148 362	747	196 252
Nordhordland	35	112 104	1 199	174 552	1 234	286 656
Hardanger og Voss	42	114 269	801	149 552	843	263 821
Ialt i Amtet	95	274 263	2 729	472 466	2 824	746 729
mod i Femaaret 1886—1890..	98	182 378	1 972	276 150	2 070	458 528
- - — 1881—1885..	198	256 734	1 938	245 915	2 136	502 649

Til mulig Oplysning vedkommende de økonomiske Forholde i Amtet skal jeg her indtage en Opgave over det Antal Sager, der i Femaaret har været indbragte for Forligelseskommissionerne med Tilføiende af de forligte Sagers Tal. Det kan vides, at flere af disse Sager har angaaet andet end Gjæld, men Hovedstokken vides dog at have dreiet sig derom. Jeg skal til en Sammenligning hidsætte de tilsvarende Tal for de tvende foregaaende Femaar:

Femaaret 1881—1885:			Femaaret 1886—1890:			Femaaret 1891—1895:		
Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.	Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.	Aar.	Antal behandlede Sager.	Antal forligte Sager.
1881.....	3 085	2 108	1886....	2 827	2 014	1891....	2 441	1 691
1882.....	2 891	2 087	1887....	3 254	2 262	1892....	3 397	2 431
1883.....	2 847	1 873	1888....	2 967	2 043	1893....	3 719	2 636
1884.....	2 834	1 890	1889....	2 684	1 835	1894....	3 556	2 371
1885.....	2 780	1 885	1890....	2 289	1 589	1895....	3 167	2 181
Tils.	14 437	9 843	Tils.	14 021	9 743	Tils.	16 280	11 310

Ved de i 1895 for Aaret 1896 foretagne Skatteligninger viser sig den antagne Formue og iligemaade den antagne Indtægt at være adskilligt større end ved tidligere foretagne Skatteligninger. I Skatteligningsaaret var:

	antagen Formue	og	antagen Indtægt.
i 1885.....	Kr. 54 734 710,		Kr. 12 207 951
- 1890.....	- 57 279 140,		- 12 146 460
- 1895.....	- 66 611 970,		- 13 175 427.

Formues- og Indtægtsansættelsen i 1895 fordeler sig paa Amtets Herreder saaledes:

Herreder.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
Strandebarm og Varaldsø	1 626 200	253 080
Kvinnherred	2 611 500	421 670
Skaanevik	1 433 900	259 150
Etne	1 149 000	157 020
Fjelberg	1 460 810	235 070
Sveen	1 168 100	297 750
Valestrand	423 500	97 440
Finnaas	1 456 600	463 190
Stord	1 603 000	229 040
Fitje	711 800	226 720
Tysnes	2 014 600	465 870
Fuse	2 104 600	315 740
Os	2 143 270	348 200
Fane	5 949 500	775 050
Austevold	933 110	315 530
Sund	861 880	252 870
Fjeld	1 083 700	335 730
Askøen	3 072 200	936 725
Aarstad	5 073 000	900 400
Haus	2 673 700	633 430
Bruvik	1 794 600	494 895
Hosanger	1 404 400	255 460
Hammer	1 602 200	341 170
Alversund	1 240 600	265 740
Herlø	971 600	264 675
Manger	1 400 600	288 785
Lindaas	1 392 500	408 640
Masfjorden	844 200	175 870
Røldal	354 300	61 100
Ullensvang	3 844 500	596 575
Eidfjord	376 600	88 090
Ulvik	964 400	156 920
Graven	1 205 400	153 290
Vikør	2 072 400	359 220
Jondal	1 169 600	198 882
Ævanger	669 900	167 560
Voss	4 756 900	770 600
Vossestranden	993 300	208 280
Tilsammen	66 611 970	13 175 427

Stigningen i Formue

var altsaa i 1885—1890 ..... Kr. 2 544 430
og - 1891—1895 ..... - 9 332 830
eller tilsammen i sidste 10 Aar Kr. 11 877 260

og Stigningen i Indtægt

var i 1885—1890	÷ Kr.	61 491
og - 1891—1895	+ -	1 028 967
eller i sidste 10 Aar	Kr.	967 476.

Antallet af Sparebanker i Amtet var ved Udgangen af 1895 uforandret som ved Udgangen af 1890 eller ialt 23. Til Oplysning om deres Fremgang tillader jeg mig at hidsætte nedenstaaende Opgave:

	Sparebankernes Antal.	Indskydernes Antal.	Indskydernes Tilgodehavende.	Gjennemsnitligt Beløb pr. Indskyder.
			Kr.	Kr.
31 December 1845	2	400	63 064	157
- — 1855	4	2 102	449 668	214
- — 1865	13	6 370	1 496 556	234
- — 1875	17	11 680	3 462 308	296
- — 1885	21	17 093	4 548 047	266
- — 1890	23	21 985	6 650 375	302
- — 1895	23	26 311	7 944 004	302

Foruden ovennævnte autoriserede Sparebanker har i Femaaret efternævnte Bankindretninger virket, og var ved Udgangen af 1895 Antallet af Indskydere i enhver Indretning og dennes Forvaltningssum følgende:

Bankindretningens Navn.	Indskydernes Antal.	Forvaltningssum.
		Kr.
Ullensvang Privatbank	1 166	458 894.73
Kvams —	810	200 671.94
Ialt	1 976	659 566.67
Det tilsvarende Beløb var ved Udgangen af 1890	1 792	529 803.00
- — — - - — - 1885	1 560	428 259.00

Ved Udgangen af 1895 var i Amtet efter de af Fogderne herom meddelte Opgaver i Virksomhed følgende Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Aar, hvori traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 Decbr. 1895: For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	Udbetalte Erstatninger i 1895.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndhordland Fogderi.					
Kvinnherreds Brandassuranceforening..	1871	2 702 240	-	2 702 240	75
Kvinnherreds Indboforsikringsselskab..	1890	-	818 170	818 170	-
Nordhordland Fogderi.					
Fuse Herreds Forsikringsindretning ..	1873	1 910 881	240 230	2 151 111	1 252
Haus Brandforsikring	1862	1 478 200	905 975	2 384 175	787
Hammer Præstegjelds Brandforsikringsindretning	1868	1 943 730	303 165	2 246 895	-
Lindaas og Masfjordens Brandassuranceforening	1856	4 831 965	-	4 831 965	449
Hardanger og Voss Fogderi.					
Ullensvang Brandassurance	1866	2 906 240	489 920	3 396 160	3 042
Ulviks Brandforsikringsselskab	1870	1 138 660	337 740	1 476 400	80
Vikør Brandassuranceforening	1874	1 048 970	-	1 048 970	1 062
Voss Brandassuranceselskab.....	1864	2 454 010	-	2 454 010	185
Voss Do.	1892	-	271 350	271 350	-

I den almindelige Brandforsikringsindretning var ved Udgangen af 1895 forsikret Bygninger:

i Søndhordland	Fogderi til Forsikringssum	Kr.	6 287 160
- Nordhordland	— - —	-	22 343 280
- Hardanger og Voss	— - —	-	3 891 430
	eller tilsammen i Amtet	Kr.	32 521 870
Ved Udgangen af 1890 var det tilsvarende Tal		-	26 534 780
	hvilket giver en Forøgelse i Femaaret	Kr.	5 987 090

hvoraf falder paa:

Søndhordland	Fogderi.....	Kr.	219 670
Nordhordland	—	-	5 142 210
Hardanger og Voss	—	-	625 210

Af Kreaturforsikringsindretninger havdes efter Fogdernes Opgaver ved Femaarets Udgang følgende:

Indretningens Navn.	Aar, hvori traadt i Virksomhed.	Antal forsikrede		Samlet Forsikringssum 31 Decbr. 1895.	Udbetalte Erstatninger i 1895.
		Heste.	Kreaturer.		
				Kr.	Kr.
Søndhordland Fogderi.					
Bremnes Kreaturforsikringsselskab	1884	-	185	8 875	20
Nordhordland Fogderi.					
Samnanger Kvægassuranceforening	1894	-	669	44 284	621
Fane gjensidige Kreaturhjælpeforening..	1887	61	537	48 490	210
Sund Kvægassuranceindretning	1893	-	59	2 988	5
Fjeld gjensidige Assuranceforening for Fækreaturer og Heste.....	1885	-	366	18 752	215
Haus Kvægassuranceforening.....	1894	78	943	80 000	1 760
Bruvik Heste- og Kvægforsikringsselskab	1893	27	580	51 649	1 621
Seim Sogns Kvægassuranceforening....	1877	3	35	1 338	304

Foruden de saaledes nævnte Forsikringsindretninger var ved Periodens Udgang i Virksomhed Jondals Skibsassuranceforening — traadt i Virksomhed 1869 med samlet Forsikringssum 31 December 1895 Kr. 1 131 800. I 1895 var udbetalt Erstatning med Beløb Kr. 10 356.69, i hvilken Sum dog ikke er indtaget Erstatning for endel Skader indtrufne ved Aarets Slutning, der antages at ville andrage til ca. Kr. 3 000.

Tjenerlønnen i Amtsdistriktet i 1895 er af Lensmændene opgivet saaledes:

Den aarlige Løn var:

for en Tjenestegut:

i Søndhordland	Fogderi	gjennemsnitlig	.....	Kr. 125
- Nordhordland	—	—	.....	- 135
- Hardanger og Voss	—	—	.....	- 130

gjennemsnitlig i Amtet altsaa Kr. 130. I 16 Herreder var Lønnen Kr. 150 og derover indtil Kr. 200, i 14 Herreder var den Kr. 100 og derover indtil Kr. 140, i 8 Herreder var den under Kr. 100 og ned til Kr. 60 i 3 Herreder;

for en Tjenestepige:

i Søndhordland	Fogderi	gjennemsnitlig	.....	Kr. 75
- Nordhordland	—	—	.....	- 68
- Hardanger og Voss	—	—	.....	- 70

gjennemsnitlig i Amtet altsaa Kr. 71. I 5 Herreder var den Kr. 100 og derover indtil Kr. 120, i 23 Herreder Kr. 60 til Kr. 90 og i 10 Herreder Kr. 50 og derunder ned til Kr. 30 i 2 Herreder.

Sammenholdes Aarslønnen i 1895 med Aarslønnen i 1885 viser den sig gjennemgaaende at være mindre i 1895, end den var for 10 Aar siden. Den

var i 1885 for Tjenestegutter gjennemsnitlig i Amtet Kr. 145 og for Tjenestepiger Kr. 83 mod i 1895 henholdsvis Kr. 130 og Kr. 71.

Værdien af Tjenernes Kost og Logi er opgivet at være:

for Tjenestegutter:

i Søndhordland	Fogderi gjennemsnitlig	.....	Kr. 150
- Nordhordland	— —	.....	- 153
- Hardanger og Voss	— —	.....	- 166

eller gjennemsnitlig i Amtet Kr. 156. I 20 Herreder er Værdien af Kost og Logi ansat til Kr. 150 og derover indtil Kr. 240, i 14 Herreder til Kr. 100 og derover indtil Kr. 140 og endelig i 2 Herreder til Kr. 70 og 1 Herred til Kr. 90,

for Tjenestepiger:

i Søndhordland	Fogderi gjennemsnitlig	.....	Kr. 128
- Nordhordland	— —	.....	- 125
- Hardanger og Voss	— —	.....	- 142

eller gjennemsnitlig i Amtet Kr. 132. I 18 Herreder er den ansat til Kr. 150 og derover indtil Kr. 200, i 14 Herreder til Kr. 100 og derover indtil Kr. 120 og endelig i 2 Herreder til Kr. 50, i 3 Herreder til Kr. 80. For et Herreds Vedkommende er Værdien af Tjenernes Kost og Logi ikke angivet.

Arbeidspriser og Dagløn har i 1895 over det hele Amt pr. Dag gjennemsnitlig andraget til:

for en Husmand:

paa egen	Kost om Sommeren	Kr. 1.60,	om Vinteren	Kr. 1.12,
- Husbondens -	- —	- 1.10,	- —	- 0.80.

For 10 Aar tilbage eller i 1885 var de tilsvarende Beløb henholdsvis Kr. 1.60, Kr. 1.10, Kr. 1.00 og Kr. 0.70.

for Dagarbeidere:

Mænd paa egen	Kost om Sommeren	Kr. 2.00,	om Vinteren	Kr. 1.50,
— - Husbondens	- - —	- 1.40,	- —	- 0.92.

I 1885 var de tilsvarende Priser henholdsvis Kr. 1.75, Kr. 1.35, Kr. 1.20 og Kr. 0.80.

Kvinder paa egen	Kost om Sommeren	Kr. 1.20,	om Vinteren	Kr. 0.80,
— - Husbondens	- - —	- 0.76,	- —	- 0.51.

I 1885 var de tilsvarende Priser henholdsvis Kr. 0.95, Kr. 0.75, Kr. 0.60 og Kr. 0.40. Det vil heraf sees, at samtlige Lønninger i 1895 med Undtagelse af Sommerlønnen for en Husmand paa egen Kost har været adskilligt større end i 1885.

Amtskommunens aarlige Udgifter har i Femaaret, forsaavidt efternævnte Amtsbudgettets Hovedposter angaar, været følgende:

	1891/92.	1892/93.	1893/94.	1894/95.	1895/96.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1. Rets- og Politivæsenet	3 380	3 464	3 405	3 474	3 533
2. Fængselsvæsenet	5 913	6 203	6 972	7 476	7 216
3. Sundheds- og Medicinalvæsenet	65 668	64 004	67 937	72 432	78 876
4. Veterinærvæsenet	5 356	5 682	4 890	4 586	5 027
5. Det almindelige Skolevæsen	49 984	58 637	82 087	98 235	113 773
6. Skolevæsenet iøvrigt	13 618	13 443	14 855	14 420	13 914
7. Abnormskolevæsenet	15 404	16 078	15 218	15 499	15 871
8. Landbrugsvæsenet	15 895	16 720	16 732	15 495	24 217
9. Præmier for fældede Rovdyr	3 955	3 938	4 624	6 326	9 471
10. Skydsvæsenet	658	657	718	654	673
11. Amtsformandskabet	6 500	5 739	6 855	6 835	6 906
12. Afdrag paa vedtagne Jernbanebidrag	16 080	16 080	16 080	16 080	16 080
13. Veivæsenet	68 148	79 738	86 567	106 107	110 421

Sammenholdes Udgifterne for ethvert af Periodens 5 Aar, vil det sees, at medens de for de fleste Posters Vedkommende kun uvæsentlig har forandret sig fra det ene Aar til det andet, viser de sig for Posterne No. 3 — Sundheds- og Medicinalvæsenet — No. 5 — det almindelige Skolevæsen — No. 9 — Præmier for fældede Rovdyr — og endelig No. 13 — Veivæsenet — aarligaars at have været voksende. Naar Udgiften under No. 8 — Amtets Landbrugsvæsen — der i Periodens første 4 Aar, Aar om andet, omtrent har været den samme, i 1895 er bleven saameget større end i ethvert af de foregaaende Aar, da hidrører dette fornemmelig fra en større meget kostbar Udbedring af Landbrugsskolens Fjøsbygning.

Stigningen af Udgifterne under No. 3 — Sundheds- og Medicinalvæsenet — hidrører væsentlig og saagodtsom alene fra Udgifterne ved de Sindssyges Forpleining. Disse var:

i 1891	Kr.	45 413.31
- 1892	-	47 046.19
- 1893	-	49 393.46
- 1894	-	57 165.32
- 1895	-	57 298.56

I Forbindelse med disse Tal skal jeg hidsætte en Opgave over Antallet af de Sindssyge, der ved Udgangen af ethvert Regnskabsaar var under offentlig Forsørgelse:

31	Marts	1891	var	i	Privatforpleining	143,	i	Asyler	53	eller	ialt	196
31	—	1892	-	-	—	136,	-	—	62	-	-	198
31	—	1893	-	-	—	129,	-	—	75	-	-	204
31	—	1894	-	-	—	133,	-	—	85	-	-	218
31	—	1895	-	-	—	135,	-	—	93	-	-	228

Som det sees, falder den aarlige Stigning af de Sindssyges Tal paa de i Asylerne og saaledes med størst Bekostning forpleiede Syge. Sammenholder man ovenstaaende Tal med de tilsvarende Tal for Femaarsperioden 1886—1890, findes Gjennemsnitstallet for de Privatforpleiede i Perioden 1886/1890 at have været $134^3/_5$ og i Perioden 1891/1895 $135^1/_5$ og for de Asylforpleiede i den første Periode at have været 51 og i den sidste $73^3/_5$.

Den aarlige Stigning i Udgifterne ved Post No. 5 — det almindelige Skolevæsen — hidrører væsentlig fra Udgifterne ved Anskaffelse af nye Skolehuse og af Lærerjord.

Stigning i Udgifterne ved Post 9 — Præmier for fældede Rovdyr — hidrører fra, at der i Aarene 1894 for fældede Ræve og Høge er udbetalt ca. Kr. 1 600 og i 1895 for fældede Ræve ca. Kr. 4 000 over det Beløb, hvortil Gjennemsnitsudgifterne tidligere i en Række af Aar har andraget.

Som det sees, falder den største Stigning i Udgifterne ved No. 13 — Veivæsenet. Dette staar i ligefremt Forhold til den store Interesse, der i Søndre Bergenhus Amt skjænkes Udviklingen af dets Kommunikationer og da i første Rang Anlæg af nye Veie, ældre uhensigtsmæssige Veies Ombygning og dertil alle Veies gode Vedligeholdelse. Med aabent Øie for den store Betydning, et vel ordnet Veivæsen har for Amtet, har dets Amtsformandskab altid og i de senere Aar med alt større og større Redebonhed gaaet med paa enhver Bevilgning, der har tilsigtet dettes Fremme, ligesom de engere Kommuner iligemaade med fuld Forstaaelse af gode Veies Betydning for Herrederne har med prisværdig Offervillighed arbeidet herfor.

Andragenderne om Tilskud til Nybygning saavel af Hovedveie som af Bygdeveie har været mange og gjældt større Beløb. En Flerhed af disse Andragender har for Hovedveienes Vedkommende ikke kunnet blive imødekommet af den Grund, at Statstilskud ikke har været at faa i ønskelig Udstrækning, medens det fornødne Tilskud saavel fra Amtets som fra Kommunernes Side har ligget færdigt. For Bygdeveienes Vedkommende har Amtet med sin Kvotadel hidtil kunnet imødekomme alle Krav, og naar man ser hen til, at fattigere Distrikters Befolkning har for Veivæsenets Skyld beskattet sig selv med indtil 60 à 70 Dagværk pr. Aar pr. Gaardbruger paa smaa Brug, da vil det forstaaes, at Interesserne og Offervilligheden paa Veivæsenets Omraade har været store.

Foruden de bevilgede Bygdeveisanlæg inden Amtet er der i det sidste Femaar efter Amtsingeniørens Opgivende undersøgt Veilinier i en Længde af tilsammen 324 Kilometer med kalkulerede Arbeidsudgifter til et samlet Beløb af

Kr. 1 002 275, medens der ved Femaarets Udløb forelaa Andragender om Veiundersøgelser, hvilke der ikke da havde været Anledning til at fremme, for en samlet Veilængde af ca. 352 Kilometer med en supponeret Arbeidsudgift af ca. Kr. 880 000.

Jeg tillader mig her at indtage en af Amtsingeniøren udarbeidet Oversigt over Veivæsenets Udvikling i Amtet i Femaaret 1891—1895:

(Se Tabellen næste Side.)

I denne Periode har Aaret 1894 været et i særlig Grad betydningsfuldt Aar for Amtet. I Møder fra 19 Februar til 5 Marts 1894 fattede Storthinget blandt Beslutninger om nye Jernbaneanlæg ogsaa Beslutning om Anlæg af en Jernbane fra Vossevangen til Taugevand gjennem Rundalen og Gravehalsen som en Begyndelse til en Fortsættelse af Jernbanen Bergen—Voss til Kristiania. Allerede flere Gange har Søndre Bergenhus Amtsformandskab med fuld Forstaaelse af dette Foretagendes store Betydning for Amtet udtalt sig herom, i 1891 saaledes:

«Amtmanden anmodes om at indgaa til Storthinget med ærbødigst Andragende om, at Bergensbanens Bygning maa blive bestemt. Dette Anlæg, hvis store Betydning i national, kulturel og økonomisk Henseende ikke lettelig kan overvurderes, kræver store Ofre og lang Byggetid, hvorfor det er af høieste Vigtighed, at Arbeidet snarest mulig paabegyndes», og i 1893 saaledes:

«I Forventning om, at indeværende Storthing bevilger Bergensbanen, udtaler Amtsformandskabet, at det almene Behov kun vil blive tilfredsstillet med en direkte Linie Voss—Hallingdal.»

Anlægget Voss—Taugevand var beregnet at ville koste ca. Kr. 14 500 000. Bevillingen gaves af Storthinget paa Betingelse, at 15 Pct. af dets Kostende skulde tilsvares af vedkommende Distrikter. Dette Distriktsbidrag vedtog Søndre Bergenhus Amtsformandskab og Bergens By i 1894 at udrede, det første med Kr. 400 000, i hvilken Sum var indbefattet et af Voss Kommune tilsagt Bidrag stort Kr. 20 000, og den sidste ved at tilsvare Anlægsoverslagets Restsum.

I Femaarsperioden er anlagt Jernbanen Nesttun—Os, med en Sporvidde af 0.75 m. og en Længde af 26.3 km. Den aabnedes til Drift den 1 Juli 1894. Den er bygget paa Aktier og anlagt i Henhold til den ved kgl. Res. af 2 Februar 1891 givne Koncession. Der er af Statskassen ydet Banen, der den 30 Juni 1895 ialt kostede Kr. 674 721.46, et Tilskud af Kr. 280 000, hvoraf den ene Halvpart mod Aktier, den anden som Laan. I 1895—96 anvendtes til Udvidelses- og Forbedringsarbeider Kr. 59 638.36, saaledes at den til Banen den 30 Juni 1896 anvendte Kapital udgjorde Kr. 734 409.82. Vedkommende Banens Drift i dens to første Aar hidsættes følgende Opgave (se Side 33):

Oversigt

over Veivæsenets Udvikling i Søndre Bergenhus Amt i Femaaret 1891—1895:

Nybygget Vei. Længde i Meter.			Gjennemsnitlig aarligt Amtsbidrag til Nybygning af:		Herredskommunernes gjennemsnitlige aarlige Bidrag til Bygdeveisanlæggene i Kontanter og Naturalydelser efter Kr. 1.60 pr. Dagværk.	Tilsammen.	Gjennemsnitlig aarlige Udgifter ved Hovedveienes Vedligeholdelse:			c. Tilsammen.	d. Gjennemsnitlige Administrationsudgifter pr. Aar.	Amtsbudgettets gjennemsnitlige Størrelse pr. Aar. Sum a. b. c. d.	Amtsbudgetternes samlede Størrelse i Femaaret, regnet efter virkelige Udbetalinger.
Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	a. Hovedvei.	b. Bygdevei.			Veivogtere.	Entreprenører.	Leiet Arbeide.				
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
67 609	88 809	156 418	21 653	16 928	67 712	106 293	2 080	13 808	24 991	40 879	6 064	85 524	427 620
Veivæsenets Stilling i Femaaret 1886—1890:													
26 960	100 567	127 527	17 521	14 295	57 180	88 996	[1]) 942	13 027	15 105	29 074	5 645	66 535	322 675
Den procentvise Forøgelse af nybygget Veilængde samt af Veibudgettet i Femaaret 1891—1895 i Forhold til Femaaret 1886—1890:													
150	[2])÷ 11.6	23.4	23.6	18.4	18.4	19	120	5.9	65.4	40.6	7.42	28.5	32.5

[1]) Inklusive den af Staten ydede Kvotadel (1/3).
[2]) Den procentvise Formindskelse i Længden af nybygget Bygdevei for 1891/1895 er kun tilsyneladende, idet Beregningen af nævnte Længde blot har kunnet være bestemt efter Opgaven af de i de respektive Femaar afleverede Veistrækninger, hvorhos Tilfældet har medført, at Afleverelsen af større Veistrækninger, oparbeidet gjennem 2 Femaar, netop har fundet Sted i 1886/1890.

Driftsaar.	Antal Reisende.	Fragtgods.	Indtægter.	Udgifter.
		Ton.	Kr.	Kr.
1894/95	63 952	782	31 189	41 613
1895/96	63 722	989	32 278	33 674

I denne Forbindelse tillader jeg mig efter de herom foreliggende statistiske Opgaver om den i Femaaret paa Jernbanen Bergen—Voss stedfundne Trafik at hidsætte nedenstaaende Oplysninger, idet jeg for Sammenligningens Skyld her ogsaa medtager Jernbanens fem tidligere Driftsaar:

Driftsaar.	Antal Reisende.	Fragtgods.	Indtægter.	Udgifter.	Drifts-overskud.
		Ton.	Kr.	Kr.	Kr.
1886/87	279 219	9 090	215 809	181 572	34 237
1887/88	266 816	9 475	226 570	207 780	18 790
1888/89	318 586	11 817	256 601	241 800	14 801
1889/90	352 891	15 015	297 033	242 028	55 005
1890/91	377 930	16 225	304 408	251 849	52 559
1891/92	415 280	14 470	315 798	283 264	32 534
1892/93	556 432	12 958	321 767	309 351	12 417
1893/94	582 603	15 783	316 459	307 693	8 766
1894/95	610 343	16 543	339 751	298 399	41 352
1895/96	627 548	19 577	328 980	312 681	16 299

Dampskibsfarten paa Amtets Kyst og paa dets Fjorde er ogsaa i dette Femaar udvidet dels ved Forflerelse af de ugentlige regelmæssige Farter, dels ved Optagelse af nye Anløbssteder. I Turistmaanederne medio Juni—medio August har ogsaa dels de Nordenfjeldske og Bergenske Dampskibsselskabers Skibe og dels engelske og tyske Skibe underholdt regelmæssig Fart paa Hardanger — navnlig til Stederne Odda og Eide (Graven) med store Skarer af Turister, væsentlig fra England.

Skydsforholdene i Amtet har i Femaaret ikke undergaaet væsentlig Forandring.

Ved Udgangen af 1895 fandtes der i Amtet ialt 186 Postaabnerier mod 141 ved Udgangen af 1890.

Af disse var der den 31 December 1895:

i Søndhordland	62	mod i 1890:	54
- Nordhordland	91	- - —	59
- Hardanger og Voss	33	- - —	28

Til Oplysning om Virksomheden ved Amtets Postaabnerier anføres, at der fra Postaabnerierne:

i Søndhordland	i 1895	afsendtes	293 800	Breve	mod i 1890:	182 100
- Nordhordland	- —	—	242 900	—	- - —	146 600
- Hardanger og Voss	- —	—	242 400	—	- - —	159 500
eller ialt	i 1895	afsendtes	779 100	Breve	mod i 1890:	488 200.

Søndre Bergenhus Amtskontor, Bergen, 30 Septbr. 1897.

Kristiania, 22 Marts 1898.

Claus N. Worsøe.

XIII.

Bergen.

Underdanigst Beretning

om den økonomiske Tilstand m. V. i Bergen i Femaaret 1891—1895.

Herved har jeg den Ære at fremsende en af Bergens Magistrat afgiven Beretning om den økonomiske Tilstand m. V. i Bergen for Femaaret 1891—1895, til hvilken Beretning jeg henholder mig.

Bergen den 23 December 1898.

Gottfr. Hoffmann.

I. Om den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

a) Handel og Skibsfart.

Herom har en af Byens Forretningsmænd velvillig meddelt nedenstaaende Fremstilling, ved hvilken Magistraten for sit Vedkommende intet har at erindre.

«Den Fremgang paa alle Felter af vort økonomiske Liv, som under den foregaaende Femaarsperiode gjorde sig mærkbar, maa antages ogsaa i den sidst forløbne Periode i kanske end høiere Grad at have fortsat sig. Byens Folkemængde har været i uafbrudt og forholdsvis stærk Tiltagen, og at samtidig dens Forretningsliv har pulseret kraftigt, tør man slutte af de næsten voldsomt stigende Eiendomsværdier, fornemmelig inden de mere centralt beliggende Forretningsstrøg. Beboelsen har mere og mere været trængt bort fra Byens Centrum, hvor de tidligere Huse nu i stor Udstrækning erstattes af moderne fireetages Forretningsgaarde. Samtidig har den mere luksuriøse private Bebyggelse opslugt store Dele af de tidligere ubebyggede Strækninger i Byens

Vestkant paa Nygaard og Möhlenpris, hvor Grundarealet af den Aarsag ogsaa har steget i Pris med næsten amerikansk Fart, medens Arbeiderklassens Kvarterer har søgt Udvei for det meste mod Øst, hvor store Dele af Sandvigen og de nedre Terrasser af Fløifjeldet har afgivet en i det Hele meget gunstigt beliggende Plads.

Trods den stærke Tilstrømning af Arbeidskraft fra Landdistrikterne, kan der neppe siges at have hersket Arbeidsløshed undtagen for enkelte kortere Perioders Vedkommende, specielt i Halvaaret 1894/95, da det mislykkede Sildefiske i Nordland i Forbindelse med den overordentlig haarde Vinter gav Aarsag til adskillig Mangel, og i høiere Grad paakrævede baade offentlige og private Foranstaltninger til Afhjælp af Nøden.

Gjennemgaaende har Arbeidslønnen været stigende og ligger vistnok paa alle Punkter ikke saa lidet over, hvad der betales i andre norske Byer udenfor Kristiania.

Den stærke Byggevirksomhed har selvfølgelig sysselsat mangfoldige Hænder, men forøvrigt maa det antages at være Skibsfarten — hvad der i Bergen er synonymt med Dampskibsfarten — som i første Linie har været det bærende Element i den livlige Udvikling, som formenes at have gjort sig gjældende, og som synligen har manifesteret sig gjennem de mange og store Forandringer i Byens ydre Fysiognomi. Bergens Handel med Fiskeriprodukterne spiller ikke længere den prædominerende Rolle i Byens Forretningsliv som tidligere, og Udviklingen paa dette Felt har ikke afsat mange Frugter. En større kemisk Fabrik til Tilgodegjørelse af mindre værdifuld Sild og Sildaffald er oprettet og skal vise lovende Resultater; men derimod har ikke mindre end tre Preserveringsfabriker for Fiskeprodukter, som efterhaanden har været startede, atter maattet nedlægges. Ligeledes har en Fiskedampbaad for Kveitefiske under Island og Trawlfiske i Nordsøen, hvilken forsøgsvis blev udrustet herfra, maattet sælges til Udlandet efter et Par Aars Drift. Nogen bestemt Progres er heller ikke at paapege i de Kvanta, som gjennem Bergen aarligaars har været afsat af Produkterne af vore store Fiskerier. Man har ligeoverfor den stadig skarpere Konkurrence, der fra de nordligere Byers Side er en Følge af de bestandig mere udviklede Kommunikationer til alle Kanter, hævdet sin Stilling som Landets ledende By paa dette Gebet, men neppe heller mere.

Industrien har vistnok været i Fremgang, men i det Hele taget synes Byen ikke at sidde inde med ret mange Forudsætninger paa dette Omraade, og hvad dette end skyldes, enten det ligger i manglende teknisk og industrielt Skjøn eller i den Omstændighed, at den ledige Kapital efterhaanden har været opslugt til Nybygning af Dampskibe, saa er det sikkert, at naar undtages endel større, halvt haandværksmæssige Etablissementer væsentlig beregnede paa den indenlandske Konsum, hvilke har været i jevn Vækst, saa er her ikke meget nyt af Betydning at pege paa. Det meste af hvad der i Byens Nærhed findes af disponibel Vandkraft er optaget af vor Mølleindustri, som fremdeles har hævdet sin betydningsfulde Rolle i vort Lands Melomsætning, men som dog fraseet endel Udvidelser og Forandringer af ældre Brug, foreløbig ikke synes at

have trængt Nyanlæg. Af større textile Anlæg er der i Perioden neppe sat noget nyt i Virksomhed, endskjønt flere af de ældre har været betydeligt udvidede og tildels skal have havt meget smukke Resultater at opvise. De mekaniske Værksteder og Skibsbyggerier i og omkring Byen, fornemmelig de større, har ingen særlig florissant Periode havt. Nybygning af Dampskibe gaar for største Delen til England, og naar undtages endel mindre Skibe af Jern eller Træ, som har været byggede her, har det hovedsagelig været til Reparationsarbeider og Doksætninger, disse Etablissementer har været henviste. En større Fyrstikfabrik har maattet nedlægges, hvorimod et større tidsmæssigt Ølbryggeri og en Margarinsmørfabrik synes at have faaet Fodfæste.

Der har tildels været pegt paa vore høie Arbeidslønninger som Aarsag til den ringe Udvikling paa det industrielle Felt, og sikkert er det, at Differencen i dette Stykke især i Sammenligning med vore nærmeste Byer mod Syd er meget væsentlig.

Af vore større Aktieforetagender har de private Banker fornemmelig en jevn og sikker Fremgang at pege tilbage paa, medens vore Brandforsikringsselskaber paa Grund af den overhaandtagende udenlandske Konkurrence har havt flere Vanskeligheder at kjæmpe med, og vore Søforsikringsselskaber har sat tildels meget betydelige Kapitaler overstyr, ledede ind paa en hazarderet udenlandsk Forretning. Af vore Dampskibsselskaber har de mindre, der besørger Fjordtrafiken, gjennemgaaende klaret sig ganske bra, hvorimod vort største, der underholder Ruter paa Nordland og et Par af vore væsentligste Ruter paa Udlandet, paa Grund af de nedkonkurrerede Fragter neppe kan siges at have givet Resultater, der staar i Forhold til Risiko og Kapital.

I Turisttrafiken har der neppe været den Udvikling, som der fra mere sangvinske Hold har været næret Haab om. En stigende Del af Trafiken har været besørget af de saakaldte «flydende Hoteller», hvis Reisende kun flygtig besøger Byen, og ligeledes har det været antaget, at Tilvæksten af de Reisende hovedsagelig falder paa de Klasser, der af gode Grunde er nødsagede til at spare paa sine Udgifter. Imidlertid har Byen under selve Sæsonen hyppig havt Mangel paa Hotelplads, og nye saadanne Etablissementer er under Opførelse eller Planlæggelse. Gjentagne Besøg af større udenlandske Flaadeafdelinger kan antages at have ført forøget Omsætning med sig for enkelte af Byens Næringsdrivende.

Efter disse almindelige Betragtninger skal man tillade sig at omtale mere specielt de enkelte Brancher.

Klipfiskforretningen viste i Periodens første Aar, der kun gav meget smaa Udbytter af vore Fiskerier, gjennemgaaende høie Priser. I de følgende Aar sank disse fra omkring Kr. 8.50 i 1891 til omkring Kr. 6.50 i 1892, omkring Kr. 6.00 i 1893 og ned til omkring Kr. 5.00 i 1894. Nedgangen skyldes især rige Udbytter af vore Fiskerier og tildels, maaske specielt i 1894, en mindre heldig Kvalitet af vor Fisk, men den var dog i dette sidste Aar kommen under den Grænse, til hvilken Klipfisk med vore Produktionsmaader kan frem-

stilles, og Forretningen paaførte i dette Aar de Interesserede ganske overordentlige Tab. Den nødvendige Reaktion meldte sig igjen i det følgende Aar, da Priserne holdt sig omkring Kr. 6.00 à 6.50, og da Forretningen gjennemgaaende gav en rimelig Afkastning.

I det Hele taget tør denne Vare antages jevnt, om end smaat, at udvide sine Markeder, og der gjøres ikke faa Anstrengelser for at fremstille Produktet saa smukt og holdbart som muligt. Varen er og bliver dog prekær ved de Ødelæggelser, som Midden stadig forvolder under længere Lagring, og som det trods videnskabelige Undersøgelser ikke har lykkedes at hæve, neppe nok at indskrænke.

Konkurrencen blandt Tilvirkerne er under de senere Aars lette Adgang til fornøden Driftskapital overordentlig og levner hyppigst kun en altfor smal Fordel, naar det da ikke som i 1894 ender med alvorlige Tab. Bergens Andel i Exporten har jevnt vundet Terræn i Konkurrencen med specielt Kristiansund, der dog fremdeles i denne Branche har Teten.

Rundfiskforretningen har havt et ganske jevnt Forløb uden større Fluktuationer i Priserne end de, der har været betingede af de større eller mindre Kvanta, som i de forskjellige Aar har været hængte. I det Hele taget kommer der nutildags under den stærke Udvikling i Klipfisktilvirkningen regelmæssig kun et limiteret Parti paa Hjellerne, og dette Parti har stadig vist sig uden Vanskelighed at kunne afsættes i Løbet af Sæsonen. Italien er Hovedmarkedet og synes at ville bevare sin Forkjærlighed for denne Artikel, hvorimod Konsumen i Holland og Belgien siges at være i Aftagen.

I Tranforretningen gaar Udviklingen afgjort i Retning af en stadig stigende Produktion af den bedst raffinerede Vare, Dampmedicintranen paa Bekostning af de naturlige Transorter, der i ældre Aaringer var de eneraadende. Om Bergen i denne Udvikling kan siges at have deltaget fuldt proportionalt med den Rolle, Byen ellers har spillet og spiller i vor Tranomsætning med Udlandet, er muligens tvivlsomt. Priserne paa alle Transorter var i 1892 og 1893, der var af de fede Aar, overordentlig lavt nede, men steg til Gjengjæld i 1894 og end mere i 1895, der var et meget leverfattigt Aar, stærkt i Veiret. I det sidste Aar blev endogsaa koldklaret Dampmedicintran betalt med 110—130 Kr. pr. Tønde.

Rognforretningen har forløbet med de Fluktuationer, der er en stadig Følge af, at man for denne Artikel hovedsagelig kun har én Kunde, nemlig Frankrig, og at denne Kundes Kjøbelyst og Kjøbeevne atter er afhængig af Sardinfiskeriets Udfald. Som alle Fiskerier har ogsaa Sardinfiskeriet sine Luner; men Priserne har dog i det Hele taget for Rognen været ganske vel opretholdte i det forløbne Femaar, og om nogen Fortrængsel af vor Vare af mere eller mindre kunstige Surrogater høres der i de senere Aar mindre end i enkelte tidligere Perioder.

Sildeforretningen spiller fremdeles en meget stor Rolle i vor Bys Exportvirksomhed, men vistnok i det Hele taget en større for den talrige Del af Arbeiderstanden, der gjennem Høsten og Vinteren for Størstedelen har sit Erhverv ved Færdiggjørelsen af Silden, end for den interesserede Del af Handelsstanden, der har vanskelig for at afvinde den stærkt hazardiøse Artikel nogen varig Fordel.

Forretningen karakteriseres for det forløbne Femaars Vedkommende hovedsagelig ved de overordentlig rige Sildaar 1892 og 1893, da Omsætningen svulmede overordentlig op, men samtidig Priserne sank til et tidligere ukjendt Lavmaal allerede tidlig paa Sommeren. Sit Modstykke fandt disse Aaringer i den følgende Sæson 1894, da Fedsildfisket i Nordland omtrent totalt mislykkedes og foranledigede betydelige Tab ved spildte Udrustninger og udeblivende Arbeidsfortjeneste paa alle Hold.

Et umiskjendeligt Drag i de senere Aars Sildeforretning er det stigende Omfang af Salg til Udlandet i fast Regning. I første Række skyldes dette den større Omhyggelighed i Sortering og Behandling, som fra alle Sider søges tilvendt Varen og ikke mindst af herværende Exporthuse, og som derigjennem har formaaet at skaffe sine Mærker saadan Tillid, at Varen kan sælges alene under deres Garanti, og uden at Kjøberen har havt Anledning at besigtige den. Det Spor, man her er inde paa, tør formentlig lede til sikrere og bedre Forhold i Sildeforretningen fremtidig i det Omfang, som Forretningens Natur i det Hele taget kan ventes at ville tillade.

Importen af Kornvarer har, naar undtages 1891, kun været lidet fordelagtig for de deri Interesserede.

I 1891 steg Priserne stadig og kulminerede efter det russiske Exportforbud med en Pris af Kr. 20.00 for Rug og Kr. 14.50 for Byg, en Stigning, der levnede Importørerne god, tildels stor Fortjeneste. Vinteren 1891/92 begyndte Priserne at synke og fortsatte dermed gjennem hele 1892 — i Januar var Rugprisen Kr. 17, Bygprisen Kr. 13, medens den i November, December var gaaet ned til henholdsvis Kr. 11.50 og Kr. 9 —, hvorved for en stor Del det foregaaende Aars Fortjeneste gik tabt.

Aaret 1893 bragte yderligere jevnt Fald saaledes, at Forretningen ogsaa dette Aar som Regel medførte Tab, Rugprisen var ved Aarets Begyndelse Kr. 11, ved Aarets Udgang Kr. 8.50, Bygprisen henholdsvis Kr. 9 og Kr. 7.50.

I 1894 holdt Prisen sig en Tid omtrent uforandret, men begyndte i Mai/Juni at falde og naaede om Høsten sit Lavmaal, idet den da var lige nede i Kr. 7.25 for Rug og Kr. 6 25 for Byg, saaledes at ogsaa dette Aar maa siges at have bragt Importørerne Tab.

I 1895 begyndte Priserne smaat at stige og naaede i Mai/Juni sit Høidepunkt med Kr. 9.50 for Rug og Kr. 8.50 for Byg, men denne Stigning gik for en stor Del tabt igjen udover Sommeren, og udpaa Høsten var saavel Rug- som Bygprisen nede i Kr. 7.50 à 8.00, og Aarets Fortjeneste reduceredes derved til en ren Bagatel.

Mølleribedriften var fremdeles i stærk Udvikling, og der formaledes i 1894 og 1895 vistnok ikke saa lidet over en Million Tønder om Aaret; dog har ikke dette forøgede Behov medført større Fortjeneste for Mølleeierne, idet den skarpe Konkurrence mellem disse har reduceret Malerpengene, da saavel Møllernes Antal som Produktionsevne er for stort selv for det øgede Behov.

Manufakturhandelen har i det forløbne Femaar 1891—1895 gaaet væsentlig i det samme Spor som tidligere. De fleste Udsalgssteder og de største Forretninger forefindes fremdeles i Byens fornemste Forretningsgade, Strandgaden, men med Byens forøgede Folkemængde og særlig grundet den stærke Bebyggelse paa Nygaard er flere nye Etablissementer opstaaede i de nyere Bydele mellem Torvet og Byens Park. Konsumtionen har været jevnt god, medens Udbyttet af Forretningen neppe kan siges at være stigende. Engroshandelen med Landets nordlige Egne har neppe gaaet fremad, dels grundet Femaarets uheldige Forretningsforholde i Nordland og dels grundet de mellem Østland og Trondhjem og Nordland betydelig forbedrede Kommunikationer.

Kolonialhandelen gav gjennemgaaende et mindre godt Udbytte. Den i 1893 indtraadte stærke Stigning i Sukker rettede noget paa Forholdene, men saa kom i 1894 og 1895 igjen en betydelig Nedgang, der blev meget følelig.

Gjennemsnitlig har vel 1891 til 1895 neppe bragt et middels Udbytte.

Petroleum. Siden Vestlandske Petroleumskompani blev oprettet i 1890, har omtrent al Import gaaet gjennem dette og væsentligst med «Tankskibe». Forretningen har givet betydeligt Udbytte.

Hvad Skibsfarten angaar, saa kan der for Bergens Vedkommende nu saagodtsom udelukkende kun være Tale om Dampskibe. I Løbet af de sidste 5 Aar er nemlig Resten af hele vor Seilskibsflaade omtrent forsvunden, idet Bergen den 31 December 1895 eiede kun 2 Barkskibe. Det ene af disse er et Tankskib, der eies af det Vestlandske Petroleumskompagni og anvendes næsten udelukkende til Transport af Petroleum fra Amerika til Bergen.

Forøvrigt bestaar Seilskibsflaaden af nogle faa Skonnerter, Galeaser og Jagter, der væsentligst engageres i Kystfart og i Fiskeribedriften. Det er en Selvfølge, at Dampskibsbedriften i et saapas langt Tidsrum som 5 Aar, og saaledes som Forholdene nu arter sig, har undergaaet flere og ganske betydelige Fluktuationer. Flaaden bestaar desuden af saavidt forskjellige Størrelser og Typer af Skibe, at, paa samme Tid som en Klasse kan seile, og gjøre forholdsvis gode Forretninger, kan andre neppe nok betale Driftsomkostningerne. I det Hele taget maa dog Resultatet siges at have været upaaklageligt, naar undtages for de ældre Compoundbaades og tildels ogsaa for Træskibenes Vedkommende, der gjennemgaaende har givet et mindre godt Udbytte. Især maa dette sidste siges at have været Tilfælde i den sidste Del af Perioden. Forøgelsen af Tonnagen har været ganske betydelig, og fornemmelig gjælder dette for 1895, da der alene af Skibe fra 4 500—5 500 Tons Lasteevne anskaffedes ikke mindre end 9 Stykker.

De billige Byggepriser i Slutningen af 1894 og Begyndelsen af 1895 — paa en Tid, da Nedgangen i Fragterne allerede var begyndt at vise sig — var det vel fornemmelig, som fristede til Kontraheringen af disse Skibe.

Udsigterne ved Udgangen af 1895 er alt andet end lovende for vore Dampskibe.»

b) Skibsbyggeriet.

Skibsbyggervirksomheden har i Femaaret været af omtrent samme Omfang som i forrige Femaarsperiode. Paa Byens betydeligste Skibsværft, Georgernes Værft, byggedes 7 Trædampskibe med en samlet Drægtighed af 3 707 Ton. Paa Nyhavns Værft byggedes 3 Melpramme, 2 Kulpramme og nogle mindre Skibe. Paa Mjellem & Karlsens mekaniske Værksted, tidligere Møhlenpris mekaniske Værksted, er bygget 4 mindre Fartøier. Paa samtlige disse 3 Værfter og paa Jægtevigens Skibsværft er derhos drevet Reparation og Kjølhalingsarbeider i ikke ubetydeligt Omfang.

c) Haandværksdriften.

Direktionen for Bergens Haandværkerforening har i en til Magistraten afgiven Beretning udtalt, at Bergens Haandværksstand i Femaaret har arbeidet under nogenlunde tilfredsstillende Forholde; dog anføres, at der fra mange Hold har været klaget over øgede Byrder, saasom Udgifter til Ulykkesforsikring for Arbeiderne, stigende Skatter, ligesom at Arbeidernes stedse stigende Krav saavel paa Lønsforhøielse som paa kortere Arbeidstid vanskeliggjør Haandværkets Fremme.

d) Arbeiderklassen.

For Arbeiderklassen har Femaaret i det Hele taget været godt. Fra Begyndelsen af Femaaret af og indtil Vinteren 1892 var Tilgangen paa Arbeide ganske upaaklagelig; men fra 1893 indtraadte en i saa Henseende meget stille Periode med ringe Efterspørgsel efter Arbeidskraft. Henimod Slutningen af Femaaret viser der sig imidlertid en betydelig Bedring og en større Stabilitet i Arbeiderforholdene, hvilket for en Del skyldtes de rige Fiskerier i 1894 og 1895 og den stadig tiltagende Kornindførsel, men fornemmelig maa tilskrives den enestaaende store Byggevirksomhed. Enkelte Arbeidsgrene har dog i Femaaret fristet en kummerlig Tilværelse.

Arbeidslønnen har i sin store Almindelighed ikke undergaaet nogen nævneværdig Forandring; derimod har Arbeidstiden vist Tendens til Indskrænkning. Nogen Streiker af Betydning har ikke fundet Sted i Femaaret, naar undtages Skomagerstreiken i 1894, der endte med Tab for Arbeiderne.

e) Andre Næringsveie.

Jordbruget inden Byterritoriets Grændser, der forøvrigt er af ganske ringe Betydning, antages i det Hele at staa paa samme Trin som i det nærmeste

omliggende Landdistrikt. De i de to foregaaende Femaarsberetninger omhandlede Rydningsarbeider paa de af Kommunen udleiede Udmarksstrækninger nordenfor Nyhavn er fortsatte i indeværende Femaarsperiode, og har Arbeidet gaaet jevnt men noksaa smaat fremad. Havedyrkningen formenes at staa omtrent paa samme Trin som tidligere. Husflid og Binæringer drives kun i liden Udstrækning.

Til Belysning af de økonomiske Forhold skal man derhos anføre, at Antallet af de Konkursboer, Bergens Skifteret har taget under Behandling i Femaaret, udgjør: i 1891: 37, i 1892: 33, i 1893: 34, i 1894: 35 og i 1895: 31, tilsammen 170 mod 146 i forrige Femaarsperiode.

Af Konkurserne, der gjennemgaaende var af ringe Betydning, falder 132 paa Handlende og Fabrikanter, 28 paa Haandværkere og 10 paa Personer i forskjellige andre Stillinger.

II. Den kommunale Forvaltning m. V.

Den tilstedeværende Befolkning udgjorde ifølge sidste Folketælling, 1 Januar 1891: 52 803 Individer og den i Bergen hjemmehørende 53 686, hvoraf 24 660 Mænd og 29 026 Kvinder. For det da forløbne Femaar betegnede dette en Tilvækst af 6 600 eller 14 Pct.

Ingen fuldstændig Tælling har senere fundet Sted, men vel enkelte partielle paa Sundhedskommissionens Foranstaltning, i Henhold til hvilke Stadsfysikus har anstillet Sandsynlighedsberegninger over Folkemængdens Størrelse i de følgende Aar.

Det statistiske Centralbureau sees at have anslaaet Bergens tilstedeværende Befolkning ved det her omhandlede Femaars Udløb til ca. 59 100, hvilket forholdsvis skulde svare til en i Bergen hjemmehørende Befolkning den 1 Januar 1896 af ca. 60 100 Individer.

Paa Grundlag af enkelte partielle Tællinger, Fødsels- og Dødelighedsstatistiken samt andre tilgjængelige Data har Stadsfysikus anslaaet Bergens tilstedeværende Folkemængde ved samme Termin til ca. 62 000 Individer.

Efter det Totalindtryk, Magistraten har af Forholdene, antager den, at Stadsfysikus's Beregning giver det Resultat, der mest nærmer sig det virkelige.

Ifølge Centralbureauets Beregning skulde Folkemængden i Aarene 1891—95 være øget med ca. 6 400 Individer eller 12 Pct., ifølge den sidstnævnte Beregning med ca. 8 300 Individer eller ca. 15.5 Pct.

Angaaende Fordelingen af Befolkningen den 1 Januar 1896 paa Byens forskjellige Sogne kan der heller ikke gives nogen Talopgave, dog antages Øgningen ligesom i forrige Femaar væsentlig at være faldt paa Johannes, Sandvikens og Domkirkens Menigheder, men derhos — henseet til den forefaldne nye Bebyggelse — tillige i ikke ringe Mon paa Nykirkens Menighed (Nordnes).

Antallet af Byens beboede Huse antages i Femaarets Løb at være steget med 330 eller til 4 307, hvilket imidlertid ikke svarer til det meget stærke Nybyg, idet en stor Mængde smaa Træhuse er nedrevne og erstattede med større 3- og 4-etages Murbygninger. Middeltallet af Beboere pr. Hus antages derfor ogsaa at være betragtelig steget i Femaarets Løb, nemlig fra ca. 13.3 til ca. 14.4 pr. Hus.

Med Hensyn til Virksomheden under de respektive kommunale Forvaltningsgrene gives nedenstaaende særskilte Redegjørelser.

a. Havnevæsenet.

Kaiarbeiderne langs Bergenhus Fæstnings Strand, der ved forrige Beretning var fremskredne til Spidsen af det forsænkede Batteri er blevne fortsatte, idet der ved Kommunestyrebeslutning af 24 November 1890 bevilgedes Kr. 96 000 til Fortsættelse af Kaien til Spidsen af Nordpyntens Bastion i Forbindelse med Udstikkermolo herfra og vestover. Længden af den sidstnævnte Del af Kaien er 117 m., hvorved Kaiens samlede Længde fra Bradbænkshopen til Moloen bliver 464 m. Længden af Udstikkermoloen er paa Sydsiden 45 m. og paa Nordsiden 90 m.

Den er paa Nordsiden forsynet med et Brystværn af Sten, 1.25 m. bredt og 1.2 m. høit, hvorved Moloens nyttige Bredde for Trafiken bliver 5.55 m. Kaimurens Opførelse, der efter Anbud var bortsat i Akkord for Kr. 74 500, blev fuldført i 1894, hvorimod Udfyldningen bag Kaimurene først tilendebragtes i 1895. Kaien er brolagt i 20 m.s Bredde og Terrænet bagenfor forsynet med Pukstensdække. Disse Arbeider er dog først tilendebragte i 1896.

Paa Fæstningskaien er i 1892 anbragt en Heisekran af 10 Tons Løfteevne med en Bekostning af Kr. 6 735.87, en Kran af 2 Tons Løfteevne med en Bekostning af Kr. 1 621.15 og paa Slotspyntkaien i 1895 en transportabel Kran af 1½ Tons Løfteevne med en Bekostning inklusive Kranspor af Kr. 2 287.74.

Det i sidste Beretning omhandlede Vareskur af Jern blev i 1891 paa de to Sider forsynet med Vægbeklædning af Bølgeblik og er i indeværende Aar besluttet helt indklædt. Bekostningen for Indklædningen af de første to Sider androg inklusive Fundamenteringsarbeider til Kr. 4 783.59.

Paa Fæstningskaien er endvidere i 1893 paa Strækningen mellem Ahlefeldts Bastion og det forrige Salutbatteri opført et nyt Vareskur af Jern af samme Størrelse som det tidligere, nemlig 42 m. langt og 12.3 m. bredt. Skuret, der ved Opførelsen kun erholdt Vægbeklædning paa to Sider, men i 1895 er blevet helt indklædt, har i færdig Stand kostet Kr. 22 214.41.

Der er i Kaien nedlagt Gas-, Vand- og Kloakledninger saavelsom Kabler for elektrisk Belysning.

I 1895 blev Kontrakt afsluttet med Bergens elektriske Færgeselskab, hvorefter dette mod at erholde fri Ladestation og Baadhavn for sine elektriske Færgebaade, samt mod en kontant Godtgjørelse af Kr. 2 400 pr. Aar overtog at forsyne Kaien med elektrisk Belysning.

Færgeselskabet erholdt derfor Tilladelse til at indrede sin Ladestation i den Havnevæsenet tilhørende gamle Smedjebygning, Slotsgaden No. 14, samt til Disposition til Baadhavn den inderste Del af Bradbænkshopen i 15 m.s Længde. Havnevæsenet bekostede selv Lamper og Kandelabere med Ledninger. Der er paa Kaien anbragt 8 Stykker 12 Ampères Buelamper i 10 m.s Høide over Terrænet og i hvert af de tre Vareskur 2 Stykker 4 Ampères Buelamper. Ledningerne er lagt som underjordiske Kabler. Anlægget, der først blev færdigt og taget i Brug den 25 Februar 1896, har for Havnevæsenets Vedkommende kostet Kr. 10 617.27.

For at kunne afstaa den inderste Del af Bradbænkshopen til Baadhavn blev det nødvendigt at forlænge Træbryggen ved Bradbænken, hvorhos dens nordre Side blev afrettet, saa Hopen blev noget bredere, hvorefter der i Forlængelsen af den gamle Bolværksbrygge blev udbygget en Pælebrygge i en Længde af 16 m. og en Bredde af 6.5 m. Paa Sydsiden af denne blev indrettet Tillægsplads for de elektriske Færgebaade. Bryggens Forlængelse kostede Kr. 4 077.61, hvoraf Færgeselskabet bidrog Kr. 1 500. Fæstningskaiens samlede Kostende bliver herved ved Udgangen af 1896 inklusive Grund-

erhvervelsen, men med Fradrag af den til Jernbanen solgte Del af Grunden, Kr. 535 400, heri iberegnet Kraner, Vareskur, Belysningsanlægget etc.

Den i 1889 paabegyndte Ombygning af Træbryggen ved Holbergsalmenning til Stenbrygge blev fuldført i 1892. Bryggen er 72 m. lang og 12.5 m. bred. Vanddybden ved samme er 5 3 m. (17 Fod) ved laveste Vandstand. Den er forsynet med Brolægning, Gasledning og Vandledning og har ialt kostet Kr. 64 275.47.

Den i tidligere Beretning omhandlede Ombygning af Zachariasbryggen til Stenbrygge blev fuldført i 1891. Den har foraarsaget en Bekostning af Kr. 32 244.16. Heri er dog ikke medregnet Bryggens Indredning for Fiskehandelen med Anlæg af Kummer, Maskinanlæg etc. Da dette Arbeide ikke sorterede under Havnevæsenet, omtales dette Anlæg ikke yderligere i denne Forbindelse.

I 1892 paabegyndtes Ombygning af den gamle Færgebrygge af Træ ved Nøstet til Stenbrygge. Den opførte Brygge er 60 m. lang og 10 m. bred. Vanddybden er paa dens sydvestre Side 2.50 m. og paa dens nordøstre Side 1.60 m. ved laveste Vandstand.

For Bryggens Opførelse blev det nødvendigt at nedrive Havnevæsenets Nøstebod No. 19 og at udlægge en Del af Jægerplanen til Kai. Paa Bryggens søndre Side er indredet Tillægsplads for Laksevaagsfærgen. Omkostningerne ved Bryggens Opførelse har andraget til Kr. 21 615.61.

Ved Marineholmen er i 1893 opført en 26.8 m. lang og 2.00 m. bred Træbrygge. Omkostningerne hermed har andraget til Kr. 985.41.

Den under Havnevæsenets Aabod staaende Træbrygge i nordre Toldbodkai er i 1894 underkastet en Hovedreparation, der har foraarsaget en Udgift af Kr. 3 538.54.

I 1893 paabegyndtes Kaianlæg af Stranden i den nordvestlige Del af Store Lungegaardsvand udenfor Nygaardstangen, beregnet til et Kostende af ca. Kr. 20 000, hvoraf Landeierne under Afstaaelse af sin Strandret til Havnevæsenet har bidraget Kr. 7 000. Kaiarbeidet er afsluttet i 1895 med en samlet Udgift af Kr. 22 994.23, hvortil kommer et mindre Beløb i 1896 og 1897, til Makadamisering af Kaien, et afsluttende Arbeide i Nord ved Strømmen samt Gasledninger. Kaien har en samlet Længde af ca. 180 løb. m. med en gjennemgaaende Dybde af ca. 3 m. under laveste Vand. Kaien og dens fremtidige Fortsættelse sydover er bestemt til at optage en større Del af de mindre Fartøier, Vedjægter o. l., som opfylder den indre Del af Vaagen.

Ved Bevilgningen af Havnekassens Budget for 1896 opførtes Kr. 15 000 til Paabegyndelse af Uddybningen af Fartsløbet under Nygaardsbroerne ind i Store Lungegaardsvand, ialt beregnet til Kr. 25 000 for en Vanddybde af 8′ under laveste Vand.

Arbeidet er udført i 1896 og 1897 for et noget mindre Beløb end forudsat. I Femaarets Løb er det fortsat at anskaffe Moringsbøier og Fortøiningsindretninger. Ved Udgangen af 1895 havdes i Bergens Havnedistrikt ca. 3 000 løb. m. Stenkaier, ca. 1 000 løb. m. Træbrygger, 13 Heisekraner, 66 Moringsbøier og 34 Fortøiningsringe.

Til Dækkelse af de til Havnevæsenets Arbeider og til de nedenfor omhandlede Erstatningsbeløb medgaaede Udgifter er der i 1894 optaget et privat Laan paa Kr. 60 000 med 20 Aars Løbetid.

Den i den tidligere Beretning omhandlede Uddybning af Strømløbet mellem begge Lungegaardsvandene tilendebragtes i 1894. Uddybningen af Lille Lungegaardsvand paabegyndtes i 1890 og har hvert Aar været fortsat. Omkostningerne ved foranstaaende Uddybningsarbeider har i Tiden 1890—1895 andraget til Kr. 42 717.25. Der er i denne Tid af Lungegaardsvandene udført 21 600 m³ Mudder. I Havnedistriktet udenfor Lungegaardsvandene er optaget omkring det dobbelte Kvantum Mudder, Sand og Sten.

Der har i Femaaret været anskaffet følgende Pramme og Apparater: I 1891 2 Udføringspramme af Træ med Bekostning tilsammen ca. Kr. 3 000, 1 Kranpram med Bekostning ca. Kr. 6 000; i 1892 et Mudderapparat efter det Priestmann'ske System med Bekostning Kr. 10 160.54; i 1893 2 Stkr. Klappepramme af Staal med Bekostning tilsammen Kr. 10 403.68.

I 1893 indkjøbtes for Havnevæsenets Regning Dampbaaden «Laksevaag» for en Kjøbesum af Kr. 6 000. Dampbaaden underkastedes en Hovedreparation og erholdt derefter Navnet «Havnebaaden». Dens Kostende inklusive Hovedrepationen udgjør Kr. 7 500.

Angaaende Virksomheden forøvrigt paa Havnevæsenets Omraade i det her omhandlede Femaar fremhæves, at Havnestyret har været meget stærkt optaget med forskjellige Omordninger og Forbedringer af samt Udfærdigelse af reglementariske Forskrifter angaaende Havnetrafiken i flere Retninger — vedkommende Bugserdampbaade, Skuder og Føringspramme, Fløtmandsbedriften, Havnekranernes Benyttelse, Brugen af Ild og Lys paa Havnen, Ordningen af Vandleveringen til Skibe, Bryggeregulativerne, Sundhedsforskrifter for Havnen o. s. v. Videre er Havneopsynet bleven omordnet og forstærket, Havneingeniørvæsenet omreguleret, nye Havnekarter udarbeidede, Koncession udfærdiget paa elektrisk Færgetrafik i Vaagen, Overenskomst truffet med adskillige Strandeiere om

Udfyldningslinier og Ordning af Forholdet mellem Havnevæsenets og den private Raadighed over til Havneterritoriet stødende Strækninger.

Ved Underretsdom af 1 August 1893, ved hvilken saavel Forsvarsdepartementet som Bergens Kommune har acquiesceret, er den fleraarige Uoverensstemmelse mellem Militæretaten og Bergens Havnevæsen angaaende Opgjøret af Forholdet med Hensyn til Havnekommunens Erhvervelse af Bergenhus Fæstnings Strand langs Vaagen til Slotspynten bragt til Afslutning og i Henhold dertil Havnevæsenets Erstatningsbeløb for Erhvervelsen af disse for Bergens Havn saa betydningsfulde Eiendomme bleven udbetalt. Af den nyansatte Kommandant paa Bergenhus er der imidlertid i Løbet af 1895 fremsat Paastand om Udbetaling af Havnekassen — til Kommandantskabets Revenantbons — af et Beløb af Kr. 500 aarlig for den halve aarlige Brugsværdi af en Havnevæsenet tilhørende paa den erhvervede Grund staaende Bygning — paa og ved Trumpy's forrige Arvefæstegrund —, hvilken Bygning er bortleiet til Vaagens elektriske Færgeselskab som Kraftstation. I denne efter Havnestyrets og de kommunale Myndigheders Mening ikke berettigede Paastand har Kommandanten faaet Medhold ved en kgl. Res. af 31 August 1895, angaaende hvis Tilbagekaldelse Forhandling senere har været pleiet mellem Forsvarsdepartementet og de kommunale Myndigheder.

Denne Sags eventuelle Afgjørelse vil blive omhandlet i næste Femaarsberetning i Forbindelse med det senere skeede Indkjøb af Fæstningsgrund.

b. Vand- og Brandvæsenet.

I Løbet af dette Femaar er vistnok ingen større Forandringer foretagne ved Vandreservoirerne, men Rørnettet i Byen er derimod — ledsagende den stærke Bebyggelse — bleven betydelig udvidet, fra ca. 38 900 m. til ca. 43 000 m., ligesom en gjennemgaaende Forbedring af Forbindelsesledninger og Hovedløb er paabegyndt gjennem Nedlægning af nye store Hovedrør og Udbytning af ældre med smaa Dimensioner. Adskillige nye Spærreventiler og Brandstændere er anbragte i Vandledningen samt en «Trykreduktionsventil» i Ledningen i Mulelven istedetfor en ældre Indtagsdam af Træ. Udenfor ekstraordinære Bevilgninger til særskilte Anlæg er der til almindelige Vedligeholds- og Udvidelsesarbeider vedkommende Vandværkerne i Femaaret medgaaet ialt Kr. 59 912.78.

Regulativerne for Betalingen af Vand, leveret fra Byens Vandværker, har været reviderede, hvorunder Prisen for Vand leveret til teknisk og industrielt Brug er bleven betydelig nedsat, nemlig fra i Regelen 10 til 4 Øre pr. m³, idet samtidig Vandmaaler for denne Slags Vandforbrug overalt er paabudt, medens Vandafgiften for Husholdningsvand, betalt efter Eiendommenes Skattetakst, er bleven noget forhøiet for middels og større Eiendomme. Gjennem Ansættelse af en kommunal Kontrollør med Konsumen og Ledningerne, samt Indførelse af Autorisation og Reglement for Rørlæggervirksomheden er der sørget for at forhindre tidligere Misbrug og Uorden. Under disse Omstændigheder har det lykkes at bringe Vandværkernes økonomiske Afkastning for Kommunen til at stige adskilligt, saa at denne nu ikke alene forrenter den i samme nedlagte betydelige Kapital og dækker Vedligeholdsudgiften, men ogsaa afgiver et voksende Beløb Overskudsindtægt til Amortisering.

Brandvæsenet. Dette er i Femaaret bleven yderligeret forbedret ved større Anskaffelser af Slanger, Stiger og andet Materiel, ved Forflerelse af Brandsignalapparaterne og Brandtelegraferne og ved Forbedring af Lønningerne for Brandkorpset, hvis Styrke var den samme ved Femaarets Udgang som ved dets Begyndelse. Specielt er Sjødampsprøiterne forbedrede ved Indlæggelse af Reservedampkjedler med en Bekostning af ca. Kr. 11 000 og permanent Gasfyring indført under Kjedlerne. Hesteholdet er forøget fra 8 til 9 Heste.

Brandvæsenets ordinære Udgifter er i Femaaret stegne fra Kr. 58 237.97 i 1891 til Kr. 73 333.48 i 1895 og har tilsammen udgjort Kr. 343 347.32.

c. Vei-, Brolægnings- og Kloakvæsenet.

Længden af de af Kommmunen i Femaaret anlagte Gader og Veie udgjorde		4.777 km.
af Fortouge	—	5.884 -
- Kloaker	—	4.264 -

Der havdes ved Femaarets Udløb følgende Længder, af Kommunen vedligeholdte, Gader, Veie og Smug ..... 58.210 km.

hvoraf stensatte (brolagte)	13.920 km.
— makadamiserede eller grusede	44.290 -

af Fortouge		41.890 km.
hvoraf asfalterede	0.259 km.	
— beton- eller flisebelagte	0.075 -	
— hellelagte	29.386 -	
— grusede	12.170 -	
- Kloaker		42.841 -
hvoraf Rørkloaker	32.026 km.	
— tørmurede	10.815 -	
- Torve og Pladse havdes et Areal af		868.87 Ar
hvoraf stensatte	320.05 Ar	
— makadamiserede	548.82 -	

Nedgangen i det sidste Areal skyldes tildels Bebyggelsen af en aabentliggende Grund ved Byparken med den permanente Udstillingsbygning.

Til Oparbeidelse af nye og Vedligehold af tilværende Gader, Veie, Pladse og Kloaker er i Femaaret medgaaet mellem Kr. 82 815.17 og Kr. 92 900.19 aarlig, tilsammen Kr. 440 784.10.

I Femaarets Løb har Kommunen udfoldet en meget stærk Virksomhed paa Reguleringsvæsenets Omraade. Blandt mere end 20 særskilte Reguleringer i dette Tidsrum er de vigtigste Reguleringen af nye Gadeløb og Gadeudvidelser paa Nordnesmarken (Fæstningsgrund) og St. Pauls forrige Kirkegaard paa Nordnes, Skottegadens Fremførelse over Holbergs Almenning og dennes Indskrænkning til 25 Alens Bredde, Reguleringer paa Søndre Møhlenpris, paa Nygaardstangen, Regulering af en ny Slyngvei over Øvre Korskirkealmenning op til Skansen, nye Gader paa Tamburengen, i Lungegaardsfjæren og paa Lille Blegen.

Dels i Forbindelse med disse Reguleringer, dels uden saadan Foranledning til Ordning af Bebyggelsen og Udvidelse af Gadeløb og Passager er der i Femaaret indkjøbt Eiendomme og Grunde til hel eller delvis Udlæggelse: i 1891 for Kr. 69 835, i 1892 for Kr. 2 222.50, i 1893 for Kr. 38 247.76, i 1894 for Kr. 30 900 og i 1895 for Kr. 118 044.28, tilsammen for Kr. 259 249.54.

Af større Anlæg udførte for Laanefondets Regning kan anføres Anlægget af den nye Kalvedalsvei med et Kostende af Kr. 14 852.07 foruden et privat Bidrag af ca. Kr. 7 000 og i Regelen fri Grundafstaaelse, hvortil for Omlægning af en Forbindelsesvei mellem denne og Kalvedalsveien endnu kommer et i det følgende Femaar anvendt Bevilgningsbeløb, samt den nyregulerede Slyngvei fra Korskirkealmenningen opover Bebyggelsen paa Siden af Fløifjeldet til Skansen, hvilket Anlæg først er afsluttet i det løbende Femaar med en samlet Udgift af ca. Kr. 30 000.

Under Kommunikationsvæsenet er endelig at mærke Forberedelsen af det elektriske Sporveisanlæg, hvis Drift begyndte 1 Juli 1897, ved den i 1894 og 1895 dertil meddelte Koncession. I Aarene 1892 og 1895 blev flere Veiarbeider optagne eller anticiperede for at sysselsætte Arbeidsløse. Herigjennem gaves bl. a. Anledning til endelig Oparbeidelse af Rampen fra Eysteinsgade til Sydneshaugen.

d. Hygiene.

Af Stadsfysikus Lindholms Beretning om de sanitære Forhold i Bergen i Femaaret 1891—1895 hidsættes følgende:

«Sundhedstilstanden har været mindre tilfredsstillende, forsaavidt som man har havt større Epidemier hvert Aar, og alle de almindeligere epidemiske Sygdomme stadig har været tilstede. Af Influenza er i Femaaret anmeldt 6 698 Tilfælde (de fleste i 91 og 92). Af Mæslinger er anmeldt 2 932, hvoraf alene i 94: 2 834. Af Skarlagensfeber er anmeldt 1 122, hvoraf 646 i 95. Af Tyfoidfeber er i Byen behandlet 546, hvoraf dog 104 var indlagt til Behandling fra Landdistrikterne. Af Lungebetændelse er anmeldt 2 955 og af Kighoste 3 532, hvoraf 1 196 i 94. Af Børnekopper er behandlet 36 Tilfælde, fordelt paa 91, 93 og 95. Af Difteri 233, hvoraf dog 22 var udenbys, de fleste Tilfælde forekom i 95. Af Barselfeber er behandlet 23 Tilfælde, hvoraf 8 i 95. Af Bronchit er anmeldt 19 846 og af Diarrhoë 7 337.

Trods denne noksaa store Sygelighed, har Dødeligheden været ringe, idet der er anmeldt 4 997 Dødsfald, hvilket udgjør 17.6 pro mille. Blandt disse Dødsfald er 273 udenbys Folk, der er døde i Sygehus, Sindssygeasyler og Hospitaler. 89 eller 1.7 Pct. af Dødsfaldene var Ulykkestilfælde og 22 eller 0.4 Pct. var Selvmord. Blandt Byens egen Befolkning er paa Grund af Sygdom død 4 613 eller omtrent 16.1 pro mille. Heraf er død af akute epidemiske Sygdomme 29.2 Pct., 8.4 Pct. skyldes Lungebetændelse, 5.8 Pct. akut Bronchit, 5.7 Pct. Diarrhoë, 3.2 Pct. Kighoste, 2.5 Pct. Mæslinger, 1 Pct. Tyfoidfeber, 0.9 Pct. Difteri, 0.6 Pct. Skarlagensfeber, 0.49 Pct. Influenza, 0.45 Pct.

Pyæmi, 0.36 Pct. Rosen og 0.3 Pct. Barselfeber. 889 eller 19 Pct. er død af Lungesvindsot og 223 eller 4.8 Pct. af Miliærtuberkulose, tuberkuløs Meningit og Tuberkulose forøvrigt; af Kræft er død 4.9 Pct., af Alderdomssvaghed 5.7 Pct., af medfødt Svaghed 4 Pct., af Sygdomme i Nervesystemet 9.4 Pct., af Sygdomme i Cirkulationsorganerne 5.4 Pct., af kroniske, ikke tuberkuløse, Sygdomme i Aandedrætsorganerne 3.3 Pct., af Sygdomme i Fordøielsesorganerne 3.5 Pct. og af Sygdomme i Urinorganerne 3.2 Pct. De resterende 7.6 Pct. af Dødsfaldene fordeler sig paa forskjellige, især kroniske, Infektionssygdomme. 21 Pct. af samtlige Dødsfald indtraf i 1ste Leveaar.

Til Sammenligning med Mortaliteten andensteds hidsættes en Beregning i pro mille af Befolkningen, idet der gaaes ud fra, at denne tilsammen har udgjort 283 000.

Af Tyfoidfeber er død 0.17 pro mille, af Mæslinger 0.4, af Skarlagensfeber 0.09, af Kighoste 0.5, af Lungebetændelse 1.3, af akut Bronchit 0.94, af Diarrhoë 0.91 samt af Difteri 0.15.

Mortaliteten af Tuberkulose udgjør i det Hele 3.88 pro mille og specielt af Lungesvindsot 3.1. Af Kræft er død 0.79 pro mille, af medfødt Svaghed 0.6, af Alderdomssvaghed 0.9. Inden første Aldersklasse døde 106 pro mille.

I Femaaret er født 9 139 levende Børn og Overskudet af levende Fødte over Døde af alle Dødsaarsager inden Byens Befolkning er 4 415. Indflytningen formenes at være næsten ligesaa stor, saaledes at den totale Forøgelse af Folkemængden i Femaaret antages at være noget over 8 000.

I dette Tidsrum er bygget 429 nye Huse, til hvilke der er udleveret 2 072 Privetkagger. Ved denne store Nybygning, samt ved Om- og Paabygning af ældre Huse, har Beboelsesforholdene gjort et betydeligt Fremskridt, ligesom de hygieniske Forhold ogsaa mangesteds er forbedret ved Omreguleringer.»

Af Foranstaltninger til Hygienens Fremme, der i Femaarsperioden blev iværksatte, kan mærkes følgende:

1. Forøgelse af Sundhedspolitiets Personale.

I Erkjendelse af, at den siden 1867 herskende Ordning, ifølge hvilken Bylægerne ikke alene havde at behandle Fattigvæsenets Syge, men ogsaa at bistaa Sundhedskommmissionen i alt, hvad der vedkommer Hygienen, ikke længere var tilfredsstillende, besluttede Kommunestyret under 24 November 1890 efter Forslag fra Stadsfysikus at oprette 2 Sundhedsbetjentposter med en aarlig Løn af Kr. 1 100 samt Kr. 100 til Uniform. Disse Poster besattes fra 1 Januar 1891 og blev Forretningerne fordelt saaledes, at den ene Betjent fik Tilsynet med den offentlige Renlighed og den anden med Forhandlingen af Næringsmidler, medens Kontrollen med smitsomme Sygdomme og de Undersøgelser, hvortil lægevidenskabelig Indsigt udkræves, forbeholdtes Bylægerne. Byen inddeltes i 6 Sanitærkredse og Sundhedsbetjentene havde saaledes væsentlig at foretage sine Undersøgelser 1 Dag ugentlig i hver Kreds.

Samtidig blev Stadsfysikus af Kommunen tilstaaet frit Kontorlokale tilligemed Kontorhjælp, hvorhos der stilledes et Beløb til hans Disposition til kemiske Analyser, ligesom der for Kommunedyrlægen blev indrettet et hygienisk Laboratorium og anskaffet de nødvendige Apparater og Bøger. Denne Funktionær har efter Sundhedskommissionens Begjæring foretaget Undersøgelser af Arsen i Tøier, Undersøgelse af Drikkevand og andre Undersøgelser henhørende under den bakteriologiske Hygiene.

Det i forrige Beretning omhandlede, til Epidemilazarettet knyttede Dampdesinfektionsapparat blev taget i Brug og der ansattes ved samme en egen Desinfektør, hvorefter Sundhedskommissionens Bud kun anvendtes til Desinfektion af Boliger samt til at hente og overføre smittet Tøi til Dampdesinfektionsapparatet.

I 1893 indførtes Desinfektion af smittede Rum efter Berlinermethode og der blev i dette Øiemed oplært 6 Arbeidere.

Om Virkningen af disse Foranstaltninger skriver Stadsfysikus i sin ovennævnte Indberetning:

«Den nye Ordning af Byens Sundhedsvæsen har i det forløbne Tidsrum vist sig at være tidsmæssig og at give en tilfredsstillende Oversigt over Byens sanitære Forhold. Ved Stadsfysikatets Kontor har siden 1890 ethvert Dødsfald og ethvert Tilfælde af de alvorligere epidemiske Sygdomme været bogført paa Byens Matrikul, saa at Stadsfysikus altid kunde have Oversigt over, hvor alvorligere sanitære Misligheder forekom eller gjentog sig, og Sundhedkommissionen saaledes have Anledning til at kunne gribe ind.

Desinfektionen synes at have virket tilfredsstillende.

Efter Desinfektion efter Kopper, Difteri, Skarlagensfeber og Nervefeber er intet nyt Tilfælde forekommet, uden forsaavidt at Smitten allerede var overført, inden Desinfektionen foretoges.

Desinfektion af Tøi er ved Slutten af 1895 vokset til det 15-dobbelte af, hvad den var i 1891, og Desinfektion af Værelser er forøget 2½ Gang af, hvad den var i 1893, da Desinfektion efter Berlinermethoden sattes igang.»

2. Forbedring af Kontrollen med Levnetsmidler.

Herom har Kommunedyrlægen afgivet følgende Beretning:

«Femaaret fra 1891 betegner et paatageligt Fremskridt saavel med Hensyn til Kontrollen med de animalske Levnetsmidler som med Hensyn til en renlig Fremgangsmaade. Først i 1891 blev Kontrollen med Kjød reguleret ved Bestemmelser, som til en vis Grad gjorde den effektiv. Disse Bestemmelser, der efter Kommunedyrlægens Forslag vedtoges af Sundhedskommissionen, gjorde det til Pligt for enhver, der indbragte sygt Kjød til Byen, at fremvise dette for Kontrollen, før det blev solgt, og Undladelse heraf medførte Strafansvar.

Ved Undersøgelser, foretagne paa de forskjelligste Udsalgssteder af det der falbudte Kjød, blev det paaseet, at Bestemmelserne overholdtes. Kjød af syge Dyr, som ikke var ubetinget tjenligt til Menneskeføde, blev enten konfiskeret, paastemplet 2den Klasse eller paastemplet «forbudt Salg», og i sidste Tilfælde overladt Eieren til fri Disposition.

Alt sygt Kjød indbragtes til et dertil specielt indrettet Rum i den gamle Raadstubygning, hvor Bedømmelsen foregik og i Tilfælde en nøiere mikroskopisk Undersøgelse blev foretaget.

Uagtet denne Ordning af Kjødkontrollen, som en rent lokal Foranstaltning, ikke kunde blive saa fuldkommen som ønskeligt, saa gjorde den dog sin Nytte, og om det end ikke lykkedes at komme over alt det syge Kjød, som indførtes til Byen, tør man dog gaa ud fra, at største Delen heraf kom til Kontrollens Bedømmelse.

Paa denne Maade udførtes Kjødkontrollen indtil 1894, da den lovbestemte Kontrol blev indført.»

I Anledning af den lovbestemte Kjødkontrols Indførelse bevilgede Kommunestyret under 17 November 1893 og 15 Juni 1894 ialt Kr. 8 800 til Indredning af det for Kontrollen fornødne Lokale i Byens Bazarbygning og vedtog derhos under 8 December næstefter Regler for dens Udøvelse. Endvidere bevilgedes der under 18 December s. A. Gager til en Bestyrer og Førstekontrollør Kr. 3 000 mod Inddragning af den for Kommunedyrlægen tidligere bevilgede Løn, til en Andenkontrollør Kr. 2 000 og til to Opsynsmænd og Stemplere Kr. 1 000 til hver.

I Forbindelse hermed kan mærkes, at Kommunestyret under 27 Marts 1894 og 22 April 1895 bevilgede ialt Kr. 25 030.26 til Indredning af Byens Bazar for at gjøre den tjenlig til Udsalgssted for Kjød m. V., hvorefter Forhandlingen af Levnetsmidler ansees for at være bragt i en forholdsvis tilfredsstillende Gjænge.

Herom saavelsom angaaende den vigtige Melkekontrol udtaler Kommunedyrlægen i sin Beretning følgende:

«Med Hensyn til Detailforhandlingen af vore animalske Levnetsmidler er der i de forløbne Aar skeet paatagelige Fremskridt og hertil har det væsentlig bidraget, at Kommunen selv har foregaaet med et godt Exempel ved at indrede den kommunale Bazar paa en mønstergyldig Maade til saadant Øiemed. Samtidig med at man saaledes har søgt at faa Levnetsmidlerne forhandlet paa en renlig og appetitlig Maade, har man ogsaa søgt at koncentrere Engrossalget til et Sted og til bestemte Tider af Dagen og har til en Begyndelse ordnet Kjødudsalget paa denne Maade. Forhaabentlig vil det lykkes ved hensigtsmæssige Foranstaltninger ogsaa at faa andre Levnetsmidler, der kan torvføres, forhandlet under lignende Forhold, hvorved man vil opnaa de store Fordele, som en ordnet Torvhandel medfører.

Melkekontrollen er udført dels ved Undersøgelse af den i de forskjellige Melkeudsalgssteder forhandlede Melk, dels ved Undersøgelse paa Vogne hos de Bønder, der bringer Melken til Byen, og dels har ogsaa Private indsendt Melkeprøver, der har forekommet dem mistænkelige. Fedtbestemmelser af Melk, udtaget ved forskjellige Staldprøver, viste som Middeltal et Fedtindhold af 3.830 Vægtprocent, et Tal, der altsaa under normale Forhold kan betragtes som Melkens gjennemsnitlige Fedtindhold paa vore Kanter.

3. Udvidelse af Byens Sygehus og forandret Ordning af Lægetjenesten ved samme.

Efterat Neevengaardens Sindssygeasyl var taget i Brug og Kommunens gamle Sindssygeasyl som Følge deraf nedlagt, blev det ved Repræsentantbeslutning af 6 Oktober 1893 bestemt, at sammes Hovedbygning skulde sælges til Bortflyttelse og Asylets Cellebygning overlades Sygehuset for deri at indrette Bad for Patienterne. Til Opførelse af en Sygepavillon for 33 Patienter paa den ledigblevne Grund, til Inventar for samme samt

til Indredning af det nævnte Bad m. V. blev samtidig bevilget Kr. 35 000. Derhos besluttedes Lægetjenesten delt i 2 Servicer, en kirurgisk og en medicinsk, hver med sin Overlæge, Reservelæge og Underlæge, hvorhos det bestemtes, at Overlægen for den kirurgiske Afdeling tillige havde at fungere som Direktør. Overbestyrelsen, som tidligere havde tilligget Fattigkommissionen, blev overtaget af Magistrat og Formandskab med Bistand af en Tilsynskomite paa 3 Medlemmer.

4. Anskaffelse af en Döcker'sk Teltbarakke.

Under en i 1893 herskende Koppeepidemi opstod der Frygt for, at det til Epidemilazarettet knyttede Interneringslokale kunde blive utilstrækkeligt, og Kommunestyret bevilgede derfor 8 September s. A. Kr. 4 000 til en saadan Barakke paa 16 Senge.

5. Forberedelse af ny Sundhedsvedtægt for Bergen.

Da de ældre Sundhedsforskrifter i et Tidsrum af henved 30 Aar ikke havde modtaget andre Forandringer end de, der var en nødvendig Følge af, at Kommunen overtog Renovationsvæsenet, gjorde Følelsen af, at de ikke længere tilfredsstillede Udviklingens Krav, sig efterhaanden gjældende med stigende Styrke, og Sundhedskommissionen optog derfor i 1892 Arbeidet med at tilveiebringe en ny Sundhedsvedtægt.

Denne behandledes af Kommunestyret under 19 og 21 September 1894 samt 16 December 1895 — sidste Gang til Drøftelse af de af Justitsdepartementet gjorte Bemærkninger — og blev endelig approberet ved kgl. Res. 4 September 1896, saaledes at den altsaa først kom til at træde i Kraft i den næste Femaarsperiode.

I denne Forbindelse skal man angaaende det offentlige Renovationsvæsens Virksomhed anføre, at den ved Femaarets Slutning omfattede 4 122 Huse med 10 567 Privetkagger, hvorhos der bortførtes gjennemsnitlig 113 000 hl. Dagrenovation aarlig; denne sidste afsættes nu dels ved Hjælp af Vossebanen og dels ved Førselsskuder til de nærmeste Fjorddistrikter. Indtægten af solgte Gjødselsstoffe udgjorde tilsammen Kr. 83 102.35.

Det kommunale Sindssygeasyl paa Neevengaarden.

Dette aabnedes den 14 April 1891 med 66 Patienter, der overflyttedes fra det gamle Asyl. Den samlede Anlægskapital udgjorde Kr. 692 519.93, hvoraf Kr. 40 000 var anvendt til Indkjøb af Eiendommen Neevengaarden.

Der er i Femaarets Løb foretaget forskjellige Efterarbeider og mindre Forandringer, hvorhos der ved Periodens Udløb var opdyrket 25 Maal af den Asylet tillagte Del af Store Sandvikens Udmark, der benævnes Stemmemyren og som har en Udstrækning af ca. 80 Maal; fra Asylet til denne Udmarksstrækning er derhos ifølge Kommunestyrets Beslutning af 17 December 1894 anlagt Kjørevei med en Bekostning af omtrent Kr. 5 200.

Asylet var oprindelig autoriseret for 178 Patienter; men ved kgl. Res. af 5 November 1892 tillodes et Belæg af 200 og den 30 Mai 1894 blev det autoriseret til et Belæg af 224 Patienter lige mange af hvert Kjøn.

Det gjennemsnitlige daglige Belæg, der i 1891 var 138.1, har været i stadigt Stigende og udgjorde i 1895: 226.

I Femaaret er ialt indkommet 694 Syge, hvoraf 282 hjemmehørende i Bergen, medens der er udgaaet 538, hvoraf 230 hjemmehørende her. Af disse er 75 døde i Asylet, 217 udskrevne som helbredede og 174 i bedret Tilstand.

Kurpengene var fra først af Kr. 1.27, Kr. 2.00 og Kr. 3.50 henholdsvis for almindelig, bedre og bedste Forpleining, men blev fra 15 Marts 1894 forhøiet til Kr. 1.40 og 2.25 for de to førstnævnte Forpleiningsklassers Vedkommende.

Det økonomiske Resultat, der i de første Aar var mindre gunstigt, har for de senere Aar været tilfredsstillende.

Asylets samlede Udgifter i Aaret 1895 androg til Kr. 145 058.60, hvoraf Kr. 5 000 til Amortisering af Kapitalen, Kr. 28 850.96 til Renter og Kr. 11 428.48 vedkom Jordbruget; Indtægterne i samme Aar var Kr. 147 545.98, hvoraf Kr. 13 366.83 hidrører fra Jordbruget.

e. Kirkerne.

Opførelsen af den i forrige Femaarsberetning omhandlede nye Kirke for Johannes Menighed er fuldført i Femaaret; Kirken toges i Brug den 15 Marts 1894. Dens

Kostende, Kr. 343 467.80, der er udredet af Kommunen, forrentes med 4 Pct. af Menigheden, hvem ogsaa Kirkens Vedligehold paahviler. Til Domkirken er der med en Bekostning af ca. Kr. 22 000 anskaffet et nyt fuldstændigt Orgel fra Orgelbygger Hollenbach, og til Korskirken ligeledes fra samme Firma et nyt fuldstændigt Orgel, der har kostet ca. Kr. 17 000, samt en Altertavle malet af Eilif Peterssen og forestillende Christus i Gethsemane. Forøvrigt har intet større Arbeide fundet Sted ved Kirkerne.

Paa Menighedslemmer blev i Femaaret udlignet Kirkeskat efter følgende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Domkirkens Sogn	19 000	20 000	19 000	23 000	22 000
Korskirkens —	9 500	9 500	10 500	12 000	12 000
Nykirkens —	9 500	9 000	9 500	10 000	10 000
Mariakirkens —	2 500	2 500	3 000	2 900	2 900
Sandvikens —	2 500	2 600	3 000	4 500	4 500
Johannes —	9 500	9 500	9 500	19 500	20 300

f. Oplysningsvæsenet.

1. Folkeskolevæsenet.

Man indtager her Skolestyrets Beretning, der er saalydende:

«Beretning om Bergens Folkeskole i Femaaret 1891—1895.

Ved Udgangen af 1890 fandtes i Bergen 7 373 skolepligtige Børn, deraf 3 617 Gutter og 3 756 Piger. Ved Udgangen af 1895 var Antallet af skolepligtige Børn steget til 9 574, — deraf 4 873 Gutter og 4 701 Piger. Stigningen af skolepligtige Børn udgjorde saaledes i Femaaret 2 201. Da Børn i Alderen fra 6½—7 Aar er undervisningsberettigede, men ikke skolepligtige efter den nye Folkeskolelov, og da Antallet af Børn i denne Alder udgjorde 622, var det samlede Antal af undervisningsberettigede Børn ved Udgangen af 1895 altsaa 9 574 + 622 = 10 196.

Folkeskolens Elevantal udgjorde ved Udgangen 1890 tilsammen 5 300, deraf 2 701 Gutter og 2 599 Piger. Ved Udgangen af 1895 var Tallet steget til 7 312, deraf 3 900 Gutter og 3 412 Piger. Stigningen i Femaaret var saaledes 2 012, eller gjennemsnitlig 402 for Aaret.

Medens Folkeskolens Elevantal ved Femaarets Begyndelse udgjorde 71.9 Pct. af de skolepligtige Børns Tal, udgjorde det ved Femaarets Slutning 71.7 Pct. af de undervisningsberettigede Børns Tal.

Som nye Undervisningsfag er i Henhold til den nye Folkeskolelov optaget: Verdenshistorie, Naturlære, Tegning og Haandarbeide for Gutter. Det ugentlige Timetal er derhos i Kl. II og III forøget for Gutter fra 18 til 23 og 24 samt i Kl. IV, V, VI og VII for Gutter fra 20 til 24.

Samtidig er vedtaget en ny Undervisningsplan med nye Lærebøger og derhos nye Bestemmelser angaaende Skoleaaret, Examen, Examensvidnesbyrd, Afgangsvidnesbyrd og Skoleferier. Fremdeles er vedtaget Instruxer for: 1) de enkelte Skolers Tilsynsudvalg, 2) de ved de 4 største Skoler istedetfor de tidligere Tilsynslærere ansatte Overlærere, 3) Lærere (Lærerinder) og Klasseforstandere samt 4) Vagtmesterne ved de samme 4 Skoler. Endelig er indført Regler for Renhold og for Skolebadene i Dragefjeldets Skole samt nye Regler for Skolebørnene, ny Lønningsvedtægt og en ny Distrikts- og Kredsinddeling for Folkeskolen.

Af nye Skolebygninger er i Femaaret kun opført en liden Træbygning, indeholdende 2 Skoleværelser og 1 Lærerværelse, i Ytre Sandvigens Skolekreds. Derimod er der ved flere af de ældre Skolebygninger foretaget adskillige Forandringer og Udvidelser, ved hvilke man ikke alene har opnaaet flere Klasseværelser men ogsaa det tilstrækkelige Antal af Slöjdlokaler, Kontorer og Lærerværelser samt Vagtmesterboliger.

Ved Udgangen af 1895 fandtes ved Folkeskolen:

I. 4 Overlærere, 28 Lærere af høiere Lønningsgruppe (deriblandt 3 Tilsynslærere), 27 Lærere af lavere Lønningsgruppe, 2 Timelærere i Tegning med fast aarlig Løn og 2 Timelærere med Timebetaling;

II. 56 Lærerinder af høiere Lønningsgruppe (deriblandt 6 Tilsynslærerinder ved den kvindelige Haandgjerning), 55 Lærerinder af lavere Lønningsgruppe, 2 Timelærerinder i Tegning med fast aarlig Løn og 7 Timelærerinder med Timebetaling, tilsammen altsaa 63 Lærere og 120 Lærerinder.

I Femaaret 1886—1890 var høieste Løn for Lærer omtrent Kr. 2 400, for Lærerinde omtrent Kr. 1 080, og Gjennemsnitslønnen for Lærerne Kr. 1 700, for Lærerinderne Kr. 850. Ved Udgangen af Femaaret 1891—1895 var høieste Løn for Lærer (naar Overlærernes Løn ikke medtages) Kr. 2 600, for Lærerinde Kr. 1 300, og Gjennemsnitslønnen for Lærerne Kr. 1 861.82, for Lærerinderne Kr. 1 075.68.

Særskilt Undervisning har ligesom i det foregaaende Femaar været givet aandssvage Børn i den for Kommunens Regning oprettede og af Institutbestyrer Sæthre bestyrede Skole, hvis Elevantal gjennemsnitlig har udgjort omtrent 40. Ligeledes har Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt for vanartede Børn gjennemsnitlig havt et Belæg af 30 Gutter, som dersteds har modtaget en Undervisning, omtrent svarende til Bergens Folkeskoles. Den herværende «Forening til forvildede Børns Redning» og Bergens Fattigvæsen har derhos besørget en større Del af vanartede Børn udsat hos Pleieforældre paa Landet.

Skolesøgningen har i Femaaret været god, dog ikke saa god som i Femaaret 1881—1885, men noget bedre end i Femaaret 1886—1890. Den gjennemsnitlige Forsømmelsesprocent har nemlig i Femaaret 1891—1895 udgjort 6.22, medens den i Femaaret 1881—1885 udgjorde 5.58 og i Femaaret 1886—1890 6.48.

Den samlede Udgift til Bergens Folkeskole udgjorde for 1895 Kr. 310 310.55, af hvilket Beløb Kr. 52 561.60 udrededes af Statskassen og Kr. 5 130.00 af Sogneskolernes Midler.

For 1890 udgjorde Udgifterne Kr. 177 500, af hvilke Kr. 11 490 udrededes af Statskassen og Kr. 7 000 af Sogneskolerne, medens Kr. 1 670 dækkedes af «Betalingsskolens» Indtægter.

Den samlede Udgift er saaledes i Løbet af de sidste 5 Aar steget med Kr. 132 810.55. Pr. Elev udgjorde Udgiften i 1890 Kr. 33.50 og i 1895 Kr. 44.67, naar man gaar ud fra Folkeskolens gjennemsnitlige Elevantal 6 947.»

2. Bergens tekniske Skole og Bergens tekniske Aftenskole.

Forstanderskabets Beretning indtages:

«Om Bergens tekniske Skoles og Bergens tekniske Aftenskoles Virksomhed i Femaaret 1891—1895.

I den tekniske Skole er undervist efter Planen af 1890.

Tilgangen af Elever har været saa stor, at 1ste Kl. i de to sidste Aar med Myndighedernes Billigelse har været delt i 2 Parallelklasser.

Undervisningen i de planbestemte Fag har været meddelt i 6 Formiddagstimer hver Dag fra Kl. 8 Form.—2 Efterm. og i enkelte Eftermiddagstimer for Klasse 3 4 Timer ugentlig, Klasse 2 2 Timer ugentlig. Desuden har der i de to sidste Aar været afholdt kortere extraordinære Kurser i teknisk Skrivning.

Ved Skolen har i hele Femaarsperioden virket 4 Overlærere, 4 Lærere og 2 Assistenter.

Timefordelingen mellem Lærerne fremgaar af omstaaende Oversigt:

	Ugentlige Timer:			
	1ste Semester.		2det Semester.	
	Foredrag.	Øvelser.	Foredrag.	Øvelser.
1 Overlærer i Maskinlære med Tegning og mekanisk Teknologi	12	8	12	10
1 Overlærer i Kemi og kemisk Teknologi	19	-	21	-
1 Overlærer i Mathematik, Mekanik og Landmaaling	20	-	21	2
1 Overlærer i Fysik og Elektroteknik og deskriptiv Geometri	17	4	15	4
1 Lærer i Bygningslære med Tegning	5	8	3	4
1 Lærer i Frihaandstegning og Konstruktionstegning	-	12	-	10
1 Lærer i Norsk	9	-	9	-
1 Lærer i Bogførsel	2	-	2	-
1 Assistent i Maskinlære og Maskintegning	-	-	5	6
1 Assistent i Laboratorieøvelser	-	11	-	20

Efterat 1ste Klasse blev delt, har der endvidere været ansat:

1 Lærer i Fysik med 12 Timers ugentlig Undervisning,
1 Do. - deskriptiv Geometri med 6 Timers ugentlig Undervisning,
1 Do. - Norsk med 4 Timers ugentlig Undervisning.

Elevantallet i den tekniske Skole fremgaar af følgende Oversigt:

Skoleaar.	Faste Elever.	Hospiterende Elever.	Ialt.
1890/91	47	7	54
1891/92	57	6	63
1892/93	52	10	62
1893/94	59	7	66
1894/95	70	4	74

I Femaaret er Afgangsexamen bestaaet af ialt 54 Elever. Af disse er 8 udexamineret efter den ældre Plan, og af de øvrige 46 har 8 gjennemgaaet den kemisk-tekniske og 38 den mekanisk-tekniske Linie.

Af de hospiterende Elever har 2 deltaget i Undervisningen i flere Fag og i længere Tid; de øvrige har kun deltaget i et enkelt Fag eller frekventeret Skolen et enkelt Semester.

I den tekniske Aftenskole har været undervist efter Planen af 1889. Ved Skolen har virket 16 Lærere, nemlig i Frihaandstegning 5, i Konstruktionstegning 1, i Fagtegning 2, i Norsk 2, i Mathematik 4, i Bogførsel 1 og i Fysik 1 Lærer.

Tegneundervisningen har været meddelt 8 Timer ugentlig de 4 første Hverdage i Ugen fra Kl. 7—9 Efterm. (i en enkelt Klasse fra Kl. 6—8). Undervisningen i de øvrige Fag de 5 første Hverdage i Ugen fra Kl. 7—9. I de 2 sidste Aar af Femaarsperioden er desuden afholdt en Række Forelæsninger over Kunsthistorie hver Tirsdag fra Kl. 6—7 Efterm.

Søgningen til Tegneklasserne har været jevnt god og voksende, ogsaa efterat Skolepengene for denne Afdeling i 1892 blev forhøiet fra 3 Kr. til 8 Kr. pr. Aar. Til Skolens faste 3-aarlige Kursus har derimod Søgningen været meget ujevn. Ved Skoleaarets Begyndelse er i Regelen Klasserne overfyldte, men Elevantallet aftager i Regelen raskt. Skolepengene er i denne Afdeling 3 Kr. pr. Aar.

Det samlede Antal Elever i begge Afdelinger har været:

Skoleaar.	Haandværks-lærlinge.	Andre.	Ialt.
1890/91	214	65	279
1891/92	205	77	282
1892/93	198	90	288
1893/94	227	94	321
1894/95	250	74	324

I Femaaret har 39 Elever bestaaet fuldstændig Afgangsprøve.

Efterat Staten i 1894 overtog $^2/_3$ af Tilskudet til Skolernes Drift, har Bevilgningerne til Bibliothek og Samlinger været forøget fra 1 500 til 3 000 Kr. aarlig. Fra samme Tid er der foruden Fripladse, der i hele Femaarsperioden har været uddelt med 15 Pct. af de faste Elevers Antal, været uddelt 5 Stipendier à 200 Kr. aarlig som Underholdningsbidrag for trængende Elever.

Skolens økonomiske Forholde vil forøvrigt fremgaa af følgende Regnskabsextrakter for 1890—1895:

Skoleaar.	1890/91.	1891/92.	1892/93.	1893/94.	1894/95.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgift.					
1. Lærerlønninger ved den tekniske Skole	19 587.66	21 102.00	20 684.33	21 425.00	23 646.00
2. Do. ved den tekniske Aftenskole	6 112.00	6 352.00	6 748.00	6 748.00	7 004.00
3. Andre Lønninger	1 599.98	1 600.00	1 600.00	1 720.00	1 720.00
4. Øvrige Udgifter	7 153.61	8 069.81	8 320.20	8 817.25	10 337.69
Sum	34 453.25	37 123.81	37 352.53	38 710.25	42 707.69
Indtægt.					
1. Afsat til Samlinger & Bibliothek	230.00	230.00	-	-	-
2. Skolepenge og tilfældige Indtægter	5 027.20	6 450.81	6 364.29	6 643.46	7 634.01
3. Statens Bidrag	14 598.02	15 000.00	15 494.12	16 000.00	21 500.00
4. Kommunens Bidrag	14 598.03	15 443.00	15 494.12	16 066.79	13 573.68
Sum	34 453.25	37 123.81	37 352.53	38 710.25	42 707.69
Til Vedligehold af Skolebygningen og Inventariet er desuden anvendt af Kommunen	1 967.27	2 286.79	2 670.73	3 130.03	2 845.00»

3. Bergens Maskinistskole.

Forstanderskabets Beretning indtages:

«Beretning om Bergens Maskinistskoles Virksomhed i Femaaret 1891—1895.

I 1891 valgtes særskilt Forstanderskab for Maskinistskolen ifølge den af Kommunebestyrelsen i Møde den 19 December 1890 vedtagne og af Kongen approberede Plan, medens den tidligere havde staaet under den tekniske Skoles Bestyrelse.

Fra og med 1890/91 har Skolen havt Statsbidrag, og Examen har været offentlig, under Statens Kontrol, idet alle skriftlige Opgaver er givet ved Forsvarsdepartementets Foranstaltning, og hvert Aar efter Examens Afslutning er samtlige skriftlige Besvarelser

indsendt til Departementet overensstemmende med Examensreglementet, approberet ved kgl. Res. af 1 November 1890.

Maskinistskolens Aftenklasse blev da sløifet, idet den ikke antoges at kunne tilfredsstille Examensreglementets Fordringer. I 1893/94 blev der paany ved Siden af Dagskolen sat igang et Aftenkursus, men da 2-aarigt i Maanederne September til April med 12 Timers ugentlig Undervisning. Optagelsesfordringerne er ogsaa sat høiere end ved Dagskolen.

Undervisningsfagene har været de samme for Dagskolen som for Aftenskolen, nemlig, ifølge Planens § 3, Norsk, Regning, Geometri, Fysik, Maskinlære og Maskintegning.

I Skoleaaret 1890/91 havde Dagskolen 1 Klasse, og Kurset varede 5 Maaneder med 6 Timers ugentlig Undervisning i hvert Fag.

Ligesaa i 1891/92.

I 1892/93 var Elevantallet saa stort, at man i de vigtigste Fag maatte foretage en Deling i 2 Parallelklasser, ansætte Hjælpelærere og forlænge Kurset til 6 Maaneder, samt blev Timefordelingen ændret saaledes, at man i Kursets første Del lagde større Vegt paa de forberedende Fag, og i Kursets sidste Del lagde større Vegt paa Hovedfagene.

I Skoleaaret 1893/94 havde Dagskolen 1 Klasse, og i Henhold til foregaaende Aars Erfaringer blev det efter Forslag af Skolens Bestyrer, Direktør Arentz, fastsat, at Kursets Varighed skulde være 6 Maaneder, og Timefordelingen for Læsefagene følgende:

Læsefag.	I Kursets 2 første Maaneder.	I Kursets 4 sidste Maaneder.
Norsk	6 Timer ugentlig	6 Timer ugentlig
Maskintegning	6 — —	6 — —
Regning	8 — —	4 — —
Geometri	8 — —	4 — —
Maskinlære	4 — —	8 — —
Fysik	4 — —	8 — —
Sum	36 Timer ugentlig	36 Timer ugentlig

Af Aftenkursets 2 Klasser var kun 1ste Klasse i Virksomhed det Aar.

Den tekniske Skoles Direktør har fungeret som Maskinistskolens Bestyrer indtil Høsten 1894, da Ingeniør Underdahl antoges som Bestyrer af Dagskolen samt som Lærer i alle Fag undtagen Norsk, under Forudsætning af kun 1 Klasse. Direktør Arentz blev fremdeles Bestyrer af Aftenskolen.

I Skoleaaret 1894/95 var Elevantallet i Dagskolen igjen saa stort, at Klassen maatte deles i 2 Parallelklasser, og Hjælpelærere ansattes i Regning, Geometri, Maskintegning og Norsk. For at opnaa fælles Examenstid med flere af Landets øvrige Maskinistskoler begyndte Kurset en halv Maaned før den almindelige Tid, nemlig 15 Oktober, og afsluttedes den 15 April. Undervisningens Ordning var forøvrigt som foregaaende Skoleaar.

Aftenkurset havde i dette Aar baade sin 1ste og 2den Klasse i Virksomhed.

Skolens Søgning og Antallet af udexaminerede Elever vil sees af følgende Oversigt:

Skoleaar.	Dagskolen.			Aftenskolen.			
	Søgt Skolen.	Anmeldt til Examen.	Bestaaet Examen.	Søgt Skolen: Kl. I.	Søgt Skolen: Kl. II.	Anmeldt til Examen.	Bestaaet Examen.
1890/91	22	21	20	-	-	-	-
1891/92	24	23	20	-	-	-	-
1892/93	29	29	26	-	-	-	-
1893/94	20	17	14	15	-	-	-
20/2 1895 Kontinuationsexamen	-	-	1	-	-	-	-
1894/95	33	33	29	7	6	5	5
Sum	128	123	110	22	6	5	5

Af Dagskolens 123 til Examen anmeldte har altsaa 110 bestaaet,
- Aftenskolens 5 - — — - — 5 —

Skolepengene pr. Elev har i Dagskolen været 5 Kr. pr. Maaned, i Aftenskolen Kr. 1 pr. Maaned.

Skolens Udgifter og Indtægter i Femaaret vil sees af følgende Regnskabsextrakter:

Skoleaar.	1890/91.	1891/92.	1892/93.	1893/94.	1894/95.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgift:					
Lønninger til Bestyrere og Lærere ...	2 020.00	2 020.00	2 904.00	3 504.00	6 418.00
Lokale med Renhold, Lys og Brænde	745.00	760.00	775.00	1 211.00	2 212.00
Diverse Udgifter	196.18	469.56	387.92	396.05	327.86
Sum	2 961.18	3 249.56	4 066.92	5 111.05	8 957.86
Indtægt:					
Skolepenge	480.00	510.00	765.00	534.00	876.00
Statens Bidrag	1 000.00	1 369.78	1 500.00	2 250.00	4 040.93
Kommunens —	1 481.18	1 369.78	1 801.92	2 327.05	4 040.93
Sum	2 961.18	3 249.56	4 066.92	5 111.05	8 957.86.»

4. Tanks Skole.

Bestyrerens Beretning indtages:

«Femaarsberetning for Tanks Handels- og Realskole 1891—1895.

Skolen har bestaaet af følgende Afdelinger: 1) Forberedelsesskole i 3 Klasser, Gutter i Normalalder 6—9 Aar, 2) Middelskole, alene med Engelsklinie, 6 Klasser, Normalalder 9—15 Aar, 3) Handelsskole i 2 Klasser, 15—17 Aar.

Af Middelsskolens Klasser havde i 1891, 1ste Halvaar 1ste og 2den Klasse Parallelafdelinger, 1891/92 (August 1891—Juni 1892) var 1ste, 2den og 3die Klasse delt i Paralleler, 1892/93 1ste, 2den, 3die og 4de og i de følgende Aar ogsaa 5te Klasse delt paa samme Maade.

Ialt var saaledes igang i 1891, 1ste Halvaar 13 Klasser, i 1891/92: 14, i 1892/93: 15 Klasser og senere 16, hvorved det hele Skolelokale er optaget til det yderste.

Discipelantallet har været i 1891 gjennemsnitlig 318, i 1892: 337, i 1893: 348, i 1894: 361, i 1895: 386. Høieste Elevantal var i Kvartalet Juli—September 1895 med 397, laveste i Kvartalet Oktober—December 1891 med 308. De forskjellige Aar viser saaledes et jevnt stigende Elevantal.

Af de forskjellige Afdelinger havde Forberedelsesskolen respektive: 93, 92, 85, 83, 92.

Middelskolen havde respektive 210, 232, 252, 262, 271.

Handelsafdelingen havde respektive 14, 13, 11, 16, 19.

Desuden holdtes en Handelsaftenskole igang 1891 med Fagene: Bogholderi og Regning i Maanederne Februar—Marts og April med respektive 40, 39, 30 Elever, eller gjennemsnitlig 36. Skolen holdtes ikke igang i første Halvdel, hele 1892 og første Halvdel af 1893, men begyndte igjen September 1893 og havde i dette sidste Halvaar gjennemsnitlig 39 Elever. I 1ste Halvaar 1894: 35; Fagene: Bogholderi, Regning, Tysk og Engelsk. I andet Halvaar 1894: 56, i første Halvaar 1895: 44, samme Fag. Alle disse Kurser var 6-maanedlige. I andet Halvaar 1895 begyndte et 3-maanedligt Kursus med dobbelt ugentligt Timetal mod før, omfattende Bogholderi, Regning, Engelsk med gjennemsnitlig 75 Elever.

I Januar 1894 paabegyndtes et merkantilt Eftermiddagskursus, 18 Timer ugentlig, for Kvinder. I 1894 besøgtes dette af gjennemsnitlig 18 Elever, hvoraf 6 dog kun deltog i enkelte Faggrupper, i 1895 af 8, som deltog i alle Fag.

Det høieste samlede Elevantal fra den almindelige Skole og Kurserne var i Slutningen af 1895: 483.

* * *

Afgangsexamen ved Middelskolen:

i 1891:	10	Elever,	hvoraf	7	Meget godt,	3 Godt,	1 Privatist bestod ikke.
- 1892:	5	—	—	1	Udmærket godt,	2 Meget godt,	2 Godt.
- 1893:	13	—	—	3	—	—, 7 —	—, 3 —. 1 Privatist bestod ikke.
- 1894:	11	—	—	3	—	—, 8 —	—, 3 Privatister Meget godt.
- 1895:	14	—	—	1	—	—, 9 —	—, 4 Godt, 3 Privatister best. ikke.

Afgangsexamen ved Handelsskolen:

i 1891:	6	Elever,	hvoraf	1	Udmærket godt,	3 Meget godt,	2 Godt.
- 1892:	4	—	—	1	—	—, 3 —	—
- 1893:	6	—	—	1	—	—, 5 —	— [1]
- 1894:	6	—	—	5	Meget godt,	1 Godt.	
- 1895:	4	—	—	1	Udmærket godt,	3 Meget godt.	

Afgangsexamen ved det merkantile Eftermiddagskursus for Kvinder:

i 1894:	9	Elever,	hvoraf	5	Udmærket godt,	3 Meget godt,	1 Godt.
- 1895:	7	—	—	1	—	—, 6 —	—.

Ved Aftenkurserne holdes ingen afsluttende Examen.

* * *

Lærernes Antal har været: i 1891: Bestyrer, Inspektør ved Handelsafdelingen, 5 Lærere af 1ste Grad, 2 af 2den, 3 Lærerinder og 6 Timelærere, ialt 18.

I 1892: første Halvaar uforandret, i andet 4 Lærere af 2den, 5 Timelærere, ialt 19.

I 1893: første Halvaar som andet i 1892; i 1893: andet Halvaar 5 af 2den Grad, ellers uforandret, ialt 20.

I 1894 og 1895 som andet Halvaar 1893: 20.

Desuden er en af Lærerne Kasserer, og ansat er 1 Skolelæge og 1 Pedel.

---

[1] Af disse var 2 Damer, 1 med Udmærket godt, 1 med Meget godt.

I 1891 besøgtes Skolen af 5—10 udenbys Elever og 1 fra Udlandet,
- 1892 — — - 10—15 udenbys,
- 1893 — — - 15—19 fra Landdistrikterne, 2 fra andre Byer,
- 1894 — — - 16—19 - — , 2 - — —
- 1895 — — - 16—20 - — , 2 - — — , 1 fra Udlandet.

* * *

Skolens Budget 1890/91	Kr. 42 204.00,	deraf	Kommunens	Tilskud	Kr.	7 432.00
— — 1891/92	- 47 862.00,	-	—	—	-	12 613.38
— — 1892/93	- 51 374.53,	-	—	—	-	12 593.00
— — 1893, 2det Halvaar	- 26 511.00,	-	—	—	-	6 721.00
— — 1894	- 54 450.00,	-	—	—	-	14 387.00
— — 1895	- 52 683.00,	-	—	—	-	10 443.44 [1])

Aftenskolens og Eftermiddagskursets Indtægter og Udgifter optages ikke i Budgettet.

* * *

Fripladsenes Antal var i 1890/91:	30,	deres	Værdi	Kr.	3 504.00
- 1891/92:	31,	—	—	-	3 410.00
- 1892/93:	38,	—	—	-	4 692.00
- 1893, 2det Halvaar: og - 1894, 1ste — :	40,	—	—	-	6 072.00
- 1894/95:	48,	—	—	-	6 850.00

* * *

Skolepenge:	1 Forberedelsesklasse, aarlig	Kr.	36
	2 — , —	-	48
	3 — , —	-	60
	1—3 Middelskoleklasse, —	-	96
	4—6 — , —	-	120
	Handelsklasserne	-	150
	Merkantilt Eftermiddagskursus	-	110

Aftenkurserne efter Timetallet (25 Øre pr. Time) for 6 Timer ugentlig 6 Kr., 5 Timer do. 5 Kr. o. s. v.

* * *

I 1894 og 1895 er overdraget til Bergens offentlige Bibliothek 2 600 Bind af Skolens Bibliotheker til Værdi af Kr. 3 000.»

5. Bergens offentlige Sømandsskole og det til samme knyttede Kontrolkontor.

Bestyrelsens Indberetning er saalydende:

«Indberetning fra Sømandsskolen og det til denne knyttede Kontrolkontor for Femaaret 1891—1895.

Sømandsskolen:

Elevantallet har været:

---

[1]) I dette Aars Budget blev ikke optaget Reparation af Bygningerne (Kr. 853) og heller ikke Renter af Kommunens i Skolen nedlagte Kapital (Kr. 2 870.56).

I Styrmandsklassen:

Aar.	Antal.	Dimitteret.	1ste Karakter.	2den Karakter.	Rejiceret.
1890/91	27	23	19	3	1
1891/92	41	33	26	6	1
1892/93	51	37	30	3	4
1893/94	38	30	27	1	2
1894/95	47	42	40	2	-
1890/95	204	165	142	15	8
1885/90	95	66	52	11	3

Af Eleverne i Tidsrummet 1890/95 var:

139 hjemmehørende i Bergen,
30 — - Bergens Omegn,
35 udenbys.

I Skipperklassen:

Aar.	Antal.	Hel Examen.	Delvis Examen.	Rejiceret.
1890/91	5	5	-	-
1891/92	13	10	-	-
1892/93	6	3	-	-
1893/94	19	15	-	-
1894/95	24	17	1	1
1890/95	67	50	1	1
1885/90	34	18	-	-

Af Eleverne i Skipperklassen var i Tidsrummet 1890/95:

37 hjemmehørende i Bergen,
2 — - Bergens Omegn,
28 udenbys.

Indtægter og Udgifter vil sees af nedenstaaende Tabel:

Aar.	Kontingent.	Statsbidrag.	Kommune-bidrag.
	Kr.	Kr.	Kr.
1890/91	2 088.80	2 253.85	2 253.86
1891/92	3 288.80	1 849.75	1 849.76
1892/93	3 454.80	3 000.00	3 312.14
1893/94	3 510.80	2 616.40	2 616.41
1894/95	4 889.60	3 055.44	4 676.75

Aar.	Lærerløn.	Øvrige Udgifter.	Samlet Udgift.
	Kr.	Kr.	Kr.
1890/91	4 815.72	1 780.79	6 596.51
1891/92	5 219.87	1 768.44	6 988.31
1892/93	6 499.98	3 266.96	9 766.94
1893/94	6 369.06	2 374.55	8 743.61
1894/95	7 800.99	4 543.36	12 344.35

Stigningen i Udgifterne skriver sig dels fra det voksende Elevantal og dels fra det nye Reglement for Styrmands- og Skipperexamen, der fordrer forøget Lærerhjælp, flere Modeller og større Lokaler.

Kontrolkontoret.

Kontoret begyndte sin Virksomhed den 1 Januar 1895. Det holdtes i 1895 aabent fra 1 Januar til 28 Mai og fra 1 Oktober til 31 December. Denne Tid medgik for en Del til Placering af Instrumenterne og Opøvelse i deres Behandling samt til Beregninger Kontoret vedkommende.

Der undersøgtes 42 Kompasser, hvoraf 17 kasseredes eller sendtes til Reparation. Flere Fartøiers Kartbeholdninger blev efterseede og rettede. 16 Foredrag afholdtes om Kompasset og dets Behandling paa Jernskibe. Flere Skibsførere og Kompasfabrikanter konfererede med Kontoret angaaende Indkjøb og Forfærdigelse af Kompasser og Peileapparater.

Da Kontoret kun havde faaet en Del af de nødvendige Apparater, kunde der i det omhandlede Tidsrum blot undersøges Kompasser.»

6. Bergens Søndagsskole.

Af Bestyrelsens Indberetning hidsættes:

«Skolen har i Femaaret arbeidet efter den i forrige Femaar vedtagne Plan og saaledes meddelt Undervisning 2 Timer hver Søndag — udenfor Ferierne — i Modersmaal, Regning og Skrivning i begge Klasser samt i Bogholderi i øverste Klasse.

Elevantallet har varieret mellem 22 og 40 og gjennemsnitlig været 31.

Udgifterne, der i Begyndelsen af Femaaret beløb sig til omtrent 476 Kr. aarlig, er senere, da Skolen atter har faaet fri Bolig i Folkeskolens Lokaler, gaaede ned til omtrent 390 Kr. aarlig. Den gjennemsnitlige Aarsindtægt har været 624 Kr., som dog herefter vil gaa noget ned, idet de fra Bergens Bagerlaug hidtil modtagne 40 Kr. aarlig nu bortfalder. De nuværende Indtægter er imidlertid tilstrækkelige til at fortsætte Skolen i de nuværende Spor, ja til endog at udvide dens Virksomhed, om dette skulde findes paakrævet.

Skolens Kapital udgjør henved 29 000 Kr, hvoraf dog de 20 000 er rentefrit Laan til Bergens tekniske Skole.»

7. Frøken Kreetz's Husflids- og Industriskole.

Skolen har i Femaaret været drevet efter samme Program som i forrige Femaarsperiode. Det samlede Elevantal var 351 mod 309 i forrige Femaar. Det overveiende Antal Elever har besøgt de 3-maanedlige Kurser i specielle Grene af Haandgjerningen, særlig i Linsøm, medens i de tidligere Aar Kjolesømkurserne var de mest besøgte.

Skolen har ogsaa i dette Femaar nydt offentlig Understøttelse, stor Kr. 4 000 aarlig, hvoraf Kr. 2 000 udrededes af Statskassen og Kr. 2 000 af Bergens Kommune.

8. Bergens astronomiske Observatorium

har i Femaaret fortsat sin tidligere Virksomhed, idet dels Solens, dels visse Stjerners Meridianpassager jevnlig er bleven observerede med Passageinstrumentet for Bestemmelse af det til Stjernetid regulerede Pendeluhrs Stand og Gang, Middelmiddagsmomentet er signaliseret ved Fældning af Tidskuglen hver Onsdag og Lørdag ved 11 T. 38 M. 47.5 S. Greenwich Middeltid, 14 à 17 Skibskronometere er bleven undersøgte for Stand og Gang, dels bergenske, dels udenbys.

Meteorologiske Observationer og Beregninger er ugentlig bleven publicerede og maanedlig meddelte det meteorologiske Centralinstitut.

Klare og stille Tirsdags- og Torsdagsaftener har Observatoriet været aabent for Besøgende, og har der da for ofte en større Mængde — især Skoleelever — været foretaget

Demonstrationer med ledsagende Forklaringer af Observator. Denne har forfattet enkelte videnskabelige Arbeider, som delvis er trykte og distribuerede. Bibliothekets Tilvækst er bleven katalogiseret. Denne hidrører dels fra Gaver og Bytteforbindelser, dels fra Indkjøb for kommunale Midler. Instrumentsamlingen er bleven vedligeholdt og suppleret ved Kommunens Bevilgning.

Den stærke Bebyggelse omkring Observatoriet vil antagelig gjøre en Flytning af Observatoriet nødvendig i en nær Fremtid.

9. Kommunens offentlige Bibliothek

har ogsaa i sidstforløbne Femaar været i god Udvikling. Fra 60 000 Bind ved Udgangen af 1890 er Bogsamlingen steget til ca. 72 000 Bind den 1 Januar 1896, hvoraf dog mindst 12 000 Bind Dubletter. Udlaanet til Hjemmelæsning opgives i 1891 til ca. 35 000 Bind, i 1892 til 37 642, i 1893 til 39 634, i 1894 til 40 563 og i 1895 til 47 872 Bind. Til Benyttelse i Læseværelset udleveredes resp. 4 155, 3 876, 5 081, 5 032 og 6 590 Bind. Bibliotheket søges af alle Samfundsklasser, men omkring to Trediedele af Laanerne hører i Almindelighed til den ubemidlede Klasse.

I 1895 er i Bibliotheket grundlagt en særskilt Holbergssamling, som da omfattede 350 Numere.

Medens Kommunen har bekostet Udgifterne ved Lokale, Personale, Assurance og Katalogtrykning, har Brændevinssamlaget i en Række af Aar bevilget de til Bogkjøb og Indbinding medgaaede Beløb, ligesom Samlaget i de sidste Aar desuden har afsat større Summer til et Fond for Bibliothekets fremtidige Boganskaffelser. Dette Fond udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 29 000 og er i det løbende Femaar betydelig forøget.

10. Kommunens Billedgalleri

har i Femaaret været aabent for Publikum alle Helligdage og Torsdage. Det aarlige Besøg har været mellem 4 500 og 5 600, i Gjennemsnit ca. 4 800. Gjennem Gaver og testamentariske Dispositioner har Galleriet i Femaaret opnaaet en Forøgelse af 23 Oliemalerier, 1 Akvarel, 1 Marmorbuste og ca. 20 Stik og Skizzer. Samlingen tæller nu i det Hele 320 Billeder, hvoraf de fleste Originaler, samt desuden en Samling Kopier, ca. 40 Kartoner, Tegninger og Skizzer, samt 24 plastiske Arbeider.

Endel — især ældre — Malerier samt de fleste Kartoner og Skizzer er magazinerede.

11. Bergens Musæum.

Musæets Udgifter, som ifølge forrige Femaarsberetning for Forvaltningsaaret 1890/91 budgetteredes med Kr. 27 000, er senere hvert Aar stegne og for Regnskabsaaret 1895 balanceret med en Sum af Kr. 74 830.26, idet der i de sidste Aar er inddraget under Musæets Regnskab «Særformaal» — saasom den biologiske Station, Arbeiderforedragene, Sommerkurserne og Tidsskriftet «Naturen», hvilke før budgetteredes særskilt. Derhos er Anvendelsen af de stigende Legatkapitalers Afkastning opført som en egen Afdeling i Musæets Regnskaber.

Af de samlede Indtægter i 1895 udgjorde Statens Bidrag til Musæet selv Kr. 15 000 og til Særformaal Kr. 10 000, Brændevinssamlagets sammenlagte Aarsbidrag Kr. 14 000, hvoraf Kr. 4 000 til et Fond for Bibliotheket, hvilket Fond ved Udgangen af 1895 androg til Kr. 91 860.07. Renterne af Legat- og andre Kapitaler beløb sig, med Tillæg af Rentebeholdninger fra foregaaende Aar, i 1895, til Kr. 22 997.88. Resten af Udgiftssummen dækkedes ved Bidrag af Bergens Sparebank, Kr. 8 000, Kontingenter af Musæforeningens Medlemmer, Entrépenge, Kommunens Bidrag til Arbeiderforedragene, Gaver og tilfældige Indtægter.

Af Udgifterne medgik i 1895 Kr. 22 900 til Lønning af Konservatorer, Sekretær, Bibliothekar, Vagtmestere, Bud m. V., samt til Honorarer for Foredragsholdere, Kr. 5 992.93 til Bibliotheket, Kr. 4 509.73 til lokale Udgifter, Fragt, Porto, Kontorrekvisiter o. s. v., Kr. 7 223.98 til Samlingernes Forøgelse og Vedligehold, Kr. 1 879.91 til Drift af den biologiske Station, Kr. 2 947.57 til Udgifter ved Arbeiderforedragene udenfor Honoraret

til Foredragsholderne, Kr. 660 til tilsvarende Udgifter ved Sommerkurserne og Kr. 1 000 til Udgifter ved Tidsskriftet «Naturen».

Af Legatmidlerne anvendtes Kr. 3 175.62 til Stipendier, Trykningsomkostninger, Præmier for og anden Understøttelse af videnskabelige Arbeider. Kr. 2 080 medgik til Legaterne paaheftede midlertidige Livrenter.

Ved Femaarets Udgang udgjorde Musæets Legatkapital udenfor Bibliothekfondet Kr. 210 274.14. Denne Kapital bestod ved Femaarets Begyndelse af Joakim Frieles Legater paa ca. Kr. 68 000. Dertil er i 1892 tilkommet ved Gave af Kjøbmand C. Sundt Henrik Sundt's Legat til Fremme af naturvidenskabelige Undersøgelser paa Kr. 50 000. Halvdelen af dettes Renteafkastning skal ifølge Fundatsen oplægges indtil et Beløb af Kr. 25 000 under Navn af Henrik Sundts Legat til Fremme af Lægevidenskab. Ved Udgangen af 1895 havde det sidste Legat en Kapital af Kr. 4 274.10.

Den 12 Oktober 1892 udstedte Konsul Chr. Børs et Gavebrev, hvori han testamenterer Bergens Musæum Kr. 50 000 som et Legat til Fremme af naturvidenskabelige Formaal. Legatkapitalen er efter Femaarets Udgang endnu i Konsulens levende Live udbetalt Musæet.

Ved Overlæge Danielssens Død i 1894 forefandtes et Testament af 25 Oktober 1889, hvori denne, der i 30 Aar havde været Præses i Musæets Bestyrelse og ved sin Virksomhed har indlagt sig de største Fortjenester af Musæsagen, disponerer sin efterladte Formue som Legater for Musæet til Fremme af naturvidenskabelige Arbeider. Formuen viste sig at udgjøre Kr. 88 000. Af Renterne udredes forlods Kr. 2 080 som Livrenter til endel Slægtninge og andre.

Fra afdøde Konsul Hilario Lund i Bilbao havde Musæet desuden i Femaarets Løb modtaget en Gave paa ca. Kr. 4 000, som er anvendt efter Femaarets Udgang til Oparbeidelse af den Musæbygningen omgivende Grund til botanisk Have.

Da det i de senere Aar mere og mere havde vist sig, at Musæets i 1864 opførte Bygning ydede altfor lidet Rum saavel til de stadig voksende Samlinger, hvoraf efterhaanden mere og mere havde maattet magazineres, som til Arbeids- og Bibliothekslokale og til de ønskelige Auditorier, blev i 1893 Plan udarbeidet for en Tilbygning af Musæet med to Fløie, der tilsammen vilde give det samme Gulvareal som den hidtilværende Bygning, og var beregnede at ville koste Kr. 150 000. Om en Byggebevilgning af denne Størrelse ansøgtes Regjering og Storthing i 1894, idet det oplystes i Ansøgningen, at Kommunens Ofre for Musæet siden dets Oprettelse anslaaes til mere end Kr. 260 000 og andre offentlige bergenske Indretningers samt bergenske Privatmænds Ydelser i Penge og andre Gaver til mere end Kr. 700 000, medens Statens sammenlagte Bidrag i Løbet af 60 à 70 Aar havde udgjort Kr. 436 400.

Først efter Femaarets Udløb — i 1896 — opnaaedes imidlertid, i Henhold til Regjeringens Forslag, en Statsbevilgning til Byggeforetagendet, stor Kr. 90 000, medens en af Musæets private Velyndere, Kjøbmand C. Sundt, af det manglende Beløb tilskjød Kr. 30 000 og Bergens Kommune Kr. 30 000. Bygningerne er gjort færdige og tagne i Brug i 1898, og vil derfor Byggesagen nærmere blive omhandlet i næste Femaarsberetning.

Vedligehold og Brandkontingent af Musæets samtlige Bygninger besørges som tidligere af Kommunen, paa hvis Bekostning Musæets Grund ogsaa i Femaarets Løb er bleven indhegnet med Jernstakit paa Stenfod.

20 April 1892 vedtog Musæforeningen nye Love for Bergens Musæum, i hvilke dette blev udløst af sit oprindelige Forhold til «Bergens lærde Skole», dennes Forstanderskab og Stiftsdirektionens Overopsyn og isteden givet Karakteren af en selvstændig videnskabelig Institution direkte knyttet til Bergens Kommune, der i Tilfælde af Musæforeningens Opløsning overtager Musæets Eiendele og med Regjeringens Approbation anordner Bestyrelsen af dets Virksomhed.

I disse Love, som 27 Juni 1892 er godkjendt af Bergens Kommunestyre og, forsaavidt den sidste Bestemmelse angaar, under 16 November s. A. er konfirmerede ved kongelig Resolution, opstilles som Musæets Formaal at befordre videnskabelig Forskning og udbrede videnskabelig Kundskab — med Oprettelsen af en videnskabelig Høiskole for Norges Vestland som det endelige Maal.

Med dette Maal for Øie er det, Musæets nye Byggeforetagende er planlagt, særlig henseet til de i den søndre Fløi tilveiebragte Forelæsnings- og Laboratorierum.

I Tilslutning til et af Professor Brøgger fra Kristiania afholdt Foredrag om et Universitet i Bergen afholdtes den 9 April 1895 et talrigt Møde af Høiskolesagens Venner, i hvilket det enstemmig vedtoges at opfordre Musæets Bestyrelse til at forberede Udarbeidelsen af en Plan for en videnskabelig Høiskole og iøvrigt at virke for Sagen paa bedste Maade.

I Henhold hertil indgav Musædirektionen den 15 November 1895 et Andragende til Bergens Brændevinssamlag om det størst mulige Bidrag af Samlagets opsparede Midler til Grundlæggelse af et Høiskolefond ved Musæet.

I Andragendet var foreløbig skizzeret Planen for sukcessiv Istandbringelse — paa lignende Maade som Stockholms og senere Göteborgs Høiskole er fremvoksede — af en videnskabelig Høiskole med en mathematisk-naturvidenskabelig, en sprogvidenskabelig, en historisk-filosofisk og en medicinsk Faggruppe. For Istandbringelsen af de fornødne Lærestole inden den første af disse Grupper paaregnedes en Aarsudgift af tilsammen ca. Kr. 55 000, hvoraf dog Musæets Annuum og endel andre allerede tilstedeværende Tilgange antoges at ville kunne dække en væsentlig Del, hvorfor det antoges, at Afkastningen af et Fond paa Kr. 500 000 vilde kunne dække det væsentligste af Udgifterne ved et mathematisk-naturvidenskabeligt Fakultets Igangsættelse, forsaavidt disse ikke kunde bestrides af andre allerede tilværende eller sikkert paaregnelige Indtægter. Andragendet nød ikke Fremme paa Samlagets Generalforsamling under den stærke Konkurrance om dettes disponible Midler, men Tanken har siden vedblivende været oppe blandt Høiskolesagens Venner og har, medens denne Beretning skrives, opnaaet en lovende Udsigt til snarlig Realisation gjennem det for dette og endel andre videnskabelige og kunstneriske Formaal istandbragte Præmieobligationslaan.

* * *

Med Hensyn til Musæets Virksomhed i det forløbne Femaar hidsættes følgende:

Besøget i Musæets Samlinger har været i en jevn og sterk Tilvækst. Det var i 1891 29 623 Individer og i 1895 42 144. Samlingerne er som Regel aabne hver Dag, tre Dage i Ugen mod en Entré af 25 Øre, ellers gratis. Det største Antal Besøgende (ca. 80 Pct.) falder paa Helligdagene. Besøget er sterkest i Sommermaanederne, og udgjøres da for en ikke ringe Del af Tilreisende fra Landdistrikterne.

Den Musæet underlagte havbiologiske Station har havt adskillig Frekvents i Femaarets Løb af Videnskabsmænd, der i kortere eller længere Tid har benyttet Anstaltens Laboratorier, Materiale og øvrige Hjælpemidler. Foruden Musæets egne Konservatorer og Amanuenser har studeret ved Stationen siden dens Aabning i 1892 6 norske Zoologer og Botanikere, 5 tyske, 2 engelske, 2 belgiske, 1 Schweizer, 1 Hollænder, 1 Russer og 1 Franskmand. Ogsaa ved Musæets Samlinger har der i Femaarets Løb forekommet Studiebesøg saavel af inden- som udenlandske Videnskabsmænd. Saavel de naturhistoriske som de antikvariske, historiske og ethnografiske Samlinger er betydelig forøgede i Femaaret, og Arbeidet med deres Ordning og Katalogisering har været fortsat med Kraft. Bibliotheket er vokset fra 13 428 Bind Bøger og Dissertatser eller Særtryk, derunder indbefattet den gamle Fasting'ske Bogsamling paa 800 Bind, til noget over 17 000 Bind foruden Haandskrifter, Karter og Fotografier. Af Bøgerne falder omkring $^2/_3$ paa den naturhistoriske Afdeling, Resten paa den historisk-ethnografiske.

Til Fremme af videnskabelig Virksomhed har Musæet hvert Aar disponeret en stigende Sum af sine Legatmidler som Stipendier, Præmier, Reiseunderstøttelse og Bidrag til Trykningsomkostninger, derunder til Udgave af utrykte Arbeider fra Nordhavsekspeditionen. Herigjennem og ved videnskabelige Arbeider af Musæets eget Personale er Musæets videnskabelige Publikationer (Aarbogen) bleven meget mere omfattende og righoldig end i nogen tidligere Periode. Under Ledelse af Musæets Funktionærer har der i de senere Aar været afholdt godt besøgte Sommerkurser, væsentlig for Folkeskolelærere, ligesom de aarlig afholdende Arbeiderforedrag i den sidste Tid staar under Musæets Ledelse.

12. Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt.

Denne Anstalt har været drevet paa samme Maade som hidtil.

Belægget udgjorde den 1 Januar 1891: 30 og den 31 December 1895: 28 Gutter. De sysselsættes foruden med Skole tillige med Gaards- og Havearbeide, Snedkeri, Lapning og forskjellige huslige Gjøremaal.

I Femaaret udskreves 58 Gutter, af hvilke omtrent 80 Pct. antages at være selvhjulpne.

Anstaltens Udgifter androg gjennemsnitlig til ca. Kr. 13 058 pr. Aar; de dækkes dels ved Betaling fra Bergens Fattigvæsen og Delinkventfondet, dels ved Bidrag fra Bergens Kommune til Lønninger (Kr. 2 400 aarlig), ved Indtægt af Gaardsbruget og endelig ved Driftstilskud af Bergens Samlag for Brændevinshandel (Kr. 3 500 aarlig).

Brændevinssamlaget har desuden i Femaaret bevilget Kr. 20 000 til Forøgelse af Anstaltens Grundfond samt Kr. 10 000 til Indkjøb af den paa Osterøen beliggende Gaard Ulfsnes, der antages med Held at kunne drives som Underbrug til Ulfsnesøen.

Ved Udgangen af 1895 udgjorde Grundfondet Kr. 68 450.53.

Trangen til Anbringelse af vanartede Gutter i Anstalten syntes at vokse Aar for Aar, hvorfor det Antal Pladse, man har at raade over, ikke paa langt nær tilfredsstillede Behovet.

g. Gasværket.

I Femaaret 1891—1895 har Gasværket fremdeles været drevet for Kommunens Regning med jevnt stigende Produktion og Forbrug.

Driftens Udvikling vil erfares af nedenstaaende Oversigt:

Aar.	Antal offentlige Gadelygter, inkl. Havneväsenets.	Forbrug af Gas til offentlige Lygter.	Forbrug af Gas hos private Forbrugere.	Overskud indbetalt i Bykassen.
				Kr.
1891.....	1 020	15 Mill. l. Kubikf.	33 Mill. l. Kubikf.	48 919.16
1892.....	1 085	16 — - —	36½ — - —	44 833.69
1893.....	1 145	17 — - —	37 — - —	39 000.00
1894.....	1 185	19 — - —	38 — - —	40 060.00
1895.....	1 218	20¼ — - —	37½ — - —	44 756.00

Foruden foranførte Overskud har Gasværket tillige betalt Afdrag og Renter af den af Kommunen for samme betalte Indløsningssum med henholdsvis Kr. 68 000 og Kr. 54 000 for det hele Femaar samt desuden af Driften bekostet endel Udvidelser, hvoraf her anføres de større, nemlig:

i 1891: Retorthusets Udvidelse til et Beløb af Kr. 13 434,
- 1892: Nye Retortovne og 15 Toms Byledning - - — - - 13 154,
- 1894: Ny Kulhustomt - - — - - 14 318.

De offentlige Lygter har en Brændetid af ca. 3 150 Timer aarlig.

Gasprisen, der i Femaaret er bleven nedsat, udgjorde ved dets Slutning:

a. for Gadelygter Kr. 25.00 pr. Lygte,
b. - privat Forbrug til Belysning Kr. 4.50 pr. 1000 l. Kubikfod } Netto.
c. - teknisk Brug - 3.00 - — - — }

I Slutningen af 1895 besluttede Kommunestyret Indførelse af 8 Timers Arbeidsdag for Retort- og Maskinhusets Vedkommende.

h. Kommunens økonomiske Forhold.

Ved Kommunestyrets Beslutning af 3 Juli 1891 besluttedes at optage et nyt Kommunelaan paa 1½ Million Kroner, dels til Dækkelse af Laanefondets daværende Underskud, dels til forskjellige nye Foretagender, bl. a. nye Skolebygninger, Dækkelse af de sidste 5 Aars Bidrag til Vossebanens Anlæg m. m. Beslutningen blev approberet ved kgl. Res. af 10 September 1891, men da

Konjunkturerne paa Laanemarkedet viste sig lidet gunstige, udsattes Optagelsen indtil Februar 1892, da Laanet afsluttedes med Behrens & Söhne i Hamburg og Landmandsbanken i Kjøbenhavn ved Bergens Kreditbank til 4 Pct. Rente og en Kurs af 96 Pct., amortisabelt i 40 Aar med Afdragsfrihed de to første Aar og konvertibelt efter 10 Aar.

I 1893 viste der sig igjen Behov for Optagelse af et nyt Kommunelaan til Dækkelse af Udgifterne ved flere forestaaende større Foretagender, saasom Skolehuses Opførelse, kommunalt Elektricitetsværk, Slagtehus m. m. Der besluttedes af Kommunestyret den 14 August 1893 at søge Bemyndigelse til Optagelse af Kommunelaan paa indtil 3 Millioner Kroner. Bemyndigelsen gaves ved kgl. Res. af 14 September s. A., men benyttedes foreløbig kun for et Beløb af 2 Millioner, der overtoges i Februar 1894 af Bergens Privatbank til en Kurs af 98½ Pct. — 4 Pct. rentebærende og amortisabelt i 40 Aar, hvoraf de to første Aar afdragsfrit, samt opsigeligt efter 8 Aar. Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 3 589 788.89 med en aarlig Rentebyrde af Kr. 149 284.34 og Afdragssum Kr. 152 100.00 og den 31 December 1895 Kr. 6 289 489.88 med resp. Kr. 251 165.56 i Renter og Kr. 228 700.00 i Afdrag.

Paa den anden Side opføres Kommunens Aktiver ved de ovennævnte Tidspunkter i Kæmnerens Regnskaber saaledes:

	31 December 1890.	31 December 1895.
	Kr.	Kr.
Restancer af Skatter, Afgifter og Leie	186 103.82	101 439.03
Pantefordringer	7 810.00	1 910.00
Sygehusets Gjæld til Kommunen	211 737.27	18 323.86
Kommunens faste Eiendomme	4 564 194.11	6 772 649.70
Laanefondets Udlæg til forskjellige, ikke afsluttede Anlæg og Foretagender	1 642 415.13	3 388 237.37
Udtællinger til Skattetakstkommissionen til Refusion paa følgende Budgetter	22 824.67	-
Gasværket	470 839.50	[1])
Diverse Debitorer	99 158.41	88 507.61
Kassebeholdning	61 579.26	63 409.86
Indbetalte Bidrag til Vossebanen udførte med 10 Pct. af Paalydendet	88 328.00	109 608.00
Materialier ... Kr. 28 622.20		
Udlæg i Reguleringsøiemed ... - 1 189 132.93		1 217 755.13
Budgetunderskud for 1894 og 1895 til Refusion		103 805.65
Tilsammen	7 354 990.17	11 865 646.21

[1]) I 1895 indbefattet under faste Eiendomme.

Ovenstaaende Sammenstilling er gjengivet efter Kæmnerens Regnskabsopgjør. Ligesaa lidt i det her omhandlede som i det foregaaende Femaar (Femaarsberetningen 1886—1890, Side 27) svarer imidlertid disse Opgaver fuldstændig til nogen virkelig eller korrekt Aktivfortegnelse. De indeholder saaledes bl. a. Beløb, der alene betegner Regnskabssummer uden tilsvarende Værdibeløb — saasom, ialfald delvis, Laanefondets Udlæg til forskjellige, ikke afsluttede Anlæg og omtrent i sin Helhed Fondets Udlæg i Reguleringsøiemed, videre: Beløb debiterede Kommunens egne eller af denne forsørgede Indretninger, saasom Sygehuset. Endelig maa det mærkes, at der først efter Femaarets Udløb er begyndt at gjøres de for en korrekt Aktivstatus fornødne Nedskrivninger af de opførte Beløb — paa Jernbaneaktierne nær, hvilke allerede i forrige Femaarsberetning er reducerede til den i Almindelighed noterede Kurs.

Aktivernes virkelige Værdi ved de respektive Femaars Udgang antages imidlertid i ethvert Fald betydelig at overskride Kommunegjældens Beløb.

Kommunens ordinære Indtægter og Udgifter i Femaaret erfares af nedenstaaende Sammendrag af de vedtagne Budgetter:

(Se Tabellerne Side 32 og 33.)

Den betydelige Stigning i Indtægts- og Udgiftsbudgetteringen skriver sig for en væsentlig Del fra Bykassebudgettets Fuldstændiggjørelse — gjennem Optagelse inden dets Ramme af samtlige tidligere Særbudgetter paa Gasværkets og Havnevæsenets nær — og fra den i Femaarets Løb gjennemførte Bruttobudgettering.

Fattigvæsenet.

I Aaret 1891 var Adgangen til Arbeidsfortjeneste knap og i Høsten 1894 indtraadte nogen Arbeidsløshed, men forøvrigt maa Femaarsperioden siges at have været gunstig for Arbeidsklassen. Ikke desto mindre viste Fattigvæsenets Udgifter en stadig og tildels stærk Tendents til Forhøielse. Som Aarsager hertil maa nævnes en gjennemgaaende Stigning i Priserne paa Livets første Fornødenheder samt Folkemængdens Forøgelse. Endvidere maa det mærkes, at Tæringssygdommen greb adskilligt om sig og stillede forøgede Krav til Fattigvæsenets Hjælp; den Adgang, som den nye Skolelov aabnede Skolestyret til at forlange Børns Udsættelse i Pleiehjem, blev benyttet i stigende Udstrækning og voldte adskillige Udgifter, og endelig klages der fra Fattigstyrets Side over, at mange Søfolk deserterede og efterlod sine Familier i Trang.

Den budgetterede Indtægt for 1891—1895:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skat paa fast Eiendom ..	360 000.00	388 333.33	425 933.33	453 333.33	463 000.00
Do. paa Indtægt og Formue	720 000.00	776 666.67	851 866.67	906 666.67	926 000.00
Afgifter af Udskjænkning, Hunde m. v.	58 166.67	62 166.67	79 500.00	78 000.00	77 000.00
Bøder	3 000.00	1 200.00	5 000.00	4 700.00	5 500.00
Indtægt af udestaaende Kapitaler	40 661.42	49 106.36	41 100.00	64 509.62	69 675.56
Do. af faste Eiendomme..	21 800.00	21 300.00	22 400.00	26 600.00	32 800.00
Do. af Vandværkerne....	70 000.00	100 000.00	105 000.00	112 000.00	114 000.00
Do. af Begravelsespladsene	11 500.00	11 150.00	11 900.00	12 200.00	14 600.00
Do. af Skoler	38 268.00	39 106.62	42 700.00	55 600.00	59 350.00
Do. af Stadsveieriet og Favnesætteriet	5 500.00	5 000.00	6 000.00	7 500.00	7 500.00
Do. af Bankrenter m. v...	-	-	-	4 000.00	44 000.00
Do. af Refusioner udenfor Fattigvæsenets	31 971.00	59 396.00	92 521.00	103 368.24	126 125.67
Do. af Gasværkets Overskud	34 543.40	38 437.16	46 808.27	52 200.00	49 840.54
Do. af Renovationsvæsenet	16 880.00	17 370.00	17 480.00	16 590.00	18 400.00
Do. af Desinfektionen ...	400.00	-	820.00	910.00	800.00
Do. af Folkekjøkkenet...	35 025.00	37 019.00	36 738.00	39 000.00	38 789.46
Do. af det kommunale Sjøbad	200.00	200.00	200.00	200.00	300.00
Do. af Fattigvæsenet (Refusioner m. v.) ...	26 000.00	28 250.00	26 000.00	27 000.00	25 000.00
Do. af Fiskebazaren	-	3 120.00	3 000.00	2 800.00	2 900.00
Do. af Magistratssportlerne	2 500.00	3 200.00	3 200.00	3 500.00	3 500.00
Do. af Bykassens Overskud fra f. A.	7 000.38	-	-	-	-
Do. af Kjødkontrollen ...	-	-	-	13 800.00	20 000.00
Do. af Arbeidsanstalten..	55 300.00	57 800.00	59 700.00	64 700.00	39 800.00
Do. af Bergens Sygehus..	76 900.00	79 869.39	74 200.00	84 500.00	81 800.00
Do. af Do. Sindssygeasyl	93 805.00	100 730.00	117 000.00	139 659.62	161 300.00
Diverse Indtægter	684.13	1 978.29	1 232.73	1 422.14	4 066.77
Tilsammen	1 710 105.00	1 881 399.49	2 070 300.00	2 274 759.62	2 386 048.00

Den budgetterede Udgift for 1891—1895:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Kommunens Bestyrelse ..	26 000.00	27 540.00	28 500.00	30 600.00	28 400.00
Regnskabs- og Skattevæsen	23 000.00	24 100.00	27 550.00	30 950.00	47 800.00
Rets- og Politivæsenet...	24 160.00	24 260.00	24 100.00	25 700.00	33 500.00
Konstabelkorpset	95 500.00	105 100.00	105 760.00	108 008.00	110 400.00
Fængselsvæsenet	12 900.00	12 600.00	13 440.00	17 450.00	14 500.00
Brandvæsenet	62 000.00	68 000.00	73 100.00	70 500.00	72 200.00
Stadsingeniørkontoret, Brolægnings-, Vei-, Kloak- og Parkvæsenet	88 800.00	96 100.00	103 000.00	104 500.00	102 300.00
Gadebelysningen	24 100.00	25 350.00	26 400.00	27 725.00	28 000.00
Bidrag til Statens Veivæsen	17 000.00	17 300.00	17 250.00	11 505.75	-
Sundheds- og Medicinalvæsenet i Almindelighed	18 000.00	30 500.00	22 900.00	23 049.62	25 800.00
Sygehuset	76 900.00	79 869.49	74 200.00	84 500.00	88 400.00
Sindssygeasylet	93 805.00	100 730.00	117 000.00	139 659.62	160 300.00
Geistlighed og Kirkegaarde.....	22 400.00	22 500.00	23 000.00	23 900.00	25 700.00
Folkeskolen	172 700.00	224 000.00	245 500.00	272 500.00	300 000.00
Andre Læreanstalter	91 085.00	98 591.66	103 280.00	137 322.00	127 500.00
Fattigvæsenet	279 400.00	277 300.00	317 000.00	337 500.00	376 000.00
Arbeidsanstalten	55 300.00	57 800.00	59 700.00	64 700.00	63 870.00
Kommunens Bibliothek, Observatorium og Billedgalleri m. v.	8 620.00	8 465.00	8 600.00	8 600.00	15 100.00
Kommunens faste Eiendomme	9 000.00	9 000 00	13 000.00	34 735.00	42 350.00
Kjødkontrollen	-	-	-	13 800.00	18 300.00
Sjøbadet	1 400.00	2 200.00	4 400.00	1 050.00	900.00
Fiskebazaren.....	-	6 640.91	7 000.00	7 400.00	6 900.00
Renovationsvæsenet.. ...	107 400.00	110 760.00	119 500.00	127 000.00	130 600.00
Vandværkerne	9 000.00	11 000.00	11 000.00	10 000.00	9 000.00
Folkekjøkkenet.....	34 075.00	36 301.00	35 300.00	38 036.00	34 800.00
Skydsvæsenet	800.00	800.00	800.00	800.00	800.00
Renter af Laan	164 285.00	203 000.00	210 000.00	198 000.00	216 300.00
Afdrag paa Laan	152 700.00	152 700.00	152 700.00	178 300.00	197 700.00
Pensioner	1 650.00	1 950.00	3 000.00	3 450.00	7 730.00
Diverse Udgifter	18 880.00	31 690.00	103 093.35	113 000.00	59 698.00
Uforudseede og tilfældige Udgifter	19 245.00	15 251.43	20 226.65	30 518.63	41 200.00
Tilsammen	1 710 105.00	1 881 399.49	2 070 300.00	2 274 759.62	2 386 048.00

Nedenstaaende Tabel vil vise Fattigudgifternes Bevægelse i Femaaret:

Aar.	Understøttelse i Penge, Mad og Klæder.	Sygeudgifter.	Tilskud til Arbeidsanstalterne.	Fattighusene.	Lønninger.	Diverse.	Tilsammen.	Indtægter.		Fattigvæsenets Nettoudgift.
								Refusioner.	Diverse.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	151 899	119 418	16 700	1 864	15 146	2 324	307 351	25 200	940	281 211
1892.....	164 276	129 816	20 800	1 934	16 879	2 497	336 202	37 850	578	297 774
1893.....	155 598	137 359	24 000	2 411	16 946	1 332	337 646	36 155	945	300 546
1894.....	179 473	151 005	25 000	1 905	17 162	2 608	377 153	49 631	1 120	326 402
1895.....	239 711	153 886	30 836	4 200	12 982	8 270	449 885	53 593	904	395 388

Ved denne Tabel vil man ikke undlade at bemærke, at den stærke Stigning i Fattigvæsenets Indtægt under Rubriken Refusioner i 1892 væsentlig hidrører fra det af Statskassen ifølge Lov af 27 Juni 1891 overtagne Tilskud til visse Sindssyges Forpleining.

Ved Repræsentantbeslutning af 17 November 1891 blev det ved Fattigvæsenet ansatte Personale forøget, idet der bevilgedes Gage til en 2den Assistent ved Fattigforstanderens Kontor.

En overordentlig betydningsfuld Forandring i Administrationen af Bergens Fattigvæsen indtraadte i dette Femaar, idet Kommunestyret under 12 November 1894 vedtog en Ordning, der i alt væsentligt er overensstemmende med det Elberfeld'ske System, og i Forbindelse dermed fastsatte et Regulativ for Fattigunderstøttelsen, hvorved denne forøgedes i ikke ringe Mon. Den nye Ordning blev i Henhold til Fattiglovens § 77 stadfæstet ved kgl. Res. af 27 Marts 1895 og sat i Værk fra 1 Oktober s. A. Den beregnedes at ville foranledige en Merudgift paa Fattigbudgettet af mindst Kr. 35 000 aarlig. I hvilken Udstrækning Reformen har svaret til Forventningerne, vil det først i næste Beretning blive Anledning til at omtale; her skal dog bemærkes, at den syntes at blive modtaget med stor Interesse af Offentligheden, og at der til en Begyndelse ikke var Vanskeligheder ved at tilveiebringe det betydelige, arbeidsvillige Personale, som udkræves i en By af Bergens Størrelse. Hertil antages væsentlig at have bidraget den Omstændighed, at man her i Byen i Modsætning til andre Steder, hvor Systemet har været prøvet, optog Kvinderne i Sagens Tjeneste ved at bane Adgang for Magistrat og Formandskab til at beskikke dem til Fattigværger.

i. I Femaarets Løb er Gjennemførelsen af det landsvigtige Jernbaneanlæg Kristiania—Bergen bleven fastslaaet ved Storthingets Beslutning af 5 Marts 1894, i Anledning af hvilken Kommunestyret den 15 Juni n. e. vedtog

Bergens Overtagelse af det af Storthinget betingede Distriktsbidrag — 15 Pct. af Anlægssummen for Banedelen Voss—Taugevand — med Fradrag af Bergensamternes Bidrag.

Arbeidet med Udarbeidelsen af Udkast til ny Bygningslov for Bergen har været fortsat i Femaarets Løb, men maatte igjen afbrydes i Paavente af Landets almindelige Bygningslovs Vedtagelse paa Storthinget. Da denne var emaneret, er efter Femaarets Udløb Arbeidet med Bergensloven endelig bragt til Afslutning og kongelig Proposition fremsat for Storthinget i 1898.

Man skal derefter tillade sig at meddele en kort Beretning om de væsentligste af de inden Byen til Fremme af offentlige Formaal virkende Selskaber og Stiftelser.

1. Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme.

Om dette Selskabs Virksomhed i Femaaret skal man efter de udkomne Aarsberetninger meddele følgende Oversigt:

Hvad Arbeidet til Fremme af Østerskulturen angaar, har Selskabet ligesom i forrige Femaar ydet Assistance og Veiledning ved Driften af de allerede i Gang værende Anlæg samt ved Undersøgelse af flere nye Lokaliteter for Østerskultur, ligesom det har ydet Bidrag til et nyt Østerskompagni i Lindaas. Driften har ved de fleste Østersbanker været ledet med mere Omhu end tidligere, idet man overalt har faaet Øinene op for, at det giver gode Renter at holde Bankerne rene for Skadedyr og planmæssig at skille de sammenvoksne Østers fra hinanden og sprede dem.

Hvad Skjældriften angaar, har Selskabets Funktionærer stadig paa sine Reiser fremholdt Nødvendigheden af, at dette Fiske drives planmæssigt og med Forsigtighed og særlig tilraadet parcelvis Afhøstning og Opfisking af Skadedyr. Dette Fiske synes nemlig hidtil at have været drevet stærkere, end Bestanden taaler.

Forsøgene med kunstig Udklækning af Hummer har været fortsatte i Femaaret. Kunstig Udklækning af Torskerogn har kun været drevet ved Flødevigen ved Arendal, hvor der i Femaarets 3 første Aar blev udklækket henholdsvis 193½, 208 og ca. 240 Millioner Torskerogn. I 1894 udklækkedes — paa Grund af Vandets ringe Salthed i hele Februar — kun ringe Yngel, og i 1895 frøs Stamfiskene ihjel i de første Dage af Februar. Af de senere samme Aar indkjøbte Stamfiske udklækkedes ca. 85 Millioner Yngel.

I Femaarsperioden er der i Bergen bygget og igangsat en biologisk Station, hvis videnskabelig uddannede Bestyrer har fortsat de tidligere foretagne praktisk-videnskabelige Undersøgelser vedkommende Saltvandsfiskerierne. Til Fremme af Kjendskab til Kysten er der ophængt Karter paa flere Steder, og der er udsat Præmier for Frysning af Sild til Agn.

Til Fremme af Havfisket har Selskabet bidraget ved Oplysninger og Raad med Hensyn til Fangstfelt m. v. samt delvis ved Udsættelse af Præmier for de bedste Journaluddrag fra Deltagere i Dorgfiske efter Makrel, hvorhos der forsøgsvis er drevet Trawlfiske i Nordsøen og Sildefisket i Nordsøen er fortsat. Interessen for Havfisket har været stigende og flere Havfiskefartøier er bygget her i Landet.

Angaaende Forædling af og Forbedring i Fiskeprodukterne har Selskabet ogsaa i denne Femaarsperiode udviklet en meget omfangsrig Virksomhed væsentlig paa samme Maade som tidligere. Selskabets Funktionærer har reist om og givet Veiledning og der er for Interesserede anskaffet Tegninger til Fryserier, Frysemaskiner og Røgerier, baade Kold- og Varmrøgerier, samt til hermetiske Fabriker.

Præmier for vel tilvirket Klipfisk er som tidligere uddelt, og der er udgivet en Brochure om og meddelt Veiledning i Tilvirkning af Makrel for Amerika, hvorhos Forsøgene med at fjerne «Mid» (Mugsop) paa Klipfisk har været drevne.

I 1891 er der i Bergen oprettet en Forsøgsstation for Tilvirkning af Fiskeprodukter, hvis Plan er approberet under 12 Marts 1891. Den begyndte sin Virksomhed 1 Februar 1893 med Oplærelse af unge Mænd i de forskjellige Maader at konservere og forædle Fiskeprodukter paa, hvorhos Undervisning er givet i Statsøkonomi, Redskabslære og Naturhistorie.

Selskabets Kontor har fortsat sin Virksomhed som tidligere med Veiledning og Raad, deriblandt med Veiledning ved Forhyring af Fiskere.

Ogsaa i indeværende Periode er Fiskerimuseet med Bidrag af Brændevinssamlaget betydelig forøget. Det holdes aabent Onsdag og Lørdag.

Selskabets Bibliothek omfatter 1500 Bind, og det af Selskabet udgivne Blad «Norsk Fiskeritidende» udgaves i 1891, 1892 og 1893 i 3 000 Exemplarer, men udgaves i 1894 og 1895 i 4 000 Exemplarer.

Selskabet har deltaget i Udstillinger i Kristiansund N. og Tromsø.

Selskabet og dets Filialer har i hele Femaarsperioden nydt Statsbidrag, i 1891 Kr. 40 000, i 1892 Kr. 37 500, i 1893 Kr. 46 000, i 1894 og 1895 Kr. 50 000 i hvert Aar.

2. Bergens Samlag for Brændevinshandel.

Samlagets Virksomhed har i Femaarsperioden været fortsat med det samme Antal Udskjænknings- og Udsalgssteder som i foregaaende Periode med en samlet Omsætning af 314 952 Liter i 1891, 324 123 Liter i 1892, 338 485 Liter i 1893, 319 719 Liter i 1894 og 301 951 Liter i 1895. Desuden har Samlaget havt Udskjænkning af Øl og Vin, i de 3 første Aar af Femaarsperioden fra 4 og i de 2 sidste Aar fra 3 Steder med en samlet Omsætning af 108 484 Liter i 1891, 92 706 Liter i 1892, 93 573 Liter i 1893, 97 677 Liter i 1894 og 54 009 Liter i 1895. Sidstnævnte Afdeling af Samlagets Virksomhed har i Femaaret givet et samlet Tab af Kr. 21 589.62 eller gjennemsnitlig Kr. 4 317 80 aarlig. Med Fradrag af disse Tab stiller Nettooverskudet af den hele Virksomhed sig saaledes:

i 1891	Kr.	159 303.03
- 1892	-	163 159.40
- 1893	-	164 680.61
- 1894	-	170 076.07
- 1895	-	175 566.07

Af Overskudet er uddelt til almennyttige Øiemed:

for 1891	Kr.	158 291.24
- 1892	-	162 201.84
- 1893	-	163 781.44
- 1894	-	169 154.68
- 1895	-	125 566.07,

medens Resten af 1895 Aars Overskud blev afsat til fremtidig Støtte for Samlagets Funktionærer, og Resten af Overskudet for de øvrige Aar afskreves paa Inventariet.

Det i Femaaret disponerede Driftsoverskud blev anvendt paa følgende Maade:

1. Ulfsnesøens Opdragelsesanstalt:			
a) Driften	Kr.	18 200	
b) Fond	-	17 550	
			Kr. 35 750
2. Bergens Skov- og Træplantningsselskab:			
a) Fjeldveiens Anlæg	Kr.	21 000	
b) Fjeldveiens og Fløiveiens Vedligehold	-	8 800	
c) Træplantningsvirksomheden	-	8 700	
d) Afbetaling af Fjeldstuens Pantegjæld	-	4 000	
e) Forbindelsesvei fra Bellevue til Kalvedalen	-	1 000	
			- 43 500

3.	Bergens Museum:		
	a) Anvendelse for Bibliotheket	Kr. 19 000	
	b) Fond - —	- 20 000	
	c) Indkjøb af national-ethnografiske Gjenstande	- 5 000	
			Kr. 44 000
4.	Bergens Guttehjems Kapitalfond		- 16 000
5.	Arbeiderforeningens nye Asyl:		
	a) Kapitalfond	Kr. 3 000	
	b) Driften	- 2 000	
			- 5 000
6.	Magdalenahjemmet, Driften		- 2 000
7.	Bergens nye Totalafholdsforening		- 2 500
8.	Foreningen for den indre Mission		- 3 000
9.	Bergens nationale Scene		- 25 000
10.	Bergens offentlige Bibliothek		- 40 000
11.	Venteværelserne for Arbeidere		- 26 000
12.	Bergens Sømandshjem		- 10 000
13.	Bergens Diakonissehjem		- 28 640
14.	Nygaardsparken		- 17 500
15.	Ferieophold paa Landet for Folkeskolens Elever		- 9 500
16.	Goodtemplarlogernes Eiendom paa Baneveien, til Afbetaling paa Gjælden		- 5 000
17.	Ladegaardens Børneasyl		- 13 500
18.	Stiftelsen «Ebenezer», Hjem for løsladte Kvinder i Kristiania		- 400
19.	Kuranstalten «Heimdal» pr. Moss, til Fripladse		- 2 500
20.	Slöjdskolen		- 45 700
21.	Industrien for Smaapiger af Arbeidsklassen		- 3 800
22.	Foreningen til Værn for enligt stillede Kvinder:		
	a) Eiendommen	Kr. 19 000	
	b) Driften	- 13 000	
			- 32 000
23.	Offentlige Legepladse		- 12 000
24.	Haandværkernes Aldershjem, til Afbetaling paa Eiendommens Gjæld		- 7 000
25.	Fiskeriselskabets Museum		- 10 000
26.	Haakonshallens Restauration		- 9 000
27.	Vestlandske Kunstindustrimuseum		- 26 000
28.	Bergens Fængselsselskab		- 13 000
29.	Selskabet til Videnskabelighedens Fremme i Bergen, til Arbeiderforelæsninger		- 4 500
30.	En permanent Udstillingsbygning i Bergen		- 37 058
31.	Friundervisning for Kvinder		- 4 000
32.	Bergens Ynglingeforening, til Afbetaling paa Eiendommens Gjæld		- 14 000
33.	Træplantningen paa Nordnes		- 24 000
34.	Totalafholdsselskabet «Fremad»		- 2 400
35.	Bergens Døvstummeforening		- 4 800
36.	Bergens Turnforenings Byggefond		- 11 000
37.	Foreningen til forsømte og forvildede Børns Redning		- 15 000
38.	Goodtemplarlogen «Olaf Kyrre», Afbetaling paa Eiendommens Gjæld		- 5 000
39.	Børneasylet, beliggende inden Nykirkens Menighed:		
	a) Eiendommen	Kr. 13 000	
	b) Driften	- 9 500	
	c) Fond	- 2 000	
			- 24 500
40.	Skoleskibet «Bjørgvin»:		
	a) Skibets Anskaffelse	Kr. 7 491	
	b) Driften	- 11 000	
			- 18 491
41.	Kysthospitalet og Rekonvalescenthjemmet for Vestlandet		- 23 000
42.	Den biologiske Station		- 10 131
43.	Et nyt Folkebad		- 13 000
44.	Johan Schumann, til Udgivelse af Landbrugsskrifter		- 200
45.	Bergens Maiforening		- 2 000
46.	Bergens Havnemission		- 2 500
47.	Indkjøb af et Grundstykke til en Lege- og Idrætsplads		- 17 176

48.	Direktør Flood til Oprettelse af Kuranstalt for Drikfældige af Arbeidsklassen	Kr.	1 000
49.	Dr. Holm, Nes, Hedemarken, Fripladse ved hans Kuranstalt for Alkoholister	-	1 200
50.	Dr. Wieseners Folkebad, til Dækkelse af Underbalancen	-	1 747
51.	Haandværkssvendenes Aldershjems Byggefond	-	8 000
52.	Det national-ethnografiske Museum	-	8 500
53.	Musikselskabet «Harmonien» til et Orkesterfond	-	5 500
54.	Bergens Turistforening til gratis Aftenkoncerter i Byens Parker	-	5 500
55.	Fattige Børns Beklædning	-	1 000
56.	Svagelige trængende Syerskers Landophold	-	2 500
57.	Søndre Bergenhus Amts og Bergens Bys Landhusholdningsselskab	-	2 000
58.	Husflidsforeningen for Bergens By og Stift	-	4 000
59.	Bergensudstillingen i 1898	-	14 000
60.	Bergens Sømandssamfunds Aldershjem	-	2 000
61.	Bergens Kreds af Norsk Redningsselskab	-	1 000
62.	Fond til fremtidig Støtte for Samlagets Funktionærer	-	50 000

For Drukkenskab arresteredes der i 1891: 1 047 Personer, i 1892: 690, i 1893: 815, i 1894: 948 og i 1895: 1 381.

3. Bergens Haandværkerforening.

Medlemmernes Antal, som ved Begyndelsen af Femaarsperioden var 313, var ved dennes Udgang steget til 427. Bibliotheket, som i 1891 kun havde ringe Søgning, blev det følgende Aar besluttet nedlagt undtagen for de tekniske Værkers Vedkommende. Aldershjemmets Gjæld, der ved Femaarets Begyndelse udgjorde Kr. 12 000, var ved Bidrag fra Brændevinssamlaget og Sparebanken helt betalt inden Udgangen af 1894. Hjemmets Opførelse helt færdigt kostede Kr. 84 000. Det ydede ved Femaarsperiodens Udgang 31 Fripladse og 10 Leiepladse.

Understøttelseskassens Legatfond, der i 1895 ved Skomager E. Eriksens testamentariske Gave erholdt en Forøgelse af hele Kr. 10 000, udgjorde ved nævnte Aars Udløb Kr. 87 482 mod ca. Kr. 72 000 ved Femaarets Begyndelse. Af Renterne har i hvert af de 5 Aar været udbetalt mellem Kr. 1 500 og Kr. 1 700 til trængende Familier inden Haandværkerstanden.

Af Skolefondet, der ved Udgangen af 1895 udgjorde Kr. 3 826, har aarlig været udbetalt Kr. 200 til Skolepenge for trængende Haandværkeres Sønner.

Foreningens Kunstindustriudlodning har i Femaaret stadig været i god Fremgang, ligesom Foreningen ved Diskussionsmøder og paa anden Maade har søgt at fremme den Bergenske Haandværksstands Udvikling paa forskjellige Omraader.

4. Bergens Haandværks- og Industriforening.

Foreningen, der stiftedes i 1886, og som ved Udgangen af forrige Femaarsperiode havde 64 Medlemmer, havde ved Udgangen af Aaret 1895 et Medlemsantal af 97.

Foruden det i forrige Beretning om den økonomiske Tilstand i Bergen omhandlede Bidrag af Kr. 80 000 til en permanent Udstillingsbygning her i Byen har Foreningen i 1895 tilstillet Byggekomiteen et yderligere Bidrag af Kr. 35 000. I 1895 blev ogsaa inden Foreningen tegnet et Bidrag af ca. Kr. 11 000 til Bergensudstillingen i 1898. Foreningen, der som tidligere har staaet i Forbindelse med Landets øvrige Haandværks- og Industriforeninger, lod sig i 1893 repræsentere ved det af den norske Fællesforening for Haandværk og Industri afholdte Generalmøde i Trondhjem. Forøvrigt har den i den heromhandlede Periode ligesom tidligere søgt at fremme sit Formaal ved Foredrag og Diskussion m. v. I Henhold til et derom i 1892 fra Foreningen fremsendt Andragende har Bergens Kommune bevilget de fornødne Midler til Afholdelse af kunsthistoriske og kunstindustrielle Foredrag ved Bergens tekniske Aftenskole.

5. Bergens Skipperforening.

Foreningens Medlemsantal, der i 1890 var 162, udgjorde ved Udgangen af 1895 288. Understøttelseskassens Beholdning, Grundfond og Understøttelsesfond forøgedes i Femaaret fra Kr. 24 869.31 til Kr. 27 476.31. Til trængende Medlemmer og til afdøde Medlemmers trængende Efterladte har der i Femaaret gjennemsnitlig været udbetalt ca. 800 Kr. aarlig; ligeledes har Renterne af de af Foreningen bestyrede Legater været uddelt.

I Foreningens Assuranceindretning for Søfolks Tøi har i Femaaret været forsikret:

i 1891	paa	1 249	Policer	Kr.	249 530
- 1892	-	1 118	—	-	229 005
- 1893	-	1 130	—	-	237 190
- 1894	-	1 180	—	-	250 850
- 1895	-	1 024	—	-	238 130

Indretningen har i 1895 faaet nye Love, hvorefter Adgangen til at tegne Forsikring er noget udvidet.

Foreningen har i sine Møder, der i de senere Aar har været noget hyppigere afholdt end tidligere, og som gjennemgaaende har været godt besøgte, drøftet forskjellige Spørgsmaal af Interesse for Standen.

Foreningen, der i 1891 feirede sit 25 Aars Jubilæum, indkjøbte i 1894 den Bergens Kommune tilhørende Eiendom Smaastrandgaden 8, paa hvilken Tomt der i 1895 besluttedes opført en større Murbygning, hvori Foreningen skulde have sine Lokaler, og som forøvrigt besluttedes bortleiet.

Fondet for Oprettelse af et Lærlingeskib for unge Søgutter i Bergen er i Femaaret forøget fra Kr. 1 503.23 til Kr. 1 670.38. Dets Renter anvendes siden 1894 til Driften af det i 1890 af en uafhængig af Skipperforeningen nedsat Komite med Bidrag af Private i 1890 indkjøbte Skoleskib, Barkskib «Bjørgvin», der begyndte sin Virksomhed i 1891 med Oplærelse af 32 Gutter, i 1892 er oplært 33 Gutter, i 1893 og 1894 34 Gutter i hvert Aar og i 1895 36 Gutter i de Manøvrer og Arbeider, som forekommer ombord i et Seilskib, hvorhos der i 1894 og 1895 er meddelt 4 Elever i hvert Aar Stuertuddannelse. Skoleskibet, hvis Drift er bestridt ved Bidrag af Bergens Samlag for Brændevinshandel, Sparebanken og Private, havde i 1895 et Driftsfond stort Kr. 5 366.64.

Sømandshjemmet har i Femaaret fortsat sin Virksomhed som tidligere. Det besøgtes i 1891 af 454 Personer, i 1892 af 400 Personer, 1893 af 478 Personer, i 1894 af 392 Personer og i 1895 af 445 Personer.

6. Bergens Arbeiderforening.

Foreningens Bestyrelse har herom afgivet følgende Beretning:

«Bergens Arbeiderforening har i Femaaret virket med de samme Formaal for Øie som tidligere, nemlig: gjensidig Understøttelse i Sygdom og Død samt Udbredelse af Oplysning, Flid og Orden blandt Medlemmerne. For en Kontingent af 25 Øre pr. Uge for Mænd og 15 Øre for Enker yder den i Sygdomstilfælde Lægehjælp og Medicin samt Sygepenge 4 Kr. pr. Uge i 4 Uger hvert Halvaar, i Tilfælde af Død 80 eller 100 Kr. som Begravelsesbidrag. Medlemmerne har Adgang til Læseværelset, hvor Bøger, Tidsskrifter og Aviser er til Afbenyttelse. Foreningen har et Laanefond, hvoraf Medlemmerne i Trangstilfælde kan faa Laan af indtil 40 Kr. Endvidere har gamle, værdige og trængende Medlemmer Adgang til Optagelse i et af Foreningens 2 Asyler, hvor de faar fri Bolig og Brænde.

Foreningen talte ved Femaarets Begyndelse 1 647 betalende Medlemmer, men dette Antal var ved Udgangen af Femaaret sunket ned til 1 520 — en Omstændighed, som vistnok for en Del kan tilskrives endel i de senere Aar oprettede konkurrerende Foreninger med lignende Formaal, men som nok ogsaa maa siges at være en Følge af manglende Omtanke hos Arbeiderne for itide at sikre sig Hjælp i Tilfælde af Sygdom og Død.

Femaaret har været en betydningsfuld Periode i Foreningens Historie. Da dens Lokale med tilhørende Grund, som den har eiet siden 1859, ikke gav Indtægter i Forhold

til dens Værdi, besluttede Generalforsamlingen i 1891 at sælge den hele Eiendom, dersom et Bud af 350 000 Kr. kunde opnaaes. Dette Bud erholdt man imidlertid ikke; men da man senere i 1894 blev budt 300 000 Kr., besluttedes, at Eiendommen skulde sælges for denne Pris. Den 1 Juni 1895 flyttede man, efterat en Afskedsfest var afholdt, ud af Lokalet og over i en tætved beliggende Eiendom, som man havde leiet af Kommunen. Forhaabentlig vil det ikke vare ret længe, før man atter kan bo i eget Lokale. Et Beløb af 50 000 Kr. af den indkomne Salgssum blev efter Beslutning af Generalforsamlingen Høsten 1895 afsat til Anskaffelse af Lokale. I 1891 viste Kommunen Foreningen den Imødekommenhed paa dens Andragende at skjænke en lun og vakkert beliggende Tomt til et nyt Asyl. Grundmuren til dette lagdes 1892, og Bygningen blev færdig 1893, men toges først i Brug Paaske 1894, i hvilken Anledning en særdeles hyggelig Fest blev afholdt. I dette Asyl, der foruden Tomten koster ca. 70 000 Kr., har 24 Ægtepar og 8 enlige Mænd samt 14 Enker en lys og hyggelig Bolig.

Hvad Foreningens Virksomhed forøvrigt angaar, vil sees af følgende Uddrag af Regnskaberne for Femaaret:

Medlemmernes Indskud var i 1891 Kr. 18 891.93, i 1892 Kr. 18 317.85, i 1893 Kr. 17 985.34, i 1894 Kr. 17 856.83 og i 1895 Kr. 17 683.48. Hertil kommer Indtrædelsespenge henholdsvis Kr. 77.60, Kr. 46.00, Kr. 68.00, Kr. 107.60 og Kr. 87.20.

Af de øvrige Indtægter udgjorde Leieindtægten i de samme Aar Kr. 7 010.50, Kr. 7 175.02, Kr. 8 088.00, Kr. 8 770.33 og Kr. 3 528.00. Renteindtægten var Kr. 410 83, Kr. 468.84, Kr. 570.99, Kr. 603.60 og Kr. 7 533.09.

Af Udgifterne hidsættes:

Begravelsesbidrag:	Kr. 6 080.00,	Kr. 7 560.00,	Kr. 7 040.00,	Kr. 5 780,00 og	Kr. 7 000.00.
Sygepenge:	- 4 782.00,	- 4 918.00,	- 4 192.00,	- 5 188.00 -	- 5 448.00.
Medicin:	- 5 927.63,	- 5 528.01,	- 4 620 48,	- 6 320.76 -	- 6 991.23.

Lægernes Løn var Kr. 3 600.00 aarlig og Regnskabsførerens Kr. 1 000.00 aarlig.

Foreningen eiede den 31 December 1895 Kr. 328 954.53.»

7. Bergens nye Totalafholdsforening.

Foreningen, som ved Udgangen af 1891 talte 595 voksne Medlemmer, havde ved Udgangen af 1895 1 216 saadanne. I 1894 er stiftet en Børneforening, en Kvindeforening og en Sangforening, hvis Medlemsantal ved Udgangen af 1895 udgjorde henholdsvis 300, 18 og 20. I 1895 stiftedes derhos inden Foreningen en Strygekvartet. Der har været afholdt ugentlige Opbyggelses- og Afholdsmøder.

8. Aktieselskabet til Opførelse af Arbeiderboliger.

Selskabet eier fremdeles 6 Huse, der gjennemsnitlig har været beboet af ca. 300 Mennesker. Bygningerne, hvis Assurancesum uforandret er Kr. 65 000, indbringer en aarlig Leie af Kr. 5 420. Aktiekapitalen, hvoraf der efter Statuterne ikke maa svares over 4 Pct. Udbytte, udgjør Kr. 56 250, fordelt paa 281¼ Aktier à Kr. 200.

9. Foreningen for forsømte og forvildede Børns Redning.

Foreningens Virksomhed har i Femaaret (dens 50de til 54de Virkeaar) naaet et Omfang som aldrig før. I 1894 gik Antallet af Børn under Foreningens Forsorg endog op til 64. Man var imidlertid da saaledes stillet, at man foreløbig maatte afslaa at optage flere Børn. Antallet var derfor ved Femaarets Udgang gaaet ned til 49.

Foreningen, hvis Bestyrelse har udtalt som sin glædelige Erfaring, at et Flertal af dens Børn er gjengivne Samfundet som hæderlige og nyttige Borgere, har foruden Gaver erholdt et aarligt Bidrag af Bergens Sparebank af Kr. 1 600 og af Bergens Samlag for Brændevinshandel i hvert af Aarene 1891 og 92 Kr. 2 000, i 1893 og 94 Kr. 3 000 og i 1895

Kr. 4 000. Desuden eier Foreningen et Fond paa Kr. 10 000, der ved et extraordinært Bidrag af Samlaget stort Kr. 20 000 er steget til Kr. 30 000. Fondets Renter lægges indtil videre til Kapitalen.

10. Børnehjemmet «Anna Jebsens Minde»

har i Femaaret gjennemsnitlig forsørget 33 Børn aarlig. Ved Udgangen af 1895 udgjorde Hjemmets Kapitalfond Kr. 142 700, der for den allerværsentligste Del er udsat mod Pant i fast Eiendom, og dens Reservefond Kr. 2 564.03, der henstaar i en Bank.

11. Bergens Børneasyl.

De aarlige Indtægter og Udgifter har i Femaaret udgjort henholdsvis Kr. 5 825 og Kr. 6 006. De Asylet tilhørende Legater beløb sig ved Udgangen af 1895 til Kr. 14 000. Til den med Asylet forbundne Skole for Smaapiger yder Kommunen aarlig Kr. 1 040 og Bergens Sparebank Kr. 1 600.

12. Bergens Guttehjem,

hvis Virksomhed i Femaaret har været drevet paa samme Sted og i samme Spor som i tidligere Aar, havde ved Udgangen af 1895 27 Gutter; det høieste og stadigste Antal Gutter i Femaaret har været 34. Gutterne, der samtlige besøger Bergens Folkeskole, søges i Fritiden sysselsat paa bedste Maade, med Læsning og Leg, med Træslöjd, Straafletning, Havearbeide o. a. Enkelte besøger Bergens Slöjdskole og den tekniske Aftenskole, hvor de velvilligen er indrømmet Friplads. Gutternes Opførsel har i det store og hele taget været noksaa upaaklagelig; Sundhedstilstanden har gjennemgaaende været særdeles god. I hele Femaaret har Hjemmet til samtlige Gutter faaet gratis Sommerophold paa Landet samt gratis Reise i den Anledning med Jernbane og Dampskib.

Anstaltens Grundfond, der ved Udgangen af forrige Femaar udgjorde Kr. 55 383.53, var ved Udgangen af 1895 steget til Kr. 76 842 06 ved Bidrag af Bergens Samlag. For at erholde den sidste Forøgelse har Statuterne maattet forandres derhen, at Bestyrelsens Valg paa nye Bestyrelsesmedlemmer skal godkjendes af Bergens Stiftsdirektion. I Femaaret har der været afholdt en Bazar og foretaget en større Pengeindsamling. Paa Hjemmets Eiendom, der koster Kr. 28 057.90, hviler endnu som Gjæld Kr. 18 100.

13. Bergens Indremissionsforening,

hvis Medlemsantal ved Udgangen af 1895 var 976, har væsentlig med lønnede Arbeidere, hvoraf et Par har været theologiske Kandidater, i Femaaret fortsat sin Virksomhed som tidligere. Foreningens Søndagsskole samler aarlig ca. 2 400 Børn, som undervises af ca. 100 Lærere og Lærerinder. I Femaaret afsluttedes det 3die Kursus for Arbeidere i den indre Mission. Der arbeidedes efter den samme Plan som ved de foregaaende Kurser. Elevantallet var 26.

Renterne af Henr. M. Mohns Legat, der forvaltes af Foreningens Bestyrelse, anvendes fremdeles til Opfostring af fattige Børn.

14. Foreningen til Evangeliets Forkyndelse for skandinaviske Sømænd i fremmede Havne.

Foreningens Organisation har ikke undergaaet nogen Forandring i Femaaret.

Foreningen har Stationer i 11 Havne, hvor Arbeidet udføres af 10 Præster, 11 Assistenter, hvoraf 1 theologisk Kandidat, og 3 Vagtmestere. Foreningen eier fremdeles 10 Kirker og 2 Forsamlingslokaler med Læseværelser samt Præstebolig i 2 Havnestæder, hvilke Eiendomme har en omtrentlig samlet Værdi af Kr. 400 000. Paa en af

Kirkerne hviler en Gjæld af ca. Kr. 8 000. Foreningens Organ, «Bud og Hilsen», har et Abonnentantal af 4 500.

Foreningens Indtægter og Udgifter i Femaaret vil erfares af følgende Tabel:

Aar.	Indtægt.	Udgift.	Beholdning (pr. 1 April).
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	94 845.57	92 779.91	104 213.27
1892	98 754.27	99 300.75	106 278.93
1893	102 544.75	108 087.37	101 898.62
1894	84 657.34	102 191.98	98 656.00
1895	103 293.60	92 261.88	81 121 36

15. Vestlandske Kunstindustrimusæum.

Siden sidste Femaarsberetning er Musæets Samlinger paa alle Omraader blevet betydelig forøgede, dels derved, at det ved extraordinære Tilskud fra Staten og Private sattes istand til at deltage ved en større kunstindustriel Auktion, nemlig over Hammers Stockholmske Samlinger i 1891, dels ved omfattende Indkjøb i Ind- og Udland, saa de forskjellige Brancher nu formaar at byde det interesserede Publikum et Materiale af stor kunstindustriel Betydning.

Ligeledes er Bibliotheket og Samlingen af Mønsterblade i stadig Udvikling. Bibliotheket talte ved Udgangen af 1895 ca. 2 000 Bind og Mønsterbladene, ordnede i 125 Mapper, udgjorde et Antal af ca. 7 000.

Musæet har i Femaaret været besøgt af ca. 41 000 Besøgende, Læseværelset af 1 094 Studerende, og Hjemlaan af Bøger og Blade har fundet Sted i et Antal af 961.

I 1891 udgaves en med historiske og tekniske Oplysninger forsynet «Fører gjennem Samlingerne» samt en systematisk ordnet Bibliothekskatalog. Aarlig udgives illustreret Beretning om Musæets Virksomhed.

En Række Specialudstillinger af megen Interesse har været arrangerede af Musæet. I Januar 1892 aabnedes Rækken med en Textiludstilling, der omfattede ca. 600 Gjenstande, nemlig kostbare Herre- og Damedragter fra 18de Aarhundrede, Guld- og Silkebroderier, Applikationsarbeider, Kniplinger, Hvidsøms- og Uldgarnsbroderier, vævede Tæpper, Stoffe fra Kina, Japan og Indien m. m. m. I November s. A. fandt en ny Fagudstilling Sted, hvis Opgave var at give en Oversigt over Bogtrykkerkunstens Udvikling fra dens Begyndelse til vore Dage i Forbindelse med en Række Gjengivelser af repræsentative Bogbind fra Middelalder til Nutid. I 1893 afholdtes ligeledes to Specialudstillinger, hvoraf den ene gav en historisk Oversigt over Guld- og Sølvarbeidets Udvikling i saa stor Udstrækning, som Materiale kunde forskaffes. Dette lykkedes over Forventning, idet ikke mindre end 714 Gjenstande var udstillede, omfattende et Tidsrum fra Middelalderens Slutning til Tiden omkring 1820. Den anden Udstilling gav et interessant og instruktivt Billede af Kunstvævningen i Norge og Sverige. Da Pladsen i Musæet efterhaanden blev mere og mere optaget, har man ikke senere kunnet arrangere lignende Udstillinger.

Imidlertid blev en anden Art af Udstillinger igangsat. Efter i 1893 fra forskjellige Kanter at have erholdt Anmodning om at støtte Bestræbelser for Fremme af den stedlige Husflid, besluttede man paa forskjellige Steder at foranstalte Udstillinger af saadanne Gjenstande i Musæets Samlinger, der maatte ansees egnede til Forbilleder for den nationale Husflid, samt Afholdelse af Foredrag over Husflidens Art og Betydning. Saadanne Udstillinger i Forbindelse med Foredrag af Musæets Direktør har i Femaaret været afholdt paa Vossevangen, Stavanger, Førde (Søndfjord), Ullensvang og Volden (Søndmør). Disse Arrangements har overalt vakt Befolkningens levende Interesse, ligesom der foreligger Vidnesbyrd saavel i Pressen som i Breve om den Støtte, som Bestræbelsen for Fremme af den stedlige Husflid derigjennem har faaet.

Musæet har i Femaaret modtaget følgende offentlige Bidrag: Fra Bergens Samlag 1891 Kr. 4 000, 1892 og 93 Kr. 5 000 aarlig, 1894 og 95 Kr. 5 500 aarlig, fra Bergens Sparebank 1891—93 Kr. 1 000 aarlig, 1894 og 95 Kr. 1 500 aarlig, Statsbidrag 1891 Kr. 5 000, 1892—94 Kr. 7 000 aarlig og 1895 Kr. 8 000.

16. Foreningen for populære Forelæsninger

har fortsat sin Virksomhed som i det foregaaende Femaar, udelukkende ved egne Midler. De afholdte Foredrag af indbudne Videnskabsmænd har fremdeles været tilgjængelige ogsaa for andre end Forelæsningsforeningens Medlemmer mod en moderat Forhøielse af Billetprisen. Lærere og Lærerinder har fremdeles havt Adgang for nedsat Pris, ligesom endel Fribilletter har været uddelte.

Besøget ved Forelæsningerne har været varierende, delvis meget godt.

Efterat Bergens Musæum har overtaget Bestyrelsen af «Foredragene for Hvermand» (Arbeiderforedragene), har denne Forening ophørt med de tidligere Tiøresforedrag.

17. Bergens Kunstforening.

Medlemstallet, der ved Udgangen af 1890 var 965, udgjorde i hvert af de følgende Aar: 932 i 1891, 914 i 1892, 896 i 1893, 875 i 1894 og 867 i 1895.

Regnskabet viser en gjennemsnitlig Aarsindtægt af 9 à 10 000 Kr. og en tilsvarende Udgift.

Der afsættes fremdeles 7 Pct. af Indtægten til Forøgelse af Bergens Billedgalleri. I Femaarets Løb er Galleriet gjennem Kunstforeningen forøget med 13 Malerier, 10 Haandtegninger, 1 Radering og 2 plastiske Arbeider.

Der har i denne Periode — foruden Kunstforeningens almindelige Udstillinger — i dens (og Billedgalleriets) Lokale været afholdt 8 særskilte Udstillinger, blandt hvilke en af Statens Efterudstillinger.

I Femaaret har i Kunstforeningens egen Udstilling været udstillet ialt 1 275 Kunstværker til en Værdi af ca. Kr. 420 000, af hvilke — foruden Kunstforeningens egne Indkjøb — 60 er solgt til Private for tilsammen ca. Kr. 20 000.

Foruden af Kunstforeningens egne Medlemmer har dens Udstillinger været besøgte af omkring 500 entrébetalende Besøgere aarlig.

I Femaarets Løb har Kunstforeningen indbetalt sit Bidrag til den permanente Udstillings nye Bygning, hvor Foreningen er sikret et udmærket Lokale, der er taget i Brug i 1896.

I 1893 blev efter Kunstforeningens Initiativ stiftet — for at knyttes til Billedgalleriet — en særskilt Samling af Stik, Haandtegninger m. v., paa Grundlag af 133 Stykker, der allerede forefandtes i Kunstforeningens og Billedgalleriets Besiddelse. Denne Samling er i de to følgende Aar betydelig forøget, bl. a. ved af Bergens Musæums der deponerede 153 Kobberstik og Haandtegninger.

18. Stiftelsen for ugifte Fruentimmer

har fortsat sin Virksomhed. Dens Formue er i Femaaret steget fra Kr. 122 781.29 til Kr. 150 456.37; Fripladsenes Antal er forøget med 1 i 1892 og 1 i 1894, hvorefter det ved Udgangen af 1895 udgjorde 21.

I 1895 androg Stiftelsens Indtægter til et Beløb af Kr. 8 603.42 og dens Udgifter til Kr. 7 838.32.

19. Understøttelsesforeningen for ældre Tjenere af Kvindekjønnet.

Foreningen har forøget sit Grundfond fra Kr. 39 737.96 i 1891 til Kr. 45 067.16 i 1895 og uddelt aarlig fra 34 (i 1891 og 92) til 40 (i 1893—1895) Livrenter à Kr. 60

samt derhos i Femaaret tilstaaet 26 Tjenestepiger hædrende Gave, bestaaende af en Sølvspiseske.

Medlemmernes Antal er gaaet ned fra 188 til 164.

Kontingenten har gjennemsnitlig udgjort Kr. 558 aarlig, hvorhos Foreningen af det nyttige Selskab har erholdt et aarligt Bidrag, der for de sidste Aar har andraget til Kr. 300.

20. Foreningen for fattige Barselkoners Understøttelse

har ved Hjælp af et aarligt Bidrag af Sparebanken, stort Kr. 1 000, fortsat sin Virksomhed væsentlig ved at uddele Mad, Bespisningsbilletter og Klæder; den har i Femaaret understøttet 284 Koner, varierende fra 45 til 70 aarlig, og har seet sig istand til at indvilge de fleste af de fremkomne Andragender.

21. Den frivillige kirkelige Fattigpleie

har i samtlige Byens Kirkesogne fortsat sin Virksomhed i de tidligere Spor.

Diakoner og Diakonisser (Menighedslemmer) har tilseet de Fattige, søgt at skaffe dem Arbeide eller privat Bistand og i Mangel deraf Bidrag af Fattigpleiens Kasse, saalangt Midlerne strakte.

Disse, der væsentlig indkommer gjennem Kirkebøsserne, men for en Del ogsaa ved Gaver i Penge og Fødevarer samt Klædningsstykker fra Menighedslemmer, er imidlertid ikke store, idet Indtægterne i Femaaret gjennemsnitlig udgjorde:

a)	i Domkirkens	Sogn	Kr.	2 843.30	aarlig,
b)	- Korskirkens	—	-	3 994.30	—
c)	- Nykirkens	—	-	2 982.04	—
d)	- Mariakirkens	—	-	1 574.00	—
e)	- Sandvikskirkens	—	-	2 164.59	—
f)	- Johanneskirkens	—	-	5 081.45	—
		Tilsammen	Kr.	18 639.68	aarlig.

Den frivillige kirkelige Fattigpleie, hvis Virksomhed fra først af nærmest hvilede paa den Grundsætning, at dens Understøttelse kun skulde omfatte saadanne, der ikke fik Hjælp af det offentlige Fattigvæsen, maatte efterhaanden opgive denne Holdning, og det kom sluttelig dertil, at Størsteparten af Diakonaternes Fattige hørte til dem, der støttes af det kommunale Fattigvæsen. Heri antages den i 1895 stedfundne Indførelse at Elberfeldsystemet at have medført Forandring, saaat den frivillige Fattigpleie fremtidig kan indskrænke sin Virksomhed til det Felt, der laa i dens oprindelige Plan.

22. Det nyttige Selskab.

Selskabets Formue udgjorde 18 Oktober 1890	Kr.	41 410.70
hvoraf det faste Fond - — —	-	12 860.00
Selskabets Formue - — 1895	-	42 634.43
hvoraf det faste Fond - — —	-	13 141.70
Selskabets Indtægter fra 18/10 1890 til 18/10 1895 udgjorde	-	12 390 90
Medlemmernes Antal har gjennemsnitlig været 110.		
Selskabets Indtægt af B. Voss & Hustrus Legat, hvorom nævnt i forrige Indberetning, har i Femaaret været	-	6 593.91
Af nævnte Legatmidler, der skal anvendes væsentlig til Byens og Omegns Forskjønnelse, er fra 18/10 1890 til 18/10 1895 ydet Bidrag til Skov- og Træplantningsselskabet	-	4 100.00
Til Komiteen for Nordnesparkens Beplantning	-	1 200.00
- — - Legepladse	-	500.00
- — - Bygning af Sælpark	-	500.00

Af Selskabets ordinære Midler er i nævnte Femaar ydet Bidrag til Ynglingeforeningen	Kr.	1 000.00
Til Selskabet for ældre Tjenere af Kvindekjønnet	-	1 500.00
- Komiteen for Bygning af Sælpark	-	900.00
- Bergens Skov- og Træplantningsselskab	-	1 200.00
- Komiteen for Nordnesparkens Beplantning	-	1 000.00
- — - Dr. Wieseners Folkebad	-	500.00
- — - Regulering af «Lassens Minde» («Forskjønnelsen»)	-	1 700.00
- Vedligehold og Nyanskaffelse af Hvilebænke	-	1 800.00

23. Bergens Skov- og Træplantningsselskab

har i Femaaret fortsat sine Arbeider med Plantning af Naale- og Løvtræer paa Siden af Sandviksfjeldet, Feltet ovenfor Starefossen, ved de af Selskabet anlagte Fjeldveie, paa den af Legepladskomiteen indkjøbte Gaard, Søndre Skansemyren, i Skrædderdalen og ved Skomagerdiget. Ved Femaarets Udgang var ialt i de 27 Aar, Selskabet har bestaaet, udplantet 1 044 800 Træer og Buske, hvoraf i sidste Femaar ca. 218 000.

I de her omhandlede Aar er optaget af nye Plantningsfelter den større Del af den mod Byfjorden vendende Side af Sandviksfjeldet, en større tørlagt Myrstrækning mellem Fløistuen og «Gamlefløien» samt Søndre Skansemyren omkring den nye Legeplads. Indgjærdingsarbeidet om Plantningerne er fortsat, ligeledes Udtyndingshugsten — specielt i de ældste Plantninger ved Løvstakkens nedre Skraaning. Veirliget har i flere af de omhandlede Aar været meget gunstigt for Vegetationen, hvorfor Træplantningen gjennemgaaende er lykkedes og Tilvæksten meget god — paa Lærketræerne nær, der fremdeles synes at skulle gaa til Grunde ved Sygdom (Sop). Man har i Femaaret undgaaet større Ødelæggelser ved Skogbrand.

Fjeldstuen eller, som den i Almindelighed kaldes, «Fløistuen», indeholdende en Hal og flere mindre Værelser, hvoriblandt Bolig for Restauratøren, blev taget i Brug i 1891 og har bidraget væsentlig til Frekventsen paa de af Selskabet anlagte Veie paa Fløi- og Sandviksfjeldet. Den i 1890 paabegyndte Vei langs Fløifjeldets sydøstre Side er færdigbygget til Bellevue — ved Midten af 1894. Med Bidrag af Selskabet har Kommunen omlagt i Slyng Opkjørselen til Fjeldveien fra Øvre Sandviksvei. Endelig har Selskabet anlagt en Forbindelsesvei af 400 Alens Længde over Søndre Skansemyren. Til Selskabets Arbeider har foruden Medlemskontingenten været disponeret ca. Kr. 6 000 i Gaver fra Private og det nyttige Selskab, Kr. 2 000 som Bidrag fra Bergens Sparebank og Kr. 15 000 fra Bergens Brændevinssamlag. Det sidste har derhos ved den i 1895 foretagne Fordeling af Samlagets Midler skjænket Selskabet Kr. 20 000, der er anbragt mod Pant i Selskabets Bygninger, hvis Kostende, ca. Kr. 30 000, hidtil har været tilveiebragt ved Laan. Antallet af Medlemmer har været omkring 150 i Femaarets Løb.

24. Komiteen for Træplantning paa Nordnes

har i Femaaret fortsat med Plantning af Løv- og Naaletræer samt af Prydbuske. Gjennemgaaende har Plantningerne havt god Trivsel og i de tidligst tilplantede Stykker har Udflytning efterhaanden kunnet paabegyndes. Plantefelterne er blevet udvidede ved ret betydelig Tilførsel af Madjord fra nærliggende Byggekvartaler.

I 1893 indkjøbtes for ca. 1 200 Kroner et Grundstykke paa ca. 440 □ Meter («Nordneskvartalet 5») n. o. for Fredriksbergs Fart. Midler til at faa dette Stykke oparbeidet har man dog endnu ikke kunnet tilveiebringe.

Imidlertid er Arbeidet med Hovedveiene paa det nærmeste tilendebragt og enkelte Sideveie oparbeidet. Pengemidlerne saavel til disse Arbeider som til det stadige Vedligehold, Afgifter og Vagt er fremdeles blevet bevilget af Bergens Brændevinssamlag, af Sparebanken og — for en mindre Del — af det nyttige Selskab. Til Indkjøb af det ovennævnte Grundstykke blev af en Privatmand bidraget 200 Kr., ligesom Flag, Flagstænger m. v. er blevet specielt foræret Anlægget af private Bidragsydere.

25. Legater og Stiftelser.

I Femaaret er tilkommet:

1) Thoren Bruns Legat for Sømandsstanden, stort Kr. 223 000, hvoraf Renterne skal uddeles til endel i Fundatsen nævnte Personer med deri bestemte

Beløb samt i Portioner paa Kr. 100 til trængende Enker efter Skibsførere, hvorhos ogsaa kan uddeles Portioner à Kr. 50 til Enker efter Sømænd i ringere Grader end Skibsførere.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Res. af 29 Mai 1891.

2) Hilbrand Harmens og Hustru Jochumine Harmens, født Zahrendtz Legat, stort Kr. 10 517.96, hvoraf af Renterne Kr. 200 udbetales til en i Fundatsen nævnt Person paa Livstid, medens Resten tillægges Kapitalen. Naar ovennævnte Legatær er død, udbetales af Renterne først 2 Portioner à Kr. 100; naar Kapitalen er fordoblet, forhøies Portionerne til Kr. 200, og kan da 3 Portioner uddeles; naar Kapitalen er steget til Kr. 30 000, forhøies Portionerne til Kr. 250, og naar denne er bleven Kr. 60 000, forhøies Portionerne til Kr. 300, og naar Kapitalen er forøget til Kr. 100 000, forhøies Portionerne til Kr. 400. De tildeles værdige Trængende, saavel Mænd som Kvinder af Handels- eller Embedsstanden. Testators og Hustrus Slægtninge indtil 5 Led fra dem er fortrinsberettigede til at erholde Portionerne. Fjernere Slægtninge er kun under forøvrigt lige Omstændigheder fortrinsberettigede.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 1 September 1891.

3) R. Wallendahls og Hustru Cathinka Wallendahl, født Boalths Stiftelse, stor Kr. 100 000 til Fordel for dem selv, deres Børn og Børnebørn. Naar disse er døde, skal Kapitalen tillægges det ved høieste Resolution af 5 Juni 1883 konfirmerede Kjøbmand Ellert Andreas Wallendahl og Hustru Ane Ida Østrups Familielegat.

Gavebrevet er konfirmeret ved høieste Resolution af 8 Juni 1892.

4) Richard Henrichsens Legat, stort Kr. 1 500, hvoraf Renterne tildeles værdige trængende Elever af Bergens Kathedralskole.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 14 Juli 1892.

5) Henrik Sundts Legat til Fremme af naturvidenskabelige Undersøgelser, stort Kr. 50 000. Af Renterne anvendes hvert 3die Aar Kr. 500 som Prisbelønning for et videnskabeligt Arbeide over chemisk Fysiologi. Halvparten af de aarlige Renter oplægges til et særskilt Fond, der skal være stort Kr. 25 000 og bære Navnet Henrik Sundts Legat til Lægevidenskabens Fremme. De øvrige Renter disponeres af Bergens Museum til Fremme af naturvidenskabelige Undersøgelser.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 24 Januar 1893.

6) L. Monrad Krohns Legat, stort Kr. 50 000, hvoraf en Del af Renterne tildeles endel i Fundatsen nævnte Personer og Resten værdige trængende Arbeidere ved Bergens mekaniske Værksted i Portioner paa Kr. 50 og derover. Efterhvert som de i Fundatsen opregnede Personer dør, tillægges deres Portioner Kapitalen, og naar denne derved er naaet til Kr. 60 000, overdrages Kr. 40 000 til Dankert Krohns Stiftelse. Resten skal overdrages til Bergens mekaniske Værksteds Pensionskasse, om ikke Værkstedets Forstanderskab skulde finde det klogere derfor at bygge et Asyl for gamle Arbeidere. Bestaar ikke Bergens mekaniske Værksted til den Tid, skal de Midler, som er tiltænkt dette, gaa til Dankert Krohns Stiftelse.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 27 Juli 1893.

7) Kjøbmand Johan Thesens Legat til Bergens Byes Vel, stort Kr. 180 000. Legatets Formaal er under Bergens Kommunebestyrelses Tilsyn og Medvirken at anvendes til Fremme af Handel og Industri saavelsom til Udbredelse af Oplysning og Dannelse inden Handelsstanden i Bergens By.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 13 Marts 1894.

8) Kjøbmand Johan Henrik Frieles Legat til de Sjøfarendes Fattighus i Bergen, stort Kr. 2 000, hvoraf Renterne hvert Aars Julehøitid uddeles i lige store Portioner til Stiftelsens Gratismedlemmer.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 24 Mai 1894.

9) Jomfruerne Margarethe og Catharina Ostens Legat, stort Kr. 166 000, hvoraf Renterne i Portioner à Kr. 200 uddeles til endel i Fundatsen nævnte Personer og til trængende Slægtninge af Legatopretterskerne, Mand eller Kvinde, gift eller ugift, dog ei længer end til 4de Led fra deres Forældre. Videre skal komme i fortrinlig Betragtning de trængende Fruentimmer, gifte eller ugifte, som har staaet i venskabeligt eller Omgangsforhold til Legatopretterskerne, og endelig skal Portionerne tildeles agtværdige trængende ugifte Fruentimmer af borgerlig Stand af Bergens By.

Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 29 Juni 1894.

10) Frøken Wibecka Wesenbergs Legat til forulykkede Sømænds trængende Efterladte, stort Kr. 34 600, hvis Renter i Portioner paa Kr. 50 tildeles forulykkede Sømænds trængende Efterladte.
Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 19 September 1894.

11) Henrik Martin Fleischer og Hustru Johanne Jacobia, født Kahrs's Legat for værdige Trængende, stort Kr. 100 000, hvoraf Renterne i Portioner paa Kr. 100 uddeles til værdige Trængende. Henrik Martin Fleischers og Hustrus Slægtninge indtil 7de Led skal — under forøvrigt lige Omstændigheder — være fortrinsberettigede til at erholde indtil Halvdelen af de ledige Portioner.
Fundatsen er konfirmeret ved kgl. Res. af 3 April 1895.

12) Overlæge Danielssens Legater sc.
a) Fredrikke Danielssen og Alfhilda Larssens Legat, stort Kr. 24 000.
b) Fanny Hansens og Henrik Danielssens Legat, stort Kr. 24 000.
c) Britha Marie Danielssens Legat, stort ca. Kr. 25 000.
Renterne af disse Legater tildeles først nogle i Fundatsen opregnede Personer, og naar disse er døde, anvendes de paa saadan Maade, som Bergens Musæums Bestyrelse til enhver Tid bestemmer, til Fremme af videnskabelige Undersøgelser, tjenende til at udvide vort Kjendskab til Norges Dyre- og Planteliv, særlig i histologisk og fysiologisk Retning.
Fundatsen er konfirmeret ved høieste Resolution af 13 September 1895.

13) Hilbrand Harmens J. S.'s Legat, stort Kr. 100 000. Legatet, der ikke er kongelig konfirmerrt, men overtaget af Magistrat og Formandskab, er i Henhold til den for samme under 13 September 1894 udfærdigede Fundats bestemt til foruden at yde Livrenter til 2 i Fundatsen nævnte Personer at skulle tildeles Trængende af Testators Slægt indtil 4de Led fra hans Forældre, uden Hensyn til Kjøn, borgerlig Stilling eller Opholdssted, men i 5te Led, forsaavidt de bor i Bergen, og ellers til værdige Trængende af Handelsstanden og deres Enker i Bergen.
Til disse Portioner har dog fjernere Slægtninge af Testator end foran nævnt — under forøvrigt lige Omstændigheder — Fortrinsret.
Portionernes Størrelse er Kr. 200 aarlig.

De Søfarendes Fattighus.

Da denne Stiftelses Bygninger paa Grunden No. 52 i 17de Rode (No. 25 ved Kong Oscars Gade) og den i senere Tid tilkjøbte Eiendom No. 46 i samme Rode (No. 2 ved Halfdan Kjerulfs Gade) efterhaanden dels paa Grund af Ælde og dels formedelst generende Bebyggelse paa Nabotomterne var bleven utidsmæssige og Tomten ikke var tjenlig for nye Bygninger med Stiftelsens Øiemed, havde Tanken om at skaffe en ny og bekvemmere Eiendom mere og mere trængt sig i Forgrunden, saameget mere som Stiftelsens økonomiske Forhold efterhaanden var bleven meget gunstige. Den eiede i 1893 foruden de nævnte Matr.-No. en rentebærende Kapital af Kr. 350 000 og havde desuden en aarlig Indtægt af Søtøndepenge og andre Afgifter til et Beløb af ca. Kr. 18 000.

Efter Forslag af Stiftelsens Forstander blev det ved kgl. Res. af 14 Oktober 1893 tilladt at indkjøbe en 2 278 m² stor Tomt af Bergenhus Fæstnings forrige Territorium paa Nordnesmarken for en Kjøbesum, der androg til Kr. 26 040.51, hvorefter der ved kgl. Res. af 10 Juli 1894 tillodes anvendt Kr. 212 000 til Opførelse af en Bygning efter Arkitekt Schack Bulls Plan indeholdende 24 Leiligheder for Sømænd (deri indbefattet Maskinister) af Overklasserne, 62 Rum for 2 Personer og 9 Rum for 1 Person, hvorhos der ved kgl. Res. af 27 Marts 1895 tillodes anvendt Kr. 12 000 til Centralopvarmning med Ventilation. Ved Resolutionen af 1894 blev det endvidere bestemt, at Stiftelsen fremtidig skulde bære Navnet «Sømandshuset». Bygningens Opførelse skred rask fremad; den blev taget i Brug Høsten 1896. En nærmere Omtale af samme og de forøvrigt forholdsvis lidet betydelige Efterbevilgninger hører saaledes hjemme i næste Femaarsberetning.

Bergens Magistrat, 20 August 1898.

Sofus Arctander. **C. O. Christensen,** **Joh. Eyde.**
cst.

XIV.

Nordre Bergenhus Amt.

Underdanigst Beretning

om Nordre Bergenhus Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

Udstrækning og Folkemængde.

I forrige Beretning findes Oplysninger om Amtets Fladeindhold, Jordbundens Beskaffenhed, det dyrkede Areal m. v., hvortil jeg tillader mig at henvise. I denne Forbindelse bør man ogsaa erindre de Meddelelser, som er leveret af Professor Helland i hans Afhandling «Udyrket men dyrkbar Jord i Norge», trykt som Bilag 3 til Sth. Prp. No. 94 for 1895. Se for dette Amts Vedkommende især Side 72—74.

Folkemængden udgjorde ved Udgangen af 1890 86 883[1]) og ved Udgangen af 1895 efter Det statistiske Centralbureaus Beregninger 87 400[1]), og den er i Femaaret saaledes alene gaaet frem med 517 Mennesker. Udvandringen til oversøiske Lande har udgjort 3 320 Personer mod i forrige Femaar 2 895 Personer. Som en væsentlig medvirkende Aarsag til Folkemængdens ringe Forøgelse kommer derhos den stadig foregaaende Udflytning til andre Dele af Landet og da fornemmelig til Bergens By.

I. Jordbrug.

Antallet af særskilt skyldsatte Eiendomme var ved Udgangen af 1895:

[1]) Hertil kommer Florø Ladested med en Folkemængde af henholdsvis 669 og 700.

i Sogn Fogderi	4 434	med Skyld	11 180	Mark	27	Øre
- Sønd- og Nordfjord Fogderi	5 674	- —	14 374	-	88	-
Amtet	10 108	med Skyld	25 555	Mark	15	Øre.

Ved Udgangen af 1890 var Antallet 9 581, Forøgelsen altsaa 527, hvoraf paa Sogn falder 264 og paa Fjordene 263.

Gjennemsnitsskylden pr. skyldsat Brug var i Sogn 2.52 og i Fjordene 2.53; de tilsvarende Tal var i 1890 henholdsvis 2.67 og 2.66.

I Sogn havde Lyster den største Gjennemsnitsskyld (4.19) og Sulen den mindste (1.49); i Søndfjord havde Førde den største (3.17) og Bremanger den mindste (1.06), og i Nordfjord havde Stryn den største (3.34) og Selje den mindste (1.51).

Jordeiendommenes Udstykning er saaledes ogsaa i dette Femaar fortsat.

Jordleie er ikke synderlig anvendt ligeoverfor særskilt skyldsatte Brug; Jordleiernes Klasse dannes hovedsagelig af Husmænd og andre, som har fæstet ikke særskilt skyldsatte Jordlodder.

Udskiftningsarbeidet har i Femaaret været fortsat med god Fremgang. Det stadig voksende Krav paa Udskiftning foranledigede i 1895 Ansættelse af en ny, 6te, Udskiftningsformand for Amtet. Der er afsluttet 147 Udskiftningsforretninger, omfattende 853 Brug med samlet Areal af Indmark 338 650 Ar og af Udmark 1 644 800 Ar. Nogen Aftagen af disse Arbeider kan ikke ventes i nogen nær Fremtid. Foruden paabegyndte og under Arbeide værende Forretninger henlaa 1 Januar 1896 150 nye Rekvisitioner, som ikke var berammede. I flere Herreder var ved Femaarets Udgang Udskiftningsarbeidet omtrent endnu ikke begyndt, idet man der først i de senere Aar har faaet Øineue op for Udskiftningens store Betydning.

I de 15 Aar fra 1875 til 1890 er efter den officielle Statistik Kornagerarealet formindsket med vel 800 Hektarer eller over 13 Pct., der for den største Del antages udlagte til Eng. Denne Udvikling er fortsat i dette Femaar. I Lensmændenes Opgaver angives Korndyrkningen at have holdt sig uforandret alene i Sogndal, Kirkebø, Kinn og Vevring Herreder, medens den for alle de andre Herreder opgives som aftaget. Tilbagegangen betegnes som «meget stor» i Lyster, Lærdal, Borgund, Hornindalen, Indviken og Stryn. Potetdyrkningen antages at have omtrent samme Udstrækning som i forrige Femaar. Foderplanter samt andre Rodfrugter end Poteter dyrkes fremdeles lidet; dog er Dyrkningen af Turnips paa enkelte Steder gaaet noget frem. I Lyster og Aurland har været avlet noget Tobak, uden at dog dette i Femaaret opnaaede nogen nævneværdig Betydning.

Efter Lensmændenes Opgaver var i Gjennemsnit for Amtet i 1895 Udsæd og Foldighed pr. Maal i Liter:

Byg	Udsæd	50 (i 1890 48),	Foldighed 6.5 (i 1890 7.4)
Blandkorn	—	72 (- — 66),	— 6.5 (- — 7)
Havre	—	89 (- — 92),	— 5 (- — 4.6)
Poteter	—	298 (- — 274),	— 7.4 (- — 7.1)

Forholdet i de enkelte Distrikter stiller sig i denne Henseende temmelig forskjelligt, og af Opgaverne synes enkelte at være byggede paa Misforstaaelser.

Det i Perioden avlede Korn har ikke paa langt nær været tilstrækkeligt til Amtets Behov, og Indførselen af Korn og Mel har været tiltagende. I Amtet, regnet underet, giver Potetavlingen et ikke ubetydeligt Overskud til Salg; i de ved Havet liggende Distrikter maa endel kjøbes af Poteter.

Heller ikke i dette Femaar kan Kjøkkenhavedyrkningen siges at have gjort nogen væsentlig Fremgang. Derimod har Frugtdyrkningen en stadig voksende Betydning navnlig for Indre og Midtre Sogn samt for Indre Nordfjord. I Sogn antager Amtsgartneren, at Frugtavlen i 1891—1895 er tiltaget med ca. 20 Pct., og ogsaa i Fjordene er der aarlig plantet en betydelig Mængde Træer. For Dyrkning af Bærtræer har Interessen været oppe, men synes aftaget igjen paa Grund af Vanskeligheder ved at faa Bærene solgt.

Interessen for Forbedringer i Jordbruget har gaaet jevnt omend smaat frem. Gaardbrugerne indser, at de alene ved et mere rationelt Stel end det tidligere temmelig mangelfulde vil kunne faa mere ud af sine Eiendomme. Dette har særlig vist sig i det stærkt øgende Krav paa Bistand af Amtsagronomen til Veiledning i Afgrøftning, Udnyttelse af Myrer, Dyrkning af Nyland, Bygning af tidsmæssige Udhusbygninger, de almindelige Principer for Gaardsdriften m. v. I 1893 besøgtes af Amtsagronomen 89 Rekvirenter og i 1895 138; ved Udgangen af 1895 havde han derhos liggende 50 Anmodninger om Bistand, som han endnu ikke havde seet sig istand til at imødekomme.

En særegen Grund til Jordbrugets sagte Fremgang ligger i, at store Dele af Amtet endnu ikke har været under Udskiftning, og at man i Paavente af saadan alene udfører de nødvendigste Arbeider. Som ovenfor bemærket, gjør imidlertid nu Udskiftningen god Fremgang, navnlig efterat Udskiftningspersonalet er forøget med en ny Formand.

Brugen af forbedrede Redskaber og Maskiner maa antages i det store og hele at være blevet almindeligere, skjønt Fremgangen i flere Distrikter vistnok er uden nævneværdig Betydning.

Antallet af Slaa- og Meiemaskiner er opgivet til i 1895 i Sogn 61 (i 1890 29) og i Sønd- og Nordfjord 27 (i 1890 14). Opgaverne over Antal Radsaamaskiner er mangelfulde. Det maa forøvrigt bemærkes, at Terrænets Beskaffenhed saavelsom Brugenes ringe Størrelse lægger store Hindringer iveien for Anvendelse af kombinerede Maskiner. Tærskemaskiner med Dampkraft findes ikke i Amtet. Tærskemaskinerne drives sædvanlig ved Vandkraft, sjeldnere ved Haand-, Heste- eller Vindkraft.

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Mo i Førde har virket i det sædvanlige Spor. Skolens Elevpladse, der i Femaaret er forøget fra 10 til 12, har den hele Tid været besatte. Af de 32 Elever, som har besøgt Skolen, var fra Sogn 13, fra Søndfjord 13 og fra Nordfjord 6. Et glædeligt Tegn er, at Trangen til Landbrugsundervisning har været stærkt stigende. Skolen paa Mo har vist sig ikke at kunne tilfredsstille Behovet. Amtsthinget i 1896 besluttede derfor oprettet endnu en Landbrugsskole for Amtet, nemlig paa Rikeim i Lærdal. Den er foreløbig anlagt for 15 Elever og traadte i Virksomhed i Januar 1898.

Som tidligere har der i Amtet virket en omreisende Amtsagronom. Dennes Arbeide har tiltaget meget.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret lønnet 2 Amtsgartnere, i 1891 og 1892 1 Meierske og 1 Meierist og i de 3 sidste Aar 1 omreisende Lærerinde i Hus- og Madstel. Det har videre i de Par første Aar uddelt Præmier for Rydningsarbeider o. l. og i Femaaret uddelt Reisestipendier til Landmænd, der vilde sætte sig nærmere ind i Landbrugsvæsenet, uddelt Landbrugsskrifter, ydet Bidrag til Indkjøb af Avlsdyr, til Afholdelse af Fjøsskuer, Dyrskuer, Hoppe- og Følskuer, Udstillinger, til Præmier for Melkeregnskaber samt til Udførelse af Plantekulturforsøg m. v.

Det ordinære Bidrag til Selskabet af Stat og Amt har udgjort 4 000 Kr. aarlig. Derhos har Selskabet været tilstaaet 1 000 Kr. aarlig som ekstraordinært Statsbidrag til Indkjøb af Avlsdyr.

Af Dyrskuer og Udstillinger har der været holdt:

Den aarlige Amtsudstilling af Buprodukter, Have- og Agerprodukter samt Industrigjenstande 1891 i Gloppen, 1892 i Lyster, 1893 i Indre Holmedal, 1894 i Selje og 1895 i Leikanger.

Dyrskuer 1891 i Vik, Gloppen og Stryn, 1892 i Lyster, Ytre Holmedal og Naustdal, 1893 i Jostedalen og Daviken, 1894 i Leikanger, Vik og Lavik samt Indviken, 1895 i Lærdal, Jostedalen, Balestrand, Førde og Ytre Holmedal.

I Femaaret har der været afholdt 19 Hoppe- og Følskuer i 14 af Amtets Herreder.

Fjøsskuer har været holdt 1891 i Hyllestad, 1892 i Hornindalen, 1893 i Hafslo, 1894 i Balestrand og 1895 i Førde og Ytre Holmedal.

I 1894 vedtoges nye Love for Selskabet.

Høhøsten var i 1891 omtrent et Middelsaars, i 1892 og 1894 noget under og i 1893 og 1895 noget over et Middelsaars.

Kornhøsten var i 1893 ret tilfredsstillende; i de øvrige Aar faldt den derimod ikke godt ud: i 1891 et knapt Middelsaar, i 1894 og 1895 adskilligt under et Middelsaar og i 1892 næsten Uaar.

Potethøsten var i 1891, 1893 og 1894 tilfredsstillende, i 1895 under et Middelsaars og i 1892 mislykket. Sygdom paa Poteterne viste sig i hele Femaaret undtagen i 1894.

Frugthøsten var i 1891 og 1892 tildels mislykket, hvorimod den i de tre sidste Aar af Femaaret slog godt til og tildels gav et rigt Udbytte.

2. Fædrift m. m.

Hesteavlen er af adskillig Betydning for Amtet, og Salg af Heste spiller i de fleste af Herrederne en ikke ubetydelig Rolle. I Lensmændenes Opgaver angives Opdræt og Salg af Heste i Femaaret at have tiltaget i 18 Distrikter, være uforandret i 10 og lidt aftaget i 3 [1]). Der er udvist megen Interesse for Hesteavlens Udvikling. I Indre Sogn opdrættes næsten udelukkende Heste af Døleracen og i Ytre Sogn og Fjordene af Fjordracen. Krydsning mellem disse to Racer ansees nu for uheldig. De offentlige Foranstaltninger til Hesteavlens Fremme er i Femaaret udvidede og har gjort megen Nytte. Statens Hesteudstilling for Fjordheste gik over fra hvertandetaarlig til aarlig, og Hesteudstillingen for Døleheste paa Lærdal blev i 1895 Statsudstilling, medens den tidligere blev afholdt med Bidrag af Amt og Stat. Til begge Udstillinger er knyttet Hestemarked. Hoppe- og Følskuer har aarlig været afholdt med Bidrag af Landhusholdningsselskabet og under Ledelse af Statskonsulent Stenersen. Amtet har oprettet en Hesteavlssæter for Indre og Midtre Sogn, «Tunsbergdalen», hvortil Staten har indkjøbt den udmærkede Hingst «Fanaraak». Denne Hingst har paa Sæteren aarlig havt en 30 à 40 Hopper, og har før Sætertid i Regelen bedækket ca. 20 Hopper. Der falder, store, kraftige og vakre Føl efter den. Af Stamhingste, anskaffede med Amts- og Statsbidrag, var i Femaaret stationeret 3 i Fjorddistrikterne og 1 i Ytre Sogn. I 1895 bevilgedes derhos til Anskaffelse af endnu to Stamhingste.

I Lensmændenes Opgaver er Prisen for Arbeidsheste i 1895 i Indre Sogn sat til 250—350 Kr., i Midtre og Ytre Sogn til 150—200 Kr., i Søndfjord til 160—200 Kr. og i Nordfjord til 180—220 Kr. [2]). Prisniveauet er noget hævet siden 1890.

For Kvægavlens Vedkommende betegner forhaabentlig Femaaret Begyndelsen af en virkelig Fremgangsperiode. Der kan i dette paapeges Fremskridt saavel med Hensyn til Forstaaelsen af en planmæssig Kvægavls Betydning som med Hensyn til Dyrenes Røgt og Pleie. Der var dog ved Femaarets Slutning mange, store og væsentlige Mangler, og Kvægavlen maatte i mange Distrikter — især i de ytre — betegnes som endnu staaende paa et lavt Standpunkt — knap Fodring, daarlig Hudpleie, trange og mørke Fjøs, planløs Avl. Et specielt Lyspunkt er det imidlertid, at der er vaagnet en stor Interesse for Kvægavlen, der giver Løfte om fremtidig fortsat og større Bedring. Denne stigende Interesse har dels fremkaldt og er dels fremkaldt af de vigtige offentlige Foranstaltninger, som i Femaaret er paabegyndt iværksatte. Foruden de

[1]) Se vedføiede Tabel I. [2]) Se vedføiede Tabel II.

tidligere Dyr- og Fjøsskuer, som er fortsatte, har man saaledes fra 1892 af med Bidrag af Amt og Stat afholdt 3 aarlige Kvægudstillinger, nemlig i Nordfjord, Førde og Sogndal. Landhusholdningsselskabet har erholdt Amts- og Statsbidrag til Indkjøb af Stamokser og Stamvædere. Af vidtrækkende Betydning for Fremtiden er endelig, at der rundt om i Amtet er paabegyndt Dannelse af Kvægavlsforeninger, som har erholdt Statsbidrag til Indkjøb og Underhold af Stamokser. Ved Femaarets Udgang var oprettet 22 saadanne Foreninger. Betydningen af disse Slags Foreninger vil i næste Femaarsberetning visselig blive stærkt at fremhæve.

I vedføiede Tabel No. III er samlet Lensmændenes Opgaver over det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko i 1895. Opgaverne er meddelt rent skjønsmæssigt, men de har dog sin Interesse. Jeg tillader mig her at anføre Gjennemsnittene for Amtets tre Hoveddele, sammenlignet med de i forrige Femaarsberetning anslaaede Gjennemsnit:

Distrikt.	Overhovedet i Distriktet.		For de mere fremskredne Gaardbrugere.	
	1890.	1895.	1890.	1895.
	l.	l.	l.	l.
Sogn	650	1 041	1 100	1 405
Søndfjord	600	886	1 000	1 207
Nordfjord	600—800	788	1 000—1 200	1 150

Hvis disse Opgaver er at stole paa, viser de jo en paatagelig Fremgang. Efter den officielle Statistik skulde i 1890 det gjennemsnitlig eller maaske rettere normale Melkeudbytte pr. Ko for samtlige Rigets Bygder udgjøre 1 172 l. og for de mere fremskredne Gaardbrugere 1 579 l. For Jarlsberg og Larvik Amt, som i 1890 stod høiest, var de tilsvarende Tal 1 655 l. og 2 163 l.

Melkeproduktionen opgives af Lensmændene[1]) at være «meget» tiltaget i Jostedalen, Hafslo, Lærdal, Jølster, Hornindalen og Stryn; forøvrigt «noget» eller «lidt» tiltaget, naar undtages Aurland, Vik, Lavik, Hyllestad, Kinn og Vevring, hvilke gaar ind under Rubriken «uforandret».

I nær Forbindelse med Melkeprodukternes Udvikling staar — og det baade som Aarsag og Følge — Oprettelse af større Fællesmeierier, der jo forudsætter størst mulig Melkeproduktion om Vinteren. Af saadanne fandtes ved Udgangen af 1890 kun 3 i Amtet. I Femaaret 1891—1895 er tilkommet et i Gloppen og et i Hornindalen, begge i leiede Lokaler, et i Leikanger, et i Hafslo og et i Sogndal, de tre sidste i egne Bygninger og for Dampdrift. Desuden er der tilkommet adskillige mindre Meierier for Haandkraft (Kjærnerier). Ialt fandtes der ved Femaarets Udløb 22 Meierier. Ved 6 af de større Meierier

[1]) Se vedføiede Tabel III.

ystedes noget Nøgelost og Gammelost, medens ved de øvrige, saavidt vides, den skummede Melk leveredes tilbage til Melkeleverandørerne. Den samlede Omsætning var i 1895 2 341 957 kg. Melk. Herfor udbetaltes til Leverandørerne, efterat Driftsudgifterne var fradragne, Kr. 165 176, hvilket svarer til 7.05 Øre pr. kg. Melk. I dette Beløb er medregnet Værdien af den af Leverandørerne hjemtagne Skummet- og Kjærnemelk med 2 Øre pr. Liter. Meierierne solgte for en stor Del sit Smør til England, dels direkte, dels gjennem Mellemhandlere i Bergen. Produktet fra de større Meierier har vistnok gjennemgaaende været bra, hvorimod der ved de smaa Kjærnerier har været stillet mindre Fordringer til Varens Godhed og Jevnhed.

Gaardssmør af den gamle Type fandt i Slutningen af Perioden meget vanskelig Afsætning. Mange Gaardbrugere, der ikke har Adgang til Meieri, har derfor paa egen Haand skaffet sig Haandskummemaskiner (Separatorer) for eget Brug. Men ogsaa for disse har der vistnok stillet sig betydelige Vanskeligheder for Smørsalget, væsentlig grundet i, at den daglige eller ugentlige Produktion bliver for liden.

Salg af Smør (se Tabel III) angives at have kun «nogen» Betydning for Vik, Lavik, Sulen, Hyllestad, Kinn, Vevring, Bremanger, Selje og Indviken; for alle de andre Herreder «megen» Betydning.

De almindelige Smørpriser i 1895 er af 16 Lensmænd opgivet til Kr. 1.40 pr. kg. Den laveste Pris har Kinn og Vevring samt Vik med henholdsvis Kr. 1.30 og Kr. 1.32, den høieste Pris har Lavik, Kirkebø og Hornindalen med Kr. 1.60; for Askvold siges «Kr. 1.35 à Kr. 1.70».

Melkesalg har kun i ganske enkelte Herreder, som i Lærdal, nogen videre Betydning.

Salg af Hornkvæg har megen Betydning for de fleste af Amtets Herreder. Kreaturpriserne i 1895 er i Lensmændenes Opgaver angivet saaledes: Okser fra 35 til 100 Kr. pr. Stykke, Kjør fra 40 til 100 Kr. pr. Stykke, Ungnøt fra 25 til 60 Kr. pr. Stykke og Kalve fra 5 til 20 Kr. pr. Stykke. Se nærmere Tabel II.

Faareavlen spiller en betydelig Rolle næsten over det hele Amt. I Lensmændenes Opgaver angives Faareholdet at være «meget tiltaget» i Sulen og Bremanger og «meget aftaget» i Hornindalen; forøvrigt angives Vækst i 8 Distrikter, ellers «uforandret» eller «lidt tiltaget». Se nærmere Tabel I.

De af Landhusholdningsselskaaet etablerede 5 Stamhjorde af Cheviotfaar er solgte, da de befandtes at være mindre hensigtssvarende.

Faareavlen har været omfattet med megen Interesse af Befolkningen og har været i ret god Fremgang. Racen har været søgt forbedret og herunder har virket godt med, at der aarlig for offentlig Regning har været indkjøbt endel Stamvædere. Samtidig med de almindelige Kvægudstillinger har været afholdt Faareudstillinger, der har havt stor Tilslutning.

Den gjennemsnitlige Værdi af voksne Faar er i Lensmændenes Opgaver

for 1895 angivet i de forskjellige Herreder fra 8 til 16 Kr. pr. Stykke. Se nærmere Tabel II.

Salg af Uld er fremdeles af liden Betydning, idet Ulden forbruges inden Herrederne. Uldsalg angives dog at have «megen» Betydning for Gulen og Sulen og «nogen» Betydning for Borgund, Aurland, Hyllestad, Askvold, Kinn og Vevring. Se nærmere Tabel III.

Spørgsmaalet om paa hensigtsmæssig Maade at fremme Exporten af levende Faar til England vakte i Femaaret megen Interesse. Amtsthinget i 1891 nedsatte en Komite i Sagens Anledning, og Amtsthinget i 1892 besluttede efter denne Komités Indstilling, at der skulde oprettes faste Markedspladse for Faar paa forskjellige Steder i Amtet. Der kom imidlertid den Gang Importforbud i England, og da dette senere blev hævet, var man kommet til det Resultat, at Spørgsmaalet kunde udsættes, idet man ønskede i nogen Tid at lade Faarehandelen udvikle sig frit som Gjenstand for den private Foretagsomhed uden Indblanding fra det Offentliges Side (Amtsthingsforhandl. for 1894 Side 46 og Anhanget Side 260). Export fra dette Amt har i Femaaret kun fundet Sted i 1895 og den udgjorde da omkring 3 000 Faar. En Exportør har opgivet mig, at den gjennemsnitlige Indkjøbspris hos Gaardbrugerne kan sættes til 32 Øre pr. kg. (levende Vægt).

Angaaende Gjedeholdet haves ikke Opgaver senere end for 1890. Det er dog antageligt, at Gjedeholdet er tiltaget i de Distrikter, navnlig i Sogn, hvor Faareholdet i rimelig Mængde efter Naturbeskaffenheden findes mindre tjenligt, eller hvor ingen Skov er.

Den gjennemsnitlige Værdi af voksne Gjeder i Lensmændenes Opgaver for 1895 er angivet i de forskjellige Herreder fra 8 til 15 Kroner pr. Stykke.

Osteproduktionen er neppe undergaaet nogen væsentligere Forandring og den omfatter, som tidligere, fornemmelig Gammelost, Hvidost og Mysost. Ostesalg har alene Betydning for Sogn samt for Stryn i Nordfjord; det opgives at have «megen Betydning» for Aardal, Sogndal, Aurland og Leikanger. Se nærmere Tabel III.

Svineholdet synes i Femaaret i det Hele at have steget. Svineavlen drives vistnok fremdeles omtrent aldeles planløst.

Tamrenhold har ingen Betydning for Amtet. Der findes alene nogle Hundrede Tamren, som hører hjemme i Aardal.

Fra 1893 virker her i Amtet 3 Amtsdyrlæger mod tidligere kun 1.

3. Skovdrift.

Skovforvalter Vonen har herom meddelt følgende Oversigt:

«Det ligger i Sagens Natur, at der i en Femaarsperiode i Amtets Skovbrug ikke kan ventes store Fremskridt og Ændringer. Eiendommelighederne ved Skovbruget medfører, at Interessen for Forbedring i Skovens og Skovgrundens Skjøtsel og Pleie stiger kun ganske langsomt. Hidtil har Forholdet været dette, at det væsentlig er de givne, frie Naturkræfter, som har ydet Skovproduktet. Uden synderlig Plan er der saa hugget af Skovene; Skovbruget har været i høieste Grad et extraherende Brug. Anderledes stiller det sig i Landbruget. Her er det just det kostbare personlige, intensive intellektuelle Arbeide, som maa til, for at faa Jordens Produkter frem. Skovens Træfrembringelse, som Naturen ligesom gratis har besørget, er ogsaa en langsom Proces; i Landbruget maa Produktionen derimod ske temmelig raskt. Hvad Træet det enkelte Aar har vokset, har forholdsvis liden Værdi; derfor gaar der Aartier, førend de sammenlagte Aarsvækster endelig kan høstes. I Landbruget er det næsten udelukkende Aarsvæksten, alt dreier sig om. Feil i Landbrugets Driftsmaader kan derfor vise sig ganske tidlig og saaledes forholdsvis let og snart rettes. Men Feil ved Skovbruget giver sig overmaade silde og vanskelig tilkjende. Det er her ingenlunde let at bedømme, hvor langt man kan gaa, førend Ødelæggelsen er der, og at rette paa Feilene tager ofte en Generations hele Tid. Disse Skyggesider ved Skovbruget, — dets Træghed og Tungvinthed, har medført en vis Sløvhed for at ophjælpe denne Næringsgren. Var Furuen 1- eller faa-aarige Vækster, da vilde nok Interessen være lettere vakt for Skovens Ve og Vel. Men da de nu er hundredaarige og mere, og saaledes beregnede for flere Slægtled, saa kræver dette, at man mere og mere bliver klar over, hvad Indflydelse Skovbehandlingen vil have for Amtet i en fjern Fremtid. I lange Tider har der været iagttaget en Udtynding og Tilbagegang af Skov; Strøg efter Strøg er lidt efter lidt overgaaet til at være træløse Marker, og andre Steder er det døende Skovrester, som staar igjen. Vi kan ikke her, som man kan det flere steds i Danmark, tage de skovløse Marker under den værdifulde, indbringende Jordkultur og saaledes opveie Tabet af Skoven. Hos os, paa den til intet andet end Skovbrug tjenlige Jordbund, er den nøgen blevne Vidde et overordentlig stort Tab. Forat ikke Amtets Skovrester yderligere skulle forringes, bør Befolkningen faa en Følelse af, at Spørgsmaalet om Skovens store Værd og dens rette Behandling er vigtigt og paatrængende. Enhver Gaardbruger, der er saa heldig, at han har nogen Skov under sin Eiendom, burde lære at bevare og om muligt forøge denne Skovværdi.

Ogsaa i denne Femaarsperiode er der indført Trælast for betydelige Beløb. Kostbare Hoteller i Turiststrøgene, Skolehuse, Præsteboliger og Privatboliger er bygget af østlandsk, trondhjemsk eller svensk Trælast. Der findes i Seilleden fra Moldøen ned til Skjerjehavn ikke mindre end 8 Trælastlagere. I de gode Sildeaar er det fornemmelig Kystbefolkningens Behov til Bygningsvirke, som her tilfredsstilles, og Omsætningen er da ganske betragtelig. Havfolket er nu omtrent ophørt med at reise ind i de skovrigere Fjordbunde, for at kjøbe og tiltuske sig Trævirke.

For at kunne levere sine Produkter i mere tidsmæssig og bekvem Form har Amtets større Skoveiere seet sig nødt til at forbedre Sagbrugene og i det Hele er en større Omhu for disses Indredning, fordi det gjælder om at udnytte Raamaterialet mest muligt, at spore mangesteds i Amtet. Eksempelvis kan nævnes det husflittige Herred Indre Holmedal i Søndfjord. Den gamle Industri her: Tøndefabrikation, har i den senere Tid mere gaaet over til at levere 1/4-Tønder, antagelig ca. 20 000 aarlig; derved er det muligt at kunne udnytte sit Skovvirke skarpere.

Amtets Løvskov har i Perioden givet ret god Indtægt. Vinteren 1894/95 var sjelden gunstig for Fremdrift af betydelige Mængder Vedskov, der opnaaede at blive godt betalt. Ved en almindeligere Brug af Løipstrenge naar man frem til flere hidtil urørte Vedteige; Ungskoven kan saaledes i nogen Maade skaanes. Næver og Bark har været let afsættelig Vare.

Hasselskoven i Indre Nordfjord samt enkelte Strøg i Sogn giver sin Eier en ikke liden Støtte. Der skal være smaa Brug, der af sin Hasselskov kan aavirke og oparbeide Baand for 300—400 Kr. aarlig.

Eneren er fremdeles meget søgt. Dette fortrinlige Gjærdemateriale er steget i Pris under den stærke Efterspørgsel.

Den, fornemmelig i Sogn, brugte Løvning til Foder vil Befolkningen sent forlade. Dette Skovbrug forsvares ivrig af mange; det er alene den frugtbare Jordbund og det drivende Klima at takke for, at dette Rovbrug kan drives, uden at Skoven totalt ruineres. Man vil dog have iagttaget, at Løvning er i nogen Grad i Aftagende.

Et godt Brændsel har Kystbefolkningen i Torven. Aar for Aar kommer den mere i Brug. Desværre er flere steds Eiendomsfællesskabet en Hindring for en økonomisk Brugsmaade. Det kan her nævnes, at Sameiet ogsaa viser sine skadelige Følger, hvor

Marken bærer Skov. Hvor En eier Marken (Slaatten), en Anden Skoven, opstaar det Uenighed og oftest gaar det saa ud over Ungskoven.

Heller ikke i denne Femaarsperiode har Amtets Skove været udsat for større Stormskade eller Ildsvaade. I de bratte Skovpartier ned mod Fjorden i Indre Sogn farer der dog ofte Sneskred med Ruin for Mark og Skovbestand. Vinteren 1893/94 led Lyster Statsalmenning en Del Skade paa Grund af et større Skred; samme Vinter gik der ogsaa i Lærdal Statsalmenning Skov tilspilde paa Grund af Skredfald. Der har i Perioden indtruffet et saakaldt «Lemænaar». I store Skarer har disse Smaadyr vandret over Skovmarken og sat sine Spor ogsaa paa Træerne. Flereste ds har Hassel, Ener og plantede Hegn og Frugthaverne lidt en Del af Angreb af Gnavere.

Frøfaldet i Furuskoven vækker endnu liden og ingen Opmærksomhed inden Befolkningen. Til eget Brug indsamles der aldrig og i det Store og Hele hugges Træet uden Tanke paa, om det er Frøtræ eller ikke. Naar der inden Amtet foregaar nogen Indsamling af Furukongler, er dette foranlediget af Voss Klængstue, der har oprettet Samlepladse fornemmelig i Gloppen i Nordfjord. Ogsaa i Indre Sogn og faa Steder i Søndfjord indsamles Furukongler, der ligeledes gaar til Statens Frøklængningsanstalt paa Vos. I Femaarsperiodens Slutning indtraf en overordentlig rig Blomstring i Furuskovene. Fra Nordfjord har derfor været indsamlet flere Hundrede Hektoliter Kongler. Befolkningen her viser en betydelig større Flid; og Nøisomheden ligeoverfor Fortjenesten ved dette Samlearbeide med Kongleplukning er langt større end hos Folk i Skovbygderne i Sogn.

Det er fremdeles en Ubetydelighed af Skovtræer, der aarligaars udplantes af den private Jordeier. Fællesskab i Havnegang, Skovanlæggets Kostbarhed paa Grund af Planternes Fredning ved Hegn og Gjærde, staar som Skovplantningens største Hindring. Med Statsbidrag er igangsat 1 Planteanlæg i Nordfjord, 1 i Søndfjord og et større Anlæg paa den selvgjærdede, fredede Risnesø i Hyllestad Herred i Sogn. Men Interessen er oppe og kan der flerestedsfra ventes indkomme Andragender om Plantningsbidrag.

Statsskovene er i Perioden forøget ved Indkjøb af 2de Skove i Kinn Herred (Graf og Nøttingnes); i Sogn er indkjøbt den betydelige og væksterlige (nedre) Ambleskov.

Statsalmenningerne samt Bygdealmenningerne gaar jevnt fremad. Nu raader der i det Store og Hele en velvillig Stemning ligeoverfor Forstvæsenets Fredningsarbeide med disse Skove. Saaledes kan nævnes, at Bestyrelsen af Syrstrand Almenning har sendt Forstvæsenet sin Tak for det vanskelige og upopulære Arbeide, der i Aarrækker har været udført, for at bringe de saa sørgelig mishandlede Sognske Almenninger paa Fode.»

I Tilslutning hertil meddeles Følgende efter Opgave fra Lensmændene for 1895:

Flødning er i Femaaret intetsteds foregaaet.

Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer leverer intet Herred i betydeligt Omfang, medens Aardal, Lærdal, Sogndal, Leikanger, Hyllestad, Hornindalen og Gloppen leverer i noget Omfang og Hafslo, Kirkebø, Bremanger og Daviken i ringe Omfang. Amtets øvrige 20 Herreder leverer «slet ikke» Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer.

Bygningstømmer kjøbes i større eller mindre Grad af alle Herreder, undtagen Jostedalen, Hafslo, Aardal, Sogndal, Leikanger, Indre Holmedal, Hornindalen, Gloppen og Indviken.

Salg af Brændeved har ingen eller ringe Betydning for Herrederne Jostedalen, Lyster, Hafslo, Borgund, Aurland, Gulen, Sulen, Askvold, Indre Holmedal og Selje.

Kjøbe Brændeved maa Herrederne Jostedalen, Lærdal, Gulen, Sulen, Askvold, Bremanger og Selje.

Torv bruges som Brændesurrogat fornemmelig i Gulen, Sulen, Hyllestad, Askvold, Kinn og Vevring, Bremanger, Selje og Daviken. I ringere Grad i Ytre Holmedal, Førde og Eid.

Middelprisen pr. Meterfavn Brændeved, nedført i Bygden, opgives i de forskjellige Herreder for Birk til mellem 9 og 14 Kr., for Furu til mellem 5 og 12 Kr. og for Or til mellem 5 og 10 Kr.

Skoven opgives at være gaaet mærkbart eller noget tilbage i Herrederne Hafslo, Aurland, Leikanger, Balestrand, Vik, Lavik, Kirkebø, Gulen, Hyllestad, Jølster, Bremanger, Selje, Eid, Indviken og Stryn. I Lyster anføres den at være gaaet snarere «lidt frem end tilbage». For Daviken anføres, at Birkeskoven «synes at være i god Fremgang».

4. Fiskerier.

Efter de til Det statistiske Centralbureau aarlig afgivne Opgaver meddeles her følgende Oversigt over Udbyttets Værdi paa Fiskestedet for de forskjellige Slags Fiskerier, Laks- og Søørretfisket undtaget:

Aar.	Skrei.	Sild.	Sei, Lange etc.	Hummer.	Østers.	Samlet Værdi.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	220 900	161 400	73 200	22 300	-	477 800
1892.....	344 300	106 700	28 300	11 700	-	491 000
1893.....	359 500	196 600	38 900	13 000	-	608 000
1894.....	265 500	104 000	28 600	11 600	300	410 000
1895.....	17 800	425 400	88 400	18 200	100	549 900
					Samlet Værdi i Femaaret	2 536 700

I det Hele har altsaa disse Fiskerier i Femaaret bragt adskilligt mindre Udbytte end i forrige Femaar, da det samlede Udbytte for de samme Fiskerier var anslaaet til en Værdi af 4 601 000 Kroner. I Femaaret 1881—85 naaede Udbyttet imidlertid ikke engang op til 1 Million Kroner. Overlegenheden i Femaaret 1886—90 knytter sig væsentlig til det i Aaret 1886 indtrufne betydelige Sildefiske i Kinn, Bremanger og Daviken. Vaartorskfiskerierne har i 1891—95 givet et i det Hele stigende Udbytte, naar undtages 1895, da det slog aldeles feil.

Af Fremskridt paa Fiskeriernes Omraade er vistnok ikke meget at anføre for denne Periode. Det kan dog nævnes, at der er kommet istand en nogenlunde regelmæssig Transport af levende Fisk — ved Brøndsmakker — fra Amtets Skjærgaard til Bergen. Noget Havfiske af Betydning har ikke fundet Sted; dog begyndte man fra Bremanger og Selje saa smaat at arbeide paa de ret fiskerige Banker nogle Mil af Land. Endelig kan det maaske fortjene at bemærkes, at der paa forskjellige Steder i den søndre Del af Skjærgaarden —

navnlig omkring Indløbet til Sognefjorden — har vist sig adskillig Interesse for at gjenoprette en Østersbestand.

Jeg skal dernæst tillade mig særskilt at omhandle Laks- og Søørretfiskerierne, og henholder mig herunder væsentlig til de af Fiskeriinspektør Landmark meddelte Oplysninger.

Efter de af Inspektøren samlede Opgaver stillede Værdien af den gjorte Fangst sig i Femaaret saaledes:

A. Elvene.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nærøelven	150	180	30	90	60
Flaamselven	334	334	468	365	340
Aurlandselven	1 170	916	1 267	662	425
Lærdalselven	2 925	2 980	5 839	4 060	3 500
Aardalselven	225	270	690	500	690
Fortunselven	1 590	936	936	1 560	1 500
Mørkreidselven		390	390	390	1 100
Jostedalselven	130	130	72	72	130
Aarøelven	370	400	1 140	1 200	960
Sogndalselven	80	40	120	150	150
Vadeimselven	-	200	40	40	30
Lervikselven	223	200	200	300	-
Tilsammen i Sogn	7 197	6 976	11 192	9 389	8 885
Gaulaelven	240	306	473	256	-
Førdeelven	320	680	1 455	870	720
Naustdalselven	70	73	300	64	180
Osenelven	-	788	230	87	-
Gloppenelven	262	311	427	908	900
Oldenelven	606	561	723	632	700
Strynselven	2 150	1 502	2 125	2 526	4 520
Eidselven	300	400	500	540	500
Tilsammen i Sønd- og Nordfjord	3 948	4 621	6 233	5 883	7 520
Tilsammen	11 145	11 597	17 425	15 272	16 405
B. Sødistrikterne.					
Sogn	42 300	37 956	33 852	28 802	126 026
Sønd- og Nordfjord	58 329	43 541	47 920	49 224	
Tilsammen	100 629	81 497	81 772	78 026	126 026
Amtet	111 774	93 094	99 197	93 298	142 431

Værdiudbyttet har efter dette udgjort et samlet Beløb af 539 794 Kr. mod i forrige Femaar 402 071 Kr. Ved disse Opgaver bør mærkes den stedfundne særdeles betydelige Forøgelse i Kilenøternes Antal. Medens der i 1890

var i Brug 56 Lakseværp og 359 Kilenøter, var de tilsvarende Tal i 1895 59 Værp og 6 3 8 Kilenøter.

For Elvenes Vedkommende giver Opgaverne om Fangsten intet rigtigt Udtryk for deres økonomiske Betyduing for Eierne. Samtlige Lakseelve er nemlig — paa et Par ubetydelige Undtagelser nær — helt eller delvis bortforpagtede til Sportsfiske. For Sogn Fogderi er Leieudgiften for Aaret 1895 opgivet til omkring 15 000 Kr. og den udgjorde i Sønd- og Nordfjord antagelig et noget lignende Beløb. At Bortforpagtning til Sportsfiske er en meget heldig Ordning vil blive endnu tydeligere, naar oplyses, at i 1897 udgjorde Leieafgifterne alene i Lærdalselven over 30 000 Kr. Til denne direkte økonomiske Side af Sagen kommer derhos, at Bortforpagtningen medfører en meget effektiv Fredning af Elvene.

I Femaaret falder Emanationen af den nye vigtige Lov om Laks og Søørret af 20 Juni 1891. For væsentlige Deles Vedkommende er den imidlertid endnu ikke traadt i Kraft. Her i Amtet har man dog den hele Tid i Henhold til kgl. Res. havt en Ugefredning for Kilenøter af 3 Døgn; men der har ikke været Mangel paa Agitation for at faa denne Fredningstid nedsat.

Den nye Lovs indgribende Bestemmelser om Opsynsorganisation er iværksatte. Der er i Amtet to Fiskeridistrikter, Sogn Distrikt og Sønd- og Nordfjord Distrikt, i det væsentlige omfattende Fogderierne af samme Navn.

Kunstig Udklækning af Lakserogn er i det hele Femaar iværksat ved Aurlandselven og Lærdalselven. Ved den første er i dette Tidsrum udklækket ialt 273 000 Yngel og ved Lærdalselven 1 033 000 Yngel. Derhos blev i 1895 forsøgsvis udklækket 1 800 Søørretyngel ved Jostedalselven.

5. Andre Næringsveie.

Der findes intet Bergværk i Amtet. Heller brydes i et Par Herreder og Produktionens samlede Værdi i 1895 opgives til 4 600 Kr.

Amtet er rigt paa Vandkraft, men der er fremdeles faa Fabrik- og Industrianlæg. De vigtigste var i 1895 følgende:

(Se Tabellen næste Side.)

Foruden disse er der en hel Del mindre Kværnbrug, Sagbrug, Vadmelsstamper o. l., men de har ingen større Betydning og virker kun for den nærmeste Kreds.

Haandværksdriften antages ikke at have undergaaet nogen væsentligere Forandring. Det samme gjælder vistnok ogsaa Husfliden. Den kvindelige Husflid drives i adskillig Udstrækning. Af mandligt Husflidsarbeide,

Herreder.	Antal Anlæg.	Samlet Arbeids-styrke.	Samlet Antal Dagværk.	Anlæggenes Art.
			Tusinder.	
Sogndal	2	13	3	1 Spinderi og Farveri, 11 Arbeidere; 1 Møllebrug, 2 Arbeidere (begyndt 1894).
Leikanger	1	23	1.9	1 Vandsag.
Vik	2	3	0.3	1 Mineralvandfabrik; NB. for 1 Møllebrug mangler Opgave over Arbeidere og Dagværk (begyndt 1891).
Kirkebø	1	11	2.4	Shoddyfabrik.
Ytre Holmedal....	1	34	2.5	Teglværk (begyndt 1895).
Eid	2	6	0.4	1 Mineralvandfabrik 2 og 1 Sagbrug 4 Arbeidere (begyndt 1891).
Gloppen	1	11	3	Mølle og Shoddyfabrik.
Indviken.....	1	11	2.5	Uldspinderi.

som har nogen Betydning, kan nævnes Forarbeidelse af Tønder og Tøndebaand. Baadbygning foregaar fremdeles mest i Gloppen, men dog ogsaa andre Steder.

Af Isbrug fandtes i 1895 2, et i Lyster (skaaret i Vinteren 1895—96 1 400 Reg.-Ton) og et i Gulen.

Jagten er ikke nogen betragtelig Næringskilde for Amtet. Saagodtsom over det hele Amt foregaar dog Jagt efter Ryper, Aarfugl og Hare samt Bjørn og Ræv; enkelte Steder ogsaa efter Hjort og Ren (i 1895 fældedes 27 Hjorte og 107 Ren). Bortforpagtning af Jagten spiller endnu ikke nogen Rolle.

Naar undtages de Dampskibe, som eies af Amtskommunen, havde Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1895 ikke andre Dampskibe end nogle Smaabaade paa Jølstervand, Hornindalsvand og Opstrynsvand.

Af Seilfartøier eiedes:

Aar.	Samtlige Fartøier.			Fartøier over 50 Ton.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
1890.....	149	4 257	453	23	1 490	121
1895.....	138	3 871	440	20	1 344	113

Fartøierne er mest Jagtefartøier. Tilbagegangen i Antal og Tonnage er, som det vil sees, fortsat ogsaa i dette Femaar.

Af Kystbefolkgingen er endel beskjæftiget i udenrigsk Søfart, dog ikke i nogen større Udstrækning. Af opsparede Hyrebeløb hjemsendtes der gjennem Konsulaterne af 35 Søfolk her fra Amtet i Tidsrummet 1869—1895 8 264 Kr., hvoraf i Aarene 1891—1895 tilsammen fra 5 Sømænd 589 Kr.

Af Landhandlere fandtes ved Udgangen af 1895 det samme Antal som ved Udgangen af 1890, nemlig 230.

Af Forbrugsforeninger var der 9, hvoraf 7 er oprettede i Aarene 1871—1876 og 2 i 1891—1892. Den samlede Omsætning i 1895 udgjorde tilsammen ca. 380 000 Kr.

Ved Siden af de egentlige Landhandlere er der mange, som driver Handel med Landmandsprodukter leilighedsvis. Derhos drives adskillig Handel med Salg til Østlandet af Heste, Kvæg og Faar.

I samtlige Herreder er Retten til Udskjænkning af Øl gjort til Gjenstand for Bevilling. I 1895 gaves i 12 Herreder ingen Bevilling, i 1 Herred (Lavik) 1 almindelig Bevilling og i de øvrige Herreder tilsammen 53 indskrænkede Rettigheder. Disse sidste gjælder som oftest Udskjænkning til Reisende og faste Gjæster ved Hotellerne. I 1895 oprettedes i Eid Herred Ølsamlag.

Den sidste bestaaende Brændevinsrettighed i Amtet bortfaldt i 1894, paa Grund af Forsømmelse med Afgiftens Betaling.

Turisttrafiken har i Femaaret vokset betydeligt og Befolkningen har omfattet den med Interesse. Amtsskibene har ved sine Sommerruter taget meget Hensyn til Turisterne, etableret Hurtigruter, Lokalruter m. v., hvorhos Veinettet er udviklet i flere Turistdistrikter. I sidstnævnte Henseende maa særlig mærkes Veien over Strynsfjeld til Gudbrandsdalen og Romsdalen.

Med nogle af de i forrige Femaar under en uforstandig Konkurrence anlagte Hoteller er det gaaet daarligt. Derimod antages de Hoteller, som er forstandigt anlagte og vel ledede, at have havt gjennemgaaende gode Indtægter. Der har derhos rundt omkring i Bygderne været taget mange Penge ind for Skyds. Det tør imidlertid være tvivlsomt, om denne Skydsindtægt i Virkeligheden medfører nogen større økonomisk Fordel for Bygderne, naar man tager i Betragtning det store Forbrug af Tid, som følger med Skydstrafiken. Heller ikke kan man se bort fra, at Skydstrafiken paa mange Steder vistnok har virket demoraliserende paa Ungdommen.

6. Kommunikationsvæsen.

Af Landeveie havde Amtet:

Landeveie.	Ved Udgangen af: 1890.	Ved Udgangen af: 1895.	Forøgelse.
	km.	km.	km.
Hovedvei	387.5	418.1	30.6
Bygdevei	623.8	685.9	62.1
Ridevei	167.4	167.4	-
	1 178.7	1 271.4	92.7

Det bemærkes, at den virkelige Forøgelse i Femaaret ikke er saa stor, som det af Tabellen fremgaar, se nedenstaaende Opgave angaaende Nybygninger. Det ligger i, at Længderne af Hoved- og Bygdeveie ved Udgangen af 1890 er meddelte efter Opgaverne i forrige Femaarsberetning, der antagelig i denne Henseende har for smaa Tal.

I Femaaret er efter Opgave fra Amtsingeniøren bygget følgende nye Hovedveie:

Opstryn—Skiaaker (Amtsgrænsen)	5 933 m.	
Tonning—Svarstad i Stryn og Indviken	5 924 -	
		11 857 m.

og omlagt ældre Hovedveie:

Faleide—Langesæter i Indviken	2 682 m.	
Ved Grænsen mod Romsdals Amt i Hornindalen	1 390 -	
Nordsbakkerne i Eid	298 -	
Espebakken og Tjørstadreinen i Eid	390 -	
Skuleskaaren i Jostedalen	430 -	
Solvorn—Hillestad i Hafslo	5 760 -	
Botn—Kommunehuset i Hafslo	1 680 -	
Aarøen—Veslegalden i Sogndal	5 140 -	
		17 770 m.

Videre er bygget nye Bygdeveie:

Sandene—Sande i Gloppen	6 870 m.	
Skougsæter—Nord i Eid	3 265 -	
Indre Side af Kjøllesdalselv i Daviken	3 280 -	
Lassevik—Yndestad i Ytre Holmedal	7 724 -	
Laviksdalen i Lavik	8 572 -	
Skeidsbro—Skarestad i Balestrand	690 -	
Rønneidbro med Vei i Lyster	267 -	
Eide—Skjolden - —	1 262 -	
Fortun—Bjørk - —	7 065 -	
		38 995 m.

og omlagt ældre Bygdeveie:

Myklebustdalen i Breim	6 727 -
Sum	75 349 m.

Hovedveiene er udførte som Statsveie med Amtsbidrag undtagen Omlægningerne af Nordsbakkerne, Espebakken og Tjørstadreinen samt Skuleskaaren, der er byggede af de Interesserede med Amts- og Herredsbidrag. Til Botn—Kommunehuset, der er Omlægning af Bygdevei som Statsveianlæg, har, saavidt vides, Herredet bidraget endel.

Bygdeveisbygningen er udført for de Interesseredes Regning med Bidrag af Amt og Herred, hvorhos Anlæggene Lassevik—Yndestad, Laviksdalen og Myklebustdalen tillige har havt Statsbidrag.

Amtets Hovedveie og Bygdeveie ved Udgangen af 1895 fordeler sig, som følger:

Herreder.	Samlet Veilængde i km.			Heraf vedligeholdes:	
	Hovedvei.	Bygdevei.	Tilsammen.	Mod Penge-udbetaling af Herreds-kassen.	Udelukkende ved Natural-veiarbeide.
				km.	km.
Jostedalen	-	24	24	-	24
Lyster	14	27	41	13	28
Hafslo	23.7	15	38.7	-	38.7
Aardal	-	10	10	10	-
Lærdal	20.4	8.4	28.8	-	28.8
Borgund	54.6	-	54.6	-	7.6 [1]
Sogndal	11	53	64	3	61
Aurland	9	22	31	-	31
Leikanger	-	25	25	0.5	24.5
Balestrand	-	30	30	-	30
Vik	-	24.2	24.2	-	24.2
Kirkebø	6	14	20	4	16
Lavik og Brekke	-	17	17	-	17
Gulen	-	14.3	14.3	3	11.3
Sulen	-	Ridevei	-	-	-
Hyllestad	-	23.6	23.6	23.6	-
Sogn Fogderi	138.7	307.5	446.2	57.1	342.1
Askvold	-	7	7	-	7
Ytre Holmedal	12	26	38	19	19
Indre Holmedal	45.6	55.9	101.5	-	101.5
Jølster	46.3	38.4	84.7	-	84.7
Førde	17	100	117	12.9	104.1
Kinn og Vevring	-	23.6	23.6	-	23.6
Bremanger	-	0.8	0.8	-	0.8
Selje	-	31.5	31.5	9	22.5
Daviken	8.6	4.4	13	13	-
Eid	33.3	15.6	48.9	3	45.9
Hornindalen	36.9	4.8	41.7	2.1	39.6
Gloppen	7	29	36	6.5	29.5
Breim	30	28	58	8.5	49.5
Indviken	17.7	8.4	26.1	5.1	21
Stryn	23.7	5.0	28.7	13.8	14.9
Sønd- og Nordfjord Fogderi	278.1	378.4	656.5	92.9	563.6
Amtet	416.8	685.9	1 102.7	150.0	905.7

[1]) 47 km. vedligeholdes for Statens Regning.

Værdien af det in natura udførte Vedligeholdelsesarbeide kan heller ikke opgives for dette Femaar, da de fra Lensmændene modtagne Opgaver derover ogsaa nu for en stor Del er mangelfulde. Vinterarbeidet paa Hovedveiene udføres fremdeles ikke i Almindelighed af de Veiarbeidspligtige, hvorimod det bortsættes paa Akkord eller udføres ved dertil for hvert Tilfælde leiede Arbeidere saaledes, at Amtsveikassen bærer $^4/_5$ og vedkommende Herred $^1/_5$ af Udgiften. Godtgjørelse til de Veiarbeidspligtige efter Skattelovens § 10 var kun anvendt i 3 Herreder, nemlig Lyster, Stryn og Eid.

Af Hovedveiene er omtrent $^2/_5$, af Bygdeveiene knapt $^3/_5$ bakket Vei, medens de øvrige Veie har passende Stigningsforhold.

Interessen for og Kravene paa nye eller bedre Veie er tilstede i høi Grad, og der har i Løbet af Femaaret dels været bragt paa Bane, dels planlagt en hel Mængde Ombygninger og Nybygninger.

I 1895 blev der truffet Overenskomst med Staten om Fællesstyre af Amtets og Statens Veivæsen. De teknisk uddannede Veifunktionærer bestaar af en Amtsingeniør, en Afdelingsingeniør og en Aspirant.

Dampskibsfarten paa Amtets Fjorde udføres fremdeles for Amtskommunens Regning ved egne Dampskibe.

Ved Udgangen af 1890 eiede Amtskommunen Dampskibene «Alden», «Sogn», «Framnæs», «Fjalir», «Hornelen», «Lærdal» og «Balder». I 1891 anskaffedes et nyt Dampskib, «Kommandøren» (162 Fod langt, 24 Fod bredt, 640 ind. Hestekræfter og 12 Mils Fart), med en Udgift af ca. 230 000 Kr. Samtidig udvidedes Ruterne, saavel ved nye Ture som ved Optagelse af nye Stoppesteder og flere Anløb af de allerede optagne. I 1891 var Skibene 32 614 Timer under Damp og opseilede 55 708 Mil, med henholdsvis 28 531 og 48 940 i 1890.

Ved Udgangen af 1895 var Anløbsstedernes Antal ca. 145; flest havde Kinn og Daviken Herreder med henholdsvis 12 og 9. I 1895 udførtes mellem Bergen og Sogn 5 Ture ugentlig om Sommeren og 3 om Vinteren, paa Nordfjord henholdsvis 3 og 2; paa Førdefjord 1 og paa Dalsfjord 1 Tur med korresponderende Ruter til den anden Fjord. Desuden udførtes Lokalruter: i Nordfjord om Sommeren, i Sogn og Søndfjord hele Aaret.

Skibene har opseilet:

(Se Tabellen næste Side.)

Naar Sogneruten for 1891 viser et større Time- og Mileantal, men et mindre Fragtbeløb end noget af de senere Aar, er dette at tilskrive Konkurrence med et privat Dampskib, «Jotunheim», hvis Fart imidlertid indstilledes ved Aarets Udgang.

Aar.	I Lokalrute i Sogn.			I Lokalrute i Søndfjord og Ytre Nordfjord.			I Lokalrute i Indre Nordfjord.			I Sogneruten.			I Nordfjordruten.			I Søndfjordruten.		
	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.
			Kr.			Kr.			Kr.			Kr.			Kr.			Kr.
1891.....	5 043	7 887	19 638	3 649	5 478	14 069	-	-	-	12 268	22 304	133 288	8 527	14 673	123 627	3 094	5 320	45 219
1892.....	4 115	6 403	19 153	3 902	5 679	15 220	-	-	-	11 232	19 698	186 546	9 870	16 829	125 305	3 480	5 953	48 046
1893.....	4 660	7 456	27 509	3 525	5 066	13 969	-	-	-	11 343	20 134	179 269	9 036	15 306	136 955	3 466	5 879	55 639
1894.....	4 489	7 248	21 176	3 887	5 622	11 541	551	892	1 484	11 537	20 807	189 981	8 205	13 762	126 726	4 345	7 223	61 576
1895.....	4 336	6 530	19 898	4 171	5 936	13 216	874	1 394	3 043	11 786	21 184	188 090	7 497	12 535	128 578	4 801	8 072	67 903

I samtlige Ruter samt ved Extrature og Buxering blev af Skibene tilsammen opseilet:

Aar.	Timer under Damp.	Mile.	Fragt.
			Kr.
1891	32 614	55 708	337 765
1892	32 681	54 783	405 633
1893	32 074	53 913	418 704
1894	33 128	55 741	414 105
1895	33 635	56 030	426 535

Skibenes samlede Indtægter og Udgifter samt Tab eller Overskud udgjorde:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Samlet Indtægt	392 469	463 485	480 977	482 291	493 717
— Udgift	473 180	474 863	428 308	466 154	454 433
Tab eller Overskud	÷ 80 711	÷ 11 378	+ 52 669	+ 16 137	+ 39 284

Ved Udgangen af 1890 var Amtsskibenes Aktiva sat i en Værdi af Kr. 838 311
Derfor stod Amtskommunen i en Gjæld af . . . . . - 386 897

Amtskommunen skulde saaledes eie Kr. 451 414

Ved Udgangen af 1895 var Aktiva sat til . . . . . - 976 640
medens Gjælden var . . . . . - 621 924

Amtskommunen skulde saaledes eie Kr. 354 716

Gjældsforøgelsen er at tilskrive dels Anskaffelsen af et nyt Skib, dels det ved Konkurrencen opstaaede Tab paa Driften i 1891 og 1892.

I Femaaret er som Forringelse afskrevet paa Skibenes Værdi Kr. 100 000.

Fra Midten af Juli 1894 er af et privat mindre Dampskib, «Ørnen», underholdt dels 1, dels 2 Ture ugentlig mellem Bergen og Sogn.

Amtets Postvæsen er i Femaaret videre udviklet. Af Postanstalter havdes:

Aar.	Antal.	Afsendte Breve.
1885	86	323 700
1890	108	664 300
1895	138	682 700

Med Telegrafstationer er Amtet fremdeles daarlig forsynet. I 1890 underholdtes saadanne, foruden i Ladestedet Florø, blot i Lærdalsøren, Førde, Nordfjordeidet og paa Moldøen, samt under Vinterfiske i Kalvaag. I Femaaret er oprettet ny Station i Skjerjehavn og under Fisketiden i Kinn og Batalden.

I dette Femaar falder imidlertid Paabegyndelsen af Rigstelefonanlæggene inden Amtet, hvis videre Udvikling vistnok vil blive af særdeles stor Betydning for denne med Kommunikationer i det Hele slet udstyrede Landsdel. Lærdalsøren bragtes i Telefonforbindelse med Telefonnettet i Valdres, og det vigtige Telefonanlæg Lærdalsøren over Sogndal og Leikanger til Balestrand paabegyndtes. Ogsaa private Telefonanlæg er iværksatte i Femaaret. Først har vi Linierne fra Gudvangen til Voss og fra Vik til Voss (det vestenfjeldske Telefonselskab), hvorved de nævnte Steder ogsaa er kommet i Forbindelse med Bergen. Disse Anlæg har dog ikke havt nogen større almindelig Betydning, da hverken Gudvangen eller Vik har Telefonforbindelse med andre Dele af Sogn. Anlægget Gudvangen—Voss er opstaaet væsentlig i Turisttrafikens Interesser. Derimod har to private Selskaber i Sønd- og Nordfjord sat vigtige Dele af disse Distrikter i Forbindelse med hinanden, nemlig Naustdal, Førde, Jølster Breim, Gloppen, Indviken, Stryn, Eid og Hornindalen med Fortsættelse til Sunnelven i Romsdals Amt. Gjennem Telegrafstationerne i Førde og Nordfjordeid er disse Distrikter derved ogsaa komne i Forbindelse med Statstelegrafen. Anlæggene har vistnok gjort megen Nytte og afhjælper et føleligt Savn, indtil den Tid kommer, at de kan — ialfald hvad Hovedlinierne angaar — blive afløste af Rigstelefonens mere fuldstændigt virkende Apparat.

Af Skydsanstalter havde Amtet ved Udgangen af 1895 det samme Antal som i 1890, nemlig 40 faste Stationer og 20 Tilsigelsesskifter.

7. Forskjellige økonomiske Forhold. Slutningsbemærkninger.

Gjennemsnitsprisen paa Jordeiendomme i Amtet har efter den officielle Statistik, beregnet efter Salg stedfundne i Aarene 1891—1895, udgjort pr. Skyldmark Kr. 1 628 mod i 1886—1890 Kr. 1 408 og i 1881—1885 Kr. 1 323.

Thinglagsvis stiller Gjennemsnitsprisen i 1891—1895 pr. Skyldmark sig saaledes:

Jostedalen	Kr. 3 022	Leikanger	Kr. 2 201
Lyster	- 2 027	Balestrand	- 2 240
Hafslo	- 2 138	Vik	- 1 894
Aardal	- 1 993	Kirkebø	- 1 441
Lærdal	- 2 858	Lavik	- 1 358
Borgund	- 2 831	Gulen	- 1 411
Sogndal	- 2 337	Sulen	- 1 168
Aurland	- 1 588	Hyllestad	- 1 210

Askvold	Kr. 1 040	Daviken	Kr. 1 126
Ytre Holmedal	- 1 194	Eid	- 2 071
Indre Holmedal	- 1 397	Hornindalen	- 2 194
Jølster	- 1 849	Gloppen	- 1 217
Førde	- 1 275	Breim	- 1 988
Kinn og Vevring	- 1 279	Indviken	- 1 433
Bremanger	- 1 578	Stryn	- 1 896
Selje	- 1 308		

Det samlede Antal af de medregnede Salg er 744, den samlede Matrikulskyld af vedkommende Eiendomme 1 220 Mark 55 Øre og den samlede Kjøbesum 1 986 555 Kr. I 1886—1890 var Antallet 797, Skylden 1 458 Mark 91 Øre og Kjøbesummen 2 054 155 Kr. Salg, hvor særlige Forhold antages at have betinget usædvanlige Priser, f. Eks. Salg mellem Forældre og Børn, er ikke medtagne; heller ikke Eiendomme udlagte ved Skifte eller solgte ved Tvangsauktioner m. m.

Beregnet efter Salg i Aarene 1888—1892 har Det statistiske Centralbureau bl. a. for Sønd- og Nordfjord Fogderi angivet Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark særskilt for Eiendomme af forskjellig Størrelse. Efter denne Opgave var Prisen for Brug mellem:

0.0—0.5 M.	0.51—1.00 M.	1.01—3.00 M.	3.01—5.00 M.	5.01—10.00 M.
2 430 Kr.	1 604 Kr.	1 284 Kr.	1 063 Kr.	920 Kr.

For samtlige Klasser af Jordbrug var Gjennemsnitsprisen i Fogderiet 1 264 Kr. pr. Skyldmark.

Af ovenstaaende fremgaar, at Jordpriserne inden Amtet er stigende i en ganske betragtelig Grad, og at der betales forholdsvis mere, jo mindre Brugene er. Dette Forhold fortjener Opmærksomhed, idet det vistnok er saa, at der i mange Tilfælde betales Priser, der er uforholdsmæssig høie, naar Hensyn tages til vedkommende Brugs Nettoafkastning. Dette bestyrkes ved de Oplysninger, som Professor Helland, bygget paa Herredsstyrernes skjønsmæssige Opgaver for Aaret 1893, giver angaaende den antagne Værdi af et Maal dyrket Jord i de forskjellige Dele af vort Land. Se Bilag 3 ved Sth. Prp. No. 94 for 1895. Efter disse er Pris pr. Maal dyrket Jord større i Nordre Bergenhus Amt end i noget af Landets øvrige Amter, nemlig i Gjennemsnit for hele Amtet Kr. 181.40 pr. Maal. Lavest er Priserne i de med god Jord og udmærkede Kommunikationer forsynede Smaalenenes, Akershus samt Jarlsberg og Larvik Amter, nemlig henholdsvis Kr. 49.20, Kr. 51.90 og Kr. 59.70. Disse Tal er maaske i og for sig lidet korrekte — hvilket ogsaa Professoren selv fremhæver — men jeg tror, Professoren har Ret, naar han betragter dem som en tydelig Antydning om, at Priserne i Amter som Nordre Bergenhus tildels er hvad man kalder «kunstige», det vil sige, i væsentlig Grad beroende paa Forholdet mellem Indbyggerantallet og den allerede opdyrkede Jord, og kun i underordnet Grad paa Jordens Nettoafkastning. Jeg tillader mig i denne Forbindelse sluttelig at citere følgende Udtalelse af Professoren, der indeholder en Tanke, som fortjener at blive nærmere undersøgt og drøftet: «Kunde man faa Priserne paa

Jord ned, hvor de er kunstige, og kunde man lette Tilgangen til den dyrkbare, men udyrkede Jord for de Ubemidlede, saa vilde dette efter min Mening forøge Afkastningen af Landets Jordbrug og maaske i nogen Grad standse Befolkningens Aftagen paa Landsbygderne.»

Thinglæste Panteheftelser udgjorde 4 599 950 Kr. mod 4 429 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 170 950 Kr.

Aflæste Panteheftelser udgjorde 2 061 697 Kr. mod 2 184 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Nedgang 122 304 Kr.

Exekutioner androg til 765 849 Kr. mod 623 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 142 849 Kr.

Udpantninger androg til 403 894 Kr. mod 381 000 Kr. i det foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 22 894 Kr.

Tvangsauktioner afholdtes over fast Gods for 370 359 Kr. og over Løsøre for 250 772 Kr., tilsammen 621 130 Kr., mod henholdsvis 452 000 Kr., 52 000 Kr. og 504 000 Kr. i foregaaende Femaar, altsaa Forøgelse 117 130 Kr.

Ved Forligelseskommissionerne behandledes i 1891: 2 816 Sager, 1892: 3 660, 1893: 3 704, 1894: 3 235 og 1895: 2 967, eller tilsammen 16 382 Sager mod 15 244 i det foregaaende Femaar.

Beløbet af Skatterestancer efter Høstthingenes Afholdelse udgjorde i 1895 112 948 Kr. mod i 1890 90 291 Kr., altsaa Forøgelse 22 657 Kr.

For Fattigvæsenets Vedkommende er den officielle Statistik endnu ikke naaet til Aaret 1895, hvorfor jeg tillader mig at hidsætte nogle sammenlignende Tal for 1890 og 1894:

Aar.	Antal understøttede Hovedpersoner.	Fattigkassernes kontante Udgifter:				Lægdshold og Naturalydelser.
		Egentlig Fattighjælp.	Sygeforpleining.	Andre Udgifter.	Tilsammen.	
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1890.....	1 893	57 975	24 186	8 322	90 483	29 432
1894.....	2 135	66 776	28 024	9 592	104 392	20 626
	+ 242	+ 8 801	+ 3 838	+ 1 270	+ 13 909	÷ 8 806

Tilvæksten i Antal understøttede Hovedpersoner er bemærkningsværdig. Tilvæksten i de kontante Udgifter opveies for en væsentlig Del ved Nedgangen under Lægdshold og Naturalydelser.

Efter Lensmændenes Opgaver var Aarslønnen (udenfor Kost og Logi m. m.) i 1895:

for Tjenestegut..... 60—220 Kr., gjennemsnitlig 119 Kr.
- Tjenestepige..... 20—120 - — 57 -

Den sædvanlige Dagløn er opgivet saaledes:

	Paa egen Kost.		Paa Husbondens Kost.	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Husmænd	1.00—1.80	0.60—1.50	0.80—1.70	0.40—1.00
gjennemsnitlig	1.48	1.15	1.10	0.71
- Dagarbeidere.....	1.50—2.50	0.90—1.60	1.00—2.00	0.50—1.10
gjennemsnitlig	1.83	1.30	1.27	0.83
- Dagarbeidersker.....	0.90—1.40	0.75—1.00	0.50—1.00	0.25—0.60
gjennemsnitlig	1.10	0.77	0.69	0.43

I Distrikterne ude ved Havet er Betalingen fremdeles i Almindelighed lavest. Daglønnen har i Femaaret vist Tendents til Stigning. Den er ogsaa gjennemsnitlig noget høiere end i foregaaende Femaar. Derimod synes Tjenerlønningerne nærmest at have aftaget noget.

Af Overformynderimidler indestod ved Udgangen af Aaret 1890 Kr. 560 290 og ved Udgangen af 1895 Kr. 586 809, altsaa Forøgelse Kr. 26 519.

Amtets Sparebanker havde:

(Se Tabellen næste Side.)

Til disse Banker kommer Kinn Sparebank i Florø, som ikke er autoriseret. Den havde i 1890 1 848 Indskydere, 37 660 Kr. Formue og 515 012 Kr. Forvaltningskapital. De tilsvarende Opgaver for 1895 mangler.

Naar hensees alene til de autoriserede Sparebanker, er disses Antal i Femaaret forøget med 3, Indskydernes Antal med 4 119 eller ca. 25 Pct., Bankernes Formue med 228 000 Kr. eller ca. 40 Pct. og deres Forvaltningskapital med 1 368 000 Kr. eller over 25 Pct.

Af Brandforsikringsindretninger havde Amtet:

Aar.	Antal.	Forsikringssum:	
		for Huse.	for Løsøre.
		Kr.	Kr.
1890	4	3 016 000	-
1895	11	7 040 063	476 000

Sparebankens Navn.	Ved Udgangen af 1890.			Ved Udgangen af 1895.		
	Antal Indskydere.	Formue.	Forvaltnings-kapital.	Antal Indskydere.	Formue.	Forvaltnings-kapital.
		1 000 Kr.	1 000 Kr.		1 000 Kr.	1 000 Kr.
Jostedalen [1])	-	-	-	36	3	5
Lyster	607	42	330	1 020	58	394
Hafslo	678	81	376	680	107	383
Lærdal	918	52	415	1 027	72	485
Sogndal	515	39	226	649	47	254
Aurland	338	6	143	347	11	163
Leikanger	746	25	211	874	34	226
Balestrand	903	24	270	955	32	300
Vik	934	43	360	1 045	62	422
Lavik	514	4	110	605	8	130
Evenvik	587	5	100	821	9	139
Askvold	-	-	-	222	3	43
Ytre Holmedal	985	19	235	1 139	30	301
Indre Holmedal [2])	-	-	-	192	1	53
Førde	2 236	82	859	2 887	105	1 168
Selje [3])	-	-	-	330	4	98
Hornindalen	205	3	42	320	6	71
Gloppen	1 962	17	508	2 575	35	640
Indviken	899	6	167	1 106	14	223
Stryn	1 129	17	270	1 120	32	340
Nordfjord	2 425	140	717	2 750	160	869
Amtet	16 581	605	5 339	20 700	833	6 707

Derhos var der i Nordfjord 13 gjensidige Kreaturforsikringsindretninger, hvoraf de 6 er oprettede i Femaaret.

Amtets Herreder havde efter Det statistiske Centralbureaus Opgaver:

Aar.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.
	Kr.	Kr.
1890	39 035 000	8 317 000
1895	44 756 000	8 786 000
Forøgelse	5 721 000	469 000

For en Del er dog denne Forøgelse at tilskrive rigtigere Ligning.

[1]) Banken begyndte sin Virksomhed 24 Oktober 1895.
[2]) — — - — 2 Februar 1895.
[3]) — — - — 29 Januar 1894.

Herredsskatterne udgjorde:

Aar.	Eiendomsskat.	Paa Formue og Indtægt.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1890	84 325	182 951	267 276
1895	78 617	236 638	315 255
	÷ 5 708	+ 53 687	+ 47 979

Herredsudgifternes vigtigste Poster udgjorde (brutto):

	1890.	1894 [1].
	Kr.	Kr.
Veivæsen	22 107	41 695
Geistlighed og Kirker	38 678	24 513
Skolevæsen	95 702	166 704
Fattigvæsen	89 254	101 657
Renter	9 550	8 243

Forøgelsen under Skolevæsen er væsentlig en Følge af den nye Lov for Folkeskolen, og ved Forøgelsen under Fattigvæsen maa mærkes, at der samtidig har været Nedgang med Hensyn til Lægdshold og Naturalydelser; se ovenfor.

Herredskommunerne havde:

	1890.	1894.
	Kr.	Kr.
Formue (Legater, Kommunelokaler, Kirker, Kirkegods, Skolehuse o. s. v.)	1 901 677	2 002 392
Gjæld	205 369	192 294

Til Amtskommunen udlignedes paa Matrikulen:

i 1890/91 ..... Kr. 122 655 (Kr. 4.80 pr. Skyldmark)
- 1895/96 ..... - 135 077 (- 5.25 - —)

Amtskommunen havde ved Udgangen af:

	1890/91.	1895/96.
	Kr.	Kr.
en Formue af	836 000	1 005 227
- Gjæld -	378 013	608 436

Gjælden vedkommer udelukkende Amtskommunens Dampskibe og Formuen bestaar for den overveiende Del i disse.

Sluttelig meddeles efter «Statistisk Aarbog» følgende Sammenstillinger for Landdistrikterne i Aaret 1894:

[1]) For 1895 er Opgaverne endnu ikke bearbeidede.

	Amtet.	Hele Riget.
	Kr.	Kr.
Antagen Formue pr. Indbygger	503	682
— Indtægt - —	98	127
Udlignet Herredsskat pr. 1 000 Kr.:		
Antagen Formue	1.42	1.62
Udlignet Herredsskat pr. 100 Kr.:		
Skatbar Indtægt	5.19	6.29
Samlet Beløb af kommunale Skatter (Herredsskat, Amtsskat, Skolekredses Udredsler):		
pr. Indbygger	5.29	7.52
- Skatyder	18.46	27.48
- 1 000 Kr. antagen Formue	1.05	1.10
- 100 - — Indtægt	5.39	5.92
- 100 - skatbar —	14.04	12.56

Aaringerne for Jordbrugerne kan ikke siges at have været gunstige i Femaaret. 1892 var et meget daarligt Aar; for de 4 øvrige, tagne underet, faldt Udbyttet af Hø og Poteter maaske middels, men af Korn adskilligt under middels. Kystdistrikterne har ikke havt noget rigt Sildefiske at glæde sig over og i 1895 slog Vaartorskfisket aldeles feil; Udbyttet af Kystfiskerierne er i Femaaret betydeligt mindre end i forrige Femaar. I den ovenfor givne Oversigt er da ogsaa mange Opgaver, som kan tyde paa, at Befolkningen har havt økonomiske Vanskeligheder. Sammenlignet med forrige Femaar er saaledes Beløbene af afholdte Exekutioner, Udpantninger, Tvangsauktioner og Skatterestancer samt Antallet af de af Fattigvæsenet understøttede Personer tiltaget; Beløbet af thinglæste Panteheftelser er ligeledes tiltaget, medens Beløbet af aflæste saadanne er aftaget. Man maa dog være forsigtig med fra disse Opgaver at drage direkte Slutninger angaaende den økonomiske Stilling i det Hele, og jeg tror ikke, at denne er gaaet tilbage i Femaaret. Der har paa forskjellige Omraader været Fremgang, saaledes paa Kvægavlens, og et Arbeide er paabegyndt, som giver Løfter ogsaa for Fremtiden. Jeg maa i denne Forbindelse ogsaa fremhæve den ovenfor angivne Tilvækst i den antagne Indtægt og Formue, i Antallet af Indskyderne i Amtets Sparebanker og i disses Forvaltningskapital; endvidere, at Herredskassernes Formue er tiltaget, samtidig som deres Gjæld er aftaget.

Nogen væsentligere Forandring med Hensyn til Befolkningens Levemaade, de sædelige og hygieniske Forhold antages ikke at have fundet Sted. Dog gaar Udviklingen paa disse Omraader i Retning af bedrede Forhold. Ædruelighedens siges at have gjort fortsat god Fremgang.

B. Ladestedet Florø.

Florø Magistrats Beretning er saalydende:

«Angaaende Tilstanden i Ladestedet Florø i Femaaret 1891—1895 indberettes:

Heller ikke i dette Femaar har Stedet havt nogen Fremgang af Betydning, hvad der væsentlig tilskrives, at Fiskerierne paa disse Kanter har slaaet feil.

Her er indflyttet endel Famllier, væsentlig Arbeidere, og endel Vaaningshuse af Træ er opbygget.

Handelsrørelsen har ikke været særlig livlig. Den har væsentlig indskrænket sig til almindelig Butikhandel. Dog har her været exporteret endel Laks, Hummer og Kveite, ligesom ogsaa endel Sild, dels iset og dels saltet, er udført til Udlandet. I det Hele taget har den direkte Export været i Tiltagende.

Af Haandværkere fandtes her tilstrækkelig til Behovet. Deres Kaar var som Haandværkeres gjennemsnitlige.

Dagarbeidere har havt nogenlunde stadig Beskjæftigelse. Haandværks- og Sømandsforeninger fandtes ikke, men den i forrige Femaarsberetning nævnte «Handelsforeningen» eksisterer fremdeles.

Stedet havde ca. 2 500 m. ikke brolagte Gader. Til Gadebelysning har været benyttet Olielygter.

Foruden de i forrige Femaarsberetning omtalte 3 mindre og 1 større Kai, er her nu ved Statens Hjælp anlagt en ca. 100 m. lang Molo til Beskyttelse for Havnen, der desuden er bleven forsynet med endel tidsmæssige Fortøiningsapparater.

Ordentligt Vandværk er ikke anlagt. Derimod er i Femaaret gravet et Par offentlige Brønde, som dog ikke giver tilstrækkeligt Vand. Byens Hovedvandforsyning er fremdeles det ved Byens Grænse liggende «Storevand».

Med Hensyn til Ædrueligheden, saa er Forholdet her godt. Stedet har et Samlag, hvor der udskjænkes Øl og Vin og sælges Øl. Brændevin sælges ikke i Florø og Smughandel har ikke foregaaet.»

Nordre Bergenhus Amt 15 Februar 1898.

Torvald Lechen,
kst.

Tillæg.

Tabel I—III.

Fædrift 1891--1895.

(Efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver.)

Tabel I.

Opdræt og Salg af Heste og levende Hornkvæg, samt Faare- og Svinehold i Femaaret 1891—1895.

Herreder.	Opdræt og Salg af:		Faareholdet.	Svineholdet.
	Heste.	Levende Hornkvæg.		
Jostedalen	uforandret	uforandret	noget tiltaget	noget tiltaget
Lyster	do.	do.	uforandret	uforandret
Hafslo	noget tiltaget	noget tiltaget	noget tiltaget	noget tiltaget
Aardal	do.	lidt tiltaget	lidt aftaget	lidt tiltaget
Lærdal	do.	noget tiltaget	noget tiltaget	noget aftaget
Borgund	uforandret	uforandret	uforandret	uforandret
Sogndal	noget tiltaget	do.	do.	do.
Aurland	do.	do.	do.	do.
Leikanger	lidt aftaget	lidt aftaget	do.	noget tiltaget
Balestrand	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.
Vik	noget tiltaget	lidt tiltaget	noget tiltaget	lidt aftaget
Kirkebø	lidt tiltaget	lidt tiltaget	noget aftaget	noget tiltaget
Lavik	do.	uforandret	lidt tiltaget	uforandret
Gulen	lidt aftaget	lidt aftaget	uforandret	kjøbes til Behov
Sulen	uforandret	noget tiltaget	meget tiltaget	lidt tiltaget
Hyllestad	do.	uforandret	uforandret	uforandret
Askvold	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.	næsten intet tilt.
Ytre Holmedal	do.	næsten intet aft.	lidt aftaget	noget tiltaget
Indre Holmedal	-	-	do.	lidt tiltaget
Jølster	noget tiltaget	uforandret	uforandret	uforandret
Førde	do.	noget tiltaget	lidt tiltaget	lidt tiltaget
Kinn og Vevring	uforandret	do.	uforandret	uforandret
Bremanger	do.	lidt tiltaget	meget tiltaget	do.
Selje	noget tiltaget	noget tiltaget	noget tiltaget	lidt tiltaget
Daviken	uforandret	uforandret	uforandret	noget tiltaget
Eid	lidt tiltaget	lidt tiltaget	næsten intet aft.	lidt tiltaget
Hornindalen	do.	do.	meget aftaget	do.
Gloppen	noget tiltaget	noget tiltaget	lidt aftaget	noget tiltaget
Breim	do.	noget aftaget	do.	do.
Indviken	lidt tiltaget	næsten intet aft.	lidt tiltaget	do.
Stryn	lidt aftaget	noget aftaget	lidt aftaget	do.

Tabel II.

Gjennemsnitlig Værdi af Husdyr i 1895.

Herreder.	Gjennemsnitlig Værdi i 1895 pr.:							
	Arbeids-hest.	Okse.	Ko.	Ungnøt.	Kalv.	Faar.	Gjed.	Svin.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Jostedalen	300	50	65	25	12	14	15	40
Lyster	350	80	75	35	15 à 20	15	10 à 12	30 à 40
Hafslo	300	60 à 100	70	40 à 50	20	16	12	40
Aardal	300	60	70	40	20	15	13	30
Lærdal	250	70	70	40	10	10	10	50
Borgund	275	75	85	40	-	14	12	40
Sogndal	300	40	65	40	12	14	-	50
Aurland	300	60 à 80	60 à 100	40 à 60	6	16	8 à 15	40 à 60
Leikanger	200	45	60	30	10	14	10	25
Balestrand	200	45	60	25	10	14	10	25
Vik	250	45	65	30	16	15	12	20
Kirkebø	200	50	60	30	5	12	10	30
Lavik	200	60	55	30	18	12	11	-
Gulen	160	60	70	50	12	10	9	25
Sulen	150	60	40	20	15	12	-	60
Hyllestad	150	40	55	30	12	10	12	50
Gjennemsnitlig i Sogn	243	58	65	35	13	13	11	38
Askvold	160	50	55	30	6	13	9	40
Ytre Holmedal	200	35	50	25	4	10	12	-
Indre Holmedal	180	40	55	30	10	12	10	28
Jølster	200	50	50	25	10	10	10	30
Førde	200	50	50	25	12	12	10	30
Kinn og Vevring	200	60	55	30	10	12	8	50
Bremanger	160	60	40	25	15	15	10	40
Gjennemsnitlig i Søndfjord	186	49	51	27	10	12	10	36
Selje	180	50	50	30	15	12	10	20
Daviken	190	50	55	30	8	11	10	46
Eid	200	60	50	30 à 40	10	14	10	60
Hornindalen	220	50 à 70	45 à 65	25 à 40	10	10 à 14	11	25 à 45
Gloppen	220	40 à 80	60	30	15	12	10	20
Breim	200	80	50	30	8	10	10	25
Indviken	200	40	50	25	4	8	8	35
Stryn	200	40	55	25	5	10	8	30
Gjennemsnitlig i Nordfjord	201	54	53	30	9	11	10	34

Tabel III.

Gjennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko i 1895 samt Melkeproduktionens Stilling i 1891—1895 etc.

Herreder.	Gjennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko i 1895: Almindeligt.	Gjennemsnitligt Melkeudbytte pr. Ko i 1895: For mere fremskredne Gaarde.	Melkeproduktionens Stilling i 1891—1895.	Betydning af Salg af Melk i 1895.	Betydning af Salg af Smør i 1895.	Betydning af Salg af Ost i 1895.	Betydning af Salg af Uld i 1895.
Jostedalen	800	1 600	meget tiltaget	0	megen	nogen	0
Lyster	1 200	1 500	noget tiltaget	0	do.	do.	ringe
Hafslo	1 200	1 500	meget tiltaget	nogen	do.	do.	0
Aardal	1 000	1 200	noget tiltaget	ringe	do.	megen	ringe
Lærdal	1 500	2 000	meget tiltaget	megen	do.	ringe	do.
Borgund	1 800	2 000	noget tiltaget	ringe	do.	nogen	nogen
Sogndal	800	1 200	do.	nogen	do.	megen	ringe
Aurland	1 300	1 800	uforandret	0	do.	do.	nogen
Leikanger	900	1 100	noget tiltaget	ringe	do.	do.	ringe
Balestrand	800	960	lidt tiltaget	do.	do.	nogen	do.
Vik	900	1 500	næsten intet tilt.	0	nogen	do.	do.
Kirkebø	2 000	2 500	noget tiltaget	0	megen	do.	0
Lavik	700	1 000	uforandret	0	nogen	do.	0
Gulen	430	900	lidt tiltaget	0	megen	0	megen
Sulen	600	1 000	noget tiltaget	0	nogen	0	do.
Hyllestad	720	720	uforandret	0	do.	nogen	nogen
Gjennemsnitlig i Sogn	1 041	1 405					
Askvold	900	1 250	noget tiltaget	0	megen	ringe	nogen
Ytre Holmedal	750	1 000	do.	0	do.	do.	0
Indre Holmedal	600	900	lidt tiltaget	0	do.	do.	0
Jølster	800	1 200	meget tiltaget	0	0	do.	0
Førde	800	1 100	lidt tiltaget	0	megen	do.	0
Kinn og Vevring	750	1 000	uforandret	ringe	nogen	0	nogen
Bremanger	1 600	2 000	noget tiltaget	0	do.	0	do.
Gjennemsnitlig i Søndfjord	886	1 207					
Selje	500	1 000	noget tiltaget	0	nogen	ringe	ringe
Daviken	500	800	do.	ringe	megen	do.	do.
Eid	1 000	1 500	lidt tiltaget	nogen	do.	0	0
Hornindalen	1 000	1 200	meget tiltaget	ringe	do.	ringe	0
Gloppen	900	1 100	noget tiltaget	do.	do.	do.	ringe
Breim	800	1 200	do.	0	do.	do.	do.
Indviken	800	1 200	lidt tiltaget	ringe	nogen	0	0
Stryn	800	1 200	meget tiltaget	0	megen	nogen	0
Gjennemsnitlig i Nordfjord	788	1 150					

XV.

Romsdals Amt.

Underdanigst Beretning

om Romsdals Amts økonomiske Tilstand m. v.
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbruget.

I Femaarsperioden har Udbyttet af Jordbruget for Aarene 1891, 1893 og 1894 været omtrent som et Middelsaar. Aaret 1892 gav gjennemgaaende et saa misligt Udbytte, at det nærmest maa betegnes som et Uaar. I Aaret 1895 var Avlingen fornemmelig forsaavidt angaar Korn- og Potetesavlingen adskilligt under et Middelsaar. Femaaret har saaledes ikke stillet sig synderlig heldigt for Jordbrugerne.

Interessen og Sansen for Forbedringer i Jordbruget har imidlertid været i Fremgang i Perioden, og Fremskridtene har ikke været ganske smaa.

Jeg antager, at den forholdsvis noksaa store Fremgang væsentlig skyldes, foruden den stigende Oplysning og Indsigt, Kommunikationsmidlernes betydelige Udvikling, hvorved Landdistrikterne er komne i stadig lettere og bekvemmere Forbindelse med Afsætningsstederne. I saa Henseende har navnlig den statsunderstøttede Dampskibsforbindelse, Distrikterne har faaet med det store Marked i England for sit Smør, havt en ganske overordentlig heldig Indflydelse. Den Fremgang paa Fædriftens Omraade, som derved er bevirket, har selvfølgelig virket tilbage paa Jordbruget. Fogderne i Søndmør og Nordmør mener, at den vakte store Interesse for Jordbruget for en Del ogsaa grunder sig paa, at Vaartorskfisket i Søndmør og Sildefisket i Nordmør i Perioden har været misligt, hvorved Folket har faaet Øinene op for Jordbrugets Betydning, og at dettes Afkastning i Længden er en sikrere Indtægtskilde end Fiskeriet. Jeg finder det ganske

rimeligt, at nævnte Omstændigheder i flere Distrikter har øvet Indflydelse. Fremgangen har væsentlig bestaaet deri, at man med større Omhyggelighed har beflittet sig paa at forøge sin Høavling, dels ved Indskrænkning af Kornavlingen og ved Gjenlægning af gammel Ager til Eng med Græsfrø og dels ved Gjødsling af Engen. En forstandigere Opsamling og Behandling af Gjødselen bliver ogsaa mere almindelig. Ikke saa ganske lidet af kunstig Gjødning benyttes.

I hvor stor Udstrækning Opdyrkning af Nyland har fundet Sted, kan jeg ikke oplyse. At saadan er foregaaet i ikke saa liden Mon i de fleste Distrikter er imidlertid sikkert. Paa Grund af den herskende Mangel paa Arbeidsfolk tror jeg dog, at det i det store taget væsentlig er Smaabrugere og Husmænd, som har befattet sig med Nyrydning.

I nogen stor Udstrækning har man her i Amtet ikke benyttet sig af Adgangen til Laan af Jorddyrkningsfondet.

Tidsmæssige Landbrugsredskaber vinder mere og mere Udbredelse. Tærskemaskiner er nu ganske almindelige i alle Distrikter. Ogsaa Slaamaskiner anvendes i større og større Udstrækning.

Jeg tror, at Fremskridtene paa Landbrugets Omraade er forholdsvis størst i Søndmør Fogderi og især i Ødistrikterne i Nordre Søndmør.

Udskiftningsarbeidet har gaaet sin jevne Gang. De af Amtets 5 Udskiftningsformænd i Femaaret afsluttede Udskiftninger omfatter 692 Brug med en Matrikulskyld af 1 980 Mark og et Areal af 37 570 Ha. Indmark og 79 900 Ha. Udmark. Hertil kommer Udskiftningen af 2 Fjeldstrækninger, hvis Areal er anslaaet til 5 à 6 000 Ha. Der foreligger endnu et meget betydeligt Udskiftningsarbeide i dette Amtsdistrikt, og der henligger hos Udskiftningsformændene mange gamle Rekvisitioner, som venter paa Udførelse, hvorfor det vilde være ønskeligt, om Udskiftningsetaten her i Amtet var større, saa at det for Jordbrugets Fremgang saa betydningsfulde Udskiftningsarbeide kunde fremmes hurtigere. En ikke liden Hjælp vil det imidlertid blive, at Departementet i 1895 bemyndigede mig til at overdrage Behandlingen af endel ældre Rekvisitioner og andre presserende Udskiftningsforretninger i Søndmør til et Par ældre Assistenter.

Efter Fogdernes Opgave udgjorde Antallet af særskilt matrikulerede Brug ved Udgangen af 1895:

i Søndmør	5 626	Brug	med	Skyld	Mark	11 331.71
- Romsdal	3 219	—	-	—	-	6 804.21
- Nordmør	3 853	—	-	—	-	9 444.79
Amtet	12 698	Brug	med	Skyld	Mark	27 580.71.

Efter de sammes Opgaver udgjorde Brugenes Antal ved Udgangen af 1890:

i Søndmør	5 428
- Romsdal	2 995
- Nordmør	3 669
Tilsammen	12 092

Forøgelsen er altsaa for Søndmør 198 eller ca. 3½ Pct., for Romsdal 224 eller 7 Pct., for Nordmør 184 eller ca. 4½ Pct., mod henholdsvis ca. 3 Pct., ca. 4 Pct. og ca. 6 Pct. i forrige Femaarsperiode.

Gjennemsnitsskylden pr. Brug for Amtet er Mark 2.18; for Søndmør Fogderi Mark 2.01, for Romsdal Fogderi Mark 2.08 og for Nordmør Fogderi Mark 2.45.

Jeg hidsætter Opgave over Brugenes Antal og Skyld i de forskjellige Herreder ved Udgangen af 1895:

Herreder.	Brugenes Antal.	Brugenes Skyld i Mark.
Søndmør Fogderi.		
Vannelven	398	730.78
Sande	393	557.09
Herø	421	544.21
Ulstein	375	651.89
Vartdalstranden	101	208.87
Volden	476	1 145.98
Ørsten	291	719.06
Hjørundfjord	230	619.43
Sunnelven	216	466.24
Norddalen	268	658.86
Stranden	179	494.66
Stordalen	127	291.42
Søkkelven	313	740.53
Ørskog	254	528.41
Skodje	400	837.71
Borgund	816	1 297.38
Roald	98	261.54
Haram	270	577.65
	5 626	11 331.71
Romsdal Fogderi.		
Vestnes	479	857.48
Vold	137	358.43
Eid	68	258.27
Grytten	378	870.20
Veø	290	783.56
Eresfjord og Vistdalen	243	579.22
Nesset	212	443.82
Bolsø	404	932.16
Romsdal Fogderi (Forts.).		
Frænen	367	643.74
Akerø	285	546.98
Sandø	70	127.41
Bud	286	402.94
	3 219	6 804.21
Nordmør Fogderi.		
Kornstad	-	-
Eide	-	-
Kvernes	802	1 024.95
Bremsnes	-	-
Grip	2	5.50
Gjemnes	112	215.65
Øre	289	573.36
Frei	92	182.51
Strømsneset	120	357.02
Tingvold	269	765.47
Øksendalen	115	461.21
Sundalen	190	784.42
Stangvik	170	779.61
Aasgaard	57	176.78
Surendalen	437	1 093.54
Rindalen	314	837.62
Aure	314	850.91
Valsøfjorden	98	290.06
Halse	137	421.30
Tusteren	143	269.24
Edø	192	355.64
	3 853	9 444.79

Antallet af Leilændingsbrug, som her i Amtet ikke er stort, antages at være omtrent uforandret.

Amtets Landhusholdningsselskab har udfoldet en meget gavnlig Virksomhed. Det aarlige Bidrag af Stat og Amt, hvormed Selskabet har virket, er Aar om andet forøget fra Kr. 3 400.00 for 1891 til Kr. 7 900.00 for 1895. Antallet af de Sogneselskaber eller Landbrugsforeninger inden Amtet, som har

sluttet sig til Selskabet, udgjorde i 1895 52 mod 15 i 1891. Ogsaa hvert af Fogderierne har nu faaet sin Landbrugsforening.

Interessen for Havevæsenet synes paa enkelte Steder at være vaagnet, men Dyrkning af Kjøkkenhavevækster staar dog fremdeles i Almindelighed paa et temmelig lavt Standpunkt. Forhaabentlig vil de praktiske Kurser i Havedyrkning, som ved Bevilgning af Stat og Amt er sat igang i Amtsdistriktet, bidrage til at fremme Sagen. Søndmør Foged oplyser, at Frugtavlen i enkelte Dele af Distriktet er i god Opkomst og Gjenstand for betydelig Interesse. Af nogen væsentlig Betydning som Indtægtskilde er Frugtavlen efter Fogdens Formening for Tiden dog alene for Norddalen Herred.

Af Sædarterne er Havre fremdeles Hovedsæden og avles deraf og af Blandkorn tilstrækkeligt til Distriktets Behov. Af Rug avles kun ubetydeligt og alene i 3 Herreder i Romsdal og i 5 Herreder i Nordmør. Indførselen af denne Kornsort og af Byg er vistnok i Tiltagende, da antagelig Amtets Kornavling paa Grund af de lave Priser paa udenlandsk Korn i Forbindelse med den stærkt tiltagende Interesse for Kvægavlen er adskilligt formindsket i de sidste Aar.

Af Poteter avler Amtet i almindelige Aar tilstrækkeligt til Behovet.

Dyrkning af Turnips til Kreaturfoder er noget tiltagende, men forekommer endnu kun paa faa Steder.

Efter Lensmændenes Opgaver udgjør Gjennemsnittet af:

Udsæden pr. Maal:

	Havre.	Blandkorn.	Byg.	Rug.	Poteter.	Græsfrø.
Søndmør.....	101 Liter	77 Liter	51 Liter	- Liter	348 Liter	3.6 kg.
Romsdal.....	92 —	68 —	44 —	17 —	342 —	3.1 -
Nordmør.....	57 —	45 —	33 —	19 —	352 —	3 -

Avlingen pr. Maal:

	Havre.	Blandkorn.	Byg.	Rug.	Poteter.	Hø.
Søndmør.....	518 Liter	496 Liter	408 Liter	- Liter	2 688 Liter	396 kg.
Romsdal.....	697 —	622 —	505 —	220 —	2 114 —	454 -
Nordmør	485 —	316 —	376 —	260 —	2 397 —	459 -

Amtets Landbrugsskole paa Gaarden Vestnes har været i Virksomhed som tidligere. Der optages nu 20 Elever aarlig og har Søgningen i de sidste Aar, efterat Kostholdsbidraget i 1893 forhøiedes til Kr. 16.00 maanedlig pr. Elev, været meget god. I 1895 ansattes en fast Andenlærer ved Skolen istedetfor den midlertidige Hjælpelærer. Det paaligger Andenlæreren i Sommermaanederne, da Eleverne paa Landbrugsskolen væsentlig er beskjæftiget med praktiske Arbeider, at bistaa Amtsagronomen i dennes Virksomhed.

Amtsagronomen, der her i Amtet sorterer under Landhusholdningsselskabet, har været stærkt optaget.

2. Fædrift.

Skjønt Kreaturernes Fodring paa ikke faa Steder endnu er ganske knap, Fjøsene paa mange Steder trange og mørke og Kreaturernes Skjøtsel tildels mangelfuld, maa det dog siges, at Sansen for et forbedret Kreaturstel i ikke liden Grad er vokset i Amtsdistriktet, og at Fremskridtene i denne Gren af Landbonæringen i Femaarsperioden har været ret betydelige. Navnlig maa fremhæves, at Valget af Avlsdyr nu foregaar med langt større Indsigt og Omtanke end tidligere. Bestræbelserne for at skaffe gode Avlsdyr er i høi Grad støttede ved offentlige Bidrag til Indkjøb af Springokser og til Fodring af disse. Landhusholdningsselskabets Bidrag i denne Retning er steget fra Kr. 510.00 til 12 Foreninger i 1891 til ca. Kr. 2 850.00 til 62 Foreninger i 1895. Det har i den senere Tid ikke været muligt for Selskabet at tilfredsstille alle de Krav, som i denne Retning stilles til det.

I Almindelighed lægger man nu an paa at bygge Avlen paa Distriktets stedegne Race. Især gjælder dette i Søndmør og Romsdal Fogderier, medens der i Nordmør Fogderi, hvor Telemarksracen og delvis Ayrshireracen paa flere Steder er adskilligt udbredt, endnu synes at være Meningsforskjel om dette Punkt.

Mest paatageligt er de Forbedringer, som i Femaaret er indført ved Behandlingen af Kreaturernes Afdrot eller ved Smørproduktionen.

Til Belysning heraf hidsættes Opgave over Antallet af de i Femaarsperioden anlagte Meierier, over Melkeomsætningen og dens Værdi.

(Se Tabellen næste Side.)

Videre hidsættes efter den officielle Handelsstatistik Opgave over det Smør, der i Perioden er udført til Udlandet fra Amtsdistriktet over:

	Aalesund.	Molde.	Kristiansund.	Tilsammen.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	41 170	-	8 320	49 490
1892	65 800	-	17 590	83 390
1893	76 190	26 100	41 340	143 630
1894	112 490	80 850	99 300	292 640
1895	118 090	76 180	133 360	327 630

Jeg antager at Amtets Export i Virkeligheden har været noget større, da utvivlsomt en Del Smør her fra Amtet er exporteret over Bergen.

Efter Meddelelse fra Lensmændene skal den samlede Smørtilvirkning ved Meierierne i 1895 have udgjort 341 244 Kg. Kvantumet er imidlertid i Virkeligheden noget større, da det er mig bekjendt, at der i Femaaret har været i Drift enkelte Meierier, som ikke er medtagne i Lensmændenes Opgaver.

Aar.	Søndmør.			Romsdal.			Nordmør.			Amtet.		
	Meierier.	Indmaalt Melk.	Udbetalt Beløb.	Meierier.	Indmaalt Melk.	Udbetalt Beløb.	Meierier.	Indmaalt Melk.	Udbetalt Beløb.	Meierier.	Indmaalt Melk.	Udbetalt Beløb.
		Liter.	Kr.		Liter.	Kr.		Liter.	Kr.		Liter.	Kr.
1891.....	4	240 000	16 800	2	60 000	4 200	7	500 000	35 000	13	800 000	56 000
1892.....	13	745 000	53 100	3	280 000	19 600	10	635 000	44 500	26	1 660 000	117 200
1893.....	19	1 236 600	91 400	10	613 100	45 600	20	1 325 000	96 100	49	3 174 700	233 100
1894.....	29	2 047 100	147 800	17	1 729 200	130 800	36	3 147 900	236 200	82	6 924 200	514 800
1895	35	3 322 300	235 400	17	1 857 500	134 100	42	4 700 800	345 900	94	9 880 600	715 400

Det har vistnok været vanskeligt for de mange nyoprettede Meierier at skaffe sig fuldt ud kyndig Betjening, men denne Mangel vil forhaabentlig nu efterhaanden blive afhjulpen, da der ved det Offentliges Foranstaltning er oprettet en Meieriskole i Amtet. Ogsaa ved Meieriernes Lokaler klæber der paa mange Steder endnu adskillige Mangler, men Interessen for Meierivæsenet er nu saa stor og Forstaaelsen af Sagens Betydning for Jordbrugernes Økonomi saa levende, at jeg ikke tvivler paa, at Manglerne med den voksende Indsigt lidt efter lidt, efter som Evnen tillader det, vil blive søgt rettede.

Af Meierierne drives 39 ved Haandkraft, 33 ved Vandkraft, 8 ved Dampkraft og 3 ved Hestekraft, medens der for Resten ingen Oplysning haves.

Nogen Ystning har kun ganske undtagelsesvis fundet Sted ved Meierierne. Skummetmelken leveres som Regel tilbage til Melkeleverandørerne.

I Sætertiden er Meierierne i Almindelighed ikke i Drift.

Gjennemsnitsprisen paa Smør har i 1895 efter Lensmændenes Opgaver udgjort i Søndmør Kr. 1.43, i Romsdal Kr. 1.46 og i Nordmør Kr. 1.50 pr. kg. og paa nysiet Melk henholdsvis 9.3, 9.4 og 9.3 Øre pr. Liter.

Med Bidrag af Stat og Amt er der i 1891, 1892 og 1893 afholdt 1 og i 1894 og 1895 2 Kvægudstillinger aarlig inden Amtet. Antallet saavelsom Godheden af de udstillede Dyr har været i ganske betydelig Fremgang; især har dette været Tilfældet med Udstillingerne paa Søndmør. At disse Udstillinger har baaret Frugt og har havt sin store Andel i Distrikternes raske Fremvækst paa Kvægavlens Omraade er vistnok ikke tvivlsomt.

Paa Foranledning af Sogneselskaberne og med Bidrag af Landhusholdningsselskabet har derhos aarlig omkring i Distrikterne været afholdt mindre Dyrskuer, hvortil har været knyttet Udstillinger af Smør og Ost.

Efter de fra Lensmændene modtagne Opgaver har det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko om Aaret udgjort:

Herreder.	Almindeligt.	For mere fremskredne Gaarde.	Herreder.	Almindeligt.	For mere fremskredne Gaarde.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Vannelven	600	900	Skodje	1 000	1 400
Sande	800	1 200	Borgund	1 000	1 300
Herø	800	1 200	Roald	800	1 200
Ulstein	700	850	Haram	900	1 200
Vartdalstranden	800	900			
Volden	550	800	Søndmør Fogderi gjennemsnitlig	825	1 069
Ørsten	650	800			
Hjørundfjord	900	1 000			
Sunnelven	1 050	1 200			
Norddalen	800	900	Vestnes	1 200	1 600
Stranden	700	800	Vold	1 000	1 300
Stordalen	1 000	1 200	Eid	900	1 200
Søkkelven	800	1 200	Grytten	900	1 600
Ørskog	1 000	1 200	Veø	800	1 000

Herreder.	Almindeligt.	For mere fremskredne Gaarde.	Herreder.	Almindeligt.	For mere fremskredne Gaarde.
	Liter.	Liter.		Liter.	Liter.
Eresfjord og Vistdalen..	900	900	Strømsneset	1 000	1 400
Nesset	900	900	Tingvold	950	1 250
Bolsø	1 100	1 400	Øksendalen	1 000	1 200
Frænen	800	1 000	Sundalen	1 000	1 200
Akerø	800	1 000	Stangvik	900	1 500
Sandø	800	1 000	Aasgaard	1 000	1 500
Bud	800	1 000	Surendalen	1 200	1 600
			Rindalen	1 100	1 600
Romsdal Fogderi gjennemsnitlig	908	1 158	Aure	900	1 100
			Valsøfjorden	900	1 200
			Halse	900	1 400
			Tusteren	800	1 000
Kvernes	1 000	1 500	Edø	950	1 150
Gjemnes	1 000	1 400			
Øre	1 150	1 500	Nordmør Fogderi gjennemsnitlig	985	1 335
Frei	1 000	1 200			

Naar Melkeudbyttet for enkelte Herreders Vedkommende sees i 1895 at være ansat mindre end i 1890, er dette vistnok en Feiltagelse, skjønt jeg ikke tør benægte Muligheden af, at Feilen for en Del kan grunde sig paa, at Melkeudbyttet for 1890 kan være ansat vel høit. At Melkeudbyttet i det hele i Virkeligheden er øget i Femaaret, anser jeg utvivlsomt.

Opdræt og Salg af Heste er af nogen Betydning for Amtet, særlig for enkelte Distrikter i Søndmør Fogderi, hvorfra endel Heste er exporteret til England. Efter hvad der siges, skal imidlertid denne Export ikke have vist sig lønnende. I hvert af Amtets Fogderier har været stationeret 1 Stamhingst af Fjordracen, som er den mest udbredte i Amtet. Tidligere har Statens Hesteudstilling været afholdt hvert andet Aar i Søndmør. Man vil nu faa saadan Udstilling i Amtet hvert Aar.

Faareracen er i Femaarsperioden noget forbedret — fornemmelig i enkelte af de ydre Distrikter i Søndmør — særlig ved Krydsning med Vædere af Cheviotracen, til Indkjøb af hvilke Landhusholdningsselskabet har ydet Bidrag. Faareholdet har i Perioden aftaget i Romsdal og Nordmør. Fra Søndmør er endel Faar exporteret til England.

Gjedeholdet er i Aftagende.

Svineavlen synes efter Lensmændenes Indberetninger at have tiltaget noget. De lave Fleskepriser har forresten ikke opmuntret til Udvidelse af Svineholdet. Svineracen antages paa flere Steder at være noget forbedret ved Krydsning med Yorkshiresvin.

Hønseavlen staar omtrent paa samme Standpunkt som tidligere.

En Flok tamme Rensdyr paa ca. 300 Stykker eies af nogle Gaardbrugere i Tafjord paa Søndmør. En Fin eier en større Hjord, hvormed han

færdes i Fjeldene, snart i Nordmør, snart i Romsdalen og snart i Søndmør. Over dette Forhold har været ført Klage af Grundeierne.

Prisen paa Heste og Kreaturer var efter Lensmændenes Meddelelser i 1895 gjennemsnitlig:

	Heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Faar.	Gjeder.	Svin.
Søndmør.....	180 Kr.	55 Kr.	50 Kr.	30 Kr.	11 Kr.	10 Kr.	40 Kr.
Romsdal.....	200 -	70 -	60 -	35 -	9 -	10 -	55 -
Nordmør	210 -	65 -	65 -	30 -	9 -	8 -	60 -

Hvorvidt Opdræt og Salg af Heste og levende Storfæ, samt Faare- og Svineholdet er tiltaget eller aftaget i de forskjellige Herreder, fremgaar af nedenstaaende Opgave:

Herreder.	Opdræt og Salg af:		Faareholdet.	Svineholdet.
	Heste.	Levende Hornkvæg.		
Søndmør Fogderi.				
Vannelven	noget tiltaget	noget tiltaget	noget tiltaget	meget tiltaget
Sande	do.	lidt tiltaget	uforandret	uforandret
Herø	do.	do.	do.	do.
Ulstein	uforandret	noget tiltaget	lidt tiltaget	noget tiltaget
Vartdalstranden	do.	uforandret	uforandret	lidt tiltaget
Volden	ubetydel. tiltaget	lidt tiltaget	lidt tiltaget	ubetydel. tiltaget
Ørsten	do.	noget tiltaget	do.	noget tiltaget
Hjørundfjord.....	lidt tiltaget	lidt tiltaget	do.	lidt tiltaget
Sunnelven	lidt aftaget	noget tiltaget	ubetydel. aftaget	do.
Norddalen	lidt tiltaget	lidt tiltaget	lidt tiltaget	do.
Stranden.....	do.	do.	do.	noget tiltaget
Stordalen	uforandret	uforandret	do.	uforandret
Søkkelven	noget tiltaget	noget tiltaget	do.	lidt tiltaget
Ørskog	do.	do.	lidt aftaget	noget tiltaget
Skodje	do.	meget tiltaget	meget aftaget	lidt aftaget
Borgund	uforandret	lidt aftaget	do.	uforandret
Roald	lidt tiltaget	lidt tiltaget	noget aftaget	lidt tiltaget
Haram	noget tiltaget	noget tiltaget	meget aftaget	noget tiltaget
Romsdal Fogderi.				
Vestnes	ubetydel. aftaget	ubetydel. tiltaget	noget aftaget	noget tiltaget
Vold	uforandret	noget tiltaget	lidt aftaget	do.
Eid	do.	do.	do.	do.
Grytten	lidt tiltaget	lidt tiltaget	noget aftaget	do.
Veø	uforandret	uforandret	do.	do.
Eresfjord og Vistdalen	noget tiltaget	lidt tiltaget	uforandret	uforandret
Nesset.....	do.	ubetydel. tiltaget	do.	do.
Bolsø.....	lidt tiltaget	lidt tiltaget	meget aftaget	noget tiltaget
Frænen	do.	do.	noget aftaget	lidt tiltaget
Akerø	lidt aftaget	do.	lidt tiltaget	do.
Sandø	noget aftaget	noget aftaget	meget tiltaget	uforandret
Bud	lidt tiltaget	lidt tiltaget	noget aftaget	lidt tiltaget

Herreder.	Opdræt og Salg af:		Faareholdet.	Svineholdet.
	Heste.	Levende Hornkvæg.		
Nordmør Fogderi.				
Kvernes	lidt tiltaget	ubetydel. tiltaget	noget aftaget	noget tiltaget
Gjemnes	do.	lidt tiltaget	lidt aftaget	do.
Øre	do.	noget aftaget	noget aftaget	do.
Frei	uforandret	lidt tiltaget	lidt aftaget	lidt tiltaget
Strømsneset	do.	noget aftaget	noget aftaget	uforandret
Tingvold	do.	uforandret	lidt aftaget	noget tiltaget
Øksendalen	noget aftaget	lidt aftaget	do.	lidt tiltaget
Sundalen	lidt aftaget	noget tiltaget	ubetydel. aftaget	do.
Stangvik	do.	meget aftaget	noget aftaget	noget tiltaget
Aasgaard	lidt tiltaget	lidt tiltaget	meget aftaget	lidt tiltaget
Surendalen	noget aftaget	noget aftaget	uforandret	uforandret
Rindalen	do.	do.	meget aftaget	lidt tiltaget
Aure	noget tiltaget	lidt tiltaget	lidt tiltaget	do.
Valsøfjorden	do.	noget tiltaget	noget tiltaget	do.
Halse	noget aftaget	meget aftaget	noget aftaget	noget tiltaget
Tusteren	uforandret	uforandret	do.	uforandret
Edø	noget aftaget	lidt tiltaget	meget tiltaget	noget tiltaget

Hvorvidt og i hvilken Udstrækning Salg af Melk, Smør, Ost og Uld er af Betydning for de forskjellige Herreder, fremgaar af nedenstaaende Opgave:

Herreder.	Melk.	Smør.	Ost.	Uld.
Søndmør Fogderi.				
Vannelven	0	megen	ringe	0
Sande	0	nogen	0	nogen
Herø	0	do.	0	ringe
Ulstein	0	do.	0	do.
Vartdalstranden	0	megen	?	?
Volden	ringe	nogen	0	ringe
Ørsten	do.	megen	nogen	0
Hjørundfjord	0	do.	do.	ringe
Sunnelven	0	do.	do.	nogen
Norddalen	0	do.	do.	0
Stranden	0	nogen	0	0
Stordalen	0	megen	ringe	ringe
Søkkelven	0	do.	0	0
Ørskog	ringe	do.	0	0
Skodje	nogen	do.	0	0
Borgund	megen	0	0	0
Roald	ringe	0	0	0
Haram	megen	megen	0	0

Herreder.	Melk.	Smør.	Ost.	Uld.
Romsdal Fogderi.				
Vestnes	0	megen	0	0
Vold	ringe	do.	ringe	0
Eid	nogen	do.	do.	0
Grytten	0	nogen	0	0
Veø	ringe	megen	0	0
Eresfjord og Vistdalen	0	nogen	0	0
Nesset	0	do.	0	0
Bolsø	megen	do.	0	0
Frænen	ringe	do.	ringe	0
Akerø	do.	do.	do.	nogen
Sandø	do.	do.	0	do.
Bud	nogen	do.	ringe	0
Nordmør Fogderi.				
Kvernes	megen	nogen	nogen	nogen
Gjemnes	nogen	0	0	0
Øre	do.	nogen	0	0
Frei	do.	do.	0	0
Strømsneset	ringe	megen	ringe	ringe
Tingvold	do.	nogen	0	0
Øksendalen	do.	megen	ringe	0
Sundalen	do.	nogen	nogen	0
Stangvik	do.	megen	0	0
Aasgaard	0	do.	0	ringe
Surendalen	ringe	do.	0	do.
Rindalen	0	do.	0	0
Aure	0	nogen	nogen	ringe
Valsøfjorden	0	do.	do.	0
Halse	ringe	megen	ringe	ringe
Tusteren	0	ringe	0	0
Edø	0	nogen	0	ringe

Indtil 1893 havde Amtet 3 Amtsdyrlæger. Fra Begyndelsen af 1894 blev 2 Amtsdyrlægeposter inddragne.

3. Skovdrift.

Ogsaa i denne Periode har Beholdningen af brugbart Trævirke i Amtsdistriktets Furuskove stadig og mærkbart aftaget.

Betræffende Forholdene i de forskjellige Distrikter henviser jeg til nedenstaaende Opgave, der er uddraget af Lensmændenes Beretninger:

Herreder.	Leveres stort Tømmer?	Kjøbes Bygnings-tømmer?	Sælges Brænde-ved?	Kjøbes Brænde-ved?	Skovbestand.
Søndmør Fogderi.					
Vannelven	Nei	Ja	Nei	Nei	Uforandret.
Sande	-	-	-	Ja	Skovløst.
Herø	-	-	Ja	-	Do.
Ulstein	-	-	-	Nei	Fremgang.
Vartdalstranden	-	-	-	-	Do.
Volden	Ja	-	-	-	Uforandret.
Ørsten	Nei	-	-	-	Do.
Hjørundfjord	-	-	-	-	Do.
Sunnelven	-	-	-	-	Tilbage.
Norddalen	-	-	-	-	Uforandret.
Stranden	-	-	-	-	Mærkbart tilbage.
Stordalen	-	-	-	-	Uforandret.
Søkkelven	-	-	-	-	Noget tilbage.
Ørskog	-	-	-	-	Do.
Skodje	-	-	-	-	Mærkbart tilbage.
Borgund	-	-	Nei	Ja	Lidt Fremgang.
Roald	-	-	-	Nei	Skovløst.
Haram	-	-	-	Ja	Do.
Romsdal Fogderi.					
Vestnes	Ja	Ja	Ja	Nei	Noget tilbage.
Vold	Nei	-	-	-	Uforandret.
Eid	Ja	Nei	-	-	Noget tilbage.
Grytten	Nei	Ja	Nei	Ja	Tilbage.
Veø	Ja	Nei	Ja	Nei	Do.
Eresfjord og Vistdalen	Nei	Ja	-	-	Uforandret.
Nesset	Ja	Nei	-	-	Mærkbart tilbage.
Bolsø	-	-	-	-	Do.
Frænen	Nei	Ja	-	-	Tilbage.
Akerø	-	-	Nei	-	Do.
Sandø	-	-	-	-	Skovløst.
Bud	-	-	-	-	Tilbage.
Nordmør Fogderi.					
Kvernes	Nei	Ja	Nei	Ja	Ubetydelig Fremgang.
Gjemnes	-	-	Ja	-	Tilbage.
Øre	-	-	-	-	Do.
Frei	-	Nei	-	Nei	Omtrent uforandret.
Strømsneset	Ja	-	-	-	Uforandret.
Tingvold	-	-	-	-	Mærkbart tilbage.
Øksendalen	-	-	-	-	Uforandret.
Sundalen	Nei	Ja	-	Ja	Do.
Stangvik	Ja	Nei	-	Nei	Noget tilbage.
Aasgaard	-	-	-	-	Uforandret.
Surendalen	-	-	-	-	Lidt tilbage.
Rindalen	-	-	Nei	-	Noget tilbage.
Aure	-	-	Ja	-	Mærkbart tilbage.
Valsøfjorden	-	-	-	-	Do.
Halse	-	-	-	-	Uforandret.
Tusteren	-	-	-	-	Meget tilbage.
Edø	Nei	Ja	Nei	Ja	Skovløst.

Middelpriserne pr. Meterfavn af Birkeved (af Længde 30 cm.) nedført i Bygden har i Søndmør varieret mellem Kr. 5.00 og Kr. 8.00, i Romsdal mellem Kr. 4.00 og Kr. 7.00 og i Nordmør mellem Kr. 4.40 og Kr. 6.50.

Priserne paa 60 cm. lang Furuved har pr. Meterfavn været mellem Kr. 5.00 og Kr 8.00 i Søndmør, mellem Kr. 3.50 og Kr. 8.00 i Romsdal og mellem Kr. 3.20 og Kr. 8.00 i Nordmør. Birkeved forekommer hyppigst i Handelen.

Omtrent overalt i Amtet, hvor der mangler Skov til Brænde, er der tilstrækkeligt af god og som Regel bekvemt beliggende Brændtorvmyr.

Tømmerflødning har i Femaarsperioden væsentlig kun foregaaet i Surnas Vasdrag, hvor der er flødet tilsammen 3 485 Tylvter Tømmer.

Ved den indre Del af Fannefjorden i Bolsø og tilstødende Strøg af Nesset Præstegjeld har Staten kjøbt endel Skov, som er sat under Forstvæsenets Bestyrelse.

Fra Statens Planteskole ved Molde er i Femaaret solgt 774 860 Planter, hvoraf 289 975 til Beplantning inden Amtsdistriktet.

I 1894 stiftedes et Skovplantningsselskab for Amtet. Selskabet har vundet megen Tilslutning. Især synes Interessen for Skovplantning at være vakt i Søndmør.

4. Fiskerier.

Amtsdistriktets vigtigste Fiskeri er Vaartorskfisket.

Betræffende Deltagelsen i og Udbyttet af dette i Femaarsperioden meddeles følgende Opgave:

Aar.	Antal Skøiter.	Antal Baade.	Antal Mandskaber.	Antal Fisk.	Samlet Pengeudbytte.
					Kr.
Søndmør Fogderi.					
1891	46	1 170	7 732	2 647 300	857 867
1892	53	1 167	7 645	4 591 800	1 425 620
1893	57	1 120	7 449	2 910 300	898 018
1894	62	1 033	6 866	2 131 420	573 552
1895	71	941	6 217	1 534 650	363 639
Tilsammen i Femaaret	289	5 431	35 909	13 815 470	4 118 696
I Gjennemsnit aarlig	58	1 086	7 182	2 763 094	823 739
Romsdal Fogderi.					
1891	-	282	1 990	1 151 830	469 759
1892	-	265	1 907	1 127 880	354 246
1893	-	270	1 973	766 800	246 206
1894	-	277	1 920	1 731 000	372 236
1895	-	273	1 767	1 284 100	291 512
Tilsammen i Femaaret	-	1 367	9 557	6 061 610	1 733 959
I Gjennemsnit aarlig	-	273	1 911	1 212 322	346 792

Aar.	Antal Skøiter.	Antal Baade.	Antal Mand-skaber.	Antal Fisk.	Samlet Pengeudbytte.
					Kr.
Nordmør Fogderi.					
1891	-	923	3 989	1 807 317	600 379
1892	-	928	4 233	2 254 513	664 480
1893	-	734	3 566	1 644 575	509 917
1894	-	919	4 176	3 474 044	726 731
1895	-	1 002	4 284	3 072 200	548 338
Tilsammen i Femaaret	-	4 506	20 248	12 252 649	3 049 845
I Gjennemsnit aarlig	-	901	4 050	2 450 530	609 969
Amtet (Landdistriktet).					
1891	46	2 375	13 711	5 606 447	1 928 005
1892	53	2 360	13 785	7 974 193	2 444 346
1893	57	2 124	12 988	5 321 675	1 654 141
1894	62	2 229	12 962	7 336 464	1 672 519
1895	71	2 216	12 268	5 890 950	1 203 489
Tilsammen i Femaaret	289	11 304	65 714	32 129 729	8 902 500
I Gjennemsnit aarlig	58	2 261	13 143	6 425 946	1 780 500

Pengeudbyttet viser sig i Femaaret at have været Kr. 220 606 mindre end i foregaaende Periode, da Udbyttet androg til Kr. 9 123 106. Antallet af Fisk er 2 139 804 mindre. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: Nordmør har havt et Merudbytte af 2 592 106 Fisk og Kr. 678 561. Romsdal har ligeledes havt et Merudbytte af 1 046 110 Fisk og Kr. 375 293. Derimod har Fisket for Søndmør givet et Udbytte af 5 778 020 Fisk og Kr. 1 274 460 mindre end i forrige Periode. Denne noksaa betydelige Nedgang i Udbyttet af Vaartorskfisket har selvfølgelig været ganske følelig for Distriktet; især gjælder dette søndre Søndmør.

Baadantallet har gjennemsnitlig aarlig i Femaaret aftaget i Nordmør med 93, i Romsdal med 13 og i Søndmør med 7.

Antallet af Skøiter i Søndmør Landdistrikt er steget fra 41 i 1890 til 71 i 1895. Fogden oplyser, at endel Skøiter i Femaaret med Held har deltaget i Skreifisket i Finmarken.

I forrige Femaar udgjorde Mandskabernes Antal i Gjennemsnit aarlig 13 580 mod i sidste Femaar gjennemsnitlig 13 144. Antallet er altsaa gjennemsnitlig aarlig formindsket med 436.

Til Søndmørsfisket kan ogsaa henregnes det ikke ubetydelige Fiske, som foregaar fra Aalesunds By med et stadigt stigende Antal Skøiter og endel Baade, hvis Antal imidlertid er aftagende. I Femaarsperioden opfiskedes af den Aalesundske Fiskeflaade 6 657 740 Stkr. Vaartorsk (gjennemsnitlig aarlig 1 331 548) til samlet Værdi Kr. 1 592 521 (gjennemsnitlig aarlig Kr. 318 504).

Man er i de senere Aar alt mere og mere gaaet over til at benytte Dæksbaade istedetfor aabne Baade. Det er de dygtige og driftige Søndmørsfiskere, som har gaaet i Spidsen ved Indførelsen af denne Baadtype, der er mere letvint samt tryggere i stygt Veir end de ældre Baade og har en Besætning af kun 5 Mand. Bemeldte Baade benyttes baade under Vaar- og Sommertorskfisket og vil maaske give Anledning til, at Bygning af de kostbarere Skøiter indskrænkes.

Brugen af Line har i den senere Tid i stor Udstrækning afløst Brugen af Garn.

Paa Søndmør samt i Aalesund og Kristiansund har man begyndt at anskaffe Dampskibe til Fiskebedriften. Forsøg har været gjort med at anvende Petroleumsmaskiner i et Par Fartøier, men har disse Maskiner vist sig uskikkede for Bedriften.

Der høres stadig Klager over, at Fiskerne forulemper hverandres Redskaber paa Havet, og at de forgriber sig paa hverandres Fangst. Det Opsyn eller Tilsyn, som nu næsten overalt i Amtet er etableret i Henhold til Lovene af 6 Juni 1878 og 28 Mai 1881, har vist sig i saa Henseende at være til liden eller ingen Hjælp. Da Fisket foregaar langs Amtets over 200 km. lange Kyststrækning, vil det vistnok være vanskeligt at paavise et effektivt Kontrolmiddel, uden at meget store Udgifter derved vilde paadrages.

Efter Andragende fra Herredsstyrelser og Baadfiskere i Romsdal Fogderi, som klager over, at Baadfiskerne lider Skade ved, at Fiskeskøiterne forankrer paa de Dele af Havet, hvor de har sine Fiskeredskaber staaende, har Spørgsmaalet om Udstedelse af Forbud mod Fiskefartøiers Forankring paa visse Dele af Fiskehavet udenfor Romsdal Fogderis Kyst været under Overveielse uden endnu at være afgjort.

Gjennemsnitspriserne paa Vaartorsk, Lever, Rogn og Fiskehoveder har i Perioden stillet sig saaledes:

Aar.	Fisk i rund Tilstand pr. 100 Stkr.	Fisk i sløiet Tilstand pr. 100 Stkr.	Pr. hl. Lever.	Pr. hl. Rogn.	Hoveder pr. 100 Stkr.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891.....	33.83	27.99	11.67	8.15	1.15
1892.....	29.32	23.09	11.72	10.10	1.20
1893.....	29.56	23.62	12.24	10.36	1.10
1894.....	22.50	19.29	11.39	14.48	0.93
1895.....	20.90	17.95	12.16	12.84	0.87
1891—1895..	27.22	22.39	11.84	11.19	1.05
1886—1890..	-	-	13.40	10.12	1.00

Fisken har i Perioden faldt mager.

Sildefiskerierne.

Sommer- eller Fedsildfiskerierne har i Femaaret bragt saadant Udbytte:

Aar.	Søndmør.		Romsdal.		Nordmør.		Amtet.	
	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891	200	1 300	677	1 455	-	-	877	2 755
1892	2 475	17 000	70	390	1 095	22 340	3 640	39 730
1893	9 711	47 623	11 150	48 050	3 297	21 090	24 158	116 763
1894	5 380	18 000	6 520	26 270	9 910	84 900	21 810	129 170
1895	7 840	75 248	807	5 150	16 525	88 588	25 172	168 986
Tilsammen	25 606	159 171	19 224	81 315	30 827	216 918	75 657	457 404
I Gjennemsnit aarlig	5 121	31 834	3 845	16 263	6 165	43 384	15 131	91 441

Ved Sammenligning af ovenstaaende Opgave med Opgaven for næstforegaaende Femaarsperiode (1886—1890) viser det sig, at Udbyttet for det hele Amt, ansat i Penge, er Kr. 1 157 370 mindre for Perioden 1891—1895. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: Søndmør Kr. 63 599 mindre, Romsdal Kr. 318 805 mindre og Nordmør Kr. 774 966 mindre. Den samlede Fangst for Amtsdistriktet udgjorde i 1886—1890 323 003 hl., altsaa 247 346 hl. mere end i sidste Periode.

Udbyttet af Fedsildfisket har saaledes i Femaarsperioden været saare misligt og det mindste, Amtsdistriktet har havt paa lang Tid.

Fisket af Brisling og anden Smaasild har i Femaaret givet saadant Udbytte:

Aar.	Søndmør.		Romsdal.		Nordmør.		Amtet.	
	Hl.	Penge. værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891	1 720	4 935	3 700	4 600	230	950	5 650	10 485
1892	13 690	14 940	1 000	1 700	1 100	3 650	15 790	20 290
1893	4 441	17 995	1 400	5 700	460	1 430	6 301	25 125
1894	3 580	22 143	-	-	140	570	3 720	22 713
1895	6 480	25 740	8 000	28 000	980	4 300	15 460	58 040
Tilsammen	29 911	85 753	14 100	40 000	2 910	10 900	46 921	136 653
I Gjennemsnit aarlig	5 982	17 151	2 820	8 000	582	2 180	9 384	27 331

Til Sammenligning anføres, at Udbyttet for det hele Amtsdistrikt i forrige Femaarsperiode udgjorde Kr. 73 620.00.

Vaar- og Vintersildfisket har givet følgende Udbytte:

Aar.	Søndmør.		Romsdal.		Nordmør.		Amtet.	
	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.	Hl.	Penge-værdi.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1891	7 800	23 400	-	-	-	-	7 800	23 400
1892	37	111	42	150	-	-	79	261
1893	1 470	3 454	-	-	-	-	1 470	3 454
1894	6 080	18 240	-	-	-	-	6 080	18 240
1895	23 000	51 743	40 000	80 000	26 100	55 200	89 100	186 943
Tilsammen	38 387	96 948	40 042	80 150	26 100	55 200	104 529	232 298
I Gjennemsnit aarlig	7 677	19 390	8 008	16 030	5 220	11 040	20 906	46 460

I Femaaret 1886—1890 udgjorde Udbyttet for det hele Amt Kr. 6 600.00.

Laks- og Søørretfisket har ifølge Opgaver fra Fogderne i Femaaret givet et Udbytte af Kr. 333 272.00 mod Kr. 302 534.00 i forrige Femaar. I Opgaven er ogsaa indbefattet den Afgift, Engelskmænd erlægger for Leie af Lakseelve. Denne Afgift udgjør ca. Kr. 10 000 aarlig for det hele Amt.

For de enkelte Aar i Perioden stiller Udbyttet sig saaledes:

Aar.	Søndmør.	Romsdal.	Nordmør.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	17 715	21 020	42 956	81 691
1892	15 674	17 650	34 402	67 726
1893	17 340	17 812	37 284	72 436
1894	17 675	7 485	31 798	56 958
1895	20 031	10 236	24 194	54 461
Tilsammen i Femaaret	88 435	74 203	170 634	333 272
I Gjennemsnit aarlig	17 687	14 841	34 127	66 654

Sommerfisket efter Torsk, Sei, Lange, Brosme, Uer og Kveite har i Femaaret givet følgende Udbytte:

Aar.	Søndmør.	Romsdal.	Nordmør.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	60 660	50 132	54 780	165 572
1892	30 970	14 896	42 230	88 096
1893	31 790	20 423	53 080	105 293
1894	33 400	15 314	26 524	75 238
1895	58 500	19 355	47 022	124 877
Tilsammen i Femaaret	215 320	120 120	223 636	559 076
I Gjennemsnit aarlig	43 064	24 024	44 727	111 815

I forrige Femaarsperiode udgjorde det samlede Udbytte for det hele Amt Kr. 498 330. Udbyttet for sidste Femaar er altsaa forøget med Kr. 60 746. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: Søndmør Kr. 27 460 mindre, Romsdal Kr. 21 570 mere og Nordmør Kr. 66 636 mere.

Hummerfisket har i Femaaret givet et Udbytte af:

Aar.	Søndmør.	Romsdal.	Nordmør.	Amtet.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	10 261	600	1 875	12 736
1892	12 914	800	880	14 594
1893	10 458	2 800	1 950	15 208
1894	9 072	2 700	1 730	13 502
1895	13 679	2 900	1 545	18 124
Tilsammen i Femaaret	56 384	9 800	7 980	74 164
I Gjennemsnit aarlig	11 277	1 960	1 596	14 833

Det samlede Udbytte udgjorde i Femaaret 1886—1890 Kr. 53 677 eller Kr. 20 487 mere i sidste Periode. For de enkelte Fogderier stiller Forholdet sig saaledes: Søndmør Kr. 12 447 mere, Romsdal Kr. 7 060 mere og Nordmør Kr. 980 mere.

Af Østers har Fangsten i Femaarsperioden været ganske ubetydelig.

Saavidt vides, har der i Femaaret intet Forsøg været gjort paa ved rationel Drift at fremme dette Fiskeri.

Ferskvandsfisket har intet nævneværdigt Udbytte givet.

Fiske til Husbehov foregaar i alle Sødistrikter.

Søndmør Foged oplyser, at Skøiter fra hans Distrikt om Høsten har deltaget i Makrelfisket i Nordsøen, men for det meste med lidet Udbytte.

Videre meddeler han, at der ogsaa har været gjort Forsøg med Bottlenosefangst i Ishavet, men uden synderlig Fordel.

5. Bergværksdrift

har alene været forsøgt ved Gaarden Rødsand i Nesset Præstegjeld, hvor der udvandtes endel Jernmalm, der skal være righoldig og bekvemt beliggende. Driften er imidlertid indstillet, efter Sigende paa Grund af manglende Driftskapital.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Af saadanne fandtes ved Udgangen af 1895 følgende:

I Søndmør Fogderi:

1 Møllebrug, 1 Orgelfabrik, 1 Uldvarefabrik, 1 Slyngefabrik, 1 Snørefabrik, 2 Uldspinderier, 1 Kalkværk, 3 Garverier og 1 Guanomølle.

I Romsdal Fogderi:

3 Sagbrug, hvoraf 2 med Høvleri, 2 Fyrstikfabriker, 2 Teglværk og 1 Kalkbrænderi.

I Nordmør Fogderi:

6 Sagbrug, hvoraf 2 i Forbindelse med Høvleri og Kassefabrik, 2 Tøndefabriker, 3 Guanomøller, 1 Fiskelimfabrik og 1 Støberi.

Derhos er der en stor Del Tranbrænderier, fornemmelig i Søndmør, ligesom en Mængde mindre Kværn- og Sagbrug.

7. Binæringer.

Husfliden har ingen Fremgang gjort i Perioden. Den indskrænker sig fremdeles væsentlig til Tilvirkning af Klædningsstoffe samt Forarbeidelse af simplere Husgeraadgjenstande, Gaards- og Fiskeredskaber. I enkelte Distrikter virkes noget Vadmel til Salg.

Baadbyggeriet drives i enkelte Distrikter, fornemmelig i Strømsneset, Surendalen og Tingvold, Vestnes og Bolsø samt i Birkedalen i Volden Herred.

Tilvirkning af Tønder, Stav og Tøndebaand foregaar i omtrent alle Distrikter, hvor der er nogen Skov.

I enkelte Distrikter i Nordmør forarbeides derhos Fiskekasser til Fiskeexportørerne i Kristiansund.

Udbyttet af Jagten har ikke været af nogen synderlig Betydning. Det Vildt, som fældes, er væsentlig Rype, Aarfugl og Hare. I Sunnelven, Norddalen, Grytten og Nesset samt Sundalen fældes aarlig endel Vildren. I Aure og Tusteren findes endel Hjort. Jagten paa dette Vildt i disse Distrikter er for

en Del bortforpagtet til Engelskmænd. Ogsaa paa Averøen og Fredø og maaske ogsaa i enkelte andre Distrikter i Nordmør forekommer Hjort.

I Femaaret er betalt Præmier for følgende Antal Rovdyr og Rovfugle:

	Bjørne.	Ulve.	Gauper.	Jerve.	Ræve.	Ørne.	Høge.
Søndmør	17	-	-	14	848	100	324
Romsdal	7	-	4	-	798	55	355
Nordmør	7	3	-	2	898	69	202
	31	3	4	16	2 544	224	881

Fisket skaffer Beskjæftigelse og god Fortjeneste for mange Mennesker udenfor de egentlige Fiskere, idet der trænges mange Hjælpere baade til Fiskens foreløbige Behandling og til dens Tørring udover Vaaren og Forsommeren.

En ikke saa ganske ringe Del af Befolkningen i søndre Søndmør har om Sommeren Sysselsættelse ved Statens Havne-, Fyr- og Mærkevæsen, hvorved der kommer ikke saa faa Kontanter ind i Distriktet. Fogden finder det imidlertid tvivlsomt, om denne Virksomhed, som foregaar væsentlig Sommer og Høst, bringer nogen virkelig Fordel.

Fragtfarten med Seilfartøier fra Amtets Landdistrikt har ingen synderlig Betydning.

Af Befolkningen er ikke faa beskjæftiget i udenrigsk Søfart.

Antallet af Landhandlere, Handels- og Forbrugsforeninger, som ved Udgangen af 1890 udgjorde 264, er ved Udgangen af 1895 vokset til 331, hvoraf i Søndmør 103, i Romsdal 100 og i Nordmør 128.

I Søndmør bestaar 3 Rettigheder til Udsalg eller Udskjænkning af Brændevin, hvoraf 2 livsvarige, medens 1 udløber i 1898. I Nordmør og Romsdal har Ingen saadan Rettighed.

Retten til Udskjænkning af Øl m. m. er overalt gjort til Gjenstand for Bevilling. I de fleste Herreder udstedes ikke Bevilling. I Amtsdistriktet haves kun 1 Samlag med almindelig Ret til Udskjænkning af Øl og Vin, nemlig i Grytten. De fleste Hoteller har indskrænket Ret til Udskjænkning til Reisende.

Af Haandværkere har Distrikterne som Regel tilstrækkelig Forsyning. I Grytten og Vold drives Haandværksdrift i større Maalestok til Forarbeidelse af Klæder og Skotøi til Salg under Fiskerierne i Nordland og Finmarken. I førstnævnte Herred er ca. 250 Mand beskjæftigede hermed.

Brænding af Tangaske skaffer Kystdistrikterne endel Indtægt.

I Volden, Borgund og Vestnes har været drevet Isbrug. Kvantumet af skaaren Is i 1895/96 er opgivet til respektive 370, 200 og 150 Reg.-Ton.

Man har i flere Distrikter gjort sig store Forhaabninger om Fordel af den voksende Turiststrøm, og er der flere Steder spekuleret i Opførelse af tildels store og kostbare Hoteller. Konkurrencen mellem disse har imidlertid enkelte Steder vokset stærkere end Turiststrømmen, saa at Spekulationen vistnok kun paa ganske faa Steder kan siges at være vellykket. Turisttrafiken bringer vistnok paa sine Steder ikke ubetydelige Beløb ind for Skyds; men jeg maa

erklære mig enig med Fogderne i Søndmør og Romsdal, naar de finder det tvivlsomt, om Skydsindtægten giver nogen virkelig Indtægt, da den kræver megen og kostbar Tid, som vistnok mangen Gang vilde være langt fordelagtigere anvendt til Gaardsdriften.

8. Kommunikationsvæsenet.

Amtet havde af Landeveie:

	Ved Udgangen af		Forøgelse.
	1895.	1890.	
	km.	km.	km.
Hovedveie	587.0	559.0	28.0
Bygdeveie	2 046.8	1 833.0	213.8
Tilsammen	2 633.8	2 392.0	241.8

Inden de enkelte Herreder udgjorde Længden af de offentlige Veie ved Udgangen af 1895:

Herreder.	Samlet Længde			Herreder.	Samlet Længde		
	Hoved-veie.	Bygde-veie.	Hoved- og Bygde-veie.		Hoved-veie.	Bygde-veie.	Hoved- og Bygde-veie.
	km.	km.	km.		km.	km.	km.
Søndmør Fogderi.							
Vannelven	24	57.6	81.6	Stranden	26	17	43
Sande	9	1	10	Stordalen	-	28	28
Herø	11.6	68.3	79.9	Søkkelven	-	48	48
Ulstein	24.5	48	72.5	Ørskog	21	36	57
Vartdalstranden	-	35	35	Skodje	17.2	112.3	129.5
Volden	14	106	120	Borgund	15	113	128
Ørsten	-	59	59	Roald	-	20	20
Hjørundfjord	11	31	42	Haram	-	50	50
Sunnelven	27	30	57		200.3	911.2	1 111.5
Norddalen	-	51	51				

Herreder.	Samlet Længde			Herreder.	Samlet Længde		
	Hoved-veie.	Bygde-veie.	Hoved- og Bygde-veie.		Hoved-veie.	Bygde-veie.	Hoved- og Bygde-veie.
	km.	km.	km.		km.	km.	km.
Romsdal Fogderi.							
Vestnes	19	66	85	Øre	9	42	51
Vold	-	37	37	Frei	5	20	25
Eid	12	6	18	Strømsneset	-	44	44
Grytten	49	49	98	Tingvold	16	75	91
Veø	24	41	65	Øksendalen	8	25.4	33.4
Eresfjord og Vistdalen	-	55	55	Sundalen	40.5	23	63.5
Nesset	25	16	41	Stangvik	24	39	63
Bolsø	51	29	80	Aasgaard	-	32	32
Frænen	20	36	56	Surendalen	33.2	42.2	75.4
Akerø	-	45	45	Rindalen	24	46	70
Sandø	-	10	10	Aure	-	41	41
Bud	-	39	39	Valsøfjorden	-	21	21
	200	429	629	Halse	-	49	49
				Tusteren	-	32	32
Nordmør Fogderi.				Edø	-	32	32
Kvernes	27	115	142		186.7	706.6	893.3
Gjemnes	-	28	28				

Udgifterne ved Veienes Vedligeholdelse fremgaar af omstaaende Opgave.

(Se Tabellen Side 24 og 25.)

Nogen Oversigt over Værdien af Naturalarbeidet til Nybygning af Veie inden Amtet i Femaarsperioden har det ikke været muligt at tilveiebringe. I en stor Del af Distriktet — fornemmelig i Søndmør — udføres ikke Nybygning af Bygdeveie ved et paa almindelig Maade ordnet Pligtarbeide, idet de nærmest Interesserede paatager sig privat at oparbeide Veien paa Betingelse af, at de færdige Veie overtages som offentlige.

Interessen for Nybygning af Veie er næsten overalt meget stor, og har det været vanskeligt for Veivæsenets Funktionærer at tilfredsstille de Krav, som fra alle Kanter stilles til snarlige Undersøgelser af projekterede Veilinier.

Siden Begyndelsen af 1895 har der bestaaet Overenskomst med Staten om Fællesstyre af Statens og Amtets Veivæsen. Veifunktionærerne bestaar af en Amtsingeniør og to teknisk uddannede Assistenter.

Dampskibsfarten paa Amtets Fjorde har udviklet sig raskt i Femaarsperioden. Den besørges nu af 20 Dampskibe mod 9 i 1890. Paa Eikisdalsvandet i Romsdal Fogderi har et lidet Dampskib været i Fart.

Udviklingen af Dampskibsfarten har ogsaa bidraget til, at Postaabneriernes

Antal er forøget. Disses Antal var ved Udgangen af 1895 173 mod 125 ved Udgangen af 1890.

I Landdistrikterne haves Telegrafstationer paa Larsnes, i Flaavær, i Volden, i Ørskog, paa Veblungsnes og i Aure. I Turisttiden er derhos Station paa Ormem i Romsdal og i Fisketiden paa Sandshavn i Sande, Søndmør.

Telefonforbindelserne har i de sidste Aar faaet ikke liden Udbredelse. Aalesund staar nu i Forbindelse med Sylte i Valdalen, Stordalen, Ørskog, Skodje og Vatne og Borgund. Hellesylt i Sunnelven har Telefonforbindelse med indre Nordfjord og med Telegrafstation paa Nordfjordeid; Ørsten og Dele af Volden med Telegrafstation i Halkjelsvik i sidstnævnte Herred. Molde staar i Telefonforbindelse med Nes i Bolsø, Frænen, Bud og Batnfjorden i Nordmør. Ogsaa i Nordmør er Forbindelse mellem Kristiansund og Landdistrikterne under Anlæg.

Ved Udgangen af 1895 var Skydsstationernes Antal 152, hvoraf 63 faste.

9. Distriktets Tilstand i Almindelighed.

Gjennemsnitspriserne pr. Skyldmark paa Amtets faste Eiendomme udgjorde efter den officielle Statistik i 1891 Kr. 1 244.00, i 1892 Kr. 1 319.00, i 1893 Kr. 1 334.00, i 1894 Kr. 1 289.00 og i 1895 Kr. 1 377.00 og for hele Femaaret Kr. 1 313.00 mod Kr. 1 289.00 for forrige Femaarsperiode.

Efter de fra Sorenskriverne modtagne Meddelelser er i Femaaret thinglæst og aflæst Panteheftelser samt afholdt Tvangsauktioner i følgende Antal (til Sammenligning hidsættes lignende Opgave fra forrige Femaar):

Thinglæste Panteheftelser:

	Antal. 1891—1895.	Antal. 1886—1890.	Beløb. 1891—1895. Kr.	Beløb. 1886—1890. Kr.
Søndmør	1 882	1 423	2 335 903	1 441 353
Romsdal	1 884	1 158	1 739 964	1 184 658
Nordmør	1 793	1 572	1 689 287	1 862 712
Amtet	5 559	4 153	5 765 154	4 488 723

Aflæste Panteheftelser:

	Antal. 1891—1895.	Antal. 1886—1890.	Beløb. 1891—1895. Kr.	Beløb. 1886—1890. Kr.
Søndmør	446	519	559 688	712 531
Romsdal	599	662	699 969	612 200
Nordmør	676	879	760 625	1 511 149
Amtet	1 721	2 060	2 020 282	2 835 880

Tvangsauktioner over fast Gods:

	Antal. 1891—1895.	Antal. 1886—1890.	Beløb. 1891—1895. Kr.	Beløb. 1886—1890. Kr.
Søndmør	41	88	80 733	93 636
Romsdal	47	51	118 325	133 138
Nordmør	67	92	156 601	197 299
Amtet	155	231	355 659	424 073

Tvangsauktioner over Løsøre:

	Antal. 1891—1895.	Antal. 1886—1890.	Beløb. 1891—1895. Kr.	Beløb. 1886—1890. Kr.
Søndmør	81	141	25 105	30 900
Romsdal	101	506	29 686	194 328
Nordmør	104	118	35 265	21 748
Amtet	286	765	90 056	246 976

Udgifterne ved Veienes

Herreder.	Udbetalt kontant af Herredskassen.	Sommerveiarbeide (Naturalarbeide) indbefattet Gruskjørsel paa Vinterføre:				
		Antal Mandsdagværk.	Antal Hestedagværk.	Samlet Værdi af: Mandsdagværk.	Samlet Værdi af: Hestedagværk.	Samlet Værdi af: Ialt.
	Kr.			Kr.	Kr.	Kr.
Søndmør Fogderi.						
Vannelven	823	400	300	600	900	1 500
Sande	170	110	120	176	384	560
Herø	1 383	600	700	1 020	2 240	3 260
Ulstein	591	260	360	416	1 152	1 568
Vartdalstranden	10	130	170	208	544	752
Volden	286	475	500	950	1 750	2 700
Ørsten	108	325	300	650	1 050	1 700
Hjørundfjord	400	300	250	600	1 000	1 600
Sunnelven	550	260	230	414	736	1 150
Norddalen	88	70	130	70	338	408
Stranden	735	92	80	92	208	300
Stordalen	-	57	55	57	143	200
Søkkelven	272	700	280	1 050	700	1 750
Ørskog	857	710	280	1 065	700	1 765
Skodje	350	780	500	1 400	1 250	2 650
Borgund	283	600	600	960	1 920	2 880
Roald	-	140	120	210	360	570
Haram	-	350	300	525	900	1 425
	6 906	6 359	5 275	10 463	16 275	26 738
Romsdal Fogderi.						
Vestnes	439	540	280	972	1 008	1 980
Vold	-	90	60	180	180	360
Eid	450	75	60	150	180	330
Grytten	2 752	400	400	720	1 280	2 000
Veø	318	250	500	463	1 500	1 963
Eresfjord og Vistdalen	-	500	400	800	1 280	2 080
Nesset	120	450	320	720	1 024	1 744
Bolsø	2 681	500	500	800	1 600	2 400
Frænen	923	132	150	198	450	648
Akerø	90	120	100	180	300	480
Sandø	-	22	25	33	75	108
Bud	-	120	100	180	300	480
	7 773	3 199	2 895	5 396	9 177	14 573
Nordmør Fogderi.						
Kvernes	274	1 988	710	3 180	2 272	5 452
Gjemnes	20	218	152	349	486	835
Øre	1 920	304	304	487	974	1 461
Frei	258	149	149	238	477	715
Strømsneset	-	200	220	320	704	1 024
Tingvold	231	450	400	720	1 280	2 000
Øksendalen	28	100	100	160	320	480
Sundalen	2 586	100	250	200	1 000	1 200
Stangvik	163	400	400	640	1 280	1 920
Aasgaard		200	200	320	640	960
Surendalen	2 119	400	400	600	1 200	1 800
Rindalen	160	300	300	450	900	1 350
Aure	14	135	265	203	927	1 130
Valsøfjorden	120	65	135	98	472	570
Halse	53	300	300	480	960	1 440
Tusteren	404	380	350	570	1 050	1 620
Edø	3	100	200	160	640	800
	8 353	5 789	4 835	9 175	15 582	24 757

Vedligeholdelse.

Vinterveiarbeide (Naturalarbeide):					Tilsammen Vedligeholdelses-udgifter.	Herreder.
Antal Mands-dagværk.	Antal Heste-dagværk.	Samlet Værdi af: Mands-dagværk.	Heste-dagværk.	Ialt.		
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Søndmør Fogderi.
-	-	-	-	-	2 323	Vannelven.
-	-	-	-	-	730	Sande.
-	-	-	-	-	4 643	Herø.
-	-	-	-	-	2 159	Ulstein.
-	-	-	-	-	762	Vartdalstranden.
5	10	8	30	38	3 024	Volden.
50	140	80	420	500	2 308	Ørsten.
30	-	50	-	50	2 050	Hjørundfjord.
100	250	150	750	900	2 600	Sunnelven.
18	70	18	182	200	696	Norddalen.
20	50	20	130	150	1 185	Stranden.
-	40	-	100	100	300	Stordalen.
-	200	-	400	400	2 422	Søkkelven.
-	230	-	460	460	3 082	Ørskog.
-	-	-	-	-	3 000	Skodje.
100	200	150	600	750	3 913	Borgund.
-	-	-	-	-	570	Roald.
-	-	-	-	-	1 425	Haram.
323	1 190	476	3 072	3 548	37 192	
						Romsdal Fogderi.
300	200	450	600	1 050	3 469	Vestnes.
120	100	180	220	400	760	Vold.
-	-	-	-	-	780	Eid.
100	300	160	840	1 000	5 752	Grytten.
168	240	244	672	916	3 197	Veø.
100	100	160	320	480	2 560	Eresfjord og Vistdalen.
100	150	160	480	640	2 504	Nesset.
-	-	-	-	-	5 081	Bolsø.
-	-	-	-	-	1 571	Frænen.
-	50	-	100	100	670	Akerø.
-	-	-	-	-	108	Sandø.
-	80	-	160	160	640	Bud.
888	1 220	1 354	3 392	4 746	27 092	
						Nordmør Fogderi.
1 136	426	1 817	1 363	3 180	8 906	Kvernes.
-	40	-	120	120	975	Gjemnes.
-	-	-	-	-	3 381	Øre.
-	36	-	108	108	1 081	Frei.
60	150	90	450	540	1 564	Strømsneset.
50	200	75	600	675	2 906	Tingvold.
-	80	-	256	256	764	Øksendalen.
-	-	-	-	-	3 786	Sundalen.
100	200	160	640	800	4 243	Stangvik.
50	100	80	320	400		Aasgaard.
-	-	-	-	-	3 919	Surendalen.
-	350	-	1 050	1 050	2 560	Rindalen.
-	-	-	-	-	1 144	Aure.
-	-	-	-	-	690	Valsøfjorden.
50	100	80	320	400	1 893	Halse.
-	-	-	-	-	2 024	Tusteren.
-	-	-	-	-	803	Edø.
1 446	1 682	2 302	5 227	7 529	40 639	

Antallet af de i Femaaret afholdte Exekutioner har udgjort (til Sammenligning hidsættes lignende Opgave for forrige Femaarsperiode):

Fogderier.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.		1891—1895.		1886—1890.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Søndmør.														
Af Fogden	4	18 674	1	4 050	5	40 503	4	17 118	2	4 013	16	84 358	34	54 982
- Lensmændene ...	87	21 222	121	25 432	107	26 513	134	31 049	167	42 891	616	147 107	897	153 058
Tilsammen	91	39 896	122	29 482	112	67 016	138	48 167	169	46 904	632	231 465	931	208 040
Romsdal.														
Af Fogden	3	11 772	13	42 777	2	2 759	8	46 593	4	5 579	30	109 480	26	37 196
- Lensmændene ...	92	18 753	144	28 104	219	39 840	180	32 934	148	26 786	783	146 417	743	116 751
Tilsammen	95	30 525	157	70 881	221	42 599	188	79 527	152	32 365	813	255 897	769	153 947
Nordmør.														
Af Fogden	5	28 616	3	4 025	4	7 143	13	24 232	1	1 856	26	65 872	56	101 096
- Lensmændene ...	86	13 767	157	26 567	170	24 829	224	31 488	185	31 884	822	128 535	929	166 276
Tilsammen	91	42 383	160	30 592	174	31 972	237	55 720	186	33 740	848	194 407	985	267 372

Antallet af de i Femaaret afholdte Udpantninger og det Beløb, for hvilket der er pantet, har udgjort (til Sammenligning hidsættes tilsvarende Opgaver for forrige Femaarsperiode):

Fogderier.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.		1891—1895.		1886—1890.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
Søndmør	465	9 079	635	11 542	648	12 695	662	12 590	616	11 931	3 026	57 837	3 768	73 486
Romsdal	1 490	31 382	1 727	28 675	2 013	38 481	1 822	30 918	1 801	30 235	8 853	159 691	6 973	141 749
Nordmør	1 100	25 706	1 204	26 631	1 246	26 859	1 746	36 493	1 210	26 581	6 506	142 270	7 558	119 597
Tilsammen i Amtet	3 055	66 167	3 556	66 848	3 907	78 035	4 230	80 001	3 627	68 747	18 385	359 798	18 299	334 832

Nedenstaaende Opgave udviser Landdistriktets Sparebankers Antal og deres Status ved Udgangen af Aarene 1895 og 1890:

Fogderier.	Aar.	Antal Spare-banker.	Formue.	Forvaltnings-sum (Formuen indbefattet).	Antal Indskydere.	Indskydernes Tilgode-havende.
			Kr.	Kr.		Kr.
Søndmør	1895	14	637 538	5 217 468	12 757	4 557 715
	1890	14	475 288	4 441 309	11 326	3 966 011
Romsdal	1895	7	123 255	1 191 973	2 990	1 068 719
	1890	6	88 641	1 022 032	2 658	933 391
Nordmør	1895	5	144 650	1 504 403	2 531	1 359 753
	1890	3	103 504	1 219 142	1 938	1 115 638
Amtet	1895	26	905 443	7 913 844	18 278	6 986 187
	1890	23	667 433	6 682 483	15 922	6 015 040

En ikke ringe Del af Bysparebankernes Indskud skriver sig derhos fra Landdistrikterne.

For de under Overformynderiets Forvaltning i Amtets Landdistrikt henstaaende Midler meddeles saadan Opgave:

Aar.	Søndmør.		Romsdal.		Nordmør.		Amtet.	
	Antal Myndlinge.	Sum.	Antal Myndlinge.	Sum.	Antal Myndlinge.	Sum.	Antal Myndlinge.	Sum.
		Kr.		Kr.		Kr.		Kr.
1895....	535	418 902	233	129 161	277	185 431	1 045	733 494
1890....	544	354 771	176	180 796	285	194 556	1 005	730 123

Herredernes antagne Formue og Indtægt har efter Skatteligningerne i Femaaret udgjort:

Fogderier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
I. Den antagne Formue.					
Søndmør	19 425 300	20 059 100	21 485 700	21 591 800	21 992 500
Romsdal	9 707 100	10 608 100	11 703 300	11 688 400	11 769 300
Nordmør	14 391 100	14 437 900	14 682 000	15 149 000	15 079 100
Amtet	43 523 500	45 105 100	47 871 000	48 429 200	48 840 900

Fogderier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
II. Den antagne Indtægt.					
Søndmør	4 787 900	4 855 800	4 733 000	4 878 900	4 812 400
Romsdal	2 477 200	2 662 900	2 510 500	2 533 700	2 605 900
Nordmør	3 446 500	3 534 400	3 418 500	3 462 600	3 541 200
Amtet	10 711 600	11 053 100	10 662 000	10 875 200	10 959 500

Ved Femaarets Slutning havdes i Distriktet følgende Brandforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1895: For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	Udbetalte Erstatninger i 1895.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndmør.						
Herø, Sande, Ulstein og Vannelvens Brandforsikringsindretning.....	Sande	1866	3 205 028	826 897	4 031 925	1 188
Hjørundfjords Brandforsikringsindretning	Hjørundfjord	1874	426 060	49 050	475 110	-
Indre Søndmør Brandforsikringsforening.....	Stranden	1876	2 454 681	-	2 454 681	45
Søkkelvens Brandforsikringsselskab.....	Søkkelven	1886	710 210	-	710 210	-
Borgund og Skodje Brandforsikringsindretning...	Borgund og Skodje	For Huse 1861; For Løsøre 1880	3 487 276	230 351	3 717 627	-
Harams Brandforsikringsselskab	Haram	1890	1 390 155	205 563	1 595 718	-
Romsdal.						
Vestnes Brandforsikringsselskab	Vestnes	1866	3 252 000	49 690	3 301 690	-
Volds Do.	Vold	1890	292 985	-	292 985	-
Veø Do.	Veø	1841	2 845 750	-	2 845 750	572
Bolsø Do.	Bolsø	1860	1 091 230	70 318	1 161 548	-
Akerø og Otterø gjensidige Brandforsikringsselskab	Akerø	1872	1 593 000	-	1 593 000	635

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Forsikringssum 31 December 1895: For Huse alene.	For Løsøre alene.	Tilsammen.	Udbetalte Erstatninger i 1895.
			Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Nordmør.						
Tingvolds Brandassuranceforening	Tingvold	1874	717 250	-	717 250	77
Sundals Brandforsikringsindretning	Sundalen	1860	504 920	-	504 920	-
Stangvik Brandassuranceforening	Stangvik	1859	1 048 190	-	1 048 190	400
Surendals Do.	Surendalen	1849	992 954	-	992 954	-
Rindals Do.	Rindalen	1877	824 760	-	824 760	-
Aure Herreds frivillige Brandassuranceforening	Aure	1878	940 852	-	940 852	128
Halse Brandforsikringsindretning	Halse	1860	615 600	-	615 600	1 285

Videre havdes i Søndmør følgende Hesteforsikringsindretninger:

Indretningens Navn.	Herred, i hvilket Bestyrelsen har sit Sæde.	Aar, i hvilket traadt i Virksomhed.	Samlet Forsikringssum 31 December 1895.
			Kr.
Vartdalstrandens Hesteassuranceforening	Vartdalstranden	1874	1 263
Voldens Do.	Volden	(Mangler Oplysning.)	
Eidsdalens og Dalsbygdens Do.	Norddalen	1872	15 500
Valdalens Do.	Do.	1873	28 120
Stordalens Do.	Stordalen	-	6 702

Tjenerlønnen og Daglønnen har i Aaret 1895 gjennemsnitlig stillet sig saaledes:

Distrikt.	Tjenere.		Dagarbeidere							
			paa egen Kost.				paa Husbondens Kost.			
			Sommeren.		Vinteren.		Sommeren.		Vinteren.	
	Tjenestegut.	Tjenestepige.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndmør	120.00	56.00	2.20	1.27	1.60	1.00	1.52	0.90	1.10	0.63
Romsdal	152.00	79.00	1.90	0.95	1.45	0.80	1.55	0.52	0.90	0.40
Nordmør	132.00	66.00	1.52	0.94	1.26	0.68	1.09	0.53	0.66	0.34
Amtet	135.00	67.00	1.87	1.05	1.44	0.83	1.39	0.65	0.89	0.46

Det bemærkes, at i endel Herreder paa Søndmør er Tjenestegutterne fri under Skreifisket

Amtskommunens Udgiftsbudget har udgjort i:

1891	Kr. 129 500
1892	- 136 500
1893	- 121 972
1894	- 126 988
1895	- 129 625,

eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 128 917 mod Kr. 114 890 i forrige Femaarsperiode.

Det udlignede Beløb pr. Skyldmark har udgjort i 1891 Kr. 4.45, i 1892 Kr. 4.80, i 1893 Kr. 4.35, i 1894 Kr. 4.55 og i 1895 Kr. 4.70 eller i Gjennemsnit aarlig Kr. 4.57 mod Kr. 4.03 i forrige Femaarsperiode. Ingen Del af Udgifterne har været overført paa Herrederne.

De Sindssyges Antal og de samlede Udgifter til deres Forpleining udgjorde for 1895 henholdsvis 207 og ca. Kr. 49 400 mod henholdsvis 188 og ca. Kr. 44 500 i 1890.

Foruden Folkeskolen har Amtet med sædvanligt Bidrag af Staten holdt 2 praktiske Jenteskoler og 3 ambulerende Amtsskoler med Kurser ogsaa for Jenter, samt i flere Distrikter Aftenskoler. Søgningen til Jenteskolerne og Amtsskolerne har været meget stor.

Ædrueligheden maa siges at være i god Fremgang.

Sædelighedstilstanden, antager jeg, er omtrent uforandret.

Skjønt Aaringerne for Jordbrugerne i Femaaret ikke kan siges at have været heldige, og skjønt det i de fleste Aar mislykkede Vaartorskfiske for Søndmørs Vedkommende vistnok har virket trykkende for Befolkningen af dette Fogderis Kystdistrikter, for hvis Økonomi dette Fiske har stor Betydning, og skjønt det slette Udbytte af Sommersildfiskerierne for mange Distrikter har været følsomt nok, antager jeg dog, at Amtets økonomiske Tilstand i det Store og Hele ikke kan siges at have været i Tilbagegang i Femaarsperioden. Som tidligere bemærket, har Fremgangen i Amtets vigtigste Næringsveie, Jordbruget og Fædriften, været forholdsvis betydelig og indeholder Løfter om yderligere Udvikling. I det hele viser det sig paa mange Maader, at Sansen for Oplysning og for Fremskridt paa alle Omraader er i høi Grad tilstede.

B. Byerne.

Ved hosfølgende Indberetninger fra Magistraterne har jeg intet væsentlig at bemærke.

Romsdals Amt 31 Marts 1897.

Ludv. Leth.

Beretning

om Kjøbstaden Aalesunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Idet jeg herved har den Ære at afgive Indberetning om Aalesunds økonomiske Tilstand m. v. for Femaaret 1891—1895, maa jeg forudskikke den Bemærkning, at Grunden til, at Indberetningen først nu fremkommer, er den, at jeg helt siden Sommeren 1896 forgjæves har ventet paa nødvendige Materialier vedkommende Handel og Fiskeri, hvorom jeg i sin Tid tilskrev Aalesunds Handelsforening. Den Oversigt, jeg nu endelig har modtaget fra denne Korporation, er imidlertid saa tynd, at den ikke afgiver Grundlag for nogen udførlig Oversigt, end sige en detailleret Statistik, hvilket jeg beklager, specielt for Sommerfiskerierne, hvorom jeg ikke paa nogen anden Maade kan skaffe mig de ønskelige Oplysninger.

Jeg skal derefter gaa over til at behandle de vigtigste Næringsgrene i den Orden, som tidligere har været befulgt.

1. Handel.

For efternævnte Artikler har Importen i Femaaret udgjort:

Aar.	Kornvarer.	Salt.	Brændevin.	Vin.	Kaffe.	Sukker.	Stenkul.
	Kg.	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.
1891.....	160 000	82 370	6 451.18	12 750.32	8 335.43	24 472.25	98 943
1892.....	279 000	106 930	4 138	19 647	10 467	13 918	105 240
1893.....	21 200	76 199	3 660	14 011	12 982	16 429	109 781
1894.....	-	118 114	3 938	12 504	35 214	32 863	119 728
1895.....	-	72 711	2 941	12 523	27 561	33 391	151 266

Af almindelige Uldvarer er i Femaaret indført resp. 12 752, 15 994, 11 547, 12 577 og 13 607 Kg.

Af andre Artikler kan nævnes Traad, væsentlig fransk, til Fabrikation af Line og andet Tougværk, og hvoraf der i de sidste Aar er indført betydelige Kvanta.

For efternævnte Artikler har Exporten i Femaaret udgjort:

Aar.	Klipfisk.	Tørfisk.	Tran.	Rogn.	Sild.	Fersk Fisk.	Fiskeguano.
	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Kg.	Kg.
1891.....	7 632 444	4 032	7 768	6 714	8 868	195 375	356 300
1892.....	9 326 061	16 836	9 853	9 359	14 927	139 691	611 955
1893.....	8 426 906	5 630	9 580	5 113	16 385	220 154	1 058 820
1894.....	7 796 813	16 500	9 316	5 018	7 886	182 186	1 453 010
1895.....	6 829 852	22 350	8 188	4 004	11 134	287 843	1 155 330

Som ovenstaaende Statistik udviser, er Importen for alle opgivne Artikler, undtagen Kornvarer, stegen, for enkelte Artikler endog meget betydeligt. Importen af Kornvarer er derimod aftaget og i de sidste Aar omtrent ophørt, idet man er gaaet over til istedet at benytte Melvarer, for hvis Indførsel Opgave imidlertid ikke har kunnet erhverves, men som for den allerværsentligste Del er blevet indkjøbt her i Landet fra Møller og andre udenbyes Melfirmaer, væsentlig fra Bergen. Paa Grund af Kornforbrugets Aftagen og de gjennemgaaende lave Melpriser, antages Omsætningen af Melvarer at være tiltaget adskilligt, dels til Forbrug her i Byen og dels til Handel med Landdistrikterne. Samhandelen med disse antages dog ikke i det hele taget at være stegen, idet en væsentlig Del af Distrikternes Forbrugsartikler tilføres gjennem Landhandlerne, der indkjøber sine Varer væsentlig fra Bergen, og Omsætningen her i Byen af Landdistrikternes Produkter udenfor Fiskeprodukter fremdeles er af mindre Betydning, idet de væsentligste Salgsartikler, Smør, levende Kvæg, Kjød og Skind, fremdeles afsættes dels til Bergen og Østlandet, dels ved direkte Export, dog gjerne via Aalesund gjennem herboende Kommissionærer.

Exporten af Fiskevarer viser sig noget aftagende mod forrige Femaar undtagen for Tran, hvortil har bidraget enkelte Perioders gunstige Konjunkturer for denne Vare, og Fiskeguano, hvortil har bidraget Anlægget af en Guanofabrik med deraf følgende betydelig forøgede Produktion. Tilbagegangen af Fiskeexporten skyldes formentlig væsentlig Femaarets mindre gode Udbytte af Vinterfiskerierne, der for hele Søndmør i Femaaret gav et Totaludbytte af ca. 20.2 Millioner mod forrige Femaars ca. 25.3 Millioner. Udbyttet for Exportørerne har tildels været mindre gunstigt, idet Konjunkturerne paa Markederne ikke har staaet i Harmoni med de anlagte Indkjøbspriser, og specielt bragte Sildespekulationen i Slutningen af 1895 adskilligt Tab, men har Udbyttet paa andre Felter til Gjengjæld vist gode Resultater, saa Gjennemsnitsudbyttet maa antages tilfredsstillende. Angaaende Sildespekulationerne skal forøvrigt bemærkes, at Exportørernes Udbytte af Fedsildfisket i Slutningen af 1896 mere end opveiede foregaaende Aars Tab.

Antallet af uopsagte Handelsborgerskaber var ved Udgangen af 1895 ca. 230, af hvis Indehavere var emigrerede 15, medens 31 opholder sig udenbyes her i Landet. Desuden 5 Forretninger, der dreves af Enker paa deres afdøde Mænds Borgerskab. Af Handelsrettigheder til Kvinder var 34.

2. Fiskeri.

Fiskerierne her fra Stedet er i stadig Udvikling, og Søndmørs og særlig Aalesunds Fiskeribefolkning har ved sin praktiske Dygtighed, Mod og Udholdenhed efterhaanden erobret sig en fremskudt Plads blandt vort Lands Fiskeribefolkning. Fra det almindelige Vaartorskfiske med kun ca. 3 Maaneders Drift aarlig har Fiskerinæringen fra Aalesund udviklet sig til en Virksomhed, der nu regelmæssig drives i ca. 9 Maaneder af Aaret, nemlig fra Begyndelsen af Februar til ud i Oktober, idet Vaartorskfisket afløses af Bankfisket og dette af Makrelfisket, og forsaavidt der efter dettes Afslutning sker Indsig af Sild, som Tilfældet var i 1896, kan Fiskeriet drives omtrent uafbrudt hele Aaret igjennem. Udrustningerne til disse Fiskerier er ogsaa i stadig Udvikling, idet et større Antal Fartøier og Dampbaade udrustes, hensigtsmæssigere Typer indføres med mere praktisk Indredning og nye Fiskefelter og Fangstmetoder forsøges. I denne Henseende kan ogsaa det forløbne Femaar fremvise en glædelig Fremgang. Antallet af de i Fiskerierne deltagende Skøiter og Kuttere er betydelig forøget[1]), og hvad der er en større Faktor er, at Anskaffelsen og Udrustningen af Fiskefartøierne sukcessivt er gaaet over fra Kjøbmandsstanden til Fiskerne selv, idet de senere Aars Tilvækst for en væsentlig Del er skeet for Fiskernes egen Regning, i Regelen med Støtte af Statslaan. Herved vil Frugterne af nye Fremskridt i større Grad tilflyde Fiskerne, og denne Omstændighed i Forbindelse med de Opmuntringer, de har mødt fra det Offentliges Side ved Adgangen til billige Laan og ved Understøttelser til nye Forsøg, kan kun anspore dem til i forøget Grad at

---

[1]) Efter den officielle Statistik stiller Udbyttet af Vaartorskfisket og Antallet af Skøiter m. m. sig saaledes i Femaarsperioden:

Aar.	Antal Dampskibe.	Antal Skøiter.	Antal Baade.	Antal Mandskaber.	Antal Fisk.	Pengeudbytte.
						Kroner.
1891	2	105	70	1 303	546 000	152 770
1892	3	99	46	1 289	1 884 000	449 862
1893	4	119	40	1 394	1 369 200	362 098
1894	3	132	33	1 494	1 499 440	316 179
1895	7	141	29	1 517	1 359 100	311 612
Tilsammen	19	596	218	6 997	6 657 740	1 592 521
I Gjennemsnit aarlig	4	119	44	1 399	1 331 548	318 504

(Amtmandens Bemærkning.)

anvende sine Evner og Erfaring til nye Fremskridt. Disse Bestræbelser har ogsaa i Femaaret sat tydelige Mærker. Ikke alene er Fiskerflaaden — som før berørt — betydelig forøget, men man har vundet nye Erfaringer angaaende den hensigtsmæssigste Størrelse, Konstruktion og Indredning. Da det har vist sig, at de større Kuttere ikke viser sig tilfredsstillende for en rationel Drift eller heldige til Opnaaelse af en god Handelsvare, idet Fangsten specielt om Sommeren udsættes for en skadelig Henliggen ombord i rund Tilstand i altfor lang Tid, og da de endelig ved sin større Værdi sluger en uforholdsmæssig Del af Udbyttet, er man gaaet over til en mindre Type og til Dæksbaade samt smaa Dampbaade, der oftere, de sidste endog daglig, kan aflevere den opfiskede Vare til betimelig Konservering. I Kutterne er man derhos begyndt at indrede Fryserum med Is til foreløbig Konservering saavel af Fisk som Agnsild, hvorved en af de væsentligste Aarsager til Søndmørsfiskens mindre tilfredsstillende Præparering som Handelsvare forhaabentlig vil være bortfaldt. Saavel Vinter- som Bankfisket er saaledes i lovende Fremgang, og naar Udbyttet for Femaaret efter den stedfundne Export ikke synes at vise nogen Fremgang, skyldes dette ikke manglende Evne til en forøget Produktion, men uheldige Veirforholde for Vinterfisket og Fiskens tildels daarlige Kvalitet, og for Bankfiskets Vedkommende Fiskerne ligesaa utilregnelige Aarsager, blandt hvilke kan nævnes Mangel af den til Ferskfiskens Konservering fornødne Is, hvorved Kveitefiskets Udbytte, der i de senere Aar har ydet en overveiende Andel til den samlede Værdi af Bankfisket, specielt et enkelt Aar sank ned til et Minimum.

Makrelfisket befinder sig endnu væsentlig paa Forsøgenes Stadium, omendskjønt Deltagelsen i Femaaret ikke har været ubetydelig. De Erfaringer, man hidtil har kunnet høste, har ikke været videre tilfredsstillende, idet den hidtil udenfor Kysterne ved Haugesund iværksatte Drift har vist sig ustadig og mindre lønnende. Imidlertid er der i den sidste Tid af en herboende Fisker med Understøttelse af det Offentlige udrustet en Kutter til Forsøgsdrift paa andre Fangstfelter.

Sildefisket har i Femaaret været af mindre Betydning.

I Aaret 1892 stiftedes af herboende Fiskere «Aalesunds Fiskerforening», hvis Formaal er «at arbeide for Fiskerinæringens Udvikling og Fremgang samt «at virke til større Oplysning, Samhold og gjensidig Støtte og Forstaaelse blandt «Fiskerne og i enhver Henseende søge deres sande Interesser fremmet». Foreningen oprettedes oprindelig som et uafhængigt Selskab, men indgik ved Nytaarstider 1895 som Filial af «Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme». Den talte pr. 30 Juni 1895 180 Medlemmer og eiede bl. a. et Bibliothek paa over 300 Bind. Foreningen har udfoldet en ikke ubetydelig Virksomhed, og fra den er for en stor Del udgaaet Impulserne til Femaarets Fremskridt paa Fiskerinæringens Omraade. Saaledes har den med Støtte af Statsbidrag indkjøbt og planeret en Tomt, hvorpaa agtes opført et Ishus og Agnfryseri, hvorved den ofte følelige Agnspilde ved indtrædende Uveir og momentane Agnmangel ved indtrædende Søveir efter en Uveirsperiode søges forebygget og Oplagssted for Isbeholdning erhvervet.

Angaaende Deltagelse i og Udbytte af Vinterfiskerierne henvises til de aarlige Indberetninger. For Bankfisket, der drives af den samme Fiskerflaade, og for Makrelfisket har det ikke lykkedes mig at erhverve nogen detailleret Statistik.

Den økonomiske Stilling for Fiskerne maa i det hele taget antages at have været tilfredsstillende.

En med Fiskerierne nær beslægtet Virksomhed har i de senere Aar efterhaanden udviklet sig, nemlig Fangst af Bottlenose i Nordishavet. Til denne Fangst udrustes aarligaars herfra flere Fartøier og er denne Bedrift formentlig i lovende Fremgang, idet saavel Byens Beliggenhed som vore Sømænds og Fiskeres Dygtighed og Udholdenhed byder betydelige Garantier for en heldig Udvikling.

3. Skibsfart.

Skibsfarten er fremdeles af uvæsentlig Betydning, naar undtages den lokale Gods- og Passagertrafik ved de rutegaaende Dampskibe. Byen havde ved Udgangen af 1895 ca. 200 Seilfartøier med en Drægtighed af 5 966 Ton og Besætning 560 Mand og 12 Dampfartøier med Drægtighed ca. 1 030 Ton og Besætning 81 Mand. Af Seilfartøierne gaar kun et enkelt i stadig Fragtfart, medens endel anvendes til Fiskeindkjøb i Lofoten og Finmarken med Tilførsel af Fiskeprodukterne hertil og Udførsel til de nærmere udenlandske Markeder, men det overveiende Antal repræsenterer Byens Fiskerflaade. Af Dampfartøierne gaar kun et Par i Fragtfart, Søndmøre Dampskibsselskab havde 5 rutegaaende Skibe og Resten var Fiskedampbaade. Forøgelsen tilfalder udelukkende Fiskerflaaden.

4. Skibsbyggeriet er fremdeles af mindre Betydning og har indskrænket sig til Bygning af 2 Fiskedampbaade, resp. dr. ca. 50 og 30 Ton, og 17 Kuttere og Skøiter, dr. 439 Ton, og forøvrigt Reparationsarbeide.

5. Fabrikdrift.

De tidligere arbeidende Damptrankogerier og Forsynmaskiner er fremdeles i Virksomhed. Af disse sidste er i Femaaret tilkomne flere, men kan Produktionen neppe for nogen af disse Virksomheder betegnes som fabrikmæssig, men haandværksmæssig, skjønt den tilsammenlagt kan repræsentere et noksaa betydeligt Kvantum. Derimod er Produktionen ved den herværende Reberbane og ved Trikotagefabriken betydelig tiltaget. Af Byens 2 hermetiske Fabriker er den ene fuldstændig nedlagt med Tab for Eierne, den anden indskrænker sig til en ganske ubetydelig Produktion. Byens tvende Mineralvandfabriker er fremdeles i Virksomhed. Et Dampsagbrug og Blokmagerværksted er anlagt, men drives hidtil i mindre Skala. Af større Betydning er den i 1891 anlagte Guanofabrik, hvis Kostende er Kr. 140 000, og som i de 4 Aar 1892—1895 har produceret 2 255 000 kg. Fiskeguano til en Værdi af Kr. 259 540, et Anlæg, der ikke alene har Betydning for den Avance, det skaffer Eierne, men ogsaa, fordi det nyttiggjør en Vare, der ellers ingen nævneværdig Værdi vilde have havt.

6. Haandværksdrift.

Denne har i Femaaret i Henseende til Produktionens Kvalitet været tilfredsstillende, idet yngre, dygtige Haandværkere i de forskjellige Fag rekruterer den ældre Haandværksstand og holder Produktionen à jour med den almindelige Udvikling. Derimod har Udbyttet for Mesterne i Regelen vist sig mindre tilfredsstillende, idet den fabrikmæssige Produktion paa flere Omraader synes i større eller mindre Grad at fortrænge den haandværksmæssige, ligesom en tildels vidtdreven Konkurrence i Prisbillighed uden tilsvarende Formindskelse af Driftsudgifterne har beskaaret Avancen. Den økonomiske Stilling inden Standen kan dog neppe siges at være gaaet tilbage, idet gjennemgaaende Økonomi og Stræbsomhed har bødet paa den tildels knappere Fortjeneste. Svendenes Lønninger er nogenlunde de samme som i forrige Femaar og varierer mellem Kr. 3.00 for Mursvende og Kr. 1.80 for Skomagersvende, og antages deres økonomiske Stilling at have været tilfredsstillende. Antallet af Haandværksborgerskaber udgjorde pr. 31 December 1895 ca. 270, hvoraf dog kun ca. 200 var i Drift. Af disses Indehavere bor 8 udenfor Byen. Desuden var der 3 kvindelige Næringsdrivende. Af Svende var her ca. 250, til hvilket Antal Tømmersvendene afgiver et væsentligt Bidrag.

I 1891 oprettedes et Aktieselskab, «Aalesunds Aktiebageri», hvis Tilværelse imidlertid afsluttedes ved Konkurs i 1895. Til dette Udfald bidrog, foruden en uheldig Periode i Melkonjunkturerne, en altfor kostbar Drift og mindre heldig Administration.

Byens Haandværkerforening har i den sidste Tid ført en hensygnende Tilværelse, og var Medlemsantallet i 1895 gaaet ned til ca. 20. Denne Tilbagegang skyldes formentlig manglende Forstaaelse og Enighed inden Standen. I Femaaret udskiltes Syge- og Dødeladen, der nu virker selvstændig som «Haandværkernes Syge- og Dødelade» med et Medlemsantal pr. 31 December 1895 af 29, heri ikke medregnet Medlemmernes Hustruer. Kontingenten er 4 Kr. aarlig i 20 Aar, senere frit. Begravelsesbidrag for Medlem eller Hustru er Kr. 60, og er i Femaaret udbetalt 4 saadanne. Opsparet Kapital er ca. Kr. 4 000 og eies desuden Aktiva til Værdi over Kr. 1 000.

I 1890 stiftedes «Aalesunds Haandværkssvendes Forening», hvis Formaal er Oplysning og god Samfundsaand blandt Medlemmerne. Denne Forening talte pr. 31 December 1895 ca. 70 Medlemmer og har, saavidt bekjendt, arbeidet under god Tilslutning og Interesse.

7. Jordbruget inden Aalesunds Grænser er af liden Betydning, men antages at være i godt Gjænge.

8. Kommunale Foranstaltninger.

I Femaaret er oparbeidet 895 m. Gade, foruden at den i forrige Beretning berørte Chaussé fra Bygrænsen i Volsdal til Kippervigen, ca. 530 m., blev fuldført i 1892. Desuden er selvfølgelig de tidligere Gader vedligeholdte og delvis udbedrede, dels ved Udjevning af de større Stigninger, dels ved Om-

arbeidelse og Paafyldning. Denne Vedligeholdelse og Udbedring paadrager aarligaars betragtelige Udgifter, da Gaderne her ikke er stenlagte og derfor kræver en stadig Udfyldning af Veifyld, der i det bakkede Terræn og jevnlige Regnveir meget let flyder bort. Videre er i Femaaret nedlagt 365 m. Hovedvandledning med 6 nye Brandkummer og 865 m. 2″ Vandledning, ligesom der er indlagt Vand i 151 Huse. Af Kloaker er anlagt 1 020 m. Gjennem Vandbassinernes Nedslagsfelt paa Akslen er for Vandtilløbet anlagt Cementrender i større Udstrækning. Den tidligere Gadebelysning med Olielygter er nu afløst af elektrisk Belysning fra det af Ingeniør Nergaard i 1895 hersteds anlagte Elektricitetsværk. Til Gadebelysning er anbragt 48 Glødelamper à 32 Normallys og 6 Buelamper à ca. 400 Normallys. Desuden er for Havnekassens Regning rundt Havnen anbragt 8 Buelamper af samme Størrelse. For denne Belysning betales i Abonnement af Kommunekassen Kr. 3 000 og af Havnekassen Kr. 1 000 aarlig.

Men foruden disse mindre Forbedringer under de forskjellige kommunale Administrationsgrene udmærker Femaaret sig ved flere i Forhold til Byens Størrelse og Evne ganske betydelige kommunale Anlæg paa de forskjellige Omraader. I 1892 indkjøbte Kommunen et Kvartal, beliggende i Byens østlige Del, for Kr. 15 000. Den største Del heraf er endnu ubebygget og er reserveret som Tomt for en eventuel ny Kirke og mulige andre kommunale Bygninger, men paa en Del af Grunden blev i 1894 opført en Folkeskolebygning med Gymnastiklokale, hvilken med Indredning og Inventar koster vel Kr. 80 000, hvortil i 1896 kommer Bevilgninger til Indlæg af elektrisk Belysning og yderligere Indredning ca. Kr. 3 000. Denne Bygning er beregnet paa indtil 14 à 1 500 skolesøgende Børn og vil saaledes tilfredsstille ethvert rimeligt Krav for en længere Fremtid. For nærværende er Bygningen indredet med 16 fuldstændige Klasseværelser til 1 280 Børn, Sløidlokale, Haandgjerningslokale, Sangværelse, Lærerværelse, Pedelbolig m. v.

Da det i længere Tid havde voldt store Vanskeligheder under større Epidemier at skaffe forsvarligt Lokale til Isolation af Patienterne, besluttedes Opførelse af et kommunalt Epidemilazaret, hvilken Bygning fuldførtes i 1894 og med Inventar koster ca. Kr. 29 000, hvoraf ca. Kr. 14 500 dækkedes ved et til dette Øiemed opsparet Fond. Til Tomt for Bygningen og til Beplantning havde man tidligere afkjøbt Søndmør Fogedgaard et Grundstykke for Kr. 5 000.

Det i forrige Beretning omtalte Vandbassin paa Akslen fuldførtes i 1891 og koster ca. Kr. 31 000.

I 1894 anskaffedes desuden en Dampsprøite til Værdi ca. Kr. 25 000. Ved denne Foranstaltning i Forbindelse med den øgede Vandbeholdning er tilveiebragt betydelig forøgede Hjælpemidler for Ildebrandstilfælde.

Det paa Akslen indkjøbte Grundstykke er nu ved Forstvæsenets Tilskud beplantet, og er Beplantningerne forøvrigt, specielt paa Akslens Nordside, særdeles lovende, ligesom Forskjønnelsen af Aalesunds Park fremdeles efter Evne fortsættes. Ved Aalesunds Brændevinssamlags Nedlæggelse ved Udgangen af 1895 berøvedes disse Foretagender en væsentlig Støtte, men har dog Byselskabet for

saadanne Øiemed beholdt Renterne af Samlagets Fond, ca. Kr. 500 aarlig, med hvilke Midler det ved Siden af Medlemskontingent og øvrige mindre Indtægter udfolder en prisværdig Virksomhed til Byens Forskjønnelse.

9. Forskjelligt.

I 1895 anlagdes af Ingeniør Nergaard et Elektricitetsværk her. Værket er anlagt med 2 Dynamoer à 300 Ampère, hvoraf fortiden benyttes kun den ene. Anlæggets Kostende er ca. Kr. 70 000. Abonnenter foruden Kommunen 90.

Vaaren 1895 paabegyndtes et Kaianlæg paa Buholmen, iværksat af «Buholmkaiens Aktieselskab». Dette Anlæg, der fuldførtes i 1896, koster Kr. 14 000 og er beregnet paa Anløb af de fjordgaaende Rutedampbaade, hvorved Varetransport og Passagertrafik vil i betydelig Grad lettes for disse fjernere fra Havnen og den kommunale Dampskibskai liggende Bydele, og er Anlægget for en stor Del fremkommet som en Frugt af Uddybningen af Vegsundet, hvorved Leden til og fra Fjordene af indre Søndmør udelukkende vil lægges lige forbi Anlægget istedetfor som tidligere ved lavt Vande vestenom Suløen.

I Slutningen af 1893 dannedes «Aalesunds og Omegns Aktietelefonsamlag» til Telefondrift i Aalesund og nærmeste Omegn. Anlægget, der fuldførtes i 1894, har 146 Abonnenter og koster med Central og Ledninger ca. Kr. 8 000. Det er sat i Forbindelse med Søndmør Telefonsamlag til Kommunikation mellem Byen og vedkommende Distrikter.

Aalesunds Arbeiderforening talte ved Udgangen af 1895 301 Medlemmer, hvoraf 256 foruden at være Medlemmer af Foreningen tillige var Medlemmer af Syge- og Begravelseskassen. Disse nyder i Sygdomstilfælde Bidrag indtil Kr. 24 aarlig og Begravelsesbidrag Kr. 60. Kassen har i Femaaret udbetalt Syge- og Begravelsesbidrag med tilsammen Kr. 2 914. Foreningen har desuden en Hjælpe- og Understøttelseskasse til Støtte ved Alderdomssvaghed eller Ulykkestilfælde. Af denne Kasse har siden dens Oprettelse i 1892 været ydet Bidrag tilsammen Kr. 896, og havde den pr. 31 December 1895 en Beholdning af Kr. 3 036.13. Foreningens Formue forøvrigt er i Femaaret forøget fra Kr. 27 597 til Kr. 31 267.

Aalesunds Almuebibliothek har i Femaaret havt en samlet Indtægt af ca. Kr. 2 500, altsaa gjennemsnitlig Kr. 500 aarlig. Til dette Beløb har bidraget: Aalesunds Kommune Kr. 470, Aalesunds Brændevinssamlag Kr. 1 058, det Offentlige Kr. 780. Bibliotheket udgjorde ved Udgangen af 1895 ca. 2 000 Bind, altsaa en Forøgelse af 750 foruden et større Antal istedetfor de udslidte, der er udgaaede af Bibliotheket. Udlaanene udgjorde 1 900 à 2 000 aarlig. Bibliotheket er aabent 2 Gange ugentlig og benyttes flittigt, især i Vintermaanederne.

Aalesunds offentlige Almenskole havde i Skoleaaret 1894/95 et Elevantal i Middelskolen af 93 Gutter og 58 Piger og i Gymnasiet af 12 Gutter. I 1891 blev Pigeskolen kombineret med Gutteskolen, hvorved 56 Piger optoges. Til Fripladse bevilgedes aarlig fra Kr. 624 til Kr. 1 060. Af Beløbet til Fri-

pladse bestrides aarlig endel af Øwres Legater, Resten af Skolens Kasse. Bibliotheket var i Femaaret forøget fra 1 639 til 1 886 Bind.

Aalesunds Tegneskole var i Femaaret frekventeret af gjennemsnitlig 47 Elever pr. Aar. Skolens Udgifter har beløbet sig til 700—1 000 Kr. aarlig, hvilke er bestridt dels af Brændevinssamlaget, dels af det Offentlige og dels af Kommunens Kasse.

Aalesunds og Moldes gjensidige Skibsassuranceforening har i Femaaret havt en løbende Risiko af ca. Kr. 700 000 aarlig. Foreningens Overskud var i Femaaret resp. 0, 4 000, 5 000, 7 136 og 7 184 Kr. Reservefondet er forøget fra Kr. 24 677 til Kr. 40 000.

Aalesunds Kreditbank havde i 1895 en kontant Omsætning af vel Kr. 9 000 000, diskonterede Beløb ca. Kr. 2 700 000, indestaaende ved Aarets Udgang paa Kassefolio Kr. 130 000 og paa Sparebankvilkaar Kr. 1 727 000. Indsat og udtaget paa Kassefolio, Kassekredit og Sparebankvilkaar ca. Kr. 4 400 000. Bankens Nettoudbytte udgjorde i Femaaret fra Kr. 36 700 til Kr. 49 500 aarlig, og har Bankens Tab i Femaaret været ubetydelige. Udbytte til Aktionærerne er i 1891 udbetalt med 8 Pct., senere 10 Pct. af den indbetalte Aktiekapital Kr. 150 000. Reservefondet er i Femaaret forøget fra Kr. 90 000 til Kr. 190 000 og Delkrederefondet fra Kr. 16 000 til Kr. 45 000.

Aalesunds Landmandsbank havde i 1895 en kontant Omsætning af ca. Kr. 5 500 000, diskonterede Beløb ca. Kr. 2 300 000, indestaaende ved Aarets Udgang paa Kassefolio Kr. 24 850 og paa Sparebankvilkaar Kr. 595 000. Indsat og udtaget i Aarets Løb paa Folio og Sparebankvilkaar resp. Kr. 1 173 000 og Kr. 1 075 000. Bankens Nettoudbytte udgjorde i Femaaret fra Kr. 23 000 til Kr. 28 000. Delkrederefondet er i Femaaret forøget fra Kr. 5 000 til Kr. 12 500. Udbytte til Aktionærerne er kun udbetalt i 1892, 1894 og 1895, hver Gang med 3 Pct. af Aktiekapitalen Kr. 400 000. Resten af Udbyttet er hovedsagelig afskrevet paa Tab, dels paadragne tidligere, dels i Perioden. Det maa dog bemærkes, at de aarlige Tab i de sidste Aar har været nedadgaaende, medens Bankens reelle Overskud har tiltaget, saa Stillingen formentlig for Nærværende er i Opkomst.

Aalesunds Sparebank i Likvidation har i Femaaret fortsat sin Afvikling og vil i den nærmeste Fremtid foreligge fuldstændig afviklet med en antagelig Dividende af ca. 90 Pct.

Aalesunds Brændevinssamlag viste ogsaa i forløbne Femaar en aftagende Omsætning og blev i Henhold til den nye Brændevinslov i 1895 nedstemt. Hvorvidt man ved dette Skridt vil kunne opnaa den tilsigtede tiltagende Ædruelighed, vil Fremtiden vise. De hidtil vundne Erfaringer synes imidlertid ikke at tyde paa nogen mærkbar Forbedring.

Aalesunds Folkemængde udgjorde efter den kommunale Folketælling Høsten 1895 ca. 9 300, altsaa en Forøgelse af ca. 900, hvilken formentlig for den overveiende Del falder indenfor Fiskernes og Arbeidernes Klasser. I 1895 var Skatydernes Antal 2 379, antagen Formue Kr. 7 307 400, antagen Indtægt Kr. 2 694 340 og udlignet Byskat Kr. 138 810. Kommunens Udgiftsbudget

udgjorde i Femaaret resp. Kr. 160 500, Kr. 145 203, Kr. 245 212, Kr. 208 458 og Kr. 209 577. I disse Beløb er dog indbefattede de i Femaaret opførte kommunale Bygningers og øvrige Anlægs Kostende. Til Udligning som Byskat er budgetteret resp. Kr. 90 870, Kr. 104 857, Kr. 109 394, Kr. 126 149 og Kr. 125 514 (Differentsen mellem sidstanførte Beløb og det efter foranstaaende som Byskat udlignede Kr. 138 810 er reserveret som Dækning for eventuelle Nedsættelser). Skatteprocenten for Indtægtsskatten har varieret mellem 10 og 12. Kommunens faste Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 ca. Kr. 454 000 og Værdien af dens Eiendomme ca. Kr. 721 000. Havnekassens Gjæld udgjorde Kr. 90 375.

Tilvæksten af Bygninger udgjorde i Femaaret 88 nye Brandforsikringsnumere og desuden Reparationer og Ombygninger af ældre Eiendomme. Brandforsikringsværdien var stegen med Kr. 1 634 090.

Efter den herfra indsendte officielle Statistik udgjorde i Femaaret og sammenlignet med forrige Femaar:

	1891—1895.		1886—1890.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Afhændede faste Eiendomme	225	996 171.00	246	942 043.00
Thinglæste Panteheftelser	579	2 179 802.70	378	1 623 413.00
Aflæste Panteheftelser	287	1 168 507.00	267	1 294 759.00
Tvangsauktioner over fast Gods, hvor Salg har fundet Sted	25	205 723.00	22	83 038.04
Tvangsauktioner over Løsøre, hvor Salg har fundet Sted	70	77 220.97	19	8 517.28
Exekutioner (for Gjæld)	203	93 522.63	120	64 378.18
Udpantninger, afholdte af Kæmneren	561	37 328.78	2 140	102 048.58
— — - Byfogden	2 984	183 493.77		
Ialt Udpantninger	3 545	220 822.55	2 140	102 048.58
Deraf for Skatter og kommunale Afgifter	3 016	186 242.08	1 919	95 325.39

Foranstaaende Statistik skulde nærmest pege paa en mindre heldig økonomisk Udvikling i Perioden, men kan dog for en Del skrive sig fra andre Faktorer; saaledes kan de f. Eks. tildels være Frugterne af tidligere Perioders Forpligtelser. Skiftestatistiken synes derimod at pege i en modsat Retning, idet Konkurserne saavel i Antal som i Masse af Underskud viser sig kjendelig aftagende. Skatteligningen synes nærmest at pege paa, at den økonomiske Stilling ikke skulde være synderlig forandret i Femaaret, idet den Stigning i Indtægt, som Femaaret udviser, rimeligvis kan være tilført ved indflyttet skatte-

INSTITUTT FOR SAMFUNNSFORSKNING
AVDELING FOR SOSIOLOGI

pligtig Befolkning. Den sidste Antagelse synes at være den mest korrekte, idet man neppe kan komme bort fra, at Perioden for de vigtigste Næringsgrenes Vedkommende, specielt Fiskeriets, har været af de mindre gunstige, og af dettes Frem- eller Tilbagegang afhænger i større eller mindre Grad Udvikling eller Stagnation for omtrent alle de øvrige.

Aalesunds Byfogedkontor, 4 Februar 1897.

H. Benneche.

Beretning

om Kjøbstaden Moldes økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

---

1. Handel. Stedets Handelsvirksomhed, der nu i en Række af Aar har ligget nede, har heller ikke i ovennævnte Tidsrum været i Fremgang, men har staaet omtrent paa samme Standpunkt som før. Den væsentligste Grund hertil er at søge i Stedets Beliggenhed, der gjør, at Byen ikke kan staa sig i Konkurrencen med de heldigere beliggende Nabobyer Aalesund og Kristiansund, som mere og mere har trukket Handelslivet til sig til Skade for Molde. Den Omsætning, som Byen har havt blandt Befolkningen i de omliggende Distrikter, er ogsaa gaaet tilbage paa Grund af den lettere Kommunikation, der sætter Landhandlere og Bønder istand til med større Fordel at hente sin Forsyning fra de større Byer, navnlig Bergen og tildels Kristiansund, hvorfra Varerne af de rutegaaende Dampskibe nu bringes direkte til de forskjellige Stoppesteder i Fjordene.

Byens vigtigste Exportartikler er Klipfisk og Sild. Dog er Klipfiskexporten betydelig aftaget, medens derimod Exporten af Sild har holdt sig nogenlunde jevn i de sidste 4 Aar. Klipfisken indkjøbes dels i færdig Stand væsentlig fra Nordland og Finmarken og dels tilberedes den paa de faa Fiskevær, som endnu tilhører Byen. Paa disse Fiskevær saltes tillige Sild og koges Tran. Sildefisket i Femaaret har dog ikke været af synderlig Betydning, naar undtages et Fiske, der i December 1895 fandt Sted ved Bud, Bjørnsund og Akerø og som varede til Midten af Januar 1896. Det opfiskede Kvantum angives til ca. 80 000 Tønder stor Indmadsild, der paa Fangststederne solgtes til en Pris af Kr. 1.50—Kr. 5.00 pr. 150 Liter til Haugesund og Bergen, hvorfra den exporteredes til England dels i saltet Tilstand, dels fersk i Is.

Udførselen af Tran har været ubetydelig. Af andre Fiskeprodukter, der har været Gjenstand for Export, kan nævnes Torskerogn i de 2 første Aar af Femaaret. Exporten af Tørfisk, der stadig er gaaet tilbage, er i det forløbne Femaar aldeles ophørt.

Fortjenesten paa Fiskeprodukter har i det hele været ringe og dels har Fiskeproduktionen medført Tab. Navnlig for Klipfiskens Vedkommende har de yderst ugunstige spanske Kursforhold været tabbringende.

Exporten af Fiskeguano har været i betydeligt Tiltagende i Femaaret. Raastoffet har væsentlig været hentet fra Lofoten. Fortjenesten har dog været liden.

Endelig bemærkes, at en ny Exportartikel, nemlig Smør, i den sidste Tid har arbeidet sig ind paa Markedet og synes at ville vinde Fremgang.

Efter Opgave fra Toldkammeret er i Femaaret udført:

Aar.	Klipfisk.	Tran.	Rogn.	Saltet Sild.	Fiske-guano.	Smør.	Andre Varer.
	Kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Kg.	Kg.	
1891.....	300 690	509	125	153	80 000	-	Laks, fersk 2 670 kg. Hellefisk, do. 2 040 -
1892.....	284 480	132	229	1 150	253 000	-	—
1893	219 950	130	-	942	590 000	26 100	Laks, fersk 2 900 kg. Sild, do. 1 500 -
1894.....	-	141	-	1 105	370 000	80 850	—
1895.....	44 640	35	-	1 420	405 000	76 180	Laks, fersk 300 kg. Sild, do. 1 500 -

Importartiklerne har væsentlig været de samme som tidligere, nemlig Mel, Hamp, Kul, Jern, Malt, Vin, Brændevin samt Kolonial- og Manufakturvarer. De fleste af disse Artikler hentes fra de større indenlandske Byer, navnlig Kristiania og Bergen.

Efter Opgave fra Toldkammeret er i Femaaret indført:

Aar.	Uldvarer.	Udenlandsk Brændevin		Malt.	Kul.
		paa Fustager.	paa Flasker.		
	Kg.	Kg.	Liter.	Kg.	Kg.
1891	1 630	969	65	42 000	7 765
1892	2 400	2 011	120	56 400	17 389
1893	2 820	1 210	72	38 800	5 953
1894	4 150	2 290	141	19 100	10 007
1895	5 360	781	47	35 000	15 274

Af Salt har ingen direkte Import fra Udlandet fundet Sted siden 1891, da der indførtes 2 620 hl., idet denne Vare senere er indkjøbt fra Aalesund og Kristiansund. Grunden hertil er den, at de større Dampskibe ikke længere fandt Regning i at anløbe Molde med saa ringe Kvantiteter Salt, som tiltrængtes ad Gangen.

Byens Toldintrader har udgjort:

for Budgetaaret	1891/92	Kr.	28 459.07
- —	1892/93	-	27 601.99
- —	1893/94	-	18 760.48
- —	1894/95	-	25 154.82
- —	1895/96	-	23 904.22

Ved Femaarets Udgang havde 60 Personer Borgerskab som Handlende i Byen, heri indbefattet handelsberettigede Kvinder. Af det nævnte Antal havde 16 forenet Handels- og Haandværksborgerskab. I Femaaret har 6 Firmaer gjort Konkurs.

2. Fiskeri. Fra selve Byen foregaar intet Fiske af Betydning; derimod har enkelte af Byens Borgere ogsaa i ovennævnte Femaar deltaget i Torskefiskerierne i Romsdal og Søndmør. 3 Notbrug, hvoraf Indvaanere i Byen er Parthavere, har været i Brug.

3. Skibsfarten har forlængst tabt enhver Betydning for Byen, der i Femaaret ingen Skibe har havt i oversøisk Fart. Skibsfarten er helt og holdent overtaget af de større rutegaaende Dampskibe, der besørger saavel Person- som Varetransporten. Ved Udgangen af 1895 havde Byen 3 mindre Dampskibe, der gik i Fart paa de omliggende Fjorde. Af Seilskibe var hjemmehørende her kun 1 Galeas, 1 Jagt, 2 Skøiter og 1 Fiskefartøi. Foruden Førerne var ved Dampskibene og Seilskibene employeret ialt 3 Maskinister, 4 Fyrbødere og 10 Matroser. Hyren for helbefarne Matroser har været 55 à 60 Kr., for Styrmænd 80 Kr., for Maskinister 100 à 130 Kr. og for Fyrbødere 60 à 70 Kr. pr. Maaned.

4. Haandværksdriften var i Femaaret undergivet omtrent samme Vilkaar som tidligere, idet der vistnok blev arbeidet med ringe Udbytte, da Konkurrencen ogsaa paa dette Omraade har gjort sig stærkt gjældende. Foruden i selve Byen har Haandværkerne tildels havt Marked i de omliggende Distrikter, navnlig finder Bundtmagerne en væsentlig Afsætning i Byens Omegn og tildels ogsaa i fjernere Distrikter.

Ved Femaarets Udløb havde 63 Personer Haandværksborgerskab. Gjennemsnitlig har Svendelønnen udgjort for Smede Kr. 2.50, for Blikkenslagere, Farvere, Rebslagere og Garvere Kr. 2.00, for Bagere Kr. 2.00 à 3.00, for Skomagere Kr. 1.60, for Skræddere Kr. 2.50, for Bundtmagere Kr. 1.80, for Snedkere Kr. 2.00, for Malere Kr. 2.25 og for Bogtrykkere Kr. 2.50, alt regnet pr. Dag og paa egen Kost.

Med Byens Folkeskole har fremdeles være forbundet en Haandgjerningsskole, ligesom der undervises i Sløid.

Byens Søndagsskole har været i Virksomhed fra Oktober til Marts hvert Aar, begge inklusive. Ved Skolen har der af 1 Lærer været undervist i Regning og Norsk to Gange ugentlig, hver Gang i 2 Timer. Det gjennemsnitlige aarlige Elevantal har været 7.

Ved Byens offentlige Tegneskole, der har 2 Lærere, har der i Vinterhalvaaret været undervist 6 Timer ugentlig i Frihaandstegning og 4 Timer ugentlig i Konstruktionstegning. Gjennemsnitlig har 67 Elever i hvert Halvaar deltaget i Undervisningen i Frihaandstegning. Af Eleverne har 16 været Haandværkslærlinge, 12 Kvinder og 26 Elever af Byens Folke- og Middelskole. Undervisningen i Konstruktionstegning har gjennemsnitlig været besøgt af 21 Elever, hvoraf 3 Haandværkslærlinge og Resten Elever af Folke- og Middelskolen.

5. Fabrikdrift. Af industrielle Anlæg har i Femaaret været i Virksomhed 1 Guanomølle, 1 Ølbryggeri, 1 Mineralvandfabrik, 1 Stolefabrik, 1 Garveri, 1 Farveri, 1 Reberbane, 1 Korkefabrik og 1 Hermetikfabrik. Desuden blev i Slutningen af Femaaret oprettet et Meieri i Byen. En straks udenfor Bygrænsen liggende Fyrstikfabrik eies af et Interessentskab i Byen og beskjæftiger væsentlig Arbeidere fra Byen.

Paa Guanofabriken er tilvirket gjennemsnitlig 3 635 Sække Fiskeguano aarlig, hvoraf en ubetydelig Del er solgt hjemme, men det meste udført.

Paa Bryggeriet er brygget gjennemsnitlig 1 880 hl. aarlig med hovedsageligt Marked i Molde, Aalesund, Romsdal Fogderi og Kristiansund.

Af mineralske Vande er produceret gjennemsnitlig 43 520 Flasker aarlig, repræsenterende en Værdi af ca. Kr. 5 000. Det hovedsagelige Marked har været Molde, Romsdalen og Søndmør.

Produktionen af Fyrstikker (Svovlstikker) har gjennemsnitlig udgjort 72 000 Pakker med Marked paa Kyststrækningen fra Stat til Vadsø.

6. Bergværksdrift findes ikke i Byen.

7. Skibsbyggeri har heller ikke fundet Sted.

8. Jordbrug. De inden Byens Grænser beliggende Jorder har væsentlig været benyttet til Høavling, derimod mindre til Korn og Poteter. Høet har for Størstedelen været anvendt til Brugernes Besætninger og kun for en mindre Del solgt. Melkepriserne har siden Oprettelsen af et Meieri i Byen i 1894 været noget lave; derimod har Smørpriserne holdt sig bedre paa Grund af den tiltagende Export af Smør til England. Dyrkning af Frugttræer og Havevækster staar betydelig tilbage og kan paa langt nær tilfredsstille Byens Behov. Priserne paa Haveprodukter staar derfor forholdsvis høit. Den i Byen

faldende Gjødsel hentes som Regel uden Godtgjørelse af de omkringboende Jordbrugere.

Der fandtes i Byen ved Udgangen af 1895: 17 Heste, 68 Stkr. Storfæ og 8 Faar.

Som omhandlel i forrige Femaarsberetning, har Selskabet for Molde Bys Vel indkjøbt et Stykke Grund, hvor der nu er bygget Fjøs- og Staldbygninger, og hvor der senere et Par Gange har været afholdt Kvægudstilling.

9. Kommunale Foranstaltninger. Efterat Molde offentlige Skole var bleven nedlagt som Statsskole, blev den i 1893 overtaget af Kommunen og kommunal Middelskole oprettet. Skolebygningen blev indrettet til at optage samtlige Klasser af saavel Folke- som Middelskolen og Sløidbygning blev opført. Derhos blev de Middelskolen tilhørende naturvidenskabelige Samlinger betydelig udvidet og et Elevbibliothek for Folkeskolen dannet.

I Femaaret er Byens Kirkegaard bleven udvidet, et Ligkapel opført og nye Lamper i Kirken anskaffet. Derhos er opført en Tilbygning til Forsamlingshuset (Bedehuset), der er bekostet af Samlaget.

Endvidere er der foretaget en ikke ubetydelig Udvidelse af Byens Kloaknet og Udbedring af Byens Gader og Veie, ligesom Indtagsdæmningen for Vandværket er bygget høiere. I Slutningen af 1895 blev Vandværket besluttet udvidet og Indtaget flyttet høiere op for at forøge Trykket. Disse Arbeider blev paabegyndt i 1896 og er bestemt at skulle fuldføres i indeværende Aar.

Gadelygternes Antal var i 1895: 31.

I Femaaret foretoges en delvis Opmudring af Byens Havn, ligesom der besluttedes anlagt en større Kai.

10. Forskjellige Bemærkninger. Molde Arbeiderforening, der er stiftet 1861, talte ved Udgangen af Femaaret 103 Medlemmer. Foreningens Formue udgjorde Kr. 4 900, ligesom den eiede et Bibliothek paa 2 400 Bind. Foreningens Pensionsfond var ved samme Tid henved Kr. 8 000, ved Hjælp af hvilket Foreningen var istand til at yde 11 Medlemmer en aarlig Pension hver stor Kr. 30.40. I 1895 blev desuden ydet Medlemmerne et samlet Bidrag som Hjælp i Sygdomstilfælde af Kr. 70 og et Bidrag til Begravelse Kr. 40.

Molde Handelsforening, der har bestaaet siden 1856, havde ved Femaarets Udgang 17 Medlemmer.

Molde Haandværkeres Sparekasse havde ved Femaarets Udgang under sin Forvaltning en Kapital af Kr. 215 784.08 og et eget Fond stort Kr. 16 755.40.

Molde Sparebank, der er oprettet 1838, havde ved samme Tid en Forvaltningskapital af Kr. 1 688 993.37 og en egen Formue af Kr. 240 063. Banken yder aarlige Bidrag til forskjellige Øiemed i Byen.

Selskabet for Molde Bys Vel, der er stiftet 1842 og virker for Byens Forskjønnelse, havde ved Udgangen af 1895 en beholden Formue af Kr. 6 326.30 og talte 57 Medlemmer, hvis aarlige Kontingent varierede mellem Kr. 1.20 og Kr. 20.00. Selskabets Bibliothek udgjorde 750 Bind. Af Foretagender, som

Selskabet har udført i Femaaret, kan nævnes Anlæg af den ovenfor nævnte Udstillings- og Markedsplads for Kreaturer, Bygning af et Søbadehus og Anlæg af Vandledning til Byens Park (Rekneshaugen).

Reknes Pleiestiftelse for Spedalske har i Femaaret havt et gjennemsnitligt dagligt Belæg af 68 Patienter. Stiftelsen har siden 1 Juli 1895 været nedlagt og skal nu omdannes til Tæringshospital.

Romsdals Amtssygehus har i samme Tidsrum havt et Belæg pr. Maaned af 18 Patienter.

Paa Byens Fattighus havde ved Femaarets Udløb 24 Fattige fri Bolig.

Molde Samlag for Brændevinshandel havde i 1885 en Omsætning af 19 064 Liter Brændevin, hvoraf 1 194 Liter var solgt i Partier paa 40 Liter og derover. Omsætningen af Øl var 11 354 Flasker. Den samlede Omsætning androg til et Beløb af ca. Kr. 48 000 med et Overskud af Kr. 3 799.49. Samlaget disponerede Stedets eneste Brændevinsrettighed og var desuden tilstaaet en Rettighed til Udskjænkning af Øl, Vin m. v. Samlaget har siden 1 Januar 1896 været nedlagt.

Det samlede Antal Ølrettigheder var i 1895 8, hvoraf 5 indskrænkede.

Ædruelighedstilstanden har i det hele været god. I Byen virker «Molde og Omegns Totalafholdsforening», Goodtemplarlogerne «Broderkjæden» og «Uræd» samt Kvindeforeningen «Det hvide Baand».

Turisttrafiken har i Femaaret tiltaget betydelig og maa vistnok ansees som en vigtig Næringskilde for Byen. Byen har 2 større og et Par mindre Hoteller samt et Reisebureau.

«Molde og Romsdals Turistforening» talte ved Femaarets Udgang 56 Medlemmer. Foreningen har havt Bidrag saavel af Molde Sparebank som af Samlaget.

Byen har 3 Aviser, nemlig «Romsdals Budstikke», «Romsdals Tidende» og «Annoncebladet», der udkommer henholdsvis 3 Gange, 2 Gange og 1 Gang ugentlig.

Til Fordel for Byen er oprettet følgende Legater og Understøttelsesfond:

1. Madame Karen Brems Schjelderups Legat, oprettet 1789, til Skole for fattige Børn i Molde, hvoraf Renterne tilfalder Folkeskolens Lærere.

2. Legatet «Aas's Gave», oprettet 1841, hvoraf Renterne uddeles til Husarme af Borgerklassen, til Kirken og til Byselskabet.

3. Amtmand Krohgs Legat, oprettet 1842, hvoraf Renterne uddeles til en trængende og værdig Elev af Molde høiere Almenskole.

4. Euphrosyne Meyers Legat, oprettet 1856, til Fordel for Trængende af Borgerklassen.

5. Student Tønnes Gjendems Legat, oprettet 1889, hvoraf Renterne uddeles til Trængende og Husarme.

6. Toldbetjent C. F. Haagensens og Hustrus Legat, oprettet 1882, hvoraf Renterne uddeles til trængende Kvinder af den bedre Samfundsklasse.

7. Understøttelsesfondet for Molde Bys Brandkorps, oprettet i Henhold til Brandanordningen af 1767 af de ved Byens Brandvæsen faldende Bøder.

I 1892 feirede Byen sit 150 Aars Jubilæum som Kjøbstad.

11. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed. Byens økonomiske Stilling antages i alt væsentligt at være som i den foregaaende Femaarsperiode. Gjennemgaaende har Priserne paa Levnetsmidler været lave.

Byens Folkemængde udgjorde efter den officielle Folketælling 1 Januar 1891 1 629. Skatteydernes Antal var i 1895 449 og den antagne Formue og Indtægt henholdsvis Kr. 1 547 100 og Kr. 520 210 mod Kr. 1 266 800 og Kr. 494 530 i 1890. Den samlede Byskat udgjorde i 1895 Kr. 29 720.58 mod Kr. 23 124.36 i 1890.

Til Skolevæsenet var i 1895 bevilget Kr. 12 560 og til Fattigvæsenet Kr. 7 300.

I 1895 udgjorde Brændevinsafgiften Kr. 2 800, Ølafgiften Kr. 1 200 og Vandafgiften Kr. 2 402.87.

Byens Gjæld var ved Femaarets Udgang gaaet ned til Kr. 53 175.16.

I Landets almindelige Brandforsikringsindretning var ved Udgangen af Femaaret forsikret 248 Bygninger med en samlet Takstsum af Kr. 2 162 710.

I Femaaret er:

afhændet	79	faste Eiendomme til et samlet Beløb	Kr. 287 197.00
thinglæst	204	Panteheftelser - - — —	- 602 373.80
aflæst	153	— - - — —	- 306 041.61
afholdt	25	Tvangsauktioner over fast Gods til et samlet Beløb	- 215 515.00
—	23	Do. - Løsøre - - — —	- 12 283.39
—	49	Exekutioner - - — —	- 27 415.61
—	996	Udpantninger - - — —	- 22 726.65

Molde Magistrat 21 Januar 1897.

Diderik Petersen.

Beretning

om Kjøbstaden Kristiansunds økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

1. Handel. Efter Opgave af Toldkassereren har af efternævnte Varer Udskibningen her fra Byen til Udlandet været:

Aar.	Klipfisk.	Tørfisk.	Tran.	Rogn.	Sild.	Guano.	Trælast.
	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Kg.	m³
1891	22 452 290	122 290	5 863	3 609	104 734	2 127 210	265
1892	21 534 060	171 560	6 146	1 648	126 351	1 920 700	964
1893	26 626 430	169 430	7 556	2 474	150 029	2 177 180	-
1894	31 593 280	247 850	4 805	1 619	36 476	2 316 450	-
1895	28 901 966	131 840	2 228	5 329	71 414	2 115 100	-

Af Salt og Kornvarer er fra Udlandet indført:

Aar.	Rug.	Byg.	Malt.	Salt.
	Kg.	Kg.		Hl.
1891	143 000	-	-	203 767
1892	49 600	-	-	305 993
1893	-	-	-	327 631
1894	198 800	200	-	269 375
1895	-	-	-	300 638

Foruden foranførte Exportartikler har der ogsaa været udskibet endel Fiskelim.

Efter indhentede Oplysninger, hvilke jeg imidlertid, trods mange gjentagne Henvendelser, ikke har kunnet erholde fra Kristiansunds Handelsforening, skal jeg tillade mig at bemærke:

I Export af Klipfisk har Kristiansund i Femaarsperioden deltaget med vel 131 100 000 kg., hvilket er nær Halvparten af Landets hele Export. Paa Grund af Stedets for Klipfiskforretningen særdeles heldige Beliggenhed og de særdeles heldige lokale Forholde for Fisketørringen er der neppe nogen Grund til at befrygte, at dette Forhold ialfald i den nærmeste Fremtid i væsentlig Grad vil forrykkes. For Stedets Forretningsmænd har Femaarsperioden 1891—1895 for-

mentlig i det hele taget været noget ugunstigere, hvad Udbytte af Klipfiskforretningen angaar, end den nærmest forudgaaende Periode. De store Fiskerier i 1893 og 1894 bevirkede, at der ved de første Afskibninger i disse Aar for mange Exportører tabtes Penge paa de udenlandske Markeder dels paa Grund af, at Tilførslernes Mængde trykkede Priserne, og dels formedelst de i Spanien eksisterende abnorme Kursforholde. Imidlertid fandtes for vor Klipfisk flere og flere Markeder, og de betydelige Kvanta Klipfisk i nævnte Aar blev saaledes omsat, hvilket man engang neppe havde vovet at haabe. I det Hele og Store taget maa det imidlertid antages, at Aarene 1893—1895 maa have givet Exportørerne et nogenlunde tilfredsstillende Udbytte, medens de tidligere to Aar vistnok havde været mindre gunstige. Den i Kasser afskibede Klipfisk antages i Regelen at have bragt en god, ja tildels ogsaa meget god Avance. For nærmere at illustrere, af hvilken Betydning Exporten af Klipfisk i Kasser er for vort Sted, skal jeg anføre, at af Fangsten i 1894 afskibedes herfra omtrent følgende Kvanta:

løs Klipfisk	15 399 987	kg.
i Kasser	10 210 917	-
- Baller	3 789 328	-

og i 1895 omtrent:

løs Klipfisk	14 440 416	kg.
i Kasser	11 015 892	-
- Baller	3 780 183	-

Export af Klipfisk i Baller og Bundter til det spanske Indland har i den sidste Tid ikke foregaaet i forøget Maalestok, hvorimod Afskibning i Kasser stedse er bleven større og større.

Exporten af benløs Klipfisk er ogsaa stadig bleven forøget, uden at man dog kan angive, hvormeget der Aar om andet er exporteret af denne Vare, da den i Toldangivelserne betegnes som «Klipfisk, afskibet i Kasser». Den benløse Vare er Klipfisk befriet for Skind og Ben, der i skaarne Stykker nedlægges i Blikkasser af forskjellig Størrelse efter Kjøbernes Ønske. Ved denne Exportmaade spares meget i Told og Fragt.

Klipfisken tilvirkes for en Del paa Fiskeværene i Byens Omgivelser — væsentligst i Kvernes og Edø Præstegjeld — medens dog de største Kvanta indkjøbes i tilvirket Stand fra Nordland og Finmarken.

T r a n. I de første 3 Aar af Femaarsperioden var Fisken meget leverholdig, og der blev saaledes temmelig betydelige Kvanta Tran. Men paa Grund af den store Produktion holdt Priserne sig lave, og der blev liden eller ingen Avance paa Varen for Exportørerne. I de følgende Aar aftog Leverholdigheden og dermed ogsaa Trankvantumet. Følgen heraf var større Efterspørgsel fra Udlandet, saa at Tran baade i 1894 og 1895 blev betalt med høie Priser, og der blev god Avance saavel for Producent som for Exportør.

Rogn. Indkjøbsprisen for denne Vare har i Femaarsperioden været:

i 1891	omkr.	Kr. 19.00	pr. Tønde
- 1892	—	- 20.00	- —
- 1893	—	- 18.00	- —
- 1894	—	- 25.00 à Kr. 28.00	pr. Tønde
- 1895	—	- 24.00 - - 26.00	- —

altsaa stigende og bedre Priser end i forrige Femaarsperiode, idet Varen i 1890 var helt ned i Kr. 11.00. Exportørerne har Varen givet — ialfald i 1895 — en nogenlunde tilfredsstillende Avance.

Sild. Forretningen i Sild har i Femaarsperioden i det Store og Hele været tabbringende. De stabile og rige Fiskerier langs den skotske og hollandske Kyst har medført store Hindringer for Afsætningen af det norske Produkt, hvis Behandlingsmaade og Kvalitet i de sidste Aar har bevirket, at man har havt vanskeligt for at konkurrere. I Aaret 1895 var der paa Beholdninger af høstfanget Vare tabt betydelige Beløb. I nævnte Aar fiskedes der i Distrikterne heromkring den saakaldte Storsild. Fangsten var paa sine Steder endog betydelig. Den skibedes for en Del i nedlagt Is med Dampskib til England. De første Afskibninger medførte Fortjeneste, men senere resulterede der Tab paa Grund af, at Kvantumet paa Markederne blev for stort. Man har i de sidste Par Aar savnet den ægte gode Fedsild, som i Regelen er en søgt og godt betalt Vare. Før denne Sort atter indfinder sig ved vore Kyster, vil der kun være lidet Haab om et fordelbringende Resultat for de i Sildebedriften Interesserede.

Trælast. Export fra vort Sted af Trælast er neppe nævneværdig.

Fiskelim. Denne Forretning har i de senere Aar ikke været saa lukrativ som tidligere paa Grund af stor Konkurrence med udenlandsk, specielt amerikansk, Fiskelim.

Guano var i 1891—1894 en nogenlunde lønnende Exportvare, men Priserne har senere gaaet ned, og Forretningen med Guano skal i 1895 have medført Tab. Grunden hertil hidrører væsentligst fra Konkurrencen med de udenlandske, især oversøiske, Gjødningsstoffe, hvis rige Produktion og Prisbillighed har trykket Priserne for Fiske guano.

2. Skibsfart og Skibsbyggeri. Antallet af Seilskibe er i Femaarsperioden forøget med 31 Stykker, hvorimod Dampskibenes Antal er formindsket med 5.

Efter Opgave fra Toldkassereren var ved Udgangen af 1895 Antallet af de her hjemmehørende Fartøier:

a. Seilfartøier, forsynede med Nationalitetsbevis: 61 Stykker til en Nettodrægtighed af 5 100 R.-Ton.
b. Seilfartøier, uden Nationalitetsbevis: 82 Stykker til en Nettodrægtighed af 3 276 R.-Ton.
c. Dampskibe: 20 Stykker til en Nettodrægtighed af 4 039 R.-Ton.

Byen har fremdeles 4 Skibsværfter, der er i Drift. De beskjæftiges væsentligst med Reparationsarbeide og kun af og til med Bygning af nye Fartøier.

Den tidligere omhandlede «Assuranceforening for Søfolks Tøi» og «Kristiansunds Skibsassuranceforening» til gjensidig Forsikring af Indenskjærsfartøier bestaar fremdeles.

Den herværende Skipperforening talte ved Udgangen af 1895: 110 Medlemmer.

3. Fabrikdrift. Den i forrige Femaarsberetning omhandlede Baand- og Lidsefabrik blev i Aaret 1893 flyttet til Kristiania. Den i Kristvik — der ligger i Bremsnes Sogn, Kvernes Præstegjeld, og 1/2 Mil fra Byen — værende Tøndefabrik tilhørende Handelshuset Christian Johnsen her paa Stedet er fremdeles i fuld Virksomhed, hvilket ogsaa er Tilfældet med den Nordmøre Trælastforening tilhørende Tøndefabrik, der ligger i Meisingsetvaagen i Tingvold Præstegjeld. Den sidstnævnte Fabrik har en Afdeling her i Byen, ligesom ogsaa Forretningskontoret er her. Under gode Sildefiskerier leverer hver af disse Fabriker omtrent 100 000 Tønder aarlig og de har begge desuden en betydelig Omsætning af Fiskekasser. I afvigte Aar var Sildefisket meget misligt og Tøndeomsætningen som Følge deraf heller ikke betydelig. De fra disse Fabriker leverede Tønder har været af fortrinlig Kvalitet.

4. Haandværksdrift. Haandværksdriften antages omtrent at staa paa samme Standpunkt som tidligere. Formedelst den ved Frihandelssystemet fremkaldte Konkurrence formenes Haandværkerne at arbeide under trykkede Vilkaar. I økonomisk Henseende antages Bødkerne at være de heldigst stillede.

I Femaarsperioden har 140 Personer erhvervet Haandværksborgerskab.

Haandværkerforeningen talte ved Udgangen af 1895 52 Medlemmer. Foreningens Understøttelseskasse for fattige Haandværksenker havde til samme Tid en Formue af Kr. 8 505.77. I Femaarsperioden er af Understøttelseskassen udbetalt Kr. 1 297, deraf i 1891: Kr. 217, i 1892: Kr. 257, i 1893: Kr. 267, i 1894: Kr. 280 og i 1895: Kr. 276. Til Dannelse af et Fond til Hjælp for trængende Haandværkere er tilveiebragt et Beløb af Kr. 13 950. Haandgjerningsskolen for Gutter og den offentlige Tegneskole er fremdeles i Virksomhed og en teknisk Aftenskole har virket siden 1888. Denne Skoles aarlige Kursus varer i 6 Maaneder, idet den aabnes den 1ste Virkedag i Oktober Maaned og sluttes ved Udgangen af Marts Maaned. Den ugentlige Undervisningstid er 12 Timer, fra Kl. 7—9 Aften.

Elevantallet i Femaaret har været 286, hvoraf 200 Haandværkere.

5. Bergværksdrift foregaar ikke her i Byen.

6. Jordbrug. Paa de inden Byens Territorium værende Jordeiendomme avles udelukkende Hø og Melken sælges i Byen.

Der haves en Besætning af:

a.	Paa Kirkelandet	173 Kjør,	17 Heste
b.	- Nordlandet	78 —	10 —
c.	- Indlandet	23 —	2 —
d.	- Gomatlandet og Skorpen	19 —	1 —
	Tilsammen	293 Kjør,	30 Heste.

7. Almindelige Bemærkninger. Byens Indbyggerantal var pr. 30 September 1895:

paa Kirkelandet	7 160	
- Nordlandet	2 022	
- Indlandet	1 324	
- Gomatlandet	653	= 11 159 Personer.

Den økonomiske Tilstand maa i sin Almindelighed antages at være tilfredsstillende.

Antallet af Konkurser var i 1891: 3, i 1892: 4, i 1893: 8, i 1894: 3 og i 1895: 3.

Skatteprocenten pr. 100 Kroners Indtægt har været:

i 1891	9.25327
- 1892	8.82092
- 1893	9.64814
- 1894	9.88132
- 1895	10.82555

De afholdte Udpantninger, hovedsagelig for Skatter og Brandkontingent, har i Femaaret udgjort 6 548 for Kr. 328 344.

Der har været afholdt 142 Exekutioner for Beløb Kr. 93 308, 41 Tvangsauktioner over fast Gods for Beløb Kr. 301 666 og 65 Tvangsauktioner over Løsøre for Beløb Kr. 48 153.

I Femaaret er afhændet 265 faste Eiendomme for Beløb Kr. 1 488 422.

Thinglæste Panteheftelser 646 Stkr. til Beløb Kr. 2 912 070 og aflæst 338 Panteheftelser til Beløb Kr. 1 588 078.

De brandforsikrede Bygningers Taxationssum beløb sig 31 December 1895 til Kr. 10 886 900 og var i Femaaret steget med Kr. 1 248 540.

Byens Budget udgjorde:

i 1891	Kr. 202 000
- 1892	- 215 800
- 1893	- 231 600
- 1894	- 244 500
- 1895	- 247 400

Deraf er besluttet udlignet:

	som Eiendomsskat:	som Skat paa Formue og Næring:
i 1891	Kr. 17 150	Kr. 154 350
- 1892	- 17 860	- 160 740
- 1893	- 18 980	- 170 820
- 1894	- 19 350	- 174 150
- 1895	- 19 380	- 174 420

Der var bevilget:

	til Fattigvæsenet:	til Folkeskolevæsenet:
i 1891	Kr. 70 500	Kr. 37 385
- 1892	- 69 700	- 51 005
- 1893	- 73 100	- 61 950
- 1894	- 80 236	- 63 770
- 1895	- 82 944	- 63 640

Byens Gjæld var ved Udgangen af 1895 Kr. 640 000.

Af offentlige Bygninger er ingen helt ny opførte; derimod er Gymnastiklokalet til Nordlandets Folkeshole forlænget og forøvrigt udbedret, hvilket har kostet ca. Kr. 2 700.

Ligesaa er der i nævnte «Lands» Folkeskolebygning indredet Bekvemmelighed for Pedellen, hvilket har kostet ca. Kr. 460.

Til Vedligeholdelse af Kommunens Bygninger, nemlig Kirken, «Latinskolen», Folkeskolens og Fattigvæsenets Bygninger samt den gamle Pigeskolebygning, Sygehuset, Brandstationen og Sprøitehusene, er medgaaet tilsammen ca. Kr. 15 200, i hvilket Beløb er indbefattet Anskaffelse af 2 nye Kirkeklokker.

Af offentlige Kaier (Almenninger) er den i 1890 paabegyndte Udvidelse af Kirkealmenningen fuldført og har kostet (med Cementfortouge) tilsammen ca. Kr. 65 300. Kaiens hele Længde er 56.47 Meter og dens gjennemsnitlige Bredde 18 Meter.

Ligesaa er den i 1891 paabegyndte Udvidelse af Nordlandets Almenning fuldført og har kostet ca. Kr. 12 200. Dens hele Længde er 90 Meter og gjennemsnitlige Bredde ca. 9 Meter.

Paa Kirkelandet er endvidere opført en ny Kai fra Fisketrappen ved Toldboden helt op til Vaagen, den saakaldte «Vaagsvei». Denne Kai er 251 Meter lang og gjennemsnitlig 12.56 Meter bred og har en Dybde fra 7.22 Meter til 8.16 Meter fra Kaiens Overflade til Jetéfundamentet og har kostet ca. Kr. 152 000, medregnet Cementfortouge, Trappe, Fendere, Fortøiningsringe, Fortøiningsstolper, Lygter med Lygtestolper og 2 Kraner, hvoraf en paa 3 000 og en paa 2 000 kg.s Løft. Trappen til Kaien er 18.83 Meter mellem Vangerne og opført af huggen Graasten. Kaien i sin hele Længde er opført paa Jetéfundament — efter først at have udmudret den løse Bund — af grovhuggen Graasten, men huggen Rammestenskant, med cementstøbt Fortoug 3.77 Meter bredt langs Kaiens ydre Linie, samt med Cementfortoug langs den indre Linie omtrent paa Kaiens halve Længde og af 2.82 Meters Bredde. Kjørebanen i Midten er makadamiseret. Cementfortouget langs den indre Linie vil sandsynligvis

blive fortsat i Kaiens hele Længde, og Grunden til, at dette ikke nu er gjort, er de Sprængningsarbeider, som paagaar af de private Grundeiere langs den ucementerede Strækning. — Omtrent 1/3 af Kaiens Længde blev tagen ibrug Høsten 1895 og i Juli Maaned d. A. blev den tagen ibrug i hele sin Udstrækning.

Til Udgangen af 1895 var der til Kaianlægget forbrugt Kr. 130 917.98.

a. Paa Kirkelandet er tilkommet følgende nye Gadeanlæg:

1.	Præsident Christies	Gade,	Bredde	12.56	Meter,	Længde	75	Meter
2.	Konsul Johnsens	—	—	12.56	—	—	90	—
3.	Fridtjof Nansens	—	—	12.56	—	—	60	—
4.	Ivar Aasens	—	—	12.56	—	—	50	—
5.	Lars Guttormsens	—	—	12.56	—	—	70	—
6.	Politimester Bendixens	—	—	12.56	—	—	130	—
7.	Byfoged Aas's	—	—	10.66	—	—	70	—
8.	Torvets Planering i en		—	22.00	—	—	74	—

b. Paa Gomatlandet er oparbeidet:

1 ny Gade (har endnu intet Navn) i halv Bredde,	6.28	—	—	60	—
2 nye Veie (- — - —)	—	1.88	—	—	75	—

c. Paa Nordlandet er oparbeidet:

1 ny Gade (har endnu intet Navn), en Forbindelse mellem øvre og nedre Gade, i en Bredde af	12.56	—	—	70	—

d. Paa Indlandet er oparbeidet:

1 ny Gade (har endnu intet Navn) i en Bredde af	3.00	—	—	65	—
			Tilsammen	889	Meter.

Disse Gadeanlæg, der for Størstedelen var færdigplanerede og grusede ved Udgangen af 1895, har tilsammen kostet Kr. 20 586.67.

Politimester Bendixens, Præsident Christies og Byfoged Aas's Gader er kun for en Del færdiggrusede.

Ligesaa er paa Kirkelandet anlagt et nyt Gravsted med Vei. Dette har kostet med Indkjøb af Grund Kr. 12 500.

Ligesaa er anskaffet en ny Overrislingsmaskine, der har kostet Kr. 1 429.

Gadelygternes Antal var ved Udgangen af 1895 135 Stkr. mod 113 i 1890.

Vandbassinerne paa de forskjellige «Land» har ikke undergaaet nogen Forandring eller Forøgelse i Femaaret.

Samlerenderne, der fører Vand til Kirkelandets Vandbassiner, er forlængede med 223.2 Meter. Dette har kostet Kr. 8 732.88. Den samlede Længde af Samlerenderne er nu 1 333.2 Meter.

Nye Vandledninger anlagte:

a. Paa Kirkelandet er Rørnettet forlænget med:

1.	Ny Ledning i Vaagen (Nyveien)	127	mm.s	Diam.	og	305	Meter	lang
2.	- — - — (Fosnabakken)	127	-	—	-	48	—	-
3.	- — - Præsident Christies Gade	127	-	—	-	90	—	-
4.	- — - Politimester Bendixens —	127	-	—	-	121	—	-

b. Paa Indlandet er Rørnettet forlænget med:

1 ny Ledning..... 127 mm.s Diam. og 81.5 Meter lang

c. Paa Gomatlandet er Rørnettet forlænget med:

1 ny Ledning..... 127 - — - 130 — -

Tilsammen 775.5 Meter lang.

d. Paa Rørnettet paa alle «Land» er indsat 16 Stkr. nye Stoppeventiler, der tilsammen har kostet Kr. 1 268.89.

e. Til Brandvæsenet er anskaffet:

1. Ny Sødampsprøite fra Ludwigsbergs Værksteds Aktiebolag i Stockholm (Skroget og Propelmaskine fra Trondhjems mekaniske Værksted); den har kostet Kr. 42 270.
2. Ny Brandtelegrafkabel over Nordsundet og Sørsundet med ny Brandtelefonledning til Indlandets Vagttaarn. Dette har kostet Kr. 1 846.
3. Endvidere er anskaffet og opsat 30 Stkr. Allarmeringsklokker hos Brandmandskaberne. Dette har kostet ca. Kr. 900.
4. Ligesaa er anskaffet 2 nye Stigevogne for tilsammen Kr. 300.

I Byen virker et Byselskab og et Træplantningsselskab, der ved Bidrag, væsentligst af Brændevinssamlaget, men ogsaa for en Del af Sparebanken, har virket meget til Byens Forskjønnelse.

I Byen fandtes ved Udgangen af 1895 3 Forbrugsforeninger med et samlet Medlemsantal af 379 og en Omsætning i 1895 af tilsammen ca. Kr. 111 300.

Videre haves 4 Dødelader, en Understøttelseskasse for og af Arbeidere, samt en Arbeiderforening og et Arbeidersamfund. Ved Udgangen af 1895 havde Arbeiderforeningen 371 og Arbeidersamfundet 471 Medlemmer.

Ædruelighedstilstanden i Byen maa siges at have været god, endskjønt det er et tvivlsomt Spørgsmaal, om Tilstanden har været saa god som i forrige Femaar. Man tror imidlertid med Sikkerhed at kunne udtale, at Ædruelighedstilstanden blandt den voksne Befolkning har været meget god, hvorimod det stiller sig noget tvivlsomt, om det samme kan siges for Byens Ungdoms Vedkommende.

Arbeidspriserne har ikke været nævneværdig afvigende fra Priserne i forrige Femaarsperiode.

Kristiansunds Magistrat 27 Oktober 1896.

Heyerdahl.

XVI.

Søndre Trondhjems Amt.

Underdanigst Beretning

om Søndre Trondhjems Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Om Udbyttet af Høsten i Femaaret 1891—1895 hidsættes følgende Oversigt for de enkelte Aar:

I 1891 var Udbyttet i det Hele tilfredsstillende og ansaaes for det hele Amt at staa over et Middelsaar.

I 1892 gav Høavlingen et Middelsaars Udbytte, medens Korn- og Potethøsten næsten overalt slog feil.

Udbyttet af 1893 Aars Høst var nogenlunde tilfredsstillende, hvad Hø- og Kornavlingen angaar, medens Poteterne paa de fleste Steder tog Skade af Frost.

I 1894 var Høhøsten god. Ligeledes gav Kornavlingen et Middelsaars Udbytte i to af Amtets Fogderier, medens Udbyttet i de to andre blev ringere væsentlig paa Grund af det vedvarende Regnveir udover Høsten. Potetavlingen var rigelig.

I 1895 blev saavel Hø- som Kornavlingen paa Grund af voldsomt og langvarigt Regnveir betydelig forringet, hvad Kvaliteten angik, ligesom Størstedelen af Potetavlingen mislykkedes.

Dette Femaar har altsaa ikke været nogen for Jordbruget gunstig Periode, medens samtidig de tidligere lave Priser paa Landmandsprodukter fremdeles har holdt sig, og Arbeidspriserne har været høie. Ikkedestomindre kan der i Femaaret spores Fremgang i Jordbruget blandt andet ved Indførelse af forbedrede Jordbrugsredskaber.

Ifølge Opgaver fra Fogderne har de faste Eiendommes Antal og Matrikulskyld ved Udgangen af 1895 udgjort inden de enkelte Fogderier følgende:

Fogderier.	Antal.	Matrikulskyld.	Skyldmark pr. Brug.
		Mark.	
Fosen	3 804	7 939.75	2.09
Orkedalen	2 627	5 914.76	2.25
Guldalen	3 562	6 798.55	1.91
Strinden og Selbu	2 297	9 070.23	3.95
Amtet	12 290	29 723.29	2.55

Ved Udgangen af 1890 udgjorde Antallet af matrikulerede Brug inden Amtet 11 989 med en Matrikulskyld af Mark 29 934.48. Antallet af særskilt matrikulerede Brug er altsaa steget med 301, uagtet ifølge Lov af 27 Juni 1892 207 særskilt matrikulerede Brug med en samlet Matrikulskyld af Mark 197.52 er overgaaede fra Strinden Herred til Trondhjem By.

Over Udskiftningsforretninger hidsættes følgende Opgave:

Aar.	Sluttede Udskiftningsforretninger.		Det udskiftede Areal:				Paabegyndte Forretninger, der henstod usluttede ved Aarets Udgang.
	Forretningernes Antal.	Lodeiernes Antal.	Indmark opmaalt og karteret.	Udmark opmaalt og karteret[1].	Tilsammen.	Forretninger, ved hvilke det udskiftede Areal ikke kan opgives.	
			Ar.	Ar.	Ar.		
1891	17	90	71 174	45 000	116 174	2	16
1892	28	147	63 038	436 431	499 469	2	14
1893	23	149	62 126	151 820	213 946	-	18
1894	28	103	48 877	66 968	115 845	2	13
1895	15	73	50 703	66 402	117 105	2	32

Amtet har ogsaa i dette Femaar havt 1 amtsbeskikket og 2 fast beskikkede Formænd, hvilke alle har været fuldt optagne af Arbeide.

De Kornsorter, som fornemmelig dyrkes inden Amtet, er som tidligere Byg og Havre; af Rodfrugter dyrkes væsentlig Poteter.

Fra Strinden og Selbu Fogderi samt fra de nedre Dele af Guldalen Fogderi kan adskilligt i gode Aaringer afgives til Salg. Hvede og Rug dyrkes ogsaa enkeltvis i disse Distrikter, men Dyrkningen af disse Kornsorter er neppe i nogen Fremgang. Af Erter avles ogsaa ubetydeligt.

[1]) I Regelen skiftet efter Skjøn.

Angaaende den gjennemsnitlige Udsæd og Avl pr. Maal samt Foldigheden i Femaaret 1891—1895 meddeles følgende Opgave:

	Byg.	Blandkorn.	Havre.	Poteter.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.
Sædvanlig Udsæd pr. Maal (10 Ar)	24.06	33.41	41.37	383.79
Avl pr. Maal (10 Ar) gjennemsnitlig	285.02	337.53	395.6	2 654.55
Foldighed gjennemsnitlig i Femaaret	11.85	10.1	9.56	6.92

Ved at sammenholde denne Opgave med den for 1886—1890 afgivne viser det sig, at Foldigheden af Byg dennegang er noget mindre, medens Foldigheden af Blandkorn, Havre og Poteter er noget større.

Kaalrabi, Næper og Gulerødder dyrkes væsentlig kun til eget Brug. Kun fra Trondhjems nærmeste Omegn avles noget væsentlig deraf til Salg. Med Dyrkning af Turnips er kun gaaet ubetydeligt fremad. Hamp avles ikke i Amtet; af Lin kun ubetydeligt.

Oprydning af Nyland er neppe i Femaaret foregaaet i nogen særdeles Udstrækning, naar undtages i Opdal Herred. Den dyrkede Eng antages saagodtsom overalt i Amtet at være bleven forøget. Kunstig Gjødning indføres i store Mængder, ligesom der i Avl af Grønfoder og særlig i Saaning af Græsfrø viser sig en betydelig Fremgang.

Brugen af tidsmæssige Agerbrugsredskaber og Maskiner, særlig Slaattemaskiner, bliver mere og mere almindelig i Distrikterne. Af Damptærskemaskiner er Antallet ligesom ved Udgangen af forrige Femaar ialt 8, hvoraf 3 i Strinden, 2 i Melhus, 2 paa Ørlandet og 1 i Bjugn.

Amtets Landhusholdningsselskab har ogsaa i dette Femaar fortsat sin Virksomhed. Selskabet har oppebaaret i 1891 Kr. 4 000 af Stat og Amt med lige Del af hver, samt Kr. 1 000 af Trondhjems Brændevinssamlag. For 1892, 1893 og 1894 var Statens Bidrag Kr. 3 000, Amtets Kr. 2 500 og Brændevinssamlagets Kr. 500. For 1895 ydede Staten Kr. 4 000, Amtet Kr. 3 000 og Brændevinssamlaget Kr. 1 000. Som Funktionærer i Selskabets Tjeneste har i Femaaret været ansat en Amtsagronom og siden 1895 en Vandrelærer. Ved Udgangen af 1895 udgjorde Antallet af Medlemmer i Landhusholdningsselskabet 72. Til Selskabet har sluttet sig 26 Sogneselskaber, Landbo- og Landbrugsforeninger samt 35 Kvægforeninger.

Trondhjems Frøkontrolstation, hvortil aarligen af Staten bidrages Kr. 300, af Søndre Trondhjems Amt Kr. 175 og af Nordre Trondhjems Amt Kr. 125.

Den 1 Juni 1893 blev efter Foranstaltning af Amtets Landhusholdningsselskab med Bidrag af det kongelige Selskab for Norges Vel og Amtskommunen

en kvindelig Husholdningsskole sat i Gang paa Gaarden Haltbrekken i Flaa. Det viste sig dog at være kun et uheldigt Forsøg, og Skolen maatte efter en kortere Tid indstille sin Virksomhed. Man har dog Haab om, at denne Plan senere vil kunne realiseres under mere gunstige Omstændigheder.

I 1895 blev efter Initiativ af Amtets Landhusholdningsselskab oprettet en Vinterlandbrugsskole for Amtet i Trondhjem. Den begyndte sin Virksomhed 7 Oktober 1895 med 15 Elever. Til Skolens Drift blev bevilget Kr. 7 000, hvoraf Kr. 5 250 af Staten og Kr. 1 750 af Amtet.

2. Fædrift.

Fædriften har i det forløbne Femaar gaaet ikke ubetydeligt fremad, og det er særlig denne Side af vor Landbonæring, der har været Gjenstand for Amtets Landhusholdningsselskabs Opmærksomhed. Besætningerne bliver som Regel vel fodrede. Dog finder vistnok i mange Kystdistrikter Sultefodring i større eller mindre Grad Sted. Amtets Landhusholdningsselskab bemærker ogsaa i en Indberetning af 11 December 1891 angaaende 2de i nævnte Aar afholdte Fjøsskuer i 2 Indlandsdistrikter, at om end egentlig Sultefodring ikke længere paatræffes, er dog Fjøsstellet mangesteds endnu beheftet med saa væsentlige Mangler, at Fjøsskuernes Tid ikke bør være forbi, men at de tvertom bør gjenoptages med Kraft.

Fra Lensmændene er modtaget Opgaver over Kreaturernes gjennemsnitlige Værdi pr. Stykke i 1895. Af disse Opgaver meddeles nedenstaaende Uddrag udvisende Værdien for hvert Fogderi og for Amtet:

Fogderier.	Arbeidsheste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne			Rensdyr.
						Faar.	Gjeder.	Svin.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Fosen	235.00	85.00	70.00	40.00	7.00	10.00	9.00	60.00	-
Orkedalen	263.90	81.25	73.90	40.00	13.33	11.00	10.33	66.67	27.50
Guldalen	244.00	86.00	72.00	42.00	8.80	9.50	9.30	52.00	21.00
Strinden og Selbu	275.00	102.00	84.00	47.00	10.00	12.00	10.00	70.00	25.00
Sum	1 017.90	354.25	299.90	169.00	39.13	42.50	38.63	248.67	73.50
Gjennemsnit for Amtet	254.48	88.56	74.98	42.25	9.78	10.63	9.66	62.17	24.50

Til Sammenligning hidsættes lignende Opgave for 1890 for det hele Amtsdistrikt:

Arbeidsheste	Kr. 235.50
Okser	- 81.25
Kjør	- 75.00
Voksne Faar	- 11.25
— Gjeder	- 8.00
— Svin	- 57.50

Til Hesteracens Forbedring har væsentlig været benyttet Heste af gudbrandsdalsk Race tilhørende det Nordenfjeldske Selskab til Hestens Forædling. Dette Selskab, der har havt Bidrag af Landhusholdningsselskabet og med gode Resultater har virket i en Række af Aar, blev opløst ved Udgangen af 1894. Selskabets Kapital, Kr. 3 270.50, blev overdraget Landhusholdningsselskabet og skal være en fast uangribelig Kapital, hvis Renter bliver at anvende til Forbedring af Hesteracen inden Amtet. Det har været bragt paa Bane at anskaffe en Stodhingst for Amtet, men nogen saadan er ikke bleven anskaffet i Femaaret. Derimod har et privat Selskab i Ørlandet med Bidrag af Staten i 1894 anskaffet en Stodhingst for Ørlandet Herred.

Siden 1893 har der for Statens Regning i Trondhjem været afholdt en almindelig Hesteudstilling for det Nordenfjeldske.

Til Kvægracens Forbedring har der paa Gaarden Tangen i Strinden været underholdt en Stamhjord af ren Ayrshirerace, bestaaende ved Udgangen af 1895 af 1 Okse, 5 Kjør og 4 Kviger. Herfra har i Løbet af Femaaret været spredt Kalve omkring i Distrikterne. Paa Gaarden Østraat har siden 1894 været stationeret en didhen fra Flaa flyttet Stamhjord af Faar af Oxfordshiredownracen. Denne Hjord bestod ved Udgangen af 1895 af 1 Væder, 8 Moderfaar samt 3 Lam. Mindre Schäferier findes i Holtaalen og Rennebu.

Svineracen er vistnok gaaet endel fremad i Femaaret. Hertil har bidraget, at der paa Gaardene Tungen og Ranheim samt Reitgjærdet Pleiestiftelse og Rotvold Asyl, alle i Strinden Herred, samt paa Gaarden Karlslyst i Malvik har været underholdt Svin af stor og middels stor Yorkshirerace. Fra disse Steder har der nemlig været Adgang til at faa Smaagrise af nævnte Racer.

Det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko er opgivet for 1895 saaledes:

Fogderier.	For de mere fremskredne Gaardbrugere.	I Almindelighed.
Fosen	1 780 Liter	1 480 Liter
Orkedalen	1 760 —	1 450 —
Guldalen	1 750 —	1 412.50 —
Strinden og Selbu	1 800 —	1 100 —
Gjennemsnitlig for Amtet	1 772.50 Liter	1 360.33 Liter

For de mere fremskredne Gaardbrugere i Herrederne Malvik, Byneset, Børsen, Horg, Budalen, Singsaas, Opdal og Ørlandet er Melkeudbyttet pr. Ko opgivet til 2 000 Liter aarlig, og for de mere fremskredne Gaardbrugere i Strinden til 2 200 Liter. Gjennemsnitsprisen pr. Liter nysiet Melk udgjorde i Amtet i 1895 Øre 9.43, og Gjennemsnitsprisen pr. Kg. Smør Kr. 1.57.

Salg af Melk — især til Meierierne — angives at være af megen Betydning i Strinden, Malvik, Klæbu, Leinstranden, Buviken, Børsen, Byneset, Melhus, Flaa, Opdal og Ørlandet Herreder, samt af nogen Betydning i Horg og Orkedalen Herreder.

I 22 af Amtets Herreder angives Salg af Smør at være af megen Betydning og i 10 Herreder af nogen Betydning.

Salg af Ost er af nogen Betydning i 13 Herreder, men for de øvrige Herreder inden Amtet af ringe eller ingen Betydning.

Salg af Uld er kun af nogen Betydning for Bjugn Herred.

Opdræt og Salg af levende Hornkvæg er tiltaget næsten over det hele Amt; af megen Betydning er Salg af Kreaturer fra Orkedalen Fogderi, specielt fra Herrederne Orkedalen og Opdal. I Selbu foregaar ikke saa liden Opdræt af Heste til Salg.

I 1895 fandtes der af Meierier i Strinden og Selbu Fogderi 14, i Guldalen 7, i Orkedalen 7 og i Fosen 2, ialt 30 inden Amtet mod 22 ved Udgangen af forrige Femaar.

Mængden af den til Meierierne indmaalte Melk udgjorde i 1895 i Amtet 8 432 673 Liter. Det kjærnede Smør udgjorde i samme Aar 176 077 Kg. og ystet Magerost 19 860 Kg.

3. Skovdrift.

Skoven er i det forløbne Femaar efter de af Lensmændene afgivne Beretninger med Hensyn til Bestand og Dimensioner gaaet mærkbart frem i Leinstranden, Buviken, Byneset og Aalen. I Amtets øvrige Herreder viser sig en mærkbar Tilbagegang, og særlig er det antaget, at Skoven er gaaet adskilligt tilbage i Singsaas og Hevne. Lov af 20 Juli 1893 om Værnskoven er ikke i Femaaret bragt i Anvendelse i noget af Amtets Herreder.

De Herreder, fra hvilke Udførsel af Kjøbmandslast eller andet stort Tømmer foregaar, er fornemmelig Flaa og Meldalen, hvor Udførsel er betydelig, samt Malvik, Klæbu, Børsen, Børseskognen, Støren, Soknedalen, Budalen, Singsaas, Holtaalen, Orkedalen, Rennebu og Hevne.

De Distrikter, hvor der maa kjøbes Bygningstømmer udenfra, er især Strinden, Byneset, Leinstranden, Melhus, Aalen, Røros, Stadsbygden, Bjugn, Ørlandet, Hitteren, Fillan, Frøien og Bjørnør.

De fleste af Skovene inden Amtet befinder sig i Indenbygdsboendes Besiddelse. Fremmede eier Skoven i nogen betydeligere Udstrækning i Selbu, Klæbu, Børsen, Børseskognen, Høilandet, Singsaas, hvor den største Del af Skoven er i Fremmedes Eie, Horg, Støren, Holtaalen og Rennebu.

Der hidsættes følgende Uddrag af de modtagne Opgaver over Tømmerflødningen i de vigtigste Vasdrag:

Vasdrag.	Produktionssteder. Herreder.	Tømmer nedflødet: 1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Dimensioner. Længde.	Tykkelse.
		Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Meter.	Centimeter.
Vikelven	Strinden	156	305	385	750	780	3.15	39
Do. og Sneiselven	Malvik	350	320	330	400	370	-	20.8
Homla	Do.	164	400	510	600	675	-	20.8
Nea	Selbu og Tydalen	6 121	6 301	4 438	5 574	6 581	6	20
Do.	Klæbu	14 000	16 200	15 000	15 400	35 800	5.98	22.1
Børselven	Børsen og Børseskognen	-	1 220	1 100	40	-	Forskjellige Dimensioner.	
Kanstadbækken		600	600	-	-	-		
Vigga	Børseskognen og Høilandet	3 000	3 000	5 000	3 030	3 000	7.96	41.6
Gula	Aalen, Holtaalen, Budalen, Singsaas, Soknedalen, Støren og Horg	7 600	7 600	5 800	5 400	6 000	-	-
Gula med Bielve:								
1. Sokna med Hauka, Stavilla og Igla	Støren	960	1 161	1 176	800	956	For Gulelven:	
	Soknedalen og Rennebu	460	460	454	455	474	5.67	28.6
	Singsaas	290	250	170	150	180	og 7.56	15.6
2. Bua i Budalen og Støren	Holtaalen	800	900	300	300	300	For Soknedalen: Bygningstømmer, Battens og Sagtømmer.	
3. Gaua	Horg	-	-	400	500	550		
4. Sokna		300	300	160	110	70	For Singsaas: Halvdelen Bygningstømmer og Halvdelen Battens-ogSagtømmer.	
Skolda, Bielv til Orkla		460	360	350	360	300		
Haaelven i Trakten om Røros, Fæmundsjøen		$96\frac{9}{12}$	$232\frac{10}{12}$	$432\frac{9}{12}$	$263\frac{8}{12}$	$410\frac{3}{12}$	6.93	23.4
Driva	Opdal	-	-	-	-	-	-	-
Orkla	Rennebu, Meldalen og Orkedalen	5 107	4 907	5 667	6 966	7 263	-	-
Søa Elv	Hevne	600	1 000	200	300	300	3—5	15—20
Holden —		400	400	300	500	500		
Aa —		250	250	80	80	80		
Svanum —		150	200	550	550	550		
Størset —		150	150	150	150	150		
Nord-, Sør- og Østdalselven	Aafjorden	100	100	100	100	100	6	15
Oldenelven		40	40	40	40	40	3.14	26

De fleste Herreder har tilstrækkelig Ved til Brænde. Indkjøb af Brændeved foregaar i betydeligt Omfang i Røros og Ørlandet, derhos i Strinden, Leinstranden, Melhus, Aalen, Hitteren, Fillan, Frøien, Bjugn og Bjørnør. Torv

benyttes i større og mindre Udstrækning som Brændsel i Strinden, Malvik, Klæbu, Leinstranden, Børsen, Byneset, Horg, Holtaalen, Aalen, Røros, Meldalen, Opdal samt i Fosen Fogderis samtlige Herreder undtagen Hevne.

Over Priserne paa Brændeved hidsættes følgende Opgave udvisende Priserne fogderivis i 1895 paa de forskjellige Sorter Ved pr. Meterfavn:

Fogderier.	Birk.	Furu.	Or.	Gran.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Fosen	10.00	8.50	-	7.00
Orkedalen	10.58	7.83	7.67	7.50
Guldalen	8.68	6.72	6.00	6.61
Strinden og Selbu	10.20	7.54	8.12	7.35
Gjennemsnitlig for Amtet	9.87	7.65	7.12	7.37

4. Fiskeri.

Ogsaa i heromhandlede Femaar er det kun Fosen Fogderi, for hvilket Saltvandsfiskeriet har havt nogen fremtrædende Betydning. Fiskeriet har ogsaa i denne Femaarsperiode givet et mindre godt Udbytte, om end ikke saa daarligt som i Femaaret 1886—1890.

Fogden i Fosen har oplyst, at Værdien af Skreifisket har udgjort:

for 1891	Kr.	276 920
- 1892	-	265 742
- 1893	-	250 022
- 1894	-	260 740
- 1895	-	189 308
tilsammen	Kr.	1 242 732

mod i 1886—1890 Kr. 888 461.

Befolkningen i dette Amt deltager ogsaa i en ikke liden Udstrækning i Landets øvrige større Fiskerier. Saaledes deltog i 1895 ifølge Opsynschefens Beretning 1 000 Mand fra dette Amt i Lofotfisket.

Udbyttet af Sildefisket i Fosen Fogderi stiller sig for Femaaret saaledes:

1891	Kr.	506 475
1892	-	401 308
1893	-	71 573
1894	-	127 500
1895	-	552 835
tilsammen	Kr.	1 659 691

mod i 1886—1890 Kr. 1 768 058,

Udbyttet af Laks- og Søørretfisket udenfor Elvene har ifølge en fra Fiskeriinspektøren modtaget Opgave stillet sig saaledes:

Fogderier.	Kilogram.					Kroner.				
	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Fosen	176 727	125 124	131 946	101 532	108 759	158 510	120 066	139 451	109 325	106 150
Strinden og Selbu	28 869	34 833	23 993	25 060	25 277	36 350	43 093	23 314	33 912	33 986
Tilsammen	205 596	159 957	155 939	126 592	134 036	194 860	163 159	162 765	143 237	140 136

Det høist ubetydelige Fiske i Søen i Orkedalen og Guldalen Fogderier er medregnet enten under ovenstaaende Opgave over Fisket i Søen i Strinden og Selbu eller i nedenstaaende Opgave over Fisket i Orkla og Gula:

Elve.	Kilogram.					Kroner.				
	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Orkla	9 968	15 346	7 931	10 422	15 817	8 756	13 780	6 376	10 393	16 360
Gula	15 376	22 214	11 593	12 601	18 843	18 667	24 515	12 967	14 684	20 110
Tilsammen	25 344	37 560	19 524	23 023	34 660	27 423	38 295	19 343	25 077	36 470

Antallet af de i Søen benyttede Kilenøter har i Aarene 1891, 1892, 1893, 1894 og 1895 været følgende: 1 428, 1 455, 1 466, 1 498 og 1 483. Antallet af de i Søen benyttede Lakseværp, der kun benyttes i Fosen Fogderi, har i Femaaret været henholdsvis: 15, 15, 12, 5 og 3.

Den i forrige Beretning nævnte Lakseforretning, der er grundlagt af Brugseier M. Thams i 1865, er fremdeles i Virksomhed. Den har stadig udvidet sig, saaat dens nuværende Omfang er særdeles betydeligt og formentlig i sin Branche en af de største, der existerer. Der foregaar til England en betydelig Udskibning af Laks nedlagt i Is, og Firmaet disponerer nu over ca. 100 Ishuse, hvoraf det sydligste ligger i Sundalen i Romsdalen og det nordligste paa Hadseløen i Vesteraalen. 50 af disse Ishuse er beliggende i Søndre Trondhjems Amt.

Til Fremme og Udvikling af Fiskerierne og Fiskeribedriften i det Hele inden Amtet er oprettet 2de Selskaber, nemlig Trondhjems Fiskeriselskab og Fosnes Fiskeriforening.

Trondhjems Fiskeriselskab har sit Sæde i Trondhjem og er stiftet efter privat Initiativ den 21 Februar 1880. Det var fra først af Filial af «Selskabet for de norske Fiskeriers Fremme» i Bergen, men ophørte fra 1 Januar 1892 som Filial og gik over til et selvstændigt Selskab med nye Love fra 19 Januar s. A.

Under Selskabets Bestyrelse hører et Museum, grundlagt i 1887 under Navn af Trondhjems Fiskerimuseum. Paa Selskabets Foranstaltning blev en Fiskeriudstilling for det hele Land afholdt i Trondhjem 1887.

En af Selskabets Hovedbestræbelser har været at udvikle Ferskfiskhandelen. Denne Forretning er i de senere Aar gaaet betydelig fremad. I 1893 blev ved Trondhjems Jernbanestation expederet og afsendt af fersk Fisk (Bruttovægt) 1 378 395 Kg. med en Fragtindtægt for Jernbanen af Kr. 44 080, samtidig som der søværts udførtes af fersk Fisk 160 710 Kg. I 1892 og 1893 har Selskabet ved sin Sekretær iværksat en Række Forsøgstransporter med levende Fisk paa Jernbane. Transporterne foregik til forskjellige Aarstider mellem Trondhjem og Hamar og trods Sporbruddet endog helt til Kristiania. Forsøg er ogsaa gjort med en af Selskabets Sekretær indrettet Kjølevogn for død fersk Fisk. Vistnok er det endnu kun bleven med disse med stort Held afsluttede Forsøg, men det har dog vist sig, at der ikke er uovervindelige Hindringer mod at afsende levende Fisk til det Søndenfjeldske fra Trondhjem.

Paa Selskabets Opfordring har de øvrige trønderske Fiskeriselskaber — Namdalens, Fosens, Beitstadfjordens og Levanger — sluttet sig sammen om Fællesarbeider inden Distriktet.

I 1895 forberedte Selskabet Afholdelse af et nationalt Baadstevne i Trondhjem i 1896.

Specielt for de Fosenske Distrikter virker Fosens Fiskeriforening. Selskabet har væsentlig havt til Formaal at arbeide for bedre Baade samt mere omhyggelig Behandling af Fiskeprodukter. Fogden i Fosen udtaler, at et forbedret Udbytte af Skreifiskerierne i ikke ringe Grad skyldes Fiskeriforeningens anerkjendelsesværdige Virksomhed.

5. Bergværksdrift.

Amtets vigtigste Bergværk, Røros Kobberværk, har i Femaaret været i stadig Drift med følgende Gruber: Storvarts, Kongens, Muggruben, Christianus Sixtus, Klingenberg, Fløttum, Rogstad, Askervold og Rødkjærngruberne.

Grubernes Produktion har i Femaaret været:

Svovlkis 91 817 Ton med en Produktionsværdi af Kr. 977 998 — eller gjennemsnitlig for hvert Aar 18 363.4 Ton med en Værdi af Kr. 195 599.

Kobbermalm 56 075 Ton med en Produktionsværdi af Kr. 1 301 449 — eller gjennemsnitlig for hvert Aar 11 217 Ton med Værdi Kr. 260 290.

Chrommalm ca. 350 Ton.

Arbeidsstyrken ved Gruberne har i Gjennemsnit for Femaaret været 485 Mand.

Da Driften i de senere Aar faldt dyr paa Grund af de større Dyb og Distancer og deraf følgende større Fordringsomkostninger, og da der paa Grund af større Forbrug af Vand til Vaskerierne manglede den nødvendige Kraft til de mange og store Motorer, besluttedes i 1895 Indførelse af elektrisk Kraft som Drivkraft saavel til de faste Motorer ved Vaskerierne og Forderschakterne som ogsaa til Lokomotivtransport af Godset ud af Gruberne. Desuden vilde der blive anbragt elektrisk Lys ved samtlige Gruber.

Til Anlæg af Centralstationen blev indkjøbt Vandfaldet Kuraasfossen. Herfra overføres Kraften til de tre Gruber Storvarts, Kongens og Muggruben. Arbeidet begyndte i 1895 og enkelte Bygninger og Fundamenter samt Opsættelse af Ledningsstolperne blev tilendebragte inden Aarets Udgang.

Ved Hyttedriften er i Femaaret produceret 2 704.7 Ton raffineret Kobber med en Produktionsværdi af 2 140 000 Kr. iberegnet Malmens Kostende. Middelproduktionen for hvert Aar var 541 Ton til Værdi 428 001 Kr.

Arbeidsbelægget ved Hyttedriften har været 85 Mand gjennemsnitlig pr. Aar.

Killingdals Svovlkisgruber i Aalen har ogsaa i Femaaret 1891—1895 tildels været i Drift. Den saakaldte søndre Grube, der tidligere ikke har været belagt, blev Sommeren 1890 gjort til Gjenstand for Undersøgelsesdrift af Konsul H. Huitfeldt i Trondhjem, der fortsatte Driften, indtil Gruben fra 14 September 1895 bortleiedes til et engelsk Selskab, af hvilket den nu drives. I Femaaret 1891—1895 indtil nævnte Dato var Produktionens Mængde og den gjennemsnitlige Arbeidsstyrke følgende:

	Produktion.	Arbeidsstyrke.
1891	4 500 Ton,	35
1892	5 162 -	38
1893	3 149 -	25
1894	4 821 -	36
1895	7 716 -	40
	Tilsammen 25 348 Ton.	

Dragaas Værk i Meldalen har i Femaarsperiodens første Aar ikke været i Virksomhed, men Driften er senere besluttet gjenoptaget. Nogen egentlig Virksomhed har imidlertid ikke fundet Sted i det heromhandlede Femaar.

De i forrige Femaarsberetning omhandlede Sølvforekomster paa Hiteren har ikke foranlediget nogen Drift i Femaaret. Paa Grønøen i Hiteren har været i Drift en Jerngrube, hvorfra der er afskibet en Ladning til England.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Af Fabrik- og Industrianlæg, der var af nogen Betydning, fandtes ved Udgangen af 1895 i Amtets Landdistrikt ialt 31, hvoraf 11 Møllebrug, 7 Sagbrug, 2 Teglværker, 1 Torvstrøfabrik, 1 Guanofabrik, 1 kemisk Fabrik for Fabrikation af Svovlsyre og kunstig Gjødning, 1 Dampsag med Høvleri, 1 Dampsag med Høvleri og Bygningsforretning, 1 Garveri, 4 Trankogerier og 1 Fabrik for hermetisk Nedlægning. Foruden disse findes der omkring i Distrikterne endel mindre Anlæg, særlig Møllebrug og Sagbrug. Naar Antallet af Fabriker og industrielle Anlæg denne Gang er mindre end i forrige Femaar, hidrører dette væsentlig fra, at Lensmændene i sine Opgaver for det heromhandlede Femaar ikke har medtaget endel mindre Anlæg, saaledes i Selbu 12 og i Leinstranden 3, hvorhos 3 Anlæg ved Trondhjems Bys Udvidelse er overgaaede til denne.

Af de største industrielle Anlæg inden Amtet skal særlig fremhæves Ranheims Cellulosefabrik i Strinden, beliggende 7 Km. fra Trondhjem. Fabriken, hvis Aktiekapital er bleven udvidet til Kr. 750 000, har i den senere Tid undergaaet flere gjennemgribende Forandringer og producerer saavel Papir og Pap som Cellulose. Den sysselsatte i 1895 231 Arbeidere. Af større Anlæg inden Strinden og Selbu Fogderi kan derhos nævnes Trondhjems Papir- og Papfabrik i Strinden, Hyttefossens Sagbrug i Klæbu, Thomas Angells Stiftelsers Sagbrug ved Nordset i Klæbu, Hammershaug Møllebrug i Buviken, Trondhjems Torvstrøfabrik ved Heimdal Jernbanestation og Reitan Sagbrug i Børsen.

I Guldal Fogderi er Fabrikvirksomheden fremdeles ubetydelig. Af større Anlæg kan dog nævnes Ler kemiske Fabrik for Fabrikation af Svovlsyre og kunstig Gjødning i Flaa samt Lundemo Sagbrug og Lundemo Teglværk i Horg.

Det eneste industrielle Anlæg af nogen større Betydning inden Orkedalen Fogderi er Strandheims Brug beliggende ved Orkedalsøren. Bruget omfatter Sagbrug, Høvleri, Snedkerværksted og en større Bygningsforretning, der afsætter færdigbyggede Huse ikke blot for det hele Land men ogsaa til fjernere Verdensdele. Det hele Anlæg, der drives ved Damp, sysselsætter omkring 240 Mand om Aaret.

I Fosen Fogderi er ligeledes Fabrik- og Industrivirksomheden af mindre Betydning. Der findes dog inden Distriktet 4 à 5 Trankogerier, ligesom der paa Kongensvold i Vernes Herred i Femaaret er oprettet en Fabrik for hermetisk Nedlægning af Fiskeprodukter.

7. Binæringer.

Om Antallet af Landhandlere ved Udgangen af 1890 og 1895 meddeles omstaaende Opgave:

Fogderier.	Landhandlerier	
	ved Udgangen af 1890.	ved Udgangen af 1895.
Fosen	130	133
Orkedalen	40	43
Guldalen	46	55
Strinden og Selbu	56	53
Tilsammen	272	284

Antallet af Landhandlere er saaledes gaaet ned i Strinden og Selbu Fogderi med 3 og i Guldalen, Orkedalen og Fosen Fogderier steget med henholdsvis 9, 3 og 3.

Forbrugsforeningernes Antal udgjorde ved Udgangen af 1895 32 mod 28 i 1890. Foreningernes samlede Omsætning i 1895 var Kr. 1 002 625.

Rettighed til Smaasalg eller Udskjænkning af Brændevin fandtes ikke i Amtets Landdistrikt undtagen hos Firmaet Engzelius & Co. paa Røros og en indskrænket Rettighed til Brændevinssalg under Fiskeriet hos Enkefru Borthen paa Froøerne i Frøien.

I Amtets Landdistrikt holdes egentligt Marked kun paa Røros Bergstad. Markedet, der afholdes i Februar Maaned, er som Regel stærkt besøgt fra omliggende Bygder og Grændsedistrikterne i Sverige.

Over den ved Udgangen af 1895 i Amtets Landdistrikt hjemmehørende Handelsflaade meddeles efter den almindelige Statistik følgende Opgave:

Fogderier.	Samtlige Fartøier.			Fartøier over 50 Ton.		
	Antal.	Tonnage.	Bemanding.	Antal.	Tonnage.	Bemanding.
Fosen	193	4 721	646	24	1 405	109
Orkedalen	9	800	49	5	724	37
Guldalen	-	-	-	-	-	-
Strinden og Selbu	10	393	39	2	200	15
Tilsammen	212	5 914	734	31	2 329	161

Af den opgivne Handelsflaade var 5 Dampskibe med en samlet Tonnage af 782 Ton og med en Bemanding af 43 Mand.

Om Baadbygning i Amtet gjælder væsentlig, hvad derom i forrige Femaar er anført. Fra Viggen i Børsen leveredes i 1895 3 Listerbaade til en samlet Værdi af Kr. 2 150. I Aafjorden bygges Baade i et Antal af 4 à 500 om Aaret til en gjennemsnitlig Værdi af Kr. 10 à 12 000.

Husfliden har vistnok i Femaaret gjort nogen men ikke nogen betydelig Fremgang. I Trondhjem haves en kvindelig Haandgjerningsskole, der hvert Aar har adskillige Elever fra Landdistrikterne, og derhos virker et i 1887 oprettet Selskab, «Norsk Husflids Venner», meget for Husflidens Udvikling ogsaa i Landdistrikterne, hvorfor Selskabet i 1895 blev tilstaaet et Bidrag stort Kr. 200 af Amtskommunen. Den ovennævnte kvindelige Haandgjerningsskole har ogsaa i en Række af Aar havt Bidrag af Amtskommunen. I Orkedalen og tildels i Guldalen Fogderi staar Husfliden høiest. I flere af disse Distrikters Herreder forarbeides Møbler, Kurvarbeider og Kjøreredskaber, der for en stor Del afsættes i Trondhjem.

Af Stenbrud inden Amtet kan særlig nævnes et Graastensbrud i Strinden, et Stenbrud i Børsen, der leverer Gadesten og Stenheller, samt et Graastensbrud i Horg. I Flaa findes 2de Skiferstensbrud, nemlig paa Gaarden Bjørgen og Teigen. Endelig findes i Bjørnør et Marmorbrud, der i 1895 leverede 80 Ton Marmor til en Værdi af Kr. 500. I Selbu er fremdeles en Del Kvernstensbrud i Drift.

Torvdrift foregaar i større eller mindre Udstrækning i de Herreder, hvor Torv benyttes som Brændsel. Af egentlige Torvdriftanlæg havdes ved Udgangen af 1895 2, nemlig den tidligere nævnte Trondhjems Torvstrø- og Renovationsfabrik, der i 1895 producerede 2 000 Baller Torvstrø til en Værdi af Kr. 3 000, samt et Anlæg for Torvdrift paa Findmyren ved Gaarden Lyngen i Horg. Dette Anlæg producerede i 1895 400 000 Stkr. Torv til en Værdi af Kr. 2 000.

Af Isbrug fandtes i Amtet 3, samtlige inden Strinden Herred.

Angaaende Jagten gjælder formentlig i alt væsentligt, hvad der er anført i forrige Femaarsberetning. Det er saaledes fremdeles Elgsdyr og Ryper, som er det inden Distrikterne forekommende almindeligste Vildt. Af Hjorte er i Femaaret fældet 363 paa Hitteren og 8 i Hevne. Hjortejagten er for den største Del bortforpagtet til Engelskmænd mod en samlet Forpagtningsafgift af ca. Kr. 12 000 aarlig. Fogden i Fosen bemærker, at med den stærke Udhugning af Skoven paa Hitteren er det at befrygte, at den for Distriktet saa indbringende Hjortebestand i betydelig Grad vil aftage, og at det derfor vilde være meget ønskeligt, om de til Staten indgivne Andragender om Indkjøb af Skov paa Hitteren maatte blive indvilget.

Ederfuglbestanden opgives at være i Tiltagende. Ederfugl er i Amtet fredet det hele Aar igjennem. Paa Froøerne og tildels paa andre Øer i Frøien fældes aarlig en Del Kobbe og Oter.

Over Antallet af de i Femaaret fældede Rovdyr hidsættes følgende Opgave:

Rovdyr.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Ialt i Femaaret.
Bjørne	-	1	-	-	3	4
Ulve	1	1	3	5	8	18
Gauper	6	12	6	6	15	45
Jerve	1	2	6	2	1	12
Ræve	668	1 070	757	481	704	3 680
Ørne	64	69	49	55	38	275
Høge	661	254	218	374	336	1 843

De samlede Skudpræmier andrager til ialt Kr. 13 176.

Havedyrkning er kun af liden Betydning inden Amtet. Det er imidlertid forudsat, at den af Landhusholdningsselskabet fra 1895 ansatte Vandrelærer ogsaa skal virke til Ophjælp af denne Binæring.

Inden Amtets Landdistrikt findes nomadiserende Lapper. Antallet af disse er ikke meget betydeligt, og Renholdet er ikke stort. Ved kgl. Res. af 10 Juli 1894 er der i Medhold af § 6 i Lappeloven indført Distriktsinddeling i Søndre Trondhjems Amt.

8. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Der hidsættes følgende Opgave over thinglæste og aflæste Pantedokumenter i Femaaret 1891—1895:

Fogderier.	De i Femaaret thinglæste og aflæste Pantedokumenter.			Pantegjældens Forøgelse.
	Antal.		Beløb.	
			Kr.	Kr.
Fosen	thinglæste	1 499	1 674 941	495 143
	aflæste	759	1 179 798	
Orkedalen	thinglæste	710	887 147	347 276
	aflæste	401	539 871	
Guldalen	thinglæste	1 072	3 363 734	2 217 377
	aflæste	572	1 146 357	
Strinden og Selbu	thinglæste	1 182	4 091 074	2 189 817
	aflæste	659	1 901 257	

Pantegjældens Forøgelse for hele Amtsdistriktet har altsaa udgjort Kr. 5 249 613, medens den i forrige Femaar udgjorde Kr. 2 733 626 og i Femaaret 1881—1885 Kr. 2 085 618.

Over de i Femaaret afholdte Exekutioner og Udpantninger meddeles følgende Opgave:

i Fosen	Fogderi	11 603	for	samlet	Beløb	Kr.	370 061
- Orkedalen	—	2 026	-	—	—	-	143 824
- Guldalen	—	1 822	-	—	—	-	236 145
- Strinden og Selbu	—	4 382	-	—	—	-	375 874
Tilsammen		19 833	for	samlet	Beløb	Kr.	1 125 904,
der sammenholdt med det tilsvarende Beløb i forrige Femaar..						-	1 061 995
viser i dettes Favør et Beløb af Kr.							63 909

Af Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre er afholdt:

i Fosen	Fogderi.....	164	for	samlet	Beløb	Kr.	112 315
- Orkedalen	—	51	-	—	—	-	213 575
- Guldalen	—	75	-	—	—	-	89 278
- Strinden og Selbu	—	161	-	—	—	-	306 605
Tilsammen		451	for	samlet	Beløb	Kr.	721 773

Den betydelige Forøgelse af Pantegjælden, der i Femaaret 1891—1895 sees at have fundet Sted særlig i Strinden og Selbu og Guldalen Fogderier, skyldes vistnok væsentlig de uheldige Aaringer i 1892 og 1895 i Forbindelse med de lave Priser paa Landmandsprodukter og høi Arbeidsløn.

Almuens Levesæt maa ansees som tarvelig, og Ædruelighedstilstanden i Landdistrikterne maa betegnes som særdeles god.

Over Arbeidspriser i Aaret 1895 er indhentet Opgaver, hvoraf hidsættes følgende Uddrag:

For Husmænd Dagløn paa egen Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.20 til Kr. 1.60, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.30 til Kr. 1.50, i Orkedalen Fogderi Kr. 1.50 og i Fosen Fogderi fra Kr 1.00 til Kr. 1.60.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.20, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.20, i Orkedalen Fogderi Kr. 1.20 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.80 til Kr. 1.25.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi Kr. 0.40 til Kr. 1.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.60 til Kr. 1.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.70 til Kr. 1.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.40 til Kr. 1.00.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.27 til Kr. 0.60, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.40 til Kr. 0.70, i Orkedalen Fogderi Kr. 0.50 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.27 til Kr. 0.75.

Andre Dagarbeideres Dagløn paa egen Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.60 til Kr. 2.20, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.50 til Kr. 2.50, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 1.50 til Kr. 2.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.20 til Kr. 2.20.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.30 til Kr. 1.80, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 2.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 1.20 til Kr. 1.50 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.80 til Kr. 1.60.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.70 til Kr. 1.50, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.80 til Kr. 1.66, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.90 til Kr. 1.50 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.20 til Kr. 1.50.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.40 til Kr. 1.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.50 til Kr. 0.80, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.50 til Kr. 0.80 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.60 til Kr. 1.00.

Kvindelige Dagarbeideres Løn paa egen Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.30, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.50, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.20 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.30.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.70 til Kr. 1.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.60 til Kr. 1.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.80 til Kr. 1.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.70 til Kr. 0.80.

Paa Husbondens Kost: Om Sommeren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.35 til Kr. 0.80, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.40 til Kr. 1.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.45 til Kr. 0.70 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.50 til Kr. 0.80.

Om Vinteren i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 0.27 til Kr. 0.60, i Guldalen Fogderi fra Kr. 0.35 til Kr. 0.50, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 0.27 til Kr. 0.50 og i Fosen Fogderi fra Kr. 0.40 til Kr. 0.50.

Ifølge de samme Opgaver har Arbeidslønnen for Tjenere, iberegnet Værdien af Klæder og lignende, men ikke af Kost og Logi, sædvanligen udgjort for Tjenestekarle i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 80.00 til Kr. 240.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 80.00 til Kr. 220.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 100.00 til Kr. 150.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 80.00 til Kr. 200.00; for Tjenestepiger i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 40.00 til Kr. 100.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 40.00 til Kr. 100.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 60.00 til Kr. 100.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 40.00 til Kr. 80.00.

Den sædvanlige Dagløn paa egen Kost er opgivet at have været: for Tømmerhuggere i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.40 til Kr. 2.20, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.40 til Kr. 2.00, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 1.60 til Kr. 2.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.60 til Kr. 2.00.

For Tømmerkjørere med Hest i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 3.20 til Kr. 5.00, i Guldalen Fogderi fra Kr. 3.00 til Kr. 4.50, i Orkedalen Fogderi Kr. 4.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 2.00 til Kr. 4.00.

For Tømmerkjørere uden Hest i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.30 til Kr. 1.60, i Guldalen Fogderi fra Kr. 1.00 til Kr. 1.80, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 1.60 til Kr. 2.00 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.50 til Kr. 2.00.

For Sagbrugsarbeidere i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.80 til Kr. 2.00, i Guldalen Fogderi Kr. 2.00, i Orkedalen Fogderi Kr. 2.00 og i Fosen Fogderi Kr. 1.80.

For Hustømmermænd i Strinden og Selbu Fogderi fra Kr. 1.80 til Kr. 2.70, i Guldalen Fogderi fra Kr. 2.00 til Kr. 2.80, i Orkedalen Fogderi fra Kr. 2.00 til Kr. 2.20 og i Fosen Fogderi fra Kr. 1.50 til Kr. 2.50.

Antallet af udfærdigede Opfostringsresolutioner udgjorde i 1891 128, i 1892 146, i 1893 147, i 1894 137 og i 1895 156, tilsammen for Femaaret 714.

Af Resolutioner lydende paa Underholdningsbidrag for Hustru og ægte Børn er i Femaaret udfærdiget ialt 26, nemlig i 1891 5, i 1892 3, i 1893 6, i 1894 3 og i 1895 9.

I samme Tidsrum er udfærdiget Resolutioner paa Kronarbeide eller i Henhold til Lov af 6 Juli 1892 paa Tvangsarbeide i 1891 135, i 1892 102, i 1893 61, i 1894 64 og i 1895 40, tilsammen i Femaaret 402.

Disse Opgaver omfatter saavel Landdistriktet som Trondhjem By,

Antallet af Børn fødte udenfor Ægteskab udgjorde i Amtets Landdistrikt i 1891 448, i 1892 408, i 1893 433, i 1894 400, samt i Trondhjem By i 1891 102, i 1892 95, i 1893 146, i 1894 126.

For 1895 kan Tallet ikke opgives.

Ved Udgangen af 1895 henstod i Amtets Overformynderier:

i Fosen	Fogderi	291	Myndlinger	med	samlet	Kapital	Kr.	204 980
- Orkedalen	—	117	—	-	-	—	-	164 428
- Guldalen	—	133	—	-	-	—	-	129 431
- Strinden og Selbu	—	117	—	-	-	—	-	155 674

I hele Amtet 658 Myndlinger med samlet Kapital Kr. 654 513.

Ved Udgangen af 1890 var Myndlingernes Antal 757 med Kapital af Kr. 689 519.43.

Amtet har ikke noget særskilt Sygehus, hvorimod Syge fra Landdistriktet ifølge Kontrakt med Trondhjems By kan indlægges paa Trondhjems kommunale Sygehus. Amtskommunens Udgifter for Patienters Kur og Pleie har udgjort i 1891 Kr. 2 332, i 1892 Kr. 2 501, i 1893 Kr. 3 806, i 1894 Kr. 2 685 og i 1895 Kr. 2 083, eller gjennemsnitlig Kr. 2 882 aarlig.

Amtets Bidrag til Sindssyges Forpleining udgjorde i 1891 Kr. 38 000, i 1892 Kr. 19 877, i 1893 Kr. 19 439, i 1894 Kr. 17 541 og i 1895 Kr. 17 476. Nedgangen i Udgifterne siden 1891 hidrører væsentlig fra, at medens Amtskommunen til og med 1891 udredede $^4/_5$ af Udgifterne for de Sindssyge,

der tiltrængte en fra almindelige Fattiges Forsørgelse forskjellig Forpleining, har Staten fra 1 Januar 1892 i Henhold til Lov af 27 Juni 1891 baaret $^2/_5$ af Udgifterne. Af de resterende $^3/_5$ bærer Amtskommunen $^2/_5$ og de engere Kommuner som tidligere $^1/_5$. Nogen Nedgang i Udgifterne har formentlig ogsaa været en Følge af den ensartede Afgjørelse med Hensyn til, hvorvidt de Sindssyge skulle overgaa til Forpleining med Bidrag af Amt og Stat, der har været en Følge af en Amtslæges Ansættelse i Henhold til nævnte Lovs § 2.

Antallet af de med Bidrag af Amtskassen forpleiede Sindssyge udgjorde i 1891 247, i 1892 231, i 1893 215, i 1894 202 og i 1895 196. Af de i 1895 forpleiede Sindssyge var 33 indlagte paa Rotvold Sindssygeasyl, 34 paa Trondhjems Sindssygeasyl, medens Resten, 129, var anbragte i privat Forpleining. Det har oftere hændt, at Sindssyge, der har tiltrængt Asylbehandling, ikke har kunnet faa saadan af Mangel paa Plads i Asylerne.

I 1895 var for Amtskommunens Regning mod Refusion af $^1/_3$ fra de engere Kommuner i de offentlige Døvstummeinstituter i Trondhjem 10 Elever, i Sæthres og Thorshaugs Instituter for Aandssvage 16 Elever og i Klæbu offentlige Blindeskole 10 Elever.

Af farlige epidemiske Sygdomme har Difterit optraadt i forskjellige af Amtets Bygder. Ved Siden heraf forekommer oftere Tilfælde af veneriske Sygdomme, og navnlig syntes disse Sygdomme i Slutningen af Femaaret at have grebet mere om sig, særlig i nogle Distrikter i Fosen.

Lægedistrikternes Antal var ved Udgangen af 1895 som tidligere 11 og Jordemoderdistrikternes Antal 41.

Reitgjærdets Pleiestiftelse for Spedalske har fortsat sin Virksomhed som forhen. Det daglige Gjennemsnitsbelæg var i Femaaret 155. Den spedalske Sygdom er i stadig Tilbagegang. Antallet af Spedalske i Søndre Trondhjems Amt, heri medtaget Trondhjem By, var i 1856 174, i 1880 95 og i 1895 36. Af disse 36 var fra Trondhjem By 2, fra Strinden og Selbu Fogderi 5 og fra Fosen Fogderi 29.

Antallet af Udvandrere har i Femaaret været mindre end tidligere. Medens Antallet af Udvandrere i Femaaret 1881—1885 udgjorde 7 087 Personer, hvoraf 5 139 fra Landdistriktet og 1 948 fra Byen og i Femaaret 1886—1890 5 640 Personer, hvoraf fra Landdistriktet 3 774 og fra Byen 1 866, var Antallet af Udvandrere i Femaaret 1891—1895 4 384 Personer, hvoraf 3 003 fra Landdistriktet og 1 381 fra Byen. For de enkelte Aar stiller Forholdet sig saaledes, at der udvandrede fra Byen og Landdistriktet i 1891 1 069, i 1892 1 217, i 1893 1 471, i 1894 333 og i 1895 294 Personer.

Amtets Matrikulskyld udgjorde i 1895 29 722 Mark 98 Øre. Til Bestridelse af Amtskassens Udgifter udlignedes pr. Skyldmark i 1891 Kr. 4.20, i 1892 Kr. 4.20, i 1893 Kr. 4.42, i 1894 Kr. 4.03 og i 1895 Kr. 4.07

Ved Udgangen af 1895 havde Amtskommunen en Gjæld af Kr. 1 200, udgjørende Resten af et Laan af Oplysningsvæsenets Fond paa Kr. 24 000 til Dækkelse af Veiudgifter. Derhos udgjorde Amtets Gjæld til det almindelige Veifond ved Femaarets Udgang Kr. 12 316,67.

Amtskommunens Formue angives ved Udgangen af 1895 at have udgjort Kr. 59 660.

Herredskommunernes Gjæld anføres i 1895 at have udgjort Kr. 672 456 mod Kr. 398 675 i 1890, medens den samlede Formue anføres i 1895 at have udgjort Kr. 2 681 368 mod Kr. 2 084 594 i 1890.

Det største Gjældsbeløb faldt i Aaret 1894 paa Herrederne Orkedalen Kr. 83 000, Melhus Kr. 70 000, Aafjorden Kr. 46 000, Strinden Kr. 43 000, Frøien Kr. 41 000 og Horg Kr. 40 000. Kun Herrederne Meldalen og Soknedalen havde ingen Gjæld.

Hvad den kommunale Beskatning forøvrigt angaar, kan efter den officielle Statistik oplyses, at der som Herredsskat i 1894 i det Hele var udlignet som

Eiendomsskat	Kr.	93 120
og som Skat paa Formue og Indtægt	-	331 685
Tilsammen	Kr.	424 805.

Antallet af Sparebanker ved Udgangen af 1895 udgjorde i Amtets Landdistrikt 19, idet nye Sparebanker i Femaaret er oprettede i Bjugn, Stadsbygden, Meldalen, Singsaas, Aalen, Budalen, Støren og Børseskogen. Ved Udgangen af 1895 udgjorde Sparebankernes samlede Formue Kr. 692 294 og Indskydernes Tilgodehavende tilsammen Kr. 6 887 905.

Antallet af private af Kongen approberede Brandassuranceforeninger udgjorde ved Udgangen af Femaaret 23 med en samlet Forsikringssum af Kr. 23 854 082, hvortil dog kommer Børseskogns Brandassuranceforening, der paabegyndte sin Virksomhed i 1895.

Bygdemagazinet i Opdal er det eneste i Amtet, som endnu er bestaaende og i Virksomhed som saadant.

Der er i Femaarets Løb oprettet 21 nye Postaabnerier, idet der i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1895 var 104 Postaabnerier, hvoraf i Strinden og Selbu Fogderi 19, i Guldalen Fogderi 22, i Orkedalen Fogderi 12 og i Fosen Fogderi 51. Fra 1 Januar 1893 overgik Orkedalen Postaabneri til Postkontor.

Ved Udgangen af 1895 var der i Amtet 73 faste Skydsstationer, hvoraf i Strinden og Selbu Fogderi 17, i Guldalen Fogderi 20, i Orkedalen Fogderi 16 og i Fosen Fogderi 20. Desuden havdes 19 Tilsigelsesstationer i Fosen Fogderi.

I Løbet af Femaaret er der i en Flerhed af Amtets Herreder istandbragt Telefonanlæg, hvoraf flere er sat i Forbindelse med Trondhjems Telefonnet.

Af Veiarbeider, der skulle udføres for det almindelige Veifonds Regning, har Amtsformandskabet besluttet:

1. 1 Juli 1891 Udvidelse af Veibredden paa Strækningen Aarlivold—Storaas.
2. S. D. Omlægning af Veiparcellen Sesaas—Vinsmyr.
3. 24 Juni 1893 Veistrækningen fra Storaas Bro i Meldalen til Reberg i Rennebu.
4. 2 Juli 1894 Veianlægget Rissen—Hasselviken.

Af de omhandlede Veianlæg er modtagne som fuldførte Veianlægget fra Aarlivold—Storaas Bro—Løkken Gjærdet. Til Veianlæggene Sesaas—Vinsmyr og Rissen—Hasselviken var inden Femaarets Udløb endnu ikke nogen Bevilgning given af Storthinget.

Længden af Amtets Hovedveie udgjorde ved Udgangen af 1895 650.44 Km., hvoraf i Strinden og Selbu Fogderi 97.70 Km., i Guldalen Fogderi 219.08 Km., i Orkedalen Fogderi 183.60 Km. og i Fosen Fogderi 150.06 Km. Længden af Bygdeveie var ved Femaarets Slutning 1 113.08 Km., hvoraf i Strinden og Selbu Fogderi 365.90 Km., i Guldalen Fogderi 304.89 Km., i Orkedalen Fogderi 114.08 Km. og i Fosen Fogderi 328.21 Km.

I Femaaret 1891—1895 har Længden af de nyanlagte Veie udgjort 68.66 Km., hvoraf i Strinden og Selbu Fogderi 4.90 Km., i Guldalen Fogderi 55.76 Km. og i Orkedalen Fogderi 8 Km. Længden af de omlagte Veie har udgjort i Strinden og Selbu Fogderi 20 Km., i Guldalen Fogderi 3.50 Km., i Orkedalen Fogderi 22.80 Km. og i Fosen Fogderi 3.70 Km., tilsammen 50 Km.

De Forandringer, som i sidste Femaar er foregaaet i Amtets geistlige og verdslige Inddeling, indskrænker sig til følgende:

Ved kgl. Res. af 31 Oktober 1891 blev Strinden Lensmandsbestilling delt i to, nemlig Strindens bestaaende af Sognene Lade og Bratsberg og Malvik Lensmandsdistrikt af Malvik Herred og Sogn.

Ved kgl. Res. af 15 Januar 1892 blev Bjørnør Herred delt i tre Herreder, nemlig Roan, Osen og Stoksund. Delingen omfattede ogsaa Fattig- og Skolevæsenet.

Ved kgl. Res. af 30 September 1892 blev Frøiens Jordemoderdistrikt delt i to Distrikter, nemlig Sletten og Søndre Frøien.

Ved kgl. Res. af 21 Oktober 1892 blev endel Brug overført fra Singsaas og Støren til Budalen.

Ved kgl. Res. af 22 November 1892 er meddelt Tilladelse til, at Fillan Herred kan danne to Distrikter (Fillan og Sandstad) med Hensyn til Fattig- og Skolevæsen.

Ved kgl. Res. af 3 December 1892 blev det bestemt, at den Del af Strinden Herred, som ifølge Lov af 27 Juni 1892 skulde henlægges til Trondhjem, i geistlig Henseende blev henført til Baklandets, Domkirkens og Ilens Menigheder.

Ved kgl. Res. af 23 Marts 1895 er Aafjorden Herred delt i to, nemlig Aa og Jøssund.

Ved kgl. Res. af 5 November 1895 er Ørlandet Herred delt i to Herreder, nemlig Ørlandet og Vernes (Agdenes).

B. Trondhjem Kjøbstad.

Angaaende den økonomiske Tilstand i Trondhjem By i Femaaret 1891—1895 tillader jeg mig at henvise til den af Trondhjems Magistrat afgivne Beretning.

Trondhjem, 4 April 1899.

Otto Grundt.

Beretning

om Kjøbstaden Trondhjems økonomiske Tilstand m. V. i Femaaret 1891—1895.

I. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

a. Handel.

Over Stedets Handelsforholde i Femaaret har Børskommissæren, der tillige er en af Byens største Næringsdrivende, meddelt den hermed som Bilag 1 følgende Oversigt, ved hvilken Magistraten intet har at erindre. Af Skrivelsen tillader man sig at hidsætte følgende:

«Den Forretningsløshed, som i det foregaaende Femaar havde hersket over den hele Verden, gjorde sig ogsaa gjældende i den første Del af Perioden 1891—95, men forbedrede sig noget, om end ikke væsentligt, i den sidste Del. At det Opsving, som man havde ventet, ikke indtraf, maa vistnok for en større Del tilskrives de daarlige Forholde, som nu i en Del Aar har hersket i Amerika, idet dette Land med sine uhyre Hjælpekilder og storartede Fremskridt paa alle Omraader utvivlsomt maa siges at være Regulator for den øvrige Verden med Hensyn til Handelsomsætning. Tiltrods for den fremdeles herskende Flauhed i

de fleste Brancher af Forretningslivet, maa man dog erkjende, at vor By i de senere Aar er gaaet adskillig fremad, hvilket maa tilskrives de forbedrede Kommunikationer, som har sat Handelsstanden og de Industridrivende istand til bedre at følge med. Foruden Jernbaneforbindelsen syd og øst har vi nemlig nu saagodtsom daglig Dampskibsforbindelse med Kystdistrikterne syd og nord, deriblandt 2 Gange ugentlig Hurtigrute til Tromsø (Hammerfest); desuden 2 Gange ugentlig Forbindelse med Hamburg, 2 Gange ugentlig England, 1 Gang ugentlig Kjøbenhavn—Stettin, omtrent 1 Gang hver 3 Uge med Bremen, Skotland, Antwerpen, Königsberg og Spanien. Ved disse Ruter har man atter Gjennemgangsforbindelse med de fleste oversøiske Steder, som har nogen Interesse for Byen, saaledes at man med fuld Grund maa erkjende, at vore Forbindelser saavel med Ind- som Udland nu er saa gode, som man kan ønske det. Statistiken viser da ogsaa, at saavel Import som Export for de fleste større Artiklers Vedkommende er i Tiltagende. Jeg skal her meddele nogle Opgaver til Belysning heraf.

Import.

Aar.	Kaffe.	Raffinade & Kandis.	The.	Andet Sukker.	Sirup.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	1 304 706	1 073 283	9 132	483 445	2 410 770
1895	1 435 529	1 429 927	10 799	920 013	2 936 109

Aar.	Tobak.	Brændevin.	Vin.	Erter.	Ris.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	11 758	53 004	189 202	103 708	420 498
1895	11 990	61 966	189 033	201 559	526 614

Aar.	Byg.	Rug.	Hvede.	Hvedemel.	Rugmel.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	4 550 098	7 909 744	266 395	2 101 387	1 326 870
1895	6 499 537	4 798 019	200 470	1 345 573	1 572 898

Aar.	Flesk.	Smør.	Smør, kunstigt.	Appelsiner.	Rosiner.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	867 121	3 352	19 918	71 848	90 836
1895	2 090 570	7 717	3 096	184 370	185 823

Aar.	Salt.	Kul.	Petroleum.	Linolie.	Læder.
	Hl.	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	81 543	915 378	1 927 662	374 881	80 688
1895	67 150	1 008 086	1 730 563	537 522	74 960

Aar.	Staal & Stangjern.	Symaskiner.	Andre Maskiner.	Uldvarer.
	Kg.	Kr.	Kr.	Kg.
1891	659 088	129 419	256 486	108 398
1895	547 668	86 568	263 733	102 541

Fra Sverige:

	1891.	1895.
Planker og Battens.....	27 323 600 Kg.	35 882 000 Kg.
Bord	7 723 000 -	6 956 000 -
Bjælker	1 851 000 -	532 000 -
Sleepers	275 000 -	— -
Stav	6 140 000 -	11 485 000 -
Ved.....	542 000 -	— -

Export:

Aar.	Trælast.		Træmasse.		Cellulose.	
	Norsk.	Svensk.	Norsk.	Svensk.	Norsk.	Svensk.
	m³.	m³.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891.....	17 432	52 797	2 979 500	3 832 030	1 825 000	-
1895.....	21 648	84 610	2 530 000	2 430 510	2 940 975	1 203 350

Aar.	Kalisalt.	Guano.	Skind.	Huder.	Havre.	Rugklid.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891.....	105 000	122 000	91 820	5 800	2 508 854	403 575
1895.....	-	229 300	133 117	27 873	4 800	-

Aar.	Krommalm.	Brændevin.	Kobber.	Kobbermalm.	Svovlkis.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Ton.
1891	90 000	23 905	295 611	304 000	27 526
1895	265 000	21 002	579 756	1 602 000	22 722

Aar.	Nikkel, regulus.	Nikkel, granuleret.	Sild.	Tran.
	Kg.	Kg.	Hl.	Hl.
1891	19 058	16 726	15 830	2 686
1895	-	-	11 855	589

Aar.	Tørfisk.	Fersk Laks.	Anden fersk Fisk.	Vildt.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891	111 772	207 548	7 810	48 664
1895	249 390	113 869	29 755	59 552

Aar.	Smør, almindeligt.	Smør, kunstigt.	Øl.	Papir.	Saalelæder.
	Kg.	Kg.	Liter.	Kg.	Kg.
1891	46 770	7 601	1 503	139 571	-
1895	132 578	1 837	67	319 344	6 557

Aar.	Karve.	Poteter.	Hø.
	Kg.	Kg.	Kg.
1895	4 191	1 295 110	451 279

Blandt Exportartiklerne skal jeg specielt henlede Opmærksomheden paa den øgede Mængde af Landbrugsartikler, som Smør, Hø og Poteter, som utvivlsomt er en Følge af den i 1891 oprettede statssubvenerede Exportrute til England. Endvidere sees Exporten af Trælast, Cellulose, Papir og Kobber stadig at øges. At Exporten af Havre saagodtsom er ophørt, grunder sig paa de daarlige Aar, i hvilke kun det nødvendige for eget Behov har kunnet avles.

Foruden ovennævnte Export søværts til Udlandet blev der i 1895 udført landværts til Sverige pr. Jernbane:

Flesk	1 708 283	Kg.,
Stenkul.....	2 400 269	-
Sirup.....	46 521	-
Svovl.....	11 022	-
Bygmel.....	176 297	-
Rugmel	10 783	-
Petroleum	69 702	-

Klid	450 938	Kg.,
Salt	52 235	-
Havre	78 272	-
Smør	22 196	-
Margarinsmør	27 572	-
Heste	410	Stkr.,
Fiskeguano	34 700	Kg.,
Kaffe	393 583	-
Ris	3 155	-
Byg	24 150	-
Hvedemel	17 558	-
Linolie	18 754	-
Tørfisk	1 061 033	-
Sild	103 003	Hl.,
Svovlkis	1 997 000	Kg.,
Spiger	15 024	-
Ost	5 728	-
Cement	159 301	-

I 1895 indklareredes ved Trondhjems Toldsted:

7 Seilskibe, drægtige	2 528	Ton,
377 Dampskibe —	195 558	—

og udklareredes:

19 Seilskibe, drægtige	5 980	Ton,
371 Dampskibe —	191 426	—

Sammenlignet med tidligere Aar udviser disse Tal fremdeles Stigning i Dampskibstonnagen og Tilbagegang i Seilskibenes Tal.

Antallet af Kontingentpligtige til Børsen var 604, 594, 490, 547, 578 respektive for Aarene 1891—95.

Bankdiskontoen var:

$^{1}/_{1}$ 91 4$^{1}/_{2}$ Pct., $^{11}/_{4}$ 91 5 Pct., $^{10}/_{7}$ 91 5$^{1}/_{2}$ Pct., $^{10}/_{8}$ 91 5 Pct., $^{17}/_{11}$ 91 5$^{1}/_{2}$ Pct., $^{19}/_{12}$ 91 6 Pct.
$^{10}/_{2}$ 92 5$^{1}/_{2}$ Pct., $^{29}/_{3}$ 92 6 Pct., $^{10}/_{5}$ 92 5$^{1}/_{2}$ Pct., $^{2}/_{9}$ 92 5 Pct.
$^{9}/_{5}$ 94 4$^{1}/_{2}$ Pct., $^{21}/_{9}$ 94 4 Pct., $^{3}/_{9}$ 95 3$^{1}/_{2}$ Pct.

Der optoges Vexelprotester:

i 1891	608	Stkr.,
- 1892	786	—
- 1893	1 247	—
- 1894	1 331	—
- 1895	825	—

og aabnedes Konkurser:

i 1891	8,
- 1892	7,
- 1893	18,
- 1894	11,
- 1895	10.

Toldintraderne udgjorde:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Indgaaende	1 565 069.03	1 465 784.07	1 498 644.87	1 481 758.21	1 629 324.72
Udgaaende	22 963 58	26 806.09	29 582.45	27 404.26	26 355.50

henholdsvis for Aarene 1891—95.

Den senere Del af Femaarsperioden viser et mærkbart Opsving i Byggevirksomheden, idet hele nye Bydele er opvoksede, særlig paa Rosenborgs Grund, paa samme Tid som en Flerhed af ældre Bygninger i Forretningsstrøget i den ældre By er blevne fuldstændig ombyggede og moderniserede. Herved har man i et Par Gader faaet fortløbende Rækker af store, smukke og tidsmæssige Butikker.

Saavel blandt vor Bys Haandværkerstand som en Flerhed af de mindre Handlende og i det Hele taget Mellemklassen maa der siges at herske jevn, god Velstand, og Alt i Alt tør man vistnok udtale, at Forholdene er sunde. Forsaavidt ikke uheldige Konjunkturer atter maatte indtræde eller de voksende Skattebyrder blive altfor ødelæggende, tør man vistnok udtale det Haab, at vor By gaar en lysere Fremtid imøde.»

b. Skibsfart.

Stedets Handelsflaade udgjorde:

	Dampfartøier.	Tonnage.	Seilfartøier.	Tonnage.	Tilsammen Tonnage.
Ved Udgangen af 1891	37	11 198	32	4 453	15 651
- — - 1895	36	9 547	25	2 145	11 692

med en Bemanding af 671 i 1891 og 608 i 1895.

Naar kun Fartøier over 50 Ton medregnes, udgjorde Handelsflaaden:

	Dampfartøier.	Tonnage.	Seilfartøier.	Tonnage.	Tilsammen Tonnage.
Ved Udgangen af 1891	27	10 926	21	4 088	15 014
- — - 1895	24	9 229	14	1 795	11 024

med en Bemanding af 580 i 1891 og 500 i 1895.

Den samlede Tonnage viser saaledes fra Udgangen af 1891 til Udgangen af 1895 en Nedgang af ca. 4 000 Ton, hvoraf ca. 1 700 falder paa Dampskibstonnagen og ca. 2 300 paa Seilskibstonnagen.

Stedets største Skibsfartsinteresse er knyttet til det her hjemmehørende «Nordenfjeldske Dampskibsselskab», der ved Udgangen af 1895 eiede 19 Dampskibe med en Drægtighed af ca. 7 500 Reg.-Ton Netto og med tilsammen 1 890 nominelle Hestekræfter. Selskabets Virksomhed i Femaaret har, ligesom tidligere, omfattet Kyst- og Lokalfart, hovedsagelig i regulære Ruter, samt Fart paa Hamburg og Newcastle; endvidere har i Turistsæsonen specielle Turistruter været underholdt paa Nordkap og Vestkystens Fjorde. Den almindelige Passagertrafik og Turisttrafiken var i det Hele taget god i Perioden, for Turisttrafikens Vedkommende dog med Undtagelse af Aaret 1893; Fragtfarten var derimod i hele Perioden trykket af stærk Konkurrence, der stadig drev Fragten nedad. Blandt specielle Forholde, der øvede Indflydelse paa Trafiken, kan særlig nævnes: i 1891 de exceptionelt vanskelige Isforholde paa Elben, der i maanedsvis standsede al Trafik; i 1892 Koleraepidemien i Hamburg, som medførte Forstyrrelse og tildels Ophør i de regulære Ruter paa dette Sted i temmelig lang Tid og for en Del ledede den ellers over Hamburg gaaende Export og Import fra og til Norge til andre Havne; i 1894 det feilslagne Sildefiske i Nordland og i 1895 omvendt det rige Sildefiske sammesteds.

Selskabets samlede Bruttoindtægt udgjorde i 1891 ca. Kr. 2 072 000 og i 1895 ca. Kr. 2 303 000. For 1891 og 1892 uddeltes intet Udbytte til Aktionærerne, i 1893: 5 Pct., i 1894: 4 Pct. og i 1895: 5 Pct.

Skibsbygningsvirksomhed har for Nybygnings Vedkommende kun foregaaet ved Trondhjems mekaniske Værksted, hvor der i Perioden byggedes tilsammen 16 Dampfartøier for en Værdi af 859 000 Kr. Reparationsvirksomhed har foruden ved nævnte Værksted været drevet ved Ørens mekaniske Værksted, Trondhjems Dokselskab og Nordenfjeldske Dampskibsselskabs Værft.

c. Haandværk og Industri.

Bestyrelsen for Trondhjems Haandværks- og Industriforening har afgivet følgende Udtalelse:

«Virksomheden inden de forskjellige Grene af Haandværk og Industri maa betegnes som jevnt fremadskridende i Femaaret 1891—1895. I Femaarets første Halvdel var der vistnok ikke meget Liv i flere Fag, saaledes var der særlig inden Murerfaget lidet at gjøre, ved Femaarets sidste Periode dog lysere Udsigter, da flere større, tildels offentlige Byggearbeider forberedtes og paabegyndtes. En stadig stigende Træbebyggelse gav Bygningshaandværkere inden denne Ramme adskilligt at bestille, og flere større Værksteder med tidsmæssige Maskiner etableredes for Forfærdigelse af Bygningsartikler. I Metalindustrien har den hele Tid hersket en livlig Virksomhed med uafladelig Udvidelse af Værkstederne. Særlig maa her nævnes Trondhjems mekaniske Værksted, som med stor Opofrelse af Kapital og med Forudseenhed og Omtanke har paabegyndt Anlægget af sit nye Etablissement paa Rosenborgfjæren. Ogsaa inden Textilindustrien har været jevn Fremgang med Forberedelse af tildels betydelige Udvidelser. Inden mange

Fag klages der vistnok over usund Konkurrence fra indførte daarlige udenlandske Varer, som særlig ved Handelsmænd kastes ind i Markedet, men der er ved dette at mærke, at en Omformning eller Forandring af Grændserne for Omsætningen inden Haandværksnæringerne fremdeles paagaar. Det er saaledes ikke bare Udlandet, vore Byhaandværkere har at konkurrere med. Landdistrikternes Befolkning optræder i stor Udstrækning som Forsynere af Byens Marked, saaledes f. Eks. i Møbelfabrikationen, med Skotøi og Sadelmagerarbeide, for ikke at tale om Bliktøi. Disse Virksomheder har i Femaaret været i stadig stærkere Vækst, naturligvis til Tryk for Byens egne Haandværkere. Den paagaaende Omformning gjør, at mange Haandværkere maa indrette sig paa en anden Maade end før, saaledes optræder en hel Del ved Siden af sin Stilling som Tilvirker af egne Arbeider tillige som Handelsmænd, Forsælgere af Andres Arbeider inden samme Branche. Dette kræves i mange Tilfælde med Nødvendighed for at kunne bestaa. Man kan f. Eks. i denne Forbindelse pege paa Læderindustrien, som i Femaaret inden Byen maa betegnes som stagnerende, for ikke at bruge et stærkere Udtryk. Den før florerende Saalelæderfabrikation har gaaet ned til en Ubetydelighed paa Grund af Konkurrence med det billige oversøiske Saalelæder. Ogsaa i denne Bedrift gjælder det desuden, at Landdistrikterne optræder som Konkurrenter ude i Distriktet med Anlæg af smaa Garverier, dog fordetmeste kun til Bygdebehov. Byens Garvere er selvsagt tvungent henviste til at være Forhandlere af det fremmede Produkt. Blandt de Haandværkere, hvis Produkter er Madvarer, som Bagere, Slagtere o. lign., har der i Femaaret været Fremgang og gode Tider. Deres Sammenslutning i Fagforeninger har utvivlsomt bidraget til Fremgang for dem. Ogsaa inden andre Fag er Fagforeninger stiftet som f. Eks. Malernes, Snedkernes, Skræddernes, Sadelmagernes. I et enkelt Fag, Skomageriet, har det trods flere Forsøg været umuligt at faa nogen Mesterforening istand. Dette begrundes i, at der vel neppe, ja bestemt ikke, findes noget andet Haandværksfag med saa mange saakaldte «Mestere» som netop Skomageriet. En Mængde af dem sidder høist med et Par Mand, mange med en, atter andre alene. Disse mange har ingen Interesse af nogen Sammenslutning, deres Uddannelse er høist mangelfuld, deres økonomiske Forfatning i Regelen daarlig, manges elendig. Deres Niveau er Arbeidernes i enhver Henseende. De faa større Virksomheder i dette Fag arbeider derfor selvstændig hver for sig uden nogen Forbindelse med Kollegerne. Fagforeningerne er komne istand, dels af Hensyn til at faa Enighed om Produkts- og Indkjøbspriser o. lign. Men hvad der især har givet Stødet til deres Tilsynekomst, er visselig den voksende Arbeidsbevægelse. Uden at Femaaret har frembudt egentlige Striker, har der dog jevnlig været fremsat Krav om Lønsforhøielser, Indskrænkning i Arbeidstid o. s. v. Dette, at der snart i det ene, snart i det andet Fag har opstaaet Kontroverser mellem Arbeidere og Arbeidsgiver, har naturlig ført disse sidste sammen og givet dem den faste Organisation. I Haandværkerforeningens Lokaler har de sine Møder, og Foreningen danner det naturlige Mellemled mellem dem og Administrationens Autoriteter.

Samtidig som Arbeiderne mere og mere har gjort Krav gjældende sigtende

til forbedret Betaling for deres Arbeide, kan det ikke siges, at deres Kvalifikationer i Femaaret er steget i Almindelighed beseet. Den Løshed, som har hersket i Lærlingeforholdet, har vedvarende vist skadelige Følger for saavel den manuelle som intellektuelle Dygtighed. Men Femaaret betegner da ogsaa for vor By en Begivenhed, som giver Haab om Bedring i disse Forhold, og som er hilset med Glæde og Haab af vor Haandværksstand, nemlig Loven om tvungne Svendeprøver. En lang Kamp har været ført om denne, og man har den Forvisning, at den vil virke saavel til Arbeidernes som til Arbeidsgivernes Gavn. Bestemmelsen vil drive de unge Arbeidere ogsaa til Aftenskolerne i en Grad som aldrig før og derved løfte dem intellektuelt. Det er med stort Haab, man ser det nye Femaar imøde, netop fordi Haandværksuddannelsen har faaet en lovfæstet, betryggende Fod at staa paa, en Platform, paa hvilken der med indvindendes Erfaring kan bygges videre.

Fortjenesten for Haandværksarbeidere har i Perioden været fra Kr. 12 til Kr. 20 pr. Uge. Gjennemsnitsfortjenesten kan antagelig sættes til Kr. 15. Her menes da udlærte Svende, saadan som man har havt dem. I denne Forbindelse er at mærke, at man fremdeles i næsten alle Fag saavidt muligt mere og mere gaar over til Styk- eller Akkordarbeide. Angaaende Haandværksstandens økonomiske Vilkaar, da tør man visselig velbegrundet udtale, at den gjennemgaaende er særdeles god. Vistnok oparbeides ikke store Kapitaler ved Haandværksdrift i Almindelighed, men hvor personlig Dygtighed og haandværksmæssig Indsigt er parret med Forretningsaand, der tilsikres Personen gode og trygge Vilkaar i vor By, der utvivlsomt mere og mere vil vokse sig frem til den Rang, den bør have i vort Land.»

Af Industrianlæg fandtes ved Udgangen af Aaret 1895 46, der beskjæftigede 1 513 Arbeidere.

Over Anlæggene og Antallet af de ved samme beskjæftigede Arbeidere hidsættes følgende Tabel:

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.
Teglværk	1	20
Gjørtleri	1	16
Jernstøberi	1	90
Jernvarefabrik	1	16
Blikvarefabrik	1	10
Mekanisk Værksted og Støberi	1	93
Mekaniske Værksteder forenede med Skibsbyggerier	2	493
Vognfabriker	2	34
Tørdok	1	64
Kemisk Fabrik	1	13
Overføres	12	849

Anlæggets Art.	Samlet Antal Anlæg.	Samlet Arbeidsstyrke.
Overført	12	849
Sæbefabriker	2	14
Gasværk	1	30
Uldspinderi	1	3
Uldspinderi og Farveri	1	20
Farverier	2	16
Baandfabrik	1	75
Rebslagerier	2	20
Seilmageri	1	3
Garveri	1	56
Dampsag og Høvleri	1	40
Trævarefabriker	2	56
Chokolade- og Sukkervarefabrik	1	13
Margarinsmørfabrik	1	26
Mineralvandfabriker	3	38
Ølbryggerier	2	99
Brændevinsbrænderi	1	25
Destillation	1	6
Gjærfabrik	1	5
Tobaksfabriker	2	21
Dampkjøkken	1	11
Kaabefabriker	2	30
Hattefabrik	1	4
Pelsvarefabrik	1	18
Skotøifabriker	2	35
Tilsammen	46	1 513

I Perioden er nedlagt 7 Industrianlæg, hvoriblandt specielt kan nævnes Ilens Mølle og Nidarø Væveri; de øvrige er af mindre Betydning. Af de i Perioden oprettede nye Anlæg kan nævnes en Gjærfabrik og et Gjørtleri.

Stedets største Industrianlæg, Trondhjems mekaniske Værksted, har i Perioden fortsat den tidligere paabegyndte Overflytning af Virksomheden til Værkstedets nye Tomt paa Rosenborgfjæren, hvor betydelige Byggearbeider er foretagne.

Som en Forføining, der antagelig vil faa stor Betydning for Udviklingen af Trondhjems Industri og Haandværk, anser Magistraten det af Kommunebestyrelsen den 21 November 1895 besluttede Kjøb af øvre og nedre Lerfos. Fossene repræsenterer henholdsvis 3 200 og 2 400 Brutto Hestekræfter, og det

er Hensigten fra Fossene (eller for det første fra øvre Lerfos alene) ved Kraftoverføring at skaffe elektrisk Drivkraft bl. a. til Brug saavel for Smaaindustrien som for større industrielle Bedrifter.

d. Arbeidsklassens

Vilkaar har i Femaaret været jevnt gode. Som Regel har der været tilstrækkelig Adgang til Arbeide; i flere af Aarene har der vistnok været nogen Arbeidsløshed midtvinters i nogle Arbeidsgrene, men af større Udstrækning har den ikke været, og den er, saavidt muligt, søgt afhjulpet ved Foranstaltninger fra Kommunens Ingeniørvæsen. Arbeidslønningerne har i det Hele taget været tilfredsstillende og havt stigende Tendens. Efter indhentede Opgaver for de forskjellige Fag kan den sædvanlige Dagløn i 1895 ansættes saaledes:

for Haandværkssvende	Kr. 2.50—Kr. 3.00
- Haandværksarbeidere, Bryggeriarbeidere, Telefonarbeidere m. fl.	- 2.00 — - 2.50
- Arbeidere ved mekaniske Værksteder	- 1.60 — - 3 20
- Tomtearbeidere	- 2.20
- almindelige Veiarbeidere	- 1.80
- kvindelige Arbeidere ved Spinderier, Kaabefabriker o. lign.	- 1.00 — - 1.30.

Aarslønnen for en almindelig Tjenestegut kan ansættes til Kr. 400 og for en almindelig Tjenestepige til Kr. 100, Værdien af Kost og Logi m. m. til Kr. 300 for en Tjenestegut og Kr. 250 for en Tjenestepige.

Arbeidets Gang har i Femaaret ikke været afbrudt af nogen større Strike.

II. Kommunen og den kommunale Forvaltning m. V.

Den for Kommunen vigtigste Begivenhed i Femaaret er den i Henhold til Lov af 27 Juni 1892 stedfundne Byudvidelse, hvorved fra 1 Januar 1893 henlagdes fra Strinden Herred til Trondhjem By et Areal af $2^2/_3$ km². med en Befolkning af 4 097 Mennesker efter Folketællingen 1 Januar 1891. Da denne Befolkning for den allerstørste Del henhørte til Arbeidsklassen og de i økonomisk Henseende daarligst stillede Lag af Samfundet, tilførte Byudvidelsen Trondhjems Kommune forholdsvis kun liden Forøgelse i Skatteevne, medens den derimod foranledigede en betydelig Stigning af Bykassens Udgifter, navnlig til Fattigvæsenet, Skolevæsenet og de under Ingeniørvæsenet sorterende offentlige Arbeider (Vandledning, Kloaker, Gader o. s. v.). Dette Forhold maa haves for Øie ved Bedømmelsen af flere af de nedenfor meddelte Opgaver, hvor Byudvidelsen vil gjøre sig gjældende ved et betydeligt Sprang i Talrækken.

a. Folkemængde og Sundhedstilstand.

Byens (hjemmehørende) Folkemængde udgjorde efter Folketællingen den 1 Januar 1891 ..... 25 065.
Efter samme Tælling udgjorde den hjemmehørende Befolkning i det ved Byudvidelsen indlemmede Distrikt ..... 4 097.

Altsaa tilsammen Befolkning 1 Januar 1891 29 162.

I Femaaret er ingen Folketælling afholdt. Derimod afholdtes en kommunal Folketælling pr. 1 Januar 1897, der som Resultat gav en hjemmehørende Befolkning af 33 033 (15 048 af Mandkjøn og 17 985 af Kvindekjøn); ligeledes afholdtes en kommunal Tælling pr. 1 Januar 1899, der viste en hjemmehørende Befolkning af 35 113. Befolkningen er altsaa i de to Aar 1897 og 1898 steget med ca. 2 000 Mennesker; gaar man ud fra, at der i Aaret 1896 har været en lignende Stigning, altsaa med 1 000 Mennesker — og større har Stigningen i dette Aar ialfald ikke været efter Magistratens Mening — skulde Byens Folkemængde ved Femaarsperiodens Udløb i 1895 altsaa have været 33 033 ÷ 1 000 eller ca. 32 000 Mennesker, og Forøgelsen i Femaaret saaledes være ca. 3 000.

Af nedenstaaende Tabel vil sees den i Femaaret over Trondhjem stedfundne Udvandring til Lande udenfor Europa, og hvormange af de Udvandrede var hjemmehørende i Trondhjem:

Aar.	Antal.	Heraf hjemmehørende i Trondhjem:			
		Mænd.	Kvinder.	Børn under 15 Aar.	Tilsammen.
1891	3 985	83	128	50	261
1892	5 374	90	113	33	236
1893	8 314	97	142	58	297
1894	1 581	27	64	31	122
1895	1 460	27	46	15	88
Tilsammen i Femaaret	20 714, hvoraf hjemmehørende i Trondhjem				1 004

Sundhedstilstanden var i Femaarsperioden i det Hele mindre god. Hvert Aar hjemsøgtes Byen om Vinteren af Influenza, der navnlig i 1892 og 1894 artede sig som meget udbredte Epidemier (resp. 2 000 og 1 330 Tilfælde). Hvad der imidlertid mest gav Perioden sit Præg var den store Udbredelse af Difteri, der især i 1893 var meget udbredt og meget ondartet (611 Tilfælde med 211 Dødsfald). De to Aar derfør var Tilfældenes Antal 183 i 1891 med 53 Dødsfald og 246 i 1892 med 74 Dødsfald. Endnu i 1894 optraadte 313 Tilfælde med 83 Dødsfald, men dermed ophørte ogsaa for denne Gang den egentlige epidemiske Udbredelse af Sygdommen. I 1895 var der blot 80 Tilfælde

med 8 Dødsfald. Af andre smitsomme Sygdomme var Nervefeber lidet udbredt. Kun i 1895 forekom et kortvarigt epidemisk Udbrud mod Aarets Udgang, idet der i December optraadte 34 Tilfælde i Løbet af gode 14 Dage. Ellers var der blot sporadiske Tilfælde. Skarlagensfeber forekom den hele Tid, om end ikke i særlig stor Udbredelse og i det Hele ret godartet. Det Aar, den opviste det største Antal baade af Sygdomstilfælde og Dødsfald, var 1895 med 292 Tilfælde og 11 Dødsfald. I Slutningen af 1892 og Begyndelsen af 1893 indtraf en ganske udbredt Mæslingeepidemi, ca. 1 000 Tilfælde. Syfilis og veneriske Saar viste hele Perioden igjennem stadig Stigning fra 74 Tilfælde i 1891 til 154 Tilfælde i 1895. Gonorrhoë derimod holdt sig mere paa samme Tal, varierede omkring 250 Tilfælde i Aaret. Mortaliteten for hele Perioden var i Gjennemsnit 21.8 p. m. Høiest var den i 1893, nemlig 25.1 p. m. begrundet i det store Antal Difteridødsfald. Bedst stod Aaret 1895 med 16.9 p. m.

Af tuberkuløse Sygdomme døde i Gjennemsnit 4.8 p. m. af Befolkningen hvert Aar og af Dødsfaldene var i Gjennemsnit 22 Pct. foraarsaget af disse Sygdomme.

Byens Udvidelse fra 1 Januar 1893 bragte ind i Byen en Befolkning paa antagelig henved 5 000 Mennesker, der boede under meget ugunstige hygieniske Forhold og i ikke ringe Grad bidrog til at forværre Sundhedsstatistiken. I 1893 f. Eks., da Byens Mortalitet i det Hele var 25.1 p. m., var den for de nyindlemmede Bydele regnet for sig ca. 28.8 p. m. Det skal iøvrigt bemærkes, at da der som ovenfor nævnt ikke var nogen Folketælling i Tiden fra 1 Januar 1891 til 1 Januar 1897, er Mortalitetsprocenten ikke absolut nøiagtig, men søgt korrigeret saavidt muligt efter Resultaterne af de to nævnte Tællinger.

Nogen særlig Forandring i Byens sanitære Forhold er i Perioden ikke indtraadt. At raade Bod paa de store sanitære Misligheder i de nyindlemmede Bydele har lagt Beslag paa en stor Del af det Arbeide og de Midler, der kunde disponeres. Af Hensyn til Byudvidelsen ansattes fra 1 Januar 1893 en ny (4de) By- og Fattiglæge og en 2den Assistent hos Sundhedskommissionen.

I 1893 blev der af Trondhjems Kommunebestyrelse og Søndre Trondhjems Amtsformandskab vedtaget en Overenskomst om Opførelse af et stort, for By og Amt fælles Sygehus, og Sagen blev derefter forberedt af en nedsat Komite, der bl. a. foretog Reiser i Udlandet for at studere tidsmæssige lignende Anlæg. Den endelige Ordning af Forholdet mellem Byen og Amtet, Byggeplanens Vedtagelse og Arbeidets Paabegyndelse tilhører imidlertid den følgende Femaarsperiode.

b. Kommunens Finantser og økonomiske Forhold.

Bykassebudgetterne for 1891—1895 viser følgende Totalsummer:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgift under Afdeling A, Kommunens almindelige Anliggender ..	490 672	519 230	561 537	574 884	645 000
Do. under Afdeling B, Folkeskolevæsenet	101 941	110 425	152 751	158 284	164 000
Do. under Afdeling C, Fattigvæsenet	129 283	131 183	147 583	152 183	156 933
Tilsammen Udgift	721 896	760 838	861 871	885 351	965 933
Indtægter (udenfor Byskat)	244 896	260 838	281 871	300 351	305 933
Altsaa at udligne som Byskat	477 000	500 000	580 000	585 000	660 000

Det udlignede Byskatbeløb er saaledes i Femaaret steget med henved 200 000 Kr.

Byskatten blev i hele Femaaret, som tidligere, udlignet med en Trediedel paa de faste Eiendomme og to Trediedele paa Formue og Indtægt.

Den samlede Skattetakst paa Byens skattepligtige faste Eiendomme udgjorde:

pr. 1 Januar 1891 ..... Kr. 32 855 000,
- - — 1892 ..... - 33 473 000,
- - — 1893 ..... - 36 758 000 (Byudvidelsen)
- - — 1894 ..... - 37 022 000,
- - — 1895 ..... - 37 507 000
og - 31 December 1895 ..... - 37 879 000.

Skattetakstsummen er saaledes i Femaaret steget med ca. 5 Millioner Kr., hvilken Stigning imidlertid for en væsentlig Del skyldes Byudvidelsen.

Byskatten af de faste Eiendomme udlignedes:

i 1891 med Kr. 4.84 pr. 1 000 Kr.s Takstsum,
- 1892 - - 4.98 - — - —
- 1893 - - 5.26 - — - —
- 1894 - - 5.27 - — - —
- 1895 - - 5.87 - — - —

Byskatten af Formue udlignedes, som tidligere, med Kr. 1.00 af hvert 1 000 Kr.s Formue i Aarene 1891—1894, men maatte i Aaret 1895 udlignes med Kr. 1.24 af 1 000 Kr.s Formue af Hensyn til Bestemmelsen i Skattelovens § 23 om Minimumsforholdet mellem Formuesskatten og Indtægtsskatten. Det kan allerede her nævnes, at Formuesskatten i 1896 besluttedes forhøiet til Kr. 1.60 af 1 000 Kr.s Formue.

Byskatten af Indtægt udlignedes:

i 1891	med	Kr.	8.06	af	Kr.	100	skatbar	Indtægt,
- 1892	-	-	7.36	-	-	—	-	—
- 1893	-	-	8.26	-	-	—	-	—
- 1894	-	-	8.12	-	-	—	-	—
- 1895	-	-	8.63	-	-	—	-	—

Nedenstaaende Uddrag af Ligningsprotokollerne viser den antagne og den skatbare Indtægt, den skatbare Formue samt Skatten af Indtægt og Skatten af Formue i hvert af Periodens fem Aar:

Aar.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Skatbar Formue.	Skat af Indtægt.	Skat af Formue.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	6 088 700	3 573 290	26 237 000	292 005.60	26 237.00
1892	6 703 400	4 040 420	31 650 500	301 875.53	31 650.50
1893	7 812 600	4 238 040	32 460 000	354 247.25	32 460.00
1894	8 156 100	4 348 920	32 595 000	357 357.53	32 595.00
1895	9 049 300	4 563 760	33 735 000	398 262.52	41 831.40

Som det vil sees, er i Femaaret den antagne Indtægt steget med ca. 3 Mill. Kr., den skatbare Indtægt med ca. 1 Mill. Kr. og den skatbare Formue med ca. $7^1/_2$ Mill. Kr.

Antallet af Skatteydere og deres Fordeling inden de forskjellige Indtægtsklasser vil sees af omstaaende Tabel:

(Se Tabellen næste Side.)

Skattebestemmelser. Foranlediget ved den nye Skattelov af 30 Mai 1891 besluttede Kommunestyret den 29 Oktober 1891 endel Forandringer i de gjældende Regler for Udligning af Byskatten paa Formue og Indtægt. Klassernes Antal fastsattes til 8 med skattefrit Indtægtsbeløb af 500 Kr. i 1ste Klasse og Stigning med 100 Kr. for hver Klasse, saaledes at det skattefrie Indtægtsbeløb i 8de Klasse bliver 1 200 Kr. Af Skattebeløb paa mindst 200 Kr. aarlig besluttedes opkrævet 5 Pct. aarlig Rente for hver fulde Maaned, hvormed Forfaldstid oversiddes.

I 1895 besluttede Kommunestyret, at ogsaa Eiendomsskatten, der tidligere maatte erlægges i én Indbetaling, skulde erlægges i 2 Terminer ligesom Skatten paa Formue og Indtægt.

Hundeafgiften besluttedes i 1892 fra 1 Januar 1893 forhøiet fra 18 Kr. til Lovens Maximum 24 Kr. for Byen og fra 5 Kr. til 8 Kr. for Bymarken. I 1893 blev dog Hundeafgiften for Bymarkens Vedkommende atter nedsat til 5 Kr. fra 1 Januar 1894.

Opgave

over Antallet af Skatydere i Trondhjem inden de forskjellige Indtægtsklasser i Femaaret 1891—1895:

Aar.	Samlet Antal Skatydere.	Indtægtsbeløb under 800 Kr.		Indtægtsbeløb fra Kr. 800—1000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1000—1200.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1200—1500.		Indtægtsbeløb fra Kr. 1500—2000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 2000—4000.		Indtægtsbeløb fra Kr. 4000—6000.		Indtægtsbeløb paa og over 6000 Kr.	
		Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.	Antal Skatydere.	Pct. af det samlede Antal Skatydere.
1891	2 541	523	20.58	311	12.24	251	9.88	354	13.93	239	9.41	495	19.48	167	6.57	201	7.91
1892	2 853	575	20.15	479	16.79	269	9.43	394	13.81	256	8.97	503	17.63	172	6.03	205	7.19
1893	3 970	953	24.01	918	23.12	403	10.15	435	10.96	290	7.30	567	14.28	197	4.96	207	5.21
1894	4 173	927	22.21	1 031	24.71	427	10.23	475	11.38	307	7.36	603	14.45	192	4.60	211	5.06
1895	4 809	989	20.57	1 296	26.95	539	11.21	574	11.93	322	6.70	663	13.79	208	4.33	218	4.53

Kommunens Gjæld. I Henhold til Kommunestyrets Beslutning af 21 November 1895 og kgl. Res. af 21 Decbr. s. A. blev i December Maaned 1895 afsluttet Kontrakt med Kjøbenhavns Handelsbank, Kjøbenhavn, og Handelsbanken i Trondhjem om et nyt 3½ Pct.s Kommunelaan paa Kr. 1 800 000 nominelt, der skal amortiseres i Løbet af 40 Aar med stigende Afdrag og kan opsiges efter 10 Aars Forløb. Laanets Amortisation kan ske ved opkjøbte Obligationer, naar Kursen er under Pari. De ved Laanet tilveiebragte Midler skulde dels anvendes til Konvertering af ældre Gjæld (Kr. 545 000), dels til Bestridelse af Udgifterne ved forskjellige større Foretagender, saasom Opførelse af nye Bygninger for den tekniske Læreanstalt, ny Folkeskole paa Bispehaugen og nyt Sygehus, Betaling af Kjøbesummen for Lerfossene, Kr. 135 000, og af Byens Bidrag til Jernbaneanlægget Hell—Sunde Kr. 150 000, o. s. v.

Naar man bortser fra dette Laan, hvoraf Intet endnu var inddraget inden Udløbet af 1895, udgjorde Kommunens Gjæld ved Udgangen af nævnte Aar:

1.	5 Pct.s Laanet af 1861 hos Trondhjems Sparebank, oprindelig stort 400 000 Kr., der amortiseres med stigende Afdrag, hvoraf det sidste forfalder 30 Juni 1902; Rest	Kr. 136 800
2.	4½ Pct.s Laanet af 1873 hos Trondhjems Sparebank, oprindelig stort 520 000 Kr., der amortiseres med stigende Afdrag, hvoraf det sidste forfalder 31 December 1914; Rest	- 356 000
3.	5 Pct.s Laanet af 1877, oprindelig stort 2 Millioner Kr., der amortiseres med stigende Afdrag, hvoraf det sidste forfalder 1 Januar 1918; Rest	- 1 572 000
4.	4½ Pct.s Pantelaanet af 1887 hos Thomas Angells Stiftelser	- 325 000
5.	Midlertidigt Laan hos Trondhjems Sparebank	- 150 000
6.	Do. hos Trondhjems Havnekasse	- 50 000
7.	Et ældre Paantelaan, paahvilende den af Kommunen til Kirkegaard og Sygehustomt indkjøbte Eiendom «Tilfredshed»	- 20 000
	Tilsammen	Kr. 2 609 800

De under No. 4, 5, 6 og 7 opførte Laan, tilsammen Kr. 545 000, indfriedes ved Hjælp af Kommunelaanet af 1895, der altsaa i Virkeligheden forøgede Kommunens Gjæld med Kr. 1 255 000.

Kommunens vigtigste indtægtsgivende Aktiver er:

Gasværket, af hvis Overskud der i Femaarsperioden aarlig er taget til Indtægt for Bykassens ordinære Budget	Kr. 25 000	Kr. 30 000
Vandværket, der ved Udgangen af 1895 gav en aarlig Nettoindtægt i Vandafgifter af ca.		- 26 000
Grunde og Jordeiendomme, hvoraf i 1895 svaredes aarlig Afgift:		
a. Grunde i Ilen og den gamle By, aarlig Afgift ca.	Kr. 2 900	
b. Grunde i Ilsviken, aarlig Afgift ca.	- 5 700	
c. Bortfæstede Parceller og Arvefæstesteder i Bymarken, aarlig Afgift ca.	- 3 800	
		- 12 400
Overføres		Kr. 68 400

Overført		Kr. 68 400

Værdien af de under a og b nævnte Grunde maa anslaaes betydelig høiere end det kapitaliserede Afgiftsbeløb, da Afgifterne for en stor Del er fastsatte for længere Tid tilbage og nu efterhaanden forhøies ved indtrædende Fæsteledighed.

Kommunens Aktier i Merakerbanen, 1 200 000 Kr., der i Driftsaaret 1894—95 gav 1.3 Pct. Udbytte	Kr. 15 600	
Do. i Trondhjem—Størenbanen, 200 000 Kr., der i Driftsaaret 1894—95 gav 0.7 Pct. Udbytte	- 1 400	
		- 17 000
Disse fire Poster gav saaledes i 1895 en aarlig Nettoindtægt af ca.		Kr. 85 400

De Kommunen tilhørende Bygninger var i 1895 brandtaxerede saaledes:

a. Bygninger, der udelukkende anvendes til kommunale Øiemed, eller som Kommunen ifølge Lov er forpligtet til at have:

Raadhuset	Kr.	75 550
Ilens Kirke	-	162 200
Folkeskolebygningerne tilsammen	-	396 600
Det kommunale Sygehus	-	97 600
Difteritlazarettet	-	53 400
Distriktsfængslet	-	52 100
Sprøitehuse, Ligkapeller m. V.	-	55 140
Tilsammen Brandtaxt for disse Bygninger	Kr.	892 590

b. Andre Kommunen tilhørende Bygninger:

Hornemannsgaarden	Kr. 97 400	
Dessengaarden	- 66 860	
Eidemgaarden og Anziøngaarden	- 27 440	
Dronningens Gade No. 29	- 28 530	
Dampkjøkkenet	- 58 900	
Bygningerne paa Eiendommen «Tilfredshed»	- 34 150	
Do. paa Eiendommen «Sommersæter»	- 18 300	
		- 331 580
Tilsammen		Kr. 1 224 170

c. Brand-, Ingeniør- og Bygningsvæsen.

Brandvæsenet har i Perioden modtaget en betydelig Udvidelse, dels foranlediget ved Byudvidelsen fra 1 Januar 1893 og dels iværksat for at opnaa en Forhøielse af den Byen i 1871 bevilgede Nedsættelse i Brandkontingenten (30 Procent). Disse i Henhold til Kommunestyrets Beslutning af 21 September 1893 trufne Forføininger er i det Væsentlige følgende: Sødampsprøiten er givet fast Betjening, nemlig 1 fast Fører og 3 faste Mandskaber (2 Maskinister og 1 Fyrbøder), der samtlige er færdige til Udrykning sammen med de øvrige faste Mandskaber. En Bibrandstation er oprettet i Ilen med 3 Mand Vagt og 1 Hest,

disponible til enhver Tid for Udrykning med en Slangevogn. Oprettelsen af denne Station nødvendiggjorde Brandkorpsets Forøgelse med 6 faste Brandmandskaber. Endvidere er der ansat en Underbrandmester og en Telegrafist. Samtlige Brandkummer er forsynede med faste Standrør paa Ventilen, forat Brandfolkene under Ildebrand kan undgaa at stige ned i Kummen for at paasætte Brandstænder. En Landdampsprøite er anskaffet, og i de østligste nyindlemmede Bydele, hvor Vandledningsnettet endnu ikke er naaet hen, er der til Fødning af Sprøiten anlagt 2 Brandreservoirer (Vandbrønde), hvert med et Kubikindhold af ca. 65 m^3.

Efterat disse Forføininger var gjennemførte, blev der ved kgl. Res. af 21 April 1894 tilstaaet Byen følgende Nedsættelser i Brandkontingenten, regnet fra 1 Januar 1894:

1) den ældre By 35 Pct. (tidligere 30 Pct.) og
2) de ved Loven af 1892 indlemmede nye Bydele dels 30 Pct. (Sindsaker), dels 25 Pct. (Lademoen).

Fra Byens Side var der ansøgt om en Nedsættelse af mindst 40 Pct. for den ældre By og forholdsvis for de nye Bydele.

Det faste Brandkorps' Personale, der indtil Udgangen af 1893 bestod af 1 Brandmester, 1 Maskinist og 30 Mandskaber, tællede efter den ovenfor angivne Forøgelse fra 1 Januar 1894: 2 Brandmestere, 2 Maskinister, 1 Telegrafist og 38 Mandskaber, tilsammen 43 Mand.

Mandskabernes Vilkaar blev forbedrede i 1891 og 1892; specielt anføres, at samtlige Mandskaber i 1891 blev tilstaaet Uniformsgodtgjørelse à 90 Kr. aarlig.

Antallet af Brandkorpsets Heste var ved Begyndelsen af 1891: 6 og ved Udgangen af 1895: 9.

Af Brandsignalapparater var der i 1891: 26 (hvoraf 3 tilhørte Private). I Femaaret blev Telegrafnettet udvidet med 7 Signalskabe, og det samlede Antal Skabe var saaledes ved Udgangen af 1895: 33.

Brandvæsenet blev i Femaaret alarmeret 74 Gange, hvoraf 19 for Pibeild. Kun 19 Ildsvaader har været af den Beskaffenhed, at en eller flere Straaler fra Vandledningen maatte benyttes; i 12 Tilfælde har kun Anvendelse af Haandsprøite o. lign. været nødvendig, og i 24 Tilfælde har Brandvæsenet været alarmeret uden at have assisteret ved Slukningsarbeide.

Byens Feiervæsen har ikke undergaaet nogen Forandring i Femaaret; det bestyres saaledes fremdeles af 2 Feierinspektører og 4 Feiermestere.

Vandværket. Vandledningens samlede Rørlængde var:

ved Slutningen af 1890: 26 774 m. med 209 Brandkummer,
- — - 1895: 33 355 - - 268 — og 165 Stoppeventiler.

I 1895 paabegyndtes Ombytning af samtlige Byens 2 Toms Ledninger med 4 Toms. Denne Foranstaltning, der er beregnet til et Kostende af 24 000 Kr., fuldføres i Løbet af næste Periode.

For at sikre Byens Vandforsyning mod Forurensning blev i 1895 indkjøbt ca. 75 Dekar Grund omkring Byens nuværende Indtagsdam, Theisendammen, for deraf at danne et Isoleringsbelte omkring Dammen, hvorhos betryggende Afledningsgrøfter indrettedes for Bortledning af det fra Markerne bagenfor Isoleringsbeltet tilstrømmende Vand. Grunderhvervelsen og de øvrige Forføininger kostede ca. 11 000 Kr.

Efter længere Forhandlinger blev der i 1892 afsluttet en Overenskomst mellem Kommunen og Trondhjems Realskole i Anledning af Spørgsmaalet om Vandværkets Rettigheder ligeoverfor Skolens Eiendom Møllehaugen, over hvis Grund Hovedledningen fra Indtagsdammen er lagt. Mod en Erstatning af 4 000 Kr. forpligtede Skolen sig til at lade den Strækning, hvorunder Vandledningens 2 Grene gaar, fri for Bebyggelse i en Bredde af 8 Alen paa begge Sider.

I 1895 paabegyndtes Anlæg af 6 Toms Ledning langs Elvekaierne og til ydre Bassin, forat Kommunen kunde overtage Levering af Vand til Dampskibene direkte fra Vandledningen, istedetfor at Vandforsyningen tidligere har foregaaet fra Vandbaad.

Kloaknettet. Ved Udgangen af 1890 udgjorde den samlede Længde af Byens Kloakledninger ..... 19 128 løb. m.
I Femaaret er lagt Kloakledninger af samlet Længde .... 5 265 - -

Den samlede Længde af Kloakledninger ved Udgangen af 1895 var altsaa ..... 24 393 løb. m.

hvoraf var:

6 Toms Ledninger	.....	690 løb. m.	
9 — —	.....	13 913 - -	
12 — —	.....	8 445 - -	
15 — —	.....	800 - -	
18 — —	.....	134 - -	
24 — —	.....	341 - -	
27 — —	.....	70 - -	
			= 24 393 løb. m.

Veivæsenet. Ved Udgangen af 1895 havde Byen:

	Gadernes Længde i m.	Areal i m².
Brolagte Gader og Pladse	15 428	106 852
Makadamiserede Gader.....	5 530	23 000
Andre Gader, hvis Veidække vedligeholdes med Puksten.....	14 650	69 480
Sum	35 608	199 332
Asfalterede Fortouge	738	2 857
Fortouge med 1 eller 2 Hellerader	21 470	-
Grustrottoirer	28 990	-

Den 21 Mai 1894 emanerede Lov angaaende Forpligtelse for Bygningseiere i Trondhjem med Hensyn til Oparbeidelse af Gader m. m. (jfr. den tilsvarende Lov for Kristiania af 3 April 1880).

Bygningsvæsenet. Et af en nedsat kommunal Komite udarbeidet Udkast til ny Lov angaaende Bygningsvæsenet i Trondhjem i 104 §§ blev behandlet af Kommunestyret i Møder den 1ste, 5te, 8de og 22de September 1892 og det vedtagne Forslag indsendt til Departementet for de offentlige Arbeider med Andragende om, at der for Storthinget maatte blive bevirket fremsat kgl. Proposition til ny Bygningslov for Trondhjem overensstemmende med det vedtagne Udkast. I Skrivelse af 17 November 1894 meddelte imidlertid Departementet, at det havde anseet det hensigtsmæssigt og ønskeligt at kunne udsætte Behandlingen af Udkastet, indtil Spørgsmaalet om Istandbringelse af en ny almindelig Bygningslov for Landets Byer udenfor Kristiania, Bergen og Trondhjem havde fundet sin Afgjørelse, forat man kunde bringe i Forslag ogsaa for de nævnte 3 Byer, for hvilke denne Lov ikke var tænkt gjort gjældende, de principielle Bestemmelser, som man maatte finde det ønskeligt at faa indført som gjældende for Landets samtlige Byer. Departementet antog derfor, at Behandlingen af Spørgsmaalet om egen Bygningslov for Trondhjem fremdeles indtil videre burde udstaa.

Paa Foranledning af Departementet for de offentlige Arbeider blev der i 1895 med Hjemmel af den almindelige Bygningslov af 19 Mai 1860 § 5 besluttet en Vedtægt om, at krumme (hule) Tagsten ikke maa benyttes til Tagtækning i Trondhjem.

Byggevirksomheden har været i Fremgang i Femaaret, men nogen rigtig Fart i Virksomheden kom der først i den paafølgende Periode. Antallet af anmeldte Bygningsarbeider har været:

i 1891	82,	hvoraf	38	Nybygninger,
- 1892	92,	—	25	—
- 1893	105,	—	38	—
- 1894	107,	—	36	—
- 1895	132,	—	52	—

Bygningsarbeidernes Art og Areal i m² vil sees af omstaaende Tabel:

Bygningsarbeidets Art.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	m².	m².	m².	m².	m².
Vaaningshuse paa 1 Etage.....	-	39.40	60.80	43.07	135.00
— - 2 Etager	3 459.39	599.80	2 125.32	2 496.98	987.92
— - 3 —	164.90	-	-	88.12	200.00
Antal Kjøkkener i disse Huse	165	42	78	85	40
Paabygning og Indredning af ældre Bygninger til Vaaningsrum	536.40	780.20	935.10	359.88	695.47
Udhuse.....	910.04	406.70	626.00	739.37	737.53
Pakhuse, Fabrikbygninger og deslige paa 1 Etage	992.60	242.00	79.00	591.49	1 590.90
Do. Do. - 2 Etager	265.80	36	756.70	237.54	523.58
Do. Do. - 3 —	-	100.00	-	37.30	-
Do. Do. - 4 —	-	-	-	-	85.40
Offentlige Bygninger, Skoler m. m....	116.50	346.50	240.00	228.26	-
Aabne og lukkede Skur	454.30	450.10	1 790.30	532.49	891.60

Antallet af de i Brandforsikringsindretningen forsikrede Bygninger i Trondhjem, disses Forsikringssum m. V. vil sees af følgende Tabel:

		Antal Eiendomme.	Forsikrings-sum.	Kontingent.	Brandskade.
			Kr.	Kr.	Kr.
1891.	Kjøbstad-Afdelingen	1 996	32 344 900	113 973.66	2 075
	Land-Afdelingen	63	836 550	914.49	-
	Tilsammen	2 059	33 181 450	114 888.15	2 075
1892.	Kjøbstad-Afdelingen	2 018	33 381 630	118 936.82	800
	Land-Afdelingen	63	854 830	924.64	-
	Tilsammen	2 081	34 236 460	119 861.46	800
1893.	Kjøbstad-Afdelingen	2 285	36 196 200	126 639.47	27 870
	Land-Afdelingen	147	1 580 340	1 787.27	-
	Tilsammen	2 432	37 776 540	128 426.74	27 870
1894.	Kjøbstad-Afdelingen	2 330	37 027 980	123 486.59	13 768
	Land-Afdelingen	129	1 520 330	1 657.55	-
	Tilsammen	2 459	38 548 310	125 144.14	13 768
1895.	Kjøbstad-Afdelingen	2 348	37 623 940	125 490.04	53 451
	Land-Afdelingen	132	1 536 760	1 585.26	-
	Tilsammen	2 480	39 160 700	127 075.30	53 451

d. Undervisningsvæsenet.

Folkeskolerne. Antallet af samtlige undervisningsberettigede Børn i Trondhjem var i Femaarsperioden:

Aar.	Gutter.	Piger.	Tilsammen.
1891	2 058	1 932	3 990
1892	2 001	1 963	3 964
1893	2 158	2 122	4 280
1894	2 108	2 094	4 202
1895	2 415	2 459	4 874

Heraf undervistes i Folkeskolen:

Aar.	Gutter.	Piger.	Tilsammen.
1891	1 313	1 320	2 633
1892	1 297	1 275	2 572
1893	1 597	1 639	3 236 (Byudvidelsen.)
1894	1 652	1 720	3 372
1895	1 719	1 814	3 533

Barneantallet ved Folkeskolen er altsaa i Femaaret steget med 900 Børn. Af samtlige skolepligtige Børn undervistes ved Folkeskolen i 1891 ca. 70.5 Pct. og i 1895 ca. 76 Pct.

Lærerpersonalet bestod ved Udgangen af 1890 af 5 Overlærere, 22 Lærere, 3 Timelærere og 39 Lærerinder, tilsammen 69, og ved Udgangen af 1895 af 5 Overlærere, 26 Lærere, 4 Timelærere og 51 Lærerinder, tilsammen 86.

Klasseantallet var i 1891: 79 og i 1895: 101.

Skolesøgningen har været tilfredsstillende og Forsømmelserne uden gyldig Grund i jevn Nedgang. Forsømmelsesprocenten i det Hele var i 1891: 9.63 og i 1895: 8.26, deraf Forsømmelser paa Grund af Sygdom henholdsvis 5.79 Pct. og 5.22 Pct. og Forsømmelser uden gyldig Grund henholdsvis 1.39 Pct. og 0.61 Pct.

Folkeskolen har i Femaaret benyttet de samme Skolebygninger som tidligere, nemlig: Kalvskindets Skole, taget i Brug Høsten 1887; Ilens Skole, taget i Brug Høsten 1877, samt Waisenhusskolen, Baklandets Pigeskole, Baklandets Gutteskole, Lademoens og Trolla Skoler, der samtlige er ældre Bygninger. Waisenhusskolen eies af Waisenhusstiftelsen, der ogsaa bekoster Skolens Renholdelse, Opildning og Belysning, ligesom den har anskaffet det Undervisningsmateriel, som benyttes ved denne Skole; de øvrige Bygninger eies af Kommunen.

Tomt for en ny stor Skole for de østlige Bydele blev indkjøbt paa Bispehaugen af Bakke Gaards Grund og senere udvidet ved Kjøb af et østenfor Tomten liggende Grundstykke af Rosenborg. Byggeplanens videre Forberedelse og Udførelse falder i næste Periode; den nye Skole toges i Brug Høsten 1898.

Efter Andragende fra Skolestyret bevilgede Brændevinssamlaget i 1892 Kr. 1 400 til Oprettelse af et Skolekjøkken ved Ilens Skole. Skolekjøkkenet har været i Virksomhed siden Høsten 1892, idet Udgifterne ved Driften har været bestridte af Kommunen. Undervisningen er frivillig. Kjøkkenet har den hele Tid havt 36 Elever fra 7de-Klasserne (tildels ogsaa fra 6te-Klasserne) i Ilens og Kalvskindets Skoler.

Folkeskolen har 3 «Arbeidsskoler» (Skomagerskoler), nemlig 1 ved Baklandets Gutteskole, 1 ved Waisenhusskolen og 1 ved Ilens Skole, den sidstnævnte oprettet i 1895. Skolerne holdes i Gang i Maanederne September til Midten af Juni.

Elevantallet har gjennemsnitlig været:

ved Baklandets Skole	36	Børn	i 2	Partier,
- Waisenhusskolen	36	—	- 2	—
- Ilens Skole	60	—	- 3	—

Undervisningen er frivillig; Skolesøgningen særdeles god. Arbeidstiden er fra Kl. 4—6 eller 6—8 Eftm.

Materialier indkjøbes paa Skolens Regning; Eleverne faar kjøbe paa Skolen Skind og Læder til sit Arbeide. De yngre sysselsættes udelukkende med Lapning, de ældre forfærdiger ogsaa nye Sko.

Udgifterne til Folkeskolen udgjorde efter Regnskaberne:

i 1891	Kr.	101 270
- 1892	-	119 447
- 1893	-	153 794
- 1894	-	163 863
- 1895	-	165 827

Udgiftssummens stærke Stigning i 1893 hidrører foruden fra Byudvidelsen derfra, at der i dette Aar for første Gang beregnedes Husleie af Kommunens Skolebygninger til Indtægt og Udgift i Budgettet og Regnskab. Husleien er i Regnskabet for 1893 opført med ca. Kr. 24 900, for 1894 med ca. Kr. 25 400 og for 1895 med Kr. 24 500.

Bykassens Tilskud til Folkeskolevæsenet udgjorde efter Regnskaberne:

i 1891	Kr.	90 019
- 1892	-	112 399
- 1893	-	133 193
- 1894	-	141 910
- 1895	-	141 291

Folkeskolens Bygninger var ved Udgangen af 1895 brandforsikrede for Kr. 396 600. Inventariet for Kr. 39 600.

I sin Beretning om Trondhjems Folkeskolevæsen i Femaaret 1891—1895 udtaler Skoleinspektøren bl. a.:

«Trondhjems Folkeskolevæsen tør formentlig, saavel naar hensees til de ikke ubetydelige Opofrelser, Kommunen bringer for denne Del af sin Forvaltning, og som finder sit Udtryk i gode Skolebygninger og disses Udstyr, en temmelig rig Samling Skolemateriel, forholdsvis gode Lærerlønninger o. s. v., som naar hensees til de ved Undervisningen og Skolens opdragende Gjerning overhovedet vundne Resultater, siges at staa paa Høide med hvad der i denne Retning er ydet af de øvrige bedre stillede Bykommuner og deres Skoler i vort Land.

Bemærkes bør dog, at Trondhjems Folkeskoler forsaavidt har virket under ugunstige Vilkaar, som Byens østlige Dele har maattet savne tilstrækkelige og tidsmæssige Lokaler. Og saameget mere har denne Mangel været følelig, som disse Bydele netop er de, i hvilke Befolkningsforøgelsen og dermed Barnetallets Vækst har været stærkest. Byudvidelsen, der for Skolevæsenets Vedkommende bragte sine Virkninger med sig fra Begyndelsen af Skoleaaret 1893—94, tilførte nemlig Folkeskolerne ca. 600 Børn, hvoraf Størstedelen faldt paa de østlige Distrikter, hvortil kommer, at Befolkningsbevægelsen overhovedet er gaaet i denne Retning.

— —

Den af alle Skolens Vedkommende med Længsel imødeseede Forandring til det bedre af disse ugunstige Forhold vil nu imidlertid indtræde, naar den nye Skole (Bispehaugens) formentlig allerede fra Begyndelsen af Skoleaaret 1898—99 kan tages i Brug.»

Kathedralskolen. Efterat der i en Aarrække var ført resultatløse Forhandlinger mellem Kirkedepartementet og Kommunen angaaende Dækkelse af den aarlig tilbagevendende Underbalance i Skolens Budget, som for Aarene 1887—89 foreløbig blev dækket ved rentefrie Laan af Statskassen paa tilsammen Kr. 18 000, besluttede Storthinget i 1890, at Underskudet skulde dækkes af den kontante Beholdning, d. v. s. af Skolens Formue. For at forebygge, at Skolens Kapitalformue paa denne Maade skulde forbruges, vedtog Kommunestyret den 22 Januar og 12 Februar 1891, at Kommunen ved Siden af den i 1885 overtagne Forpligtelse til at bære de med Vedligeholdelsen af Skolens Bygninger og Inventar forbundne Udgifter skulde udrede til Skolen et aarligt Beløb, stort Kr. 6 000 fra Begyndelsen af Skoleaaret 1891—92 at regne, paa Betingelse af at Staten udredede de øvrige Udgifter til Skolens Middelskole og to Gymnasier, forsaavidt disse ikke dækkedes af Skolepenge og af Renter af Skolens Formue. Denne Ordning blev tiltraadt af Statsmyndighederne, og Fordeling af Udgifterne fandt i Resten af Femaaret Sted overensstemmende hermed.

Disciplenes Antal var i Femaaret:

ved	Udgangen	af	Skoleaaret	1890—91	206,
-	—	-	—	1891—92	190,
-	—	-	—	1892—93	173,
-	—	-	—	1893—94	195,
-	—	-	—	1894—95	207.

Efter Regnskaberne har Skolens Udgifter i Femaaret — bortseet fra tilbagebetalte Laan af Kapitalfondet og Afdrag paa Laanet af Statskassen — andraget til Kr. 56 000 à Kr. 58 000 aarlig.

Skolens Kapitalfond udgjorde ved Udgangen af Skoleaaret 1894—95 Kr. 231 054.

Trondhjems borgerlige Realskole. Denne Skole har intet Tilskud af Kommunen (ligesaa lidt som af Staten), men medtages her som en til Byens Vel virkende offentlig Stiftelse (Legatskole).

Efter Andragende fra Skolens Direktion blev der ved kgl. Res. af 9 Februar 1891 meddelt naadigst Samtykke til, at den Skolen tilhørende Forlagsret til «Trondhjems Adresseavis» afhændedes til et Interessentskab for Kr. 125 000. Bladets Privilegium (fra Slutningen af forrige Aarhundrede) var allerede i Midten af Syttiaarene indløst af Stat og Kommune i Forening for en Sum af 40 000 Kr.

Disciplenes Antal var i Femaaret:

i	September	1891	458	(Gutter	og	Piger	tilsammen),
-	—	1892	480	(—	-	—	—),
-	—	1893	486	(—	-	—	—),
-	—	1894	493	(—	-	—	—),
-	—	1895	494	(—	-	—	—).

Indmeldelserne oversteg hvert Aar langt det Antal, som kunde optages.

Skolens Udgiftsbudget har i Femaaret dreiet sig omkring Kr. 40 000 aarlig.

I 1895 indledede Direktionen de forberedende Skridt til Fremme af en for Skolen særdeles vigtig Sag, nemlig at skaffe Skolen nye og tidsmæssige Lokaler. Planlæggelsen og Gjennemførelsen af Byggesagen tilhører imidlertid den følgende Periode. De nye Bygninger skal efter Beregningen være færdige ved Udgangen af 1899.

Da det forestaaende meget betydelige Byggeforetagende kunde forudsees at ville forbruge en væsentlig Del af Skolens Kapital og dermed formindske Skolens Evne til at tilstaa Fripladse i samme Udstrækning som før, bevilgede Brændevinssamlaget efter Ansøgning af Skolens Direktion i 1894 Kr. 10 000 og 1895 ligeledes Kr. 10 000, af hvilke Kr. 20 000 er dannet »Trondhjems Brændevinssamlags Legat til Fripladse for trængende Elever ved Trondhjems borgerlige Realskole».

Trondhjems tekniske Læreanstalt. Den af Stortinget i 1890 vedtagne nye Plan for Læreanstalten med fireaarigt Kursus blev allerede

fra Læseaaret 1890—91 sat i Værk for 1ste og 2det Aarskursus, og fra Begyndelsen af Læseaaret 1891—92 opsattes baade 3die og 4de Aarskursus efter den nye Plan. Fra Læseaaret 1893—94 var Læreanstalten i fuld Virksomhed efter den nye Plan, idet der da undervistes for 4de Aarskursus's samtlige 4 Fagafdelinger: for Arkitektur, Ingeniørvæsen, Maskinvæsen og Kemi. Læreanstaltens Udvidelse i Henhold til den nye Plan nødvendiggjorde en Udvidelse af Skolelokalerne, og som midlertidig Udvei leiedes i Nabogaarden, Trondhjems Haandværks- og Industriforenings Gaard, 4 større Værelser med samlet Gulvareal ca. 200 m², der indrettedes for Læreanstaltens Behov og blev tagne i Brug i 1891. Trangen til større og bedre Lokaler gjorde sig imidlertid stærkere og stærkere gjældende, og Planen om Nybygning, der i lang Tid havde hvilet i Paavente af Høiskolespørgsmaalets Afgjørelse, modnedes mere og mere. I 1892 erhvervede Kommunen (Gasværket) for en Kjøbesum af Kr. 90 000 de ligeoverfor Domkirken beliggende Eiendomme, Matr.-No. 1 Munkegaden og Matr.-No. 6 Bispegaden («Rollgaarden» og «Collingaarden»), og mageskiftede uden Mellemlag disse Eiendomme af samlet Areal ca. 5 500 m² med den af Læreanstalten i 1872 for Kr. 13 200 erhvervede Byggetomt paa Kalvskindet. Paa den nye Tomt besluttedes i 1895 af Kommunestyret opført nye Bygninger for Læreanstalten efter Tegninger af Arkitekt Solberg og til samlet Kostende Kr. 421 000.

Af Byggesummen har Kommunen bevilget	Kr. 277 000
Læreanstaltens Byggefond, der hidrører fra det i Henhold til kgl. Res. af 4 Juli 1870 ydede Bidrag af Thomas Angells Stiftelsers Midler, udgjorde i 1895 ca.	- 84 000
Af Trondhjems Brændevinssamlag er bevilget til særskilt Laboratoriebygning	- 60 000
Tilsammen	Kr. 421 000.

Grundstenen for de nye Bygninger nedlagdes 1 Juli 1895 af Chefen for Departementet for de offentlige Arbeider, under hvilket Departement det tekniske Undervisningsvæsen paa den Tid var henlagt. Nedlæggelsen af Grundstenen, der foregik under stor Høitidelighed, indgik som et Led i de Festligheder, der foranstaltedes for at høitideligholde Læreanstaltens 25 Aars Jubilæum.

Antallet af Læreanstaltens Elever

var i Oktober 1891	114,
- - — 1892	132,
- - — 1893	142,
- - — 1894	160,
- - — 1895	158.

I alle Aarene var der baade til 1ste og 2det Aarskursus anmeldt til Optagelse mange flere Elever, end der havdes Plads for.

Læreanstaltens Udgifter har efter Regnskaberne udgjort:

i 1890—91	ca. Kr.	52 000
- 1891—92	- -	70 000
- 1892—93	- -	74 000
- 1893—94	- -	75 000
- 1894—95	- -	82 000

De af Staten, Kommunen og Thomas Angells Stiftelser ydede Bidrag til Læreanstalten har i Femaaret udgjort:

	1890—91.	1891—92.	1892—93.	1893—94.	1894—95.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Staten	20 250	28 000	28 566	28 660	37 473
Kommunen	13 310	22 120	23 680	24 680	24 680
Ths. Angells Stiftelser	8 120	7 560	7 000	6 440	5 880

Trondhjems tekniske Aftenskole, hvis Formaal efter Planen er «at meddele de for Haandværk og lignende Industri nødvendige Kundskaber og Færdigheder», har i Femaaret under stærk Søgning fortsat sin Virksomhed efter Planen af 1888.

Skolens Elevantal i Femaaret var:

i 1890—91	126,	hvoraf	48	faste	og	78	hospiterende,
- 1891—92	120,	—	63	—	-	57	—
- 1892—93	143,	—	71	—	-	72	—
- 1893—94	152,	—	84	—	-	68	—
- 1894—95	141,	—	70	—	-	71	—

Aftenskolens Udgifter har efter Regnskaberne udgjort:

i 1890—91	ca. Kr.	7 500
- 1891—92	- -	7 100
- 1892—93	- -	8 200
- 1893—94	- -	8 500
- 1894—95	- -	8 900

Udgifterne efter Fradrag af Skolepengene har været udredet med en Halvdel af Staten og en Halvdel af Kommunen, som derhos alene har baaret Udgifterne til Lokale og Inventar.

Trondhjems Maskinistskole besluttedes oprettet i 1891 og traadte i Virksomhed 1 Oktober 1892. Efter Planen, der er vedtaget af Kommunestyret den 24 September 1891 og approberet ved kgl. Res. af 12 Decbr. s. A., er Skolens Formaal at forberede til den ved Lov af 26 Juni 1889 anordnede Examen for Dampskibsmaskinister. Skolens Kursus har en Varighed af mindst 5 Maaneder, og Undervisningstiden har været 6 Timer daglig. Skolen har havt Lokale i Kommunens Eiendom, Dronningens Gade No. 29.

Elevantallet var i 1892—93: 13, i 1893—94: 8 og i 1894—95: 8.

Skolens Udgifter har udgjort henimod 5 000 Kr. aarlig, hvoraf Stat og Kommune har udredet hver sin Halvdel.

Elen Ofstads kvindelige Haandgjerningsskole. Ved Skolen har været holdt 2 Kursus om Aaret, hvert af lidt over 5 Maaneders Varighed. Der har været undervist i Vævning (Jacquardvævning og almindelig Skaftevævning), Skræddersøm, Linsøm og forskjellige andre Slags Haandarbeider. Skolens begge Kursus tilsammen var:

i 1890—91.....	besøgt	af	190	Elever,	hvoraf	102	fra Trondhjems	By,
- 1891—92.....	—	-	178	—	-	82	- —	-
- 1892—93.....	—	-	184	—	-	81	- —	-
- 1893—94.....	—	-	156	—	-	72	- —	-
- 1894—95.....	—	-	165	—	-	73	- —	-

Skolen har i Femaarsperioden været understøttet

af Staten	med	Kr.	1 500	aarlig,
- Trondhjems Kommune	-	-	700	—
- — Sparebank.....	-	-	400	—
- — Brændevinssamlag	-	-	200	—
- Søndre Trondhjems Amt	-	-	200	—
Tilsammen		Kr.	3 000	aarlig.

Norsk Husflids Venners Husflidsskole. Foreningen «Norsk Husflids Venner for Trondhjem og Omegn» stiftedes i December 1887 med det Formaal at vække Sansen for og ved Udsendinge og paa anden Maade at udbrede Kjendskab til de forskjellige Husflidsgrene, de bedste Arbeidsmaader o. s. v. og at søge at vinde Indgang for vore Husflidsprodukter. Allerede fra Begyndelsen af 1888 blev der sat igang et gratis Kursus for at oplære Børn i Sponarbeider og Knyttearbeide; dertil kom fra 1890 Vævning, Børstenbinderi og Legetøisarbeide og fra 1893 Træskjæring. Disse Kurser har fundet stor Tilslutning; i Periodens senere Aar har Elevantallet været over 100 aarlig. Kommunen har ydet Husflidsskolen frit Lokale, Lys og Brænde, og Foreningens Virksomhed har i Femaaret været støttet med kontante Bidrag af Staten, Trondhjems Sparebank og Trondhjems Brændevinssamlag.

I 1894 og 1895 blev der afholdt et 6 Ugers gratis Kursus i forskjellige Husflidsarbeider for voksne unge Piger fra Landdistrikterne.

e. Fattigvæsenet.

Antallet af de ved Fattigvæsenet understøttede Hovedpersoner har i Femaaret udgjort:

i 1891	1 232,	hvoraf	fra	fremmede	Kommuner	200,
- 1892	1 186,	—	-	—	—	185,
- 1893	1 676,	—	-	—	—	340,
- 1894	1 710,	—	-	—	—	351,
- 1895	1 788,	—	-	—	—	341.

Heri er ikke medregnet de Fattige, som kun har erholdt frit Lægetilsyn og Medicin hjemme eller Behandling paa Sygehus.

Fattigvæsenets Udgifter i Femaaret har efter Regnskaberne udgjort:

i 1891	ca. Kr.	131 000
- 1892	- -	133 000
- 1893	- -	160 000
- 1894	- -	166 000
- 1895	- -	188 000

I disse Summer er ikke indbefattet Udlæg for fremmede Kommuner, der er Gjenstand for Refusion.

Antallet af behandlede Sager har i Femaaret været:

Aar.	Behandlede af den samlede Fattigkommission.	Expederede ved Fattigkommissionens Ordfører alene.	Tilsammen.
1891	2 157	2 116	4 273
1892	2 584	2 037	4 621
1893	2 990	3 449	6 439
1894	2 390	3 921	6 311
1895	2 880	4 374	7 254

f. Havnevæsenet.

Bestemmelserne i den nye Havnelov af 10 Juli 1894 angaaende Havnekassernes Indtægter blev i Trondhjem anvendte saaledes: De saakaldte Toldprocenter, der for 1891 var fastsatte til den ældre Havnelovs Maximum: 3 Pct. og fra 1892 nedsatte til 2 Pct., blev fastsatte til den nye Havnelovs Maximum: 1 Pct. Til delvis Erstatning for den herved bevirkede Nedgang i Indtægterne, ca. 15 000 Kr., paalagdes i Henhold til Lovens § 29 Tonnageafgift efter følgende Regler:

a) af Fartøier, som alene losser eller lader Varer, der er ankomne fra eller bestemte til Udlandet, 4 Øre for hver Registerton, som Varerne optager;

b) af Fartøier, som alene losser eller lader Varer, der er ankomne fra eller bestemte til indenrigsk Sted, 2 Øre pr. Ton af Fartøiets maalte Drægtighed;

c) af Lystfartøier, der med betalende Selskaber eller Passagerer eller i leiet Tjeneste anløber Havnen, 10 Øre pr. Ton af Fartøiets maalte Drægtighed.

Den saaledes opkrævede Tonnageafgift beløb sig i 1895 til ca. Kr. 10 000.

Havnevæsenets ordinære Budgetter blev i Femaaret bevilgede med følgende Udgiftssummer:

for 1891..... Kr. 75 000 (hvoraf Kr. 15 000 extraordinært Afdrag paa Havnekassens Gjæld til Bykassen).
- 1892..... - 57 500
- 1893..... - 55 500
- 1894..... - 60 400
- 1895..... - 66 000.

Ved Siden heraf er der ved særskilte Beslutninger af Kommunestyret givet tildels betydelige extraordinære Bevilgninger til forskjellige Øiemed. Saaledes blev der i 1892 bevilget Kr. 38 000 til Fuldførelse af den store Molo (udenfor ydre Bassin) og Forlængelse af Stenskjærmen paa Elvens Østside. I 1891 bevilgedes, ligeledes udenfor Budgettet, Kr. 12 000 til fortsat Opmudring af det nye Havnebassin paa Rosenborgfjæren og Anbringelse af Lossekai sammesteds — et stort Arbeide, som har været kalkuleret til Kr. 70 000, og som ikke var afsluttet ved Femaarets Udløb.

Efter Havneväsenets Regnskaber hidsættes følgende Opgave over Havnekassens Indtægter i 1891 og 1895:

	1891.	1895.
Fortøiningspenge	ca. Kr. 8 000	ca. Kr. 7 700
Kaiafgifter.....	- - 26 100	- - 28 100
Toldtillægget (3 Pct. i 1891 og 1 Pct. i 1895)	- - 47 000	- - 15 300
Tonnageafgift	- - —	- - 9 800
Leieafgifter af Tomter.....	- - 2 600	- - 5 700
Bykassens Bidrag til Havnebetjentenes Aflønning	- - 1 600	- - 1 900
Renteindtægt og tilfældige Indtægter	- - 5 100	- - 5 100

Havnefogdens Lønningsvilkaar blev i 1893 omregulerede.

I 1895 blev Antallet af de kommunevalgte Medlemmer af Havnestyret med Hjemmel i den nye Havnelovs § 4 forhøiet fra 2 til 4.

g. Gasværket.

Angaaende Trondhjems Gasværks Virksomhed i Femaaret henvises til efterfølgende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Ledningens hele Længde i Meter	18 500	19 300	20 530	20 530	20 530
Afsætning af Gas, indledet gjennem Maaler, Kubikmeter	473 766	551 290	577 970	602 373	601 160
Antal af udleiede Gasmaalere	77	99	109	119	132
— - offentlige Lygter	423	449	462	463	464
Forbruget i de offentlige Lygter, Kubikmeter	91 934	113 260	124 586	126 002	129 680
Antal Gasmotorer	10	12	19	22	24
Forbruget af Gas i disse, Kubikmeter	36 949	58 062	63 423	78 290	78 010

I 1893 bevilgedes af Gasværkets Midler Kr. 30 000 til Bygning af en ny Gasbeholder og Kr. 34 000 til Bassin for samme. Begge blev færdige i 1894 og kostede tilsammen ca. Kr. 66 300. Beholderen toges i Brug fra Høsten 1894.

I 1894 afsluttedes Mageskifte med Militæretaten, hvorved en denne tilhørende, for Gasværkets Udvidelse nødvendig Tomt mod Sverres Gade med paastaaende Materialhus og Skur blev mageskiftet med et Grundstykke af Gasværkets Tomt i Syd for Trænkompagniets Depotbygning.

I 1895 paabegyndtes Ombytning af Gasbrænderne i Gadelygterne med Auer'ske Glødelamper og hermed blev i de følgende Aar fortsat, indtil samtlige Brændere (i 1898) var ombyttede.

Af Gasværkets Overskud er i Femaaret taget til Indtægt for Bykassen:

i 1891	Kr.	25 500
- 1892	-	25 000
- 1893	-	25 000
- 1894	-	30 000
- 1895	-	30 000

h. Bymarken.

Det af nu afdøde Forstmester Schiøtz med saa varm Interesse ledede Træplantningsarbeide i Bymarken fortsattes paa samme Maade som tidligere gjennem hele Femaaret. Ialt blev der i 1891—95 udplantet ca. 611 000 Træer. Ved Udgangen af 1895 var der ialt udplantet ca. 1 461 000 Træer. Anlæg af Stier har i Femaaret foregaaet i stor Udstrækning, for største Delen ved Hjælp af Midler, som hertil har været bevilgede af Brændevinssamlaget. Forøvrigt har Udgiften ved Anlæggene været udredet af Bykassen.

I 1895 blev Trondhjems Skytterlag, der i 23 Aar havde havt sin Skydebane i Bymarken, i de saakaldte Ilebergene, opsagt fra Banen paa Grund af

dens Farlighed for Omgivelserne, efterat der var anlagt en hel Del Stier i Banens umiddelbare Nærhed. Banen blev derefter flyttet til Gaarden Søbstad i Nærheden af Heimdal Jernbanestation.

Ved kgl. Res. af 29 Mai 1894 blev Fredningstiden for Storfugl, Aarfugl, Rype og Hjerpe samt Hare i Bymarken forlænget til at gjælde fra 1 Januar til 1 September.

I 1893 blev Pladsen vestre Sverresborg indkjøbt og udlagt til Skovplantning. Den bortfæstede Plads Helkansæter blev i 1893 besluttet nedlagt og beplantet med Skov. Hertil gaves i 1894 og 1895 en extraordinær Bevilgning af Bykassen paa tilsammen 800 Kr.

i. Brændevinssamlaget. Ædruelighedstilstanden. Afholdsarbeidet.

Angaaende Brændevinssamlagets Virksomhed i Femaaret hidsættes følgende Tabel:

Aar.	Omsætning af Brændevin.	Samlet Penge-omsætning.	Nettooverskud.	Uddelt til almennyttige Øiemed.
	Liter.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	ca. 384 000	ca. 743 000	ca, 101 000	ca. 97 000
1892	- 375 000	- 786 000	- 123 000	- 110 000
1893	- 366 000	- 772 000	- 118 812	- 113 000
1894	- 317 000	- 737 000	- 157 000	- 149 000
1895	- 286 000	- 750 000	- 185 000	- 163 000

Det store Nettooverskud i 1894 og 1895 hidrørte for en væsentlig Del fra Gevinst ved Toldpaalæg.

Antallet af de for Drukkenskab og for Drukkenskab i Forbindelse med Politiforseelser mulkterede Personer i Trondhjem har i Femaaret været:

Aar.	For Drukkenskab.	For Drukkenskab i Forbindelse med Politiforseelser.
1891	178	358
1892	226	406
1893	259	590
1894	346	840
1895	410	882

Antallet af arresterede Personer har i Femaaret været:

Aar.	Antallet af samtlige Arresterede.	Deraf for Drukkenskab, tildels i Forbindelse med Politiforseelser.	Pct. af samtlige Arresterede.
1891	798	563	70.55
1892	753	521	69.19
1893	859	580	67.52
1894	1 015	709	69.85
1895	1 059	760	71.77

Afholdsarbeidet. Af en af Formanden i Afholdsforeningernes Fælleskorporation velvillig meddelt Oversigt over Arbeidet for Afholdssagen i Femaaret tillader Magistraten sig at hidsætte følgende:

«I Femaaret arbeidede følgende Totalafholdsselskaber i Trondhjem: «Det Norske Totalafholdsselskab» (D. N. T.), «Den internationale Goodtemplarorden» (J. O G. T.), «Den norske Goodtemplarorden» (D. N. G. T. O.) og «De norske Kvinders Totalafholdsselskab» (N. K. T. S.).

Følgende Tabel viser Medlemsantallet pr. 1 Januar 1891:

Selskab.	Antal Korporationer.	Navn.	Voksne Medlemmer.	Børneforeninger og -Loger.	Antal Medlemmer.	Sum Medlemmer.
D. N. T. ...	2	Trondhjems Afholdsforening	548	Børneforening	50	598
	-	Trøndernes Do.	158	Do.	90	248
J. O. G. T...	7	7 Loger	459	3 Børneloger	162	621
D. N. G. T. O.	3	3 Loger	85	—	-	85
N. K. T. S...	1	Forening No. 1	34	—	-	34
Sum	13		1 284	5	302	1 586

— —

Tanken om ad denne Vei at kunne redde den Forfaldne vandt en stedse stigende Tilslutning. I 1892 stiftedes saaledes en ny Loge af J. O. G. T. med 20 Medlemmer. Den 30 September 1893 stiftedes en ny Kvinde-Afholdsforening — No. 2 — med 30 Medlemmer. Samme Aar stiftedes atter en ny Loge og en ny Børneloge af J. O. G. T. med henholdsvis 15 og 20 Medlemmer. Den 24 Februar 1894 stiftedes Nidaros Afholdsforening af D. N. T. med 50 Medlemmer. Den 28 Mai s. A. stiftede Kvindernes Afholdsforening No. 2 en Børneforening med 30 Medlemmer. I Løbet af 1895 stiftedes yderligere en ny Loge

og en ny Børneloge af J. O. G. T. Foruden denne Nydannelse vokste ogsaa Medlemsantallet i de ældre Korporationer ret betydelig. En Undtagelse danner dog Trondhjems Afholdsforening, som i denne Tid gik lidt tilbage. Dette forklares ved, at «Nidaros Afholdsforening» dannedes af udtraadte Medlemmer fra Trondhjems Forening, og, som Stedets ældste Forening, maatte denne gjentagende afgive Stof til Nydannelse.

Fremgangen viser følgende Tabel over Medlemsantallet 31 December 1895:

(Se Tabellen næste Side.)

Samtidig med denne betydelige Fremgang i Medlemsantal foregik en tilsvarende Forbedring i de økonomiske Kaar. Indtægterne til Sagens Fremme steg for hvert Aar, og i Femaaret er et betydeligt Beløb anvendt i de forskjellige Øiemed. Forsamlingslokalerne og Udstyret gjennem Reparationer og Forbedringer er betydelig øget i Værdi, uden at der dog er taget Hensyn til mulig Prisstigning af faste Eiendomme.

— —

Indtægterne bestaar af Medlemskontingent, Overskud af Bazarer, Fester og Udflugter med Entré, Bidrag fra Brændevinssamlaget og for en enkelt Korporations Vedkommende ogsaa fra Trondhjems Sparebank. Udgifterne er anvendt til Fremme af Sagen gjennem lønnede Emissærer, Bidrag til Selskabernes Landsstyrelse i samme Øiemed, Afdrag paa faste Eiendomme, Renter, Skatter og Administrationsudgifter. Kvindeafholdsforeningerne foretager desuden som Regel til hver Jul en Uddeling af henimod et Par Hundrede Kroner til Fattige.

De enkelte Korporationer ledes og administreres af en inden sin Midte valgt Bestyrelse, som gjennem Distrikts- og Kredsbestyrelser staar i stadig Rapport med Selskabernes Landsstyrelser. Inden flere af de ældre Korporationer er der dannet Sangkor, Ungdomslag og Kvindeforeninger, hvis Medlemmer dog maa være Medlemmer af Hovedkorporationen.

Samtlige Loger og Foreninger har sit faste ugentlige Medlemsmøde undtagen Kvinde-Afholdsforeningerne, som holder Møde hver anden Uge. Til disse Møder kommer Fællesmøder, Foredrag og Fester. Arbeidet ledes gjennemgaaende i en alvorlig, kristelig Aand og bæres af Middelklassen. Det søges fremmet gjennem Paavirkning og Formaninger til frivilligt Afhold fra Nydelsen og Begrænsninger i Retten til Handel og Udskjænkning. Kvinde-Afholdsforeningernes Bestræbelser gaar særlig ud paa at redde den Forfaldne og samle Børn om Tanken for at kunne oplære disse til Flid og Orden.

Arbeidets Fremgang i Femaaret saavel i Medlemsantal som i økonomisk Bæreevne vidner om baade Alvor og Kraft i Bevægelsen, og der er Grund til at tro, at denne Kamp mod Drukkenskabslasten vil fortsætte med øget Tilslutning.»

Selskab.	Antal Korporationer.	Nye Korporationer.	Navn.	Voksne Medlemmer.	Tilvækst.	Loger og Børneforeninger.	Antal Medlemmer.	Tilvækst.	Sum Medlemmer.
D. N. T.	3	1	Trondhjems Afholdsforening	388	-	Børneforening	150	100	538
			Trøndernes Do.	258	100	Do.	160	70	418
			Nidaros Do.	281	281	—	-	-	281
J. O. G. T.	10	3	10 Loger	1 127	667	5 Børneloger	193	31	1 320
D. N. G. T. O.	3	-	3 Loger	118	33	—	-	-	118
N. K. T. S.	2	1	Forening No. 1	243	209	—	-	-	243
—«—	-	-	Do. - 2	175	175	Børneforening	270	270	445
Sum	18	5		2 590	1 465	8	773	471	3 363

k. Forskjellige Oplysninger.

I Anledning af 200-Aarsdagen for Ths. Angells Fødsel den 29 December 1692 besluttede Kommunestyret i 1892 at reise et Minde for denne Byens Velgjører. Mindesmærket, der blev afsløret i 1895, bestaar af en Obelisk paa et Postament, tilsammen af 8 m. Høide; i Postamentet er indhugget en Nische, hvor en Buste i Bronce af Ths. Angell (Afstøbning efter Billedhugger Michelsens Marmorbuste) er anbragt. Mindesmærket er reist paa Pladsen ligeoverfor Stiftelsen «Ths. Angells Hus» («Klosteret»). Paa en af Postamentets Sider læses følgende Inskription «Trondhjems By reiste sin Velgjører dette Minde».

Af nye offentlige Legater er der i Femaaret tilfalden Byen følgende:

De 4 Bennecheske Legater. 1) Ved Testamente af 1866 med senere Tillæg skjænkede Kjøbmand Hans Andreas Benneche, der afgik ved Døden i Kristiania den 11 September 1893, hele sin efterladte Formue, efterat Testators øvrige Legater (paa tilsammen 520 000 Kr.) var dækkede, til et Legat under Navn af «H. A. Benneches Legat for Trondhjems By», hvis Renter hvert Aars 22 September i Portioner paa mindst 100 Kr. skal uddeles til «hæderlige og trængende ugifte Fruentimmer i Trondhjem, navnlig saadanne, hvis Livsstilling og Dannelsestrin gjør det dobbelt tungt at søge Fattigvæsenets Bistand». Ved Opgjøret af Boet tilfaldt der Legatet ca. 160 000 Kr. Legatet bestyres af Magistraten og to af Formandskabets Medlemmer. Den første Uddeling fandt Sted i 1896. De øvrige af Testator oprettede Trondhjemske Legater er: 2) «Søstrene Benneches Legat» paa 40 000 Kr., hvoraf Renterne i Portioner paa 200 Kr. aarlig skal uddeles til trængende Døtre af Handelsmænd i Trondhjem, fortrinsvis til saadanne, som bestemmer sig for Uddannelse til Lærerinder, Telegrafistinder eller lignende Beskjæftigelse. Legatet bestyres af Trondhjems Formandskab. Første Uddeling fandt Sted i 1895. 3) «Hans Benneches og Birgitte M. Benneches Legat» paa 80 000 Kr., hvoraf Renterne i Portioner paa 400 Kr. skal uddeles til værdige og trængende Enker efter Kjøbmænd af Trondhjems By. Legatet bestyres af tre af Formandskabets Medlemmer, helst Handelsmænd, samt en geistlig Embedsmand. Første Uddeling fandt Sted i 1895. 4) «Hans A. Benneches Stipendiefond» paa 20 000 Kr.. der tillagdes Videnskabernes Selskab i Trondhjem. Renterne skal anvendes til videnskabelige eller litterære Øiemed, navnlig som Stipendier for, helst yngre Videnskabsmænd eller Forfattere eller som Belønning for udmærkede, videnskabelige Afhandlinger eller litterære Arbeider af anden Art.

«Anna Bertine Schmidts Legat». Ved Gavebrev af 1895 skjænkede Enkefru Anna Bertine Schmidt i levende Live 40 000 Kr. til et Legat, hvoraf Renterne i Portioner paa 40 Kr. aarlig skal uddeles til gamle og nødlidende Enker efter Handels- og Skipperborgere af Trondhjems By. Legatet bestyres af Trondhjems Fattigkommission.

Generalkonsul Carl Neufeldts Legat. I 1895 skjænkede Generalkonsul Neufeldt i Wien, der tidligere har været bosat som Handelsmand i Trondhjem, en Pantobligation paa 10 000 Kr., hvoraf Renterne skal anvendes til Anbringelse af fattige Børn paa Landet i Sommerferierne. Efter Bestemmelse af Magistrat og Formandskab, der bestyrer Midlerne, tildeles Renterne indtil Videre den af Trondhjems Arbeiderforening nedsatte Komite, som med Bidrag af Brændevinssamlaget virker for det angivne Øiemed.

Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. Sommeren 1893 holdtes i Trondhjem en kunstindustriel Udstilling som Indledning til Oprettelse af et Kunstindustrimuseum for det Nordenfjeldske i Trondhjem. Udstillingen vandt stor Tilslutning og omfattedes med megen Interesse, og allerede Høsten samme Aar blev i et Møde, der afholdtes efter Indbydelse fra en Del for Sagen interesserede Mænd, Museet besluttet oprettet og Statuter for samme vedtagne. Ifølge Statuterne er Museets Formaal «at fremme den norske Industri med Hensyn til smagfuld og paa samme Tid hensigtsmæssig Form samt at udvikle Almenhedens Sans i denne Retning ved at aabne Producenten saavelsom Konsumenten let Adgang til at gjøre sig bekjendt med smukke, karakteristiske og hensigtsmæssige Kunstindustriprodukter i Original eller Efterdannelse.»

Museet er af Staten tilstaaet frit Lokale i Stiftsgaarden og har for de to Aar 1894 og 1895 modtaget følgende offentlige Bidrag:

fra Trondhjems Brændevinssamlag	5 000 Kr.	for 1894 og	10 000 Kr for 1895,
- — Sparebank	2 000 -	- 1894,	
- Staten	2 000 -	- $18^{94}/_{95}$ og	4 000 Kr. for $18^{95}/_{96}$.

Museets Samlinger aabnedes for Publikum i Marts 1894; de besøgtes i 1894 af 1716 og i 1895 af 1785 Personer. Samlingerne var ved Udgangen af Aaret 1895 assurerede for 25 000 Kr. Medlemmernes Antal var 119.

Trondhjems Kunstforenings Samlinger er i Perioden bleven betydelig forøgede, idet Brændevinssamlaget i hvert af Aarene 1891 og 1892 bevilgede Kr. 4 000 og i hvert af Aarene 1893, 1894 og 1895 Kr. 5 000; altsaa tilsammen Kr. 23 000 til Indkjøb af Kunstværker for Foreningens faste Galleri. Til Bevilgningen er bl. a. knyttet den Betingelse, at Foreningen skal holde sit hele Galleri gratis aabent for Publikum en Gang i Ugen efter Samlagets nærmere Bestemmelse, og at Foreningens samlede faste Galleri, hvis den engang skulde gaa ind, skal tilfalde Trondhjems By som Eiendom, dog med Forpligtelse for Kommunen til at gjøre Galleriet tilgjængeligt for det store Publikum i et dertil skikket Lokale paa nærmere bestemte Dage. Denne Forpligtelse blev overtaget af Kommunestyret ved Beslutning af 19 Mai 1892.

I 1893 overtog Kommunestyret den i Kirkedepartementets «Regler for Omsendelse af Nationalgalleriets Kunstværker» forlangte Garanti, og som Følge heraf har Kunstforeningen i Aarene 1893—1895 modtaget Sendelser fra Nationalgalleriet.

Foreningen kunde i 1895 feire sin 50-aarige Bestaaen, i hvilken Anledning den udgav et i et begrænset Antal Exemplarer trykt Festskrift, illustreret med 13 Zinkætsninger af det faste Galleris mere fremtrædende Kunstværker. Af Festskriftet tillader Magistraten sig at vedlægge et Exemplar.

Folkebadet paa Baklandet («Østre Folkebad») blev ved Kommunestyrets Beslutning af 10 Oktober 1895 overtaget af Kommunen og drives nu for dens Regning under Bestyrelse af en af Magistrat og Formandskab valgt Komite. Badet, der aabnedes for Drift i December 1892, har med Tomt, Indredning og Inventar ialt kostet ca. 22 000 Kr., hvoraf Brændevinssamlaget har bidraget 17 800 Kr., Trondhjems Sparebank 500 Kr. og Private Resten. Badet er indrettet som Duschbad efter Lassars System.

I Aarene 1893—95 blev af Brændevinssamlaget bevilget tilsammen Kr. 19 400 til et Folkebad for de vestlige Bydele, beregnet til et Kostende (med Tomt) af ca. Kr. 33 000, der i sin Helhed skal udredes af Samlaget. Dette Bad, der er indrettet som Badstubad med Dusch, blev først opført og aabnet i næste Femaarsperiode.

Til Jernbaneanlægget Hell—Sunde blev der af Kommunestyret den 28 December 1894 som Trondhjems Bidrag bevilget 75 000 Kr., hvilket Beløb ved Beslutning af 21 November 1895 (gjentaget 19 December s. A.) blev forhøiet til 150 000 Kr.

Efter Bevilgning af Storthinget i 1892 blev der paa en af Kommunen overladt Tomt opført en Holdestation for Røros banen ved Skandsen i Trondhjem, der toges i Brug i 1893.

Over de i Trondhjem i 1895 bestaaende Foreninger af Handlende, Haandværkere og Arbeidere, deres Stiftelsesaar og Antallet af deres Medlemmer hidsættes følgende Fortegnelse:

Foreningens Navn.	Stiftelsesaar.	Antal Medlemmer ved Udgangen af 1895.
1. Trondhjems Handelsforening	1862	230
2. Handels- og Kontorbetjentenes Forening	1879	154
3. Trondhjems Haandværks- og Industriforening	1847	344
4. Trondhjems Haandværkssvendes Forbund	1875	85
5. Trondhjems Slagterforening	1882	17
6. Skræddermestrenes Fagforening	1883	17
7. Snedker- og Tømmermændenes Fagforening	1888	40
8. Bagerforeningen i Trondhjem	1894	26
9. Guldsmedsvendenes Forening	1894	20
10. Trondhjems Snedkermestres Fagforening	1895	14
11. Trondhjems Arbeiderforening	1850	826
12. Trøndernes Arbeidersamfund	1871	390
13. Trøndernes Arbeiderring	1884	150
14. Trondhjems Sjauerforening	1884	208
15. Arbeiderforeningen «Sverre»	1894	75
16. Trondhjems Uhrmagerforening	Konstituerende Møde afholdt 30 Decbr. 1895.	-

Trondhjems Ynglingeforening tællede ved Udgangen af 1895 178 Medlemmer.

Trondhjems Telefonanlæg, der i 1889 blev indkjøbt af Kommunen, har i Femaarsperioden været drevet for Kommunens Regning. Over Telefondriften hidsættes følgende Opgave:

Aar.	Længden af Linier.	Antal af Stationer.	Antal af Abonnentforbindelser.	Antal af Telefoner.	Antal af Samtaler mellem Abonnenter.
	Km.				
1891	200	1	476	496	ca. 428 400
1892	266	1	579	586	- 541 620
1893	312	1	640	660	- 900 000
1894	380	1	701	720	- 1 700 000
1895	400	1	769	800	- 1 845 600

De ved Trondhjems Overformynderi henstaaende Midlers Størrelse og Myndlingernes Antal i Femaaret vil sees af nedenstaaende Tabel:

Aar.	Myndlingernes Antal.	De indestaaende Midlers Totalsum.
		Kr.
1891	219	731 473.01
1892	237	810 686.91
1893	227	793 418.74
1894	231	779 129.31
1895	256	790 564.41

Den 31 December 1895 indestod i Byens Banker følgende Summer som Indskud paa Sparebankvilkaar eller som Indlaan paa bestemt Tid, paa Opsigelse eller paa Folio:

i Trondhjems Sparebank	ca. Kr.	9 325 000
- Trondhjems Arbeiderforenings Spareskillingsbank	- -	605 000
- Haandværkforeningens Sparebank	- -	1 022 000
- Den borgerlige Forenings Sparekasse	- -	675 000
- Den Nordenfjeldske Kreditbank	- -	4 419 000
- Privatbanken i Trondhjem	- -	3 861 000
- Trondhjems Handelsbank	- -	1 654 000
- Trondhjems Realkreditbank	- -	438 000

Over Antallet af thinglæste og aflæste Pantebreve og deres Beløb samt Antallet af afhændede faste Eiendomme og deres Pris hidsættes følgende Tabel:

Aar.	Panteheftelser:				Afhændede faste Eiendomme:	
	Thinglæste:		Aflæste:			
	Antal.	Sum.	Antal.	Sum.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891	398	1 551 000	280	913 000	133	1 350 000
1892	400	1 891 000	231	772 000	153	2 014 000
1893	508	1 587 000	317	1 045 000	139	1 362 000
1894	456	1 729 000	272	875 000	147	1 205 000
1895	560	2 314 000	363	1 402 000	141	1 507 000
Tils. i Femaaret	2 322	9 072 000	1 463	5 007 000	713	7 438 000

Trondhjem den 25 April 1899.

Rogstad.

XVII.

Nordre Trondhjems Amt.

Underdanigst Beretning

om Nordre Trondhjems Amts økonomiske Tilstand m. v. i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

Inddeling og Udstrækning.

Ved Udgangen af forrige Femaarsperiode var Antallet af Amtets Herreder 30. Heri er ingen Forandring skeet.

Over Fladeindholdet og Befolkningens Tæthed hidsættes efter Folketællingen i 1891 følgende Tabel:

Herreder.	Hjemmehørende Folkemængde.	Fladeindhold i km²:			Hjemmehørende Folkemængde pr. km² Land.
		Land.	Ferskvand.	Tilsammen.	
A. Stjør- og Værdalen Fogderi.					
Meraker	1 745	1 244.92	54.45	1 299.37	1.40
Hegre	2 534	600.87	12.65	613.52	4.22
Nedre Stjørdalen	6 319	332.57	6.70	339.27	19.00
Leksviken	2 967	403.24	27.95	431.19	7.36
Frosten	3 038	72.99	2.24	75.23	41.62
Aasen	1 774	123.66	16.64	140.30	14.35
Skogn	3 297	325.49	14.81	340.30	10.13
Levanger	1 983	139.97	0.27	140.24	14.17
Værdalen	6 120	1 522.77	74.77	1 597.54	4.02
Tilsammen	29 777	4 766.48	210.48	4 976.96	6.25

Herreder.	Hjemmehørende Folkemængde.	Fladeindhold i km²: Land.	Ferskvand.	Tilsammen.	Hjemmehørende Folkemængde pr. km² Land.
B. Inderøen Fogderi.					
Ytterøen	1 198	28.04	-	28.04	42.72
Mosviken og Verran	2 558	526.08	25.83	551.91	4.86
Inderøen	4 875	144.59	0.73	145.32	33.72
Sparbuen	2 594	251.75	8.60	260.35	10.30
Skei	1 277	402.17	23.84	426.01	3.18
Egge	918	46.81	4.01	50.82	19.61
Beitstaden	4 469	1 037.03	45.68	1 082.71	4.31
Stod	2 282	546.90	86.58	633.48	4.17
Snaasen	2 554	2 264.16	142.19	2 406.35	1.13
Tilsammen	22 725	5 247.53	337.46	5 584.99	4.33
C. Namdalen Fogderi.					
Lierne	1 473	2 669.81	300.62	2 970.43	0.55
Grong	3 523	4 563.68	345.25	4 908.93	0.77
Overhallen	2 409	675.44	33.55	708.99	3.57
Vemundvik	931	233.58	6.97	240.55	3.99
Klingen	1 099	342.17	9.98	352.15	3.21
Fosnes	2 918	785.81	75.01	860.82	3.71
Flatanger	1 821	443.48	18.70	462.18	4.11
Nærø	2 000	132.12	2.72	134.84	15.14
Vikten	3 054	310.80	6.47	317.27	9.83
Leka	2 033	285.70	11.91	297.61	7.12
Kolvereid	1 819	411.87	25.39	437.26	4.42
Foldereid	1 019	500.84	12.36	513.20	2.03
Tilsammen	24 099	11 355.30	848.93	12 204.23	2.12
Amtets Landdistrikt	76 601	21 369.31	1 396.87	22 766.18	3.58

Medens den hjemmehørende Folkemængde i Amtets Landdistrikt i Tidsrummet fra 1875 til 1890 var gaaet ned fra 77 410 til 76 601, var Indbyggerantallet i Amtets Byer steget fra 4 011 til 4 635. Landdistriktets tilstedeværende Folkemængde var 1 Januar 1891: 76 946. Heraf var 48 786 (nær 63.4 Pct.) direkte eller indirekte knyttet til Jordbrug, Fædrift eller anden Landbonæring, 4 434 (5.76 Pct.) til Fiskerinæring, 5151 (6.69 Pct.) til Haandværksindustrien og 2 571 (3.34 Pct.) til Bergværks- og Fabrikdrift o. lign. Antallet

af Personer, der ved Jordbrug og Fædrift drev selvstændigt Erhverv, var 5 645, hvoraf 5 035 selveiende Gaardbrugere. Husmændenes Antal var 3 901.

Angaaende Folkemængden i Amtets Landdistrikt ved Udgangen af hvert af Aarene 1891—1895 har det statististiske Centralbureau meddelt følgende Opgave:

Aar.	Tilstedeværende Folkemængde.	Hjemmehørende Folkemængde.
1 Januar 1891	76 946	76 601
- — 1892	76 600	76 300
- — 1893	76 100	75 800
- — 1894	75 300	74 900
- — 1895	75 400	75 000

Af denne Opgave sees, at den hjemmehørende Folkemængde i Aarene 1891—1893 er gaaet ned med ca. 1 700, medens den i 1894 er steget med 100. En af de væsentligste Aarsager til Folkemængdens Aftagen maa antages at have været Udvandringen, idet der ifølge Opgave fra det statistiske Centralbureau fra Amtets Landdistrikt er udvandret:

i 1891	496
- 1892	655
- 1893	932
- 1894	231
- 1895	141
Tilsammen	2 455

Antallet af Udvandrede udgjorde i forrige Femaarsperide 3 199.

Under 5 November 1890 meddelte Amtmanden Approbation paa en Beslutning af Leka Herredsstyre, hvorved Herredet for et Tidsrum af 5 Aar deltes i 2 Fattigdistrikter, saaledes at hvert af Herredets Sogne, Leka og Gravik, fik særskilt Fattigstyre. Beslutning om, at saadan Deling for Fremtiden skal være gjældende, fattedes af Herredsstyret 16 Mai 1894 og approberedes ved kongelig Resolution af 23 Februar 1895. Efter ældre Beslutning udgjør Beitstaden Herred 2 Fattigdistrikter; Solberg og Malmo Sogne danner det ene, der benævnes Beitstadens Fattigdistrikt, og Namdalseidets Sogn det andet. Iøvrigt danner hvert Herred et særskilt Fattigdistrikt.

Lægedistrikterne er fremdeles 10.

Jordemoderdistrikternes Antal er øget med 4 og udgjorde ved Udgangen af 1895: 37.

I og 2. Landbruget.

Om Udbyttet af Høsten for hvert af Aarene i Femaarsperioden 1891—1895 hidsættes følgende Oversigt:

1891:

Saavel Korn som Hø gav noget mindre end et Middelsaars Udbytte. For enkelte Distrikters Vedkommende var Høavlingen saa utilstrækkelig, at Besætningerne tildels maatte formindskes ved Salg eller Slagtning. Fra nogle af de bedste Kornbygder blev solgt endel Havre til noksaa gode Priser. Potetesavlingen var tilstrækkelig for Behovet.

1892:

Kun i Stjør- og Værdalen Fogderi gav Høavlingen et Middelsaars Udbytte. I de øvrige Dele af Amtet blev Hømængden liden, ligesom Avlingen overalt i mere eller mindre Grad tog Skade paa Grund af vedvarende Regn i Indhøstningstiden. Kornet naaede paa de færreste Steder fuld Modenhed. Fra Namdalseidet i Inderøen Fogderi indberettedes, at intet af Aarets Avling var brugbart til Menneskeføde. Paa mange Steder, særlig i Namdalen, blev Ageren nedslaaet umoden for at benyttes som Kreaturfoder. Meget Korn maatte kjøbes selv i de Distrikter, hvor der i Almindelighed haves endel til Salg. Potethøsten gav ligeledes et daarligt Udbytte.

1893:

Gjennemgaaende kan Aaret for Høets Vedkommeude betegnes som et Middelsaar. I nogle Distrikter var dog Avlingen noget større end vanligt og gav endel til Salg. Kornet tog tildels Skade paa Grund af Væde og Frost. Værst var det i saa Henseende i Namdalen Fogderi. Ogsaa Poteterne led paa enkelte Steder ved Frosten; dog blev Udbyttet gjennemgaaende betegnet som nogenlunde godt. Som paa et andet Sted i nærværende Beretning omtalt, blev i dette Aar store Strækninger af dyrket Jord ødelagt ved det store Jordskred i Værdalen.

1894:

Aaret gav saavel for Høets som for Kornets og Poteternes Vedkommende et godt Udbytte.

1895:

Ogsaa dette Aar kan betegnes som et nogenlunde godt Høaar. Vedvarende Regn om Høsten vanskeliggjorde Indbjergningen af Kornet, som tildels tog Skade af Væden. Potethøsten var under et Middelsaars.

Af foranstaaende Oversigt vil sees, at Perioden for Landbrugets Vedkommende med Hensyn til Avlingerne ikke har været særdeles gunstig. Da derhos Priserne paa Landmandsprodukter stadig har været lave, medens Arbeidslønnen er steget — har det været vanskeligt for Jordbrugerne selv ved Anvendelse af den største Sparsommelighed og det ihærdigste Arbeide at undgaa at gaa tilbage i økonomisk Henseende.

Jordeiendommenes Antal og Matrikulskyld udgjorde:

Fogderier.	1890.			1895.		
	Brugenes Antal.	Matrikulskyld.	Skyldmark pr. Brug.	Brugenes Antal.	Matrikulskyld.	Skyldmark pr. Brug.
		Mark.			Mark.	
Stjør- og Værdalen	2 921	15 130.16	5.14	3 050	14 682.86	4.81
Inderøen	1 768	10 075.22	5.70	1 873	10 075.40	5.38
Namdalen	2 102	4 774.06	2.27	2 245	4 775.27	2.13
Amtet	6 791	29 979.44	4.37	7 168	29 533.53	4.11

Af denne Opgave fremgaar, at der ogsaa i denne Periode er foregaaet megen Udstykning af Jordeiendomme, idet Brugenes Antal er forøget med 377. Af Forøgelsen falder paa Stjør- og Værdalen Fogderi 129, paa Inderøen 105 og paa Namdalen 143. Matrikulskyldens Nedgang, der udgjør 445.91, skyldes Jordskredene i Værdalen i 1893.

Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi har udgjort:

i Femaaret	1887—1891	gjennemsnitlig	.....	Kr.	1 082
- —	1888—1892	—	.....	-	1 079
- —	1889—1893	—	.....	-	1 114
- —	1890—1894	—	.....	-	1 132
- —	1891—1895	—	.....	-	1 147

I Henhold til kgl. Res. af 28 Juni 1893 blev der ansat en Udskiftningsformand med fast Løn, som fra 15 April 1894 har virket ved Siden af den tidligere inden Amtet ansatte amtsbeskikkede Udskiftningsformand. Begge Formænd har været fuldt optagne af Arbeide. I Namdalen Fogderi, hvor den amtsbeskikkede Formand i en Række af Aar fortrinsvis har virket, er der fremdeles fuldt Behov for en Formands og en Assistents Arbeide, og i den øvrige Del af Amtet er Kravet paa Udførelse af Udskiftningsarbeider i stadigt Stigende.

Over de i Perioden foretagne Udskiftninger hidsættes følgende Oversigt:

Aar.	Sluttede Udskiftningsforretninger.		Det udskiftede Areal.				Paabegyndte Forretninger, der henstod usluttede ved Aarets Udgang.
			Opmaalt og karteret:			Forretninger, ved hvilke det udskiftede Areal ikke kan opgives.	
	Forretningernes Antal.	Lodeiernes Antal.	Indmark.	Udmark.	Tilsammen.		
			Ar.	Ar.	Ar.		
1891.....	9	31	16 212	257 469	273 681	1	12
1892.....	10	47	20 449	708 014	728 463	2	14
1893.....	10	36	32 856	432 907	465 763	-	16
1894.....	11	45	5 158	533 238	538 396	-	26
1895.....	12	64	70 851	155 658	226 509	-	29

Adgangen til Laan af Jorddyrkningsfondet til Opdyrkning af Nyland og til Drænering af ældre Agerland har været benyttet i temmelig stor Udstrækning.

Jordens Behandling er lidt efter lidt blevet bedre. Vistnok er der endnu i mange Distrikter overmaade meget at rette paa i saa Henseende; men overalt har dog den Opfatning mere og mere vundet Indgang, at Landbruget lønner sig bedst, naar Jorden bearbeides og dyrkes saaledes, at den giver saa stor Avling som muligt. Anvendelse af Græsfrø er nu almindelig i de fleste Distrikter og tildels avles der endel Græsfrø til Salg. Amtskommunen har hvert Aar bidraget til Frøkontrolstationen i Trondhjem med Kr. 150. Kunstig Gjødning anvendes i stor Udstrækning i mange af Amtets Herreder. Tidsmæssige Landbrugsmaskiner vinder stadig mere og mere Indgang.

De Kornsorter, som dyrkes, er som tidligere fornemmelig Byg og Havre.

Over Udsæd pr. Maal samt Foldighed for de vigtigste Sædarter hidsættes følgende Oversigt, som angiver Forholdet i 1890 og 1895.

(Se Tabellen næste Side.)

Dyrkningen af Turnips er tiltaget i betydelig Grad, og det erkjendes mere og mere, at Anvendelse af Turnips til Kreaturerne ved Siden af almindeligt Foder bidrager meget til at forøge Værdien af Besætningens Afkastning.

Til Amtets Landhusholdningsselskab har været bevilget og udbetalt følgende Bidrag:

I 1891 Kr. 1 800, 1892 Kr. 1 800, 1893 Kr. 1 850, 1894 Kr. 2 500 og i 1895 Kr. 2 500. Tilsvarende Bidrag har Selskabet oppebaaret af Statskassen. Dets Virksomhed har i det Væsentlige været den samme som tidligere. I 1891 medvirkede Selskabet til Afholdelse af en Amtsudstilling paa Stenkjær og har derhos hvert Aar foranstaltet Afholdelse af en Amtshesteudstilling samt bidraget til Fjøs- og Dyrskuer i forskjellige Herreder. Særlig Vægt har Selskabet lagt paa at virke for Indførelse af forbedrede Svineracer, ligesom det har fortsat sit Arbeide for Hesteavlens Fremme.

Udsæd pr. Maal:

Fogderier.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.		Græsfrø.	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	kg.	kg.
Stjør- og Værdalen	20	20	19	19	24	25	29	33	38	40	20	24	317	324	2.2	2.2
Inderøen.....	-	-	15	17	26	26	-	-	42	41	16	21	328	330	2.6	2.5
Namdalen.....	-	-	-	-	29	27	-	-	44	36	-	-	339	304	1.9	2.4
Amtet	20	20	18	18	26.33	26	29	33	42	39	18	23	328	319	2.2	2.4

Foldighed:

Fogderier.	Hvede.		Rug.		Byg.		Blandkorn.		Havre.		Erter.		Poteter.	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
	l.	l.	l.	l.	l.	l.	.	l.	l.	l.	l.	l.	l.	l.
Stjør- og Værdalen	8	8	8.5	8.8	10.5	11.0	12.5	10.6	8.5	9.2	8	7.4	7	7
Inderøen.....	-	-	12.9	12.5	11.0	11.3	-	-	8.3	8.6	11	10.1	7	8.6
Namdalen	-	-	-	-	9.5	10.0	-	-	7.6	10.3	-	-	7.5	7.5
Amtet	8	8	10.7	10.7	10.3	10.8	12.5	10.6	8.1	9.4	9.5	8.8	7.2	7.7

Fra Begyndelsen af 1894 har Selskabet havt i Virksomhed 3 Fjøsmestre, eller Vandrelærere, som i Vintertiden reiser omkring for at give Veiledning i Fjøs- og Kreaturstel.

Videre kan nævnes, at Selskabet har i 1893 bevilget Stipendium til en Agronom til Foretagelse af en Reise til Østlandet og Sverige for at sætte sig ind i Tilberedningen af Ensilage, at det har ladet foretage Prøver ved Forsøgsfelter for forskjellige Korn- og Græssorter, samt at det har indkjøbt og igjen udsolgt til nedsat Pris hensigtsmæssigt indrettede Melkeregnskabsbøger.

Ved Udløbet af 1895 havde ialt 24 Landboforeninger sluttet sig til Selskabet.

Amtsgartneren har som tidligere bestyret Amtets Planteskole paa Hylla, der i Femaaret er blevet udvidet endel, samt foretaget Reiser i Distrikterne for at meddele Veiledning i Havestel. Hans Løn og de fornødne Reiseudgifter har været udredet af Landhusholdningsselskabet. Interessen for Havestel har fremdeles været stigende og Havedyrkningen er stadig gaaet fremad.

Efterat Spørgsmaalet om Oprettelse af en Landbrugsskole var forberedende behandlet af den i 1890 nedsatte Komité paa 5 Medlemmer, blev der til videre Behandling af Spørgsmaalet om Landbrugsundervisningens Ordning inden Amtet af Amtsthinget i 1892 nedsat en ny Komité, bestaaende af 3 Medlemmer. Denne afgav i 1894 sin Indstilling, som gik ud paa at anbefale Oprettelse af en fælles Skole for Gutter og Piger til Meddelelse af theoretisk og praktisk Undervisning i Landbrugsfag og de vigtigste almendannende Fag. Amtsthinget besluttede samme Aar at oprette en saadan Skole og til Skolegaard at indkjøbe Gaarden Nedre Mære i Sparbuen samt at lade iværksætte den Nybygning og Udbedring af Huse m. v., som det var nødvendigt at foretage for at skaffe de fornødne Skolelokaler og Rum for Eleverne. Kjøbesummen for Gaarden med Besætning og Redskaber udgjorde Kr. 35 000, og til Nybygning og Udbedring af Huse medgik ca. Kr. 46 500. Byggearbeiderne fuldførtes Høsten 1895, hvorefter Skolen traadte i Virksomhed med et Elevantal af tilsammen 45, deraf 31 Gutter og 14 Piger.

Fjøsstellet er gaaet fremad saavel paa Grund af bedre Fodring som bedre og hensigtsmæssigere Indretning af Fjøsene og ved større Renlighed og omhyggeligere Behandling af Dyrene og Melken. Foruden at der i større Udstrækning end tidligere anvendes Turnips til Kreaturerne, er ogsaa Anvendelsen af forskjellige Sorter indkjøbt Kraftfoder blevet mere almindelig.

Det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko er for Stjør- og Værdalen samt Inderøen Fogderier angivet til omtr. 1 450 og for Namdalen Fogderi til omtr. 1 150 mod henholdsvis 1 290, 1 270 og 1 090 i forrige Termin. Priserne paa Melk og Smør har i denne Periode været omtrent de samme som i forrige; ligesaa Værdien af de forskjellige Slags Kreaturer; dog er Gjennemsnitsprisen paa Arbeidsheste steget med 15 à 20 Kroner. Opdræt og Salg af levende Hornkvæg samt Svineholdet er tiltaget endel, hvorimod Faareholdet er aftaget.

Af de i Beretningen for forrige Termin omhandlede 45 Meierier er 6 nedlagte, medens der er oprettet 13 nye Meierier og Ysterier, saa at det

samlede Antal ved Udgangen af 1895 var 52. Af disse var 49 Fællesmeierier. 21 dreves med Dampkraft og 1 med Petroleumsmotor.

For et af Meierierne, som eies af Privatmand, mangler Opgave over Produktion og Drift. Ved de øvrige er i 1895 indmaalt ca. 9 330 000 Liter Melk, kjærnet ca. 250 000 kg. Smør, ystet 208 000 kg. Fedost og 211 000 kg. Magerost samt 391 000 kg. Mysost.

Ved Sammenligning med Opgaven for 1890 sees, at Melkeleverancen i 1895 var noget over 1 700 000 Liter større, og at Produktionen af Ost er tiltaget betydeligt, medens Smørtilvirkningen derimod er gaaet ned med henimod 55 000 kg. Af Ostesorterne er det navnlig Fedost, som er produceret i større Udstrækning end tidligere.

I Meierierne arbeidede i 1895 ca. 130 Personer. Desuden var 14 Kvinder og 4 Mænd beskjæftigede ved Meieriernes Udsalg.

Statens Meieriskole ved Hegre Meieri har ogsaa i denne Periode været i Virksomhed. Elevantallet har været fra 3 til 6.

3. Skogdrift.

Priserne paa Tømmer og anden Trælast var i den første Del af Perioden noget lavere end i Slutningen af forrige Termin, men er senere steget lidt.

Prisen paa Birkeved og tildels ogsaa paa Furuved har været noget høiere end i forrige Termin. Iøvrigt har Vedpriserne holdt sig omtrent uforandret.

I de fleste af de Distrikter, der har Skoge af nogen større Betydning, er Skogbestanden i Perioden gaaet mere eller mindre tilbage. I Meraker, Hegre, Værdalen, Skei, Namdalseidet, Snaasen, Lierne, Grong, Vemundvik, Klingen, Kolvereid og Foldereid eies eller forpagtes betydelige Dele af Skogen af Udenbygdsboende eller af Forretningsmænd eller Selskaber, som driver Sagbrug. De inden Amtet beliggende Statsskoge har følgende Udstrækning:

inden Stjør- og Værdalens	Skogforvaltningsdistrikt	79 097	Hektar
— Inderøens	—	267 799	—
— Namdalens	—	182 265	—
	Tilsammen	529 161	Hektar.

Paa de foran nævnte Undtagelser nær eies Skogene væsentlig af Distrikternes Gaardbrugere.

Efter de modtagne Opgaver over Tømmerflødningen hidsættes følgende Oversigt over de Tømmerkvanta, som er fremflødet i Terminen i de vigtigste af Amtets Vasdrag:

Vasdrag.	Produktionssteder. Herreder.	Tømmer nedflødet.					Dimensioner.	
		1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Længde.	Tykkelse.
		Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Tylvter.	Meter.	cm.
Stjørdalselven	Hegre.	Ikke oplyst.			5 792	Ikke oplyst.	5	20
Værdalselven	Værdalen.	5 000	6 000	300	4 000	2 000	5	21
Figga	Do.	640	-	500	420	320	5	18
Ogna	Skei.	900	1 000	1 000	850	2 750	4.40	21
Byelven	Snaasen.	4 200	5 300	5 500	5 500	5 500	5	21
Aargaardelven	Beitstaden (Namdalseidet).	1 190	975	1 500	1 860	2 480	5-7.5	14-32
Liernes Vasdrag ..	Lierne.	7 800	8 460	5 820	8 450	6 240	5.7	23
Namsenelv med Bielve	Grong og Overhallen	13 729	14 191	13 449	15 150	16 293	6	25

Til Udlandet er i Terminen udskibet:

Ved Namsos Toldsted 87 211 m³ Trælast væsentlig bestaaende af Planker, Battens og Bord samt Stav.

Ved Stenkjær Toldsted 13 569 m³ væsentlig bestaaende af høvlet Last samt Planker, Battens, Bord og Stav.

4. Fiskerier.

Angaaende Torskefisket i Ytre Namdalen hidsættes efter Opsynets Beretninger følgende Opgave over Antal Fisk, Lever- og Rognkvantum, Fiskeriets Udbytte i Pengeværdi m. v.

Aar.	Fisk.	Lever.	Rogn.	Angiven Værdi.	De i Fisket deltagende		Gjennemsnitlig Lod pr. Mand.
					Baade.	Fiskere.	
	Antal.	Hl.	Hl.	Kr.	Antal.	Antal.	Kr.
1891	410 000	1 025	200	102 200	375	1 522	67.17
1892	570 000	1 400	550	150 000	449	1 737	86.40
1893	780 000	1 500	600	140 300	334	1 320	106.29
1894	570 000	630	390	112 230	307	1 254	89.50
1895	810 000	680	1 000	116 610	416	1 532	76.12

Ifølge Opgave fra Inspektøren for Ferskvandsfiskerierne er der i Perioden med Kilenøter i Søen opfisket følgende Kvanta af Laks og Søørret:

Fogderier.	Mængde i Kilogram.					Værdi i Kroner.				
	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Stjør- og Værdalen	2 843	4 869	3 327	4 235	3 210	4 212	5 494	4 311	5 122	4 491
Inderøen	1 086	1 264	875	800	982	1 322	1 342	902	880	1 051
Namdalen.....	53 088	55 090	47 400	52 688	50 836	48 124	46 950	42 845	45 512	42 781
Tilsammen	57 017	61 223	51 602	57 723	55 028	53 658	53 786	48 058	51 514	48 323

Hvad der er opfisket i Søen med andre Redskaber er forholdsvis ubetydeligt.

Over den i efternævnte Elve opfiskede Laks og Søørret har Fiskeriinspektøren meddelt følgende Opgave:

Elve.	Mængde i Kilogram.					Værdi i Kroner.				
	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	1891.	1892.	1893.	1894.	1885.
Stjørdalselven.....	2 732	3 100	1 086	1 420	1 196	3 314	3 112	1 954	2 170	1 136
Værdalselven	355	450	-	80	80	204	270	-	48	50
Namsen	9 715	11 553	13 643	11 427	11 314	6 315	6 617	7 341	7 428	7 586
Tilsammen	12 802	15 103	14 729	12 927	12 590	9 833	9 999	9 295	9 646	8 772

I Figgaelven og Aargaardelven angives Fisket at have været af liden Betydning. I Stenkjærelven har Udbyttet derimod været tilfredsstillende.

En væsentlig Del af Laksevaldet i de større Vasdrag er bortforpagtet til Englændere, som for Laksefiskets Skyld opholder sig i Distriktet en Del af Sommeren, — og Valdeierne og andre har ofte en ganske god Biindtægt ved Leverancer til og Arbeide for disse.

Antallet af de i Søen benyttede Kilenøter er tiltaget betydeligt, nemlig fra ca. 500 i 1890 til ca. 700 i 1895. Af sidstnævnte Antal falder omtrent 600 paa Namdalen Fogderi.

Af kunstige Udklækningsapparater var der paa By ved Stenkjærelven i Virksomhed i Aarene 1890/91, 1891/92 og 1892/93 et Apparat, hvori der udklækkedes henholdsvis 80 000, 100 000 og 90 000 Lakseyngel, hvorimod der de to følgende Aar intet nedlagdes paa Grund af Mangel paa

Rogn. Ved Namsen var Apparaterne paa Medjaa og Veiem belagte i 1890/91, 1891/92, 1892/93 og 1893/94, og der udklækkedes henholdsvis i

Medjaa	140 000,	170 000	380 000	180 000.
Veiem	80 000,	20 000		180 000.

I 1894/95 var Apparaterne ikke i Virksomhed.

Ifølge den officielle Statistik har Udbyttet af Sildefiskerierne inden Amtet udgjort:

Aar.	Stjør- og Værdalen Fogderi.		Inderøen Fogderi.		Namdalen Fogderi.		Ialt i Amtet.	
	Fangst, Hl.	Værdi, Kr.	Fangst, Hl.	Værdi, Kr.	Fangst, Hl.	Værdi, Kr.	Fangst, Hl.	Værdi, Kr.
1891....	4 300	34 400	54 200	300 700	96 450	564 475	154 950	899 575
1892....	6 850	17 000	9 230	29 010	12 900	36 000	28 980	82 010
1893....	400	1 200	350	350	9 720	19 425	10 470	20 975
1894....	3 000	24 000	25 430	208 525	5 945	33 985	34 375	266 510
1895....	480	2 160	6 621	34 540	28 970	159 750	36 071	196 450

5. Grubedrift og Stenbrydning.

Selbu Kobberværk i Meraker blev nedlagt ved Udgangen af 1894. Udbyttet af Kobber udgjorde:

i Aaret 1891	25 090 kg.	Sortkobber,
- — 1892	67 270 -	Garkobber.
- — 1893	80 000 -	Do.,
- — 1894	25 000 -	Do.

Lillefjeld Grube i samme Herred dreves i Aarene 1891, 1892 og 1893, hvorhos der saavel i 1894 som 1895 arbeidedes i nogle Maaneder med Forsøgsdrift. Ved 1895 Aars Udgang blev Gruben nedlagt, og fra dette Tidspunkt er al saavel Grube- som Hyttedrift ophørt i Meraker.

For Ytterøens Svovlkis- og Kobbergruber, der har været i Drift i Perioden, mangler Opgaver over Driftens Resultat.

Af Skiferstensbrud var der i 1895 i det hele 14 i Drift, hvoraf 6 i Nedre Stjørdalen, 6 i Hegre og 2 i Aasen. Disse sysselsatte 120 à 130 Arbeidere, hvoraf 20 à 30 Mand omtrent hele Aaret, 18 Mand i 32—35 Uger,

71 Mand i ca. 20 Uger og 10 Mand i kortere Tid af Aaret. Den samlede Produktion i 1895 er anslaaet til ca. 426 000 Sten og en Værdi af Kr. 60 570.

Ved Strømmens Kalk- og Teglværk i Inderøen Herred har Produktionen udgjort:

Aar.	Tagsten.	Mursten.	Drænsrør.	Stenkalk.	Melkalk.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Hl.	Hl.
1891	ca. 10 000	ca. 150 000	ca. 8 000	ca. 23 000	ca. 2 000
1892	- -	- -	- -	- 23 500	- 2 500
1893	- -	- -	- -	- 25 000	- 1 000
1894	- -	- 28 000	- -	- 25 500	- 1 600
1895	- -	- -	- -	- 25 600	- 1 800

Værkets Arbeidsstyrke udgjorde i Sommertiden 16 à 20 Mand, i Vintertiden 10 à 16 Mand.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Ved Udgangen af Aaret 1895 var følgende industrielle Anlæg i Drift i Distriktet:

2 Brændevinsbrænderier,
19 Sagbrug, hvoraf 9 Dampsage. Af Sagbrugene var 8 forbundne med Høvleri og 1 med Tøndefabrik;
17 Møllebrug,
8 Teglværk, hvoraf 2 forbundne med Kalkbrænderi og 1 med Rørfabrik. Herunder er ogsaa medtaget det under Grubedrift og Stenbrydning omhandlede Strømmens Værk;
1 Guanofabrik,
2 Dampfarverier,
2 Damptrankogerier,
2 Uldspinderier med Væveri,
1 Træsliberi,
1 Metalværksted,
1 Orgelharmoniumfabrik.

Af Sag- og Møllebrug er kun medtaget de, ved hvilke der er arbeidet mindst omkring 300 Dagværk om Aaret.

Ifølge Opgave fra Overkontrolløren har Brændevins- og Maltilvirkningen i Perioden udgjort:

	Vægt af Byg i Kilogram.					Tilsammen i Femaaret.
	1891.	1892.	1893.	1894.	1895	
Malterier:						
Sundnes Brænderi	45 892	35 174	26 080	40 520	25 704	173 370
Stjørdalens Do.	85 077	62 508	65 078	78 153	64 840	355 656
Tilsammen	130 969	97 682	91 158	118 673	90 544	529 026
Brænderier:	Liter Brændevin à 100 Pct. Styrke:					
Sundnes Brænderi	89 716	47 238	38 324	87 828	58 228	321 334
Stjørdalens Do.	173 432	135 611	123 531	159 973	166 227	758 774
Tilsammen	263 148	182 849	161 855	247 801	224 455	1 080 108

7. Forskjellige Næringer.

Antaltet af Landhandlere var ved Udgangen af Aaret 1895:

i Stjør- og Værdalen Fogderi	92
- Inderøen Do.	54
- Namdalen Do.	86
Tilsammen	232.

Ved at sammenholde denne Opgave med den tilsvarende for forrige Termin vil man finde, at Antallet af Landhandlere i Terminens Løb er forøget i Stjør- og Værdalen med 21, i Namdalen med 6 og i Inderøen Fogderi med 3. Antallet af Handels- og Forbrugsforeninger udgjorde ved Femaarets Slutning 14, altsaa 2 mindre end ved Udløbet af forrige Femaar. Disse Foreninger havde tilsammen ca. 1 940 Medlemmer og en Omsætning af noget over 400 000 Kr.

Antallet af de i Amtets Landdistrikt hjemmehørende Handelsfartøier udgjorde ved Udgangen af 1895 ifølge Opgave fra det statistiske Centralbureau 159 med en samlet Tonnage af 5 057 Ton og en Bemanding af 580. Dette viser en Nedgang i Antallet af 2, i Tonnagen af 209 Ton og i Bemandingen af 109. Flaaden bestod som ved forrige Termins Udløb kun af Seilfartøier.

Dampskibsfarten paa Trondhjemsfjorden og Snaasenvandet er i det Væsentlige foregaaet paa samme Maade som i forrige Termin. Til Fart paa Namdalens Fjorde er af det i 1891 med Støtte af Amtet og vedkommende Kommuner dannede Namdalens Dampskibsselskab anskaffet et nyt Dampskib,

«Herlaug». Denne Fart har været understøttet med Statsbidrag, som for Terminen 1895—1896 udgjorde Kr. 20 000. Derhos har der været underholdt Ruter mellem Trondhjem og Namsos af Namsos Dampskibsselskab samt af Levanger, Stenkjær og Indtrøndelagens Dampskibsselskaber.

Skibs- og Baadbyggeri er foregaaet i omtrent samme Udstrækning som tidligere. Et nyt Baadbyggeri er oprettet i Nordkrogø i Vikten. Eieren af dette har navnlig bestræbt sig for at levere Baade, som er mere hensigtsmæssigt indrettede for Fiskeri og Seilads end de hidtil almindeligt benyttede Nordlandsbaade.

Haandværksdriften staar omtrent paa samme Trin som tidligere og der forarbeides væsentlig kun det Nødvendige til Distrikternes eget Behov. Dog oparbeides i enkelte Distrikter endel Klæder og Skotøi til Afsætning paa Markeder eller under de større Fiskerier.

Husfliden staar endnu i de fleste Distrikter temmelig langt tilbage, men der spores dog endel Fremgang. Overensstemmende med den nye Skolelov har der i nogle Distrikter været afholdt Arbeidsskoler, og Levanger Husflidsskole har ogsaa i dette Femaar fortsat sin Virksomhed, ligesom der som foran omtalt for Amtskommunens Regning er oprettet en praktisk Ungdomsskole for Gutter og Jenter paa Mære i Sparbuen.

I nogle Distrikter har Gaardbrugerne havt endel Indtægt ved Bortforpagtning af Jagtvald til Udlændinger, som har søgt hid for at skyde Elg. Forøvrigt har Jagten som tidligere været af forholdsvis liden Betydning. Dog har Rypefangsten om Vinteren skaffet adskillig Indtægt i enkelte Bygder. Fredningstiden for Elg blev ved kgl. Resolution af 5 April 1895 forandret saaledes, at det kun i September Maaned er tilladt at fælde dette Vildt.

Over Antallet af de i Femaaret fældede Rovdyr og Rovfugle hidsættes følgende Opgave:

Fogderier.	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Gauper.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
Stjør- og Værdalen.....	3	14	6	14	549	13	407
Inderøen.....	19	8	5	14	502	3	679
Namdalen.....	17	21	17	18	1 192	388	475
Tilsammen i Amtet	39	43	28	46	2 243	404	1 561

Interessen for Havedyrkning har været i Stigende, men Havestellet har dog endnu kun paa faa Steder naaet en saadan Udvikling, at det giver en

nogenlunde regelmæssig Indtægt. Det er fremdeles Frosten, som er længst fremme i denne Retning, dog foregaar ogsaa fra enkelte andre Distrikter Salg af endel Kirsebær og andre Havebær.

Salg af vilde Bærsorter foregaar kun i ringe Udstrækning, dog samles der i Snaasen og nogle andre Herreder endel Multer og Tyttebær til Salg i nærmeste By eller i Trondhjem.

Som foran bemærket, besøges Distriktet Sommer og Høst af endel Udlændinger, som driver Fiskeri og Jagt. Derimod er den egentlige Turisttrafik ikke af nogen større Betydning, ihvorvel de forskjellige Distrikter hver Sommer besøges af endel saavel norske som fremmede Turister. Nogen Indtægt tilflyder ogsaa Distriktet — særlig Indherredsbygderne — ved Folk fra Trondhjem og andre Byer, som opholder sig her som «Sommergjæster».

8. Om den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Over thinglæste og aflæste Pantedokumenter med Pant i fast Eiendom samt Udpantninger, Exekutioner og afholdte Tvangsauktioner hidsættes følgende Opgaver:

Fogderier.	Thinglæste Dokumenter.		Aflæste Dokumenter.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Stjør- og Værdalen	1 277	2 564 451	758	1 742 209
Inderøen	1 070	1 871 918	654	1 191 476
Namdalen	1 109	1 465 754	371	571 802
Tilsammen	3 456	5 902 123	1 783	3 505 487
De tilsvarende Beløb for forrige Termin	3 329	5 887 042	1 981	4 195 757

I denne Opgave er for Namdalens Vedkommende ikke medregnet Panteheftelser i Skibe, hvoraf der er thinglæst 30 til Beløb Kr. 67 611 og aflæst 7 til Beløb Kr. 20 943.

Fogderier.	Afholdte Exekutioner og Udpantninger.		Afholdte Tvangsauktioner over fast Gods og Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
Stjør- og Værdalen	9 699	470 187	152	221 300
Inderøen	5 694	226 853	93	100 361
Namdalen	8 289	350 503	202	116 103
Tilsammen	23 682	1 047 543	447	437 764

Til Sammenligning anføres, at der i forrige Femaarsperiode var afholdt 20 418 Exekutions- og Udpantningsforretninger for samlet Beløb Kr. 669 018 og 430 Tvangsauktioner til samlet Beløb Kr. 402 859.

Angaaende Skatydernes samlede Formue og Indtægt m. V. meddeles følgende Oversigt:

Aar.	Antal Skatydere.	Antagen Formue.	Antagen Indtægt.	Skatbar Indtægt.	Skat paa 1 000 Kr. Formue.	Skat paa 100 Kr. Indtægt.	Samlet Skat.
		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	-	39 279 052	8 823 205	4 615 234	-	-	-
1892	-	39 281 702	9 243 209	4 429 193	-	-	-
1893	23 400	38 517 220	8 762 264	3 864 274	1.95	6.99	345 343
1894	23 789	38 559 610	8 720 559	3 761 751	1.99	7.41	355 329
1895	24 085	38 808 510	8 877 515	4 046 850	1.96	7.08	362 680

I Landdistriktet og Amtets Byer har tilsammen virket 20 Sparebanker. Til Belysning af disses Virksomhed hidsættes følgende efter den officielle Statistik udarbeidede Tabel:

Aar.	Samlet Forvaltnings-kapital.	Sparebankernes samlede Formue.	Samlet Indtægt.	Antal Indskydere.	Indskud.	Udlaan.
	Kr.	Kr.	Kr.		Kr.	Kr.
1891	8 439 561	992 602	363 716	18 308	7 400 490	7 906 328
1892	8 392 193	981 675	377 781	18 429	7 375 089	7 969 294
1893	8 552 663	980 823	397 831	18 151	7 536 854	7 998 927
1894	8 915 146	1 002 804	433 485	18 749	7 873 604	8 053 782
1895	9 333 922	1 061 799	437 057	19 335	8 245 741	8 314 221
Gjennemsnitlig for 1891—1895	8 726 697	1 003 941	401 974	18 594	7 686 356	8 048 510
Gjennemsnitlig for 1886—1890	7 960 727	906 762	372 059	16 557	6 910 457	7 466 372

Af de opførte Udlaan udgjør:

Aar.	Udlaan mod Pant i fast Eiendom.	Udlaan mod Vexel-obligation.	Udlaan mod Vexler.	Andre Udlaan.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1891	2 545 427	5 287 473	20 500	52 928	7 906 328
1892	2 601 017	5 305 015	9 092	54 170	7 969 294
1893	2 601 802	5 316 968	14 728	65 429	7 998 927
1894	2 572 044	5 406 636	29 541	45 561	8 053 782
1895	2 753 821	5 444 356	36 208	79 836	8 314 221
Gjennemsnitlig for 1891—1895	2 614 822	5 352 090	22 014	59 585	8 048 510
Gjennemsnitlig for 1886—1890	2 093 675	5 260 637	40 124	71 937	7 466 372

Af Foranstaaende fremgaar, at Distriktets Gjæld og navnlig Pantegjælden i Terminens Løb er betydelig forøget. Dette antages for den væsentligste Del at have sin Grund i, at Priserne paa Landbrugsprodukter stadig har været meget lave, medens Arbeidspriserne har været høiere end tidligere, og at Jordbruget derfor ikke har kunnet give fornødent Overskud til Forrentning af Jordbrugernes Gjæld og til den jordbrugende Befolknings Underhold Nogen Betyd-

ning kan vel ogsaa tillægges den Omstændighed, at Befolkningens Trang til Komfort lidt efter lidt er bleven større.

Ifølge Opgaver fra Ligningskommissionerne har ved Terminens Udløb den samlede Værdi af Distriktets Gaardsbrug udgjort . . . . ca. Kr. 40 000 000
Værdien af Besætning, Redskaber og Maskiner . . . . . - - 5 500 000
Gaardbrugernes udestaaende Kapitaler og dermed ligestillede Formue . . . . . - - 3 000 000
Gaardbrugernes samlede Gjæld . . . . . - - 17 000 000
hvoraf Pantegjæld . . . . . - - 11 500 000

Af de af Lensmændene afgivne Opgaver over Arbeidspriser i Aaret 1895 hidsættes følgende Uddrag:

Dagløn for Husmænd:

For Pligtarbeide paa egen Kost	fra Kr.	1.20	til Kr.	2.20
- Do. - Husbondens Kost	- -	0.27	- -	1.40

For Dagarbeidere:

Mænd paa egen Kost	- -	1.00	- -	2.50
Do. - Husbondens Kost	- -	0.50	- -	1.50
Kvinder paa egen Kost	- -	0.50	- -	1.80
Do. - Husbondens Kost	- -	0.25	- -	1.00

Tjeneres Aarsløn:

Tjenestegutter	- -	80.00	- -	250.00
Tjenestepiger	- -	50.00	- -	110.00

Tjenerne faar derhos i Almindelighed endel Klæder og Skotøi.

Dagløn for Tømmerhuggere	- -	1.50	- -	2.50
Do. - Tømmerkjørere med Hest	- -	2.70	- -	5.00
Do. - Do. uden Hest	- -	1.50	- -	2.40
Do. - Elveflødere	- -	1.80	- -	3.50
Do. - Hustømmermænd	- -	1.60	- -	2.80
Do. - Sagbrugsarbeidere	- -	1.60	- -	2.75
Do. - Møllearbeidere	- -	1.60	- -	2.50
Do. - Skibstømmermænd	- -	2.00	- -	2.80
Do. - Teglværksarbeidere	- -	1.50	- -	2.40

Af Amtets Fattigdistrikter har været understøttet:

	1890.	1895.
inden Stjør- og Værdalen Fogderi	1 290	1 375
- Inderøen Do.	969	1 100
- Namdalen Do.	810	-

I Terminen har været udfærdiget 317 Resolutioner om Bidrag til Underhold af Børn, hvis Forældre ikke havde indgaaet Ægteskab med hinanden. I forrige Termin var Antallet af saadanne Resolutioner 336.

I forrige Beretning er omtalt, at der var foretaget Flytning og Ombygning af Namdalens Sygehus. I sidste Periode er lignende Forføining truffet med Hensyn til det andet af Amtets Sygehuse, idet det i 1893 flyttedes fra Skogn til Levanger By, hvor det gjenreistes udvidet og forbedret. Omkostningerne ved Flytningen og Ombygningen beløb sig til omtrent Kr. 63 000.

Amtskommunens ordinære Tilskud til Sygehusenes Drift har udgjort:

ved Indherreds Sygehus	Kr. 46 989
- Namdalens Do.	- 40 890
Tilsammen	Kr. 87 879

eller gjennemsnitlig Kr. 17 576 pr. Aar.

I Femaaret er paa Amtets Sygehuse behandlet ialt 2 546 Patienter med samlet Antal Liggedage 106 608. I forrige Periode udgjorde de tilsvarende Tal 1 902 og 69 730. Der er altsaa en Stigning af henholdsvis 644 og 36 878.

Amtskommunens Udgifter til Sundheds- og Medicinalvæsenet udenfor Sygehusene har udgjort Kr. 37 965 mod Kr. 25 544 i forrige Periode. Heri er ikke indbefattet, hvad der er medgaaet til Sindssyges Behandling eller til Vakcinations- og Jordemodervæsenet.

Loven af 27 Juni 1891 om Forandringer i og Tillæg til Sindssygeloven af 17 August 1848 medførte betydelig Lettelse for Amtskommunen med Hensyn til Udgifterne til Forpleining af de fattige Sindssyge ved at bestemme, at $^4/_{10}$ af disse Udgifter skal udredes af Statskassen, og ved at give Adgang til Overførelse paa vedkommende Fattigdistrikt af Halvdelen af de øvrige $^6/_{10}$. Beslutning om saadan Overførelse paa Fattigdistrikterne fattedes af Amtsthinget under 13 Juni 1892.

Antallet af de med Stats- og Amtsbidrag forpleiede Sindssyge har i Femaarsperiodens to sidste Aar været i stærk Stigning.

Amtskommunens Udgifter til Sindssygevæsenet har udgjort:

i 1891	for 167	Sindssyge	Kr	23 822
- 1892	- 150	—	-	9 950
- 1893	- 152	—	-	8 977
- 1894	- 176	—	-	10 500
- 1895	- 191	—	-	10 926.

Heri er ikke medregnet Løn til den i Henhold til forannævnte Lovs § 2 antagne Amtslæge eller den Skyds- og Kostgodtgjørelse, som er medgaaet til dennes og Distriktslægernes Reiser for at tilse de Sindssyge. Disse Udgifter har i Aarene 1892—1895 andraget til mellem 1 300 og 1 600 Kroner aarlig.

Amtskommunens Udgifter til aandssvage, døve og blinde Børns Underhold ved Undervisningsanstalter har udgjort:

i 1891	Kr. 13 940
- 1892	- 13 158
- 1893	- 12 585
- 1894	- 11 476
- 1895	- 12 489

Sundhedstilstanden har i det hele taget været nogenlunde god. Naar undtages en Difteritepidemi i Værdalen i 1892, har smitsom Sygdom mest forekommet i spredte Tilfælde og er hurtig blevet standset i sin Udbredelse, om den nu og da har optraadt epidemisk. Inden flere Distrikter har Lungetuberkolose vundet temmelig stor Udbredelse. Vedkommende Sundhedskommissioner har søgt at hindre dens videre Udbredelse bl. a. ved at tilintetgjøre Tæringssyges Efterladenskaber og ved at ansætte faste Desinfektører. Hvorvidt de herved vil opnaa et tilfredsstillende Resultat, er det imidlertid endnu vanskeligt at bedømme.

Ved Siden af Distriktslægerne og de ved Amtssygehusene ansatte Læger har der i Distriktet virket 8 Kommunelæger og dels 1, dels 2 andre Privatlæger.

I Veterinærvæsenets Tjeneste har 8 Dyrlæger været ansatte som Amtsdyrlæger, hvorhos der inden Distriktet har været bosat 1 privat praktiserende Dyrlæge.

Amtskommunens Status udviste:

	pr. 31/12 1890:	pr. 31/12 1895:
Aktiva:		
Udlaante Midler	Kr. 1 082.50	
Fængselsbygninger	- 134 840.00	Kr. 136 260.00
Sygehuse	- 153 560.00	- 165 800.00
Færgemandshuse	- 600.00	- 2 110.00
Aktier i Namdalens Dampskibsselskab		- 15 000.00
Skolegaarden Mære		- 100 000.00
	Kr. 290 082.50	Kr. 419 170.00
Passiva:		
Forskud af Regnskabsførere	- 6 492.66	
Laan		- 55 000.00
Formue	Kr. 283 589.84	Kr. 364 170.00

Amtskommunens Formue er altsaa ved Forbedring af Amtssygehusene, Tegning af Aktier i Namdalens Dampskibsselskab samt ved Indkjøb og Bebyggelse af Skolegaarden Mære m. V. forøget med ca. 80 580 Kr. Den Jordeiendom, som tillaa Sygehuset i Skogn, Gaarden Eidesøren, blev ved Sygehusets Flytning til Levanger By solgt for Kr. 5 775.

De Foretagender, som saaledes har bevirket en Stigning af Amtskommunens Formue, har medført Udgifter, der har dannet et betydeligt Tillæg til det ordinære Budget, og skjønt Amtsskatten hvert Aar har udgjort 5 Kroner pr. Skyldmark af Amtets Matrikul, har man dog seet sig nødt til at optage Laan, hvis Størrelse ved Udgangen af 1895 var Kr. 55 000.

Herredernes samlede Laanegjæld udgjorde 31 December 1890 Kr. 344 059 og ved Udgangen af 1895 Kr. 520 786.

For at kunne fyldestgjøre de Krav, som Skoleloven af 1889 stiller til Folkeskoleundervisningen, har Kommunerne i denne Periode i stor Udstrækning

foretaget Udvidelser og Nybygninger af sine Skolehuse, ligesom der er anskaffet meget nyt Skolemateriel. Fortsættelsesskoler har været afholdt i de fleste Herreder og i nogle tillige Arbeidsskoler.

Til Amtsskolekassen har i Periodens 5 Aar været udlignet henholdsvis 12, 13, 14, 15½ og 15½ Øre pr. Individ af Amtets Landdistrikts Folketal, hvilket svarer til fra 9 180 til 11 873 Kr. pr. Aar. Iberegnet Statskassens Tilskud har Amtsskolekassens Bidrag til det almindelige Skolevæsen udgjort fra Kr. 37 989 til Kr. 47 615 pr. Aar.

3 Ungdomsskoler har med Bidrag af Amtskommunen virket inden Distriktet, deraf 2 Folkehøiskoler og 1 Amtsskole. Efterat Amtsthinget i 1894 havde fattet endelig Beslutning om Oprettelse af en praktisk Ungdomsskole for Gutter og Piger paa Mære i Sparbuen, ophørte Bevilgningen til Amtsskolen, som derefter nedlagdes ved Udgangen af Skoleaaret 1894—95.

Folkebogsamlingerne har i Perioden tiltaget i Antal og for manges Vedkommende er Læsestoffet forøget betydeligt ved Kommune- og Statsbidrag.

Ved Udgangen af 1895 fandtes i Amtsdistriktet — Byerne medregnede — følgende Skydsstationer:

Fogderier.	Tilsigelsesstationer for			Faste Stationer for			Fast Station for Landskyds og Tilsigelsesstation for Baadskyds.
	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Land- og Baadskyds.	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Land- og Baadskyds.	
Stjør- og Værdalen...	-	-	3	14	-	-	1
Inderøen.....	2	-	-	14	-	4	-
Namdalen.....	1	2	17	13	-	5	-
Tilsammen	3	2	20	41	-	9	1

Vedkommende Veivæsenet er i Femaaret udbetalt af Amtskassen ca. Kr. 200 000.

Deraf er medgaaet:

til Anlæg og Omlægning af Hovedveie og Broer derpaa.....	ca.	Kr. 79 000
- Vedligehold af Hovedveie og Broer derpaa.....	-	- 85 000
- Bidrag til Herreder til Anlæg eller Omlægning af Bygdeveie ..	-	- 17 000
- Udgifter iøvrigt, hvoriblandt Lønninger og Gratifikationer	-	- 19 000

Følgende Hovedveianlæg har i Perioden været under Arbeide:

1. Anlæg af Vei gjennem Trones i Grong.
2. Omlægning af Veien Fossland—Fiskem i Grong.
3. Do. - Do. Levanger—Aasen.
4. Do. - Do. Hell Jernbanestation—Amtsgrænsen.
5. Do. - Do. Hunn—Hildrem i Overhallen.
6. Bygning af Bro over Namsen ved Medjaa.

Af disse var de under No. 2, 3 og 5 nævnte færdigbyggede inden Terminens Udløb.

Mellemrigsveien gjennem Lierne—Sanddølaveien blev fuldført i 1892.

Af andre Veiarbeider kan nævnes:

a. Anlæg af Vei mellem Hølandet og Foldereid.
b. Do. - Do. fra Stiklestad til Faaren og fra Hauganbakken til Bjørstad i Værdalen, hvilke Veies Oparbeidelse er nødvendiggjort derved, at den ældre Veiforbindelse er blevet ødelagt henholdsvis ved Jordskredet den 19 Mai 1893 og ved Udglidninger, der er foranledigede ved Hærfossens Gjennembrud. Anlægget bekostedes væsentlig af Staten.
c. Omlægning af Jemtlandsveien paa Strækningen Kaalen—Bjørken. Denne Omlægning maatte foretages, fordi denne Del af Veien oversvømmedes af Lermasserne fra forannævnte Jordskred. Anlægget skede for Statskassens Regning.

Længden af samtlige de i Femaaret ny anlagte og omlagte Veie er angivet til henholdsvis 109.5 og 81.3 km.

Amtets samlede Veinet udgjorde ved Terminens Udløb:

Hovedveie	580 km.
Bygdeveie	1 590 -
Tilsammen	2 170 km.

Det Herrederne paahvilende Veivedligeholdelsesarbeide udførtes for Størstedelen som Naturalarbeide.

Antallet af Postanstalter var ved Udgangen af 1890: 73 og ved Udgangen af 1895: 88. Af Forøgelsen falder 5 paa Inderøen og 10 paa Namdalen Fogderi. I mange Bygder er i Terminens Løb for offentlig Regning oprettet Landpostbudruter. Antallet af afsendte Breve var for 1890 opgivet til 485 900 og for 1895 til 704 300; der er saaledes en Stigning i den afgaaede Brevmængde af omtr. 45 Pct.

Telefonen har i Terminen faaet en stor Udbredelse. Private Selskaber er dannet til Istandbringelse af Telefonforbindelse mellem de forskjellige Distrikter, og ved Femaarets Udløb fandtes Telefon i Flerheden af Amtets Herreder.

Arbeidet for Anlæg af en Jernbane fra Hell til Namsos som Paabegyndelse af en Nordlandsbane har været fortsat, og Sagen var ved Femaarets Udløb bragt

saa langt frem, at der forelaa Storthingsbeslutning for Anlæg af Banedelen fra Hell til Sunde ved Snaasenvandet samt Vedtagelse af Amtsthinget angaaende Udredelse af det fornødne Distriktsbidrag. Storthingets Beslutning om Banens Oparbeidelse er af 1893 og Amtsthingets endelige Beslutning angaaende Distriktsbidraget af 28 Juni 1895.

Anlægget af Banen er beregnet at ville koste Kr. 8 310 000. Heraf skal 15 Pct. eller Kr. 1 246 500 udredes som Distriktsbidrag, og vil ifølge de fattede Beslutninger blive at fordele saaledes, at Kr. 380 000 betales af de interesserede Herreder og af Amtets Byer samt Trondhjem, medens Resten, Kr. 866 500, falder paa Amtskommunen. De fornødne Midler til Dækkelse af Amtets Bidrag skal tilveiebringes ved Udstedelse af Kommuneobligationer, lydende paa Ihændehaveren. Herrederne er givne Adgang til at afgjøre sine Bidrag ved Forskrivelse til Amtskommunen og Beløbets Indbetaling til denne i 40 aarlige Terminer mod at erlægge en Rente af 4 Pct. p. A. De Bidrag, som ønskes afgjorte paa denne Maade, bliver at medtage i det Laanebeløb, for hvilket Amtskommunen udsteder Ihændehaverobligationer.

Natten mellem 18 og 19 Mai 1893 skede i Værdalen en af de største Ulykker, som vides at have rammet vort Amt, idet et Jordskred løsnede omkring Gaardene Jermstad, Follo og Krog i Stiklestad Sogn og tog med sig et Areal af henimod 3 km² Jord. Grunden bestod af opblødt Lere (Kvikler) og de løsnede Masser flød ud over de store og frugtbare Sletter i Værdalens Bund og bedækkede disse i en Udstrækning af 8 à 10 km² med et Lerlag, hvis Tykkelse i den første Tid efter Ulykken paa mange Steder var 12—15 m. Lermasserne stængte derhos Elvens Løb, hvorved Vandet opdæmmedes og Dalbunden i det ovenfor liggende Distrikt i en Afstand af 7 à 8 km. ovenfor Skredet lige op til Gaarden Holmen forvandledes til en Indsø. Da Elven senere brød sig igjennem, førte den Mængder af Ler og Sand med sig og bedækkede store Dele af de i Dalbunden nedenfor Dæmningen liggende Marker med et tykt Lag af disse Jordarter, hvorved de frugtbare Sletter — tildels for længere Tid — blev ubrugbare til Dyrkning eller anden Benyttelse. Af Beboerne paa de af Raset medrevne eller af Lermasserne oversvømmede Gaarde fik endel Anledning til at komme op paa sammenhængende Stykker af Jord, paa Hustag eller andre Gjenstande, som kunde holde dem oppe under Massernes Gliden nedover Dalen, og blev derefter med megen Anstrengelse og Fare reddede af Mennesker, som kom dem til Hjælp. Men mange blev ogsaa begravede i den strømmende Lere. Ialt mistede ved denne Leilighed 112 Mennesker Livet.

Omtrent 20 km. i ret Linie op for Værdalsøren og 12 km. i ret Linie ovenfor det store Lerfald laa den 29 m. høie Hærfos, som dannedes af Værdalselven ved dens Fald gjennem en trang Bjergkløft. Ovenfor Fossen flød Elven gjennem løse Jordarter og dens Leie var ovenfor Fossen paa venstre Side begrænset af en Lerbrink, som paa den anden Side faldt steilt af mod den nedenfor liggende Slette. Man havde længe frygtet for, at Elven vilde bryde

igjennem denne Brink og danne sig et nyt Leie ved Siden af Hærfossen, og for at forebygge den Skade, som derved maatte forudsættes at ville blive forvoldt, var man allerede begyndt at anlægge en Forbygning, da Elven under en Flom den 12 September 1893 gik over Brinken og dannede sig en Gjennemgang. Samtidig hermed foregik et nyt Ras i det store Lerfald ved Jermstad, hvorved Elvens Leie dernede paanyt fyldtes. Som Følge af den derved forvoldte Opdæmning og af Flommen samt paa Grund af Gjennembruddet ved Hærfossen steg Vandet i den mellemliggende Strækning saa meget, at den store Bro ved Østnes blev sat under Vand og revet med af Strømmen. De oversvømmede Strækninger blev her som i den nedre Del af Værdalen bedækket med et Lag af ufrugtbar Lere.

Efterat Elven havde gjennembrudt den nævnte Lerbrink, sænkedes dens Leie lidt efter lidt, indtil den kom i Niveau med Sletten nedenfor, og eftersom Elveleiets Sænkning fortsattes opover, bevirkedes der paa forskjellige Steder store Jordfald, idet de høie og bratte Elvemæler, som dannedes ved Sænkningen, undergravedes af Vandet, saa at de tilligemed det tilstødende Land gled ud i Elven og derpaa lidt efter lidt førtes bort af denne. Herved er flere af Gaardene ovenfor Hærfossen bleven truet og har maattet flyttes, betydeligt Jordareal er gaaet med, og det maa forudsees, at der fremdeles vil foregaa Udglidninger paa mange Steder. Veiforbindelsen mellem det ovenfor liggende Distrikt og den nedre Del af Værdalen er blevet afbrudt og har paany maattet istandbringes ved Anlæg af ny Vei længere fra Elven og saavidt muligt paa fast Grund oppe i Dalsiden.

Det samlede Areal, som blev beskadiget ved det store Skred Natten til 19 Mai 1893 og efterfølgende mindre Udglidninger omkring Jermstad er angivet til ca. 14.5 km^2 eller ca. 15 000 Maal. Rumindholdet af de udgledne Masser er beregnet til ca. 55 Millioner m^3. Det Land, som oversvømmedes ved Elvens Opdæmning i Vuku, udgjør ca. 170 Ha.

Ved Befaringen i Anledning af de Affældningsforretninger, som efter Ulykken er foretaget, viste det sig, at 105 særskilt matrikulerede Brug med en samlet Skyld af Mark 946.00 har lidt Skade. Af denne Skyld blev affældt Mark 488.83, hvoraf Mark 405.09 for bestandig og Resten for et Tidsrum af fra 5—20 Aar. Værdien af den tabte Grund uden Huse og Skogbestand er blevet værdsat til ca. Kr. 370 000, og med Huse til ca. Kr. 426 500. Af Husdyr omkom antagelig 33 Heste, 202 Storfæ, 345 Smaafæ og 25 Svin.

Dagen efter det store Skred — 19 Mai 1893 — blev af Storthinget bevilget til Afhjælpelse af den øieblikkelige Nød Kr. 10 000 og under 21 Juli s. A. blev der til yderligere Foranstaltninger bevilget:

1.	Som Bidrag til de Skadelidte indtil	Kr.	211 000
2.	Rentefrit Laan til Værdalens Kommune	-	20 000
3.	Do. Do. - Lensmanden (som led betydelige Tab af udestaaende Fordringer hos de Skadelidte)	-	4 000
4.	Til Værdalens Meieri	-	5 000
5.	Udtapningsarbeider	-	10 000
	Tilsammen	Kr.	250 000.

Imidlertid var ogsaa den private Offervillighed traadt til, og der indkom frivillige Gaver fra alle Kanter af Landet og tillige fra Sverige og Udlandet forøvrigt betydelige Beløb, som med indvundne Renter tilsammen udgjorde ca. Kr. 313 000.

Efterat det Nødvendige til Afhjælpelse af Nøden i den første Tid var besørget af et Par lokale Komiteer, blev der til Udarbeidelse af Forslag angaaende de Foranstaltninger, som paa Grund af Ulykken maatte ansees paakrævede, nedsat en Komité bestaaende af 2 af Storthinget og 2 af Regjeringen valgte Mænd samt Amtmanden.

Denne Komité afgav under 13 Juli 1894 sin Indstilling gaaende bl. a. ud paa, at der af de af Storthinget bevilgede Midler og de indkomne private Gaver uddeles:

a.	som Bidrag til	114 Gaardbrugere	indtil	Kr.	346 500
b.	- — -	35 Kaarfolk	—	-	72 166
c.	- — -	157 Husmænd, Inderster, Tjenere m. Fl.	—	-	32 553
d.	- — -	Værdalsbrugets Leilændinger	—	-	5 000
		Tilsammen indtil		Kr.	456 219.

Bidraget til Gaardbrugerne er udbetalt mod Erklæring om, at det Offentlige, om det maatte findes hensigtsmæssigt, skal have fri Dispositionsret over det skadede Areal.

Af de offentlige Foranstaltninger, som er truffet i Anledning af Ulykken, kan særlig nævnes:

1. Udtapning af en Myrstrækning paa ca. 5 000 Maal, der strækker sig henimod Kanten af det store Skred, og som antages at ville kunne foranledige yderligere Udglidninger ved Opsugning af Vandmasser, som derefter afgives til Undergrunden.
2. Opmaaling og Kartlægning af de af Ulykken berørte Eiendomme.
3. Regulering af Værdalselven og dens Bielves Løb.
4. Oparbeidelse af en Interimsvei paa Sydsiden af Værdalselven paa Strækningen mellem Kaalen og Bjørken, hvor Veien blev oversvømmet og begravet af Leren.
5. Oparbeidelse af ny Vei fra Stiklestad til Faaren til Gjenoprettelse af den afbrudte Veiforbindelse paa Dalens nordre Side.
6. Den foran nævnte Gjenoprettelse af Veiforbindelsen ovenfor Hærfossen ved Anlæg af Vei fra Haugan til Bjørstad.

Staten har endvidere refunderet Værdalens Kommune Udgifterne ved Gjenopførelse af Østnes Bro og bidraget til Oprettelse af en midlertidig Forbindelse mellem Vuku og den nedre Del af Værdalen paa Elvens Nordside ved Udbedring af Veien over Lyngaasen mellem Leksdalsvandet og Vuku.

Den 15 og 16 September 1893 skede paa Grænsen mellem Nedre og Øvre Stjørdalen paa Stjørdalselvens nordre Side et betydeligt Jordfald, hvorved ca. 100 Maal England blev bedækket af Lermasser. Ialt 15 Gaardbrugere og Husmænd led herved Skade paa Jord, Skov eller Huse. Veiforbindelsen mellem det ovenfor og nedenfor liggende Distrikt blev afbrudt og et Par Veibroer ødelagdes. Den samlede Skade blev af en i Sagens Anledning nedsat Komité anslaaet til Kr. 10 000. Halvparten af dette Tab blev erstattet ved Bevilgning af Storthinget i 1894.

B. Byerne.

Fra Levanger, Namsos og Stenkjær Magistrater har jeg modtaget følgende Beretninger, dateret henholdsvis 14 August, 21 September og 5 November d. A.

Kjøbstaden Levanger.

«I Kjøbstadens Handelsomsætning bemærkedes ogsaa i det forløbne Femaar nogen Fremgang, hvilket for en Del maa tilskrives Klæbu Seminars Flytning til Byen, der foregik i 1892. Herved erholdt Kjøbstaden, der ved forrige Femaars Slutning tællede 902 Indvaanere, et Tillæg i Folkemængden af henved 100 Mennesker.

Den industrielle Virksomhed tiltog ogsaa noget i Perioden. Af nye Anlæg er tilkommet A. Holms Smedje- og Maskinværksted og i Forbindelse hermed Metalstøberi, der tidligere har været drevet haandværksmæssig, men i Femaaret anlagdes fabrikmæssig og forsynedes med tidsmæssige Maskiner. Fra dette Værksted leveres Sagbrugsartikler og mindre Maskiner for Træbearbeidelse til de forskjellige Dele af Landet, ja ogsaa til Sverige.

Haandværksdriften har holdt sig paa samme Standpunkt som i forrige Periode. Fra Uhrmager Syrstads Værksted leveres jevnlig Taarnuhre til Landets Kirker. Derimod har Sadelmager Wolds Svøbefabrik ligget under i Konkurrencen med Udlandet, hvortil vistnok Mangel paa Kapital har bidraget.

Skibsfarten har været underholdt af 5—6 Dampskibe, hvoraf 1 hjemmehørende i Kjøbstaden.

Med Hensyn til Byens Skolevæsen er ingen Forandring indtraadt.

I 1894 stiftedes Levanger Arbeidersamfund, der ved Udgangen af 1895 havde 114 Medlemmer. Den i forrige Beretning omhandlede Haandværker-

forening, stiftet i 1863, eksisterer fremdeles, ligesom dens Sygekasse er i Virksomhed. Foreningen tællede ved Udgangen af 1895 10 Medlemmer.

Nogen Forening af Handlende, Skippere, Sømænd eller lignende findes ikke. Heller ikke eksisterer nogen Forbrugsforening.

I 1891 indkjøbte Kommunen for en Kjøbesum af Kr. 16 000 Eiendommen Matr.-No. 85 & 86 i Strandgaden og Matr.-No. 53 b i Bakkegaden, af hvilke den førstnævnte blev afgivet til Seminariet mod en Leie af Kr. 1 000 pr. Aar, der senere blev forhøiet til Kr. 1 400, medens den anden efter fuldstændig Ombygning blev taget i Brug først af Husflidsskolen og derefter af Folkeskolen. Ogsaa Seminarbygningen maatte betydelig forandres for at tjene til omhandlede Øiemed. Bygningernes samlede Kostende andrager til ca. Kr. 35 000.

Ædruelighedstilstanden har været god. De af Kommunestyret bestemte Aarsrettigheder til Udskjænkning og Udsalg af Brændevin samt til Udskjænkning af Øl har været overdraget Stedets Brændevinssamlag, der har havt 1 Udsalgs- og Udskjænkningssted. Indskrænket Ølret har været tilstaaet 1 Person.»

Ladestedet Namsos.

«Ladestedets Folkemængde, som ved Udgangen af 1890 var gaaet ned til 1 844 mod 1 960 Indbyggere i 1885, havde ifølge foretagen Tælling 30 September 1895 hævet sig til 1 981 Indvaanere. Denne forholdsvis stærkere Stigning staar i Forbindelse med en formindsket Udvandring i samme Periode. Denne udgjorde nemlig 28 Mænd og 30 Kvinder, mod tilsammen 137 i det forrige Femaar, og af de Udvandrede var 4 Personer igjen vendt tilbage fra Amerika.

Toldintraderne har været noget mindre end i det foregaaende Femaar. Ifølge Toldkammerets Opgave udgjorde de Kr. 124 599.89 mod Kr. 166 914.94 i den foregaaende Periode. Den væsentlige Del af Tolden hidrører fra Trælastudskibningen. Opgaven er givet for det hele Tolddistrikt, omfattende ogsaa den i det omliggende Landdistrikt foregaaende Udførsel fra der liggende Sagbrug. Den samlede Udskibning fra Namsos Toldsteds Distrikt er for Femaaret opgivet til 87 215 m^3, hvoraf antagelig ikke fuldt $^1/_4$ Part fra selve Namsos. Den udenlandske Udskibning antages at have været noget mindre i sidste end næstforegaaende Periode. Men i det hele taget har alligevel fundet Sted en betydelig Stigning i Forædling og Afsætning af Skovprodukter fra Namsos. I Femaaret anlagdes nemlig (foruden C. Gulbransons tidligere eneste) 2de nye Sagbrug med Høvlerier, nemlig Namsos Aktie-Dampsag og Høvleri i 1891 og Namdals Aktie-Dampsag og Høvleri i 1895, den sidste vistnok paa Landets Grund, men med Forretningskontor i Namsos. Begge Brug har udviklet en stedse stigende Virk-

somhed ved Forædling af Trælast, i Forbindelse med Optømring af Husbygninger, som væsentlig afhændes til Nordland.

Fedsildfisket slog i Perioden 1891—1895, med Undtagelse af det første Aar, kun maadeligt til for Namdalens Kyster saavel som iøvrigt. Som Følge deraf er de i Namsos hjemmehørende Notbrugs Antal gaaet ned. De opgives ved Udgangen af 1895 at have udgjort 11, repræsenterende en Værdi af ca. 70 000 Kr., og Resultatet af Driften at være omtrent Balance.

Handelsflaaden bestod ved Udgangen af 1895 af 20 Seilskibe med en samlet Drægtighed af 1 173.13 R.-T., 6 Dampskibe 283.56 R.-T.

Den lokale Fart paa de Namsos tilstødende Sødistrikter fik i Femaaret en stærk Udvikling ved Anskaffelse i 1893 af Distriktsbaaden «Herlaug», grundet paa Aktier og hvortil Amtskommunen har ydet et betragteligt Bidrag. Skibet har fra 1894 Statsunderstøttelse og dets Fart har bidraget særdeles til Lettelse af Samfærsel og en udvidet Handelsforbindelse mellem Namsos og omliggende nordlige Sødistrikt.

Omtrent samtidig udvidede det Indherredske Dampskibsselskab sin Fart til Namsos, hvorved dette Sted kom i en endnu livligere Forbindelse med Trondhjem og mellemliggende Steder end den hidtil af Ruteskibene og det ældre Namsos Dampskibsselskab besørgede. Den lokale Dampskibsforbindelse maa saaledes siges i Femaaret at have modtaget betydelige Forbedringer og dermed at have hidført et paatageligt Opsving i flere Henseender. Kun med Hensyn til Hurtigforbindelse med Udenverdenen har Stedet ikke gjort noget Fremskridt, da Hurtigruteordningen langs Kysten desværre ikke berører Stedet. I Forbindelse med Kommunikationsvæsenets Udvikling maa nævnes Oprettelse i 1893 af Namdalens Aktietelefonforening, med Bestyrelse i Namsos, hvis Formaal er Telefonforbindelse mellem Ladestedet og Herrederne Vemundvik, Klingen, Overhallen, Grong og Hølandet. Som overalt har Telefonen ogsaa her vist sig at være et umisteligt Gode, saavel for Landet som Byen. Den anvendes i videste Udstrækning og giver et Overskud.

Til Bedømmelse af Handelsrørelsens Gang tjener ogsaa en Sammenstillen af Statstelegrafens Indtægter paa Stedet i det Sidste mod det forløbne Femaar. Disse var i 1891—1895 gjennemsnitlig Kr. 8 257 aarlig mod Kr. 5 604 i det foregaaende Femaar.

Antallet af de Personer, som i 1895 havde Handelsborgerskab, udgjorde 33, hvoraf 7 Kvinder. Af de mandlige Handelsborgere drev 4 desuden Haandværk.

Haandværksdriften staar gjennemgaaende paa samme Standpunkt som tidligere. I ingen Branche kan den siges hævet op til over det Almindelige eller at omfatte en betydeligere Virksomhed. Deres Antal, som var i selvstændig Stilling, er opgivet at være ved Udgangen af 1895: 2 Bagere (samt derhos 3 Handelsborgere, som drev Bageri), 1 Barber, 2 Blikkenslagere, 2 Bogbindere,

2 Bogtrykkerier, 1 Bundtmager, 1 Bødker, 2 Bygmestere, 2 Farvere, 1 Fotograf, 2 Garvere, 3 Malere, 4 Murere, 2 Sadelmagere, 9 Skomagere, 1 Skorstensfeier, 7 Skræddere, 2 Slagtere, 3 Smede, 6 Snedkere, 1 Seilmager og 3 Uhrmagere.

Aarsløn for en almindelig Tjenestegut opgaves at være Kr. 200.00, for en Tjenestepige Kr. 90.00. Daglønnen opgaves saaledes: For en Smedsvend Kr. 2.50—Kr. 3.00, Blikkenslagersvend Kr. 2.50, Garversvend Kr. 2.00—Kr. 2.35, Bagersvend Kr. 2.40—Kr. 2.60, Skomagersvend Kr. 1.75—Kr. 2.00, Skrædder-svend Kr. 2.00—Kr. 2.50, Snedkersvend Kr. 2.00, Bogtrykkersvend Kr. 2.00, Bogbindersvend Kr. 2.50, Skibstømmermand Kr. 2.00—Kr. 2.75, Hustømmermand Kr. 2.00—Kr. 3.00, Sagarbeider Kr. 2.50—Kr. 3.00, Tomtearbeider Kr. 1.80—Kr. 2.00, Sjauarbeider Kr. 2.00—Kr. 2.50.

Stedet har foruden Sagbrugene intet industrielt Anlæg af videre Betydning, skjønt Forholdene for enkelte saadanne ikke skulde synes ugunstige. Med den letteste og rigeligste Adgang til Træmaterialier af ethvert Slags maatte der kunne lægges an paa Træindustri i flere Retninger, en mere lønsom Udnytten af Raamaterialet, end nu sker.

Med let Tilgang paa Uld og et stort omliggende Distrikts Behov for Øie maatte Spinderi og Væveri i mindre Maalestok kunne optages her med lønnende Udsigt, lige saa vel som paa andre lignende Steder. Ikke ubetydelige Kvanta Uld forsendes fra Namdalen til sydligere Steder for at tilvirkes.

Hermetisk Nedlægning af Madvarer antages ogsaa paa dette Sted at maatte finde Betingelser for at trives.

Foruden Sagbrugene kan altsaa nævnes 1 Skibsværft for Reparationer og Bygning af Smaafartøier, 1 Dampfarveri og 1 Margarinfabrik, sysselsættende nogle faa Personer i 1/3 Del af Aaret. Ladestedets antagne skatbare Formue var ved Udgangen af 1895 Kr. 1 191 000 og antagne Næring Kr. 510 040 mod Kr. 966 300 og Kr. 406 580 i 1890. Byens Aktiva var paa samme Tid ansat til Kr. 145 500 og dens Gjæld var Kr. 79 100. Budgettet opgjordes for Aaret 1895 med en Bruttoudgift af Kr. 44 116.28, hvoraf udlignet Skat Kr. 24 000.

Husenes Antal var 220 med en Assurancesum og Skattetakst af Kr. 1 516 415 mod 191 med Kr. 1 547 340 ved Udgangen af 1890. Med Ladestedets Vandværk og Slukningsapparater er i Femaaret ingen væsentlig Forandring foregaaet. Det var vel vedligeholdt og antages at være i forsvarlig god Stand. Gader og Veie havde en samlet Længde af 3 080 m., hvoraf Halvparten forsynet med brolagte Rendestene. Gadelygternes Antal var 32.

Namsos Sparebank havde ved Femaarsperiodens Udløb under Forvaltning en Kapital af Kr. 853 768.60, et Overskud af Kr. 9 948.86 og beholden Eiendom Kr. 185 006.24.

Namdalens Privatbanks Virksomhed, hvorover Opgave ikke haves, har i Femaaret været i jevnt Stigende. Namsos Samlag for Brændevinshandel blev ved Afstemning i Henhold til den nye Brændevinslov af 1894 nedlagt fra Slutten af 1895. Samlagets Aarsberetninger for Femaaret kan ikke vedlægges, da de mig tilstillede Exemplarer er opbrændte og nye ikke at erholde. Ved Samlagets Nedlæggelse berøvedes Byen et ganske betydeligt Bidrag, som aarlig havde været bevilget af Overskudet til forskjellige almennyttige Øiemed. Ædruelighedstilstanden maa i Perioden siges at have været god, hvortil vistnok har bidraget «Goodtemplarlogens» og navnlig «Totalafholdsforeningens» Virksomhed. Den første havde ca. 100 og sidstnævnte ca. 300 Medlemmer.

Med Skolevæsenet er ingen væsentlig Forandring indtraadt, uden forsaavidt Elevantallet, saavel paa Folkeskolen som Middelskolen, har været i Stigende. Trangen til udvidede og nye Lokaler er derved forøget, uden at Kommunen hidtil har seet sig istand til at overtage de dermed forbundne store Udgifter.

Fra Ladestedet udgaar som tidligere 2 Aviser, nemlig «Nordtrønderen», «frisindet Blad», og «Namdalens Blad», konservativt Organ.

Stedet havde sine 3 Arbeiderforeninger, nemlig «Namsos Arbeiderforening», stiftet 1873, «Namsos Arbeidersamfund», stiftet 1888, og «Namsos Haandværkerforening», alle med Formaal af Oplysning, forædlende Underholdning og Fremme af økonomisk Velvære.»

Ladestedet Stenkjær.

«1. Handel.

I Handelsforholdene er i Femaaret i det hele taget ikke indtraadt nogen Forandring til det Bedre siden sidste Femaarsberetning, hvortil de alt andet end heldige Aaringer for Landmanden selvfølgelig har været en væsentlig medvirkende Faktor i Forbindelse med den herskende Konkurrence.

Af Byens 38 Handlende er 5 Kvinder.

I Femaaret har 9 Personer opgivet sit Bo til Skifterettens Behandling.

Saavel betræffende Omsætningens Art her i Ladestedet som med Hensyn til Import og Export til og fra Lofoten og Finmarken, i det hele Handelen med disse og andre Landsdele, kan jeg henholde mig til, hvad derom er anført i forrige Beretning, idet jeg kun skal tilføie, at den deri omhandlede forsøgsvis aabnede Handelsforbindelse med Island heller ikke i Tidsrummet 1891—1895 har været gjenoptaget.

I 1895 gjorde et herværende Handelshus Forsøg paa at tørre saltet Lofottorsk paa Stornesøren, Inderøen, paa Fjærestenene ovenfor Flomaal. Da dette første Forsøg for Tilvirkning af Klipfisk faldt ud til Vedkommendes Tilfredshed, har hermed været fortsat i hele Femaaret saavelsom ogsaa i de efterfølgende Aar.

Forretningerne paa selve Nordland har været drevet vedblivende omtrent i samme Maalestok som før. Udbyttet skal imidlertid i Femaaret have været mindre godt, idet Udsalgspriserne for den tilvirkede Fisk ikke har staaet i Forhold til den høie Indkjøbspris paa Raafisk.

Udførselen har væsentlig bestaaet af Trælast. Af denne er dog den her paa Stedet tilvirkede kun exporteret til Indlandet, medens der fra det paa Ladestedets Havneterritorium beliggende Nordsjø Brug efter erhvervet Opgave i Femaaret er udført 2 112 Standard Trælast til Udlandet, foruden hvad der er sendt til Indlandet. I det foregaaende Femaar var Udførselen til Udlandet kun 230 Standard mindre.

Den direkte Indførsel fra Udlandet har hovedsagelig bestaaet af Fyrkul og Cokes samt endel Manufaktur- og Jernvarer.

Efter Opgave fra herværende Toldkontor har Toldintraderne i Femaaret udgjort Kr. 134 588.75, hvoraf for Udgaaende Kr. 3 017.51 mod henholdsvis Kr. 191 248.56 og Kr. 6 899.73 i forrige Femaar, — og Antallet af ind- og udklarerede Fartøier 1 630 og 1 702 imod respektive 1 467 og 1 418 i Tidsrummet 1886—1890. Nedgangen i Toldintraderne skriver sig vistnok dels fra Ophævelse og dels fra Nedsættelse af Tolden paa forskjellige Varesorter.

Som sædvanlig har der hvert Aar i September været afholdt et saakaldt Kvægmarked, der imidlertid baade har været og er af forholdsvis liden Betydning for Omsætningen af Kvæg, hvoraf ogsaa kun lidet bringes frem til Markedet. Ligesaa lidt kan disse aarlige Stevner, hvortil der indfinder sig ikke saa lidet Folk fra Landdistrikterne, siges at medføre nogen Vareomsætning af særlig Betydning hos Stedets Handelsmænd eller hos de tilreisende Handlende, hvis Udsalg foregaar fra Boder paa Torvet.

2. Skibsfart

har næsten udelukkende været indskrænket til indenrigsk Fart med Jægtfartøier, idet de 2de i forrige Beretning omhandlede Skonnerter, der tildels gik i udenrigsk Fart, blev solgte.

I Dampskibsflaaden har ingen Forøgelse fundet Sted. De i forrige Femaarsberetning omhandlede Dampskibe har i Fællesskab besørget Farten paa Trondhjem og Beitstadfjorden med daglige faste Postruter. Trafiken har været adskilligt livlig; om Sommeren har foruden disse daglige Ruter Stenkjær—Trondhjem med Anløbssteder tillige været underholdt postførende Hurtigruter indtil 3 Gange om Ugen.

I Seilskibsfarten, der har været drevet som vanlig, men ogsaa i dette Femaar har lidt under Tryk af lave Fragter, finder ikke saa faa af Ladestedets Indbyggere Beskjæftigelse. Af Jægter — andre Fartøier gives ikke her — var ved Slutningen af Aaret 1895 hjemmehørende i Stenkjær 17 Stykker med en samlet Drægtighed af $767^{52}/_{100}$ Ton, medens Jægtantallet ved 1891 udgjorde 31 med en Drægtighed af tilsammen $1\,649^{63}/_{100}$ Ton. Dette viser altsaa en Nedgang i Femaaret af 14 Jægtfartøier med en Tondrægtighed af $882^{11}/_{100}$, hvilket formentlig er en Følge af de foran nævnte mindre heldige Handelskonjunkturer idethele.

3. Haandværksdrift.

Noget Opsving i Haandværksdriften kan ikke siges at have fundet Sted i Femaaret; den gaar ikke udover Tilfredsstillelse af Ladestedets og de tilgrænsende Distrikters Behov. Det eneste, hvoraf der forsendes noget, er Bliktøi, der gaar til de nordlandske Markeder. Antallet af Haandværkere ved Udgangen af 1895 var 77, — hvoraf 5 Bagere, 5 Malere, 10 Skomagere, 7 Skræddere, 7 Smede, 13 Snedkere, 5 Slagtere og 2 Uhrmagere, 1 Bogtrykker og 1 Skibsbygmester, — med tilsammen 39 Svende og 46 Drenge.

4. Fabrikdrift.

Nogen egentlig Fabrikdrift kan ikke siges at foregaa inden Ladestedets Grænser. Her er vistnok et Dampfarveri, et Dampgarveri, et Møllebrug og et mindre mekanisk Værksted samt et Sagbrug, Nøstvoldens Dampsag, der hver for sig driver en efter Forholdene ikke ubetydelig Virksomhed, men Fabrikdrift kan det ikke kaldes. Af de i Schema No. 14 A ved forrige Beretning omhandlede industrielle Anlæg er Kinbergs Garveri slaaet sammen med Riis's Dampgarveri og Klæth's Kaffetilsætningsfabrik ophørt, medens paa den anden Side ingen nye er tilkomne, — kfr. hermedfølgende Schema No. 13 A og No. 14, Bilag No. 1 og 2, hvorefter her ogsaa findes et Fællesmeieri, «Stenkjær Meieri», der drives med Damp.

5. Skibsbyggeri.

Paa det herværende Skibsværft er i Femaaret nybygget 8 Jægtfartøier for Regning af dels indenbys- og dels udenbysboende og repareret 27. Værftet har været drevet af én Skibsbygmester med nogle faa Mand og efter dette maa vel Skibsbyggeriet karakteriseres som værende af liden eller ialfald mindre Betydning for Stedet.

6. Jordbrug

har fremdeles været drevet som Binæring af en Flerhed af Ladestedets Indbyggere væsentlig ved Bygsling af Parceller af de af Kommunen kjøbte Gaarde «Stenkjærgaarden» og «Egge Gaard», saaledes som nærmere beskrevet i forrige Femaarsberetning, hvortil jeg i saa Henseende tillader mig at henvise. Hvad der paa denne Maade indvindes af Hø og Poteter og tildels ogsaa af Korn, spiller for adskillige af Indvaanerne ikke liden Rolle i deres Økonomi, saameget mere som ikke faa af dem holder baade Kjør, Faar og Svin.

7. Ladestedets Tilstand iøvrigt.

Hvad de kommunale Institutioner angaar, er heri ikke indtraadt nogen Forandring i Femaaret.

Middelskolen, der har et Statstilskud af Kr. 2 800 aarlig og et Lærerpersonale, bestaaende af 4 Lærere og 2 Lærerinder, af hvilke sidste den ene kun er for Haandgjerningen, har været godt besøgt og maa Frekvensen vistnok siges at være i Stigende.

Ved Folkeskolen, hvis aarlige Statstilskud udgjør Kr. 2 750, er ansat 4 Lærere (2 af høiere og 2 af lavere Gruppe) og 4 Lærerinder (1 af høiere og 3 af lavere Gruppe). Grunden til, at Lærerindernes Antal ved Middelskolen siden forrige Beretning er gaaet ned til 2, medens det samtidig for Folkeskolens Vedkommende har faaet en Forøgelse af 2, skriver sig fra, at saavel 2 Forberedelsesklasser som de 2 første Middelklasser efterhaanden er blevne inddragne paa Grund af Kombination med Folkeskolen, hvorefter Middelskolen er bleven ordnet med 4 Klasser i Overensstemmelse med den nu vedtagne Lov for høiere Skoler.

Angaaende Stenkjær Arbeidersamfund skal jeg tillade mig at henvise til forrige Femaarsberetning og her kun tilføie:

Antallet af Medlemmer var 294 (277 ved Udgangen af 1890), hvoraf 256 var Medlemmer af Sygekassen, — der eiede Kr. 3 136.86 eller over 600 Kr. mere end ved Aaret 1891 — og 38 af Understøttelsesfondet, der havde i Behold Kr. 1 377.16 eller 157 Kr. mere end ved nysnævnte Aar. — Bygningen med Inventar har en Værdi af Kr. 16 000, hvorpaa kun skyldes Kr. 4 450, efterat Reparationer til Beløb Kr. 952.88 var betalte. — Bibliotheket gaar stadig frem og havde ved Udgangen af Femaaret 746 Bind mod 547 Bind 31 December 1890. — Samfundet har ogsaa en Pensionskasse, der eier Kr. 1 313.86.

Ved Siden af Arbeidersamfundet er her ogsaa 2 Goodtemplarloger, som hver har sit Forsamlingshus og vistnok øver en heldbringende Virksomhed inden Stedet til Modarbeidelse af Drukkenskab. Medlemsantallet pr. 1 Januar 1891 udgjorde i begge tilsammen 175.

De paa Foranledning fra det herværende Telegrafkontor erhvervede Opgaver over i Femaaret afsendte Telegrammer viser en efter Forholdene ikke ubetydelig Stigning. — Antallet af de afsendte Depescher, der i forrige Femaar udgjorde 19 037 Stkr. med en Indtægt af Kr. 13 131.65, var ved Udgangen af 1895 steget til 21 460 Stkr. med en Indtægt af Kr. 15 864.16 — altsaa en Stigning i Telegrammernes Antal af 2 423 Stkr. og en Indtægtsforøgelse af 2 733 Kr. — I Femaaret var optaget paa Telegrafstationen 20 354 Telegrammer; over Antallet af optagne Depescher i forrige Femaar kan ikke Opgave erholdes her.

I Slutningen af Aaret 1891 traadte efter forudgaaende Beslutninger «Stenkjær og Omegns Telefonsamlag» i Virksomhed med en Aktiekapital af 10 050 Kr. Telefonsamlaget indbefatter Herrederne Egge, Stod og Snaasen og begyndte med et Abonnentantal af 25, der imidlertid ved Udgangen af Aaret 1895 var vokset til 84 og senere er end yderligere forøget ganske betragteligt.

Brandvæsenet med dets Organisation har ikke undergaaet nogen Forandring siden sidste Beretning. — Derimod har Vandværket, der er i god Stand, i 1895 faaet en kraftigere Vandtilførsel derved, at Dammen i Svarttjernet blev ganske anseeligt forhøiet, saa at Vandbeholdningen blev saameget større.

I Ladestedet fandtes ved Udgangen af 1895 280 Husnumere mod 272 ved Slutningen af 1890. Af Husene var 221 forsikrede i Landets almindelige Brandforsikringsindretning til et samlet Beløb af 2 012 940 Kr. og med en Kontingent af 4 244 Kr.

Skatteligningen for Aaret 1895 udviser

en antagen Formue af	Kr.	1 393 900
og en antagen Næring af	-	492 630

imod ved Udgangen af 1890 henholdsvis Kr. 1 332 900 og Kr. 461 840.

Inden Ladestedet er — som i forrige Femaarsberetning anført — to Sparebanker, «Stod og Stenkjærs Sparebank» og «Sparbo og Egge Sparebank», der ved Udgangen af 1895 havde en Formue af henholdsvis Kr. 176 668.44 og Kr. 20 517.63 og en Forvaltningssum af respektive Kr. 1 628 463.10 og Kr. 324 838.35, samt to Diskonteringsindretninger: «Indherreds Kreditbank» og «Stenkjær Privatbank». — Den førstnævnte af disse havde ved Udgangen af 1895 indestaaende paa Sparebank- og Foliovilkaar Kr. 557 771.50 — et opsparet Reservefond af Kr. 21 255.77 foruden en Aktiekapital paa Kr. 100 000, hvoraf indbetalt 10 Pct. Dens samlede Omsætning udgjorde i 1895 Kr. 3 505 281.18. I «Stenkjær Privatbank» indestod ved Udgangen af 1895 paa Sparebankvilkaar Kr. 63 491.55; den eiede Kr. 6 973.27 i opsparet Fond forudeu den indbetalte Del af Aktiekapitalen, Kr. 12 500.

Flere Legater til Bedste for Byen end de i forrige Beretning omhandlede, nemlig «Ole Halvorsens Legat» og «Ole Flekstads Legat» er ikke oprettede. Ved Udgangen af 1895 var Legaternes Formue henholdsvis Kr. 6 369.08 og Kr. 55 061.19.

Adgangen til Arbeide har været god og Arbeidspriserne er stegne ikke saa ubetydeligt.

Den i forrige Beretning omhandlede Husflidsskole er gaaet ind og dens Materiel skjænket Folkeskolen.

Pressen har i Ladestedet været repræsenteret ved 3 Aviser, nemlig de to liberale Organer, «Indherredsposten» og «Indtrønderen», samt det konservative Organ «Indherreds Tidende». — Af disse er de to sidstnævnte i Femaaret gaaede ind, medens der i 1894 begyndte at udkomme det moderat-konservative Organ, «Stenkjær Avis», der eies af et Aktieselskab og ligesom «Indherredsposten» har eget Trykkeri.

Forsaavidt angaar Kommunens Eiendomme, skal jeg tillade mig at henvise til forrige Beretning og en Opgave fra Forretningsføreren for de dernævnte Eiendomme. Af denne sidste vil det erfares, at «Stenkjærgaarden» blev indkjøbt for Kr. 60 000 og at der paa Eiendommen pr. 1 Januar 1896 skyldtes Kr. 9 000, medens Beløbene — formentlig ved en Inkurie — i nævnte Beretning er opført med respektive Kr. 63 400 og Kr. 6 740.78. Kommunens Gjæld, udenfor hvad

der skyldtes paa fornævnte Eiendom og Søndre Egge, var ved Udgangen af 1895 Kr. 85 000.

I Havnen har siden den i forrige Beretning omhandlede Elveregulering ikke været foretaget andet Arbeide end Mudring i Elven for at kunne vedligeholde den normerede Dybde.

I økonomisk Henseende kan man vel sige, at Ladestedet, uagtet de gjennemgaaende temmelig uheldige Aaringer og de trykkede Handelsforhold idethele, ikke har været uden Fremgang i Femaaret, hvorpaa den antagne forøgede Formue og Næring ogsaa synes at tyde. Naar imidlertid Udgifterne til Fattigvæsenet, der i Aaret 1890 beløb sig til Kr. 9 618.57, for Aaret 1895 udgjorde Kr. 10 056.97 og altsaa steg med vel 400 Kr., er vistnok dette mere at tilskrive Tilfældigheder, hvorpaa der ikke kan lægges nogen Vægt til Bedømmelse af den økonomiske Tilstand her paa Stedet, saameget mere som Grunden til den forøgede Hjælp vel nærmest er at søge i den i forrige Beretning omhandlede Indflytning fra omliggende Distrikter.

Hvad Sædelighedstilstanden, Ædrueligheden, Moralen idethele angaar, maa Forholdet vistnok kunne karakteriseres som meget godt.»

Nordre Trondhjems Amt, 13 Oktober og 6 November 1897.

A. Ovam.

XVIII.

Nordlands Amt.

Underdanigst Beretning

om Nordlands Amts økonomiske Tilstand m. V.
i Femaaret 1891—1895.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Jordbrugenes Antal og Matrikulskyld ved Udgangen af Femaaret vil fremgaa af følgende Opgave:

Fogderier.	Brugenes Antal ved Udgangen af		Matrikulskylden ved Udgangen af 1895.	Gjennemsnitsskyld pr. Brug i	
	1890.	1895.		1890.	1895.
			Mark.	Mark.	Mark.
Søndre Helgeland	2 117	2 297	4 908.09	2.32	2.14
Nordre Helgeland	1 480	1 527	3 728.66	2.52	2.44
Salten	3 189	3 401	5 845.04	1.83	1.72
Lofoten og Vesteraalen	2 449	2 803	2 941.39	1.20	1.05
Tilsammen	9 235	10 028	17 423.18	1.88	1.74

Brugenes Antal er altsaa øget i sidste Femaarsperiode med 793 mod 345 i den forrige. Den største Stigning falder paa Lofoten og Vesteraalen Fogderi med 354 Brug, dernæst kommer Salten med 212, Søndre Helgeland med 180, medens Nordre Helgeland har en Fremvækst af 47 nye Brug.

Matrikulskylden er øget med 17 Mark og 40 Øre, medens Gjennemsnitsskylden pr. Brug er gaaet ned 14 Øre.

Brugenes Deling er altsaa i sidste Femaar foregaaet i øget Udstrækning, og det Spørgsmaal paatrænger sig derfor, om den ikke antager betænkelige Dimensioner og indebær Fare for økonomisk Tilbagegang. Herved maa dog tages i Betragtning det Forhold, at Eiendommene her i Amtet gjennemgaaende har en betydelig større Udstrækning af dyrkbart Land end Eiendomme i de sydligere Landsdele med tilsvarende Skyldværdi. Dette Forhold kommer tilsyne, om man sammenholder Husdyrholdet pr. Skyldmark her i Amtet med det gjennemsnitlige for det hele Land. Det viser sig da, at Antallet af Dyr pr. Skyldmark er næsten dobbelt saa stort i Nordland som det tilsvarende Middeltal for det hele Land. Noget lignende gjælder ogsaa de her mest anvendte Sædearter, Byg og Poteter.

Ved Bedømmelsen af Udstykningens Tilladelighed maa derhos haves for Øie, at Jordbruget i Almindelighed ikke er eneste Næring og at der jevnsides med denne drives en Fiskerinæring, hvis Krav ogsaa maa tilfredsstilles.

Derhos maa den tiltagende Vanskelighed ved at erholde leiet Hjælp og dennes stigende Kostbarhed bevirke, at Gaardsdriften helst indskrænkes til, hvad Brugeren og hans Familie selv kan bestride. Under enhver Omstændighed vil den fremadskridende Deling af Jordeiendomme vistnok fremskynde Opdyrkningen.

Det offentlige Udskiftningsarbeide har i Femaaret været fortsat, i de første 3 Aar med 6 og senere med 5 Udskiftningsformænd. Over det udførte Arbeide hidsættes følgende tabellariske Oversigt:

Aar.	Afsluttede Forretninger.	Lodeiernes Antal.	Det udskiftede Areal, forsaavidt dette er opgivet.			Antal Forretninger, hvori Arealet ikke er opgivet.
			Indmark.	Udmark.	Tilsammen.	
			Ha.	Ha.	Ha.	
1891	65	264	847	9 774	10 621	4
1892	64	285	802	7 215	8 017	11
1893	73	284	1 277	7 855	9 132	10
1894	67	358	1 032	6 424	7 456	21
1895	57	243	576	5 206	5 782	17
Tilsammen	326	1 434	4 534	36 474	41 008	63
Femaaret 1886—1890	295	1 417	5 848	47 828	59 676	64
— 1881—1885	265	1 123	3 564	26 705	30 269	59
— 1876—1880	223	917	7 573	19 939	27 452	-
— 1871—1875	166	659	3 600	4 500	8 100	-

Tabellen viser forholdsvis stærk Forøgelse i Antallet af de i Femaaret afsluttede Forretninger trods den stedfundne Nedgang i Udskiftningspersonalets Antal. Dette i Forening med det forholdsvis betydelige Areal Udmark, der opgives som udskiftet, tilligemed det store Antal Forretninger, for hvilke Areal ikke er opgivet, vidner noksom om, at Udskiftningsarbeidet væsentlig har angaaet Udmarksskifter. Antallet af ved offentlig Udskiftning udskiftede Brug var ved

Udgangen af forrige Femaar	5 419
i dette Femaar er tilkommet	1 434
tilsammen	6 853,

eller omtrent ligesaa mange som Brugenes Antal ved Udgangen af 1860, da det udgjorde 6 887.

Sandsynlighed taler for, at der ikke er mange Gaarde tilbage, hvis Indmark ikke har været Udskiftning undergivet, og naar Tabellen for sidste Femaar alligevel kan opvise et saa stort Areal kartlagt Indmark, da er Forklaringen ganske vist at søge deri, at der nu jevnlig tages nyt Dyrkningland fra den fælles Udmark, der henlægges til Indmarken og samtidig gjøres til Gjenstand for Udskiftning. Jeg har herom erholdt Bekræftelse fra en af Udskiftningsformændene, der oplyser, at han for sit Vedkommende har i Femaaret afholdt 17 Forretninger til Udskiftning af saadant Tillægsland.

Nylandsdyrkningen har gaaet jevnt fremad i de fleste Herreder.

Betydeligst skal dog Fremgangen være i Bodin, Skjerstad, Brønnø og Hadsel Herreder. Samtidig med det dyrkede Areals Udvidelse er anseligt Arbeide og Bekostning nedlagt i Afgrøftning af tidligere opdyrket Ager og England. Ja, det paastaaes, at Femaarets største Grundforbedringsarbeider er medgaaet til Tørlægning af gammel Ager og Eng, et Driftssystem, der for Fremtiden antages at medføre Forøgelse i Avling og Nedgang i Driftsomkostningerne. Opgaver over, hvor stort Areal der i Femaaret er afgrøftet og opdyrket inden Amtet, haves ikke.

Af Jorddyrkningsfondet er i denne Periode bevilget 21 Laan til et samlet Dyrkningsareal af 6 985 Ar med en Laanesum af Kr. 18 875.

Anskaffelse af forbedrede Redskaber til Jordens Bearbeidning opgives at have gaaet adskilligt frem. Tilgodegjørelse for Landbruget af Husdyrgjødselen, saavel den faste som den flydende, skal vise en Del Fremgang. Dette har dels sin Grund i hensigtsmæssigere Opbevaringsrum, dels deri, at Benyttelse af Torvstrø i Fjøsene begynder at vinde mere Anvendelse. Samtidig hermed spores nogen Fremgang i Nyttiggjørelse for Jordbruget af Affaldet fra Fiskerierne, men disse rige Næringskilder for det nordlandske Jordbrug er dog endnu langtfra nyttiggjorte i den Udstrækning, som de fra et økonomisk Synspunkt fortjener. Tangarternes Anvendelse som Overgjødning paa Eng viser betragtelig Fremgang, hvorhos kunstige Gjødningsstoffe i stigende Grad kommer til Anvendelse.

Ifølge Lensmændenes Opgaver er det til Potetdyrkning anvendte Areal øget i 30 Herreder og antages at være omtrent i Lighed med forrige Femaarsperiode inden de øvrige Herreder.

Korndyrkningen angives for Bindalens Vedkommende at være øget endel, antages at være uforandret i 11 og gaaet endel tilbage i 28 Herreder.

Dyrkningen af Grønfoder (særlig Havre), er gaaet frem over det hele Amt, men viser dog størst Stigning i de Distrikter, hvor Meierier er oprettede.

Engdyrkningen angives at være i Fremgang inden de allerfleste Herreder. Dette gjælder saavel med Hensyn til Anvendelse af Græsfrøblandinger og Bearbeidning af det til kunstig Eng bestemte Land som med Hensyn til Overgjødsling og skaansommere Beitning af de bedre naturlige Enge. Foderavlingen viser som Følge heraf anselig Fremgang, hvilket kommer tilsyne ved den rigeligere Fodring af Husdyrene saavelsom ved aftagende Høtilførsel fra sydligere Amter.

Om Udsæd og Avling pr. 10 Ar hidsættes følgende Oversigt:

(Se Tabellen næste Side.)

Sammenholder man disse Opgaver med de tilsvarende fra forrige Femaar, fremkommer følgende Tabel, hvori for Oversigtens Skyld er medtaget den gjennemsnitlige Udsæd og Avling for det hele Land:

	Udsæd pr. 10 Ar i Liter.			Avling pr. 10 Ar i Liter.			Foldighed.		
	Nordland.		Middeltal for det hele Land	Nordland.		Middeltal for det hele Land	Nordland.		Middeltal for det hele Land
	1890.	1895.	1890.	1890.	1895.	1890.	1890.	1895.	1890.
Rug	33.6	33	19.9	149	152	243	4.4	4.6	12.2
Byg	44.8	43	32.6	262	195	287	5.8	4.7	8.8
Blandkorn	62.3	40	42.9	336	179	357	5.4	5	8.3
Havre	56.7	51	49.4	327	221	353	6.1	4.3	7.1
Poteter	325	344	296.2	2 137	2 018	2 156	6.6	6.9	7.3

Af foran anførte Oversigt fremgaar, at Udsædsmængden er større og Avlingen mindre pr. 10 Ar end det gjennemsnitlige for Landet. Amtets nordlige Beliggenhed vil jo nødvendigvis medføre store Svingninger i Modningsgraden mellem de forskjellige Aar, og som Følge deraf vil selvfølgelig Gjennemsnitsudbyttet i en fleraarig Periode ligge under, hvad der i heldigere stillede Distrikter kan naaes.

Angaaende Høstens Udfald i hvert af de til Perioden hørende Aar hidsættes følgende Oversigt:

Fogderier.	Udsæd pr. 10 Ar i Liter.					Avling pr. 10 Ar i Liter.					Foldighed.				
	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Havre.	Poteter.	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Havre.	Poteter.	Rug.	Byg.	Bland-korn.	Havre.	Poteter.
Søndre Helgeland	-	44	41	51	326	-	196	213	227	2 077	-	4.5	5.2	4.5	6.4
Nordre Helgeland	27	38	37	44	279	135	221	194	232	1 850	5	6	5.2	5.3	6.6
Salten	36	42	40	63	400	161	194	157	180	2 346	4.5	4.6	4.8	3	5.8
Lofoten og Vesteraalen	-	49	-	-	270	-	190	-	-	1 659	-	4	-	-	6.1
Gjennemsnit for Amtet	33	43	40	51	344	152	195	179	221	2 018	4.6	4.7	5	4.3	6.9

1891. Høavlingen noget under et Middelsaar for Helgeland, medens Udbyttet derimod var et Middelsaar for Salten og enkelte Dele af Lofoten og Vesteraalen. Kvaliteten var over det hele Amt god.

Kornhøsten noget under et Middelsaar, og det samme var i end høiere Grad Tilfældet med Potethøsten.

1892. Høavlingen betydelig under det sædvanlige, hovedsagelig foraarsaget ved ugunstigt Veir under Indhøstningen. Kornhøsten nærmest mislykket, og Potethøsten under det almindelige, saavel i Mængde som Kvalitet.

1893. Høavlingen noget under Middelsaars Udbytte. Kornhøsten meget under det sædvanlige, medens Potethøsten var gjennemgaaende god, undtagen for Nordre Salten og Lofoten og Vesteraalen, hvor den var betydelig under et Middelsaar.

1894. For Høavlingens Vedkommende blev Udbyttet under et Middelsaar. Ligesaa for Kornet, medens Poteterne gav et godt, tildels et særdeles godt Udbytte.

1895. Høavlingen gav gjennemsnitlig et Middelsaars Udbytte, og det samme var Tilfældet med Kornavlingen og i end høiere Grad med Potethøsten.

Landhusholdningsselskabet har ved øget Tilskud af Stat og Amt kunnet udvide sin Virksomhed for Landbrugets og Husdyravlens Fremme. Det har uddelt 31 Præmier til Husmænd og smaa Gaardbrugere for udført Rydningsarbeide og ydet Bidrag til Uddannelse af en Amtsmeierske, der efter Periodens Udløb er ansat i Selskabets Tjeneste. Endvidere er ydet Bidrag til Vandrelærere i Fjøsstel, ligesom oprettede Okseholdsforeninger har oppebaaret forøgede Tilskud.

Til Amtsagronomens Virksomhed har Kravene stadig været stigende, og én Mand i denne Virksomhed har vist sig at være utilstrækkelig, derfor besluttedes oprettet en ny Amtsagronompost i 1895.

Af Femaarsperioden har Aaret 1893 faaet Betydning som et Merkeaar for Udviklingen af Amtets Landbrug. Aaret bragte nemlig en længe tilstræbt Løsning af Opgaven om Oprettelse af en Undervisningsanstalt for Amtets Landbrug, idet Tromsø Stifts Landbrugsskole ved Aarets Begyndelse traadte i Virksomhed paa den dertil indkjøbte Andel af Bodø Prestegaard. Skolen, der er bestemt til Optagelse af 20 Frielever, og deraf de 10 fra Nordlands Amt, blev aabnet den 10 Januar 1893, foreløbig med 19 Elever, samtlige fra dette Amt. Af disse udexamineredes de 15 ved Udgangen af 1894. Næste Kursus blev aabnet i Januar 1895 med 20 Elever, hvoraf de 14 fra dette Amt. Lærerpersonalet, der i første Aar kun bestod af Bestyrer, Andenlærer og Lærer i Snedkring, blev i 1894 forøget med en Tredielærer samt Hjælpelærere i Skogbrug, Smedhaandværk og Fjøsstel.

2. Fædrift.

Den øgede Interesse for Husdyravlen, der kom tilsyne i forrige Periode, har i stigende Grad gjort sig gjældende gjennem sidste Femaar. Saaledes opgives det, at Melkekvæget har været Gjenstand for rigeligere Fodring og omhyggeligere Pleie end tidligere, ligesom en rigtigere Forstaaelse af Avlsdyrenes Evne til at overføre sine Egenskaber til Afkommet har vundet Udbredelse. Samtidig hermed er det stedegne Kvæg kommet til større Anseelse og holder paa at fortrænge det tidligere saa lovpriste Blandingskvæg.

Opdræt og Salg af Kvæg opgives at være øget en Del i 26 Herreder, medens det antages at være uforandret siden 1890 i 14 Herreder og en Smule Tilbagegang i ét Herred (Gimsø og Valberg).

Melkeproduktionen angives at være steget i 32 Herreder og uden nævneværdig Forandring fra forrige Femaar i de øvrige 9 Herreder.

Under Statsagronom Anziøn's Ledelse er siden 1892 afholdt aarlig Statsudstilling i Vefsen, omfattende Heste, Storfæ, Faar, Gjeder og Svin. Denne Udstilling, der har havt særdeles god Søgning, skal allerede vise merkbar Virkning paa de omliggende Distrikters Husdyravl.

Med Bidrag af Amtets Landhusholdningsselskab og vedkommende Kommuner er videre afholdt Dyrskuer i følgende Herreder:

I 1891 Alstahaug, Brønnø og Vefsen, i 1892 Evenes, i 1893 Steigen, Hemnes, Beieren, Vega, Vefsen, Dønnes og Buksnes, i 1894 Bodø, Steigen, Mo, Hemnes (2), Alstahaug og Flakstad, i 1895 Steigen (2), Dverberg (4) og Brønnø (2).

De fleste af forannævnte Dyrskuer er bestyrede af Amtsagronom Soldal, hvis Tid i stigende Grad har været optaget med Foranstaltninger vedrørende Husdyravlens Fremme, saasom Afholdelse af Fjøsskuer, Okseskuer, Ordning af Kvægavlsforeninger og lignende.

Fjøsskuer er afholdt i 1891 i Hemnes og Skjerstad, i 1892 Vefsen og Skjerstad, i 1893 Vefsen, Steigen og Bodø, i 1894 Vefsen, Leines og Bodø, i 1895 Steigen, Bø og Tysfjorden.

Af Okseskuer afholdtes i 1895 2 i Vega, 2 i Velfjorden, 4 i Hemnes, 5 i Mo, 7 i Vefsen, 7 i Hatfjelddalen og 3 i Melø. Endvidere er til Fremme af et bedre Oksehold oprettet 12 Kvægavlsforeninger, der har erholdt Statstilskud til Indkjøb og Underhold af 17 Avlsokser.

For Hesteavlen er Interessen i merkbar Fremgang inden flere Herreder. Saaledes har Vefsen Herred med Bidrag af Staten anskaffet en fremragende Avlshingst, og i Hemnes Kommune er givet Bevilgning til en lignende Foranstalt-

ning. Opavl og Salg af Ungheste er steget i flere af Helgelands Bygder, ligesom bedre Priser opnaaes for mere fremragende Dyr. Landhusholdningsselskaberne i Nordlands og Tromsø Amter har foreløbig i Forening optaget Arbeidet for Hesteavlens Opkomst i nordre Salten og Senjen ved paa Lavangen at foranstalte afholdt Hesteudstilling. Efter den Tilslutning, nævnte Udstilling har erholdt fra de tilstødende Distrikter, og de Betingelser, disse har for udvidet Hesteopdræt, tør det antages, at Staten vil tage sig af Foranstaltningernes videre Fremme.

Faareavlen har i Femaaret været Gjenstand for stigende Opmerksomhed. Saaledes er Loven om indskrænket Adgang til at slippe ukastrerede Handyr paa Fællesbeite gjort gjældende for Vædrenes Vedkommende i mange Herreder. Ligeledes er dannet endel Foreninger til Anskaffelse af Fuldblodsavlsdyr. Da mange Herreder ansees særdeles velskikkede for udvidet Faareavl, har Landhusholdningsselskabet ofret denne Næringsgren særlig Opmerksomhed. Saaledes er til Racens Forbedring udstationeret to Stamhjorder af Cheviotfaar, fra hvilke Avlsdyr kan erholdes til rimelig Pris. Endvidere yder nævnte Selskab direkte Bidrag til Indkjøb af Stamdyr fra andre Hold.

Antallet af Faar formodes at være steget en Del siden 1890 i Salten, Lofoten og Vesteraalen; derimod antages det at være noget i Tilbagegang i Søndre Helgeland, medens Antallet i Nordre Helgeland skulde paa det nærmeste være uforandret.

Svineholdet har gjort betydelige Fremskridt, saavel i Antal som i Kvalitet, ligesom hensigtsmæssigere Fodring og Forpleining holder paa at vinde Fremgang. Den lettere Adgang, som her nu tilbyder sig for Anskaffelse af Smaagrise af bedre Racer, særlig fra det Trondhjemske, er i stor Udstrækning benyttet. Samtidig hermed er Opdræt i Fremgang inden mange Herreder.

Angaaende Gjennemsnitsprisen paa Kreaturer hidsættes følgende Tabel:

(Se Tabellen næste Side.)

Af foranstaaende Oversigt viser Gjennemsnitsprisen paa Okser, Kjør og Ungfæ lidt Nedgang siden 1890, medens Heste, Faar og Gjeder har steget endel i Værdi. For Svinene derimod har en betragtelig Værdiforøgelse fundet Sted; dette kan kun tilskrives forøget Legemsvægt hos det nuværende Svineslag mod hvad tidligere har været det almindelige. Naar Prisen paa Kalve er gaaet saa betydelig op, maa dette være begrundet i Værdsættelse ved en anden Aldersperiode end før. Bestemtere Angivelse af den Alder, ved hvilken Værdiansættelsen bør foregaa, vil bringe sikrere Opgaver angaaende dette Dyrs Værdi, end tidligere har været Tilfældet.

I 1890 var Værdiansættelsen for alle Husdyr her i Amtet lavere end Gjennemsnitsprisen for det hele Land. Hvad specielt Melkekjør angaar, da opføres de med lavere Pris her end i noget andet Amt, medens for andre Hus-

Fogderier.	Heste.		Okser.		Kjør.		Ungfæ.		Kalve.		Faar.		Gjeder.		Svin.		Rensdyr.	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	227	218	60.6	67	61.8	61	31.2	31	13	15.5	9.3	9.8	9.3	9.4	50	75	-	20
Nordre Helgeland	186	206	62	53	67.5	64	31.2	30	10.7	15.5	9.3	10.4	9	9.5	51	63	-	24
Salten	210	215	62.3	57	65.1	61	31.6	30	8.4	14.9	10.1	11	8.7	9.3	48	58.3	-	23.8
Lofoten og Vesteraalen	193	204	58	63	69	67	33	33	10	14	10.5	10.8	10	10.3	40	52	-	19
Det hele Amt	203.2	210.5	62.9	59	63.6	62.9	32.5	31	11.1	14.8	10	10.5	9.1	9.6	47.3	60.2	-	22.7
Det hele Land	258.2	-	91.16	-	88.12	-	48.15	-	13.74	-	12.26	-	10.55	-	62.31	-	-	-

dyrs Vedkommende enkelte Amter har lavere Værdiansættelse. Dette Forhold maa vel nærmest tilskrives indskrænkede Markedsforholde, og kan neppe være begrundet i herværende Husdyrs ringere Størrelse og Ydeevne.

Over Mængden af det Foder, som i Gjennemsnit er medgaaet til hvert Slags Kreatur, hidsættes følgende Oversigt gjældende for Femaaret 1891—1895:

Fogderier.	Heste.		Kjør.		Faar.	Gjeder.
	Hø i kg.	Kraftfoder i kg.	Hø i kg.	Halm i kg.	Hø i kg.	Hø i kg.
Søndre Helgeland	3 119	200	1 458	512	385	320
Nordre Helgeland	2 500	100	1 275	206	316	345
Salten	2 118	100	1 130	403	220	180
Lofoten og Vesteraalen	2 109	100	1 265	-	264	246
Det hele Amt	2 396	125	1 256	402	301	255
Det hele Amt i 1885	2 190	-	1 180	430	270	240

Foruden hvad der medgaar af forannævnte Foderstoffe forbruges en hel Del Affald fra Fiskerierne, samt Tang, Tare, Skav og Ris, hvis Næringsværdi, om det skulde erstattes med Straafoder, vilde forhøie foranstaaende Vægtangivelse i anselig Grad. Brugen af Sild og Fisk som Kreaturføde antages at være øget noget i sidste Femaar, medens Anvendelse af andre Surrogater formenes at være aftaget.

Til Oplysning om det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko og om Gjennemsnitsprisen paa nysilet Melk og Smør hidsættes følgende Opgave:

Fogderier.	Melkeudbytte pr. Ko.				Pris				
	I Gjennemsnit.		I Gjennemsnit paa mere fremskredne Gaarde.		pr. Liter Melk ved Smaasalg.		pr. Liter Melk til Meierierne.	pr. kg. Smør.	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1895.	1890.	1895.
	Liter.	Liter.	Liter.	Liter.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Søndre Helgeland	1 100	1 125	1 525	1 512	0.09.8	0.11	0.05.6	1.51	1.54
Nordre Helgeland	800	1 000	1 260	1 575	0.10.4	0.11.7	-	1.51	1.46
Salten	1 128	992	1 665	1 516	0.12.4	0.10.4	0.09	1.66	1.58
Lofoten og Vesteraalen	1 045	1 077	1 513	1 505	0.13	0.13	0.06.5	1.69	1.57
Gjennemsnit for Amtet	1 018	1 042	1 490	1 526	0.10.1	0.11.5	0.07	1.59	1.55
Middeltal for det heleLand	1 172	-	1 579	-	0.09.98	-	-	1.59	-

Melkeudbyttet er gaaet frem i Søndre og Nordre Helgeland samt Lofoten og Vesteraalen, medens Salten Fogderi viser Tilbagegang. I Virkeligheden er dog neppe Literantallet, hver Ko leverer, mindre nu end for 5 Aar siden, men tidligere Opgaver har rimeligvis været vel høit ansatte. For hvert Aar, som gaar, øges Antallet af nøiagtigt førte Melkeregnskaber, og følgelig vil tidligere Tiders Feil nu gjøre sig gjældende.

Ved Udgangen af 1890-Aars Perioden var her 2 Ismeierier i Virksomhed, nærmest beregnet paa Melkesalg. Det ene af disse, Vefsens nemlig, er senere omlagt til Dampmeieri samt indrettet for Tilvirkning af Smør og Magerost. En Meieriskole for Kvinder har siden 1892 været igang ved dette Meieri. Bodø og Steigens Meierier er Ismeierier, hovedsagelig anlagt for Melkesalg, medens de øvrige er efter Centrifugesystemet og hovedsagelig beregnet paa Smørproduktion.

Angaaende Meieriernes Virksomhed i 1895 hidsættes følgende Oversigt:

(Se Tabellen næste Side.)

Anskaffelse af Separatorer er gaaet fremad i betydeligt Mon, og Tilvirkningen af mere og bedre Smør antages at være i jevn Fremgang inden de fleste Bygder.

Af Meieriudstillinger er med Bidrag af Selskabet for Norges Vel og herværende Landhusholdningsselskab afholdt 4, nemlig i Alstahaug, Flakstad, Steigen og Hatfjelddalen.

3. Skogdrift.

Efter de fra Lensmændene indkomne Opgaver over Tømmerflødning i Amtets Vasdrag meddeles følgende Oversigt over det i Femaaret fremflødede Kvantum Tømmer:

(Se Tabellen Side 13.)

Meieriets Navn.	Fælles-meieri eller ikke.	Indmaalt Melk i 1895.	Kjærnet Smør i 1895.	Ystet Magerost i 1895.	Ystet Mysost i 1895.	Antal Personer sysselsatte ved den egentlige Meierivirksomhed.		Antal Personer sysselsatte ved Udsalgsstederne.		System.	Drivkraft (Damp eller ikke).
						Mænd.	Kvinder.	Mænd.	Kvinder.		
		Liter.	Kg.	Kg.	Kg.						
Brækeide i Brønnø	Fælles.	41 715	1 529	-	-	2	2	-	-	Centrifuge.	Nei.
Stensjøen i do.	Do.	92 333	3 633	-	-	1	1	-	-	Do.	Ja.
Alstenøens i Alstahaug ..	Do.	171 075	5 966	-	-	1	2	-	-	Do.	Ja.
Vefsens i Vefsen.....	Do.	285 531	6 987	6 217	5 175	2	6	-	1	Do.	Ja.
Bodø i Bodø	Nei.	117 240	1 722	-	-	1	2	-	2	Is.	Nei.
Steigens i Steigen.....	Nei.	7 500	740	-	-	1	1	-	2	Do.	Nei.
Hadseløens i Hadsel	Fælles.	164 382	5 107	3 440	-	2	2	-	-	Centrifuge.	Ja.
Tilsammen		879 776	25 684	9 657	5 175	10	16	-	5		

Herreder.	Vasdrag.	Tylvter Tømmer fremflødet: 1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Gjennemsnitsdimensioner i Alen og Tommer.	Tilsammen fremflødet i Femaaret.	I Femaaret 1886—1890 fremflødet.
								Tylvter.	Tylvter.
Bindalen.....	7 mindre Vasdrag.	420	350	380	380	300	7 Alen 9″—10 Alen 5″	1 830	2 620
Tjøtta.....	3 — —	166	195	195	180	180	7—12 Alen.	916	863
Vefsen	Vefsenelv.	-	-	-	-	1 820	12 Alen 7″	3 550	8 000
—	Tveraaga.	-	-	-	-	230			
—	Fusta.	1 500	-	-	-	-			
Hatfjelddalen		-	-	-	-	-	—	-	1 352
Hemnes	Røsaaen.						Tilsammen ca.	2 000	1 500
Mo.....	Ranelven.	750	716	342	742	583	9 Alen 7″	3 133	691
Beieren	Beierelven.	Kun Bygningstømmer til Bygdens eget Behov.							
Saltdalen	Lønselv og Saltdalselv.	470	600	250	230	150	8 Alen 8″	1 700	1 376
Tilsammen		3 306	1 861	1 167	1 532	3 263		13 129	16 402

Der er altsaa fremflødet 3 273 Tylvter færre i dette end i forrige Femaar, men henved 94 000 Tylvter mindre end i Femaaret 1881—1886. Ikkedestomindre angives Skogbestand og Dimensioner at være i Tilbagegang saavel i Tjøtta som i Vefsens og Hemnes Herreder, og det samme antages i nogen Grad at være Tilfældet i Mo. Derimod angives Bestanden uforandret i Beierens og Saltdalens Skogdistrikter, og for Bindalen og Hatfjelddalen betegnes den at være i Fremgang. Der er saaledes, ialfald delvis, indtraadt en Stansning i den tidligere Skogødelæggelse, og der tales endogsaa om Fremgang for Skogbestanden. Dette skyldes vistnok i første Række, at Skovene er udhuggede, men muligt er det ogsaa, at det skyldes Medvirkning af Loven af 27 Juni 1892, som gjenindførte det gamle Forbud mod Udførsel af Trævirke fra Tromsø Stift, et Forbud, der aldrig burde været ophævet. At denne Lov i kommende Tider vil blive et kraftigt Værn for Amtets Skogbestand, derom bør der ikke reises Tvivl. Et andet Middel hertil, som desuden forhaabentlig ved direkte Foranstaltninger vil fremme Tilveksten, er Statsindkjøb af Skog. Et større saadant, der foregik i forrige Femaar, er i sidste efterfulgt af et mindre, hvorved 33 Eiendomme i Hemnes Herred tilhørende det Coldevinske Gods med en samlet Skyld af Mark 83.22 og en produktiv Skogmark af 6 922 Hektar erhvervedes for det Offentlige for en Kjøbesum af Kr. 80 000. Derved er det Skogareal inden Amtet, som tilhører det Offentlige, og som før var beregnet til ..... 1 022.60 km²
forøget med ..... 69.22 -

saaledes, at det nu skulde andrage 1 091.82 km²,

foruden en mindre Eiendom, Tyvaaslet i Beieren, hvis Areal ikke findes opgivet.

Hvad Naaleskogen angaar, da er det nu kun Vefsen, der i «noget» Omfang kan levere stort Tømmer, medens Mo, Hemnes, Saltdalen og Tysfjorden kun kan gjøre dette i «ringe» Omfang. Følgende Herreder har endnu Skog tilstrækkelig til egen Forsyning af Bygningstømmer, sc. Bindalen, Velfjorden, Vefsen, Hatfjelddalen, Hemnes, Mo, Beieren og Saltdalen.

Hvad Birkeskogen angaar, da forlyder fra saagodtsom alle Herreder, hvorfra Salg finder Sted, at Skogbestanden gaar tilbage, og naar der enkeltvis anføres, at Fremgang har fundet Sted, eller at Forholdet er uforandret, da er det fra Herreder, der for sin Forsyning med Brændsel væsentlig er henvist til Indkjøb af Brændeved eller Benyttelse af Torv. Dette er — bortseet fra det saagodtsom skogbare Lofoten og Vesteraalen Fogderi — Tilfældet med de ved Kysten liggende Herreder i begge de Helgelandske Fogderier, herfra undtaget Bindalen og Meløy, medens disse og samtlige Fjordbygder, saavel i Helgeland som Salten, endnu har tilstrækkelig Skog til eget Behov af Brændeved, de fleste ogsaa til Salg.

Som gjennemsnitlig Salgspris kan opgives:

for Meterfavn	Birkeved	Kr.	9.00
- —	Older	-	7.00
- —	Furu	-	7.00
- —	Gran	-	6.50

Erkjendelse af Torvens Værdi som Brændemateriale er i Tiltagende, og vil vistnok bære Frugt til Mindskning i Forbruget af Brændeved.

4. Fiskerier.

Værdiudbyttet i Femaaret af Amtets Kystfiskerier, beregnet efter de paa Fiskepladsene betalte Priser og med Angivelse særskilt for hvert Aar, vil sees af følgende Opgave:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Ialt.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Skreifisket	7 929	6 802	7 800	8 775	8 462	39 768
Sildefisket	1 702	1 452	1 453	767	2 286	7 660
Laks- og Søørretfisket	35	40	30	20	20	145
Andre Fiskerier	580	527	618	499	662	2 886
Tilsammen	10 246	8 821	9 901	10 061	11 430	50 459

Gjennemsnitsudbyttet var altsaa: Kr. 10 092.

I Femaaret 1886—90 ..... Kr. 9 560
- — 1881—85 ..... - 10 792
- — 1876—80 ..... - 11 271

Saavel om dette som om forrige Femaar gjælder det, at Nedgangen i Gjennemsnitsudbyttet skyldes Nedgang i Værdiudbyttet af Fedsildfiskerierne.

For det hele Land var det gjennemsnitlige aarlige Udbytte af Kystfiskerierne i heromhandlede Femaar Kr. 23 928 000. Amtets Andel heri var altsaa 42.2 Pct., medens det tilsvarende Forhold for forrige Femaar var dette, at Amtet kontribuerede henved 46 Pct.

Som almindeligt har Skreifiskeriet hævdet den første Plads i Henseende til Antallet af Deltagere som i Henseende til Fangstens Bruttoværdi.

Deltagelsen i dette Fiske i de forskjellige Distrikter og de enkelte Aar samt Fangstens Størrelse og dennes Værdi vil sees af følgende Tabeller:

Antallet af Deltagere:

Fiskerier.	1891.			1892.			1893.			1894.			1895.		
	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.	Antal.		Deraf fremmede.
	Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.		Baade.	Fiskere.	
Lofotfiskeriet	7 281	30 378	10 960	7 148	30 092	10 647	6 186	26 683	8 996	6 292	27 415	9 903	7 693	32 492	11 365
Lofoten og Vesteraalen udenfor Opsynsdistriktet	1 700	7 705	-	1 647	8 041	-	1 507	7 853	-	1 744	8 613	-	1 603	7 559	-
Fiskepladsene i Salten	42	98	-	48	131	-	100	275	-	90	224	-	50	126	-
Do. i Nordre Helgeland	260	1 152	-	486	1 860	-	353	1 615	-	457	1 883	-	359	1 519	-
Do. Søndre Helgeland	27	170	-	29	182	-	30	186	-	26	158	-	18	111	-
Tilsammen	9 310	39 503	10 960	9 358	40 306	10 647	8 176	36 612	8 996	8 609	38 293	9 903	9 723	41 807	11 365

Gjennemsnitligt Antal Fiskere:

Lofoten	29 412
Lofoten og Vesteraalen	7 954
Salten	171
Nordre Helgeland	1 606
Søndre Helgeland	161
Tilsammen	39 304

Udbyttet i Mængde:

Fiskerier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	I Gjennemsnit.
	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.
Lofotfisket	21 050	16 250	27 000	28 500	38 640	26 288
Lofoten og Vesteraalen	3 771	8 137	8 676	7 903	7 808	7 259
Salten	9	21	120	104	69	65
Nordre Helgeland	442	1 089	1 013	703	649	779
Søndre Helgeland	65	139	196	35	67	100
Tilsammen	25 337	25 636	37 005	37 245	47 233	34 491

Udbyttet i Værdi:

Fiskerier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	I Gjennemsnit.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Lofotfisket	6 672 900	4 290 000	5 686 700	6 887 200	6 877 900	6 082 940
Lofoten og Vesteraalen	1 116 169	2 195 562	1 825 537	1 696 684	1 428 018	1 652 394
Salten	1 947	5 684	25 752	23 131	13 285	13 960
Nordre Helgeland	119 671	273 197	214 685	158 894	128 115	178 912
Søndre Helgeland	18 574	37 960	47 035	8 798	14 760	25 425
Tilsammen	7 929 261	6 802 403	7 799 709	8 774 707	8 462 078	7 953 631

En Sammenligning mellem disse Opgaver og de tilsvarende for det foregaaende Femaar giver følgende Resultater:

Det gjennemsnitlige Antal Deltagere i de forskjellige Skreifiskerier var:

	Femaaret $18^{91}/_{95}$.	Femaaret $18^{86}/_{90}$.
Lofotfisket	29 412	29 855
Lofoten og Vesteraalen	7 954	6 076
Salten	171	111
Nordre Helgeland	1 606	1 301
Søndre Helgeland	161	187
Tilsammen	39 304	37 530

Den gjennemsnitlige Fangstmængde var:

	Femaaret 18$^{91}/_{95}$. 1000 Fisk.	Femaaret 18$^{86}/_{90}$. 1000 Fisk.
Lofotfisket	26 288	26 772
Lofoten og Vesteraalen	7 259	5 577
Salten	65	25
Nordre Helgeland	779	592
Søndre Helgeland	100	113
Tilsammen	34 491	33 079

Det gjennemsnitlige Værdiudbytte var:

	Femaaret 18$^{91}/_{95}$. 1000 Kr.	Femaaret 18$^{86}/_{90}$. 1000 Kr.
Lofotfisket	6 083	6 014
Lofoten og Vesteraalen	1 652	1 270
Salten	14	5
Nordre Helgeland	179	140
Søndre Helgeland	25	28
Tilsammen	7 953	7 457

Sammenligningen viser altsaa Fremgang i sidste Femaar saavel i Henseende til Deltagere som i Henseende til Fangstens Størrelse og dennes Værdi og kun for samtlige Fiskerier tilsammentagne. For det egentlige Lofotfiske — og ligeledes for det mindre væsentlige Fiske i Søndre Helgeland — giver nemlig Sammenligningen det modsatte Resultat, idet saavel Antallet af Fiskere som det opfiskede Kvantum var mindre i sidste end i forrige Femaar, og naar det samlede Resultat alligevel falder ud til Gunst for sidste Femaar, da skyldes dette den Fremgang, Skreifisket i Lofoten og Vesteraalen udenfor Opsynsdistriktet har havt, saavel i Henseende til Søgning som Udbytte. Dette Forhold er egnet til at hendrage Opmærksomheden i forstærket Grad paa dette Fiske, der som bekjendt foregaar paa «Yttersiden» eller den mod Ishavet vendende Side af Lofoten og Vesteraalens Øgrupper paa Strækningen fra Røst til Andenes, en Strækning af mere end 30 Sømils Længde. I Modsætning til det egentlige Lofotfiske, der foregaar paa «Indresiden», sammenfattes dette Skreifiske under Fællesbenævnelsen «Yttersidefisket», men nærmere beseet opløser det sig i en Række af Fiskerier, der vistnok foregaar paa samme Fiskebanker, men dog er uden indbyrdes Forbindelse mellem de forskjellige Grupper, der samler sig om Udrorsstederne i de forskjellige Herreder, efter hvilke de tager Navn. Kun Værø og Røst, der udgjør ét Herred, danner forsaavidt en Undtagelse, idet det, paa Grund af Afstanden mellem begge Øer, anskues og benævnes som særskilte Fiskerier. Ogsaa i en anden Henseende indtager de en Undtagelsesstilling, forsaavidt som Fiskeriet fra disse Øer drives saavel paa «Ytter-» som paa «Indersiden» og for Værøs Vedkommende væsentlig paa den sidste, idet Farvandet paa Øens Ytterside frembyder for store Vanskeligheder.

Om alt Fiske paa Yttersiden gjælder forresten, at det er et haardsøgt Fiske, der stiller stærkere Krav end Fisket paa Indersiden til Deltagernes Udrustning, vistnok ogsaa til deres Dygtighed og Udholdenhed. Til Gjengjæld bringer det ofte et rigere Udbytte, foruden Fordelen ved rummeligere Plads paa den vidtstrakte Fiskebanke. Fisken er derhos gjennemgaaende større, vægtigere og mere værdifuld end Indersidens. Ogsaa i en anden Henseende er der Forskjel, idet Yttersidens Fiske begynder allerede ved Aarsskiftet. Til Gjengjæld pleier det som Regel at aftage tidligere, og fra Borge og Gimsø sker jevnlig Tilflytning til Indersidens Fiske i sidste Halvdel af Marts samtidig med, at Fisket for Røst forlægges fra Ytter- til Indersiden. Eiendommeligt for Yttersiden er derhos det Efterfiske, der i sidste Halvdel af April og udover Mai Maaned pleier foregaa for Bø og benævnes «Skraapfisket», antagelig af Hensyn til Fiskens usædvanlige Størrelse og tilsvarende Magerhed. Dette Fiske er ikke uvæsentligt, idet Fangsten kan andrage til mere end 500 000 Fisk.

Følgende Tal angiver Fangstmængderne for hvert af Yttersidens Fiskerier i sidste Femaar, hvorved bemærkes, at derunder indgaar, hvad der for Røst og Værø fiskes ogsaa paa Indersiden:

Fiskeridistrikt.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Gjennemsnit.
	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.
Dverberg	206	506	612	374	302	400
Øksnes	839	2 307	2 839	2 883	2 300	2 234
Bø	833	1 510	1 660	1 530	1 600	1 427
Gimsø	145	655	600	600	650	530
Borge	371	1 179	1 151	625	750	815
Værø	522	748	779	746	1 312	821
Røst	780	1 230	962	860	865	939
Tilsammen	3 696	8 135	8 603	7 618	7 779	7 166

Det vil sees, at disse Fiskerier, saavel samlede som enkeltvis, er undergivet stærke Svingninger, og at dette Forhold gjør sig gjældende i stærkere Grad end ved Lofotfisket. Forskjellen mellem laveste og høieste Fangstmængde for Gimsø forholder sig som 1 til 4.5 og for Dverberg som 1 til 3. Dette Misforhold kan ikke jevnføres med lignende Veksel i Fangstmængden for de enkelte Fiskevær inden Lofotfisket. Virkningen af denne kan nemlig i nogen Grad afbødes ved Flytning fra det ene Vær til det andet, men denne Udvei er ikke anvendbar mellem Yttersidens Fiskerier indbyrdes. De drives nemlig hver for sig og Forholdene tilsteder ikke saadan gjensidig Supplering.

Til Sammenligning hidsættes en Opgave over Fangstmængden ved Yttersidens Fiskerier i Femaaret 1861/65:

Fiskeridistrikt.	1861.	1862.	1863.	1864.	1865.	Gjennemsnit.
	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.	1000 Fisk.
Dverberg	82	111	74	169	143	116
Øksnes	1 495	1 297	487	937	529	949
Bø	316	388	251	398	356	342
Gimsø	96	120	50	138	123	105
Borge	374	519	776	632	481	556
Værø og Røst	96	126	180	126	144	134
Tilsammen	2 459	2 561	1 818	2 400	1 776	2 202

Det vil sees, at medens det samlede Gjennemsnitsudbytte i

1861/65 var ..... 2.2 Million,
var det i 1891/95 ..... 7.2 —
for Femaaret 1871/75 var det ..... 3.1 —

Disse Sammenligninger betegner en ligesaa jevn som stærk Udvikling af Yttersidens Fiskerier og giver Grund til at tro, at de gaar en endnu større Fremtid imøde. En væsentlig Betingelse herfor haves i Fiskebankens Størrelse, der mange Gange overstiger Indersidens. Til Gjengjæld er de Vilkaar, hvorunder Fisket drives, værre, og stiller større Krav til Driftsmidlerne. Men ogsaa paa dette Hold faar der haabes paa Udvikling og Overgang til bedre Former.

* * *

Hvor stort Gjennemsnitsudbyttet har været for den enkelte Deltager i de forskjellige Distrikter og i det enkelte Aar vil sees af følgende tabellariske Oversigt:

Aar.	Antal Fiskere.	Millioner Fisk.	Gjennemsnitspris pr. 100 Fisk.	Antal Fisk pr. Mand.	Værdiudbytte pr. Mand.
			Kr.		Kr.
Lofotfisket:					
1891	30 378	21 050	31.70	693	220
1892	30 092	16 250	26.40	540	143
1893	26 683	27 000	22.30	1 012	225
1894	28 000	28 500	24.60	1 018	250
1895	32 492	38 640	17.80	1 189	212
			Gjennemsnit	890	210

Aar.	Antal Fiskere.	Millioner Fisk.	Gjennemsnitspris pr. 100 Fisk.	Antal Fisk pr. Mand.	Værdiudbytte pr. Mand.
			Kr.		Kr.
Lofoten og Vesteraalen forøvrigt:					
1891	7 705	3.8	29.60	493	146
1892	8 041	8.1	26.98	1 007	272
1893	7 853	8.7	21.04	1 108	233
1894	8 613	7.9	21.47	917	197
1895	7 559	7.8	18.15	1 032	187
			Gjennemsnit	911	207
Salten:					
1891	98	9	22.12	92	20
1892	131	21	27.07	160	43
1893	275	120	21.46	436	94
1894	224	104	22.20	464	102
1895	126	69	19.25	548	105
			Gjennemsnit	340	73
Nordre Helgeland:					
1891	1 152	442	27.06	383	104
1892	1 860	1 089	25.09	585	147
1893	1 615	1 013	21.19	627	133
1894	1 883	703	22.60	373	84
1895	1 519	649	19.75	427	84
			Gjennemsnit	479	110
Søndre Helgeland:					
1891	170	65	28.58	382	109
1892	182	139	27.41	764	209
1893	186	196	24.03	1 054	253
1894	158	35	25.14	222	56
1895	111	67	22.03	613	135
			Gjennemsnit	607	152

Det vil sees, at Skreifisket i Lofoten og Vesteraalen udenfor Opsynsdistriktet kan opvise det største gjennemsnitlige Fangstudbytte. Naar Værdiudbyttet alligevel stiller sig noget mindre for dette Fiske end for Lofotfisket, er Aarsagen at søge i gunstigere Priser. Paafaldende er Forskjellen i Udbytte mellem disse Fiskerier og Skreifiskerierne i Salten og Helgeland. Til Gjengjæld

tør man forudsætte, at Driftsomkostningerne er mindre ved disse Fiskerier i Hjemdistrikterne.

For Lofotfiskets Vedkommende udviser følgende Tabel det gjennemsnitlige Antal Deltagere i hvert Femaar siden 1860 med Angivelse af Totalfangsten og Udbyttets Størrelse for den enkelte Deltager, saavel i Mængde som Værdi:

Femaar.	Antal Fiskere.	Millioner Fisk.	Antal Fisk pr. Mand.	Værdiudbytte pr. Mand.
				Kr.
1861—1865	21 495	15.5	723	209
1866—1870	20 517	18.8	957	255
1871—1875	17 716	20.7	1 064	326
1876—1880	23 629	25.9	1 080	276
1881—1885	28 189	22.9	802	203
1886—1890	29 855	26.8	901	201
1891—1895	29 412	26.3	895	207

Resultatet af Driften i sidste Femaar viser et Gjennemsnitsudbytte pr. Mand, der saavel i Henseende til Mængde som Værdi noget nær danner et Sidestykke til Udbyttet i de to nærmest foregaaende Femaar, hvorimod det betegner en stærk Nedgang sammenholdt med Femaarsperioderne i Aarene 1866—1880. Dette Resultat er saameget mere mærkeligt, naar Hensyn tages til, at sidste Femaar kun for et enkelt Aar, nemlig 1895, opviser det uden Sammenligning største Totaludbytte, som kjendes, nemlig ikke mindre end 38.6 Million Fisk. Men dels opveies dette for nogen Del ved det lave Udbytte, 16.3 Million i 1892, dels er det saa, at Totaludbyttet ikke stiger proportionalt med Fiskernes Antal, og dette har i de 3 sidste Femaar været i sterk Stigning. Paa Grund heraf har 1895 med et Totalkvantum af 38.6 kun givet 1 188 Fisk pr. Mand, medens

1875	med		23.2	gav	1 268,
1877	-		29.5	-	1 386 og
1873	-	kun	19.5	-	1 130.

Angaaende Forholdet mellem de forskjellige Brug hidsættes for Lofotfiskets Vedkommende følgende Opgaver:

Af de i Fisket deltagende var:

	Garnfiskere.	Linefiskere.	Dybsagnfiskere.
1891	13 529	14 393	2 456
1892	12 994	14 672	2 426
1893	11 410	13 231	2 042
1894	10 411	15 274	1 730
1895	8 540	21 663	2 289

Samtidig androg den gjennemsnitlige Fangstmængde:

	For Garnfiskere pr. Mand.	For Linefiskere pr. Mand.	For Snørefiskere pr. Mand.
1891	728	703	442
1892	443	683	195
1893	955	1 187	517
1894	664	1 345	612
1895	742	1 413	734
Gjennemsnit	706	1 056	500

Gjennemsnitspriserne var:

	Sløiet Fisk.	Rund Fisk.
1891	26.5	31.7
1892	21.4	26.4
1893	17.1	22.25
1894	20	24.6
1895	14	17.8

Paa Grundlag af disse Opgaver, sammenholdt med Opsynschefens Opgave over Prisforskjellen mellem Garn-, Line- og Dybsagnfisk i sløiet Tilstand, er opgjort en Beregning, hvorefter Bruttolodden skulde stille sig saaledes for de forskjellige Brug:

	Garnfiskere. Kr.	Linefiskere. Kr.	Dybsagnfiskere. Kr.
1891	240	221	133
1892	121	178	48
1893	212	253	115
1894	169	310	138
1895	147	247	122
Gjennemsnit	178	242	111
I Femaaret 1886—1890	228	206	73

Det vil af disse Oversigtstabeller erfares, at Garnbruget har været i stadig Nedgang, fra 1891, da det udgjorde 46.5 Pct., til 1895, da det kun androg til 26.5 Pct., medens Linebruget samtidig er steget fra 47.4 til 67.7 Pct., eller en større Andel end nogensinde tilforn, siden dette Forhold blev gjort til Gjenstand for Iagttagelse og Opgave. Denne Opgang i Antallet af Linebrug var som almindelig ledsaget af en tilsvarende Nedgang i Fiskens Leverholdighed, saaat der i 1895 endog krævedes fra 500 optil 1 300 Fisk til en Tønde Lever, medens dertil alene kræves 200 til 450, naar Fisken er fed. Ved Siden heraf var Fisken usædvanlig liden, saaat Vægten pr. 100 Fisk i saltet Tilstand gik ned til 140 kg., hvilket skal være en lavere Vægt end nogensinde tidligere kjendt.

Udbyttet har for Garnfiskets Vedkommende stillet sig yderst misligt, og Gjennemsnitsudbyttet kan neppe have været tilstrækkeligt til at dække Omkostningerne, som af Opsynscheferne er beregnet fra Kr. 192 til Kr. 205 pr. Mand,

derunder dog indbefattet Kostholdet. For Linebruget har Bruttolodden i Gjennemsnit været usædvanlig stor, men der klages over, at Udgiften til ferskt Agn har tiltaget i en betænkelig Grad. For 1895 er saaledes det samlede Agnforbrug beregnet til en Kapital af Kr. 600 000, hvilket giver 35-40 Kr. pr. Linefisker, men samtidig skal der i enkelte Vær være brugt Agn for 90 à 100 Kr. pr. Mand. I de andre Aar opgives Agnforbruget at have varieret fra 16 til 26 Kr. pr. Mand.

Under disse Omstændigheder kan Lofotfisket, gjennemsnitlig seet, desværre ikke betegnes som et lønsomt Fiske, og endmindre staar Udbyttet i Forhold til den med Bedriften forbundne Møisommelighed, Risiko og Fare. Det bedste Bevis herpaa maa vel være den Søgning, der i Femaaret har fundet Sted til Torskefisket paa Kysten ved Haugesund i 1894 i et Antal af nær 2 000 Mand. Vistnok melder Opsynschefens Beretninger om Lodder optil 1 200 Kr., men Gjennemsnittet vidner noksom om, hvor faatallige de høie Lodder maa være. Det skulde synes en rimelig Fordring, at et saa rigt Fiske som Lofotfisket ogsaa var et lønsomt Fiske. Men naar det ikke kan erkjendes at være Tilfældet, trods den ubestridelige Dygtighed, Opofrelse og Intelligents, hvormed de nuværende Driftsmidler udnyttes, da ligger den Formodning nær, at disse ikke længer svarer til Behovet og at der tiltrænges nye. Dette synes dog ikke at være den almindelige Opfatning inden Fiskernes egen Kreds, at dømme efter hvad der i saa Maade er passeret i Løbet af sidste Femaar. Som et Udtryk for den raadende Mening blandt Fiskerne udkom den 17 Marts 1891 en Lov, der forbød alt Notfiske og Brug af dermed ligeartede Redskaber. Kun Synkenot blev tilladt, om end med stærke Begrænsninger. Redskabet havde været i Brug siden 1890 og med afgjort Held. Herom hidsættes af Opsynschefens Beretning for 1891, Side 74:

«— Særlig fiskedes godt med Synkenøter i Dagene fra 17 til 25 Marts. Af de tilstedeværende (i Østnesfjorden) 2 500 Linebaade antoges 2 000 af dem med 500 Nøter at deltage, og det var et almindeligt Skue i disse Dage at se Notbaade komme op lastede og med Sloge efter Baaden. Ofte maatte der fragtes Fisk tillands med Garnbaade og Daglinebaade, eller man bugserede Noten sammensnurpet som en Pose med endel af Fangsten i op til Havnen. Der blev med Synkenot i ét Kast taget op indtil 6 000 Stkr. Fisk, og der var Notlag, som i et Tidsrum af 14 Dage optog fra 20 til 25 000 Torsk; rygtevis blev 30 000 nævnt som største Fangstlot paa enkelt Not.»

I 1892 blev der liden Anvendelse for Redskabet. Det heder derom i Beretningen:

«Som tidligere nævnt blev der paa Grund af Veirforholdene og usædvanlig stærk Strøm liden eller ingen Anledning til at bruge den Masse Synkenøter, som Fiskerne i Vinter havde medbragt til Lofoten. -- — — Nogen Erfaring for, hvorledes dette Redskab vil komme til at virke ligeoverfor de øvrige Fiskeredskaber, blev der saaledes ikke Anledning til at høste, hvorfor Meningerne og Uvisheden i saa Henseende er lige famlende som før.»

Større Anvendelse fik Synkenoten i 1893. Det heder derom i Beretningen:

«Synkenøter blev benyttede for Svolvær og tildels Vaagan fra 18 Marts til 4 April. Hovedfisket foregik den 22 Marts og maa betegnes som storartet. Et Skue som det, man den Aften havde paa Svolvær Havn, da den Masse lastede Baade kom oproende, har man neppe nogensinde før havt i Lofoten. Største Fangst af ét Notlag var den Dag noget over 6 000 Torsk. Gjennemsnitsfangsten ansloges til 800, men der var selvfølgelig enkelte, for hvem Udbyttet var yderst ringe. Brugen af dette Redskab fordrer en Erfaring, som ikke erhverves i en Fart, og det gjælder derfor at have en god Notformand.

I de nærmest paafølgende Dage blev Udbyttet mindre og ujevnt, men endog den 28 var der enkelte Notlag, som fik 1 000—1 500 og optil 2 000 Fisk, medens omtrent 1/3 Part af Baadene ingen nævneværdig Fangst gjorde.

Der hørtes adskillige skarpe Udtalelser om Synkenotfiskets Skadelighed for Fisket i det hele taget, og Anmodninger om Forbud mod Notfiske i Lofoten indsendtes til Regjering og Storthing.»

Disse Anmodninger blev tagne tilfølge, og ved Lov af 20 Juli 1893 blev ogsaa Synkenoten et forbudt Redskab.

Af den Storthinget forelagte Komiteindstilling hidsættes: «Man skal ikke indlade sig paa, hvorvidt alle de skadelige Følger, der antages, at Brugen af Synkenot medfører, virkelig er Resultatet af indhentet Erfaring, men den stærke Enstemmighed hos dem, der er mest interesserede i Bedriften, tyder paa en Overbevisning, hvis Styrke og Rigtighed vanskelig kan modbevises.»

Der gjentog sig altsaa den samme Uvillie mod Indførelse af nye Redskaber, som sidst var oppe mod Indførelse af Garnredskabet. Ogsaa da paaberaabtes sikker Erfaring om, at Fisken «skyede de Sunde og Fjorde, hvor Garn uden Indskrænkning var brugt», og som Bevis henvistes til Fiskets Ophør i Raftsund og Kanstadfjord. Dertil anførte Lofotkommissionen af 1857 i sin Indstilling:

«Heller ikke tror Pluraliteten at burde lægge synderlig Vægt paa de øvrige ovennævnte Erfaringer, der slutter sig til Formodninger om, hvad der foregaar paa Havets Bund. Thi naar Aarsagen eller Forklaringsgrunden til de forskjellige Resultater af Virksomheden paa Fiskepladsene skal søges fremstillet gjennem deslige Formodninger, ser man som oftest fra modsatte Sider Erfaringer stillede imod Erfaringer, og selve Spørgsmaalet besvaret nærmest i Overensstemmelse med Enhvers egne Ønsker og forudfattede Meninger.» Den her udtalte Anskuelse synes ogsaa stadfæstet i denne Sag. Det heder nemlig i Opsynschefens Indberetning af 1894:

«Opsynsbetjenten i Svolvær har til mig indberettet, at han som oftest blev Vidne til, at Fiskerne i store Forsamlinger saagodtsom enstemmig udtalte sin Misfornøielse med, at Synkenøterne var forbudte, og meget faa vilde vedstaa, at de havde stemt for deres Afskaffelse.»

Og fra Indberetningen af 1895 hidsættes:

«Uagtet Lysten til at bruge Synkenøter vistnok var stor hos mange, blev Forbudsloven dog ikke overtraadt. — — Da der i Vinter var adskillig Fiske-

tyngde netop paa de samme Steder — specielt Svolvær —, hvor Synkenøter lige indtil ifjor blev benyttede, kan den Indvending, som tidligere blev gjort mod Brug af dem, nemlig at Skreien for Fremtiden vilde sky Fiskebankerne, hvor Synkenøterne blev brugte, neppe have havt noget fast Grundlag at støtte sig til.»

Det vil sees, at Kravet paa Synkenotens Fjernelse blev høilydt, netop da den paa Svolvær Fiskehav aflagde det mest glimrende Bevis paa sin Brugbarhed og Fangstevne. Hvis deri er nogen Sammenhæng, maa netop det nye Redskabs store Ydelsesevne have vakt Betænkeligheder. Allerede i 1891, før Synkenoten var lovfæstet, blev fra flere Hold udtalt Frygt for, at den vilde kunne bevirke Overproduktion, og derigjennem revolutionere Forholdene under Fisket. Den nye Lov har nu henlagt Afgjørelsen til Fiskerne selv gjennem Udvalgsinstitutioner. Dermed vil ogsaa Ansvaret falde der, hvor Følgerne vil ramme haardest.

Imidlertid har man i Femaaret fortsat Bestræbelserne for at forbedre de gamle Driftsmaader. Garnspil er indført i stedse stigende Udstrækning, og nye Baadformer, riggede som Snedseilere og i mere eller mindre Udstrækning dækkede. De anvendes hovedsagelig som Garnbaade, men delvis ogsaa som Linebaade, og vinder større og større Anerkjendelse. Allerede i 1893 anslaar Opsynschefen Antallet af disse Baade til over 200.

2 Dampskibe har været anvendte til Fiskebedriften, ligeledes en større Baad med Petroleumsmaskine, men den sidste har hidtil ikke vist sig heldig.

Maalinger af Havtemperaturen har været fortsatte gjennem hele Femaaret, i de 2 første Aar ved offentlig Foranstaltning, og senere ved Maalinger anstillede af Fiskere, der ved Opsynschefens Mellemkomst har erholdt udlaant fornødne Instrumenter. Efter hvad Opsynschefen fremholder, vinder den Anskuelse mere og mere Fasthed, at der er Forbindelse mellem Vandets Temperatur og Fisket, og at en Udredning af dette Forhold vil være af stor Betydning ogsaa for den praktiske Bedrift.

For nye og mere lønsomme Tilvirkningsmaader af Raaproduktet betegner Femaaret kun smaa Fremskridt. Forsendelse af Ferskfisk, som frossen eller iset, har ikke givet heldige Resultater, og er saagodtsom ophørt. Bedre Tro har Opsynschefen om Forsendelse af Fisken som lindsaltet efter iforveien at være omhyggelig vasket og renset. Denne Behandlingsmaade, der synes at være i Tiltagende, maatte kunne udvides til et større Afsætningsmarked. Fabrikmæssig Tilvirkning af Fisken til hermetisk Vare er ligeledes sat i Gang, dog hidtil kun i mindre Stil. Ogsaa denne Behandlingsmaade tør faa stor fremtidig Betydning.

Af Havnearbeider til Fremme væsentlig af Skreifiskerierne er i Femaaret udført Opmudringsarbeider i Lofotens Fiskevær, men ved Siden heraf er i Femaaret paabegyndt følgende større Havnearbeider med Moloanlæg i følgende Fiskevær:

Valvær i Nordre Helgeland,	beregnet Kostende	.....	Kr.	72 000,
Hovden i Bø i Vesteraalen,	—	—	.....	-	350 000 og
Andenes i Dverberg -	—	—	—	.....	-	1 000 000.

* * *

Over Værdien af det Udbytte, som Kystfiskerierne har givet — udenfor Skreifisket, Fedsildfisket og Laksefisket — hidsættes følgende Opgave for hvert af Amtets Lensmandsdistrikter:

Herreder.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Bindalen	1 800	2 200	2 950	3 000	4 000
Brønnø	48 100	43 000	53 600	39 570	68 440
Vega	72 200	28 800	18 800	9 300	41 200
Velfjorden	1 700	1 600	800	400	-
Tjøtta	20 135	17 377	17 065	12 098	9 230
Vefsen	10 000	-	-	-	-
Alstahaug	-	-	-	-	1 056
Herø	105 000	97 500	137 800	123 000	200 000
Nesne og Dønnes	7 000	7 000	7 000	7 000	7 000
Hemnes	-	-	-	-	-
Mo	500	-	-	-	-
Lurø og Trænen	17 000	12 000	17 500	18 000	44 000
Rødø	3 700	2 840	2 840	5 500	19 700
Melø	2 000	4 100	2 300	950	6 900
Gildeskaal og Beieren	34 429	26 790	23 940	15 339	6 549
Bodin	17 650	26 200	21 300	21 500	25 900
Folden	16 685	21 648	4 800	9 000	25 445
Steigen	4 140	3 900	3 400	2 900	4 380
Hammerø	-	200	200	120	132
Lødingen	25 500	22 500	37 400	25 000	12 000
Ofoten	2 800	2 200	1 700	2 800	3 500
Vaagan	4 500	5 600	26 000	15 500	12 100
Gimsø og Valberg	5 260	3 300	4 875	3 580	2 500
Borge	5 200	8 160	7 500	10 600	10 850
Buksnes	-	-	-	-	-
Flakstad	11 100	15 030	12 000	3 600	11 600
Værø	14 260	19 700	12 250	19 500	16 750
Hadsel	4 000	25 000	33 100	22 450	20 200
Bø	32 500	8 200	8 500	3 900	7 200
Øksnes	24 546	16 285	20 080	4 520	9 100
Sortland	-	-	-	-	5 000
Dverberg	87 975	106 196	140 490	120 280	87 300
Tilsammen	579 680	527 326	618 190	499 407	662 032

Gjennemsnitsudbyttet i Femaaret for det hele Amt var altsaa Kr. 577 327.
I Femaaret 1886/90 var det ..... - 577 558.

Af Gjennemsnitsudbyttet falder:

paa Herø	Kr.	132 660
- Dverberg	-	108 448
- Brønnø	-	50 542
- Lurø	-	35 111
- Vega	-	34 060
- Lødingen	-	24 480
- Bodin	-	22 510
- Gildeskaal og Beieren	-	21 409
- Hadsel	-	20 950,

medens Øksnes og Bø, som i forrige Femaar gav henholdsvis Kr. 54 004 og Kr. 35 638, i dette kun giver Kr. 14 906 og Kr. 12 060.

* * *

Udbyttet af Amtets Fedsildfiskerier var i de enkelte Aar:

Aar.	Kvantum.	Værdi.	Gjennemsnitspris pr. hl.
	1000 hl.	1000 Kr.	Kr.
1891	333	1 670	5.01
1892	702	1 452	2.07
1893	775	1 453	1.88
1894	65	767	11.85
1895	545	2 274	4.17
Gjennemsnit	484	1 523	3.15
I Femaaret 1886—1890	391	1 488	3.80
- — 1881—1885	369	2 744	7.43

Det vil sees, at det gjennemsnitlige Kvantum er steget fra forrige Femaar med omtrent 24 Pct., og den dominerende Stilling, som Amtet før indtog paa dette Omraade af Landets Næringsliv, er derved yderligere bestyrket. Af Landets samlede Fedsildfangst udgjorde Nordlands Andel:

i 1891	54	Pct.,
- 1892	67	-
- 1893	79	-
- 1894	30	-
og - 1895	60	-
Gjennemsnitlig	58	Pct.

Men samtidig med, at omstaaende Tabel viser en betydelig Stigning af det opfiskede Kvantum, viser den ingen tilsvarende Stigning af Værdiudbyttet, der kun er tiltaget med omtrent 2 Pct. Og dette Misforhold mellem Fangstmængde og Pris stiger endmere, naar Sammenligningen føres endnu længere tilbage og sidste Femaar sammenholdes med Femaaret 1881—1885, da et endnu mindre Kvantum betingede næsten det dobbelte Værdiudbytte. Ikke at undres over, at Sildefisket ikke længer er den Rigdomskilde, det engang var for Amtet, og som det fremdeles burde være, naar hensees til Fangstens gode Beskaffenhed. Den væsentlige Skyld herfor er vistnok at tilskrive Tabet af det store Afsætningsmarked, som Varen før havde i Rusland. Men Virkningen heraf antages dog at kunne være afbødet ved en bedre Behandlingsmaade af Raaproduktet, der lod dets gode Kvalitet komme bedre til sin Ret. Men en for Varens Pris endmere nedsættende Virkning skal være at tilskrive dens mislige Sortering. Det siger sig selv, at denne maa blive slet, naar den skal udføres paa Saltepladsen under Forholde, der ikke tilsteder den behørige Kontrol. Meget vilde være vundet, om Sorteringen blev ligesaa omhyggelig, som den nu er upaalidelig. Vistnok rammer de uheldige Virkninger heraf i første Række Afskiberne, men selvfølgelig medfører de nedadgaaende Priser paa det forædlede Produkt ogsaa nedadgaaende Priser paa Raaproduktet og, som Tabellen viser, er denne fra 7.43 i 1881—1885 og 3.80 i 1886—1890 i sidste Femaar gaaet yderligere ned til Kr. 3.15. At en Bedring i dette Forhold er af største Betydning for Amtets Økonomi er iøinefaldende. Det er Fiskerne, der tilsidst rammes af en mindre forsvarlig Behandlingsmaade af den solgte Fangst, og med Rette burde derfor indrømmes dem Adgang til gjennem Statsforanstaltninger at øve Indflydelse paa dette for dem saa vigtige Forhold.

Hvorledes Deltagelsen og Udbyttet har i Femaaret fordelt sig paa Garnfiske og Notfiske vil sees af følgende Tabel:

Aar.	Antal				Udbytte	
	Garnbaade.	Notlag.	Garnfiskere.	Notfiskere.	paa Garn.	paa Not.
					1000 hl.	1000 hl.
1891	3 350	446	8 625	6 516	146	187
1892	3 210	517	8 245	6 199	157	545
1893	1 432	316	3 800	4 818	74	701
1894	2 990	245	10 890	3 790	21	43
1895	5 589	632	15 949	9 900	149	395
Gjennemsnit	3 314	431	9 502	6 245	110	374
Femaaret 1886—1890	3 219	487	8 362	7 235	93	298

Det vil sees, at Notfisket, med mindre Betjening af Mandskaber end Garnbruget, dog har givet det flerdobbelte Bruttoudbytte, og Sammenligningen med forrige Femaar falder endmere ud til Gunst for Notbruget, der som Fangstredskab er saa afgjort overlegent. Anderledes tør Forholdet stille sig, naar der spørges om det Nettoudbytte, som hvert af dem gjennemsnitlig giver. En Beregning af Bruttolodden pr. Mand efter de i foranstaaende Tabel opførte Tal og med Benyttelse af den fælles Pris, Kr. 3.15 pr. hl., giver følgende Resultater:

for begge Brug tilsammen	Kr.	96.73,
- Garnbruget særskilt	-	43.48,
- Notbruget —	-	177.40.

Dette for Notbruget saa gunstige Resultat, hvorved desuden intet Hensyn er taget til den høiere Pris, Notsilden pleier at betinge, er dog kun tilsyneladende.

Fra Bruttoudbyttet maa nemlig drages:

til Notbruget	50	Pct.,
- Landslod	1.5	-
og i Almindelighed til Logifartøi og Notformand	17	-
samt Dampslæbning	5	-
tilsammen	73.5	Pct.

Den ovenfor beregnede Gjennemsnitslod, pr. Notfisker Kr. 177.40,
reduceres følgelig med . . . . . - 130.39,

hvorved den gjennemsnitlig bliver Kr. 47.01,

et Resultat, der maa betegnes som jammerligt, naar tages i Betragtning, at et Notfiske gjennemsnitlig kan siges at medtage en Tid af ca. 4 Maaneder. Følgen af dette for Notfiskerne saa mislige Forhold er bleven, at der nu som Regel ikke er Anledning for Notrederen til at skaffe det til Notens Betjening fornødne Mandskab paa anden Maade end enten ved Forhyring fuldt ud, eller paa saakaldet «Halvlod», hvorved Notmandskabet sikres halve Maanedspenge (almindeligvis 20 Kr. pr. Maaned) med Ret for dem til ved Fiskets Slutning at kræve halv Mandslod, om dette stiller sig fordelagtigere. Derved er den med Fisket forbundne Risiko for en væsentlig Del overført paa Notrederiet med den Følge, at denne Bedrift nu ikke længer ansees meget lønnende.

I Sammenligning med Notfisket er Garnfisket gjennemgaaende mere lønsomt, om det end kun undtagelsesvis giver store Lodder. Men det kræver ringe Udrustning, og det medfører ikke den Tidsspilde, som gjør Notfisket saa kostbart. Som Regel paabegyndes det først, naar der er nogenlunde sikker Udsigt til Fangst, og afsluttes, naar det ikke længer findes lønsomt. En anden heldig Side ved dette Fiske er, at Fortjenesten, om end liden, er mere jevnt fordelt, medens Notlodderne falder yderst ulige, og Udbyttet tilgodegjøres, selv om det ikke er afsætteligt, ved at saltes til eget Brug for at anvendes i Husholdningen eller som Fiskeagn.

Foruden Fedsild er opgivet som opfisket i Femaaret af Smaasild:

1891 i Nordre Helgeland	1 700	hl.,
- Vesteraalen	12 200	-
og 1895 - Søndre Helgeland	21 800	-
tilsammen	35 700	hl.

til et samlet Udbringende af Kr. 54 840.

Til Handelsvare egner denne Fangst sig ikke. Sin væsentligste Anvendelse finder den til Agnforbrug under Skreifisket.

* * *

Det aarlige Udbytte i Femaaret af det inden Amtet drevne Laks- og Søørretfiske stiller sig saaledes:

Aar.	Fangstmængde.	Værdi.	Gjennemsnitspris pr. kg.
	kg.	Kr.	Kr.
1891	50 400	35 235	0.70
1892	53 396	38 931	0.73
1893	40 597	29 971	0.74
1894	25 802	20 493	0.79
1895	24 377	19 622	0.80
Tilsammen	194 572	144 252	-
I Gjennemsnit	38 914	28 850	0.74
Femaaret 1886—1890	29 525	22 210	0.75

5. Bergværksdrift.

Om Bergværksdriften i Nordlands Amt i Femaaret 1891—1895 har Bergmester Bachke meddelt:

Bergværksdriften i Nordlands Amt har i Femaaret 1891—1895 taget et merkeligt Opsving og Interessen for den har været stadig voksende. Medens Antallet af nye Ertsfund, der anmeldtes, ved Udgangen af 1890 var 288, viser Antallet af saadanne ved Udgangen af 1895 sig at have været et Antal af 642, af hvilket 173 blev indmuthede.

Grunden til dette Opsving maa søges i den storartede Udvikling, Driften paa de omkring Langvandet i Skjerstad optrædende Forekomster af kobberholdig Svovlkis har faaet i Perioden. Denne Drift, der foregaar for Regning af Sulitelma Aktieselskab i Helsingborg, staar nu i Vigtighed ved Siden af det berømte Røros Kobberværk, og der er Udsigt til, at den endog vil overfløie dette. Det er intet Under, at Interessen maatte vaagne, naar man fik se, hvorledes Driften paa disse i Begyndelsen upaaagtede Malmforekomster, siden et kapitalstærkt Bolag overtog deres rationelle Bearbeidelse, har kunnet omskabe en Trakt, hvor tidligere kun en eller anden Turist paa Vei til Sulitelma bekjendte Toppe

færdedes, til et livligt Distrikt med alle de Fremskridt paa Teknikens Omraade, man har været Vidne til i de sidste Decennier, og med al den Bebyggelse, en stor Værksdrift med Forædlingsværksteder og den fornødne Administration medfører.

Angaaende Driften ved Sulitelma Aktiebolags Gruber, under hvilket Navn den foregaar, kan oplyses, at den i Perioden har været knyttet til følgende Gruber beliggende paa Langvandets nordre Side: Mons Petter, Giken, Charlotte og Sulitelma, samt til Tornérhjelms Gruber paa Sydsiden, ved Siden af nogle mindre Skjærp. Fra de førstnævnte besørges Transporten af det vundne Produkt ved Hjælp af Linbaner ned til Langvandet, hvor det efter at være sorteret ved forskjellige Skeidepladse og tildels at være underkastet Opberedning efter sin videre Bestemmelse enten føres til den i Periodens sidste Del opførte Smeltehytte ved Balmi, hvor Malmen smeltes efter Røros Mønster, eller transporteres paa Dampskibe og Jernbane ned til Finneidet Lasteplads ved Skjerstadfjorden for at exporteres. Medens det samlede Mandskab, der anvendtes i 1891, var 226 Mand, hvoraf 72 arbeidede ved Gruberne, steg dette sukcessivt til 608 i 1895, hvoraf ved Gruberne og Sorteringen 397.

Produktionen var:

i 1891	7 089	Ton	Malm,						
- 1892	6 589	-	—						
- 1893	11 941	-	—						
- 1894	24 638	-	—	og	638	Ton	Skjærsten	à	34½ Pct
- 1895	32 416	-	—	-	1 040	-	—	-	33 -

Tilsammen 82 673 Ton Malm og 1 678 Ton Skjærsten.

Medens Omkostningerne ved Driften i de første Aar af Perioden ikke kjendes, fremgaar det af de for 1895 leverede Opgaver, at disse i dette Aar maa have andraget til Kr. 872 454.30. Af hvilken Betydning for Distriktet Anvendelsen af dette betydelige Beløb har været, behøver ikke at paavises.

De vigtigste Anlæg i Femaaret har været: Bygningen af Jernbane fra Skjønstaa ved Øvrevandet op til Fossen ved Langvandet, hvilken Bane senere er forlænget til Hellermo, Sporvidden er 0.75, — Luftbaner fra de malmproducerende Gruber, Opberedningsværksteder, mekanisk Værksted, Smeltehytte efter den ved Røros Værk anvendte Methode m. m.

Med Hensyn til Udsigterne for denne Bergværksdrift bemærkes, at de er meget lovende, idet Leiestederne har vist stor Fyndighed og Regelmæssighed. Produktionen er derfor ogsaa senere steget yderligere.

Den i forrige Femaarsberetning omtalte Drift ved Bossmo i Mo i Ranen har, siden den optoges af den samme driftige Mand, hvem Driften ved Sulitelma Malmforekomster skyldes, Hr. Konsul N. Persson, i Perioden 1891—1895 faaet en ikke liden Betydning. Det vil fremgaa af følgende Tabel for Produktionen:

1891	1 398	Ton Kis,
1892	1 519	- -
1893	2 815	- -
1894	8 998	- -
1895	14 083	- -
Tilsammen	28 813	Ton Kis.

Kisen, der tidligere havde ondt for at finde Marked, er efter at være bleven underkastet Knusning og Vaskning i et større Vaskeværk, beregnet paa en maanedlig Produktion af 1 500 Ton Finkis nu let afsætlig.

Arbeidsbelægget steg i Perioden indtil 92 Mand.

Med Hensyn til Udsigterne for dette Værk, der nu er gaaet over i nye Hænder, et svensk-belgisk Bolag, kaldet Société anonyme des Pyrites de Bossmo, med Hovedsæde i Antwerpen, maa man kunne udtale sig med Fortrøstning. Produktionen er senere forøget og Vaskeværket udvidet, saaledes at der nu kan behandles 2 500 Ton om Maaneden.

Forøvrigt har der paa andre Kobber- og Kisforekomster i Nordlands Amt foregaaet større og mindre Undersøgelsesarbeider, saaledes i Bodin Præstegjeld i det saakaldte Hopenfelt, der fremdeles fortsættes, i Saltdalen og andre Steder, hvis Skjæbne vil afhænge af det yderligere Arbeide, der kommer til at udføres.

Af Drift paa andre Ertser kan nævnes Driften paa Nikkelmalmen paa Eiterjorden i Beieren, hvor

i 1891	produceredes	175	Ton	Malm	No. 1,
- —	—	35	-	—	- 2
og - 1892	—	300	-	—	- 1,
- —	—	175	-	—	- 2.

Arbeidet har siden hvilet, og er først gjenoptaget i sidste Aar (1897). Malmen har været usædvanlig rig paa Nikkel, men af liden Udstrækning. Den engang paa Maalø i Steigen begyndte Drift paa Nikkelmalm har, saavidt kan sees, ikke været gjenoptaget i Femaaret.

Driften paa de i Svenningaasen i øvre Vefsen optrædende sølvførende Gange har været fortsat i Femaaret i Jacob Knudsens Grube-Kompani's Gruber, men med stadig minkende Belæg; medens dette i 1891 var 61, var det i 1895 reduceret til ca. 10 Mand. Der blev udvundet:

i Aaret	1891	313	Ton Sølvmalm,
- —	1892	291	- —
- —	1893	242	- —
- —	1894	200	- —
- —	1895	120	- —
	Tilsammen	1 166	Ton Sølvmalm,

hvis samlede Værdi i Sølv og Guld kan sættes til Kr. 234 575.

Udsigterne for denne Drift er meget mislige, idet de bedste Anbrud er afbyggede og lidet eller rettere intet er gjort for en ordentlig Undersøgelse af Feltet, uagtet det fremdeles fortjener alvorlig Opmærksomhed. Det er derfor høist ønskeligt, at det kunde komme i Hænderne paa et kapitalstærkt Bolag, der kunde underkaste det en rationel Opfaring.

I Ofoten foregik i 1891 nogen Drift paa nogle sølvfarende Blyglandsgange optrædende ved Kataraksøen i Svangerroive Fjeld paa Rigsgrændsen indenfor Rombaksbotn, og ligesaa paa en sølvholdig Zinkblendeforekomst i Taskoripi beliggende ca. 1 Mil syd for Kataraksøen. Driften ledede af Ingeniør P. Büttgenbach, men standsede samme Aar, antagelig fordi Forekomsterne befandtes at være for smaa til, at lønnende Drift kunde etableres i denne ugjæstmilde Egn.

Om Molybdænglandsforekomsten paa Lerjordfald i Saltdalen bemærkes, at den er bleven undersøgt efter Faldet mod Øst for en Længde af 35 m., og viste en Mægtighed af indtil 3 cm. i en Kvartsgang 10 til 50 cm. bred, strygende parallel den omgivende brune Glimmerskifer. Denne Kvartsgang gik lidt efter lidt over til Kalkspathgang med samme Indhold af Molybdænglands. Driften er indstillet, men den turde fortjene Gjenoptagelse.

En Smule Drift har fundet Sted paa de i Nordre Helgeland optrædende Chrommalmforekomster, men nogen Beretning om Resultatet foreligger ikke.

Angaaende de mange og tildels storartede Forekomster af Jernmalm i Nordlands Amt kan oplyses, at Næverhaugens i Skjerstad og Dunderlands i Mo i Ranen var Gjenstand for nogen Bearbeidelse i 1891, Ormliens og Fuglviks i Mo i 1892, Dunderlands atter i 1893, Fuglestrands i Hemnes og Dolstads i Vefsen i 1894, Fuglestrands fremdeles i 1895, ligesaa Tomø og Seljeliens i Ranen samt Vesteraalens. Medens Forekomstmaaden i Vesteraalen er forskjellig fra de andre, er de andre af samme Type, om end af meget forskjelligt Værd. De har ikke givet Anledning til nogen egentlig Drift i Femaaret.

6. Fabrik- og Industrianlæg.

Deraf fandtes ved Udgangen af 1895 ifølge Opgave fra det statistiske Centralbureau:

a. I Landdistriktet:

Herred.	Antal.	Arbeidsstyrke.	Dagværk, Tusinder.	Anlæggenes Art.
Vefsen	4	69	8.4	1 Vandsag 7 Arbeidere, 1 Sagbrug og Høvleri 42 Arb., 1 Kornmølle og Guanomølle 9 Arb., 1 Sagbrug, Kornmølle og Guanomølle 11 Arb.
Stamnes	1	20	3.5	Dampsag.
Mo	2	18	1.7	1 Skibsværft 10 Arb., 1 Vandsag 8 Arb.
Bodin	2	20	3.6	1 Teglværk 12 Arb., 1 mek. Værksted 8 Arb.
Saltdalen	3	28	3.8	1 Vandsag 12 Arb., 1 Trævarefabrik 11, 1 Tøndefabrik 5.
Hammerø	1	9	0.3	1 Vandsag.
Vaagan	9	85	12.9	2 Guanofabriker 47 Arb., 6 Trandamperier 36 Arb., 1 Fiskekonservfabrik 2 Arb.
Buksnes	4	28	1.7	Trandamperier.
Værø	1	5	0.4	Trandamperi.
Hadsel	2	35	8.9	1 Uldspinderi og Væveri 27 Arb., 1 Sæbe- og Kaffetilsætningsfabrik 8 Arb.
	29	317	45.2	

b. I Amtets Byer:

Bodø	8	87	22.9	1 Skibsværft og mek. Værksted 22 Arb., 1 kem. Fabrik 7 Arb., 1 Farveri 5 Arb., 1 Garveri 7 Arb., 1 Trævarefabrik 23 Arb., 1 hermetisk Fabrik 7 Arb., 1 Mineralvandfabrik 7 Arb. og 1 Regnklædefabrik 9 Arb.
Tilsammen	37	404	68.1	
Ved Udgangen af 1890	25	405	47.0	

Sammenligningen udviser altsaa betydelig Fremgang i Antallet af Anlæg og Dagværk.

Særlig Opmærksomhed fortjener ogsaa det Forhold, at der i Femaaret er gjort en lovende Begyndelse til Udnyttelse ved fabrikmæssig Behandling ogsaa af Amtets Produktion af Landsprodukter: Uld og Talg.

7. Handel og Skibsfart.

Antallet af Personer, der ved Udgangen af 1895 drev Landhandel efter Bevilling eller Handelsbrev, udgjorde ialt 482.

Deraf i	Søndre Helgeland	Fogderi	83,
-	Nordre —	—	77,
-	Salten	—	101
og -	Lofoten og Vesteraalen	—	221
		tilsammen	482.

Ved Udgangen af 1890 var Antallet henved 450. Mange, for ikke at sige Størstedelen, af disse Forretninger er smaa og alene beregnet paa at forsyne den nærmeste Grænd med de mest almindelige Fornødenhedsgjenstande.

Den største Udstykning af Handelen medfører dog ofte, at Kundekredsen bliver forliden til at afgive tilstrækkelig Omsætning i, og der skabes saa Konkurrence, der ikke er til Gavn for sunde Handelsforholde. Disse mange mindre Forretninger, hvoraf hver især udnytter de Nærmestboendes Kjøbeevne, maa uundgaaelig svække Stillingen for de gamle Handelssteder, hvis Plads var valgt med Sigte paa den hele Bygd eller ialfald større Dele af denne som Kundekreds og som derfor ofte blev henlagt paa Steder, hvor ingen anden Bebyggelse fandtes. Til Gjengjæld kan Befolkningen ikke længere paaregne den økonomiske Støtte, som Handelsmanden tidligere afgav, saavel ved Forskud til Udrustning for de større Fiskerier som ikke sjelden ved Underhold i trange Aar. Men uagtet Forholdene ikke længere er saa gunstige for de gamle Handelssteder, er dog ikke faa tilbage, som har bevaret den store Vareomsætning med saavel Import som Export til og fra Udlandet.

Af Handels- eller Forbrugsforeninger forefandtes de samme 2, der nævnes i forrige Femaarsberetning, nemlig Saltdalens, stiftet i 1874 med et Medlemsantal af 110 og en Omsætning i 1895 af Kr. 50 000, og Skutvigs i Hammerø, stiftet i 1878 med 51 Medlemmer og en Omsætning i 1895 af Kr. 20 000.

Dertil kommer som stiftet i 1895:

Alstahaug Handelsforening med 100 Medlemmer. Den havde ved Aarets Udgang kun været i Virksomhed i 3 Maaneder.

Af Rettigheder til Udskjænkning af Øl fandtes i 1895: 25, hvoraf almindelige 14 og indskrænkede 11.

Af Indehaverne var de 6 Kvinder.

Foruden disse personlige Rettigheder fandtes 1 Samlag for Handel med Øl og Vin i Kabelvaag. Samlaget har 2 Filialer.

Over Antallet af Amtets Damp- og Seilfartøier ved Udgangen af 1895 hidsættes følgende Opgave:

	Dampfartøier.		Seilfartøier.		Samlet	
	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.	Antal.	Drægtighed.
		Ton.		Ton.		Ton.
a. I Landdistriktet	31	2 367	362	13 949	393	16 316
b. - Byerne	7	500	11	408	18	908
Tilsammen	38	2 867	373	14 357	411	17 224
Ved Udgangen af 1890 ..	21	2 522	349	14 234	370	16 756

Tabellen viser Fremgang saavel i Antal af Skibe som Tonnage, væsentlig dog i Antal af Dampskibe og da fornemmelig mindre Skibe. For saadanne haves ogsaa særlig Brug som Slæbe- og Expresskibe til Modvirkning af de store Afstande. Den største Del finder Anvendelse under Fiskerierne til Transport af Agnsild under Skreifiskerierne og Slæbning af Notbrug under Sildefiskerierne. Som egentlige Fangstfartøier har de endnu kun enkeltvis fundet Anvendelse. Flere her hjemmehørende Dampskibe er anbragte i faste af Staten understøttede Postruter.

Seilfartøierne finder saagodtsom udelukkende Anvendelse under de store Fiskerier, dels som Saltefartøier, dels som Logisfartøier for de til Notbrugene hørende Mandskaber.

Angaaende Nordlands Skibsassuranceforenings Virksomhed i Femaaret meddeles følgende Oversigt:

Aar.	Antal Fartøier.	Samlet Forsikringssum.	Skadernes samlede Beløb.
		1000 Kr.	1000 Kr.
1891	60	232	4.2
1892	55	227	3.9
1893	76	320	21.9
1894	66	266	13
1895	61	235	7.1
I Gjennemsnit aarlig	64	256	10.02
I forrige Femaar	83	408	15.9

Som det sees, synes Forretningens Virksomhed at befinde sig i Tilbagegang.

8. Binæringer.

Det gjælder om de Næringer, der indgaar under denne Betegnelse, at de langtfra er saaledes udnyttede, som de kunde og burde. Andet er heller ikke at vente, saalænge det samme er Tilfældet ogsaa for Hovednæringernes Vedkommende. Dertil er Arbeidsfeltet for stort og Arbeidskraften for liden.

Husfliden indtager langt fra den Plads i Næringslivet, som tilkommer den. Efterat Forholdet er bleven dette, at Produktionen i stigende Udstrækning maa konkurrere med den fabrikmæssige Tilvirkning, er den snarere i Tilbagegang. Der er ialfald ikke sjelden Anledning til at høre Beklagelse over, at Ulden ikke længere spindes og væves i Hjemmet efter Oprettelse af de nye Uldspinderier.

Haandværksdriften gaar i Landdistriktet i Almindelighed ikke udover Tilfredsstillelse af det lokale Behov.

En betydelig Hjemmeindustri drives dog i de med Naaleskog forsynede Distrikter ved Bygning af Baade og disses Forsyning med Inventarium. Bygningen foregaar paa Gaardene rundt om i Bygden, tildels i milevid Afstand fra Søen. Industrien er selvfølgelig af største økonomiske Betydning for de paagjældende Bygder: Saltdalen, Mo, Hemnes, Vefsen og Bindalen. Byggematerialet er i Saltdalen Furu, i de øvrige Distrikter Gran. Værdien af de forarbeidede Baade opgives for Saltdalen til Kr. 40 000 og for Bindalen til Kr. 12 000. Men Baadbygningsindustrien er af ikke mindre Betydning for det øvrige Amtsdistrikt, som derved faar tilfredsstillet sit store Behov for Fiskerbaade og Brugsbaade af forskjellig Art. Det samme gjælder i stor Udstrækning ogsaa Tromsø og Finmarkens Amter.

Stenbrud-Industrien er i Fremgang og synes mere og mere at faa Betydning for Amtets Næringsliv. Den største Interesse har i Femaaret knyttet sig til den Ankerske Marmorforretning, der har underholdt større Drift saavel i Skjerstad som Ofoten, i hvilket sidste dog Driften blev indstillet i 1894. I Skjerstad blev den fortsat og dreves i 1895 med en Arbeidsstyrke af 61 Mand det hele Aar igjennem. Af andre Stenbrud kan nævnes 2 Skiferbrud i Skjerstad og 1 Anlæg paa Gaarden Savjorden i Beieren for Tilvirkning af Brynestene.

Jagten er som Næringsvei af ringe Betydning. Større økonomisk Værd vil den kunne faa ved Bortleie til sportsmæssig Jagt. Denne Anvendelse af Jagtfeltet, der længe og med stor Fordel har været benyttet af Grundeierne paa Hadseløen, vilde, om den blev mere almindelig, bringe et større økonomisk Udbytte for de enkelte Distrikter:

Af Rovdyrpræmier udbetaltes:

	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Gauper.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
i dette Femaar	40	4	24	29	4 242	1 388	1 026
- forrige —	54	10	22	16	4 152	1 357	894

Driften af fredlyste Æg- og Dunvær er fremdeles af Betydning paa Øerne i den yderste Skjærgaard, om end neppe af den økonomiske Værdi, som den engang var.

Bærsamling indskrænker sig væsentlig til Indsamling af Multebær, hvoraf i gode Aar kan høstes optil 400 Tønder og mere alene i Dverberg Herred. Gjennemsnitsprisen kan vistnok sættes til Kr. 40 pr. Tønde.

Af andre Binæringer haves: i Skogdistrikterne Tjærebrænding og Tømmerflødning; i Kystdistrikterne Klipfisktørring og Sildevirkning, der samtlige er af ikke ringe økonomisk Betydning.

9. Vei- og Kommunikationsvæsen.

For den søværts Forbindelse saavel mellem Distrikterne indbyrdes som mellem disse og de øvrige Landsdele maa Femaaret betegnes som epokegjørende. I 1893 blev nemlig sat i Gang den første ugentlige Hurtigrute fra Trondhjem til Hammerfest, dog med Tromsø som Endepunkt i Høst- og Vintermaanederne.

Det overordentlige Fremskridt, som den nye Rute betegner, vil forstaaes, naar det oplyses, at medens der tidligere krævedes 6 à 7 Dage for Høst og Vinter at tilbagelægge den 125 Mil lange Afstand mellem Trondhjem og Tromsø, tilbagelægges Hurtigruten i noget over 2 Døgn. Ved Siden heraf udmærker Hurtigruten sig fremfor de øvrige Ruter ved den overraskende Nøiagtighed, hvormed den til fastsat Tid anløber de i Ruten bestemte Steder, og som alene kan sammenstilles med et Jernbanetogs Præcision. Den nye Rute vil faa vidtrækkende Betydning for de nordlige Landsdele ikke alene til Fremme af hurtigere Befordring af Post og Passagerer, men ogsaa for Næringslivet. Særlig vil den vigtige Handel med Ferskfisk fremmes ved den hurtige Transport af Varen, som Ruten muliggjør. Overhovedet vil denne i mange Henseender blive banebrydende og det er med fuld Ret, naar den betegnes som en «Mærkesten» i Udviklingen af de nordlige Landsdeles Kommunikationsforholde.

Rutens store Betydning blev ogsaa straks erkjendt, og allerede det følgende Aar blev en anden Hurtigrute aabnet med samme Fartsplan som den første.

Forøvrigt har Samfærdselen langs Amtets Kyststrækning været besørget af de samme Dampskibsselskaber som tidligere, uden væsentlige Forandringer men med stadig Udvidelse af Omraaderne for de gamle Ruter.

Angaaende Veibygningen inden Amtet hidsættes den af Amtsingeniør Boye afgivne Beretning:

1. Veivæsenet.

«I Femaaret 1891—1895 er der bygget 263 km. ny Vei, hvoraf 240 km. Kjørevei, 12 km. Ridevei og 11 km. Vintervei. I forrige Femaar havde man en samlet Længde nybygget Vei af 164 km., hvoraf 162 km. Kjørevei. Herefter har man i nærværende Periode nybygget ca. 78 km. Kjørevei mere end i foregaaende Femaar. Denne store Fremgang skyldes hovedsagelig det raske Fremskridt, den kommunale Veibygning har taget, hvorom nærmere i det efterfølgende.

Af det nybyggede er ca. 39 km. Omlægning.

Til Sammenligning hidsættes nedenstaaende Oversigt, der nærmere vil belyse Forholdet med Hensyn til Veibygningens Fremgang i de senere Aar, forsaavidt Længder angaar, idet Opgave over Omkostninger saavel til Nybygning som til Vedligehold særskilt skal opstilles:

Nybygning.	Kjørevei.	Ridevei.	Vintervei.	Sum.
	km.	km.	km.	km.
I Femaaret 1876—1880:				
a) Veie med Statsbidrag	61.5	-	20.0	-
b) Kommunale Veie.....	22.0	25.3	-	-
Sum	83.5	25.3	20.0	128.8
I Femaaret 1881—1885:				
a) Veie med Statsbidrag	67.4	-	31.0	-
b) Kommunale Veie	42.2	3.5	3.0	-
Sum	109.6	3.5	34.0	147.1
I Femaaret 1886—1890:				
a) Veie med Statsbidrag	[1]) 92.5	-	2.0	-
b) Kommunale Veie.....	69.4	-	-	-
Sum	161.9	-	2.0	163.9
I Femaaret 1891—1895:				
a) Veie med Statsbidrag	[2]) 96.5	-	-	-
b) Kommunale Veie	[3]) 143.3	12.6	10.7	-
Sum	239.8	12.6	10.7	263.1

[1]) Heraf Omlægning 43.7 km.
[2]) — — 34.2 -
[3]) — — 5.2 -

Angaaende de samlede Veilængder har man følgende Oversigt:

Samlet Veilængde.	Kjørevei.	Ridevei.	Vintervei.	Sum.
	km.	km.	km.	km.
Ved Udgangen af 1890 ifølge forrige Beretning	785.9	64.8	72.4	923.1
Ved Udgangen af 1895 ifølge specificeret Fortegnelse (kfr. Tab. IV)	987.8	74.1	81.9	1 143.8
Forøgelse	201.9	9.3	9.5	220.7
Formindskelse	-	3.3	1.2	-

Formindskelsen under Ride- og Vinterveie skriver sig fra Omlægning til Kjøreveie og den foran omhandlede Omlægning af 39 km. er ikke medregnet i Forøgelsen.

Da der imidlertid i Femaaret er nybygget 223.7 km. Vei og ovenstaaende Tabel blot udviser en Forøgelse af 220.7 km, hidrører Differentsen, 3 km., fra, at Længden paa Hovedveien i Hatfjelddalen efter Opmaaling er korrigeret, samt fra, at en Sidevei til Gaarden Støver i Bodin er gaaet ud, da denne i de sidste 20 Aar ikke har været vedligeholdt eller benyttet som offentlig Vei.

De Veianlæg, som i Femaaret 1891—1895 er udførte eller har været under Arbeide med Statsbidrag, er følgende:

Herred.	Veianlæggets Navn.	Udført løbende Meter.				Til Arbeidet medgaaet.
		Ny Vei.	Omlægning.	Hovedvei.	Kjørevei.	
						Kr.
Brønnø & Vik	1. Kvitlebroens Gjenopførelse	-	70	-	-	5 049
Velfjorden	2. Hommelstø—Haugen	9 423	-	9 423	9 423	67 980
Vefsen	3. Skjerven Bro	-	-	-	-	1 200
—	4. Fellingfors—Storvasbæk	-	13 530	-	-	22 173
Hatfjelddalen	5. Vei- og Broarbeider i Hatfjelddalen	-	205	-	205	5 000
Hemnes	6. Af Vefsen—Ranen (Angermo—Elsfjord)	90	-	90	90	20 951
—	7. - Hemnes—Korgen	3 754	16 164	3 754	3 754	77 997
Mo	8. - Selfors—Elvebakken	-	[1]) -	-	-	2 721
—	9. Ildhullierne	-	2 070	-	-	35 558
Beieren	10. Indklædning af Graataa Bro	-	-	-	-	1 225
Saltdalen	11. Bleknes—Junkerdalsur	10 910	2 160	10 910	10 910	78 833
Skjerstad	12. Af Kvalvaag—Vaagan	2 670	-	2 670	2 670	11 479
Bodin	13. - —«—	9 610	-	9 610	9 610	121 793
Evenes	14. Liland—Evenes	9 340	-	9 340	9 340	52 262
Buksnes	15. Af Leknes—Stamsund	3 200	-	3 200	3 200	16 335
Borge	16. - Bøstad—Vagleelv	12 976	-	12 976	12 976	42 795
Dverberg	17. 6 Broer paa Andøen	358	-	358	358	8 613
	Tils. i Femaaret 1890—1895	62 331	34 199	62 331	62 536	571 964
	I Femaaret 1885—1890	50 765	43 708	50 765	[2]) 85 083	484 212

[1]) Hele Længden medtaget i forrige Femaar. [2]) Desuden 2 040 løbende Meter Vintervei.

Kjørebredden var i Beieren Herred 2.5 m., i Velfjorden, Hatfjelddalen, Mo, Buksnes og Dverberg Herreder 2.5—3.75 m., i Vefsen, Hemnes, Saltdalen, Bodin, Evenes og Borge Herreder 2.5—4.0 m., i Brønnø Herred 2.6 m. og i Skjerstad Herred 4.0 m.

Maximumsstigningen var i Vefsen, Hemnes, Buksnes og Borge Herreder $^1/_{15}$, i Mo Herred $^1/_{15}$ eller $^1/_{20}$, i Brønnø Herred $^1/_{17}$, i Velfjorden, Saltdalen, Skjerstad og Bodin Herreder $^1/_{20}$ og i Evenes Herred $^1/_{24}$.

No. 1, Kvitlebroen, er i Femaaret gjenopført, idet den bortreves af Flom og Isgang Vaaren 1892. Den var tidligere opført for Statsmidler og afleveret til Distriktet i 1889. Ved No. 3, Skjerven Bro, er Arbeidet afsluttet for en extraordinær Bevilgning uden Distriktsbidrag til Elveforbygningsarbeider m. V.

No. 4, Udbedring af Veien Fellingfors—Storvasbæk udføres uden Distriktsbidrag. Paa No. 7, Hemnes—Korgen, er i Femaaret foruden fortsat Nybygning ogsaa udført Omarbeidelse af Parcellen Sund—Storbjerka til fuldstændig Sommervei samt Indklædning af Storbjerka Bro.

No. 5 og No. 14 er udført, det første helt og det andet delvis for extraordinær Bevilgning med Distriktsbidrag respektive $^1/_{10}$ og $^1/_5$. Til Anlæggene No. 12, 13 og 15 er ydet $^3/_8$ Distriktsbidrag, til No. 2 $^1/_{10}$ og til de øvrige $^1/_4$.

De Arbeider, der ved Udgangen af Femaaret ikke var fuldført og som saaledes fortsattes, var No. 2, 4, 7 og 16.

Med Hensyn til de medgaaede Omkostninger ved disse Veianlæg henvises til Tabellen.

Som deraf vil sees, andrager disse til	Kr. 571 974
mod i forrige Femaar	- 484 212
eller en Forøgelse af	Kr. 87 762

eller ca. 18 Pct.

Distriktsbidraget var i Femaaret 1891—1895 udvidet med	Kr. 139 081
mod i forrige Femaar	- 99 590
Forøgelse	Kr. 39 491

Af de samlede Omkostninger til Veie med Statsbidrag er saaledes i sidste Femaar udredet:

af Statskassen	Kr. 432 883
- Distrikterne	- 139 081

hvorhos Distrikterne har ydet Grunderstatning m. V.

Veianlæg udførte for Kommunens Regning, med eller uden Bidrag af Amtsveifondet eller Private, i Femaaret 1891—1895 er følgende:

Herred.	Nybygning, løb. Meter Kjørevei.	Medgaaet Kontant.	Desuden Naturalarbeide. Dagværk.	Desuden Naturalarbeide. Værdi.	Til Nybygning ialt medgaaet 1891—1895.	I Udgifterne indgaar Amtsveifondsbidraget 1891—1895.	Til Nybygning medgik ialt 1886—1890.
		Kr.		Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Brønnø & Vik	5 461	6 472	56	87	6 559	1 360	9 441
Vega	10 381	4 433	-	-	4 433	4 600	3 290
Vefsen	2 800	5 637	76	152	5 789	600	33 609
Hatfjelddalen	[1]) 2 940	1 684	120	240	1 924	800	-
Hemnes	[2]) 870	6 184	1 441	2 671	8 855	5 260	-
Nesne	10 885	12 896	4 270	7 997	20 893	6 860	-
Dønnes	5 604	4 316	627	1 136	5 452	2 965	-
Skjerstad	12 009	8 420	1 340	2 680	11 100	4 560	6 653
Bodin	1 200	571	-	-	571	-	-
Steigen	4 472	287	1 021	1 412	1 699	335	3 002
Hammerø [3])	3 730	50	-	-	50	-	-
Lødingen	425	800	-	-	800	-	-
Evenes	15 803	23 045	669	1 003	24 048	7 100	3 084
Ankenes	7 040	16 021	-	-	16 021	4 660	3 595
Borge	8 488	3 709	6 110	10 997	14 706	3 290	6 677
Vaagan [4])	376	1 640	-	-	1 640	-	-
Hadsel	28 750	8 500	2 342	4 485	12 985	3 960	878
Bø	6 550	13 405	200	400	13 805	5 000	-
Sortland	7 378	5 693	651	1 279	6 972	1 250	2 843
Øksnes	2 814	3 887	460	1 065	4 952	2 000	-
I Femaaret 1891—1895	[5]) 138 076	127 650	19 383	35 604	163 254	54 600	-
I Femaaret 1886—1890	69 371	57 699	11 113	17 289	74 988	[6]) 10 300	[7]) 74 988

I Herrederne Hatfjelddalen, Hemnes og Steigen er omlagt henholdsvis 1 354, 3 260 og 620 løbende Meter Kjørevei eller ialt 5 234 Meter.

I følgende Herreder: Bindalen, Velfjorden, Tjøtta, Alstahaug, Herø, Mo, Lurø, Trænen, Rødø, Melø, Beieren, Gildeskaal, Saltdalen, Folden, Tysfjorden, Værø, Flakstad, Buksnes og Dverberg medgik i Femaaret 1891—1895 intet Beløb til Nybygning mod i Femaaret 1886—1890 i Mo Herred 1 057 Kr., i Dverberg Herred 859 Kr. samt i de øvrige Herreder intet Beløb.

Siden Amtsveifondets Oprettelse i 1888 har Kommunernes Veibygning skredet raskt fremad, navnlig i de sidste Aar, idet man har forsøgt ved Uddeling af Bidrag af nævnte Fond at komme saa mange som muligt til Hjælp.

Den samlede Udgift til denne Veibygning beløb sig saaledes til ..... Kr. 163 254
i nærværende Femaarsperiode, mod i foregaaende ..... - 74 988

hvorefter en Stigning af ..... Kr. 88 266
eller ca. 118 Pct.

[1]) Desuden 10 720 m. Vintervei og 6 560 m. Ridevei. [2]) Desuden 6 000 m. Ridevei. [3]) Bygget før, men ikke tidligere indkommet. Opgave over Udgifter mangler. [4]) Bygget før, men ikke tidligere medtaget. [5]) Desuden 10 720 m. Vintervei og 12 560 m. Ridevei. [6]) For 2 Aar. [7]) Heri iberegnet i Mo Herred 1 057 Kr. og i Dverberg Herred 859 Kr.

Amtsveifondsbidraget indgaar i de anførte Udgiftssummer. Hvormeget der til de forskjellige Herreder i Femaaret har været ydet findes anført paa Tabellen.

Som det heraf vil sees, har der til den kommunale Veibygning
af Herrederne været ydet ..... Kr. 108 654 (Kr. 163 254 ÷ 54 600)
- Amtet som Bidrag i Femaaret 1891—1895 ..... - 54 600.

I forrige Femaar var som Bidrag af Amtsveifondet uddelt Kr. 10 300 til den kommunale Veibygning.

Til Veivedligeholdet er der i Femaaret 1891—1895 udredet ... Kr. 123 768
mod i forrige Femaar..... - 97 211

eller en Forøgelse af Vedligeholdsudgifter af ..... Kr. 26 557

For disse Udgifter samt til det kommunale Veivæsen har man følgende Sammenstilling:

(Se Tabellen næste Side.)

Efter det saaledes anførte, har man for Femaaret 1891—1895 følgende Oversigt over samtlige Udgifter til Veivæsenet (Grundafstaaelser heri ikke indbefattet).

A. Af Statskassen:		
1. Til Nybygning uden Distriktsbidrag	Kr. 23 373	
2. - — med — (Distriktsbidraget fraregnet).....	- 409 510	
		Kr. 432 883
B. Af Kommunerne og Amtskommunen:		
1. Til Nybygning:		
a) Distriktsbidrag til Statsveiene	Kr. 139 081	
b) Til kommunale Veie	- 163 254	
Sum til Nybygning	Kr. 302 335	
2. Til Vedligeholdelse.....	- 123 768	
		- 426 103
I Femaaret 1891—1895 tilsammen		Kr. 858 986
- — 1886—1890 —		- 656 411
hvorefter en Stigning af		Kr. 202 575

eller ca. 31 Pct.

I Femaaret 1881—1885 var de samlede Udgifter til Veivæsenet Kr. 400 921, hvorefter disse i Løbet af de sidste 10 Aar har mer end fordoblet sig.

2. Fjeldstuevæsenet.

Ved Amtets Fjeldstuer er der i Femaaret 1891—1895 foretaget følgende Nybygninger:

ved Graddis Fjeldstue er opført nyt Fjøs og Privet samt indkjøbt et Fjeldstuemanden tilhørende Sommerfjøs. Udgifterne herved har ialt andraget til Kr. 1 400

- Umbugten er Hovedbygningen ombygget og udvidet, ligesom Stalden er forbedret. Desuden er der indkjøbt en Del Fjeldstuemanden til-

(Forts. S. 46.) Overføres Kr. 1 400

Herred.	Medgaaet til Vedligehold 1886—1890.	1891—1895. Kontant.	Værdi af Naturalarbeidet.	Sum.	Nybygning kfr. foregaaende Tabel.	Ialt medgaaet til det kommunale Veivæsen i 1891—1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Amtskommunen	8 193	14 181	-	14 181	[1]) -	14 181
Bindalen	1 926	1 734	-	1 734	-	1 734
Brønnø og Vik	3 985	2 323	4 000	6 323	6 559	12 882
Velfjorden	387	150	-	150	-	150
Vega	3 243	4 709	-	4 709	4 433	9 142
Tjøttø	-	-	-	-	-	-
Alstahaug	4 456	2 791	-	2 791	-	2 791
Herø	-	-	-	-	-	-
Vefsen	18 938	27 543	-	27 543	5 789	33 332
Hatfjelddalen	2 943	1 292	2 161	3 453	1 924	5 377
Mo	6 250	7 568	-	7 568	-	7 568
Hemnes	303	1 291	-	1 291	8 855	10 146
Nesne	593	145	-	145	20 893	21 038
Dønnes	-	-	-	-	5 452	5 452
Lurø	-	-	-	-	-	-
Trænen	-	-	-	-	-	-
Rødø	-	-	-	-	-	-
Melø	-	280	-	280	-	280
Beieren	2 379	1 753	4 463	6 216	-	6 216
Gildeskaal	-	-	-	-	-	-
Skjerstad	3 677	2 482	536	3 018	11 100	14 118
Saltdalen	2 856	1 490	2 184	3 674	-	3 674
Folden	841	988	-	988	-	988
Bodin	4 539	6 190	-	6 190	571	6 761
Steigen	3 308	987	56	1 043	1 699	2 742
Hammerø	24	50	630	680	50	730
Tysfjorden	-	-	-	-	-	-
Lødingen	887	940	-	940	800	1 740
Evenes	-	-	-	-	24 048	24 048
Ankenes	-	-	-	-	16 021	16 021
Værø og Røst	-	35	150	185	-	185
Flakstad	1 364	48	-	48	-	48
Buksnes	4 550	5 774	-	5 774	-	5 774
Borge	2 430	155	2 412	2 567	14 706	17 273
Gimsø	-	-	-	-	-	-
Vaagan	1 572	2 915	-	2 915	1 640	4 555
Hadsel	11 857	1 531	11 440	12 971	12 985	25 956
Bø	685	477	41	518	13 805	14 323
Sortland	3 373	4 806	-	4 806	6 972	11 778
Øksnes	-	749	-	749	4 952	5 701
Dverberg	1 652	318	-	318	-	318
I Femaaret 1891—1895	-	95 695	28 073	123 768	163 254	287 022
I Femaaret 1886—1890	97 211	74 746	22 465	97 211	74 988	172 199

[1]) Til kommunal Nybygning er i Femaaret uddelt Bidrag af Amtsveifondet med Kr. 54 600, der indgaar i vedkommende Herreders Udgifter til Nybygning, kfr. Specifikation i foregaaende Tabel.
I forrige Femaar uddeltes tilsvarende Bidrag med Kr. 10 300.

(Fortsat fra S. 44.) Overført Kr. 1 400

hørende Huse, bestaaende af en Hølade, en Sval, et Privet og et Sommerfjøs. Omkostningerne ved Nybygningen har været ca. Kr. 7 900
de øvrige Udgifter ..... - 2 200 - 10 100

ved Rødvand er den tidligere af Veivæsenet opførte Ingeniørbolig ombygget til Fjeldstue, hvorhos der er bygget ny Stald. De samlede Udgifter ved disse Arbeider har været ..... - 3 400

hvortil kommer Indkjøb af Eiendommene Renfjeld og Tvervand med Pladsen Rødvand ..... - 2 100

- Krudtaadalens Fjeldstue er udført Udbedring og Maling af Hovedbygningen samt opført nyt Ildhus for tilsammen ..... - 800

hvorefter de samlede Udgifter til Nybygning ved samtlige Fjeldstuer i Femaaret har været ca..... ..... Kr. 17 800

Til Vedligehold af Fjeldstuerne er i samme Tidsrum medgaaet (heri indbefattet Fjeldstuemændenes Aflønning):

til Graddis	Fjeldstue	Kr. 1 500	
- Umbugten	—	- 1 800	
- Rødvand	—	- 400	
- Krudtaadalen	—	- 2 000	
		Tilsammen til Vedligehold	- 5 700

Til Fjeldstuevæsenet er saaledes i Femaaret 1891—1895 ialt medgaaet ca. Kr. 23 500».

Af nye Telegrafanlæg er i Femaaret udført:

1.	Anbringen af en 3die Traad paa Linien Vaterfjord—Lødingen	74 km.
2.	Anlæg af Sløifelinie til Fiskeværet Nufsfjord	14 -
3.	Anbringelse af ny Traad paa Linien Mosjøen—Mo	73 -
4.	Anlæg af Telegraflinie fra Risøhavn—Andenes	54 -
5.	— - — - Liland til Øijord i Ofoten	62 -
6.	Anbringelse af ny Traad paa Linien Bodø—Finneidet i Skjerstad.....	60 -
7.	— - - — - — Storfjord ved Stamsund—Sund	49 -
8.	Anlæg af Telegraflinie fra Bodø over Gildeskaal til Støt	81 -
9.	Anbringelse af ny Traad fra Finneidet til Rognan	30 -
10.	Anlæg af Telegraflinie fra Myre—Bredstrand.....	7 -
11.	— - — - Sandnessjøen til Vikholmen	37 -
	Tilsammen	541 km.

I forrige Femaar var Længden 152 km.

Antallet af Telegrafstationer, der i 1890 androg 36, var ved Udgangen af 1895 forøget til 55.

Antallet af Telegrammer, deri ikke indbefattet Tjenestemeddelelser, var:

	Afsendte.	Ankomne.
i 1890	139 051	115 368,
og - 1895	205 590	171 801.

Antallet af Telegrammer til og fra Stationer i Nordland var 21.11 Pct. af Antallet for det hele Land. Det tilsvarende Forhold i 1890 var 10.5 Pct.

Antallet af private Telefonanlæg har været i stadigt Stigende, uden at jeg ser mig istand til derover at levere nogen Statistik.

Antallet af Postanstalter er i Femaaret forøget fra 141 til 184 og Brevmængden fra 1 419 800 til 1 853 600.

10. Om den økonomiske Tilstand i sin Almindelighed.

Til Belysning af heromspurgte Forhold meddeles nedenstaaende Opgave:

Den samlede Formue og Indtægt i hvert Fogderi blev under den kommunale Skatteligning i 1890 og 1895 ansat til følgende Beløb:

Fogderier.	1890.		1895.	
	Formue.	Indtægt.	Formue.	Indtægt.
	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Søndre Helgeland	6.866	3.054	7.685	3.141
Nordre Helgeland	5.189	2.224	5.745	2.289
Salten	9.186	4.019	9.843	4.654
Lofoten og Vesteraalen	9.800	4.408	10.847	5.139
Tilsammen	31.041	13.705	34.120	15.223

Efter denne Beregning skulde altsaa den samlede Formue i Løbet af Femaaret være steget med over 3 Millioner og den samlede Indtægt med over $1^1/_2$ Million Kroner.

Af Pantobligationer blev i Femaaret:

thinglæst 6 003 for Beløb	Kr.	7 575 451
og aflæst 2 104 - —	-	2 921 209
Pantegjælden blev altsaa forøget med	Kr.	4 654 242
medens den i forrige Femaar blev forøget med	-	1 277 643

Der afholdtes:

af Exekutioner:

i forrige Femaar	4 298	for Kr.	1 375 899
- dette —	4 331	- -	1 702 596
flere	33	for Kr.	326 697

af Udpantninger:

i forrige Femaar	37 626	for Kr.	423 876
- dette —	45 793	- -	594 079
flere	8 167	for Kr.	170 203

af Tvangsauktioner:

a. over fast Gods:

i forrige Femaar	240	for Kr.	371 146
- dette —	341	- -	631 865
flere	101	for Kr.	260 719

b. over Løsøre:

i forrige Femaar	821	for Kr.	252 375
- dette —	1 044	- -	425 676
flere	223	for Kr.	173 301

Ved Siden heraf skal anføres, at Takstværdien af de i den offentlige Brandforsikringsindretning forsikrede Bygninger (fra Land og By) ved Udgangen af dette Femaar androg til ..... Kr. 41 665 700,
medens den ved Udgangen af forrige Femaar var ..... - 34 518 890,

altsaa en Forøgelse af ..... Kr. 7 146 810.

Samtidig hermed var Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi, der ved Femaarets Begyndelse var Kr. 846, ved Udgangen vokset til Kr. 953.

Vistnok var Herredskommunernes samlede Laanegjæld i Femaaret steget fra Kr. 919 116 til Kr. 1 226 328, altsaa forøget med Kr. 307 212, men samtidig hermed er Antallet af Indskydere i Landdistriktets Sparebanker steget fra 8 295 til 10 401 og Indskudsbeløbet fra Kr. 2 734 497 til Kr. 3 504 093, altsaa en Forøgelse af Kr. 769 596.

De almindelige Arbeidslønninger har ifølge Lensmændenes Opgaver for 1895 og 1890 gjennemsnitlig andraget til:

	i 1895.	i 1890.	hele Riget i 1895.
for Tjenestekarle	Kr. 181.00 [1])	Kr. 179.00	Kr. 180.00
- Tjenestepiger	- 63.00 [1])	- 62.00	- 85.00
Almindelig Dagløn:			
for Mænd paa egen Kost	- 1.96	- 2.18	- 1.84
- Kvinder - - —	- 1.14	- 1.20	- 1.14
- Mænd paa Husbondens Kost	- 1.29	- 1.48	- 1.08
- Kvinder - — —	- 0.66	- 0.70	- 0.61

[1]) I disse Tal er ikke indbefattet Værdien af Kost, Logi etc., der for 1895 i Gjennemsnit for Amtets Bygder er ansat til Kr. 157 og Kr. 116 henholdsvis for Tjenestekarle og Tjenestepiger.

Det amtskommunale Udgiftsbudget androg:

i 1891	Kr. 119 337
- 1892	- 132 100
- 1893	- 132 600
- 1894	- 144 260
- 1895	- 155 617

Heraf blev udlignet paa Matrikulen:

i 1891	efter	3.25	pr.	Skyldmark	Kr. 56 567
- 1892	-	4.00	-	—	- 69 621
- 1893	-	4 00	-	—	- 69 622
- 1894	-	4.00	-	—	- 69 630
- 1895	-	4.75	-	—	- 82 762

Det vil sees, at Udgifterne i Femaarets Løb har været i stadigt og stærkt Stigende. Men en endnu stærkere Progression kommer tilsyne, naar man sammenholder Udgifter i dette Femaar med det foregaaende. Medens Udgifterne efter den i 1895 udfærdigede Repartitionsplakat som anført androg til Kr. 155 617, var Udgiften efter Repartitionsplakat af 1890 kun ..... - 94 600.

Stigningen var altsaa ..... Kr. 61 017

eller 64.48 Pct. Denne Stigning er saameget mere paaagtelsesværdig, som den største Post paa Budgettet, nemlig Udgiften til de Sindssyge, blev i sidste Femaar i væsentlig Grad reduceret derved, at Staten fra 1 Januar 1892 overtog de $^4/_{10}$ af samme. Til denne stærke Stigning af Udgiftsbudgettet har vistnok bidraget, at Udgiftsposterne nogetnær i sin Almindelighed er undergaaede Forhøielse og da særlig Udgifterne til Skolevæsen og Veivæsen. Men hovedsagelig finder Forholdet sin Forklaring deri, at flere og betydelige Udgifter, der før bestredes af Medicinalfondet, har maattet overføres paa Amtskommunen. Dette maatte allerede i 1891 gjøres med den $^1/_3$ af Udgiften til de Sindssyge, som Amtskommunen fra 1879 havde erholdt refunderet af Medicinalfondet. Siden 1891 er denne Udgift i sin Helhed baaret af Amtskommunen. Det følgende Aar maatte Udgifterne til Vakcinationsvæsenet og Jordemodervæsenet, der tilforn var udredede af Medicinalfondet, overføres til Amtskommunens Budget, hvor de siden er forblevne staaende. Det samlede Beløb, hvormed Amtskommunens aarlige Budget saaledes er blevet betynget til Lettelse for Medicinalfondet, andrager fra Kr. 25 000 til Kr. 30 000. Samtidig hermed blev en ny Udgiftspost indført paa Budgettet, nemlig Landbrugsskolen, hvortil Bevilgningen i 1895 er opført med Kr. 8 680, hvortil kommer, at Skolen har den væsentligste Andel i, at Udgifterne til Afdrag og Forrentning af Amtskommunens Laan er forøget fra Kr. 6 400 i 1890 til Kr. 14 834.50 i 1895.

Amtskommunens Gjæld androg ved Udgangen af Regnskabsaaret 1894/95 til Kr. 305 140.

Samtidig var Kommunen Eier af Fiskeværet Henningsvær, der indkjøbtes i 1882 for Kr. 242 337, og Bodø Landbrugsskole, der indkjøbtes i 1892 for Kr. 55 000, og hvis Værdi senere er betydelig forøget ved Opdyrkning og Bebyggelse.

Med Bidrag af Amtskommunens Midler forpleiedes i 1895:

af Sindssyge 201, hvoraf paa Asyl 91, mod 176 og 72 i 1890,
- Døvstumme 22 mod 38 i 1890,
- Blinde 7 mod 6 i 1890
og - aandssvage Børn 34 mod 38 i 1890.

Amtskommunens Udgifter til det almindelige Sundhedsvæsen har væsentlig været bestridt af Medicinalfondet. Den Fondet tilkommende Afgift af Fiskeprodukter er i de af Kassereren aarlig afgivne Regnskabsekstrakter opgivet saaledes:

for Regnskabsaaret	1890/91	Kr.	93 122.87
- —	1891/92	-	72 962.16
- —	1892/93	-	100 605.06
- —	1893/94	-	123 754.74
- —	1894/95	-	69 594.92
	i Gjennemsnit	Kr.	92 007,95

mod Kr. 93 733.49 i forrige Femaar.

Efterat Fondets Reservekapital, der i 1881 androg til Kr. 198 482.31, efterhaanden var forbrugt til Opførelse af nye Sygehuse, saaledes at der ved Udgangen af forrige Femaar kun restede ca. Kr. 33 000, var Fondet ikke længere istand til at bære sine Udgifter, saameget mindre som disse tiltog med det voksende Antal af Sygehuse. Som Følge heraf blev det, som ovenfor oplyst, nødvendigt at frafalde Refusion af Fondet for $^1/_3$ af Sindssygeudgifterne og at overføre til Amtskommunen Udgifterne til Vakcination og Jordemodervæsenet. Ikke nok hermed, besluttede Amtsthinget i 1892 at forhøie Herredernes Refusion for Forpleining af Fattige og Syge fra 70 Øre til 1 Krone. Alligevel har Fondet ikke længere magtet ganske at bære sine Udgifter, og dets disponible Beholdning, der ved Udgangen af forrige Femaar androg ca. Kr. 33 000, var i 1895 yderligere reduceret til Kr. 25 723.

Antallet af de i Amtet ansatte Jordemødre er i Femaaret forøget fra 59 til 66.

Herredsinddelingen er i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring.

Folkemængden beregnes i Femaaret at være forøget:

Landdistriktets med	8 204	eller	6.43 Pct.
og Byernes -	649	-	13.11 -

Antallet af Udvandrede var:

i 1891	391
- 1892	561
- 1893	758
- 1894	148
- 1895	103
	1 961.

I forrige Femaar udvandrede 2 912.

B. Byerne.

Fra Magistraterne i Kjøbstaden Bodø og Ladestedet Mosjøen vedlægges Beretninger, hvortil henvises.

Nordlands Amtmandsembede, 20 Juni 1899.

R. Theisen.

Beretning

om Kjøbstaden Bodø's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Indbyggerantallet, der ved Udgangen af Aaret 1890 udgjorde 3 659, var den 30 September 1896 steget til 4 309[1]), altsaa en Forøgelse af 650.

Af industrielle Anlæg ved Udgangen af 1895 kan nævnes:

Bodø Skibsværft, Bodø Mineralvandfabrik, Bodø kemiske Fabrik, Olieklædefabriken, Danielsens Garveri, Nordlands Preserving Co., Johnsens Dampfarveri, Zimmermanns Snedkerfabrik, Bodø Teglværk.

Det sidstnævnte Anlæg er beliggende udenfor Byens Grænser i Bodin Herred, men Bestyrelsen har sit Sæde i Bodø.

Af Forsikringsselskaber har «Nordlands Skibsassuranceforening» sit Kontor i Byen, samt Ulykkesforsikringsselskabet «Tryg», gjensidigt Forsikringsselskab for Fiskere. Ved Udgangen af Femaaret havde 178 Personer Borgerskab, hvoraf som Handelsborgere 87, Haandværksborgere 71, Skipperborgere 11 og kombineret Haandværks- og Handelsborgerskab 9. 25 Kvinder havde Næringsbrev paa Handel.

Foruden de ovennævnte industrielle Anlæg m. v. er til Firmaregistret anmeldt følgende Aktieselskaber:

Saltens Dampskibsselskab, Dampskibsselskabet «Sandhornet», Bodø Samlag for Brændevinshandel, Ofoten Skiferbrud (Virksomheden ophørt inden Periodens Udgang), Bodø Aktiebageri, Nordlands Privatbank, Bodø nye Aktiebageri.

Af næringsdrivende uansvarlige Interessentskaber findes et større Antal, hvoraf skal nævnes: Bodø Dykkerselskab, Bodø Sparebank samt en Flerhed af større Sildnotbrug.

Af de nævnte Aktieselskaber m. v. skal nærmere omhandles følgende:

Saltens Dampskibsselskab. Følgende Oversigt over Selskabets Udgifter og Indtægter hidsættes:

Aar.	Indtægter, exklusive Statsbidrag og Postbefordringsgodtgjørelse.	Statsbidrag.	Postbefordringsgodtgjørelse.	Samlet Indtægt.	Udgift.	Overskud.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1/7 91—30/6 92 ..	58 201.38	35 000.00	8 800.00	102 001.38	97 271.26	4 730.12
1/7 92—30/6 93 ..	62 458.08	37 000.00	8 800.00	108 258.08	107 245.77	1 012.31
1/7 93—30/6 94 ..	59 613.39	44 000.00	11 800.00	115 413.39	103 788.06	11 625.33
1/7 94—30/6 95 ..	62 015.64	46 000.00	11 800.00	119 815.64	107 574.99	12 240.65
1/4 95—30/6 96 ..	76 619.36	54 000.00	11 800.00	142 419.36	130 755.87	11 663.49

[1]) Nogen nøiagtig Oplysning om Folkemængden i 1895 foreligger ikke.

Ruterne er udført af Dampskibene «Salten», «Ofoten» og «Skjerstad». «Ofoten» er i Femaaret forlænget og overbygget og «Skjerstad» er ligeledes overbygget. Af nye Ruter er igangsat ugentlig Rute paa Landegode og Værene udenfor Bodø. Desuden har flere betydelige Udvidelser af de tidligere Ruter fundet Sted. Nordruten (paa Ofoten), der tidligere var 1 Gang ugentlig om Vinteren og 2 Gange ugentlig om Sommeren med Anløb af Lofoten kun om Vinteren, er bleven udvidet til 2 Gange ugentlig det hele Aar med Anløb af Lofoten hver Tur. I Ruten paa Saltdalen er optaget en 3die ugentlig Tur. Ruten paa Folden er udvidet fra 1 Gang ugentlig til 2 Gange ugentlig.

Bodø Samlag for Brændevinshandel havde i hele Femaarsperioden Eneretten til Salg af Brændevin i Byen. Omsætningen m. v. vil sees af nedenstaaende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Solgt i Partier under 40 Liter	28 884	31 285.73	31 735.53	25 493.63	27 767.20
— - — over 40 —	734.90	714	1 366.40	425	422
Tilsammen Liter	29 618.90	31 999.73	33 101.93	25 918.63	28 189.20
Samlet Omsætningsbeløb Kr.	65 414.02	75 111.20	75 990.24	67 178.98	77 346.37
Overskud Kr.	17 336.15	21 444.08	21 251.17	17 248.25	23 102.91

Omsætningen af Overskudet har, som det vil sees, været jevnt stigende og Samlaget har været en vigtig økonomisk Støtte for Kommunen, idet det har været istand til at yde Bidrag dels til flere Formaal, som Kommunen ikke vilde kunnet unddrage sig for at bidrage til, ja endog til en Flerhed af almindelig kommunale Foranstaltninger.

Afstemning angaaende Samlagets Bestaaen foretoges den 8 November 1895 med det Resultat, at Samlaget blev opretholdt.

Inden den nye Brændevinslovs Ikrafttræden blev af Samlagets Midler oprettet et «Legat for Bodø Bys Vel» med en Grundkapital af Kr. 47 140, bestaaende af Samlagets Gaard i Bodø og Reservefondet Kr. 20 000. Legatets Formaal er at virke til Byens Vel derved, at dets Indtægter i den Udstrækning, som Legatstyret nærmere bestemmer, og senest fra 1 Januar 1901 anvendes til Understøttelse af almennyttige Indretninger af den Beskaffenhed, at Kommunen efter Lovgivningen ikke pligter at sørge for dem.

Nordlands Privatbank. Denne Bank oprettedes i 1893. Den blev grundlagt paa en Aktiekapital af 500 000 Kr., hvoraf ved Femaarsperiodens Udløb var indkaldt 30 Pct. Den begyndte sin Virksomhed 1 Juli 1893 og Omsætningen har været jevnt stigende. Totalomsætningen var i 1894 henved

16 Millioner Kroner og i 1895 ca. 21½ Million. Nettooverskudet i de samme Aar var henholdsvis Kr. 9 794.13 og Kr. 15 400.05. Udbytte til Aktionærerne for Tiden til Udgangen af 1894 uddeltes med 4 Pct. og for 1895 med 5 Pct.

Angaaende Bodø Sparebanks Virksomhed henvises til nedenstaaende Tabel, hvoraf fremgaar, at Virksomheden har været jevnt stigende.

Aar.	Sparebankens eget Fond og de den tilhørende Eiendomme.	Foliohavernes		Forvaltnings-kapital.
		Antal.	Tilgodehavende.	
	Kr.		Kr.	Kr.
1891	212 134.83	3 132	1 283 474.85	1 495 609.68
1892	222 491.42	3 572	1 411 374.93	1 633 866.35
1893	235 170.35	3 499	1 472 761.51	1 707 931.86
1894	240 439 92	3 692	1 499 984.32	1 740 424.24
1895	253 552.49	3 996	1 569 770.56	1 823 323.05

Saavel Byens Budget som Skatterne har steget i Perioden.

Skatteligningen stiller sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Skatydere	922	854	875	963	970
Formue Kr.	1 449 000	1 469 000	1 747 000	1 923 000	2 139 000.00
Antagen Næring -	841 950	793 000	830 910	915 960	991 010.00
Skatbar Næring -	360 850	356 095	341 307	373 715	425 625.00
Skat -	35 351	36 261	37 252	41 782	47 199.14

Skatteprocenten har for Næringsskattens Vedkommende udgjort:

I 1891 9.50 Pct., i 1892 9.77 Pct., i 1893 10.27 Pct., i 1894 10.50 Pct. og i 1895 10.30 Pct.

Formuesskatten har i de samme Aar udgjort henholdsvis Kr. 1.00, Kr. 1.00, Kr. 1.25, Kr. 1.25 og Kr. 1.50 pr. 1 000 Kroners antagen Formue.

Eiendomsskat udlignes ikke.

Budgettet har i Femaaret stillet sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Udgift	82 383	87 188	98 422	106 603	110 723
Indtægt	46 883	51 188	61 422	65 103	63 723
Tilbage til Udligning paa Formue og Næring	35 500	36 000	37 000	41 500	47 000

Byens Gjæld, der ved Udgangen af 1890 udgjorde Kr. 206 300, var ved Udgangen af 1895 stegen til 314 000 Kr. Af Forøgelsen var 70 000 Kr. et i Henhold til kgl. Res. af 27 Oktober 1894 optaget Laan paa Ihændehaver-obligationer, og Kr. 50 000 Laan af Oplysningsvæsenets Fond. Den største Del af dette Laan blev anvendt til Opførelse af ny Folkeskolebygning samt til Dækkelse af Kommunens Bidrag til Moloanlægget, Kr. 29 500. Det maa indrømmes, at den omhandlede Gjældsbyrde er stor i Forhold til Byens Størrelse og Forhold iøvrigt. Men den, der har Kjendskab til Forholdene, vil ogsaa vide, at dette ikke er en Følge af nogen svigtende økonomisk Evne, men tvertimod en nødvendig Følge af Byens hurtige Vækst i Folkemængde. Denne var i 1865: 519, i 1875: 1 484, i 1890: 3 656 og i 1896: 4 309. Det er en Følge af denne hurtige Stigning af Folkemængden, at man her i Løbet af et Par Decennier har maattet iværksætte mange kostbare Foranstaltninger, som man i de fleste andre Smaabyer har kunnet udføre i et meget længere Tidsrum. Exempelvis skal nævnes Anlæg af Vandværk, Opførelse af Folkeskole, Kirke, Middelskole og Brandstation samt Anlæg af Kloakledninger og betydelige Gadeanlæg. Disse Foranstaltninger har selvfølgelig for en væsentlig Del maattet iværksættes for laante Midler.

Folkeskolen, der i 1890 havde 13 Klasser med 391 Elever, 3 Lærere og 4 Lærerinder, havde i 1895 20 Klasser med 520 Elever, 6 Lærere og 8 Lærerinder. Udgifterne ved denne Skole, der i 1890 var budgetteret til Kr. 7 666.82, var i 1895 budgetteret til Kr. 18 292.66. Forøgelsen skriver sig væsentlig fra Forøgelsen af Lærerpersonalet samt forhøiede Lønninger.

Den nye Folkeskolebygning toges i Brug i 1894. Den ældre Bygning har senere været benyttet til Fattighus.

Middelskolens Elevantal har været jevnt stigende. Til nærmere Belysning af Forholdet hidsættes følgende Tabel:

Skoleaar.	Antal Elever:			Antal		Budget. Indtægt og Udgift.
	Indenbyes.	Udenbyes.	Tilsammen.	Lærere.	Lærerinder.	
1891/92	122	52	174	7	3	1891: Kr. 23 652
1892/93	142	35	177	7	3	1892: - 22 743
1893/94	155	35	190	7	3	1893: - 25 211
1894/95	141	62	203	7	3	1894: - 26 517
1895/96	158	47	205	7	3	1895: - 27 594

Tabellen omfatter kun Antallet af de faste Lærere. Der har desuden virket Timelærere i et Antal af henholdsvis 3, 4, 4, 7 og 6 med et varierende Antal Timer. Den i forrige Femaarsperiode oprettede med Middelskolen kombinerede Handelsskole har ogsaa i denne Periode været i Virksomhed.

Sommeren 1895 oprettede Skolens Lærere et Privatgymnasium i Tilknytning til Middelskolen. Kommunen afgav gratis Lokale, Lys, Brænde og Inventar.

Der blev i Femaaret udvist 18 Byggetomter af Byens Grund.

Antallet af brandtakserede nye Bygninger udgjorde hvert af Aarene 1891—95 henholdsvis 9, 4, 3, 12 og 3. Den samlede Takstsum af brandforsikrede Bygninger var ved Udgangen af Femaaret Kr. 3 786 330 mod Kr. 3 203 870 ved Udgangen af 1890, altsaa en Forøgelse af Kr. 582 460.

Af oparbeidede Gader havde Byen ved Periodens Udløb 4 672 løbende Meter, af Kloakledninger 4 387 løbende Meter og af Vandledninger 5 770 løbende Meter, med 31 Brandkummer og 260 private Vandindtag.

Brandvæsenets Ordning har undergaaet væsentlige Forbedringer. Sødampsprøite er anskaffet og de faste Brandmandskabers Antal er forøget. Disses Antal var ved Periodens Udløb: 1 Brandmester og 5 Brandkonstabler.

Som Branddirektør fungerer Byens Stadsingeniør.

I 1891 oprettedes en kombineret Kæmner- og Fattigforstanderpost.

Ved kgl. Res. af 10 Oktober 1891 blev Kjøbstaden udskilt fra Bodø Thinglag som egen Jurisdiktion.

Angaaende Export og Import hidsættes følgende fra Bodø Toldkontor erhvervede Opgaver:

Import af enkelte Hovedartikler:

Aar.	Smør.	Ris.	The.	Kaffe.	Sukker.	Sirup.	Maskiner.	Brændevin.	Vin.	Uldvarer.	Petroleum.	Stenkul.	Salt.
	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	Værdi i Kr.	kg.	kg.	kg.	kg.	hl.	hl.
1891.....	3 790	1 302	97	1 355	2 004	-	10 811	6 051	5 716	4 413	14 432	387 203	18 084
1892.....	2 448	788	263	3 861	760	414	23 521	11 944	6 198	5 343	-	409 083	39 739
1893.....	1 511	-	158	3 601	-	-	5 903	8 143	4 562	5 920	682	181 947	37 188
1894.....	-	6	92	4 452	4 826	-	5 037	5 224	7 701	6 732	10 713	476 057	40 650
1895.....	-	-	71	2 422	11 022	-	3 830	3 557	6 255	5 741	-	575 926	65 594
Tilsammen	7 749	2 096	681	15 691	18 612	414	49 102	34 919	30 432	28 149	25 827	2 030 216	201 255

Export af enkelte Hovedartikler:

Aar.	Tørfisk.	Sild.	Tran.	Trælast.	Fiskeguano.
	kg.	Tønder.	Tønder.	Ton.	kg.
1891	51 309	3 446	5 724	1 197	2 627 280
1892	32 390	16 727	2 871	-	2 146 140
1893	82 800	9 177	1 767	-	1 705 987
1894	143 375	758	493	-	990 100
1895	532 630	7 359	296	-	1 044 100
Tilsammen	842 504	37 467	11 151	1 197	8 513 607

Toldindtægterne har været:

1891	Kr.	62 493.77
1892	-	74 618.57
1893	-	64 913.07
1894	-	64 071.32
1895	-	67 902.34
Tilsammen	Kr.	333 999.07

Ved disse Opgaver er dog at bemærke, at de omfatter hele Bodø Toldistrikt. For Trælast og Fiskeguanoens Vedkommende har Byen ingen Andel.

Antallet af de i Byen hjemmehørende Fartøier var ved Femaarets Udgang ifølge Opgave fra Havnefogden: 9 Dampfartøier og 43 Seilfartøier med en samlet Drægtighed af henholdsvis 651 og 2 245 Ton.

Konkursernes Antal i Femaaret har været henholdsvis 5, 8, 6, 5 og 3 eller tilsammen 27.

Antallet af Øl- og Vinrettigheder var ved Udgangen af 1895 5, hvoraf 4 almindelige og 1 indskrænket Rettighed. Disse Rettigheder var samtlige Aarsrettigheder efter Lov af 18 Juni 1884 og paa private Hænder. Samlaget havde ved Periodens Udgang endnu ikke overtaget Øl- og Vinudskjænkningen, hvilket først skede fra Nytaar 1896.

Bodø Magistrat, 19 Mai 1899.

H. Kastrud.

Beretning

om Ladestedet Mosjøens økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Angaaende Ladestedets økonomiske Tilstand i Almindelighed i den nævnte Femaarsperiode er lidet at sige. Forholdene er omtrent uforandrede, saaledes som de var ved Afgivelsen af min sidste Beretning af 3 Juni 1891.

Medens Virkningen endnu sporedes af den i Ottiaarene indstillede storartede Skog- og Sagbrugsdrift, som dreves af et engelsk Kompagni, rammedes Stedet af en ny Lammelse ved, at dets største og driftigste Kjøbmand med store og mangeartede Forretninger i 1892 maatte standse.

Ladestedet Mosjøens Beliggenhed inde i Landet ved Bunden af Vefsnfjorden gjør, at det er udenfor Berørelse med Skibsfart. Derimod drives herfra ikke saa lidet Fiskeri, om Vinteren ved Expeditioner til Lofotfisket og dels til Finmarken, om Sommeren til Sildfiskerierne saavel inden Nordlands som tilstødende Amter. Forøvrigt drives her Haandværksdrift og Baadbyggeri i ikke saa liden Udstrækning. Saavel Baade som simplere Møbler af alle Slags, Kopper og Kar samt andre Trævarer og Næver afsættes til de nordlige Distrikter helt til Tromsø og Hammerfest ligesom og til heromkringliggende Sjødistrikter, der kjøber Huse, Bygningsmaterial og Brænde her samt afsætter endel Fiskevarer her. Forøvrigt drives her almindelig Landhandel med Sjødistrikterne i Helgeland samt Indlandsbygderne Hemnes, Vefsn, Hatfjelddalen og den nordligste Del af Grong i Nordre Trondhjems Amt samt Grændsedistrikterne i Vesterbottens Len i Sverige.

I Femaarsperioden synes her at være nogen Fremgang, uagtet Tiderne har været mindre gode, idet Afkastningen har været liden baade paa Sjø og Land og uagtet som foranført et større Handelshus maatte standse sine Forretninger. Her er saaledes bygget flere nye Huse, Folkemængden tiltaget noget, ligesom Stedets Formue og Næring er steget.

Ved Udgangen af 1890 var Folkemængden 1 153, ved Udgangen af 1895 var den 1 250. Ved Udgangen af 1890 var den ved Skatteligning antagne Formue Kr. 573 200 og Næring Kr. 241 760, medens Formue og Næring efter Skatteligningen i 1895 er ansat til respektive Kr. 658 950 og Kr. 285 645. Skatteprocenten var i 1890: 10 og i 1895: 13.

Bergværksdriften i Svenningdalen i den heromhandlede Periode blev saagodtsom nedlagt, idet begge i min Beretning af 10 Januar 1890 omhandlede Gruber: Svenningdal og Jakob Knudsen, som eiedes af et Interessentskab, er solgt til en af Parthaverne, der kun driver ganske ubetydelig, uagtet Gruberne ikke skal være saa malmfattige.

Her er 15 Handelsborgere og en Flerhed af Haandværkere i alle Brancher. Apothek, Postkontor, Telegrafstation, Sparebank, 2 Læger, 1 Dyrlæge og 2 Sagførere samt en kombineret Middel- og Folkeskole med 6 Lærere og 3 Lærerinder, 41 Elever i Middelskolen og 205 i Folkeskolen, tilsammen 246 Elever. Stedet anløbes af 7 Dampskibe om Ugen, 3 Hovedpostskibe, 2 Lokalskibe og 2 Lastedampere.

I Byens umiddelbare Nærhed er et større Meieri, 2 Sagbrug, 2 Kornmøller og 2 Guanomøller samt en Barkmølle og en Tøistampe.

Uagtet de forholdsvis mange Dampskibsanløb om Ugen er Post- og Kommunikationsforholdene ikke synderlig gode, thi Ruterne er saaledes, at her oftere kommer flere Dampskibe paa samme Dag og saa flere Dage uden noget Dampskibsanløb.

Mosjøens Magistrat, 13 Marts 1896.

C. M. Havig.

XIX.

Tromsø Amt.

Underdanigst Beretning

om Tromsø Amts økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Amtets tilstedeværende Folkemængde udgjorde ved Femaarets Begyndelse eller den 1 Januar 1891 ialt 65 009 Mennesker, hvoraf 58 938 i Landdistriktet og 6 071 i Tromsø By. Nogen senere almindelig Tælling har ikke fundet Sted. Imidlertid har det statistiske Centralbureau paa Grundlag af Opgaverne over Folkemængdens Bevægelse beregnet Folketallet den 1 Januar 1896 til 69 300, hvoraf 63 100 i Landdistriktet og 6 200 i Byen. Efter dette skulde der altsaa være en Tilvækst af noget under 4 200 i Landdistriktet og af noget over 100 i Byen eller for det hele Amt omtrent 4 300. Selvfølgelig er dog denne Beregning noget upaalidelig, da man savner direkte Opgaver vedkommende de inden Riget foregaaede Flytninger, og specielt skulde jeg være tilbøielig til at tro, at Tromsø Bys Folketal er steget noget mere, end Beregningens Resultat udviser.

Over Folkemængdens Bevægelse inden Amtet hidsættes følgende Oversigt:

Aar.	Antal		Overskud af Fødte.
	Fødte.	Døde.	
1891	2 379	1 014	1 365
1892	2 199	1 166	1 033
1893	2 213	994	1 219
1894	2 208	1 166	1 042
1895	2 309	1 082	1 227
1891—95	11 308	5 422	5 886
1886—90	10 812	4 944	5 868
1881—85	9 847	5 653	4 194
1876—80	9 818	4 405	5 413

Vedrørende Amtets verdslige Inddeling bemærkes, at der med Hensyn til Antallet af Herreder, Lensmandsdistrikter, Thinglage og Lægedistrikter ikke er indtraadt nogen Forandring i Femaaret. Amtet omfattede saaledes ved Periodens Slutning ligesom ved dens Begyndelse 22 Herreder, 13 Lensmandsdistrikter og Thinglage samt 11 Lægedistrikter. Derimod er Antallet af offentlige Jordemoderdistrikter forøget fra 25 til 28, altsaa med 3 nye. Ved Res. 2 December 1890 blev nemlig Lyngen Distrikt delt i 2 Distrikter henholdsvis omfattende Lyngen og Sørfjorden Sogne; ved Res. 12 April 1892 deltes Ibbestad Distrikt saaledes, at Gaardene rundt Lavangen fra Lavangsnes til og med Løvdal samt Gaardene paa Andorgøens sydøstlige og nordøstlige Side fra Gregusvik til Klaapen, begge iberegnede, nu udgjør et eget Distrikt under Navn af Lavangen, og ved en anden Resolution af samme Dag bestemtes, at det til Skjervø Distrikt hørende Nordreisen Herred skulde udskilles som eget Distrikt. Under 9 Juli 1895 besluttede derhos Amtsthinget at bevilge sædvanlig Løn til Oprettelse af en ny Jordemoderpost i Trondenes med Bopæl for Jordemoderen paa eller ved Skaanland; den til Iværksættelse af denne Beslutning fornødne Resolution er dog først bleven afgivet i indeværende Femaar.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug.

Antallet af særskilt skyldsatte Jordbrug var efter Fogdens Opgave ved Udgangen af 1895 tilsammen 6 162 med en Matrikulskyld af 6 870 Mark 19 Øre, mod 5 889 Brug og en Skyld af 6 877 Mark 17 Øre ved Slutningen af det foregaaende Femaar. Brugenes Antal er saaledes forøget med 273 og den gjennemsnitlige Matrikulskyld pr. Brug som Følge deraf gaaet ned fra Mark 1.17 til Mark 1.11. Fra 1885 til 1890 tilkom der 344 nye Brug. Det sees saaledes, at der i Femaaret ikke er foregaaet en fuldt saa sterk Udstykning af Jordeiendommene som i den nærmest foregaaende Periode.

Gjennemsnitsskylden pr. Brug er fremdeles størst i Maalselven, nemlig Mark 2.00, medens den er mindst i de to smaa Kystherreder, Hillesø og Berg, nemlig henholdsvis Mark 0.52 og Mark 0.60.

Gjennemsnitsprisen pr. Skyldmark er efter de i 1891—1895 stedfundne Salg for det hele Amt underet beregnet til Kr. 1 240.00. Den var i 1886—1890 Kr. 1 175.00 og i 1881—1885 Kr. 942.00. Eiendomspriserne sees saaledes at være i fortsat og temmelig stærk Stigning, hvilket naturligen staar i Forbindelse med Folkemængdens Tilvækst og den fremadskridende Udstykning. Beregner man Skyldmarkens Middelpris særskilt for Amtets to Hoveddele, Senjens Distrikt og Tromsø Distrikt, finder man en ganske væsentlig Forskjel, idet den for 1891—1895 var i Senjen Kr. 1 613.00 og i Tromsø kun Kr. 1 077.00. Efter Priserne i det sidste Femaar skulde den samlede Værdi af Amtets Jordeiendomme kunne anslaaes til omkring 8½ Millioner Kroner.

Medens Amtets Jordegods i gamle Dage saagodtsom udelukkende bestod af Bygselgods, er nu det alt overveiende Antal Brug gaaet over til Selveiendom. Alene i Tromsø Distrikt spiller Bygselgodset endnu nogen Rolle, men den formindskes stadig, efterhaanden som afdøde Proprietær Moursunds Gods og Proprietærgodset i Skjervø opløses.

Af det førstnævnte Gods er i Femaaret solgt:

1891	23	Brug	med	Skyld	32.81	Mark	for	Kr.	24 100.00
1892	16	—	-	—	54.05	—	-	-	38 910.00
1893	3	—	-	—	7.08	—	-	-	4 034.00
1894	10	—	-	—	13.25	—	-	-	9 290.00
1895	12	—	-	—	15.02	—	-	-	7 670.00
Tilsammen	64	Brug	med	Skyld	122.21	Mark	for	Kr.	84 004.00.

I Salgene i 1892 er indbefattet 7 Eiendomme i øvre Maalselven med samlet Skyld Mark 42.50 (deriblandt den saakaldte Storskogens Almenning, Mark 40.51), der blev indkjøbt af Staten af Hensyn til den til disse Eiendomme hørende Furuskog.

Ialt er der nu af det heromhandlede Proprietærgods fra 1860 til Udgangen af 1895 solgt 418 Brug, medens Antallet af gjenværende endnu usolgte Brug udgjør 144.

Foreningen til Ophævelse af Leilændingsvæsenet i Skjervø har af Skjervøgodset solgt:

1891	Intet.								
1892	6	Brug	med	Skyld	7.46	Mark	for	Kr.	2 899.00
1893	2	—	-	—	2.46	—	-	-	1 120.00
1894	1	—	-	—	1.64	—	-	-	450.00
1895	1	—	-	—	0.61	—	-	-	280.00
Tilsammen	10	Brug	med	Skyld	12.17	Mark	for	Kr.	4 749.00.

Gjennemsnitlig er saaledes for Moursundgodsets Eiendomme opnaaet 688 Kr. og for Skjervøgodsets 389 Kr. pr. Skyldmark. Disse i Sammenligning med Skyldmarkens Gjennemsnitsværdi for Amtet lave Priser skriver sig formentlig væsentlig derfra, at der til Proprietærgodset ikke hører Huse, da disse eies af Leilændingerne.

I Udskiftningens Tjeneste har i Femaaret virket 1 Formand og 2 Assistenter, i 1894 dog kun 1 Assistent. Deres Virksomhed sees af følgende Tabel:

Aar.	Antal udførte Forretninger.	Antal Lodeiere.	Udskiftet Areal.		
			Indmark. Ar.	Udmark. Ar.	Tilsammen. Ar.
1891	14	85	18 731	104 905	123 636
1892	9	55	2 211	28 419	30 630
1893	16	109	22 291	316 841	339 132
1894	16	113	35 301	126 061	161 362
1895	15	77	17 192	207 156	224 348
1891—95	70	439	95 726	783 382	879 108
1886—90	97	571	110 404	1 215 932	1 326 336
1881—95	51	257	91 556	340 902	432 458

Som det heraf vil sees, er der i det sidste Femaar udskiftet adskillig mindre af Fællesskab, baade i Indmark og i Udmark, end i Femaaret 1886—1890, men betydelig mere end i 1881—1885.

Af de i 1891—1895 udførte 70 Forretninger falder paa Trondenes Thinglag 18, Ibbestad 14, Kvæfjord 8, Berg 7, Lenviken 6, Lyngen 5, Salangen 3, Karlsø, Maalselven og Nordreisen hver 2 og Bjarkø, Dyrø og Balsfjorden hver 1.

Efter de i Forbindelse med sidste Folketælling indhentede Opgaver udgjorde i 1890 Amtets samlede Udsæd af Byg, som er den eneste Kornsort, der dyrkes, 5 173 Hl. og af Poteter 37 589 Hl., hvorefter den samlede Avl er beregnet til 30 521 Hl. Byg og 210 498 Hl. Poteter.

Dyrkningen af Korn er saaledes af forholdsvis ringe Betydning. I Gjennemsnit andrager Avlen kun til lidt over ½ Hl. pr. Indbygger, medens der som Middeltal for det hele Land avles ikke langt fra 4 Hl. for hvert Individ. Sit meste Brødstof maa derfor Amtet indkjøbe fra andre Kanter; navnlig er dette Tilfældet i den nordlige Del af Distriktet, som faar den nødvendige Melforsyning gjennem Tuskhandel med Russerne under Sommerfiskerierne. I de sydligste Herreder yder dog Kornavlen i almindelige Aar et ikke saa uvigtigt Bidrag til Befolkningens Ernæring, men intet Herred kan helt brødføde sig.

Af langt større Betydning er Potetavlen, som idethele udgjør i Gjennemsnit noget over 3.5 Hl. for hvert Individ af Amtets Befolkning, medens det tilsvarende Gjennemsnitstal for Rigets samtlige Bygder andrager til henimod 5.5 Hl. Denne Rodfrugt dyrkes i alle Herreder og der avles i almindelige Aar rimeligvis noget mere, end Amtet forbruger, idet Overskuddet i enkelte Dele af Senjen, navnlig i Kvæfjord, er saa stort, at det ikke blot udfylder Behovet i de nordlige Herreder, men ogsaa afgiver noget til Salg til Finmarken.

Senere Opgaver over Udsæden end fra 1890 haves som bekjendt ikke. Hvad Korndyrkningen angaar, er der nu heller ikke Grund til at antage, at der i Femaaret er skeet nogen væsentlig Forandring; sandsynligvis er den snarere bleven noget indskrænket end udvidet. Derimod maa det vistnok ansees utvivlsomt, at Udsæden af Poteter tiltager stadig og jævnt.

Hvad nu Jordbrugets Udvikling og Standpunkt i det Hele betræffer, er der for Femaaret intet særligt at bemærke. Noget større Interesse for denne Næringsvei spores vel af og til, og i de fleste Herreder er der vistnok en og anden, som forlader det gamle Stel for at følge med Tiden, men i det store og hele har Fremgangen neppe været af synderlig Betydning, og der er heller ingen stor Udsigt til, at den vil blive det, saalænge Fiskerierne i den Grad som hidtil lægger Beslag paa al Interesse. Man faar haabe, at den i Femaaret oprettede Landbrugsskole i Bodø vil virke kraftigt til i saa Henseende at give ogsaa dette Amts Befolkning et rigtigere Syn paa Tingen. Med en i 1894 given Bevilgning paa 1 000 Kr. aarlig har Tromsø Amtsthing reserveret Adgang for 5 Elever fra Amtet til at frekventere denne Skole.

Om Høstens Udfald i hvert af Periodens fem Aar hidsættes følgende:

I 1891 kom Vaaren usædvanlig sent og Forsommeren var kold, saa sent som den 11te og 12te Juni indtraf et større Snefald, saa der var fuldt Slædeføre i Tromsø Bys Gader. Juli bragte lidt Sommervarme, men August var atter kold og i den første Uge af September indtraf flere strenge Frostnætter, der ødelagde alt, som da stod paa Roden. Ikkedestomindre fik man endel Korn i Senjen, men Høhøsten blev betydelig under middels og Poteterne gav ringe Udbytte.

I 1892 havde man saagodtsom aldeles ikke nogen Sommer. Endnu i Slutningen af Juni laa Sneen mangesteds paa Hjemmarkerne, og selv efter denne Tid var Veiret stadig surt med Regn, Taage og lav Temperatur. Natten til 14 August frøs Potetgræsset paa mange Steder, og hvad der da sparedes strøg med i de første Dage af September. Aaret blev et Misvækstaar for Landbruget. Hømængden blev i Gjennemsnit ikke synderlig over Halvdelen af et Middelsaar, af Korn blev der yderst lidet og af Poteter næsten intet, meget almindelig fik man ikke engang Sæden igjen.

Ogsaa i 1893 var det en sen Vaar og kold Sommer. Ikkedestomindre blev Græsvæksten forholdsvis god, og da der indtraf heldigt Indhøstningsveir, blev Høavlen omtrent som i et Middelsaar. Korn- og Potetavlen blev derimod skadet af Frosten. Kornet mislykkedes saagodtsom ganske, og Potethøsten gav — bortseet fra et Par af de sydligste Herreder, hvor Frosten ikke gjorde saameget Skade — betydelig under et Middelsaars Udbytte.

I 1894 fik man til Gjengjæld en ganske usædvanlig tidlig Vaar og varm Sommer. Desværre blev den altfor tør. Græsset sviede væk, og hverken Hø-

eller Kornavlingen naaede op til et Gjennemsnitsaar. Derimod blev Potethøsten usædvanlig rig og af fortrinlig Kvalitet, enkeltvis blev der avlet lige op til 30 Fold. Som et Bevis paa, hvor denne Sommer var drivende, kan nævnes, at der paa en Gaard i Kvæfjord saaedes Byg den 25 April, som blev skaaret fuldmodent den 21 Juli.

Ogsaa 1895 kom med en sjelden tidlig Vaar og usædvanlig drivende Forsommer med vekslende Regn og Solskin. Senere indtraf en lang Tørkeperiode, som gjorde megen Skade paa Grund og skarp Jord. Høavlen blev som i et godt Middelsaar; isærdeleshed var dens Kvalitet udmærket paa Grund af den heldige Indhøstning. Potetagrene led meget under Tørken og stod i Foldighed adskillig under et Middelsaar. Derimod gik det noget bedre med Kornhøsten.

I Forbindelse hermed skal jeg, i Lighed med hvad der er skeet i tidligere Femaarsberetninger, meddele nogle Oplysninger om de svenske Lappers Flytninger og Renbeitningen.

Antallet af de til Beitning anmeldte Ren, som i Aarene 1887—1890 holdt sig omkring 45 à 46 000, har i det paafølgende Femaar udgjort:

	Fra Sverige.	Fra Kautokeino.	Tilsammen.
1891	46 231	7 845	54 076
1892	35 549	8 613	44 162
1893	36 748	10 020	46 768
1895	20 850	4 170	25 020

Som det heraf vil sees, holdt det samlede Renantal sig i Periodens første 3 Aar nogenlunde uforandret. Det var noget høiere end sædvanligt i 1891, men gik i de følgende to Aar atter ned. Ved at sammenholde Opgaverne med tidligere Aars faar man Indtryk af, at Renmængden fra Kautokeino var i jævn Tilvækst, medens den fra Sverige snarest var i Nedgang.

Da indtraf i Vinteren 1893—94 den store Ulykke, som rammede Lapperne i Karesuando og Jukkasjærvi, idet en stor Mængde Ren (antagelig 20 à 30 Tusinde) ødelagdes som Følge af, at Beitesmarkerne under ustadige Veirforholde belagdes med saadanne Is- eller Sneskorper («Flein»), at Rensdyrene ikke med sine Klover kunde slaa sig ned og finde tilstrækkelig Føde. Samtidig kom Renhjorderne i vild Uorden, idet det var umuligt for Lapperne at hindre, at de af Hungersdøden truede Dyr streifede vidt omkring, og Følgen heraf var da den, at da Lapperne mod Slutningen af Vinteren skulde tænke paa den sædvanlige Flytning hid til Amtet, var der faa eller ingen, som havde Rede paa, hvormange Dyr de endnu eiede og hvor disse befandt sig. Dette er vistnok Grunden til, at der i 1894 ikke blev gjort Anmeldelse om Flytning hid til Riget, hvilket imidlertid ikke hindrede, at en Mængde Ren af gammel Vane søgte over Grændsen. Den ved hin Ulykke foraarsagede store Reduktion af Lappernes Hjorder er da fremdeles Grunden til, at Antallet af de til Amtet anmeldte Ren i 1895 (ligesom i de følgende Aar) har været saa betydelig mindre end tidligere.

At det af Lapperne opgivne Antal af Ren, som de har ført til Sommerbeite i Amtet, er saare upaalideligt og betydelig under det virkelige Antal, er ved tidligere Leiligheder gjentagne Gange bemærket, og jeg kan derom specielt henvise til, hvad der er anført i Femaarsberetningen for 1886—1890.

Antal og Beløb af de i Henhold til Lappeloven afholdte Takster over Skade ved Ren har siden Lovens Ikrafttræden den 1 Januar 1884 været følgende:

	Antal.	Beløb. Kr.
1884—1890	348	10 378
1891	143	4 169
1892	430	14 837
1893	334	13 887
1894	147	7 139
1895	57	1 549
Tilsammen	1 459	51 959

Det vil heraf sees, at Skadetilføielserne i Femaaret har andraget til ganske anderledes høie Beløb end tidligere. Dette har for en væsentlig Del staaet i Forbindelse med Veirforholdene. I de Aar, da Vaaren kommer tidlig og Sommeren er tør og varm, holder Renen sig i Høiden uden at gjøre Skade, men er Vaaren sen og Sommeren kjølig med Regn og Taage i Fjeldene, trykker Renen ned i Lierne og ind paa de Fastboendes Eiendomme, og da sker der let Skade, dersom Lapperne ikke er desto mere omhyggelige med Bevogtningen. Men dette har altid været Lappernes svage Side, og det er derfor saare naturligt, at der blev store Skader i de kolde og fugtige Sommere 1891, 1892 og 1893. At Forholdet ikke blev bedre i den usædvanlig gode Sommer 1894, kan neppe forklares paa anden Maade, end at Renen paa Grund af den Vinteren i Forveien stedfundne Katastrofe var endnu mere overladt til sig selv end under almindelige Omstændigheder. Forøvrigt kan man nu vistnok heller ikke tvivle paa, at naar Taksterne i alle disse Aar er komne saa høit op baade i Antal og Beløb, saa skyldes det for en ikke ringe Del ogsaa den Omstændighed, at Lappeloven er bleven mere bekjendt og de Fastboende har lært bedre at drage Nytte af dens Bestemmelser. Paa den anden Side er det ogsaa min sikre Tro, at den dyrtkjøbte Erfaring, Lapperne i disse Aar har erhvervet sig, vil lære dem til i Fremtiden at anvende større Omhyggelighed end tidligere paa Bevogtningen af deres Ren.

Af de ovenfor nævnte 1 459 Takster blev ialt ikke mindre end 888 med et Skadebeløb af noget over 28 000 Kr. afgjorte ved Forlig under Taksterne; det Afdrag i Takstbeløbene, som «Bumanden» maatte indrømme for at opnaa denne hurtigere Afgjørelse, androg til ialt omkring 5 000 Kr. 193 Takster med et Beløb af 7 144 Kr. ledede ikke til videre Forføining. Deraf var 122 Takster fra 1894, da der ikke var valgt Formænd, mod hvem Retsforfølgning kunde fremmes; i de øvrige Sager var Grunden til, at intet yderligere kunde

gjøres, i Reglen den, at der var formelle Feil ved Taksterne. Derimod ledede 378 Skadetakster med Beløb 16 473 Kr. til Anlæg af Politisager, af hvilke 175 afsluttedes med Retsforlig, hvorunder Lapperne indgik paa at betale de paastevnte Beløb, tildels dog med et lidet Afslag, medens 145 sluttedes med fældende og 25 med frifindende eller afvisende Dom. 33 Sager henstod ved Femaarets Udgang endnu uafgjort ved Retterne. Det samlede Beløb, som Lapperne indtil Udgangen af 1895 havde betalt i Erstatning for Skade ved Ren efter Lappeloven, androg til ca. 36 500 Kr.

Det ekstraordinære Opsyn med Lappernes Flytninger har i Femaaret været i Virksomhed i alt væsentligt efter samme Plan og i samme Udstrækning som tidligere. Udgifterne ved samme udgjorde i 1891 Kr. 5 286.00, i 1892 Kr. 6 247.00, i 1893 Kr. 6 600.00, i 1894 Kr. 5 832.00 og i 1895 Kr. 5 185.00. Ogsaa paa disse Udgifter har de mere eller mindre vanskelige Forholde for Rendriften sin Indflydelse.

2. Fædrift.

Da ingen Kreaturtælling har fundet Sted efter 1890, mangler de vigtigste statistiske Data til Belysning af Fædriftens Udvikling, og jeg maa derfor indskrænke mig til nogle kortfattede Bemærkninger desangaaende.

For Hesteavlen har ligeindtil den sidste Tid lidet eller intet været udrettet. I Begyndelsen af Syttiaarene, da Hestene var ualmindelig dyre, foregik en betydelig Udførsel af Heste fra Amtet til sydligere Landsdele, og da det selvfølgelig var de bedste Dyr, der solgtes, havde denne Export til Følge, at Racen gik tilbage. I de senere Aar har man imidlertid sporet noget større Interesse ogsaa for denne Gren af Husdyravlen, og i Periodens sidste Aar (1895) bevilgede Amtsthinget efter Forslag fra Landhusholdningsselskabet Bidrag til en Stodhingst af Fjordracen, der indkjøbtes det følgende Aar.

Antallet af Storfæ opgives for de fleste Herreder at have været i Tilvækst, og Fjøsstellet og Melkens Behandling antages at være den Gren af Landbonæringen, hvor den væsentligste Fremgang har været at bemærke. Overmaade meget staar dog endnu ogsaa paa dette Punkt tilbage at udrette. Selv Sultefodringen er ikke paa langt nær udryddet.

Det gjennemsnitlige Melkeudbytte pr. Ko angives for Lyngen til 900 Liter, for Kvæfjord, Berg, Tromsøsundet, Karlsø, Skjervø, Nordreisen og Kvænangen til 1 000 Liter, for Trondenes til 1 100 Liter, for Tranø til 1 200 Liter, for Dyrø, Malangen og Balsfjorden til 1 300 Liter, for Ibbestad, Sørreisen og Maalselven til 1 400 Liter og for Bardo til 1 500 Liter. For de mere fremskredne Gaardbrugere anslaaes Udbyttet fra 1 200 Liter i Berg, Karlsø, Skjervø, Nordreisen og Kvænangen til 2 000 Liter i Trondenes, Malangen, Balsfjorden og Tromsøsundet. Gjennemsnittet af Opgaverne gaar ud paa 1 100 à 1 200 Liter for samtlige Gaardbrugere overhovedet og omtrent 1 600 Liter for de mere frem-

skredne Gaardbrugere. De tilsvarende Middeltal blev i 1890 beregnede til henholdsvis 1 000 og 1 600 Liter, i 1885 til henholdsvis 1 000 og 1 500 Liter og i 1880 til 988 og 1 268 Liter. Skjønt alle disse Tal er lidet paalidelige, da de væsentlig beror paa et Skjøn, tyder de dog med Bestemthed paa, at Melkeafkastningen er i jævn Fremgang.

Tilvirkningen af Smør øges, navnlig i Maalselven og Bardo, men ogsaa i adskillige andre Herreder. De i de to nævnte Herreder oprettede «Smørforeninger», som nærmere omtaltes i forrige Femaarsberetning, har utvivlsomt bidraget meget saavel til et forbedret Melkestel som til en mere økonomisk Behandling og Brug af Fløde og Smør. Angaaende Omfanget af disse Foreningers Virksomhed findes i et Bilag til Landhusholdningsselskabets Beretning for 1895 en Opgave, hvorefter Bardos 7 Foreninger i 1893 solgte 17 044 Kg. og Maalselvens 5 Foreninger i 1894 27 089 Kg. Smør, tilsammen 44 133 Kg. til en Værdi af 69 730 Kr.

I Periodens sidste Aar oprettedes 3 Meierier, et i Rosfjordstrømmen i Lenviken, et i Kvæfjord og et i Harstad. Det førstnævnte tilvirkede i 1895 3 500 Kg. Smør, og til Kvæfjord Meieri indmaaltes samme Aar 199 593 Liter Melk, hvoraf produceredes 6 433 Kg. Smør. Harstad Meieri blev først færdigt ud paa Høsten i det nævnte Aar og kom ikke i nogen ordentlig Drift førend i 1896. Kommer disse Meierier, som det maa haabes, til at gaa godt, vil det snart udøve Indflydelse baade paa Kreaturbestanden og Fjøsstellet i Omegnen.

Faareholdet er neppe gaaet synderligt frem, men der har vist sig adskillig Interesse for en forbedret Race. Navnlig er ikke saa faa Tuterøfaar spredt omkring i Amtet, dels fra Landhusholdningsselskabets Stamhjord paa Trondenes Prestegaard, dels indkjøbte fra Trondhjemskanten.

Ogsaa Svineavlen er bleven omfattet med større Opmerksomhed, og ikke saa ganske faa har anskaffet sig Avlsdyr af stor Yorkshirerace. Opdrætningen af Smaagrise har dog vist sig at være forbundet med Vanskeligheder og er ikke saa sjelden mislykkedes.

Tromsø Landhusholdningsselskab har fortsat sin Virksomhed omtrent efter samme Plan og i samme Udstrækning som tidligere. Foruden Amtsagronomen, der lønnes af Selskabet og som jævnlig har foretaget Reiser omkring i Amtet for at veilede i Jordbrug og Kreaturstel, anvendte Selskabet i 1891 et Par dygtige Gaardbrugere dels til at udføre Fjøsbefaringer, dels til at meddele Undervisning i Melkens og Smørrets Behandling. I Aarene 1892—95 er Fjøsbefaringer, for at spare Reiseomkostninger, bleven udført ved Herredernes egen Foranstaltning med Bidrag af Selskabet. I 1895 udsendtes en Agronom i nogle Maaneder som Vandrelærer i Fjøs- og Kreaturstel. Af lokale Dyrskuer, tildels i Forbindelse med Udstillinger af Smør, Ost og Husflidsgjenstande, er i 1892 og 1895 ialt 9 blevne afholdte, og i 1894 ydede Selskabet

et Bidrag paa 500 Kr. til Landbrugs- og Husdyrudstillingen i Tromsø. Selskabet har arbeidet for Forædlingen af Faareracen ved Indførelse af Tuterøfaar, og i 1894 og 1895 indkjøbte det og spredte udover Amtet et forholdsvis betydeligt Antal Grise af stor Yorkshirerace, hvilket Svineslag tidligere var omtrent ukjendt i Distriktet. Ligeledes har det ydet Bidrag til Indkjøb af en Okse og nogle Kalve af ren Ayrshirerace.

Selskabets aarlige Indtægter har bestaaet af et Amtsbidrag stort Kr. 1 000.00 samt af Bidrag ialt ca. Kr. 220.00 fra 16 af Amtets Herreder, hvortil kommer et til disse Beløb + Herredernes Bidrag til Dyrskuer svarende Statstilskud, der i Femaaret har varieret mellem Kr. 1 372.00 og Kr. 1 480.00. Af Private er der som Medlemskontingent ydet ca. Kr. 60.00 aarlig.

Som Underafdelinger under Selskabet dannedes i 1892 en Landbrugsforening i Balsfjorden og i 1893 en lignende i Maalselven, hvilke ved Udgangen af 1895 talte henholdsvis 24 og 57 Medlemmer. Under Maalselvens Forening virker endvidere en Kvægavlsforening, der har 53 Medlemmer.

I denne Forbindelse bør nævnes, at Amtsthinget i 1892 bevilgede Løn til 2 Amtsdyrlæger, hvoraf den ene skulde tage Bopæl i Tromsø og den anden i Harstad. Den sidstnævnte Post blev besat i 1893, men Bevilgningen til Dyrlægen i Tromsø blev i samme Aar inddraget, idet der istedet gaves et Lønsbidrag til en Statsdyrlæge, som siden 1894 er stationeret i Maalselven. Et længe følt Savn er saaledes for Amtets sydlige Del bleven afhjulpet. Derimod har de nordlige Herreder endnu ingen Dyrlæge.

3. Skogdrift [1]).

Ved den i min forrige Indberetning meddelte Opgave over Amtets Skogareal har jeg intet at tilføie. Nogen Afskogning har vistnok nu som tidligere fundet Sted, men uden at de afskogede Strækninger i nogen særlig Grad har været undergivet saadan Rydning og Dyrkning, at Forholdet mellem Skoggrund og dyrket Mark i nogen væsentlig Grad kan siges at være forrykket.

Ude ved Havet kjæmper Birken og Rognen en haabløs Kamp for Tilværelsen og sygner hen under det Samarbeide, som en barsk Natur og en fattig Fiskerbefolkning øver paa den Kratskog, der spirer frem i Bergkløfterne.

Men langt inde i Landet, hvor Havvinden ikke naar, og hvor de lange Afstande værner mod Øksen, der staar Birken i tæt Fylking og skjærmer for Bygden. Og dog udkjæmpes ogsaa her en Kamp for Tilværelsen mellem Birken og Furuen i mange Tilfælde til Fordel for den første. For den, der gjennem en Menneskealder har fulgt denne Kamp, er det ikke tvivlsomt, at Furuens Tilbagegang ikke er betinget i forandrede klimatiske Forholde, men ene og alene har sin Grund i de forandrede Jordbundsforholde og Furuskogens Behandling.

---

[1]) Dette Afsnit er udarbeidet af Skoginspektør Solem.

Furuen er et nøisomt Træ, der ved sine vidt forgrenede Rødder kan vokse paa den magreste Jord, naar kun Høideforholdene og Havets Nærhed ikke stiller sig hindrende iveien for dens Trivsel; men samtidig dermed drager den gjennem sine Naale mere Næring fra Luften end Løvtræerne og bidrager i høiere Grad end disse ved Naaleaffaldet til at tilføre Skovgrunden Humus. Naar saa Jordbunden paa denne Maade er bleven humusrigere og mere fugtig, finder Birken eller i det Hele Løvskogen Betingelserne for Trivsel og fortrænger ved sin hurtigere Vækst og Overskygning Furuen. Kommer saa Mennesket til og tager bort de bedste og kraftigste og for Gjenvæksten fornødne Træer istedetfor at rydde Birken bort og hjælpe Furuen frem til Lys, gaar Forandringen saameget hurtigere for sig. Paa denne Maade er da de Lier, hvor tidligere Furuskogen prangede, gaaet over til at blive Græslier med rig Birkeskog, hvad de ikke var for 100 Aar siden.

1. De offentlige Skoge.

Disse har i Femaaret ved Indkjøb af endel af det Moursundske Proprietærgods i Balsfjorden og Maalselven samt ved Indkjøb af den nedre Del af Skibottendalen erholdt en Arealforøgelse af ca. 8 925 Hektar. Hvad de første angaar, da indeholder de ikke ganske ubetydeligt hugbart Tømmer, hvorimod der i Skibottendalen kun findes yngre ikke tømmerfør Furuskog.

Forvaltningen af de offentlige Skoge har været udført af Forstmesteren med 1 Forstassistent, 2 Skogfogder og 9 Skogopsynsbetjente eller Skogvogtere.

Som tidligere har Materialierne fra Statens Skoge dels været afhændede paa Roden, dels været fremdrevne for Forstvæsenets Regning og i begge Tilfælde solgte ved offentlig Auktion. Den første Salgsmaade har været anvendt i Maalselven, Bardo og Salangen, hvor det aarlige Hugstkvantum ikke er tilstrækkeligt til at dække Bygdens Behov. I Kvænangen og Nordreisen har derimod Materialierne været fremdrevne for offentlig Regning og paa det sidste Sted delvis været opskaarne paa det herværende Sagbrug.

Furuskogene har i Femaaret $18^{90}/_{91}$—$18^{94}/_{95}$ givet nedenstaaende Udbytte:

Driftsaar.	Tømmer.				
	Antal Tylvter.	m³.	Salgssum.	Drifts-omkostninger.	Netto.
			Kr.	Kr.	Kr.
1890/91	$375^{11}/_{12}$	1 108.40	8 071.79	2 254.90	5 816.89
1891/92	$264^{1}/_{12}$	825.40	6 043.87	1 975.84	4 068.03
1892/93	$270^{11}/_{12}$	1 574.92	5 538.33	2 830.97	2 707.36
1893/94	$354^{7}/_{12}$	1 217.06	5 393.29	2 708.75	2 684.54
1894/95	$321^{8}/_{12}$	870.74	9 919.25	833.82	9 085.43
Tilsammen	$1\,587^{2}/_{12}$	5 596.52	34 966.53	10 604.28	24 362.25

Den i Femaaret stedfundne betydelig mindre Afvirkning til Salg hidrører væsentlig fra den af Skogforholdene dikterede Indskrænkning af Hugsten i Maalselven. Derimod sees Nettoudbyttet procentvis at være ganske betydelig stigende.

Medens saaledes Kubikmeteren i Femaaret 1885—1890 kun udbragtes til Kr. 2.64, betaltes der for samme i Femaaret 1890—1895 en Gjennemsnitspris af Kr. 4.35, altsaa en Stigning af ca. 65 Pct.

Foruden Indtægten af Tømmer skaffer Salget af Brænde og Tjærebrændingen ikke saa ganske liden Indtægt. Hovedmængden af Brænde falder paa Maalselven, Bardo og Kvænangen, paa hvilket sidste Sted Brændet fremdrives for offentlig Regning og sælges ved Søen, medens det i Maalselven og Bardo afgives mod Tiende.

Ihvorvel Fjernelsen af de gamle Fururødder maa betragtes som en rationel Udnytning af Skogen, medfører Tjærebrændingen ogsaa sine Ulemper. Saalænge Brændingen foregaar i Miler, medgaar der saaledes aarlig en større Del Næver til Milens Dækning, hvorved Birkeskogen brandskattes paa en alt andet end forstmæssig Maade. Kommer saa hertil, at der i Nordreisen, der skaffer Hovedkontingenten af Tjære, ofte fældes friske Trær for at kunne benytte Rødderne til Tjærebrænding, tør det nok hænde, at Statsskogen var bedre tjent med, at al Tjærebrænding blev forbudt.

Salget af Brænde samt Tiende af Tjære og Tøndestav indbragte i Femaaret nedenstaaende Beløb:

Driftsaar.	Brænde.				Tøndestav.		Tjære.	
	m³.	Salgssum.	Drifts-omkost-ninger.	Netto.	Antal Stav.	Tiende.	Antal Tønder.	Tiende.
		Kr.	Kr.	Kr.		Kr.		Kr.
1890/91 . . .	332.43	1 019.70	372.85	646.85	27 000	54.00	1 142	1 028.80
1891/92 . . .	495.61	1 623.31	736.20	887.11	8 800	17.60	780	890.70
1892/93 . . .	433.20	2 250.76	1 197.50	1 053.26	6 100	12.20	459	400.40
1893/94 . . .	618.18	2 283.90	1 508.50	775.40	7 600	15.20	641	567.40
1894/95 . . .	510.50	1 857.30	660.00	1 197.30	20 800	41.60	790.5	836.25
Tils.	2 389.92	9 034.97	4 475.05	4 559.92	70 300	140.60	3 812 5	3 723.55

Det samlede Nettoudbytte ved Drift af Statens Skoge i Femaaret har saaledes andraget til:

1) Af Tømmer . . . . . Kr. 24 362.25
2) - Brænde . . . . . - 4 559.92
3) - Tøndestav . . . . . - 140.60
4) - Tjære . . . . . - 3 723.55

Tilsammen Kr. 32 786.32

Heri er dog ikke indbefattet Landskyld og Forpagtningsafgift af Statens Gaarde samt Sæter- og Slaatteafgift.

Til de Brugsberettigede — det vil sige til Bygselmænd, Rydningsmænd og Forpagtere — afgaves i samme Tidsrum nedenstaaende Materialier:

Driftsaar.	Tømmer.			Brænde.		Andet Aavirke	Samlet Værdi.
	Antal Tylvter.	m³.	Omtrentlig Værdi paa Roden.	Antal Favne.	Omtrentlig Værdi paa Roden.	til Værdi.	
			Kr.		Kr.	Kr.	Kr.
1890/91	17	32.28	125.00	745	1 490.00	157.80	1 772.80
1891/92	8	13.54	91.00	747	1 495.00	136.60	1 722.60
1892/93	6⁶/₁₂	10.78	78.00	758	1 516.00	105.20	1 699.20
1893/94	-	-	-	760	1 580.00	219.00	1 799.00
1894/95	-	-	-	935	1 930.00	49.20	1 979.20
Tilsammen	31⁶/₁₂	56.60	294.00	3 945	8 011.00	667.80	8 972.80

2. Oplysningsvæsenets Fonds Skoge.

Amtets Prestegaardsskoge har i Femaaret været undergivet forstligt Tilsyn i samme Udstrækning som tidligere, ligesom Klokkergaarden Erikstad i Trondenes ogsaa er underlagt Forstvæsenet. De fleste Prestegaardsskoge tilfredsstiller ikke Brugernes fulde Behov til Brænde, saaledes at Torv, hvor saadan findes, maa bruges, ligesom ogsaa Stenkul. De yder dog en betragtelig Brændekontingent og vil i de fleste Tilfælde ved partiel Fredning kunne bringes op til at afgive et større aarligt Brændekvantum.

Arealet af de forstligt Tilsyn undergivne Oplysningsvæsenets Fond tilhørende Skoge er opgivet at udgjøre 10 170 Hektar.

Der foreligger imidlertid kun i 4 Tilfælde Opmaaling af disse Skoge, saa denne Opgave væsentlig støtter sig til Okulartaxation.

I Femaaret blev der solgt til Indtægt for Fondet samt afgivet til de Brugsberettigede, hvis Antal er 27, nedenstaaende Materialier:

Driftsaar.	Indtægt for Fondet.				Afgivet til de Brugsberettigede.				
	Tømmer.		Andre Indtægter.	Tilsammen.	Tømmer.		Brænde.		Tilsammen.
	Antal Tylvter.	Salgssum.			Antal Tylvter.	Omtrentl. Værdi paa Roden.	Antal Favne.	Omtrentl. Værdi paa Roden.	
		Kr.	Kr.	Kr.		Kr.		Kr.	Kr.
1890/91	42¹⁰/₁₂	330.22	99.07	429.29	4	72.00	590	1 700.00	1 772.00
1891/92	78⁹/₁₂	559.64	63.10	622.74	18⁸/₁₂	230.00	670	1 843.00	2 073.00
1892/93	15²/₁₂	115.10	8.00	123.10	2¹⁰/₁₂	17.00	620	1 785.00	1 802.00
1893/94	12²/₁₂	97.68	8.00	105.68	-	-	590	1 620.00	1 620.00
1894/95	7⁶/₁₂	38.99	2.00	40 99	3¹¹/₁₂	65.00	615	1 845.00	1 910.00
Tilsammen	156⁵/₁₂	1 141.63	180.17	1 321.80	29⁵/₁₂	384.00	3 085	8 793.00	9 177.00

Det vil heraf sees, at Oplysningsvæsenets Fonds Skoge i Femaaret kun har givet en Indtægt af Kr. 1 321.80, samtidig som der fra de samme Skoge har været afgivet Materialier til de Brugsberettigede for Kr. 9 177.00.

3. De private Skoge.

Med Hensyn til disse kan jeg i det væsentlige henvise til, hvad jeg har udtalt i min forrige Femaarsberetning. Efter Salget af en større Del af det Moursundske Proprietærgods's Skoge til det Offentlige er der ikke længere nogen større privat Skogeier i Amtet. Hvad der endnu er usolgt af det nævnte Proprietærgods realiseres sukcessivt enten til de respektive Bygselmænd eller til Forpagterne, og hvor der findes nogen Furuskog, bliver den hugget ud til sidste Pinde og solgt, samtidig som Gaardens Huse er faldefærdige.

Dette bekræfter da tilfulde, hvad jeg ofte har anført, men med lige lidet Gehør baade ligeoverfor Herredsstyrelser og Bygdefolk, at Tømmerskog i Smaabrugernes Hænder kun hidfører Skogødelæggelse uden i nogen Maade at hjælpe Brugeren paafode. I de Birkeskoge, hvis afsides Beliggenhed derimod umuliggjør deres Fremdrift til Brænde, bliver kun Næveren og Barken udnyttet, medens selve Træet, forsaavidt det ikke egner sig til Skifabrikation, bliver liggende unyttet igjen i Skogen. En Skog, der er herjet paa denne Maade, afgiver et trist Billede.

Hvorvidt Lov om Værnskogens Behandling, der af Amtsthinget er besluttet gjort gjældende for en Flerhed af Herreder, vil kunne udrette noget for at hindre Birkeskogenes ud over alle Grændser hensynsløse Behandling, vil Tiden vise. Det har desværre vist sig at være med blandet Følelse, at Lovens Gjennemførelse er mødt ude i Distriktet.

Og karakteristisk for manges Opfatning er det, at Loven ikke ansees for nødvendig og landsgavnlig, men er en Tvangslov, som bør modarbeides. Selv i et saa oplyst Distrikt som Bardo blev der, forinden Vedtægter for Værnskogsbehandlingen var udarbeidede, af Bygdens bedste Mænd oparbeidet en Opinion mod Loven, der enten vil hidføre, at de udarbeidede Vedtægter beklippes paa en saadan Maade, at de bliver betydningsløse, eller ogsaa begrænses til at omfatte saadan Skog, der ligger saa langt tilfjelds, at den kun bør fredes mod Lappernes Ødelæggelser.

4. Fiskerierne.

De vigtigste inden Amtets Grændser drevne Fiskerier er Torskefisket, Sildefisket og Seifisket.

Om Deltagelsen i og Udbyttet af Torskefisket hidsættes for Femaaret følgende Opgave:

	Antal Fiskere.	Antal Baade.	Antal Skrei.	Lever. Hl.	Værdi. Kr.
1891	3 452	1 155	1 209 200	3 273	304 800
1892	4 366	1 323	3 448 000	9 895	826 700
1893	5 331	1 601	4 169 300	11 986	705 800
1894	5 214	1 597	3 226 200	6 609	613 600
1895	4 995	1 446	2 373 000	3 513	432 800

Gjennemsnitlig for Perioden var disse Fiskerier aarlig besøgte af 4 671 Fiskere med en Gjennemsnitsfangst af 2 885 000 Skrei til en Værdi af Kr. 577 000, hvilket giver en Lot af 124 Kr. pr. Mand. I det foregaaende Femaar var Antallet af Fiskere gjennemsnitlig 3 844 og Udbyttet 1 722 500 Skrei værd Kr. 354 000, saa at der paa hver Fisker faldt en Lot stor 92 Kr.

Dette Fiske drives som «Hjemfiske» fra hele Amtets Kyst, men dog navnlig fra efternævnte Vær, hvor foruden Hjemfolket ogsaa en større eller mindre Almue fra de indre Fjordbygder søger hen: Grøtavær i Trondenes, Meløvær og Steinavær i Bjarkø, Holmenvær og Mefjord i Berg, Sommerø i Hillesø, Torsvaag i Helgø, Skaarø og Burøsund i Karlsø, Løksund i Skjervø samt Seglvik og Olderfjord i Kvænangen. Som man af ovenstaaende Tal vil erfare, har saavel Søgningen til som Udbyttet af Fisket i det sidste Femaar taget et betydeligt Opsving. Navnlig gjælder dette Værene i Berg paa Yttersiden af Senjen, specielt Holmenvær og Mefjord. Ifølge Lensmandens Opgave søgtes disse Vær (nogle mindre Vær i samme Herred derunder indbefattet) af følgende Antal Fiskere og Baade: 1891 1 346 Fiskere, 374 Baade; 1892 2 000 Fiskere, 500 Baade; 1893 2 400 Fiskere, 600 Baade; 1894 2 822 Fiskere, 753 Baade; 1895 2 925 Fiskere, 736 Baade. Belægget har saaledes været uafbrudt voksende.

For Sildefiskeriernes Vedkommende vil Deltagelsen og Udbyttet fremgaa af nedenstaaende Tal:

Aar.	Antal Fiskere.	Fangst. Hl.	Værdi. Kr.
1891	1 614	28 000	93 300
1892	3 690	113 000	117 000
1893	2 399	104 000	100 600
1894	2 717	64 000	450 200
1895	2 016	26 000	157 000

Dette Fiske, som hovedsagelig foregaar i Fjordene i den sydlige Del af Senjen (Kvæfjord, Trondenes, Ibbestad og Salangen), har nu gjennem en lang Aarrække stadig været i Tilbagegang. I Middeltal for ovennævnte fem Aar var Værdiudbyttet alene Kr. 183 000. Gaar man tilbage i Tiden, vil man finde, at den tilsvarende Gjennemsnitsværdi i 1876—1880 var Kr. 700 000, i 1881—1885 Kr. 565 000 og i 1886—1890 Kr. 328 000. Sildefisket er idethele yderst variabelt baade hvad angaar Fangstmængden og i Henseende til Fangstens Værdi. Hvor stærkt Priserne kan fluktuere, vil man faa et Begreb om ved at betragte ovenstaaende Tabels Opgaver for 1893 og 1894. For det førstnævnte

af disse Aar er 104 000 Hl. beregnet til en Værdi af Kr. 100 000, hvilket giver 97 Øre pr. Hektoliter. I 1894 anslaaes derimod Middelprisen til Kr. 7.00 pr. Hl., og uagtet Fangstmængden i dette Aar ikke er meget over Halvdelen af Udbyttet i 1893, er dog Værdien beregnet til $4^1/_2$ Gange saa meget.

Foranstaaende Opgave gjælder den egentlige Fedsild eller Sommersild. Foruden denne fiskes der imidlertid ogsaa en Del Vinter- eller Vaarsild og Smaasild. Fangsten heraf er for Femaaret opgivet saaledes:

	Vaarsild.		Smaasild.	
Aar.	Hl.	Kr.	Hl.	Kr.
1891.....	2 650	8 600	4 300	4 100
1892.....	11 740	32 800	31 400	21 800
1893.....	1 600	3 200	14 250	7 800
1894.....	2 700	10 800	630	1 100
1895.....	2 800	9 800	27 875	28 500

Seifisket er det vigtigste af de saakaldte Sommerfiskerier, der forøvrigt drives efter Kveite, Torsk, Brosme, Lange, Hyse osv. De foregaar langs Amtets hele Kyst, dog hovedsagelig paa den nordlige Halvdel fra Kvaløen til Finmarkens Grændse. Om Deltagelsen i disse Fiskerier haves ingen Oplysninger, ligesaa lidt som om Fangstmængderne. Derimod indsender Lensmændene aarlig Opgaver over Værdiudbyttet. Ifølge disse Opgaver, som dog ganske vist er for lave, udgjorde Fangstens Værdi i 1891 Kr. 340 200, i 1892 Kr. 318 700, i 1893 Kr. 205 900, i 1894 Kr. 272 500 og i 1895 Kr. 216 300. Gjennemsnittet for Femaaret bliver Kr. 271 000, hvilket er temmelig nøiagtig det samme som Gjennemsnittet for 1886—1890.

Den Del af Fangsten, der tages paa Forsommeren og udover Høsten, bliver i Reglen hængt til Tørfisk. Derimod bliver det meste af den Fisk, der fanges i den varmeste Aarstid, den saakaldte Makketid, solgt fersk til de russiske Pomorer, som oftest i Bytte mod Rugmel, tildels — navnlig i den senere Tid — ogsaa mod Betaling i rede Penge. Russerne søger med sine Fartøier ud til de Fiskevær langs Kysten, hvor det bedste Sommerfiske kan paaregnes, og efterhvert som Fiskerne kommer ind med sin Fangst, lægger de umiddelbart til Fartøierne, hvor Fisken modtages og straks nedsaltes i Rummet. Da det største Sommerfiske, som ovennævnt, foregaar efter Sei, er det hovedsagelig denne Fisk, der er Gjenstand for Handel, men forøvrigt modtager de lidet nøieregnende Russere overhovedet al den Fisk, der trækkes af Søen, ligeindtil Stenbit. Paa denne Maade faar de norske Fiskere til antagelige Priser Afsætning for en Fangst, som ellers vilde skaffe dem lidet eller intet Udbytte. De store Masser navnlig af Sei, der opfiskes i Sommertiden, vil nemlig som Regel ikke kunne hænges til Tørfisk efter St. Hanstid, da Fisken ødelægges af Makfluen, og de vilde derfor være lidet værd, hvis de ikke kunde sælges i fersk Tilstand til Russerne. Kveiten forbruges her i Landet næsten udelukkende som fersk, men der fanges af denne Fiskeart saa uhyre meget mere, end disse Distrikter kan konsumere, at det hidtil alene har været Russehandelen, som har

formaaet at holde den i Pris. Denne Handel er derfor af væsentlig Betydning for Tromsø Amts Fiskere. Det er ikke en, men mange Gange det har hændt, at et godt Sommerfiske i Forbindelse med Russehandelen i væsentlig Grad har bødet paa mislykkede Udrustninger til Vinter- og Vaarfiskerierne i Lofoten og Finmarken, og idetmindste har reddet Befolkningen fra at lide Nød. Vistnok bringer denne Handel ikke mange Kontanter, men den skaffer Mel til Vinterforsyning, og har Almuen først nok deraf, er den omtrentlig hjulpen. Lidt Poteter faaes jo i Reglen paa de fleste Steder, og naar man saa kan erhverve sig en liden Forsyning af Sild eller salt Fisk, har en nøisom Familie hvad den af Fødevarer trænger til Livets Ophold. Man ser derfor ogsaa, at Befolkningen i de forskjellige Distrikter gjerne vil trække Russerne til sig, og der kommer jævnlig Andragender fra Herredsstyrelserne om Aabning af nye Havne for Russerne. I det heromhandlede Femaar er dog intet saadant Andragende bleven imødekommet.

Laks- og Søørretfisket drives saagodtsom udelukkende i Søen med Kilenøter. Antallet af disse er imidlertid nu i Tilbagegang; i 1890 fandtes 142 Nøter, men i 1895 er Antallet alene opgivet til 110. Udbyttet af Fisket er i Fiskeriinspektørens Indberetninger, der sees at være noget fuldstændigere end den officielle Statistik, opgivet saaledes: 1891 14 668 Kg., 1892 13 905 Kg., 1893 8 076 Kg., 1894 8 060 Kg. og 1895 6 850 Kg. Bruttoværdien, der i 1891 var anslaaet til henimod 10 000 Kr., er gaaet ned til 4 700 Kr. i 1895.

Det samlede Værdiudbytte af Amtets Fiskerier er beregnet saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Skreifisket	304 800	826 700	705 800	613 600	432 800
Sildefisket	106 000	172 000	111 600	462 100	195 200
Sommerfisket	340 200	318 700	205 800	272 500	216 300
Laks- og Ørretfisket	8 100	7 500	5 000	3 000	2 700
Tilsammen	759 100	1 324 900	1 028 200	1 351 200	847 000

Det bemærkes, at Opgaven for Laksefisket her er taget fra den officielle Statistik, der har noget lavere Tal end Fiskeriinspektørens Indberetninger.

Det for Perioden gjennemsnitlige Aarsudbytte bliver saaledes 1 062 000 Kr. mod 967 000 Kr. i 1886—1890, 1 122 000 Kr. i 1881—1885 og 1 101 000 Kr. i 1876—1880. Afkastningen har saaledes været endel rigere end i det sidste Femaar, men naar ikke op til de næstforegaaende. Grunden er den, at Sildefisket inden Amtet ikke paa langt nær har havt den Betydning i de senere Aar som i tidligere Dage, lige indtil for en 10—15 Aar siden. Torskefiskerierne

tiltager nemlig jævnt og har aldrig tidligere kastet saameget af sig som i 1892—1894.

En betydelig større Rolle end de inden Amtets Grændser drevne Fiskerier spiller dog Befolkningens Deltagelse i Vinter- og Vaartorskfiskerierne i Lofoten og Finmarken.

For Lofotfiskets Vedkommende oplyses i Opsynschefens Beretninger, at der fra Tromsø Amt deltog:

1891	8 660	Mand	med	2 072	Baade,
1892	8 695	—	-	1 987	—
1893	7 228	—	-	1 552	—
1894	8 341	—	-	1 862	—
1895	9 516	—	-	2 189	—

Antallet gaar saaledes lidt op og ned, men kan idethele ikke siges at være i Nedgang; der har neppe nogensinde tidligere været saa mange Tromsøfiskere i Lofoten som i 1895. Det for Femaaret gjennemsnitlige Antal Fiskere fra Amtet var 8 288, hvilket er temmelig nær Halvdelen af Amtets samlede mandlige Befolkning mellem 15 og 60 Aar. Samtidig var det hele Belæg i Lofoten i Middeltal 29 400 Fiskere, hvoraf man altsaa vil kunne beregne, at Amtets Kontingent til dette Fiske andrager til meget nær 30 Pct. Det gjennemsnitlige Værdiudbytte af Lofotfisket er for Femaaret beregnet til 6½ Million Kroner. Hvormeget heraf falder paa Udrustningerne fra Tromsø Amt, er ikke opgivet, og ligefrem efter samme Forhold som Deltagelsen tør man neppe beregne dette, da bl. a. Brugenes Art har adskillig Indflydelse. Garnfiskerne har i Perioden idethele havt en meget daarligere Fangst end Linefiskerne, hvorfor ogsaa Antallet af Garnbrug er gaaet meget stærkt ned. I denne Overgang fra Garn- til Natlinebrug har selvfølgelig ogsaa Tromsø Amts Fiskere taget Del, men ikke saa hurtigt som Fiskerne fra andre Landsdele, og Følgen heraf er da igjen, at Amtets Andel af Udbyttet maa antages at have været forholdsvis lidt mindre, end det ellers vilde været. Formentlig vil man kunne anslaa denne Andel til gjennemsnitlig omtrent 25 Pct. af Værdien eller aarlig ca. 1½ Million Kroner.

Antallet af de herfra til Vaarfisket i Finmarken søgende Fiskere er efter Beretningerne fra Finmarkens Amtmand optalt saaledes:

1891	6 950	Mand	med	1 515	Baade,
1892	7 877	—	-	1 860	—
1893	6 713	—	-	1 476	—
1894	5 752	—	-	1 301	—
1895	3 707	—	-	821	—

Søgningen til dette Fiske havde gjennem hele det foregaaende Femaar været i sterk Stigning, og denne Stigning fortsatte indtil 1892. Siden har der været en ganske paafaldende Tilbagegang. Det gjennemsnitlige Belæg i Finmarken har i 1891—1895 været 15 094 Fiskere, hvoraf 6 200 eller omtrent

41 Pct. fra Tromsø Amt. Fiskets samlede Udbytte omsat i Penge er for de samme Aar udregnet til i Gjennemsnit godt og vel $2^7/_{10}$ Million aarlig. Gaar man ud fra, at Tromsø Amts Fiskere har taget sin forholdsmæssige Part af dette Udbytte, kan deres Andel beregnes til noget over 1 Million Kr. aarlig.

I det Hele skulde man da kunne antage, at Deltagelsen i de heromhandlede to Fiskerier i Femaaret 1891—1895 gjennemsnitlig har givet Amtets Fiskere et Bruttoudbytte af omkring $2^1/_2$ Million Kr. aarlig.

Ogsaa Sommerfisket i Finmarken efter Sei, Kveite, Torsk m. m. søges af en stor Del af Amtets Fiskerbefolkning, men om Udbyttet deraf ser jeg mig ikke istand til at meddele nogen Oplysning.

Hvad Fiskeredskaber angaar vides ingen væsentlig Forandring at være foregaaet. Derimod maa der siges at være skeet et fuldstændigt Omslag med Hensyn til Baadformen. Allerede i Slutningen af forrige Periode var der Enkelte, der havde forladt den gamle Nordlandstype og gaaet over til Snedseilsbaade med 2 Master («Topindinger») til Garnfiske. I Femaarets Løb har Snedseilsbaade af forskjellige Typer i den Grad vundet Stemningen for sig, at de allerfleste nyanskaffede Baade er af denne Sort, og fra de gamle bekjendte Byggesteder i Ranen og Saltdalen arbeides nu neppe mange Nordlandsbaade til Garnbrug uden efter særskilt Bestilling. De bygges paa mange Steder, bl. a. paa Skibsværfterne i Tromsø, og bruges dels med Dæk for og agter, dels med helt Dæk. Efterhaanden er ogsaa Typen bleven forbedret og afpasset efter Behovet, og ved den i Tromsø i 1894 afholdte Regatta gjorde de mødende Snedseilsbaade et betydelig gunstigere Indtryk end ved en lignende Regatta tre Aar tidligere paa Harstad. I Begyndelsen brugtes disse Baade udelukkende som Garnbaade; efterhaanden er man dog begyndt at bygge mindre af den samme Type til Linebrug.

Ogsaa Brugen af Garntrækningsspil er tiltaget overmaade meget, og de allerfleste Garnbaade er vistnok nu forsynet med dette Apparat.

Det fortjener i denne Forbindelse at nævnes, at der i Periodens sidste Aar er gjort Forsøg med Brug af Dampskibe til Torskefiske paa Grundene udenfor Senjenøen. Det bemærkeligste Forsøg gjordes af Haalogalandske Dampskibsselskab, der udstyrede et af sine Agnskibe med 6 Doryer og i Vinteren 1893—94 anvendte det til Prøvefiske paa den saakaldte Svendsgrund. Da Forsøget løb heldigt af, skaffede Selskabet en billigere Dampbaad, som i den følgende Vinter tilligemed flere Dampskibe sydfra drev Fisket paa samme Havstrækning med Station i Gryllefjord. Om hvorvidt der af disse Forsøg vil kunne udvikles nogen større Bedrift var det dog ved Periodens Udgang endnu for tidligt at dømme.

Det i tidligere Beretninger omtalte, i 1867 stiftede, Senjens Baadforsikringsselskab med Kontor i Ibbestad har fortsat sin Virksomhed nogenlunde uforandret. Det udbetalte i 1895 Kr. 1 984 i Erstatninger og havde

ved Aarets Udgang en samlet Forsikringssum stor Kr. 322 283 mod Kr. 364 547 ved Udgangen af 1890.

Nedgangen i Forsikringssummen skriver sig rimeligvis derfra, at der i 1895 dannedes en ny gjensidig Forsikringsforening i Gratangen, der ved samme Aars Udgang havde løbende Forsikringer for Kr. 48 329.

5. Andre Næringsveie.

Nogen egentlig Bergværksdrift har i Femaaret ikke fundet Sted.

Derimod har nogle Stenbrud været i Virksomhed, af hvilke de betydeligste var ved Sørstrømmen i Kvænangen og Strømfjord i Skjervø, som i 1895 beskjæftigede 15—20 Arbeidere i 16 à 18 Uger og leverede Skiferstén til en Værdi af tilsammen ca. 8 000 Kr.

Af industrielle Anlæg findes fremdeles kun ganske faa. De i foregaaende Beretninger nævnte Anlæg i Tromsøsundet, nemlig et Teglværk, et Damptrankogeri og et Tranbrænderi, har i Femaaret været i Virksomhed omtrent som tidligere. Tromsø Tøndefabrik, der før laa inden Tromsø By, blev i 1891 flyttet ud til Sollien i Tromsøsundet, hvor den drives ved Vandkraft; den er forsynet med tidsmæssige Maskiner, sysselsatte i 1895 omtrent 25 Arbeidere og leverer Trantønder af Blik og Eg, Hulmaal osv. The Anglo-Norwegian Fishing Co.'s Hvaletablissement paa Skaarø i Karlsø vides ikke at have undergaaet nogen væsentlig Forandring siden forrige Beretning. I Harstad er i Periodens sidste Aar oprettet et mekanisk Værksted med Patentslip for Ophaling af mindre Dampskibe, men dette Anlæg begyndte først sin Virksomhed i Januar 1896.

Med Hensyn til de øvrige Binæringer, som Haandværksdrift, Husflid, Tjærebrænding osv., har jeg intet væsentligt at tilføie til, hvad der er meddelt i Femaarsberetningen for 1886—1890, og jeg kan derfor henvise dertil.

Det samme gjælder Jagten, og jeg skal derfor her indskrænke mig til at supplere den i forrige Femaarsberetning meddelte Tabel med følgende Opgave over det samlede Antal Rovdyr, for hvis Drab der i Femaaret er udbetalt Præmie, idet for Sammenligningens Skyld Hovedsummerne for de tre foregaaende Perioder medtages:

Aar.	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.	Ravne.
1891	2	-	1	461	88	65	53
1892	-	-	7	783	105	126	97
1893	2	2	6	661	103	171	67
1894	1	-	1	422	70	75	134
1895	-	5	9	498	62	113	50
1891—1895	5	7	24	2 825	428	550	401
1886—1890	6	1	48	2 274	296	477	308
1881—1885	19	3	32	2 640	605	389	204
1876—1880	42	16	41	?	434	510	?

Fragtfarten har ingen nævneværdig Betydning. Af Fartøier hjemmehørende i Landdistriktet fandtes der ved Udgangen af 1895 ialt 86 Seilskibe, drægtige 2 974 Ton, og 10 Dampskibe, drægtige 395 Ton. Seilfartøierne, hvoraf de fleste eies i Lenviken, Sørreisen og Trondenes, er Jagter, Slupper og Skøiter, der hovedsagelig bruges som Kjøbe- eller Logisfartøier under Sild- og Fiskeexpeditioner. Af Dampskibene tilhører de fleste Haalogalandske Dampskibsselskab, der har sit Sæde i Trondenes, og benyttes overveiende dels til Agnsildtrafik under de store Torskefiskerier, dels til Slæbning af Sildnotbrug og lign.

Antallet af Handelsmænd i Landdistriktet er steget ikke ubetydeligt, idet der ved Femaarets Udgang opgives 162 Handlende, medens der ved dets Begyndelse kun fandtes 129. Det store Antal Handelssteder er neppe noget ubetinget Gode. Vistnok kan det være bekvemt for den spredt boende Befolkning, men det leder paa den anden Side til et forøget Forbrug af Luksusartikler, ligesom det ogsaa virker ødelæggende paa Husfliden, idet den lette Adgang til at faa kjøbt færdigsyede Klæder, Skotøi og forskjellige simplere Forbrugsgjenstande bevirker, at man mere og mere lægger af at tilvirke disse Ting i Hjemmet saaledes som i gamle Dage. Det er ogsaa et andet Forhold, som i denne Forbindelse fortjener at nævnes. I et Distrikt, hvor Befolkningens Ve og Vel i stor Udstrækning er afhængig af en saa usikker Bedrift som Fiskerierne, er det et stort Gavn at have nogenlunde kapitalstærke Handelsmænd, der kan yde den fornødne Støtte, naar Fiskerierne slaar feil. Men en solid Handelsstand kan vanskelig bestaa og endnu mindre fra først af oparbeides under den overdrevne Konkurrence, som nu finder Sted.

Af de i forrige Femaarsberetning omtalte 5 Forbrugsforeninger har to, nemlig Sørreisens og Salangens, standset sin Virksomhed, uden at nogen ny vides oprettet. Ved Udgangen af 1895 virkede saaledes alene de 3 efternævnte Foreninger, hvis samlede Omsætning i nævnte Aar er opgivet til følgende Beløb:

Astadfjordens Handelssamlag, Ibbestad	ca. Kr.	17 000
Grøtaværs Handelsforening, Trondenes	- -	14 000
Kvæfjords Spareforening	- -	15 000
Tilsammen	ca. Kr.	46 000.

Af Øludskjænkningsrettigheder udøvedes ved Periodens Slutning idethele 15, nemlig 5 i Trondenes, 1 i Bjarkø, 2 i Ibbestad, 3 i Dyrø, 1 i Hillesø, 1 i Maalselven, 1 i Helgø og 1 i Lyngen.

6. Kommunikationsvæsen.

Ved Bevilgning af Veifondet samt 1/5 Distriktsbidrag er der i Femaaret oparbeidet Vei fra Brevik til Fuskevaag med Arm til Søvikmarken i Trondenes, afleveret 5 Oktober 1891, samt fra Søveien til Magisaas i Salangen, afleveret

30 September 1892. Endvidere er der foretaget en Udbedring paa et Par Kilometer af den gamle Vei ved Forset i Salangsdalen, afleveret 2 Oktober 1891, samt udført en Omlægning af Hovedveien ved Lerbækmo i Maalselven, hvor den gamle Veilinie stod i Fare for at blive undergravet af Elven. Det sidste Arbeide blev afleveret 28 September 1892. Paa de fleste af disse Anlæg faldt det hovedsagelige Arbeide i Femaaret 1886—1890. Til Gjengjæld er der i Perioden arbeidet paa Veianlæg fra Skjæret i Balsfjorden til Sjaavikør i Malangen, fra Sørstrøm til Nordhus i Sørreisen og fra Finsnes i Lenviken til Karlstad i Maalselven, hvilke Anlæg ikke blev færdige til Aflevering før i 1896. I 1891 paabegyndtes med $^1/_{10}$ Distriktsbidrag et større Veianlæg fra Sørkjos til Sappen i Nordreisen. Her indtraf i Mai 1893 det Uheld, at de allerede færdigbyggede Stenkar til den store Jernbro, der skulde føre over Reisenelven lidt ovenfor Kirken, blev omtrent helt ødelagte ved en voldsom Isgang, hvorved Fuldførelsen af dette Anlæg blev adskillig baade forsinket og fordyret.

Saadan Isgang foraarsagede samtidig lignende Skade ogsaa paa andre Steder i Amtet, idet saaledes Foshaug Bro i Bardo blev adskillig ramponeret, medens den væsentlig paa privat Bekostning opførte Bro over Maalselven ved Kirkesnes blev ganske bortrevet.

Ifølge de af Lensmændene afgivne Opgaver var ved Udgangen af 1895 Længden af de offentlige Veie inden de forskjellige Herreder følgende:

Kvæfjord	30	Km.
Trondenes	60	-
Ibbestad	9	-
Salangen	27	-
Dyrø	3	-
Sørreisen	40	-
Tranø	5	-
Maalselven	150	-
Bardo	102	-
Balsfjorden	17	-
Tromsøsundet	4	-
Lyngen	16	-
Kvænangen	6	-
Tilsammen	469	Km.

Alle disse Veie maa, skjønt en stor Del af dem er bygget med Statsbidrag, betragtes som Bygdeveie. De vedligeholdes af Herrederne, 105 Km. mod Pengeindbetaling af Herredskasserne, 192 udelukkende ved Naturalarbeide og 172 Km. delvis paa begge Maader. De samlede Vedligeholdelsesudgifter er opgivet saaledes: Udbetalt af Herredskasserne 3 832 Kr., Værdi af Naturalarbeidet om Sommeren 5 046 Kr., Do. om Vinteren 3 800 Kr., tilsammen 12 678 Kr. Jeg antager imidlertid, at disse Opgaver er temmelig upaalidelige.

Paa den sammenhængende Veirute gjennem Maalselven, Bardo og Salangen var der ved Udgangen af 1895, ligesom tidligere, 8 faste Skydsstationer og 1 Tilsigelsesstation, nemlig 4 faste og 1 Tilsigelsesstation i Maalselven, 3 faste Stationer i Bardo og 1 fast Station i Salangen. Udenfor disse Distrikter fandtes der kun en Skydsstation, nemlig i Harstad i Trondenes (fast), hvilken oprettedes ved Udgangen af 1890.

Kommunikationen tilsøs besørges inden Amtet væsentlig af de Tromsø Amts Dampskibsselskab tilhørende Skibe, der vil blive omtalte under Tromsø By. Efterat deres Antal i 1894 var bleven forøget fra 3 til 4, har et Skib 2 Gange ugentlig befaret Fjordene nordenfor indtil Kvænangen, et andet har ligeledes 2 Gange ugentlig havt Rute paa Harstad, vekslende med at gaa indenom og udenom Senjenøen, et tredie Skib har været stationeret i Harstad for at udføre Ture paa Andenes, Kvæfjord, Berg og det sydligste af Senjen, medens endelig det fjerde Skib fra Tromsø af har udført de kortere Ruter paa Balsfjorden, Malangen, Tromsøsundet, Hillesø og Lyngen. Ialt havde Skibene ved Udgangen af 1895 et Antal af 118 Anløbssteder inden Amtet (foruden 4 i Nordland), hvilke Steder i Reglen anløbes flere Gange ugentlig.

Foruden af disse Skibe anløbes de fleste Handelssteder, som ligger i Leden, af de samme Kystdampskibe, der passerer Tromsø By.

Af Postanstalter havde Amtet, foruden Kontoret i Tromsø By, 61 ved Udgangen af 1890 og 76 ved Udgangen af 1895, idet i Femaaret et Postaabneri (Furhavn) er nedlagt og 16 nye oprettede. De nyoprettede Postaabnerier var: Evenskjær (fra $^1/_1$ 1892), Engenes og Lundenes (fra $^1/_7$ 1892), Mortenhals og Vangsvik (fra $^1/_{10}$ 1892), Bremsholmen (fra $^1/_7$ 1893), Aarstein og Storneshavn (fra $^1/_4$ 1894), Finlandsnes, Oksfjordhavn og Vannø-Kvitnes (fra $^1/_7$ 1894), Vengsø (fra $^1/_1$ 1895), Skibotten (fra Marts 1895, kun under de tre aarlige Markeder), Hansnes og Sommerø (fra $^1/_7$ 1895) og Samuelsberg (fra $^1/_{10}$ 1895). Harstad Postaabneri gik fra $^1/_{10}$ 1893 over til Postkontor.

Den første Landpostbudrute i Amtet oprettedes fra $^1/_7$ 1894 mellem Bardo og Sørdalen. Flere lignende Ruter er i Periodens sidste Aar under Forberedelse.

Amtets Telegrafnet har i Perioden faaet væsentlige Udvidelser. I 1891—92 byggedes en ny Linie fra Harstad til Bjarkø, hvor Station aabnedes $^9/_9$ 1892. I 1892 lagdes en Linie fra Dybvik med Kabel over Lyngenfjord til Lyngseidet, hvor der aabnedes Station $^{10}/_{12}$ 1892. Dybvik Station nedlagdes i Oktober 1895, men samtidig aabnedes Rigstelefonstation i Rotsund. Paa Grund af de store Ulemper for Tromsø Bys Korrespondance, som ved et Par Leiligheder var foraarsaget ved Brud paa Undervandskabelen over Rystrømmen, anlagdes i 1893—94 en ny Linie fra Tromsø over Laukvik til Gibostad med Sidelinie til Medfjord. Telegraf- og Telefonstation aabnedes i Laukvik og Medfjord $^{20}/_{12}$ 1894. I 1895 blev der arbeidet videre paa Fortsættelse af denne Linie fra Gibostad til Holmenvær, med eventuel Tilslutning til Linien Harstad—

Bjarkø for Øie. Endelig lagdes i 1894 en Sløifelinie fra Linien over Lavangseidet til Søveien, hvor Station aabnedes 26/11 1894.

Antallet af Stationer, som ved Femaarets Begyndelse var 8, deri iberegnet Tromsø By, er saaledes, naar Rotsund Telefonstation medregnes, bleven forøget til 13.

Endelig har Amtets sydlige Del i Femaaret faaet et meget udstrakt Telefonnet. Begyndelsen gjordes i 1891 af Harstad—Kvæfjord-Selskabet, der lagde Linier fra Harstad sydover til Græsholmen, nordover til Kastfjord og vestover til Kvæfjord. Det følgende Aar tilknyttedes Linier i den sydligste Del af Herredet indtil Sandtorv og paa hele Indlandet ligefra Skaanland til Tovik, hvorhos der nordover etableredes Forbindelse mellem Harstad og samtlige Gaarde paa det saakaldte Grytland. I samme Aar (1892) gaves Koncession til Telefonforbindelse mellem Gibostad, Finsnes og Sørreisen, hvortil i 1894 knyttedes en Linie til Kløven. Endelig har et Selskab i Ibbestad anlagt et Telefonnet, der sætter en stor Del af Rolløen, Andorgøen og Gratangen paa Indlandet i Forbindelse med Havnvik.

7. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Den for Amtets samtlige Herreder ved Skatteligningerne antagne Formue og Indtægt, der for 1886 (altsaa ved Udgangen af 1885) udgjorde henholdsvis Kr. 11 826 615 og Kr. 5 548 045 og for 1891 (ved Udgangen af 1890) henholdsvis Kr. 13 331 572 og Kr. 5 417 603, har for de følgende 5 Aar udgjort:

Aar.	Formue. Kr.	Indtægt. Kr.
1892	14 200 000	6 064 000
1893	14 827 000	5 772 000
1894	15 045 000	6 010 000
1895	15 269 000	5 929 000
1896	16 219 000	6 276 000

Formuen sees altsaa at være i jævn Fremgang, medens Indtægten gaar noget op og ned.

Herredskassernes Udgifter (Forskud og Afdrag paa Laan ikke medregnede) udgjorde:

	1885. Kr.	1890. Kr.	1895. Kr.
Herredsstyrelserne	8 830	8 777	14 810
Rets- og Politivæsen	2 634	2 295	2 898
Vei- og Skydsvæsen	12 581	23 004	10 606
Medicinalvæsen	2 366	3 324	5 175
Overføres	26 411	37 400	33 489

	1885.	1890.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.
Overført	26 411	37 400	33 489
Geistlighed og Kirker	17 308	26 501	28 817
Skolevæsen	71 530	77 706	146 756
Fattigvæsen	67 615	71 749	89 395
Renter af Laan	10 743	9 105	9 409
Andre Udgifter	6 332	8 202	7 780
Tilsammen	199 939	230 663	315 646

Det som ved en Sammenligning af disse Tal springer stærkest i Øinene, er den overordentlige Tilvækst i Udgifter til Skolevæsenet, et Forhold, der selvfølgelig for den væsentligste Del skriver sig fra de større Krav, som den nye Skolelov stiller til Folkeskolen, dens Organisation og Udstyr. Forøvrigt maa Stigningen i Udgifterne siges at være forholdsvis moderat. At Udgifterne til Veivæsenet ikke blot ikke er voksede, men endog gaaet betydeligt ned, maa vistnok bero paa en Tilfældighed og skrive sig fra, at mange Herreder paa Grund af vanskelige Tider ikke kunde skaffe Penge til de i Aaret forfaldne Distriktsbidrag til offentlige Veie.

Kommunernes samlede Aktiva er gaaet op fra 838 395 Kr. i 1890 til 942 783 Kr. i 1895, medens deres Laanegjæld samtidig er steget fra 223 000 Kr. til 281 000 Kr.

Amtskommunens Udgiftsbudget, som (Afdrag paa Laan ikke medregnet og Refusioner for Sindssyge, Abnorme og Skydsvæsen fraregnet) steg fra Kr. 43 076 i 1885 til Kr. 48 522 i 1890, har i de følgende 5 Aar udgjort:

1891	Kr.	50 393
1892	-	42 211
1893	-	40 866
1894	-	41 400
1895	-	45 715

Hvorledes Udgifterne har fordelt sig paa de enkelte Poster, vil fremgaa af følgende Opgave:

	1885.	1890.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.
Rets- og Politivæsen	1 511	1 434	1 308
Fængselsvæsen	1 615	1 615	1 609
Skolevæsen	4 818	5 524	7 949
Abnorme	7 560	8 499	11 744
Sindssyge	17 222	21 704	11 227
Landbrugsvæsen	1 000	1 000	2 604
Rovdyrpræmier	2 125	1 220	1 636
Veivæsen	1 800	1 800	2 600
Amtsformandskabet	3 223	3 428	3 488
Renter af Laan	1 470	1 193	743
Andre Udgifter	732	1 105	807
Tilsammen	43 076	48 522	45 715

Den ikke uvæsentlige Nedgang i Udgifterne i Periodens 4 sidste Aar falder væsentlig paa Kontoen for Sindssyge og hidrører, som det vil forstaaes, derfra, at Statskassen fra 1892 har overtaget $^2/_5$ af Udgifterne ved Sindssyges Forpleining. Da disse Udgifter tidligere fordeltes med $^4/_5$ paa Amtskommunen og $^1/_5$ paa Herrederne, og da Herrederne ogsaa efter 1892 bærer sin Femtedel, er altsaa Amtskommunens Nettoudgift paa denne Konto fra nysnævnte Aar reduceret til det halve. Den samlede Udgift ved Sindssyge har udgjort i 1891 Kr. 28 350, i 1892 Kr. 27 293, i 1893 Kr. 25 380, i 1894 Kr. 27 365 og i 1895 Kr. 27 398.

Amtsskatten, der for 1890 udlignedes med Kr. 6.40 pr. Skyldmark, forhøiedes for 1891 til Kr. 7.20 og for 1892 yderligere til Kr. 8.00 pr. Mark, men kunde for 1893 nedsættes til Kr. 7.00 pr. Mark, hvilken Udligning bibeholdtes ogsaa i 1894 og 1895. Den er saaledes fremdeles i sin Helhed bleven udlignet paa Matrikulen. Den samlede Skat udgjorde i 1891 Kr. 49 516, i 1892 Kr. 54 957 og i 1893, 1894 og 1895 Kr. 48 090.

Amtskommunens Gjæld, der i sin Tid blev stiftet hos Amtets Medicinalfond til Aktier i Tromsø Amts Dampskibsselskab, udgjorde ved Udgangen af 1890 Kr. 26 500. Fra 1892 til 1895 er betalt som Afdrag ialt Kr. 16 500, saa at Gjælden pr. 31 December 1895 alene androg til Kr. 10 000.

Tromsø Amts Medicinalfond, som fra Kr. 63 663 i 1885 var gaaet op til Kr. 94 883 i 1890, har ogsaa i heromhandlede Femaar været i Stigning og var pr. 31 December 1895 naaet op til et større Beløb end nogensinde tidligere, nemlig Kr. 111 594. Tilvæksten var dog ikke uafbrudt, idet der var nogen Nedgang baade i 1891 og 1894. Medicinalafgiften, som udgjør Fondets væsentligste Indtægt, har nemlig i Perioden været adskillig varierende; den udgjorde:

1891	Kr. 17 840
1892	- 24 894
1893	- 31 429
1894	- 17 877
1895	- 24 322

Femaarets Gjennemsnit er Kr. 23 272 mod Kr. 22 947 i 1886—1890 og Kr. 18 452 i 1881—1885. I de to Aar, da Fondets Kapital gik tilbage, var saaledes Medicinalafgiften forholdsvis liden. I 1891 kom dertil en extraordinær Omstændighed, som medførte en ikke ubetydelig Udgift for Fondet. Da Fiskerne i April Maaned passerede Tromsø By paa Gjennemreise fra Lofoten til Finmarksfisket, viste det sig nemlig, at et ikke ringe Antal af dem var angrebet af Nervefeber, og til Forpleining af disse blev der her i Byen i største Hast oprettet et midlertidigt Epidemilazaret, som kostede Medicinalfondet omtrent Kr. 4 200. Aaret 1893 gav paa Grund af det store Lofotfiske en høiere Medinalafgift end noget tidligere Aar.

Af Medicinalfondet udredes fremdeles en stor Del Udgifter, der andetsteds paahviler Amtskommunen, saaledes navnlig Udgifterne ved Amtssygehuset, Vakcinationen og Jordemodervæsenet, ligesom det ogsaa bærer Halvdelen af Udgifterne ved Amtsthinget og Amtsregnskabernes Revision.

Af Sparebanker havde Amtets Landdistrikt ved Udgangen af 1895 de samme 5 som i forrige Femaar. Deres Indskudssum og Formue var ved 1895 Aars Udgang følgende:

		Indskud.	Formue.
Kvæfjord	Sparebank	Kr. 359 306	Kr. 27 367
Trondenes	—	- 1 194 475	- 137 448
Ibbestad	—	- 1 357 591	- 227 112
Maalselven	—	- 102 234	- 17 835
Skjervø	—	- 76 674	- 7 726
	Tilsammen	Kr. 3 090 280	Kr. 417 488

Ved Udgangen af 1890 var de samme Sparebankers samlede Indskudsbeløb Kr. 2 595 038 og Formue Kr. 305 037. Indskudene er saaledes i Femaaret steget med Kr. 495 242 og Formuen med Kr. 112 451.

Af gjensidige Brandforsikringsindretninger haves fremdeles kun en, nemlig den i 1869 oprettede Trondenes Brandassuranceforening, hvilken Indretning ved Udgangen af 1895 havde en Forsikringssum for Huse af 2 120 375 Kr. mod 1 883 425 Kr. den $^{31}/_{12}$ 1890 og 1 284 835 Kr. den $^{31}/_{12}$ 1885. Beløbet af de af Foreningen udbetalte Erstatninger androg i 1895 til Kr. 3 580.40.

Arbeidspriserne har holdt sig nogenlunde uforandret. Aarslønnen for Tjenere opgives for 1895 gjennemsnitlig for Amtet til Kr. 197.00 for en Gut og Kr. 64.00 for en Pige, hvortil kommer Værdien af Kosten, der anslaaes til gjennemsnitlig Kr. 157.00 for en Gut og Kr. 115.00 for en Pige. Den sædvanlige Dagløn for Dagarbeidere paa egen Kost var i Gjennemsnit om Sommeren Kr. 2.40 for Mænd og Kr. 1.35 for Kvinder, om Vinteren Kr. 1.96 for Mænd og Kr. 1.03 for Kvinder. Paa Husbondens Kost opgives gjennemsnitlig henholdsvis Kr. 1.72, Kr. 0.83, Kr. 1.30 og Kr. 0.70. Daglønnen for Hustømmermænd opgives fra Kr. 2.50 til Kr. 3.25, i Gjennemsnit Kr. 2.84. For andre Fagarbeidere foreligger kun nogle faa spredte Opgaver, saaledes Kr. 2.50 for Tømmerhuggere, Kr. 2.40 for Teglværksarbeidere og Kr. 2.50—2.54 for Tranbrændere.

Beløbet af thinglæste og aflæste Panteheftelser udgjorde efter de fra Sorenskriverne modtagne Opgaver:

Aar.	Thinglæst. Kr.	Aflæst. Kr.	Forskjel. Kr.
1891	504 454	193 759	310 695
1892	508 190	200 444	307 746
1893	792 503	227 520	564 983
1894	776 128	192 014	584 114
1895	885 399	255 664	629 735
1891—1895	3 466 674	1 069 401	2 397 273
1886—1890	2 792 108	1 576 549	1 215 559

Om man end ikke af disse Tal kan beregne Pantegjældens absolute Tilvækst i Perioden, da som bekjendt Heftelserne ikke pleier at aflæses samtidig med, at de indfries, tør man dog af Opgaven med temmelig stor Sikkerhed slutte, at Gjælden er forøget meget stærkere i dette Femaar end i det nærmest foregaaende.

Til Oplysning om Anvendelsen af den tvungne Gjældsinddrivelse hidsættes følgende Opgave over Beløbet af de i Femaaret afholdte Exekutioner, Udpantninger og Tvangsauktioner:

Aar.	Exekutioner. Kr.	Udpantninger. Kr.	Tvangsauktioner over fast Gods. Kr.	Tvangsauktioner over Løsøre. Kr.
1891	108 597	37 137	16 241	12 267
1892	75 593	50 722	59 340	19 694
1893	87 236	60 248	44 055	32 202
1894	147 776	59 550	42 922	29 375
1895	96 047	80 069	48 271	26 735
1891—1895	515 249	287 726	210 829	120 273
1886—1890	593 176	180 452	169 410	109 612

Benyttelsen af Exekutioner er saaledes aftaget, medens Beløbet af Udpantninger og Tvangsauktioner er steget.

Antallet af de inden Landdistriktet aabnede Konkurser udgjorde i Femaaret ialt 34 mod 48 i 1886—1890 og 26 i 1881—1885. Nu maa det imidlertid erindres, at Størstedelen af de i forrige Femaar indtrufne Fallissements havde en ganske extraordinær Foranledning, nemlig Bardo Forbrugsforenings Standsning i 1887, hvorom henvises til forrige Femaarsberetning. Bortser man fra disse, var Antallet af Konkurser i det sidste Femaar større end i begge de foregaaende.

Idethele synes mange Tegn at tyde paa, at den økonomiske Tilstand i Almindelighed neppe er gaaet synderligt fremad i Femaarets Løb. Og noget bedre var vistnok heller ikke at vente, aldenstund det i Virkeligheden ikke er et eneste af Periodens fem Aar, der kan siges at have været helt igjennem gunstigt for Amtets Hovednæringsveie, medens tvertimod Udbyttet i

flere Aar baade paa Land og Sø var tildels ikke saa lidet under det sædvanlige. Vistnok maa det antages, at Formuesgjenstandene idethele er bleven noget forøgede, idet man har faaet bedre Huse, Baade, Kreaturbesætninger osv., men der er Grund til at tro, at ogsaa Gjælden er vokset, maaske i samme Grad. At Skatteligningerne viser nogen Stigning i Formuen, har i saa Henseende ikke saa meget at betyde, da dette ganske vist ialfald delvis hidrører fra mere fuldstændige Opgaver.

Ædruelighedstilstanden maa ansees for god og antages fremdeles at være i Bedring.

B. Tromsø Kjøbstad.

Byens Folketal var den 1 Januar 1891, altsaa ved Femaarets Begyndelse, 6 000. En i Oktober 1896 afholdt kommunal Tælling gav som Resultat 6 080 Indbyggere, hvilket skulde tyde paa en overmaade ringe Fremgang. Det tør dog vistnok antages, at denne Tælling har været mindre fuldstændig, og at Tilvæksten derfor i Virkeligheden har været større, end det efter samme ser ud til.

Stedets væsentligste Næringskilde er Exporthandel med Produkterne af Distriktets Fiskerier og af Expeditionerne paa Ishavet, og de vigtigste af disse Produkter er Tran, Tørfisk, Sild og Saltfisk.

Exporten til Udlandet af disse Varer udgjorde:

Aar.	Tran. Hl.	Tørfisk. Kg.	Sild. Hl.	Saltfisk. Kg.
1891	16 380	1 459 890	3 968	1 789 180
1892	17 850	2 103 120	8 629	1 244 460
1893	23 084	2 131 360	7 469	608 160
1894	19 469	2 047 640	5 074	1 517 750
1895	15 065	1 460 640	4 546	1 468 120
1891—1895	91 848	9 202 650	29 686	6 627 670
1886—1890	67 168	7 655 083	19 483	6 827 802
1881—1885	21 938	5 758 540	19 911	?

Man vil heraf se, at Exporten af de to vigtigste Artikler, Tran og Tørfisk, har taget et ganske anseeligt Opsving. Fornemmelig gjælder dette Tran, og i Virkeligheden har Byen i de senere Aar arbeidet sig op til en af de ledende i Tranforretningen, særlig forsaavidt angaar damprenset Medicintran.

Ovenstaaende Tal omfatter kun den Export, der har foregaaet direkte til Udlandet. En betydelig Del af Udførselen gaar imidlertid gjennem sydligere Exportbyer, navnlig Bergen. Efter Oplysninger fra Toldkammeret hidsættes

derfor en Opgave over den samlede Udførsel fra Tromsø til andre indenrigske Steder af Tran, Tørfisk og Sild i hvert af de tre sidste Femaar:

Aar.	Tran.	Tørfisk.	Sild.
1891—1895	15 728 Hl.	4 270 607 Kg.	40 281 Hl.
1886—1890	21 557 -	5 719 311 -	79 383 -
1881—1885	14 822 -	4 687 262 -	19 041 -

Den samlede Udførsel til Ud- og Indlandet af de tre nævnte Varesorter har saaledes udgjort:

Aar.	Tran.	Tørfisk.	Sild.
1891—1895	107 576 Hl.	13 473 257 Kg.	69 965 Hl.
1886—1890	88 725 -	13 374 394 -	98 866 -
1881—1885	36 760 -	10 445 802 -	38 952 -

Totalværdien af Byens Import og Export (direkte til og fra Udlandet) er i Handelsstatistiken beregnet saaledes (i Tusinder af Kroner):

Aar.	Import.	Export.	Tils.	Aar.	Import.	Export.	Tils.
1886	647	658	1 305	1891	1 004	1 449	2 453
1887	731	954	1 685	1892	850	1 498	2 348
1888	741	1 297	2 038	1893	878	1 545	2 423
1889	999	1 214	2 213	1894	859	1 626	2 485
1890	953	1 577	2 530	1895	914	1 687	2 601

Omsætningen har saaledes holdt sig temmelig jævnt paa samme Høide, som den havde naaet i 1890.

Om Udbyttet af den i Femaaret stedfundne Udførsel af Tørfisk (Sei, Stokfisk og Rotskjær), Levertran og Ishavsprodukter (Sæltran, Hvidfisk og Hvalroshuder, Sæl- og Bjørneskind) har en af Byens større Exportører meddelt følgende:

1891. Sei-, Stokfisk- og Rotskjærforretningen gav nogenlunde tilfredsstillende Resultater. Det samme kan vel, om end i mindre Grad, siges om Ishavsprodukterne. Derimod var der neppe nogen Avance, men snarere Tab paa Forretningen i de forskjellige Sorter Levertran.

1892. Seiforretningen gav gjennemgaaende liden eller ingen Avance. Det samme maa siges om Tranforretningen. Realisationen af de ikke ubetydelige Beholdninger af 1891 Aars Vare bragte utvivlsomt Indehaverne større eller mindre Tab. Stokfisk og Ishavsprodukter gav derimod tilfredsstillende Udbytte.

1893. Ogsaa dette Aar bragte Seiforretningen for de fleste Exportørers Vedkommende neppe nogen nævneværdig Fordel. De andre Exportartikler gav derimod et rimeligt Overskud.

1894 var et for Exporten alt andet end heldigt Aar. Seien gav snarere Tab end Gevinst, Ishavsprodukterne ligesaa, hovedsagelig paa Grund af de nu stærkt reducerede Priser paa Sælskind. Kun Stokfisk og Tran gav nogen Avance.

1895 maa derimod betegnes som et tilfredsstillende Aar. Den Artikel, der bragte vore Exportører det største Plus — for enkeltes Vedkommende endog et forholdsvis betydeligt —, var Damptran. Men ogsaa anden Tran saavelsom Stokfisk og Realisationen af Ishavsprodukterne gav et tilfredsstillende Overskud. Forretningen med Sei laa derimod ogsaa i dette Aar nede. Aarsagen til de i Femaaret uheldige Resultater af Seiexporten maa vistnok søges i de store Sildefiskerier ved Bohuslenskysten, som i betydelig Grad virkede lammende paa Konsumtionen af denne Vare i Sverige og Finland.

Toldintraderne, som fra Kr. 283 684 i 1877 stadig var gaaet ned, indtil de i 1886 alene androg til Kr. 113 891, men som i de følgende Aar igjen steg, saa at de i 1890 var kommet op i Kr. 168 488, har i Femaaret udgjort:

1891	Kr.	156 630
1892	-	142 102
1893	-	119 000
1894	-	124 186
1895	-	137 888

Ved disse Tal saavelsom ved de ovenfor meddelte Opgaver over Importens Værdi maa det imidlertid haves i Erindring, at de større Importbyer søndenfor, fremforalt Kristiania, efterhaanden overtager mere og mere af Byens Forsyning med en stor Del toldbare Varer, der tidligere toges direkte fra Udlandet.

Til Fangst og Fiske paa Ishavet var i 1891 udrustet ialt 29 Fartøier, drægtige 1 543 Ton og med 341 Mands Besætning. Heraf var et større Dampskib paa 265 Ton med 47 Mand. De fleste øvrige Fartøier var paa 40 à 60 Ton med 10—14 Mand. Fangsten var 152 Hvalros, 3 778 store og 10 280 smaa Kobber, 6 Hvidfisk, 124 Bjørne, 293 Rensdyr, 27 Nebhval, 664 Kg. Dun, 448 Tdr. Lever og 2 Hval til en samlet Værdi af Kr. 192 545.

I 1892 udrustedes 32 Fartøier, drægtige tilsammen 1 635 Ton og med 362 Mand. Et af de mindre Fartøier forliste, men Folk og Fangst reddedes. Udbyttet var 48 Hvalros, 4 959 store, 15 155 smaa Kobber, 3 Hvidfisk, 120 Bjørne, 216 Rensdyr, 17 Nebhval, 642 Kg. Dun og 532 Tdr. Lever, tilsammen værd Kr. 179 052.

Det følgende Aar udekspederedes 28 Fartøier, drægtige 1 516 Ton med 303 Mand. Af Fartøierne var et fra Aalesund og et fra Kristiania, de øvrige hørte hjemme i Tromsø. Fangsten udgjorde 111 Hvalros, 531 Klapmyds, 2 169 Storkobber, 13 067 Smaakobber og Sæl, 47 Nebhval, 75 Hvidfisk, 131 Bjørne, 1 Hval, 468 Rensdyr, 516 Kg. Dun og 60 Tdr. Haakjerringlever, tilsammen til en Værdi af Kr. 129 840.

I 1894 udgik 28 Fartøier, alle hjemmehørende i Tromsø, drægtige 1 022 Ton og med 272 Mand. Den samlede Fangst var: 114 Hvalros, 3 104 store og 13 991 smaa Kobber, 122 Bjørne, 357 Ren, 102 Hvidfisk, 22 Nebhval, 672 Kg. Dun og 3 Narhval, værdsat ialt til Kr. 123 034.

I 1895 udrustedes 27 Fartøier, hvoraf et hjemmehørende i England, de øvrige i Tromsø. Deres Drægtighed var tilsammen 1 045 Ton og Besætningen 257 Mand. Udbyttet var 20 Hvalros, 3 189 Storkobber, 13 491 Smaakobber, 64 Bjørne, 580 Rensdyr, 304 Hvidfisk, 12 Nebhval, 729 Kg. Dun og 210 Tdr. Lever til en Værdi af Kr. 107 853.

Værdiudbyttet af denne Fangst har saaledes gjennem hele Femaaret, væsentlig paa Grund af de synkende Priser paa alle Produkter, været i stadig Nedgang, og udgjorde Gjennemsnitsværdien for Perioden Kr. 146 000 mod Kr. 172 000 gjennemsnitlig for Aarene 1886—1890.

Den heromhandlede Fangst drives dels omkring Spitsbergen, dels ved det hvide og kariske Hav. Paa sidstnævnte Farvand har der blandt Fangstmændene tildels hersket Uvished om, hvor langt Ruslands Territorialret strækker sig, og 5 Fartøier (3 fra Hammerfest og 2 fra Tromsø), som i 1893 var gaaet for langt ind, blev derfor anholdte af det russiske Politidampskib, som konfiskerede deres Fangst, men lod Fartøier og Mandskab passere.

Stedet driver ingen Skibsfart uden den, der staar i Forbindelse med Fangst- og Fiskeexpeditioner. Antallet af de her ved Udgangen af 1895 hjemmehørende Fartøier var 39 og deres Drægtighed 1 614 Ton. Heraf var 32 Seilfartøier drægtige 1 132 Ton, hvoraf de fleste bestemte for Ishavsfangst, en mindre Del for Sild- og andre indenrigske Fiskeexpeditioner. Af Dampskibe havdes ialt 7, hvoraf 3 Hval- og Sælfangere og 4 tilhørende Tromsø Amts Dampskibsselskab. Skibe, der gaar i udenrigsk Fart, har Byen ikke.

Til Oplysning om Skibsfarten mellem Tromsø By og Udlandet hidsættes følgende Tabel, der viser Antal og Drægtighed af de fra Udlandet indklarerede og til Udlandet udklarerede Fartøier:

	Indklarerede.		Udklarerede.	
Aar.	Antal.	Ton.	Antal.	Ton.
1891	71	21 337	71	22 279
1892	71	21 029	63	20 475
1893	65	24 228	66	24 277
1894	56	17 323	56	16 823
1895	71	25 674	62	22 105

Gjennemsnitlig er der altsaa aarlig til Byens Havn direkte fra Udlandet ankommet 67 Fartøier, maalende omtrent 20 000 Ton, hvilke omtrent alle har indehavt Ladning. Henimod Halvdelen er smaa Russefartøier paa 50 à 70 Ton, som, forinden de om Vaaren gaar ud til Fiskeværene for at drive sin Tuskhandel med Fiskerne (se foran Side 16), kommer indom Byen for at fortolde de medbragte Ladninger af Mel, Tougværk, Trælast osv., og som ligeledes om Høsten, før de vender hjem, maa ind til Toldstedet for at udklarere. Resten er hovedsagelig større Dampskibe, der bringer Stenkul fra England og som efter at have losset sine Ladninger i Tromsø gaar i Ballast til Arkangel for at tage Trælast som Returfragt.

Byens Kommunikationer med Amtets Landdistrikt besørges forstørstedelen af Tromsø Amts Dampskibsselskab, som til sine i forrige Femaarsberetning omtalte 3 Skibe, «Lyngen», «Tromsø» og «Senjen», har føiet et nyt, 4de Skib, «Trondenes», der er baade større og mere tidsmæssig udstyret end noget af de ældre. Dets Længde er 125 Fod, Bredde 26½ Fod og Drægtighed 235 Ton. Maskinen med Triple-Expansion er paa 230 Hestekræfter. Skibet blev bygget paa Trondhjems mekaniske Værksted, løb af Stabelen den 17 Juli 1894 og indtog sin Rute fra Tromsø i Slutningen af September. Det kostede ca. 120 000 Kroner. Disse Skibes Ruter er omtalte Side 23.

Samfærdselen med de øvrige Landsdele har i Femaaret erholdt en epokegjørende Forbedring ved den ugentlige Hurtigrute paa Trondhjem, som med Bevilgning af Storthinget fra 1 Juli 1893 startedes af det Vesteraalske Dampskib «Vesteraalen», Kapt. Rich. With, og som med overraskende Præcisitet tilbagelagde den 125 Mile lange Søvei mellem Tromsø og Trondhjem paa 2 Døgn om Sommeren og 2¼ Døgn om Vinteren. Hermed var alle gamle Fordomme mod Hurtigrutetrafik paa de nordlandske Farvande beseirede, og allerede den paafølgende Sommer satte de Nordenfjeldske og Bergenske Dampskibsselskaber en lignende Rute igang, saa at man fra nu af 2 Gange ugentlig kunde reise fra Kristiania til Tromsø om Sommeren paa ca. 66 og om Vinteren paa 70 à 72 Timer. Der kan ingen Tvivl være om, at denne Reform i Kommunikationsvæsenet vil vise sig at blive en mægtig Løftestang til de nordlige Landsdeles økonomiske Udvikling.

Forøvrigt har Trafiken hovedsagelig været besørget af de nysnævnte tvende Selskabers øvrige Post-, Passager- og Godsruter, hvoraf der ligesom tidligere er bleven underholdt 3 hver Uge, nemlig en paa Hamburg og to paa Kristiania. Ellers har ogsaa et Par andre søndenfjeldske Selskaber i den travle Tid havt nogle Dampskibe i Godstrafik paa Stedet.

Om Turisttrafiken, hvori der ikke vides at være foregaaet nogen Forandring, henvises til hvad der i forrige Beretning blev anført.

Af industrielle Anlæg fandtes ved Periodens Udgang tvende Skibsværfter, hvoraf det ene beskjæftigede 17, det andet 7 Arbeidere (og Formænd) gjennemsnitlig for Aaret. Stedets tredie Værft har neppe været i Drift. Fremdeles maa nævnes et Ølbryggeri med 15 à 16 Arbeidere, en Mineralvandfabrik med 4 à 5 Arbeidere samt 2 Tranbrænderier, der drives til mere ubestemte Tider med nogle faa Mand. En Tøndefabrik, der tidligere var i Byen, er i Femaaret flyttet ud i Tromsøsundets Herred. Paa den anden Side er der i Femaaret oprettet et mekanisk Værksted, som begyndte sin Virksomhed i 1894 og i 1895 beskjæftigede 22 Arbeidere. Det benytter en Petroleumsmotor til Drift af forskjellige Arbeidsmaskiner. 2 Farverier og 3 Garverier maa nærmest siges at drives haandværksmæssigt.

Af Bogtrykkerier findes fremdeles 2, der leverer hver sin Avis to Gange ugentlig.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere er for 1895 opgivet til Kr. 300.00 for en Tjenestegut og Kr. 100.00 for en Pige, hvortil kommer Kost og Logis, der anslaaes til henholdsvis Kr. 300.00 og Kr. 250.00. Dagløn paa egen Kost for almindelige Dagarbeidere opgives for Mænd om Sommeren (1895) til Kr. 2.40 og om Vinteren (1895/96) til Kr. 2.00, for Kvinder til Kr. 1.50 det hele Aar. Daglønnen for Sjauere angives til Kr. 3.00 om Sommeren og Kr. 2.50 om Vinteren.

For efternævnte Fagarbeidere opgives den sædvanlige Dagløn i 1895 saaledes: Garversvende Kr. 2.80, Farversvende og Murarbeidere Kr. 2.75, Bagersvende Kr. 2.70, Slagtersvende og Skibstømmermænd Kr. 2.60, Smede-, Blikkenslager-, Seilmager-, Skrædder-, Snedker-, Bødker- og Malersvende samt Hustømmermænd Kr. 2.50, Bogtrykkersvende Kr. 2.40, Bryggeriarbeidere Kr. 2.20 og Skomagersvende Kr. 2.00.

Maanedshyrerne for Sømænd opgives paa Dampskibe i 1895 sædvanlig at have været for 1ste Styrmand Kr. 120.00, 2den Styrmand Kr. 80.00, 1ste Maskinist Kr. 120.00, 2den Maskinist Kr. 80.00, Fyrbødere Kr. 50.00, Tømmermænd og Baadsmænd Kr. 48.00 og helbefarne Matroser Kr. 44.00, samtlige med fri Kost.

Efter Ligningsforretningen for 1896 fandtes der ved Udgangen af 1895 af Embedsmænd 22, Handlende 130, Handelsbetjente og Butikjomfruer 88, Skippere 41, Haandværksmestre 128, Haandværksarbeidere 128, Kjørere 27, Bryggemænd og Drenge 51, Tømmermænd 48, Søfarende, Fiskere og Arbeidere 500.

Af Haandværkere var der 1 Bogtrykker, 7 Fotografer, 3 Guldsmede, 5 Uhrmagere, 1 Kobberslager, 2 Bøssemagere, 4 Blikkenslagere, 1 Forgylder, 10 Smede, 3 Murere, 4 Slagtere, 9 Snedkere, 1 Optikus, 8 Bødkere, 1 Bogbinder, 2 Garvere, 17 Skomagere, 13 Skræddere, 1 Hattemager, 9 Bagere, 10 Malere, 3 Skibsbyggere, 1 Sadelmager, 2 Bundtmagere, 2 Farvere, 2 Seilmagere, 2 Dreiere, 2 Barberer, 1 Rørlægger og 1 Instrumentmager.

Til Oplysning om Skatteforholdene og Byens Budget hidsættes følgende Opgaver:

Den samlede Formue og Indtægt, der ved Ligningen for 1885 vurderedes til henholdsvis 4 114 000 og 1 686 000 Kr., fordelt paa 1 304 Skatydere, og for 1890 til henholdsvis 4 048 000 og 1 546 000 Kr., fordelt paa 1 263 Skatydere, har i Femaaret været ansat saaledes:

Aar.	Antal Skatydere.	Antagen Formue. Kr.	Antagen Indtægt. Kr.
1891	1 281	4 170 000	1 559 000
1892	1 336	4 211 000	1 616 000
1893	1 365	4 190 000	1 596 000
1894	1 346	4 106 000	1 638 000
1895	1 389	4 386 000	1 712 000

Det er saaledes først i Periodens sidste Aar, at Formue og Indtægt er kommen op i noget høiere Beløb, end de var allerede i 1885.

De kommunale Skatter har udgjort:

Aar.	Eiendomsskat.	Skat paa Formue og Indtægt.	Tilsammen.
	Kr.	Kr.	Kr.
1891	8 934	79 322	88 256
1892	8 740	77 972	86 712
1893	9 300	86 109	95 409
1894	9 650	89 790	99 440
1895	9 850	91 275	101 125

Eiendomsskatten er, som det sees, meget liden, idet den kun andrager til $^1/_{10}$ af den hele Udligning.

Totalsummen af Bykassens Udgifter udgjorde efter de aflagte Regnskaber (Forskud, Afdrag paa Laan og Beholdninger ikke medregnet):

1890	Kr. 122 046
1891	- 123 310
1892	- 137 170
1893	- 141 504
1894	- 153 246
1895	- 160 369

Hvorledes Udgifterne fordeler sig paa de vigtigste Konti, vil for det første og sidste Aar i denne Række sees af efterstaaende Tabel:

	1890.	1895.
Administration m. v.	Kr. 4 925	Kr. 5 639
Rets- og Politivæsen	- 9 941	- 10 545
Offentlige Arbeider	- 13 533	- 15 145
Gadebelysning	- 695	- 890
Sundheds- og Medicinalvæsen	- 3 163	- 4 790
Geistlighed og Kirker	- 5 934	- 4 820
Skolevæsen	- 33 445	- 57 763
Fattigvæsen	- 36 539	- 43 760
Faste Eiendomme	- 2 190	- 6 109
Renter af Laan	- 7 819	- 7 322
Andre Udgifter	- 3 862	- 3 586
Tilsammen	Kr. 122 046	Kr. 160 369

Budgettet har saaledes været i en meget stærk Stigning, og specielt kan mærkes, at Udgifterne ved Skolevæsenet er gaaet op med over 70 Pct.

Havnebudgettet er ubetydeligt. Udgifterne androg i 1890 til Kr. 1 626 og i 1895 til Kr. 3 077.

Bykassens Gjæld, der ved Udgangen af 1880 udgjorde Kr. 280 000 og i 1890 var bragt ned til Kr. 180 000, var ved nærværende Periodes Slutning omtrent uforandret, nemlig Kr. 176 000.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme er for Udgangen af 1895 opgivet til Kr. 404 000.

Forsikringssummen for Byens i den almindelige Brandforsikringsindretning assurerede Bygninger udgjorde ved Femaarets Begyndelse Kr. 5 643 770 og ved dets Udgang Kr. 5 826 620, hvilket viser en Stigning paa Kr. 182 850.

Skattetaksten paa samtlige faste Eiendomme ved Udligning af Byskat for Aarene 1891 og 1896 udgjorde henholdsvis Kr. 3 781 850 og Kr. 3 959 350. Skjønt denne Takstværdi omfatter baade Bygninger og Grund, udgjør den altsaa ikke mere end 68 Pct. af Bygningernes Assurancesum alene.

Ved den herværende Latinskole (Tromsø offentlige Skole for den høiere Almendannelse) var Elevantallet i Periodens 3 første Aar i Opgang og faldt derpaa i det fjerde Aar for atter at stige i det sidste. Det udgjorde nemlig i Latingymnasiet og Middelskolen ved Aarets Udgang i 1891 103, 1892 108, 1893 114, 1894 97 og 1895 111. Af Skolens Elever har i Femaaret ialt 15 underkastet sig Examen Artium ved Skolen. Middelskolens Afgangsexamen er bestaaet af tilsammen 65, hvoraf 45 Gutter og 20 Piger. Af disse var 60 Skolens egne Elever, 5 Privatister. Skolen havde ved Udgangen af 1895 10 faste Lærere og 3 Timelærere. Den til Skolen knyttede Forberedelsesafdeling, ved hvilken der er ansat en særskilt Lærer, havde i ovennævnte Aar henholdsvis 45, 45, 40, 44 og 40 Elever.

I Folkeskolen var i 1895 indskrevet 351 Gutter og 427 Piger, tilsammen 778 Elever mod 728 i 1890 og 644 i 1885. Undervisningen besørgedes (foruden Inspektøren) af 6 Lærere og 10 Lærerinder i fuldstændige Poster samt af 2 Timelærere og 2 Timelærerinder. Eleverne var fordelte i 24 Klasser, hvoraf 11 for Gutter, 12 for Piger og 1 fælles for begge Kjøn. Skolen har to Kommunen tilhørende Bygninger, indeholdende tilsammen 9 Klasseværelser samt Kontor for Inspektøren; 4 Klasseværelser haves i to leiede Lokaler. Skoleforsømmelserne androg i 1895 til 9.8 Pct. af det lovbefalede Antal Skoledage, hvoraf dog 7.3 Pct. skyldtes Sygdom eller anden gyldig Aarsag. I 1890 var Forsømmelserne 12.8 Pct. og i 1885 15.9 Pct. Kommunens samlede Udgifter til Folkeskolen, der var stegen fra Kr. 14 514 i 1885 til Kr. 18 189 i 1890, er i Femaaret gaaet betydelig op; de udgjorde i 1891 Kr. 18 620, i 1892 Kr. 22 800, i 1893 Kr. 27 354, i 1894 Kr. 27 864 og i 1895 Kr. 28 161.

Den kommunale Pigeskole talte i 1891 116, 1892 120, 1893 106, 1894 110 og 1895 114 Elever, fordelte paa 5 Klasser, af hvilke 4 har 2 Afdelinger. Lærerpersonalet bestod ved Udgangen af 1895 fremdeles af

5 Lærerinder og 2 Lærere. Skolen har aarlig havt et Tilskud af Brændevinssamlaget, hvorimod den, saavidt vides, ikke har medført nogen Udgift for Bykassen.

Tromsø Seminarium har i Femaaret havt følgende Antal Elever:

1890—91	46,	hvoraf	25	dimitteret,
1891—92	35,	—	20	—
1892—93	33,	—	3	—
1893—94	39,	—	14	—
1894—95	30,	—	15	—

Den største Del af Eleverne var hjemmehørende i Tromsø Stift. Fra andre Stifter var der i nævnte Skoleaar henholdsvis 9, 5, 6, 6 og 3. Lærerkræfterne bestod siden Begyndelsen af Skoleaaret 1893—94 af en Bestyrer, 2 Lærere, 1 Lærerinde og 1 Timelærer. Seminariets Øvelsesskole har havt 2 toaarige Klasser svarende til Folkeskolens Klasser IV—VII, og deres Elevantal har gjennemsnitlig været 35 aarlig. Seminariets Udgifter, der dækkes ved Tilskud af Oplysningsvæsenets og Seminarii lapponici Fond, udgjorde i 1890—91 Kr. 19 181.31, i 1891—92 Kr. 21 383.99, i 1892—93 Kr. 22 368.60, i 1893—94 Kr. 22 738.58 og i 1894—95 Kr. 22 596.02.

Det kommunale Bibliothek, som blev oprettet i 1871 og hvis Grundstamme dannedes af det i 1868 opløste «Tromsø Læseselskabs» Bøger samt Foged Dreyers Bogsamling, talte i 1895 ca. 9 500 Bind. Det holdtes aabent for Udlaan 3 Gange ugentlig i Vinterhalvaaret og 2 Gange ugentlig i Sommerhalvaaret. Udlaanet var gjennemsnitlig omkring 10 000 om Aaret. Udgifterne bæres af Brændevinssamlaget, Stat og Kommune samt af endel betalende Medlemmer. Bestyrelsen bestaar af tre kommunevalgte Mænd.

Tromsø Museum har i Femaaret faaet sit eget Lokale, en toetages Murbygning i Renaissancestil, opført efter Tegninger af Arkitekt Soelberg i Trondhjem. Byggearbeidet paabegyndtes Høsten 1892 og ved Udgangen af Juni 1894 var Bygningen bragt i saadan Stand, at den kunde give Rum for den i Anledning af Byens 100 Aars Jubilæum afholdte Udstilling. Efterat de tilbagestaaende Arbeider var udførte i Løbet af Høsten, overflyttedes Samlingerne om Vinteren, og den 31 Marts 1895 blev de nye Lokaler for første Gang aabnede for Publikum. Bygningen har ialt kostet ca. Kr. 70 000, hvoraf Kr. 12 000 i Forveien var indsamlet ved private Bidrag og Tilskud af Samlaget, medens Kr. 35 000 bevilgedes af Statskassen. Resten, Kr. 23 000, ydedes som Laan af Sparebanken, der senere hvert Aar har bevilget et Beløb af sit Overskud til Amortisation af Gjælden. Tomten, der er skjænket af Tromsø Kommune, har en smuk og fri Beliggenhed i den sydlige Del af Byen og bestaar af to hele Kvartaler, af hvilke det ene tænkes benyttet til en arktisk botanisk Have, som vil blive anlagt, saasnart man har de dertil fornødne Midler. En nærmere Beskrivelse af Bygningen er meddelt af Konservator Sparre-Schneider i «Tromsø

Museums Aarshefter», No. 19 for 1896. Museet har aarligt Bidrag af Statskassen (i 1895 Kr. 5 600), Amtskommunerne i Tromsø Stift, Tromsø Brændevinssamlag og endel Private; dets aarlige Indtægter udgjorde i 1895 omtrent Kr. 8 000.

Af Fagforeninger bestaar fremdeles de 4, der er nævnte i tidligere Beretninger, nemlig Handelsforeningen (stiftet i Begyndelsen af 1840-Aarene) med 36 Medlemmer, Haandværkerforeningen (stiftet 1849) med 50 Medlemmer, Arbeiderforeningen (stiftet 1853) med 280 Medlemmer og Skipperforeningen (stiftet 1878) med 20 Medlemmer, alt efter Opgaver gjældende Udgangen af 1895. Af disse Foreninger er det kun Arbeiderforeningen, der har sit eget Lokale.

Til Oplysning om Tromsø Sparebanks Virksomhed og Stilling hidsættes følgende Tabel:

Aar.	Indtægt. Kr.	Udgift. Kr.	Overskud. Kr.	Formue $^{31}/_{12}$. Kr.	Indskud $^{31}/_{12}$. Kr.
1891	133 918	108 879	25 039	266 865	2 745 232
1892	148 980	133 070	15 910	282 775	2 637 374
1893	141 720	128 850	12 870	295 645	2 650 599
1894	130 839	122 924	7 915	303 560	2 778 970
1895	129 072	108 059	21 013	324 573	2 726 895

Bankens Stilling er, som det vil sees, gaaet jævnt fremad, og omend dens Formue endnu ikke er naaet op til hvad den var forinden de betydelige Afskrivninger i 1889 og 1890, har man dog anseet Banken stærk nok til atter at kunne uddele endel af Overskudet til almennyttige Øiemed, hvilket i en Række af de foregaaende Aar ikke var skeet. I saadant Øiemed disponeredes i 1893 Kr. 6 300, i 1894 Kr. 6 475 og i 1895 Kr. 6 572, hvilke Beløb er medregnede i ovenstaaende Udgiftsrubrik.

Af andre Pengeinstituter har Byen alene den i 1852 oprettede Afdeling af Norges Bank.

Det i 1877 oprettede Samlag for Brændevinshandel har i Femaaret havt følgende Omsætning, Bruttoindtægt og Overskud:

Aar.	Omsætning. Liter.	Bruttoindtægt. Kr.	Overskud. Kr.
1891	57 493	60 673	27 845
1892	55 416	58 202	24 506
1893	50 460	56 687	22 212
1894	46 126	51 794	20 535
1895	39 672	49 020	19 314

Man ser heraf, at baade Omsætningen og Overskudet gjennem den hele Periode har været i stadig og temmelig stærk Tilbagegang.

Overskudet er hvert Aar i sin Helhed bleven disponeret til Bedste for Byen, dels til rent kommunale Foranstaltninger, som Gadeanlæg, Gadebelysning m. m., dels til almennyttige og veldædige Foretagender og Institutioner.

I Forbindelse hermed hidsættes følgende Opgave over, hvor ofte Berusede eller Mindreaarige er blevne bortviste fra Samlagets Udskjænkningssteder, samt over Antallet af Arrestationer for Drukkenskab i Aarene 1889—1895:

Aar.	Antal Bortviste.	Antal Arrestationer.
1889	1 219	82
1890	709	67
1891	577	123
1892	485	87
1893	623	89
1894	691	119
1895	1 063	82

Samlaget havde ved Udgangen af 1895 2 Udsalgs- og 2 Udskjænkningssteder, hvoraf det ene Udsalgs- og begge Skjænkesteder i en og samme Gaard.

Af Rettigheder til Udskjænkning af Øl havdes 2 livsvarige Rettigheder efter Lov af 18 Mai 1860 samt 2 almindelige (begge overdragne Brændevinssamlaget) og 3 indskrænkede Aars-Rettigheder efter Lov af 18 Juni 1884.

Den inden Byens bredere Lag raadende Ædruelighedstilstand antages i Femaaret at have bedret sig, skjønt neppe i den Grad, som Brændevinssamlagets formindskede Omsætning kunde lade formode.

Den i forrige Beretning nævnte Telefon eksisterer fremdeles med omtrent samme Antal Abonnenter som tidligere.

Byen har i Femaaret faaet en ny veludstyret Badeanstalt, der aabnedes i Marts Maaned 1893. Den indeholder 5 Karbadrum samt Dampbad med Styrt og Bassin og kostede ialt omkring 43 000 Kr., der er tilveiebragt dels ved en testamentarisk Gave af afdøde Kjøbmand Chr. Dreyer, stor Kr. 8 000, der var skjænket til et nyttigt Øiemed for Byen, dels ved Bidrag af Sparebanken og Brændevinssamlaget. Tomten er skjænket af Kommunen, der ogsaa har overtaget Badets Drift og Vedligehold.

Den 20 Juni 1794 udkom den Kongelige Anordning, der bestemte Tromsø Bys Anlæg og Privilegier. Den 20 Juni 1894 kunde saaledes Byen feire sit Hundredaarsjubilæum som Kjøbstad. Jubilæet blev dog først høitideligholdt den 2 Juli s. A. i Forbindelse med Aabningen af en almindelig Udstilling, som allerede i flere Aar havde været paatænkt, og som var bestemt at skulle indgaa som et Led i Jubilæumsfestlighederne. Disse aabnedes om Formiddagen med en

stor Procession af alle Byens Korporationer fra Nytorvet til Provstneset, hvor Ordføreren holdt en Tale for Dagen. Senere foregik Udstillingens høitidelige Aabning og Bespisning af de Fattige, hvorpaa fulgte en Borgermiddag i Grand Hotel og om Aftenen Folkefest i Birkelunden ved Telegrafbugten.

Den nævnte Udstilling, som varede fra 2 Juli til 26 August, afholdtes i Museets nye Bygning, som ved denne Leilighed for første Gang toges i Brug, og paa den til samme hørende Tomt, hvor flere mindre Udstillingspavilloner af Træ var opførte. Den omfattede 4 Hovedafdelinger: Fiskeri, Hval- og Ishavsfangst med 344 Udstillere, Industri, Haandværk og Husflid med 483 Udstillere, Landbrugsredskaber med 172 Udstillere samt Turist-, Antikvitets- og Lappesager med 93 Udstillere. I Forbindelse hermed afholdtes en Kvægudstilling, som paa Grund af de vanskelige Kommunikationer og deraf følgende store Udgifter ved Transport vistnok hovedsagelig havde samlet Dyr alene fra Byen selv og dens nærmeste Omegn, men som ikkedestomindre havde sin store Interesse for de mange Besøgende. Fremdeles var der den 20 August og nærmest paafølgende Dage arrangeret en Udstilling af Meieriprodukter samt af Produkter af Jord- og Havebrug. Navnlig Haveudstillingen var særdeles interessant og afgav overraskende Prøver paa, hvad Distriktet i en god Sommer kan præstere. Der var Næper, Kaalrabi, Gulerødder, Pastinakker, Hovedkaal, Blomkaal, Spidskaal, Kruskaal, Persille, Timian, Salat og Græskar i saa smukke Samlinger, at det var vanskeligt at tro, at de var avlet omkring den 70de Breddegrad. Endelig bør nævnes, at der den 10 Juli blev foranstaltet en Regatta, i hvilken ialt 54 Baade af de forskjellige Typer (Snedseilsbaade og Nordlandsbaade) deltog.

Udstillingen vandt stor Tilslutning og besøgtes af ialt omtrent 38 000 Mennesker, hvilket var et betydeligt større Antal, end man paa Forhaand havde vovet at gjøre Regning paa. Dens samlede Udgifter androg til Kr. 24 000, hvoraf Kr. 8 880 dækkedes ved Bevilgning af Storthinget, Kr. 2 000 ved Bidrag af Amtskommunen og Byen, Kr. 3 700 ved Bidrag af Samlaget, Sparebanken og Landhusholdningsselskabet samt endelig henved Kr. 9 000 ved Entrépenge.

Tromsø Stiftamtmandsembede, Marts 1899.

Boye Strøm.

XX.

Finmarkens Amt.

Underdanigst Beretning

om Finmarkens Amts økonomiske Tilstand
i Femaaret 1891—1895.

Udstrækning, Folkemængde og Inddeling.

Finmarkens Amt har en Udstrækning af 47 385.34 km², hvilket udgjør ca. 14.6 Pct. af hele Norges Fladeindhold. Medens det i saa Henseende er Rigets største Amt, er dets Folkemængde derimod ringere end i noget af Landets øvrige Amter; den er for 1 Januar 1895 beregnet til 30 100 Individer eller 1.46 Pct. af Rigets samlede Indbyggerantal.

Til Belysning af Folkemængdens Vækst inden Amtet i indeværende Aarhundrede hidsættes følgende Tabel, der foruden at vise den hjemmehørende Folkemængde ogsaa udviser dens Procentforhold til Rigets samtidige Folkemængde[1]).

Aar.	Hjemmehørende Folkemængde.	Procentforhold til Rigets Folkemængde.
1801, 1/2	7 707	0.87
1815, 30/4	7 018	0.79
1825, 27/11	8 748	0.83
1835, 29/11	10 838	0.91
1845, 31/12	12 737	0.96
1855, 31/12	16 389	1.09
1865, 31/12	20 329	1.19
1875, 31/12	24 185	1.33
1891, 1/1	29 170	1.46
1895, 1/1 [2])	30 100	1.46

[1]) For de Aars Vedkommende, i hvilke Finmarkens Amt omfattede ogsaa det nuværende Tromsø Amt, er dettes Folkemængde fraregnet.

[2]) Senere Opgaver mangler.

Heraf fremgaar, at Befolkningen paa 95 Aar er vokset til omtrent det Firedobbelte, og at den, saaledes som det af den sidste Rubrik fremgaar, har været i relativt stærkere Vækst end i det Hele taget i Riget. Bortseet fra Nedgangen fra 1801 til 1815 har Folkemængden mellem hver Tælling vokset.

Udvandrede er i Femaarsperioden 1891—1895:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Fra Bygder.....	75 Personer	62 Personer	36 Personer	27 Personer	5 Personer
- Byer.....	222 —	75 —	70 —	11 —	22 —
Tilsammen	297 Personer	137 Personer	106 Personer	38 Personer	27 Personer

eller gjennemsnitlig pr. Aar 121 Personer.

Til Sammenligning hidsættes det aarlige Gjennemsnit for de fem Perioder fra 1871 af:

1871—75.	1876—80.	1881—85.	1886—90.	1891—95.	1871—95.
301	107	231	174	121	187

Det gjennemsnitlige Antal Udvandrede i hvert af Rigets øvrige Amter i nærværende Femaarsperiode har været 752.

Ved Femaarsperiodens Begyndelse var Amtet delt i 5 Fogderier, 17 Herreder, 16 Lensmandsdistrikter, 5 Sorenskriverier, 18 Thinglage, 21 Forligelseskommissionsdistrikter, 4 Politimesterdistrikter (kgl. Res. af 18 November 1889 og 22 November 1890), 9 Lægedistrikter, 18 Jordemoderdistrikter.

Heri er der i Femaaret foregaaet følgende Forandringer:

Ved kgl. Resol. af 28 Oktober 1893 blev Vadsø Landdistrikt, under Navn af Nordvaranger Herred, udskilt fra Vadsø Kommune og organiseret som egen Kommune med særskilt Skole- og Fattigvæsen.

Kistrand og Tanen Lægedistrikter blev ved kgl. Resol. af 25 Marts 1893, jfr. kgl. Res. af 28 Juli 1893, omreguleret til 3 Distrikter, idet Lebesby Herred og Kyststrækningen videre østover til og med Gamvik af Tanen Herred blev udskilt fra de to nævnte Distrikter og slaaet sammen til et nyt, Lebesby, Distrikt. Derhos er der ved kgl. Res. af 27 Juli 1892 i Finmarken oprettet et Distriktslægeembede uden fast Distrikt, hvis Indehaver har at forrette som Fiskeri- og Epidemilæge, at bestyre vakante Lægeembeder samt at vikariere for permitterede Distriktslæger. Endelig blev der ved høieste Resolution af 22 Mai 1893, hvorved approberedes Finmarkens Amtsthingsbeslutning af 16 August 1892, ansat egen Læge ved Vardø Sygehus.

Af nye Jordemoderdistrikter er der i Femaaret oprettet to, idet der ved Deling af Lebesby og Kjøllefjords Distrikt tilfølge kgl. Res. af 18 November 1891 oprettedes et nyt, Kjøllefjord, Distrikt, og ved Deling af Hammerfest og Kvalsund ved Beslutning af Finmarkens Amtsthing af 12 August 1892 et nyt, Kvalsund, Distrikt.

A. Landdistriktet.

I. Jordbrug[1]).

Ved «Jordbrug» inden dette Amt maa hovedsageligst forstaaes Frembringelse af Foder til Kreaturbestanden, og dette Foder avles næsten udelukkende paa naturlig Eng samt paa Skov- og Udslaatter. Engens Bearbeidelse har for det meste bestaaet i Bortrydning af Skov, Ris og Sten samt Gjødsling. Noget egentligt Agerbrug — fraregnet Potetesavl — drives kun i Alten, hvor der avles noget Grønhavre til Foder, idet der antagelig udsaaes ca. 50 Sække Havre Aar om andet. Her saaes tillige aarlig nogle faa Sække Byg.

Potetesavl drives mest i Alten og Talvik Herreder samt — om end ubetydeligere — i Kistrand, Nordvaranger og Sydvaranger. I enkelte andre Herreder avles ganske vist ogsaa lidt Poteter, men det er høist ubetydeligt. Kun Alten og Talvik kan siges at avle tilstrækkeligt Poteter til eget Behov i nogenlunde gode Aar; fra førstnævnte Herred udføres ogsaa i enkelte Aar noget til andre, nærliggende Distrikter.

Poteter kunde ganske vist med Held dyrkes i langt større Udstrækning inden Amtet. De mindre Forsøg, der hist og her — selv paa Steder med temmelig ugunstige Naturforhold — er foretagne, har hovedsageligst bekræftet dette. Ugunstigst stillet i saa Henseende er enkelte af de ved Vasdragene i de indre Dele af Amtet beliggende Distrikter, idet tidlig indtræffende Nattefrost her ikke sjelden ødelægger Avlen. Nærmere Kysten er man mindre udsat for Frost, og ved nogen Omtanke og omhyggelig Behandling vil man her paa de fleste Steder i Almindelighed kunne avle Poteter til Husbehov. En stor Fordel fremfor sydligere Amter med Hensyn til denne Vækst er det, at den der saa sørgelig bekjendte Sygdom paa Poteterne — «Tørraaddenhed» — ikke kjendes.

Forøvrigt tilsiger Naturforholdene, at Hovedvægten lægges paa Kreaturdriften, og som Følge deraf vil Avl af Foder nødvendigvis blive Hovedsagen ved Jordbruget. For Engdyrkning har ogsaa mange af Amtets Distrikter gode Betingelser. Jorden er tildels godt skikket for Opdyrkning, og Gjødsel er paa de fleste Steder — især ude ved Kysten — let tilgjængelig i Form af Affald fra de forskjellige Slags Fiskerier. Denne Herlighed har hidtil kun i meget ringe Grad været paaagtet. I den allersidste Tid er dog enkelte begyndt at anvende mere og mere Fiskeaffald som Gjødsel, og forhaabentlig vil den Tid ikke være fjern, da alt saadant omhyggelig samles og benyttes til Jordens Fremdrift.

Som Fremskridt ved Jordbruget inden Amtet i Femaaret kan nævnes, at man i enkelte Distrikter i mere og mindre Udstrækning er begyndt at beskytte sin Engmark bedre mod Beitning af Kreaturer ved Gjærder, at afgrøfte Marken

[1]) Dette Afsnit er i det væsentlige affattet af Amtsagronom Nielsen.

omhyggeligere, anvende mere og bedre Gjødsel, samt behandle og opbevare Høet med mere Omhu.

Af større Jordbrugsmaskiner anvendes yderst faa. Brugenes ringe Størrelse i Forbindelse med den ufuldkomne Dyrkning gjør dem paa de fleste Steder mindre anvendelig, uagtet den temmelig høie Dagløn til Jordarbeidere netop her skulde gjøre Brugen af Maskiner paakrævet.

Der er formentlig ikke Tvivl om, at Befolkningen i dette Amt vilde kunne skaffe sig større Velstand og en uafhængigere Stilling ved at lægge mere Kraft paa Jordbrug. Dette erkjendes nu ogsaa mere og mere, og som Følge deraf er ikke ubetydeligt Nyland ryddet og taget under Dyrkning i enkelte Distrikter — Næsseby og Talvik — i Femaaret.

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme udgjorde ved Udgangen af 1890 6 345, med en Skyld af 6 393 Kjør og $6^5/_6$ Faar. Ved Femaarets Udgang var Eiendommenes Antal 6 911, med en samlet Skyld af 6 647 Kjør og $^5/_6$ Faar. Forøgelsen er saaledes i Eiendommenes Antal 566 og i Skylden 253 Kjør og 2 Faar.

Eiendom og Skyld fordeler sig paa Amtets Herreder og Fogderier saaledes:

Herreder.	Særskilt skyldsatte Brug. Samlet Antal.	Matrikulskyld. Kjør.	Matrikulskyld. Faar.
Kautokeino	202	82	5
Alten	989	726	$3^1/_2$
Talvik	1 115	690	2
Loppen-Øksfjord	337	207	$3^1/_2$
Alten Fogderi	2 643	1 706	6
Hasvik	110	101	2
Hammerfest	416	183	$2^1/_2$
Kvalsund		288	$7^7/_{12}$
Maasø	254	275	2
Kjelvik	250	138	$2^3/_4$
Kistrand	364	639	7
Hammerfest Fogderi	1 394	1 626	$7^5/_6$

Herreder.	Særskilt skyldsatte Brug. Samlet Antal.	Matrikulskyld. Kjør.	Matrikulskyld. Faar.
Karasjok	178	193	2
Lebesby og Kjøllefjord	209	285	4
Tanen	581	609	-
Næsseby: Næsseby Thinglag	390	663	-
Næsseby: Polmak Do.	114	227	1
Tanen Fogderi	1 472	1 977	7
Nordvaranger	441	429	2
Sydvaranger	383	667	3
Varanger Fogderi	824	1 096	5
Vardø Herred	578	238	7
Vardø Fogderi	578	238	7
Amtet	6 911	6 647	$^5/_6$

Forøgelsen i Eiendommenes Antal og Matrikulskylden i Femaaret for Amtets Herreder og Fogderier fordeler sig saaledes:

Herreder.	Forøget i Antal.	Forøgelse i Skyld. Kjør.	Forøgelse i Skyld. Faar.
Kautokeino	134	-	6
Alten	33	2	2
Talvik	28	5	-
Loppen-Øksfjord	7	1	2
Alten Fogderi	202	9	2
Hasvik	16	÷ 1	÷ 2
Hammerfest } Kvalsund }	16	10	5
		13	5
Maasø	10	8	4
Kjelvik	115	-	÷ 2
Kistrand	-	10	2
Hammerfest Fogderi	157	41	4

Herreder.	Forøget i Antal.	Forøgelse i Skyld. Kjør.	Forøgelse i Skyld. Faar.
Karasjok	9	9	3
Lebesby	17	12	1
Tanen	47	19	5
Næsseby	20	19	6
Polmak	15	29	5
Tanen Fogderi	108	90	4
Nordvaranger	41	30	7
Sydvaranger	7	67	2
Varanger Fogderi	48	98	1
Vardø Herred	51	13	7
Vardø Fogderi	51	13	7
Amtet	566	253	2

Med Hensyn til Jordbrugenes Antal og Størrelse giver dog ikke disse Tal noget korrekt Udtryk. Der er nemlig heri medtaget en hel Del skyldsatte Hustomter, Underbrug, Udslaatter m. V.

Som bekjendt, var Salg af Statens Jord ved Reglementerne af 2 Juli 1864 og 6 Mai 1876 samt ved kgl. Res. af 4 August 1879 af forskjellige Grunde indtil videre stillet i Bero i forskjellige Egne af Amtet. Disse Salgsforbud blev hævede ved det ved kgl. Res. af 1 Juni 1895 approberede nye Reglement for Afhændelse af Statens Jord i Finmarken. Saavel Foranledningen til, at disse Forbud i sin Tid blev udfærdigede, som de Grunde, der har medført, at de nu kan bortfalde, er fremstillet i det til Grund for nævnte Resolution af 1 Juni 1895 liggende Departementsforedrag, trykt som Sth. Prp. No. 95, 1895, og hvortil jeg tillader mig at henvise. Forandringen antages at ville blive af mærkbar Betydning for Jordbruget og derigjennem ogsaa for Fædriften i de respektive Herreder.

2. Fædrift[1]).

Det er væsentligst gjennem Kreaturdriften og dennes Afkastning, at Jordbruget her kan gjøres indbringende. Ihvorvel Kreaturstellet i de fleste Henseender

[1]) Dette Afsnit er i det væsentlige affattet af Amtsagronom Nielsen.

staar paa et lavt Trin i Sammenligning med sydligere Landsdele, afgiver dog denne Bedrift — saadan som den er — et vistnok betydeligere Bidrag til Befolkningens Underhold, end hvad man efter en mere overfladisk Betragtning skulde tro. Ganske vist er her faa eller maaske ingen af Amtets Indvaanere, der udelukkende ernærer sig ved Afkastningen af Kreatur- og Jordbrugsstel. Selv Beboerne i de indre Fjorddistrikter og Fjeldherrederne har andre Erhvervskilder ved Siden af, Skovdrift, Fiskeri, o. l. Formentlig kan dog Kreaturdriften her siges at være Hovednæringsveien. Ude ved Kysten, hvor Forholdet er omvendt, udgjør dog ogsaa Afkastningen af Kreaturerne et ikke uvæsentligt Tilskud til Beboernes Indtægter.

De fleste Distrikter inden Amtet har i mere og mindre Grad mange gode Betingelser for Kreaturdrift. Den væsentligste af disse er de gode Beitesmarker, som findes paa de fleste Steder. Beboelsen er saa spredt og Kreaturantallet som Følge deraf saa ringe i Forhold til Beitesmarkernes Udstrækning, at Havnegangene, paa faa Undtagelser nær, er mere end tilstrækkelige for Behovet. En stor Del af Kreaturernes Vinterfoder kan derfor hentes fra Udslaatter, der næsten overalt ligger uden Indhegning i selve Havnegangen, dog selvfølgelig noget fjernet fra Bopladsene. En Undtagelse heri danner enkelte af Distrikterne ved Fjordbundene, hvor Beboelsen er tættest, saaledes i Alten, ved Bunden af Porsangerfjorden samt i Karasjok. Disse Trakter er ogsaa de eneste inden Amtet, hvor man har Sæterdrift; Sæterpladsene findes en Mils Vei oppe i Dalen med rigelige Græsgange. Uheldig for Driften her er imidlertid den Mængde af Myg, der forekommer i Maanederne Juni, Juli og indtil Midten af August. I denne Tid foraarsager disse Insekter Dyrene stor Uro og Plage og forvolder Eierne Tab ved, at Afkastningen i høi Grad formindskes. Der maa træffes Foranstaltninger saasom Røg for Dyrene, man maa have dem staaende inde en stor Del af Døgnet o. s. v. Ude ved Kysten er man dog sjelden plaget synderlig af Myg; ogsaa her er Havnegangene paa de allerfleste Steder tilstrækkelige.

Til stor Støtte for Kreaturdriften er det, at man mange Steder har saa let for at tilveiebringe forskjellige Slags Hjælpefoder. Ved Kysten tjener hertil væsentligst Affald fra Fiskeriet samt Tang og Lyng; inde ved Fjordbundene og oppe i Landet Renmosen. Disse Surrogater afgiver en udmærket Støtte for Fodringen, ja paa flere Steder udgjør de Hovedfoderet.

Vistnok er man her i Amtet ugunstigere stillet med Hensyn til Naturforholdene end andre Steder, idet Staldfodringsperioden her er længere. Men ser man hen til de Fordele, man har af de gode Havnegange og den lette Adgang til Hjælpefodermidler, maa Betingelserne for, at Kreaturdriften kan blive lønnende, vistnok betegnes som jevngode med mange sydligere beliggende Landsdeles.

Kreaturbestanden inden Amtet bestaar hovedsageligst af den oprindelige Kystrace med de Afændringer, som Forholdene paa de forskjellige Steder har frembragt. I Alten er for længere Tid siden indført Ayrshireblod ved et Par Okser. Dette er dog nu saagodtsom forsvundet. I de østlige Distrikter — væsent-

ligst Vardø og Nordvaranger — er især tidligere tilført endel Kjør fra Rusland. Disse Dyr passer dog ikke for Forholdene og er i Tilbagegang.

Paa Grund af den Ligegyldighed, her næsten overalt udvises med Hensyn til Kreaturracens Beskaffenhed, er Kjørene paa mange Steder smaa og daarligt udviklede. Men disse smaa, uanseelige Dyr, der tildels behandles med sørgelig Ligegyldighed og som lider Mangel paa omtrent alt det til Livsophold og Trivsel fornødne, formaar dog saa nogenlunde at opretholde sin Race uforandret og give en i Forhold til sine Livsvilkaar ofte rent utrolig Afkastning. Ved et rigtigt og omhyggeligt Udvalg af Avlsdyr blandt dem og ved at de blev stillet under gunstige Livsvilkaar og godt Stel, vilde utvivlsomt dette Kreaturslag kunne bringes op til at blive et meget fordelagtigt Melkekvæg.

Faareracen er hovedsageligst den gamle — smaa Dyr med grov Uld. Ved Landhusholdningsselskabets Foranstaltning er der dog nu i flere Distrikter indført Cheviotfaar. Blandingsdyrene af disse og den gamle Race trives godt og er fordelagtige Dyr, der giver god Uld og stor Slagtevægt, hvorimod de fuldblods Cheviot neppe passer for Forholdene, saaledes som disse endnu i Almindelighed er her.

Gjeder holdes i ikke ringe Antal i enkelte Distrikter ude ved Kysten. Det er Dyr, der ved sin store Nøisomhed, Haardførhed og Evne til at kunne tilgodegjøre sig de forskjelligste Slags Fødemidler, passer meget godt for Kystdistrikterne.

Hesteracen inden Amtet er meget blandet. Størstedelen er vistnok enten fra Finland indførte Dyr, eller nedstammer fra saadanne. Her kommer saaledes aarlig Heste fra Finland dels til Øst- og dels til Vestfinmarken. I enkelte Herreder er Hesteholdet temmelig stort — formentlig altfor stort — i Forhold til det virkelige Behov. Saaledes anfører Lensmanden i Næsseby, at Hesteholdet der i Herredet nu er for stort, til Skade for den øvrige Fædrift.

Svineavl findes omtrent ikke inden Amtet.

Fjærkræavl indskrænkes til lidt Hønsehold, der dog er af ringe Betydning.

Kreaturstellet er fremdeles i mere og mindre Grad utilfredsstillende i de forskjellige Distrikter. Hvor Befolkningen bestaar af Nordmænd, er dog som oftest Stellet bedre, tildels — saasom i Alten, Nord- og Sydvaranger samt enkelte Dele af Tanen og Talvik — gjennemgaaende godt. Ogsaa den fra Finland stammende Befolkning steller sine Kreaturer vel, dog paa sin egen Maade. Lavest staar Finnerne (ɔ: Lapperne). Men ogsaa blandt disse er der nu især i enkelte Distrikter en ikke ubetydelig Fremgang at se. Saaledes f. Eks. i Næsseby, hvor Fremgangen i de 2 sidste Femaar har været forholdsvis betydelig. Lavest staar den Finske (ɔ: Lappiske) Befolkning i enkelte af Vestfinmarkens Kystdistrikter.

Amtets Landhusholdningsselskab har i Femaaret fortsat sit Arbeide for Ophjælp af Jordbrug og Fædrift. Paa Reiser inden Amtet har Amtsagronomen undervist i de forskjellige under Jordbruget hørende Arbeider, planlagt Oprydnings- og Afgrøftningsarbeider samt givet Veiledning og Raad med Hensyn til Jordbrugs-

stel i sin Almindelighed. For at indføre forbedret Engdyrkning er indkjøbt og uddelt forskjellige Slags Græsfrø o. s. v.

Hver Vaar er afholdt Fjøsskuer, i 1891 i Maasø og Næsseby, 1892 i Næsseby og Kistrand, 1893 i Kistrand og Kjelvik, i 1894 i Lebesby samt i 1895 i Lebesby, Alten, Maasø, Kjelvik og Kistrand. Under disse Skuer har Amtsagronomen besøgt over 500 Fjøs og herunder givet Veiledning i Kreaturstel.

Dyrskuer er afholdt i 1892 i Kjøllefjord og Lebesby, i 1893 i Næsseby og Polmak, i 1894 i Vadsø samt i 1895 i Karlebotten i Næsseby Herred. Ved Dyrskuerne er uddelt Præmier samt afholdt Foredrag over Avl og Opdræt, om Fodring, Røgt og Pleie.

Baade Jordbruget og Kreaturdriften maa siges at være gaaet fremad i Femaaret, ganske vist i enkelte Herreder ubetydeligt, men i andre mere iøinefaldende. Det mest tabbringende Onde og det seigeste at faa udryddet er Sultefodringen, der især drives af Finnerne (ɔ: Lapperne), men heller ikke er ganske ukjendt blandt Nordmænd og Finlændere. I Femaarsperioden er anmeldt flere Tilfælde af formentlig strafbar Mishandling af Kreaturer ved Sult og Vanrøgt, uden at der imidlertid af nogen af disse Anmeldelser er resulteret Dom.

Til Belysning af, hvorledes Melkeudbyttet samt Priserne paa Produkter af Kreaturdriften har stillet sig i de forskjellige Herreder i Amtet, hidsættes efter de meddelte Opgaver følgende Oversigtstabel:

(Se Tabellen næste Side.)

Opdræt og Salg af Heste opgives at være tiltaget meget i Næsseby, noget i Lebesby, lidt i Kistrand, Hammerfest, Kvalsund og Nordvaranger, uforandret i Sydvaranger, Polmak, Karasjok, Tanen, Hasvik og Talvik, aftaget i Alten og Loppen-Øksfjord. I Kautokeino, Vardø og Maasø opdrættes ikke Heste.

Opdræt og Salg af levende Hornkvæg opgives at være tiltaget lidt i Sydvaranger, Nordvaranger, Næsseby, Hammerfest-Kvalsund, Loppen-Øksfjord, Talvik og Alten. I de øvrige Herreder uforandret.

Salg af Smør opgives at være af nogen Betydning for Nordvaranger, af ringe Betydning for Vardø, Lebesby, Kistrand, Maasø og Alten. I de øvrige Herreder af ingen Betydning.

Salg af Uld opgives at være af nogen Betydning for Maasø og Talvik, af ringe for Nordvaranger, Næsseby, Lebesby, Kistrand, Hammerfest-Kvalsund og Loppen-Øksfjord. For de øvrige Herreder af ingen Betydning.

Noget Meieri eller Ysteri findes ikke inden Amtet.

Med Hensyn til Behandling af Melken og Produkter af denne staar paa flere Steder inden Amtet meget tilbage at ønske.

Priserne paa Heste og levende Kreaturer vil sees at være opgivet høist forskjelligt for de forskjellige Herreder. Saaledes er Priserne paa Heste opgivet fra Kr. 300 i Alten, Karasjok, Sydvaranger og Vardø til kun Kr. 120 i Kvalsund-Hammerfest. Grunden hertil er antagelig, at de Heste, der sælges eller kjøbes i de Herreder, hvorfra de høieste Priser er opgivne, hovedsageligst

Herreder.	Den gjennemsnitlige Værdi pr. Stykke af:								Det gjennemsnitlige Melkeudbytte om Aaret pr. Ko:		Gjennemsnitspris i 1895:	
	Arbeids-heste.	Okser.	Kjør.	Ungnøt.	Kalve.	Voksne Faar.	Voksne Gjeder.	Voksne Svin.	for de mere fremskredne Jordbrug.	over-hovedet i Herredet.	pr. Liter nysilet Melk.	pr. Kg. Smør.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Liter.	Liter.	Øre.	Kr.
Kautokeino	-	60	60	40	4	6	-	-	1 000	900	13	2.00
Alten	300	120	90	40	5	10	10	-	1 260	1 000	15	1.80
Talvik	160	50	75	40	3	9	11	-	2 300	1 100	14	2.00
Loppen-Øksfjord	200	70	70	30	10	10	12	-	1 800	1 000	20	2.00
Hasvik	150	80	70	40	8	10	10	-	1 000	800	20	1.80
Hammerfest, Kvalsund	120	80	70	40	4	8	10	-	1 200	900	20	1.80
Maasø	150	60	80	40	10	10	12	60	1 200	1 100	20	1.80
Kjelvik, Kistrand	150à200	60	60	30	-	10	12	-	1 200	900	20	1.60
Karasjok	300	100	80	60	6	10	-	-	?	1 095	16	2.00
Lebesby	150	60	60	20	4	6	6	-	1 080	800	20	1.60
Tanen	240	90	100	45	5	8	15	-	1 800	1 000	20	2.00
Næsseby Thinglag	250	60	80	20	4	8	-	-	2 000	1 500	15 ?	1.60
Polmak Do.	200	100	70	40	10	6	-	-	?	?	20 ?	1.60
Nordvaranger	200	90	80	50	8	10	14	-	2 000	1 500	20	1.60
Sydvaranger	300	90	80	40	10	10	-	-	1 400	1 200	15	1.80
Vardø	300	150 à 200	120 à 160	50	Spædkalv 2	15	15	-	1 920	1 440	20 à 25 ?	1.80

oprindelig er indkjøbte fra Finland og altsaa er større, værdifuldere Dyr, medens de lave Priser hovedsageligst er for Heste, der er opdrættet inden Distriktet.

For Okser, Ungnøt og Kalve varierer Priserne ligeledes meget stærkt. Grunden hertil er antagelig for Oksernes Vedkommende, at det kun er faa Distrikter inden Amtet, hvor disse faar leve, til de er nogenlunde udvokset. Ellers bliver de i Regelen slagtet før 2 Aars Alder. For Ungnøt og Kalve beror vel Afvigelserne i Pris ligeledes paa, at den Alder, disse Dyr i de forskjellige Herreder sælges eller slagtes i, er forskjellig. For Kjør er Forskjellen i Pris ikke saa stor. Det er kun fra Vardø Herred, der noteres en Pris af over 100 Kr. Grunden hertil maa antagelig søges deri, at man i Vardø Herred endnu har ikke faa af de store Russekjør eller Blandingsdyr af disse og norsk Race.

Prisen paa voksne Rensdyr er opgivet fra 12 til 30 Kr. pr. Dyr.

Af Tamren fandtes ved Udgangen af 1895 i Sydvaranger 10 800 Stykker, i Karasjok 12 500 og i Kautokeino 37 000. I sidstnævnte Lensmandsdistrikt siges i 1895 en Mængde Ren ødelagte af Klovesyge. For Polmaks Vedkommende mangler nøiagtige Oplysninger.

Af administrative i Femaaret trufne Forføininger i Renskjøtselens Interesse skal nævnes Sommerbeitesmarkernes Fordeling ved Amtets i Henhold til Lov No. 2 af 23 Juni 1888 § 1 afgivne Anordning af 10 November 1892 samt Fornyelsen af Rengjærdet mellem Bunden af Varangerfjorden og Tanaelven, hvortil der af Storthinget i 1893 blev bevilget de fornødne Midler; Sth. Prp. No. 39, 1893.

3. Skovdrift [1]).

Eiendomsforholde. Den Omstændighed, at Finmarken gjennem lange Tider, lige til Adskillelsen fra Danmark, var betragtet som et den danske Konge tillagt Domæne, som var undergivet særskilte Reskripter og Bestemmelser i Henseende til al Administration, har medført, at denne Landsdel, efter Foreningen med Sverige, har indtaget en Særstilling, hvad Rets- og Eiendomsforholdene angaar.

Den kgl. Res. af 27 Mai 1775, angaaende Bopladses Udvisning m. V. i Finmarken, har saaledes i det store Hele været gjældende, lige indtil Lov om Salg af Statens Jord i Finmarkens Landdistrikt af 22 Juni 1863 kom istand.

Som Følge heraf er kun mindre Dele og navnlig af Skov gaaet over i privat Eie, medens Almuen paa visse Betingelser overensstemmende med fornævnte Resolutions Punkt 4 er indrømmede Ret til Hugst af Brænde i Birkeskovene. Furuskoven har derimod altid været betragtet som tilhørende Kongen og efter Foreningen med Sverige den norske Stat. I Overensstemmelse med dette Retsforhold har da Skovene i Finmarken, siden de i 1860 blev stillede under forstlig Administration, været behandlede

[1]) Dette Afsnit er affattet af Skovinspektør Andr. Solem.

Skovenes Udstrækning og Værdi. Under Savnet af paalidelige Karter, har der gjennem Tiderne været forsøgt at tilveiebringe skjønsmæssige Opgaver over Udstrækningen af Skovene i Finmarken og er disse af Forstvæsenet anslaaede at udgjøre 2 721 km^2 til en Værdi af Kr. 1 280 000. Af dette Areal falder omtrent $^1/_4$ paa Naaleskoven og $^3/_4$ paa Løvskoven.

De almindelige Træsorter. Da Polarcirkelen som bekjendt i lange Tider har været angivet som Granens Nordgrændse, er det selvsagt, at Naaleskoven i Finmarken udelukkende bestaar af Furu. Den enkeltvise Optræden af Gran i den østlige Del af Amtet, hvor nu 6 forskjellige Lokaliteter er kjendte, skriver sig antagelig fra det østlige Naboland, hvor Granen naar op til en nordligere Bredde. Disse Forekomster er imidlertid alene af videnskabelig Interesse.

Af Løvtræer findes i Finmarken Rogn, Hæg, Asp, Or, en Flerhed af Vidjearter og endelig Birk, der udgjør Hovedbestanden. Men den ser man da i alle mulige Former, lige fra den krybende knudrede Birk ude ved Havkanten, som klamrer sig fast i Fjeldkløften og udstrækker sine Rødder og Grene for i haabløs Kamp at klæde Fjeldet, til de ranke hvide Stammer, hvis hængende Kroner stænger for de store Elves Bugtninger langt inde i Landet. Furuskoven lokaliserer sig da væsentlig i Altendalen med Bidalføre, Laxelvdalen i Porsangerfjorden, Karasjok og Anarjokdalen med Bidalføre og endelig i Sydvaranger i Pasvik og Langfjorddalen. Sjelden optræder imidlertid Furuen i ren Bestand, idet den oftest er indblandet Birk, som træffes overalt saa langt overhovedet Trævegetationen rækker.

Samtlige Skove i Finmarken har siden 1860 været stillet under forstligt Tilsyn. I Furuskovene foretages de aarlige Mærkninger eller Udblinkninger af vedkommende Skovforvalter og Brændeudvisningerne i Birkeskovene udføres af de i de forskjellige Herreder ansatte Skovopsynsbetjente under vedkommende Skovforvalters Kontrol.

Skovens Tilstand og Gjenvækst. Hvad Furuskovene angaar, da er jeg tilbøielig til at tro, at de i det Hele taget maa siges at gaa frem.

Det er vistnok saa, at Furuskoven paa enkelte Steder maa vige for Løvskoven; men saa vinder den igjen paa andre Kanter Terræn, og den af Naturen og ved Hugst betingede Afgang af Materialier antages ikke at være større end den aarlige Tilvækst.

Det samme kan da desværre ikke siges om Birkeskoven.

I den ydre Del af Fjordene, hvor den engang stod som Forpost mod Ishavets Storme, er den forlængst forsvunden og drager sig nu længere og længere ind mod Fjordbunden. Men Menneskene følger efter, og i den dobbelte Kamp, som den maa føre ligeoverfor en uforstandig og hensynsløs Befolkning og et udhungret Havnekvæg, maa den sluttelig bukke under. Den drager sig op gjennem Dalen, men selv her faar den ikke Fred. Befolkningen forøges, nye Familier fæster

Bo og gjennem den lette Adgang, som det er for enhver norsk Borger til at erhverve Jord i Finmarken, ryddes Flekke efter Flekke og der, hvor før ingen menneskelig Fod traadte, stiger der nu Røg op fra den lave Jordgamme, der i den første Tid maa huse Nybyggeren.

Saaledes har Birkeskovenes Historie været og saaledes vil den fremdeles blive, eftersom Bebyggelsen tiltager.

I større Skovdale er der dog ikke at befrygte Mangel paa Brændsel for Fremtiden; thi Birken er her udbredt over saa store Strækninger, at den vil kunne tilfredsstille den Befolknings Behov, der fæster Bo her. Men der, hvor Forbruget er større end den aarlige Tilvækst, og hvor Skovfladen gjennem Rydning stadig formindskes, har Forstvæsenet kun to Veie at gaa — begge lige vanskelige under de nuværende Forholde — nemlig enten at begrændse det aarlige Hugstkvantum eller at paabyde absolut Fredning.

Forat begge disse Foranstaltninger kan gjennemføres, kræves der imidlertid for det første, at Befolkningen har Evne til at kunne skaffe sig det fornødne Brænde paa anden Maade, og dernæst, at den har Villie til at værne om noget for Efterslægten, hvad det desværre oftest skorter paa. Tanken bærer ikke langt ud over Dagens Behov, og det er saa vanskeligt at faa Folk til at forstaa, at absolut Fredning er en nødvendig Faktor for Birkeskovenes fremtidige Bestaaen.

Flødning og Forædling af Træmaterialierne. Samtlige Elve i Finmarken, forsaavidt de gaar gjennem Skovdistrikt, er vel skikkede for Flødning, hvad enten det gjælder Stokflødning eller Flaadeflødning, hvilken sidste er den mest anvendelige og i Tana og Karasjok bruges som et almindeligt Befordringsmiddel, under hvilket man, med mindre høi Vandstand og Modvind, kan tilbringe mange Dage paa denne primitive Farkost og lever Livet, som om man var hjemme i sin Stue.

Tømmeret sælges som Regel ved Auktion paa Roden og fremdrives af Kjøberne til Søen enten i Form af rund Last eller optømret til Smaahuse eller ogsaa opsaget til Bord. Prisen paa 6 m. 16 cm. Tømmer har varieret fra Kr. 14—Kr. 36 pr. Tylvt.

Skuren foregaar udelukkende ved Hjælp af Haandsag, da der for Tiden ikke findes noget Sagbrug i Amtet.

Af Birke- og Furubrænde uddrives noget til Salg i Tanen og Sydvaranger, paa førstnævnte Sted for offentlig Regning, paa sidstnævnte af Private, der erholder udvist Brændeteige langt oppe i Pasvikdalen. Prisen paa Brænde har, efter de forskjellige Salgssteder, Karasjok og Vardø, varieret fra Kr. 6 til Kr. 22 pr. Favn Birk.

Udbytte af Skovenes Drift. I Femaaret er der fra Statens Skove fremdrevet følgende Materialier, der ved Afhændelsen har givet saadant Nettoudbytte:

Driftsaar.	Tømmer.	Mindre Dimensioner.	Brænde.	Andre Skovprodukter.	Nettoudbytte.
	Tylvter.	Kr.	m³.	Kr.	Kr.
1890/91	702²/₁₂	270.50	498.10	108.78	8 261.24
1891/92	642⁷/₁₂	130.21	765.65	23.48	8 498.34
1892/93	733¹⁰/₁₂	152.35	1 100.20	3.84	7 746.29
1893/94	878⁸/₁₂	111.09	816.35	37.03	7 622.55
1894/95	626	67.17	1 217.80	65.12	7 042.59
Tilsammen	3 583³/₁₂	731.32	4 398.10	238.25	39 171.01

Til Indbyggerne af Finmarken, der er tilstaaede frit Brændsel, og hvilke Rettigheder er opgivne at være 1 882 Stkr., udvistes og afgaves Brænde i Femaaret til en Værdi af Kr. 172 000 paa Roden. Birkeskovene spiller saaledes en ganske betydelig Rolle i den finmarkske Landbefolknings Husholdning.

Retstilstande. Den Omstændighed, at der i Finmarken ikke findes nogen nævneværdig Privatskov, samt at Brugen af Statens Skov er knyttet til bestemte Regler, vil med Nødvendighed medføre, at der stadig begaaes Overgreb og da navnlig i Birkeskovene. Fattigdom er ofte Aarsag hertil, idet Vedkommende ikke kan overholde Terminen for Hugsten eller Fremdriften og saa, uafhængig af alle Regler og alt Opsyn, hugger, naar og hvor det passer ham bedst. Det er da især i Fjorddistrikterne, hvor disse Forseelser er hyppigst, men hvor de tillige i sine Følger er mest skadelige. Forstvæsenets Korrektivmiddel under saadanne Omstændigheder er at anmelde Vedkommende med Forslag til Bod og Erstatning.

Skade paa Skovene. Et skjæbnesvangert Aar for de finmarkske Skove var Sommeren 1894 med sin usædvanlige Varme og Tørke. Og de i dette Aar i de forskjellige Distrikter stedfundne Skovbrande har sat Mærker, som sent vil udslettes, samtidig som den Skade, som de offentlige Skove led, kan taxeres til mellem 80—100 000 Kr.

Af de 8 større Brande er 2 oplyste at være opkomne ved Uforsigtighed, 4 antages sikkert at være foranledigede ved Lynnedslag og Aarsagen til de øvrige 2 Skovbrandes Opkomst kjendes ikke. Slukningsomkostningerne ved disse Skovbrande har andraget til omkring Kr. 3 000.

Mindre iøinespringende, men derfor ikke mindre skadelig i sine Følger, er den Ødelæggelse, som Rensdyrene anretter i Furuskoven ved at slaa med Hornene

imod de unge Furustammer og gnide bort Bark og Grene, saaledes at Træet dør. Denne Ødelæggelse har i de senere Aar, eftersom Fjeldlapperne om Vinteren mere og mere har stationeret med sine Renhjorde i Furuskoven, antaget saadanne Dimensioner, at Spørgsmaalet er kommet op om Anvendelse af Skovlovens Fredningsbestemmelser ved at unddrage visse Havnestrækninger, hvor Skaden viser sig størst, fuldstændig fra Beitning.

Det er ikke sjeldent at se Hundredevis af Træer ødelagte paa en liden Strækning; men det tristeste er, at paa Strækninger, med forholdsvis ringe Gjenvækst og faa Ungtræer, hvert eneste Træ er mere eller mindre beskadiget.

4. Fiskerier.

Omendskjønt man endnu i Finmarken staar tilbage med Hensyn til tidsmæssige Baade skikkede for Havfiske, kan man dog i Løbet af Femaaret spore en betydelig Forbedring. Saagodtsom alle Raaseils Fembøringer er nemlig omriggede til Sneiseil, dels med 1 og dels med 2 Master, ligesom enkelte af dem er paabyggede, og dette har gjort Fembøringen til en sikrere Baad for Havfiske. Med disse Baade drives derfor nu saavel Haakjærringfiske som Torskefiske mange Mile udi Sjøen udenfor Vardø allerede fra Februar Maaned af. Endel større Sneiseilsbaade af nyere Type er ogsaa anskaffet, og i det Hele taget ser det ud, som den gamle Fembøring mer og mer vil blive ombyttet med dækkede Sneiseilsbaade af nyere Type. Otringen derimod vil antagelig fremdeles holde sig som den mest benyttede Baad til Kyst- og Fjordfiske i Finmarken, baade fordi den er en letvint Linebaad, naar Fisken staar nær Land, og fordi mange af vore Havne er saa aabne og ubeskyttede, at Baadene maa landsættes under Uveir, hvilket vanskelig lader sig gjøre med de større Baade.

Loddefisket har i Femaaret væsentlig slaaet til ved Yderværene, saa Fiskerne inde fra Fjorden har maattet søge ud til disse om Vaaren. Sommer- og Høstfiske har dog slaaet nogenlunde jevnt til inde i Fjordene. Paa meget faa Steder hænges nu Fisken af Fiskerne selv; den sælges i sløiet Tilstand til Handelsmænd og Fiskekjøbere; Priserne er nemlig paa Grund af Konkurrencen næsten i alle Vær saa høie, at det ikke vil lønne sig for Fiskerne selv at hænge den til Rundfisk; ogsaa Leveren saavelsom Rognen, hvor den kan samles i nogen større Mængde, sælges til Handelsmændene.

Med Hjemmel i Lov af 8 April 1890 har i alle Finmarkens Udvær de Baade, der har drevet Loddefiske, været mærkede med Nummer, der bliver vedkommende Høvedsmænd udleveret ved Ankomsten af Opsynsbetjenten, samtidig som Høvedsmandens og Baadmandskabets Navn og Hjemsted noteres i Opsyns-

betjentens Protokol. Denne Foranstaltning har vist sig meget gavnlig ikke alene ved, at der derved er bleven mere Orden paa Sjøen, men ogsaa derved, at man har lettere for at finde de Fiskere, hvorefter der kan være Efterspørgsel.

Det extraordinære Opsyn, der siden 1893 har været i Virksomhed under Loddefisket med Opsynsdampskib stationeret ved Vardø og Kiberg, har ogsaa vist sig at være en særdeles heldig Foranstaltning. Klager over, at de russiske Fiskere sætter sine Liner indenfor Milegrændsen, høres nu sjelden, ligesom disse heller ikke nu med sine Snekker søger Ophold i Vardø, men driver deres Fiske fra Kiberg.

Endel Fiskere væsentlig hjemmehørende i Vestfinmarken har deltaget i Lofotfisket, men dog ikke i noget stort Antal.

Siden 1893 har der i Vardø været stationeret en Redningsskøite under Vinter- og Vaarfisket og i 1895 ogsaa en saadan Skøite i Honningsvaag—Kjelvik. Disse Skøiter har været til stor Hjælp for Fiskerne, ligesom man med Vished ved, at flere Fiskeres Liv er bjerget af disse, og det vilde være ønskeligt, om flere slige Skøiter kunde stationeres paa Kysten.

I 1890 anlagdes en Fiskemelsfabrik ved Vardø, der efter et Par Aars Drift nedlagdes; senere er Fabriken solgt til Stavanger Preserv. Comp., der i 1895 begyndte hermetisk Nedlægning af Fiskevarer. Fabriken drives hele Aaret rundt, saafremt der er tilstrækkelig Fisk at faa, og sysselsætter ca. 25 Mennesker, væsentlig Kvinder.

Under Vinter- og Vaar- (Lodde-)fisket er i efternævnte Aar opfisket følgende Kvantum Torsk:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
13 585 700 Stkr.	22 360 400 Stkr.	16 297 000 Stkr.	16 040 100 Stkr.	9 659 400 Stkr.

altsaa gjennemsnitlig i Femaaret 15 588 520, mod i Femaaret 1886—1890 omkring 13½ Million, i Femaaret 1880—1885 omkring 11½ Million og i de to forud for samme gaaende Femaarsperioder omkring 15½ Million. Medens Fisket saaledes i 1892 var sjelden rigt, gav det i 1891, i 1893 og i 1894 et Middelsaars Udbytte og i 1895 betydeligt under et Middelsaars Udbytte. I de anførte Tal er medtaget Kjøbstædernes direkte Udbytte af Fisket og for Femaaret 1891—1895 tillige, hvad der af Fiskerne selv er forbrugt under Fisket. Forbruget under Fisket af Torsk og Hyse stiller sig saaledes:

for 1891	207 300,	hvoraf	82 200	Stkr.	Torsk,
- 1892	189 930	-	46 180	-	—
- 1893	ca. 200 000	-	ca. 100 000	-	—
- 1894	175 000	-	55 700	-	—
- 1895	155 000	-	77 800	-	—

For de forskjellige Herreder og Byer inden Amtet har det opfiskede Kvantum Torsk i hvert af efternævnte Aar været følgende:

Distrikt.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.	Stkr.
Alten	-	-	-	-	-
Talvik	-	-	-	-	-
Loppen-Øksfjord	165 000	169 000	315 000	96 000	106 400
Alten Fogderi	165 000	169 000	315 000	96 000	106 400
Hasvik	910 000	667 000	667 000	369 000	394 000
Hammerfest Herred	599 000	232 000	583 000	126 000	152 000
Hammerfest By	10 100	6 800	125 000	18 000	56 000
Kvalsund	68 000	45 000	70 000	52 000	70 000
Maasø	2 181 000	3 123 000	2 765 000	439 100	391 800
Kjelvik	1 334 300	1 769 700	4 000 500	412 100	1 368 200
Hammerfest Fogderi	5 102 400	5 843 500	8 210 500	1 416 200	2 432 000
Lebesby og Kjøllefjord	250 000	390 000	512 000	800 000	1 390 000
Tanen	3 719 100	3 344 000	3 011 000	1 263 400	1 305 500
Næsseby	70 000	70 000	35 000	310 000	22 000
Tanen Fogderi	4 039 100	3 804 000	3 558 000	2 373 400	2 717 500
Nordvaranger	264 000	449 000	96 500	951 500	76 300
Vadsø By	106 000	307 000	103 000	850 000	39 000
Sydvaranger	32 200	49 200	19 500	354 500	72 000
Varanger Fogderi	402 200	805 200	219 000	2 156 000	187 300
Vardø Herred	1 627 000	4 938 700	1 554 500	3 898 500	1 658 200
Vardø By	2 250 000	6 800 000	2 440 000	6 100 000	2 558 000
Vardø Fogderi	3 877 000	11 738 700	3 994 500	9 998 500	4 216 200
Amtet	13 585 700	22 360 400	16 297 000	16 040 100	9 659 400

I Opgaven er, som allerede antydet, ikke indbefattet det opfiskede Kvantum Hyse, Kveite og andre Fiskesorter. Fangsten heraf har for heromhandlede Femaar givet følgende Udbytte:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Hyse ..... Stkr.	1 121 700	1 836 714	1 232 500	4 223 900	1 845 016
Kveite m. v. i raa Tilstand Kg.	24 200	23 950	181 850	167 750	106 650

Lever- og Rognkvantumet har i samme Tid udgjort:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Lever ..... Hl.	37 587	58 193	44 712	38 756	15 016
Rogn ..... -	158	466	307	681	318

Af Fiskehoveder angives at være solgt:

i 1891.....	8 524 100	Stkr.	til	en	Pris	af	fra	15	til	100	Øre	pr. 100 Stkr.,
- 1892.....	12 668 100	—	-	-	—	-	-	20	-	62	-	- 100 —
- 1893.....	6 641 500	—	-	-	—	-	-	15	-	50	-	- 100 —
- 1894.....	9 077 000	—	-	-	—	-	-	10	-	50	-	- 100 —
- 1895.....	5 526 000	—	-	-	—	-	-	10	-	50	-	- 100 —

Priserne paa Fisk, Lever og Rogn var i Femaaret følgende:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Pr. 100 Tal Torsk....	9.00—37.00	10.00—18.00	9.00—16.00	10.00—19.50	9.00—25.00
- 1 Hl. Lever ...	6.00—13.00	8.00—10.00	7.00— 9.00	7.00—11.00	7.00—30.00
- 1 Hl. Rogn	5.00—12.00	6.00—12.00	7.00—10.00	1.00—25.00	5.00—10.00

Af det opfiskede Kvantum Torsk angives at være virket til:

Aar.	Rundfisk.	Rotskjær og Russefisk.	Klipfisk.
1891.....	5 554 800	237 900	7 710 800
1892.....	7 109 650	299 800	14 904 770
1893.....	4 187 200	399 500	11 616 400
1894.....	5 999 200	619 700	9 364 500
1895.....	4 121 200	139 400	5 321 000

Medicintrantilvirkningen har udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
1 063 Hl.	4 031 Hl.	3 151 Hl.	4 362 Hl.	3 286 Hl.

Den samlede Fangst under Vinter- og Vaarfisket skal med Fradrag af, hvad der er forbrugt under Fisket paa første Haand, være udbragt til:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 2 907 900	Kr. 3 805 800	Kr. 2 548 968	Kr. 2 681 320	Kr. 1 701 336.

eller gjennemsnitlig i Femaaret	1891—1895	.....	Kr.	2 729 065
mod — - —	1886—1890	.....	-	2 138 000
- — - —	1881—1885	.....	-	2 505 200
- — - —	1876—1880	.....	-	2 446 000
- — - —	1871—1875	.....	-	3 234 000
- — - —	1866—1870	.....	-	2 306 000.

For de forskjellige Fogderier stiller Udbyttet i det heromhandlede Femaar sig saaledes:

Fogderier.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Alten Fogderi	45 000	34 200	59 526	22 190	19 264
Hammerfest Do.	1 153 700	1 133 100	1 308 501	264 739	452 656
Tanen Do.	759 500	632 400	500 331	297 628	402 145
Varanger Do.	77 400	117 500	29 917	454 537	56 806
Vardø Do.	872 300	1 888 600	650 693	1 642 225	770 463

Efter de under Loddefisket foretagne Tællinger blev Fisket drevet af:

i 1891	.....	22 100	Mand og	5 906	Baade,
- 1892	.....	28 517	— -	7 455	—
- 1893	.....	21 071	— -	5 604	—
- 1894	.....	16 940	— -	4 649	—
- 1895	.....	15 384	— -	4 354	—

eller i Gjennemsnit i Femaaret	1891—1895	af	20 802	Mand,
mod - — - —	1886—1890	-	16 895	—
— - — - —	1881—1885	-	11 300	—
— - — - —	1876—1880	-	14 100	—

Antallet af de i Fisket deltagende Udlændinger, der er medtaget i ovenstaaende Tal, udgjorde i:

Aar.	Russer.	Finlændere.	Svensker.	Tilsammen.
1891	513	40	12	565
1892	249	513	6	768
1893	394	220	1	615
1894	266	109	1	376
1895	271	258	5	534

eller i Gjennemsnit i Femaaret 1891—1895 ..... 571 Mand,
mod - — - — 1886—1890 ..... 651 —
— - — - — 1881—1885 ..... 760 —
— - — - — 1876—1880 ..... 909 —

Antallet af i Fisket deltagende Udlændinger er saaledes stadig gaaet nedad, hvilket for Finlændernes Vedkommende formentlig beror paa forbedrede økonomiske Forhold i Finland. Russernes Deltagelse i Loddefisket er delvis afhængig af Fisket paa Murmanskysten.

Fiskernes Fordeling paa de forskjellige Redskaber fremgaar af følgende Oversigt:

Aar.	Garn.		Line.		Dybsagn.		Flere Redskaber.	
	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.	Mand.	Baade.
1891	26	Mangler	3 794	680	9 230	2 244	9 050	2 845
1892	20	5	4 090	1 274	9 961	2 098	14 446	4 078
1893	51	13	3 200	1 030	5 992	1 278	11 828	3 283
1894	52	13	4 769	1 294	1 730	414	10 269	2 909
1895	82	22	7 541	1 769	113	21	7 648	2 542

Fiskende fra Fartøi var i 1891: 29, i 1892: 5, i 1893: 65, i 1894: 120 og i 1895: 121.

Bruttolodden pr. Mand af Vinter- og Vaarfisket er opgivet til:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 131.50	Kr. 128.26	Kr. 125.41	Kr. 159.41	Kr. 110.59

eller gjennemsnitlig aarlig Kr. 131 mod i 1886—1890 Kr. 116 og i 1881—1885 Kr. 183.

Af Kjøbefartøier fremmødte til Vinter- og Vaarfisket:

i 1891: 376 Fartøier med en Drægtighed af 21 445 Ton og en Besætning af 1 949 Mand,
- 1892: 451 — - - — - 26 512 — - - — - 2 354 —
- 1893: 290 — - - — - 14 579 — - - — - 1 476 —
- 1894: 263 — - - — - 13 769 — - - — - 1 290 —
- 1895: 275 — - - — - 15 548 — - - — - 1 384 —

Antallet af de under Vaarfisket forulykkede Fiskere udgjorde i 1891: 23, i 1892: 25, i 1893: 22, i 1894: 26 og i 1895: 12.

Sundhedstilstanden under Vinter- og Vaarfisket maa siges at have været almindelig god.

Den 17de Mai 1891 fandt et større Sammenstød mellem norske og russiske Fiskere Sted i Kiberg, formentlig nærmest foranlediget ved Tvistigheder om Milegrændsen. Forøvrigt har Ordenen under disse Fiskerier, naar undtages endel vanlige Rolighedsforstyrrelser, i det Hele taget været god. De fleste Overtrædelser vedrører Brændevins-, Fiskeri- og Handelslovgivningen.

Sommer- og Høstfisket efter Sei og Torsk m. m. har i Femaarsperioden i det Hele taget været meget godt, særlig i de første 3 Aar; som tidligere har det været rigest for Hammerfest Fogderi.

Det aarlige Gjennemsnitsudbytte er saaledes noget større end i foregaaende Femaar, idet det har andraget til ca. Kr. 1 479 000

mod i Perioden	1886—1890	Kr. 1 104 600
— - —	1881—1885	- 1 483 800
— - —	1876—1880	- 815 000
— - —	1871—1875	- 750 000.

Det opfiskede Kvantum kan ikke opgives i Tal; nøiagtige Opgaver derom kan nemlig ikke tilveiebringes, dels fordi der ikke — 4 Steder undtagne — er anordnet særskilt Opsyn, der vil kunne indhente disse Opgaver, og dels fordi den væsentligste Del af Fangsten straks borttuskes efter Vægt mod Mel til de i Fiskeværene henliggende russiske Fartøier, der jevnlig flytter fra Vær til Vær. Over denne Del af Fangsten har derfor Lensmændene som tidligere maattet indskrænke sig til at meddele Opgaver over det Antal Matter Mel — en Matte Mel veier omkring 144 kg. — som Almuen har tiltusket sig, hvorefter Melet er omsat i Penge efter dets Pris hos Distriktets Handelsmænd i Salg til Almuen mattevis paa den Tid, Tuskhandelen foregik. Det fremgaar heraf, at nedenstaaende Opgaver over Udbyttet af heromhandlede Fiske kun kan betragtes som tilnærmelsesvis rigtige.

Efter de indkomne Opgaver stiller Udbyttet sig saaledes for de forskjellige Aar:

(Se Tabellen næste Side.)

Forskjellige Fiskesorter, saasom Torsk, Hyse, Sei solgt i raa Tilstand til de norske Handelsmænd eller til Russerne mod andre Varer end Mel, samt Rundfisk og Titling, Uer og Laks m. v. antages udbragt til en Pengeværdi af:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 558 990	Kr. 626 106	Kr. 669 118	Kr. 492 075	Kr. 322 015

Leverkvantumet af det heromhandlede Fiske er opgivet til:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
27 536 Hl.	28 764 Hl.	33 545 Hl.	28 559 Hl.	20 961 Hl.
der angives udbragt til				
Kr. 256 052	Kr. 227 563	Kr. 259 828	Kr. 240 070	Kr. 223 483

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.	Matter Rugmel.
Fangst, af Torsk, Sei, Kveite, Flyndre, Hyse, Uer m. v. solgt i raa eller saltet Tilstand til Russerne mod..	25 188	21 887	23 700	25 568	24 413
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
der er anslaaet til en Værdi af...	688 206	598 607	483 568	385 996	358 771
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Af Rotskjær er tilvirket.....	155 520	248 278	372 691	352 240	75 100
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
til en Værdi af.....	49 816	81 464	113 084	99 564	18 207
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
Tørret Sei.....	756 060	746 464	846 258	1 210 690	717 890
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
der anslaaes til.....	106 578	114 165	103 951	163 268	154 491

Den samlede Fangst skal saaledes paa Fiskernes Haand være udbragt med en rund Sum til:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 1 659 600	Kr. 1 647 900	Kr. 1 629 500	Kr. 1 381 000	Kr. 1 077 000

eller i Gjennemsnit til ca. Kr. 1 479 000 aarlig.

Udbyttet af Sommer- og Høstfisket stiller sig for de forskjellige Herreder og Byer inden Amtet saaledes:

Distrikt.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Alten Herred.....	15 040	8 599	9 191	8 150	8 656
Talvik.....	47 850	55 750	49 000	58 700	54 450
Loppen-Øksfjord.....	17 817	31 540	14 950	7 860	15 586
Hasvik.....	121 086	81 882	66 753	58 560	70 308
Hammerfest Herred.....	92 900	92 750	46 928	133 250	135 750
Hammerfest By.....	18 390	48 995	25 250	40 813	16 450
Kvalsund.....	29 400	25 700	105 900	49 600	56 850
Maasø.....	470 350	532 720	455 760	362 920	141 720
Kjelvik.....	151 137	190 212	193 561	48 852	101 784
Kistrand.....	35 985	32 140	24 938	28 717	21 188
Lebesby og Kjøllefjord.....	45 900	56 000	55 550	40 200	39 550
Tanen.....	104 360	49 300	64 550	84 122	65 100
Næsseby.....	4 600	1 690	4 060	3 860	7 000
Nordvaranger.....	37 200	32 953	42 009	17 000	34 073
Vadsø By.....	6 600	17 550	18 325	8 850	7 710
Sydvaranger.....	43 870	40 567	39 320	30 179	40 612
Vardø Herred.....	152 656	89 357	101 454	93 941	74 062
Vardø By.....	264 500	260 000	312 050	305 400	186 117

Fisket blev drevet af:

i 1891.....	10 953	Mand,	hvoraf	5 937	hjemmehørende	udenfor	Amtet,
- 1892.....	12 688	—	-	7 300	—	-	-
- 1893.....	13 466	—	-	8 136	—	-	-
- 1894.....	12 158	—	-	6 779	—	-	-
- 1895.....	11 342	—	-	5 962	—	-	-

De fremmede Fiskere var for den væsentligste Del fra Tromsø og Nordlands Amter og holdt som tidligere hovedsagelig til i Værene i Hammerfest og Vardø Fogderier.

Af russiske Fiskere henlaa fra Vaarfisket i Kiberg:

i 1891	indtil	13 Juni	8	Baade,		
- 1892	-	26 -	22	—		
- 1893	-	10 Juli	120	—		
- 1894	-	30 Juni	40	—	og	Snekker,
- 1895	-	27 -	90	—	-	—

For Russernes Vedkommende er ogsaa Deltagelsen i dette Fiske afhængig af Fisket paa Murmanskysten. I Laksefisket i Sydvaranger deltog i 1893: 24 og i 1895: 21 russiske «Skoltelapper»; for de øvrige Aar haves ingen Opgave.

Den gjennemsnitlige Mandslod udgjorde:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
for Hjemmefolket...	Kr. 111.00	Kr. 132.00	Kr. 115.72	Kr. 96.11	Kr. 109.00
- de Fremmede...	- 111.42	- 93.05	- 107.36	- 105.88	- 105.00

I Tuskhandelen med Russerne er 20 Kg. Rugmel betalt med:

Aar.	Stor Kveite.	Smaa Kveite.	Torsk og Uer.	Flyndre.	Hyse.	Sei.	Stenbit og Brosme.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.
1891.....	15—20	25—50	32—80	24—180	80—180	80—170	100—140
1892.....	15—30	24—50	32—80	40—160	80—200	45—160	100
1893.....	10—30	20—50	40—80	40—180	80—200	60—180	100—140
1894.....	10—25	20—30	16—20	30—160	50—160	40—120	-
1895.....	5—30	10—40	25—80	25— 80	48—100	35—100	50— 80

Den store Forskjellighed i Priser skriver sig dels fra det opfiskede Kvantum, dels fra Melpriserne i Rusland og dels fra Tilstrømningen af Kjøbefartøier til de forskjellige Fiskevær; for en Del beror den ogsaa paa Fiskens Størrelse, idet den større Fisk betaltes forholdsvis bedre end den mindre.

Priserne paa Rotskjær og tørret Sei pr. 20 Kg. og paa Lever pr. Hl. har stillet sig saaledes:

	pr. 20 kg. Rotskjær. Kr.	pr. 20 kg. tørret Sei. Kr.	pr. Hl. Lever. Kr.
i 1891.....	5.00—8.00	1.50—5.10	6.20— 9.00
- 1892.....	4.00—8.00	2.00—5.00	7.50—12.00
- 1893.....	5.00—7.00	1.50—3.50	5.75— 8.50
- 1894.....	4.00—7.00	2.00—4.00	6.50—11.00
- 1895.....	4.00—6.00	2.00—3.50	7.00—23.50

Under dette Fiske er i Femaarsperioden omkommet 55 Mand, hvoraf i 1891: 6, i 1892: 12, i 1893: 34 og i 1894: 3.

Sildefisket.

Fedsildfiske foregik ikke i Amtet i Aarene 1891, 1892, 1893 og 1895. I 1894 indtraf et ubetydeligt Fedsildfiske i Tanen i Oktober og i Syltefjord i Vardø Herred i Juli og August.

Der opfiskedes i det Hele 2 720 Hl., der udbragtes til en Værdi af ca. Kr. 11 140. Fisket dreves af 47 Mand, hvoraf 24 med Garn og 23 med Not.

Vaarsildfiske foregik i 1895 ikke inden Amtet.

For de øvrige Aar af den heromhandlede Periode har Udbyttet stillet sig saaledes:

	1891.	1892.	1893.	1894.
Kvantum.....	2 500 Hl.	700 Hl.	1 050 Hl.	2 875 Hl.
Værdi	Kr. 10 000	Kr. 2 800	Kr. 5 250	Kr. 34 000.

Gjennemsnitsprisen pr. Hl. var i 1891 og 1892 Kr. 4, i 1893 Kr. 5 og i 1894 henimod Kr. 12.

I Fisket deltog:

i 1891..... 34 Mand fordelt paa 3 Notlag,
- 1892..... 42 — — - 3 —
- 1893..... 50 — — - 4 —
- 1894 endel Baade samt 5 Fartøier, hvoraf 3 Dampskibe.

Fisket foregik i 1891—1893 i Loppen-Øksfjord og i 1894 i Næsseby og Sydvaranger. Den opfiskede Sild er for en væsentlig Del benyttet til Agn. Af Kjøbefartøier fremmødte:

	1891.	1892.	1893.
Dampskibe.....	1	2	1
Drægtighed i Ton	25	115	130

Intet Menneskeliv gik tabt under dette Fiske.

Et særeget Sildefiske indtraf i 1892 i Oktober Maaned, idet der paa Garn opfiskedes ca. 600 Hl. til en Værdi af omkring 3 000 Kroner; denne Sild benyttedes ogsaa væsentlig til Agn.

Haakjærringfisket.

Dette Fiske drives som forhen væsentlig kun fra Byerne Vardø og Hammerfest, men Beretningen om dets Udbytte antages som tidligere for Oversigtens Skyld at burde meddeles her i Lighed med, hvad der ovenfor har fundet Sted for de øvrige Fiskerier. Fisket drives i Vaar- og Sommermaanederne med større Baade væsentlig paa Bankerne udenfor Vardø, 2 à 3 Mil fra Land, og med Fartøier dels udenfor Kysten og dels under Spitsbergen og Jan Mayen. De fleste Baade udrustes fra Vardø. For Hasvik Herred deltog i 1891: 3 og i 1895 ligeledes 3 Baade og for Berlevaag i Tanen Herred deltog i 1894: 2 og i 1895: 4 Baade i dette Fiske. Fra Hammerfest er kun Fartøier udrustet i Femaaret. Haakjærringfisket, som i de to foregaaende Perioder stadig aftog, har ogsaa i de fire første Aar af den heromhandlede Periode været viet liden Interesse. I 1895 tog det imidlertid et betydeligt Opsving. Medens Fisket saaledes gjennemsnitlig blev drevet

i 1881—1885.....	af 21	Baade	med	79	Mand	og	25	Fartøier	med	122	Mand,
- 1886—1890.....	- 14	—	-	52	—	-	17	—	-	79	—
- 1891—1895.....	- 15	—	-	57	—	-	12	—	-	53	—

dreves det

i 1895..... af 32 Baade med 133 Mand og 21 Fartøier med 87 Mand.

Fangstredskabet har været den vanlige Haakjærringjuks, etslags svært Dybsagn.

Baadenes Antal udgjorde:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Baade.....	9	12	14	10	32
med en Besætning af	35	36	48	32	133

og Fangsten er for:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kvantum Lever.....	405 Hl.	524 Hl.	644 Hl.	336 Hl.	1 182 Hl.
til en Værdi af.....	Kr. 3 970	Kr. 4 700	Kr. 6 440	Kr. 3 360	Kr. 15 336.

Udbyttet fordeltes i Almindelighed saaledes, at Baadeierne erholdt $^1/_4$ for Baad og Fangstredskaber og Mandskabet de øvrige $^3/_4$ til lige Deling. Kun i ganske enkelte Tilfælde har Baadeierne erholdt $^1/_3$ og Mandskabet $^2/_3$ eller Baadeieren $^1/_5$ og Mandskabet $^4/_5$.

Mandslodden og Baadslodden udgjorde gjennemsnitlig:

i 1891.....	henholdsvis	Kr.	122	og	Kr.	136
- 1892.....	—	-	98	-	-	98
- 1893.....	—	-	90	-	-	154
- 1894.....	—	-	77	-	-	90
- 1895.....	—	-	94	-	-	121

Udrustning af Dæksfartøier er, som oven antydet, udelukkende foregaaet fra Byerne Hammerfest og Vardø og saaledes, som omstaaende Tabel angiver:

Aar.	Hammerfest.		Vardø.		Tilsammen.	
	Fartøier.	Mand.	Fartøier.	Mand.	Fartøier.	Mand.
1891	5	25	4	14	9	39
1892	5	30	5	17	10	47
1893	5	26	5	19	10	45
1894	5	26	6	22	11	48
1895	5	31	16	56	21	87

Fangsten udgjorde for:

Aar.	Hammerfest.	Vardø.	Tilsammen.
1891	1 503 Hl. til Værdi Kr. 18 140	300 Hl. til Værdi Kr. 3 000	1 803 Hl. til Værdi Kr. 21 140
1892	1 279 - - — - 15 358	322 - - — - 2 900	1 601 - - — - 18 258
1893	1 167 - - — - 12 074	805 - - — - 8 050	1 972 - - — - 20 124
1894	1 608 - - — - 16 077	1 000 - - — - 10 000	2 608 - - — - 26 077
1895	2 279 - - — - 26 057	1 994 - - — - 27 770	4 273 - - — - 53 827

Udbyttet af Fartøierne fordeltes saaledes, at for Hammerfests Vedkommende erholdt Mandskabet $^1/_3$ og Rederiet de $^2/_3$ for Fartøi med Udrustning, Fangstredskaber og Proviant. For Vardø, hvor Mandskabet holder sig selv Kosten, har dette erholdt $^2/_3$ af Udbyttet, medens Rederiet beholder $^1/_3$ for Fartøi med Udrustning. I Hammerfest har Skipperen en Maanedshyre af fra 70 til 100 Kroner samt 2 Mands Parter af den $^1/_3$, der falder paa Mandskabet. I Vardø faar Skipperen $1^1/_2$ Mands Part af Halvdelen af Fangsten samt 10 Pct. af Rederiets Andel.

Mandslodden udgjorde gjennemsnitlig for:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Hammerfest	Kr. 242	Kr. 171	Kr. 236	Kr. 206	Kr. 280
Vardø	- 143	- 114	- 124	- 303	- 331

og Fartøiernes Bruttoudbytte pr. Ton udgjorde i Gjennemsnit for:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Hammerfest	Kr. 135	Kr. 115	Kr. 90	Kr. 120	Kr. 227
Vardø	- 60	- 67	- 115	- 108	- 186

Under dette Fiske er i Femaaret ingen forulykket, ligesom der heller ikke er indtruffet noget Forlis.

Fangst efter Kobbe, Hvalros m. v. i Polaregnene har ligesom Haakjærringfisket kun været drevet fra Byerne Hammerfest og Vardø, men antages ligesom dette at burde medtages under nærværende Afsnit af samme Grunde, som anført for dettes Vedkommende.

Til denne Fangst udrustedes fra:

	Hammerfest.					Vardø.				
i 1891	26	Fartøier	med	248	Mand,	5	Fartøier	med	33	Mand
- 1892	24	—	-	236	—	3	—	-	18	—
- 1893	24	—	-	236	—	1	—	-	11	—
- 1894	24	—	-	236	—	1	—	-	10	—
- 1895	18	—	-	183	—	1	—	-	11	—

ialt gjennemsnitlig i Femaaret:

1891—1895	25	Fartøier	med	244	Mand	og	994	Tons	Drægtighed	mod i
1886—1890	28	—	-	269	—	-	973	-	—	og i
1881—1885	13	—	-	121	—	-	417	-	—	

Den Nedgang, som mærkes i Driften mod foregaaende Periode, skriver sig, som det vil sees, for Hammerfests Vedkommende, fra 1895 og for Vardøs Vedkommende fra de fire sidste Aar.

Fangsten dreves i Sommermaanederne og som tidligere under Spitsbergen og Novaja Semlja og bestod i Kobbe, Hvalros, Isbjørn, Hvidfisk, Rensdyr, Ederdun m. m. Værdien af samme udgjorde efter de Priser paa Produkterne, hvorefter Mandskaberne afklareredes:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 125 283	Kr. 137 721	Kr. 116 198	Kr. 105 696	Kr. 114 247.

Udbyttet fordeltes saaledes, at Rederiet for Fartøi med Udrustning og Proviant fik $^2/_3$ og Mandskabet $^1/_3$ til Deling. I Hammerfest er Skipperens Godtgjørelse 80 til 100 Kroner Maaneden samt $2^1/_2$ à 3 Mandsparter. Harpunererne faar 2 og Bedstemændene $1^1/_2$ Mandspart. I Vardø faar Skipperen ca. 80 Kroner pr. Maaned og 2 Mandsparter, Harpunererne ca. 70 Kroner pr. Maaned og 2 Mandsparter og Bedstemændene ca. 40 Kroner pr. Maaned og 1 Mandspart.

Den gjennemsnitlige Mandslod udgjorde:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 149	Kr. 181	Kr. 157	Kr. 143	Kr. 196.

Redernes Bruttofortjeneste pr. Ton udgjorde:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 78	Kr. 87	Kr. 77	Kr. 70	Kr. 97.

I 1891 forliste 3 Fartøier, nemlig 2 fra Hammerfest med en Besætning af 16 Mand og 1 fra Vardø. Forøvrigt er under den heromhandlede Fangst intet Forlis indtruffet.

Hvalfangsten.

Hvalfangsten drives under Kysten i Vaar- og Sommermaanederne med smaa, for dette Øiemed særlig indrettede og udrustede Dampbaade, der samtlige er hjemmehørende i og udexpederede fra Landets sydlige Byer. Under Vinter- og Loddefiskerierne eller i Tiden fra 1 Januar til 31 Mai er det forbudt at skyde Hval indenfor en geografisk Mil fra Land. Denne Fredningstid er bibeholdt i den nye Lov No. 4 af 6 Juni 1896 om Hvalfangst.

Det betydelige Antal Hval, der er dræbt i Forbindelse med forholdsvis gode Priser, har gjort Udbyttet af denne Bedrift større end i nogen foregaaende Periode. Medens Værdien i foregaaende Femaar varierede stærkt, nemlig fra 560 Kroner i 1886 til 1 180 Kroner i 1890, har den i dette Femaar holdt sig nogenlunde jevnt. Høiest var Prisen i 1891, da hver Hval gjennemsnitlig gav et Udbytte af 1 215 Kroner, og lavest i 1894, da Gjennemsnitsudbyttet var 906 Kroner.

Udbyttet for de forskjellige Aar stiller sig saaledes:

i 1891.....	dræbtes	639	Stkr.	Hval	til	en	Værdi	af	Kr.	776 200
- 1892.....	—	1 083	-	—	-	-	—	-	-	1 168 000
- 1893.....	—	1 252	-	—	-	-	—	-	-	1 466 400
- 1894.....	—	883	-	—	-	-	—	-	-	800 070
- 1895.....	—	652	-	—	-	-	—	-	-	663 700

eller gjennemsnitlig i Femaaret:

1891—1895.....	902	Stkr.	Hval	til	en	Værdi	af	Kr.	974 874 mod
1886—1890.....	700	-	—	-	-	—	-	-	699 850,
1881—1885.....	599	-	—	-	-	—	-	-	865 567 og
1876—1880.....	93	-	—	-	-	—	-	-	175 180.

Foruden de ved Skud dræbte Hval er der ilanddrevet eller dræbt paa anden Maade: i 1892: 2, i 1893: 2 og i 1894: 4, der er medtagne i den ovenfor anførte Opgave.

Fiske efter Laks og Søørret drives i Søen med Kilenøter og Kroggarn og i Elve med faststaaende Redskab (Drivgarn er forbudt) og Stang. Stangfisket drives maaske mest som Sport.

Tidligere dreves Laks- og Søørretfiske mere i Elvene. Efterhvert som Fisket i Søen er bleven mere og mere almindeligt, er Elvefisket aftaget. Medens saaledes Udbyttet af Elvefisket i 1888 udgjorde omkring $^2/_5$ og i 1890 omkring $^3/_7$ af det samlede Udbytte af Laksefisket, udgjorde det i 1891 ca. $^1/_3$, i 1892 ca. $^2/_7$, i 1893 ca. $^1/_3$, i 1894 ca. $^1/_4$ og i 1895 ca. $^1/_5$.

Fisket falder væsentlig i Sydvaranger, Tanen, Hasvik, Talvik, Alten; ogsaa for Hammerfest Herred, Kistrand, Lebesby og Kjøllefjord er det af nogen Betydning. De vigtigste Lakseelve er Altenelven, Tanaelven, Elvene i Sydvaranger og delvis Elvene i Porsanger.

Laks- og Søørretfisket har fra 1890, da det gav et Udbytte af 83 676 Kg. til Værdi Kr. 56 483, stadig aftaget saaledes, at Udbyttet i 1895 kun var 33 920 Kg. til Værdi Kr. 28 817.

Udbyttet af det samlede Laksefiske, der er medtaget foran i Udbyttet af Sommer- og Høstfiskerierne, stiller sig for Femaaret saaledes:

Aar.	Samlet Kvantum til Værdi:		Heraf Elvefiske:	
			Kvantum.	Værdi.
1891	70 145 Kg.	Kr. 55 883	22 085 Kg.	Kr. 17 083
1892	62 730 -	- 48 354	20 320 -	- 14 889
1893	51 736 -	- 41 527	17 954 -	- 14 084
1894	38 533 -	- 32 067	10 456 -	- 8 692
1895	33 920 -	- 28 817	6 874 -	- 5 880

Det samlede i Handelen komne Udbytte af dette Amts Fiskerier — inklusive Laks- og Søørretfiske samt af Expeditioner til Polaregnene m. v. — har efter Produkternes Udbringende paa første Haand udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 5 504 000	Kr. 6 788 100	Kr. 5 793 100	Kr. 5 088 400	Kr. 3 666 500

eller gjennemsnitlig i Femaaret	Kr. 5 368 020
mod i 1886—1890	- 4 110 820
- - 1881—1885	- 5 014 000
- - 1876—1880	- 3 680 000.

5. Bergværksdrift.

Alten Kobberværk i Kaafjord, Alten Herred, der er Amtets eneste Bergværk, har ikke været i Drift, siden det i 1878 nedlagdes. Efter Femaarsperiodens Udløb i Januar 1896 blev Værket imidlertid gjenoptaget til Prøvedrift med ca. 50 Mand.

Af Stenbrud findes i Amtet 3, der har været i Virksomhed. Med Hensyn til Drift og Udbytte i 1895 henvises til følgende Tabel:

Stenbruddets Navn og Beliggenhed.	Stenens Art.	Arbeidsstyrke i 1895. Mand.	Antal Arbeidsuger i 1895.	Produktion i 1895:	
				Mængde.	Værdi.
				Sten.	Kr.
Tverelvdalen Skiferbrud i Alten.....	Tagskifer	16	21	100 000	7 000
Ripperfjord Do. - Kvalsund..	Do.	5	31	50 000	4 000
Laksefjordens Do. - Lebesby...	Do.	8—12	24	90 000	8 000

Heller ikke i heromhandlede Femaar har Udvaskning af alluvialt Guld fundet Sted.

6. Fabrik- og Haandværksdrift.

Samtlige industrielle Anlæg i Amtets Landdistrikt er viet Tilgodegjørelsen af Udbyttet af Fiskerierne og Hvalfangsten.

For Tilvirkning af Guano af Fiskehoveder og Fiskeaffald haves to Fabriker, nemlig Prestelvens Guanofabrik ved Vadsø og Bergsfjord Guanofabrik i Loppen-Øksfjord Herred.

Prestelvens Guanofabrik anlagdes i 1873 og har siden hvert Aar været i Drift i Sommer- og Høstmaanederne. En Bestyrer og en Formand er dog sysselsat ved Fabriken Aaret rundt. I 1895 dreves den med 7 Mand og 6 Kvinder i 18 Uger, hvilket er den vanlige Driftstid. Drivkraften er Vand.

Bergsfjord Guanofabrik blev sat i Gang i 1895 og dreves samme Aar med 6 Mand i 25 Uger. Drivkraften er ogsaa her Vand.

Til Nyttiggjøren af Udbyttet af Hvalfangsten findes i Amtet ialt 14 Etablissementer anlagte af Forretningsfolk sydfra, der driver Hvalfangst paa Finmarken. De ved disse Anlæg sysselsatte Arbeidere er for den største Del fra Landets sydligere Dele; de kommer til Finmarken om Vaaren, naar Hvalfangsten og derved Fabrikernes Drift begynder, og forlader atter Finmarken, naar Fangsten og Driften sluttes for Aaret.

Følgende Selskaber har i Femaarsperioden havt Etablissementer i Amtet:

I Sydvaranger Herred:

«Tønsberg Interessentskab for Hvalfangst» i Jarfjord; det anlagdes i 1877 og drives med Damp. I 1895 sysselsatte Fabriken, der hovedsagelig tilvirker Hvaltran, 17 Mand i 25 Uger.

«Tønsberg Kraftfoderfabrik» i Jarfjord, der tilvirker Guano, Kraftfoder og Benmel ligesom Hvaltran. Fabriken eies af et Interessentskab i Tønsberg,

anlagdes i 1883 og drives med Damp. I 1895 var den i Gang 24 Uger med 26 Mand.

I Vardø Herred:

«Laurvigs Interessentskab» for Hvalfangst; det anlagde i 1883 sit Hvaltrankogeri paa Svartnes. Det drives med Damp og sysselsatte i 1895 18 Mand i 21 Uger.

«Christiania Hvalfangerselskab»; det anlagde paa Svartnes i 1883 Trankogeri og i 1885 Guanofabrik. Virksomheden drives med Damp og beskjæftigede i 1895 48 Mand i 27 Uger.

Hvalfangerselskabet «Haabet» i Smelror. Det anlagdes i 1880 for Tilvirkning af Hvaltran. I 1882 udvidedes Driften til ogsaa at omfatte Produktion af Guano. Anlægget, der i 1895 sysselsatte 20 Mand i 20 Uger, drives med Damp.

«Carsten Bruuns Hvalfangerstation i Baadsfjord», anlagt i 1888 med Hvaltran- og Limkogeri. Forretningen dreves i 1895 med 12 Mand i 18 Uger. Der anvendes Damp.

Hvalfangerselskabet «Neptun», der er en Fortsættelse af det i forrige Femaarsperiode nævnte O. B. Sørensens Hvalfangeretablissement; det anlagde i Baadsfjord i 1889 et Hvaltrankogeri. Det beskjæftigede i 1895 19 Mand i 24 Uger. Damp anvendes.

I Tanen Herred:

Svend Foyns Hvalfangeretablissement i Mehavn med Trankogeri, Limkogeri og Guanofabrik, anlagt i 1884. Det drives med Damp og beskjæftigede l 1895 27 Mand i $24^1/_6$ Uge.

«Stokke Interessentskab for Hvalfangst»; det anlagde i 1881 et Hvaltrankogeri i Pasvik i Sydvaranger. I 1891 blev Anlægget flyttet til Risfjord ved Gamvik, hvor det fremdeles er. Det dreves i 1895 i 29 Uger med en Arbeidsstyrke paa 23 Mand.

I Maasø Herred:

Hvalfangerselskabet «Vestfold», der i 1881 anlagde et Hvaltrandamperi i Tufjord paa Magerøen. Det dreves i 1895 med 22 Mand i 24 Uger. Ved Bedriften anvendes en Dampmaskine paa 20 Hestekræfter.

Hvalfangerselskabet «Skjold og Værge», der i Medfjord paa Ingø har et Hvaltrankogeri. Det sattes i Gang i 1888 og drives med Damp. I 1895 dreves det i 24 Uger med en Styrke paa 22 Mand.

Sæthervigs Hvaltrandamperi i Troldfjord, anlagt i 1893. Det har en Dampmaskine paa 20 Hestekræfter og dreves i 1895 med 12 Mand i 26 Uger.

I Hasvik Herred:

Hvalfangerselskabet «Finmarken» i Sørvær for Tilvirkning af Tran, Guano og Lim. Det oprettedes i 1882. Til Driften benyttes Damp, Vand og varm Luft. Etablissementet beskjæftigede i 1895 34 Mand i 18 Uger.

Svend Foyns Hvalfangeretablissement i Bøle, anlagt 1883, dreves i 1895 med 30 Mand i 17 Uger.

Af almindelige Tranbrænderier og Damperier findes i Amtet 77, hvoraf i Loppen-Øksfjord 8, Hasvik 10, Hammerfest Herred 1, Kvalsund 2, Maasø 4, Kjelvik 12, Kistrand 3, Lebesby 3, Tanen 13, Næsseby 1, Nordvaranger 3 og Vardø Herred 17.

Driften begynder med Vaarfisket omkring 1 April og fortsættes udover Sommeren, saalænge Raastof haves. De er i Gang Døgnet rundt og har dobbelt Arbeidsstyrke, der afløser hinanden.

En Flerhed af disse Anlæg, der for det meste eies af Kjøbstadborgere i eller udenfor Amtet, tilvirker saavel Bruntran som Medicintran.

Haandværksdriften indtager ikke nogen fremtrædende Plads som Næringskilde inden Amtets Landdistrikter. Adskilligt af hvad der tiltrænges af Haandværksarbeide udover, hvad den enkelte selv kan udføre, faaes fra Byerne.

7. Forskjellige Næringsveie.

Antallet af Handelsberettigede, der ved Udgangen af 1885 og 1890 er opgivet til henholdsvis 176 og 165, udgjorde ved 1895 Aars Udgang 191.

De fleste af disse findes selvfølgelig i de Herreder, der har de fleste og største Fiskevær. Saaledes har Tanen 32 Handelsberettigede, Vardø Herred 26, Maasø 20, Talvik, Kjelvik, Sydvaranger, Alten, Lebesby og Kjøllefjord mellem 10 og 20, Polmak ingen og de øvrige Herreder under 10. Flere af disse Handelsberettigede lukker sin Forretning i den Tid, intet Fiske foregaar, sædvanlig i Høst- og Vintertiden. I størst Udstrækning antages dette at finde Sted i Vardø Herred, hvor kun 7 af de, der i 1895 havde løst Handelsbevilling, drev Forretningen hele Aaret. En stor Del af Handelsstederne i Fiskeværene eies af Kjøbstadborgere væsentlig i, men ogsaa udenfor Finmarksbyerne.

Af Forbrugs-, Spare- eller Handelsforeninger findes ingen i Amtets Landdistrikt.

Af Ølrettigheder fandtes i 1895 idethele kun 9, nemlig i Hasvik 5 almindelige, i Loppen-Øksfjord 1 indskrænket og i Alten 1 almindelig og 2 indskrænkede.

I Amtet afholdes aarlig 3 Markeder, nemlig paa Bosekop i Alten i Marts og December og paa Karlebotten i Næsseby i Slutningen af November eller Begyndelsen af December. De besøges foruden af Amtets egne Indvaanere tillige af Tilreisende fra Finland og Sverige. Der omsættes fornemmelig Renskind, Renkjød, Ryper, Smør, Skaller, Handsker, Pæske, Kolonialvarer, Tøivarer og Fisk. Værdien af Omsætningen paa Bosekop Markeder antages gjennemsnitlig i Femaaret at have udgjort, for Vaarmarkedet Kr. 50 152 og for Høstmarkedet Kr. 63 984 aarlig, medens Omsætningen paa Karlebotten Marked kun har udgjort gjennemsnitlig Kr. 17 165 aarlig. De tilsvarende Tal var i Perioden 1886—1890 henholdsvis Kr. 45 000, Kr. 46 000 og Kr. 21 750.

Husfliden er vistnok endnu lidet udviklet. Hvad der tiltrænges af Gaardsredskaber og delvis Fiskeriredskaber forarbeides dog som oftest af Befolkningen selv. Det samme gjælder Husgeraad og Klædningsstykker, særlig de, der tilvirkes af Renskind. Husfliden staar i flere Herreder omtrent paa samme Trin i indeværende Femaarsperiode som i Tiden 1886—1890. I andre Herreder kan der efter Lensmændenes Udtalelser spores nævneværdig og mærkbar Fremgang. Saaledes er man i Alten begyndt at lægge sig efter Spinding og Vævning, saa at der nu ikke længere er mange Huse, hvor Vævstol ikke findes. I enkelte Herreder er man gaaet i Gang med Undervisning i Haandgjerning. Saaledes er der i Nordvaranger en Haandgjerningsskole for konfirmerede Piger, hvor der gives Undervisning i Søm, Strikning m. v. Skolen underholdes for en Halvdel af Amtsskolekassen. I Næsseby er der oprettet en Sløjdskole, der har givet gode Resultater, hvorhos der i Talvik er givet nogen Undervisning i Sløjd ved Folkeskolerne. Endelig bemærkes, at der ved Amtsskolen gives Undervisning i Sløjd og kvindelig Haandgjerning.

Baadbyggeri er væsentlig indskrænket til eget Behov; i flere Herreder maa Baade kjøbes andetstedsfra, særlig fra Nordlands Amt.

Nogen Isskur har der i Perioden ikke fundet Sted.

Med Hensyn til Torvdriften har jeg troet at kunne henvise til hvad der er oplyst i den Storthinget som No. 12, 1897 forelagte kongelige Proposition angaaende Udfærdigelse af Lov om Torvskur paa Statens Grund i Finmarken.

Jagt antages ikke at være nogen særdeles indbringende Næringsvei i noget Herred. Den drives især paa Rovdyr og Ryper. I Næsseby antages Jagten paa Ryper og Ræv at indbringe Herredet Aar om andet ca. 2 000 Kroner.

For Fældelse af præmiebelønnede Rovdyr er i Femaaret gjennemsnitlig udbetalt Kr. 2 237.80 af Amtskommunen. Der er udbetalt Præmier for efternævnte Antal:

Aar.	Tilsammen.	Bjørne.	Ulve.	Jerve.	Ræve.	Ørne.	Hønsehøge.
1891	647	3	39	15	522	33	35
1892	1 051	4	65	10	861	54	57
1893	1 948	6	35	14	1 579	200	114
1894	1 111	2	16	10	1 002	45	36
1895	604	2	42	9	496	19	36
Tilsammen	5 361	17	197	58	4 460	351	278
1886—1890	4 829	4	85	128	4 200	242	170

Bærsamlingen er ikke i noget Herred af nogen væsentlig Betydning som Næringsvei. Det samme gjælder de øvrige i forrige Femaarsberetning nævnte Binæringer.

8. Kommunikationsvæsenet.

Om Dampskibsfarten heder det i Beretningen for 1846—1850, at den «til Hammerfest er saa langt fra at fyldestgjøre Behovet, at den nu snarere tjener til at nære Savnet af en hyppigere Kommunikation med den øvrige Verden. Østfinmarken . . . . er aldeles udelukket fra denne Kommunikation, og den øvrige Del af Distriktet har den fra Midten af Februar til Midten af Oktober skaffet en dels maanedlig, dels treugentlig Postgang.»

I det følgende Femaar sees Dampskibsfarten at være betydelig udvidet, idet det udtales i den for dette Tidsrum afgivne Beretning, at Finmarken har «erholdt en hyppigere og saavel i Tid som Rum mere udstrakt Dampskibsforbindelse. Dampskibsforbindelsen er nu fuldstændig den hele lange Kyst rundt lige til Vadsø.»

Senere er Dampskibsfarten stadigen udvidet, hvorom man tillader sig at henvise til de efterhaanden afgivne Femaarsberetninger.

Ved indeværende Periodes Begyndelse underholdt det Bergenske og det Nordenfjeldske Dampskibsselskab Forbindelsen mellem Finmarken og det øvrige Norge, saaledes at Hammerfest havde 2 ugentlige Skibe Aaret rundt, medens Østfinmarken om Sommeren havde et ugentligt Skib og om Vinteren et fjortendagligt Skib, efterat Trafiken paa Østfinmarken Vinteren 1890/1891 var bleven udvidet med tre Ture.

Altenfjorden og i en Del af Aaret Vestfinmarksværene trafikeredes af et Lokalskib. Varangerfjorden havde sit Lokalskib.

I Femaaret er Dampskibsfarten betydelig udvidet.

Fra Begyndelsen af November Maaned 1892 blev der med Statsbidrag af Kr. 7 000 sat igang en Forsøgsfart med særskilt Skib paa de vestfinmarkske Fiskevær i Maanederne November til Januar.

Fra 1 Juli 1893, der betegner et Vendepunkt i Dampskibs-Kommunikationernes Udvikling i det nordlige Norge, idet det vesteraalske Dampskibsselskab da med Statstilskud aabnede sin ugentlige Hurtigrute med Dampskib «Vesteraalen», fik Hammerfest om Sommeren Hurtigforbindelse med Trondhjem.

Aaret efter — altsaa i 1894 — blev denne Hurtigrute yderligere udvidet, idet det bergenske og det nordenfjeldske Dampskibsselskab da satte igang en ugentlig Hurtigrute efter samme Plan som den af det vesteraalske Selskab i 1893 etablerede.

Samtidig hermed blev Dampskibstrafiken mellem Hammerfest og Vadsø udvidet til dobbelt ugentlig om Sommeren og som Regel ugentlig om Vinteren, Lokalrute med Afgang fra Hammerfest aabnet paa Porsangerfjord, Laksefjord og Vestfinmarksværene samt Ruten paa Altenfjorden udvidet. Som Følge af Ruteudvidelsen til Østfinmarken i Vintermaanederne ophørte «Fjeldposten», der om Vinteren tidligere bragte Østfinmarken Syd- og Vestposten via Bosekop—Karasjok—Polmak, med Vaaren 1895.

Ogsaa Farten paa Varangerfjorden er betydelig udvidet; saaledes blev blandt andet Neidenfjordmundingen optaget som nyt Anløbssted i 1892 og i 1893 Vardø om Sommeren sat i direkte Forbindelse med Sydvaranger.

Nærmere Redegjørelse for samtlige ovenomhandlede Ruteudvidelser og Kommunikationsforholde findes i den Storthinget hvert Aar i Forbindelse med Sth. Prp. 1, Hovedpost VI, trykte, af Dampskibskonsulenten afgivne Forestilling, hvortil man tillader sig at henvise.

Fyrlygter er i Femaaret bleven opsat i et Antal af 19, der samtlige er Fyrlamper af 7de Orden paa følgende Steder:

Vatnholmen (Sørøsundet) anbragt 1892, Rolsøhavn 1893, Store Lyngøen og Afløsningen (Gjesvær) 1893, Risvikneset og Søndre Honningsvaag (Magerøsundet) 1893, Kjelvik 1895, Kolvik (Porsangerfjorden) 1895, Lebesby 1893, Kjøllefjord 1893, Mehavn 1893, Vagge 1893, Veines (Tanen) 1893, Havningberg 1893, Skagodden (Vardø) 1893, Kiberg og Lille Ekkerø 1893 samt Vadsø 1891.

Af Havnearbeider har flere været under Udførelse. Blandt de i Femaarsperioden afsluttede kan nævnes Vadsø Mudring, der efter at være paabegyndt i 1885 fuldendtes i 1895, og Vadsø Landgangskai, der blev udført i Aarene 1891—1892. De største af de ved Periodens Slutning ikke afsluttede Arbeider var de i 1876 paabegyndte Vardø Moloer og den i 1888 paabegyndte Mudring sammesteds.

Det i 1890 tilendebragte Kanalarbeide til Farbargjørelse af Storfossen i Tanadalen har vist sig at være uden Nytte. Den oparbeidede Rende blev ved voldsom Flom og Isgang specielt i Aarene 1893 og 1894 saa forandret og opfyldt med store Stene, at den er ufarbar.

Veianlæggene i Finmarken tilhører den nyere Tid. Endnu saa sent som i Femaarsberetningen for 1846—1850 anføres det, at «Veie, der ere

fremkommelige med Hjulredskab, mangle fremdeles». I Løbet af de næste Femaar blev enkelte, som Bygdeveie klassificerede, Veie byggede i Alten. Siden den Tid har der stadig været arbeidet paa Veinettets Udvikling, saa at der ved her omhandlede Periodes Udløb fandtes inden Amtet ca. 190 km. Landevei, fordelt saaledes paa vedkommende Herreder:

Herreder.	Hovedveie.	Bygdeveie.	Tilsammen.
Alten	14	19	33
Talvik	9.9	1.5	11.4
Hasvik	-	3	3
Lebesby	-	4	4
Tanen	15.5	-	15.5
Næsseby	42	-	42
Nordvaranger	40	-	40
Sydvaranger	37	4	41
Ialt	158.4	31.5	189.9

Til Veibygning i Finmarken er der af Statsmidler bevilget følgende Beløb i Femaaret:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 49 000	Kr. 58 000	Kr. 67 000	Kr. 55 000	Kr. 57 000

Disse Beløb er anvendt til:

a. Bygning af Jernbro over Altenelven, hvilken Bro overtoges af Distriktet til Vedligehold den 27 August 1896;

b. Bygning af Vei langs Tanaelven fra Tananes til Seida, af hvilken Vei Strækningen Tananes—Bonakas (11.5 km.) blev overtaget til Vedligehold den 2 Oktober 1895. Dette Veiarbeide er en Del af Anlægget Tanen—Seida—Vadsø—Smelror, hvoraf Strækningen fra Tanen—Seida—Vadsø—Ekkerø nu paa det nærmeste er færdig;

c. til Bygning af en 6 km. lang Fodsti fra Akkerfjord til Kjeilen paa Hjelmsø, hvilket Arbeide udførtes i 1892, og

d. til Oparbeidelse af endel mindre Veistykker samt til endel Rydning i Grændse-Jakobselv-Dalføret, saaledes at man nu kan komme frem med Hest ca. 1 Mil op gjennem Dalen. Arbeidet blev afsluttet i 1896.

Omkostningerne ved Vedligeholdet af Hovedveiene bæres af vedkommende Kommune med Tilskud af omkring $^2/_3$ af Brændevinsafgiftskassen. Bygdeveiene vedligeholdes udelukkende af Herrederne.

Af Skydsstationer og Færgesteder fandtes inden Amtet ved Udgangen af 1895 følgende:

Fogderier.	Faste Stationer.			Tilsigelsesstationer.		Færgesteder.
	Landskyds alene.	Baadskyds alene.	Land- og Baadskyds.	Landskyds alene (Renskyds).	Baadskyds alene.	
Alten	-	-	-	1	-	1
Hammerfest	-	-	-	-	-	1
Tanen	1	2	1	1	-	2
Varanger	-	-	-	1	3	2
Vardø	-	-	-	-	-	-
Hammerfest By	-	-	-	-	-	1
Vadsø By	1	-	-	-	1	-
Vardø -	-	1	-	-	-	-
Tilsammen	2	3	1	3	4	7

Tilsigelsesstationen for Baadskyds i Havningberg i Vardø Fogderi, hvilken Station i de senere Aar ikke har været i Virksomhed, blev nedlagt i 1895. Der har i Periodens sidste Aar været vakt Motion om Oprettelse af en fast Station for Landskyds i Alten og paa Langnes i Tanen.

For Aarene 1891—1894 er følgende Beløb anvist som Bidrag af Statskassen til Skydsvæsenet:

1891.	1892.	1893.	1894.
Kr. 533	Kr. 1 382	Kr. 1 521	Kr. 1 503

Ved Slutningen af Femaarsperioden 1886—1890 var der i Finmarken 64 Postanstalter. Dette Tal voksede i nærværende Periode til 77, idet følgende Postanstalter er oprettede:

Neiden og Ekkerø i Varanger Fogderi, Kongsøfjord i Tanen, Nordre Honningsvaag, Kamøvær og Brevikbotn i Hammerfest, Sandland, Alteneset, Lærredsfjord, Storekorsnes, Tappeluft, Oldervik og Eidsnes i Alten.

Antallet af Postanstalter og afsendte Breve i Aarene 1890 og 1895 fremgaar af følgende Tabel:

	Postanstalter:		Afsendte Breve i Tusinder:	
	1890.	1895.	1890.	1895.
Hammerfest By	1	1	44.2	93.0
Vadsø By	1	1	26.5	38.3
Vardø -	1	1	77.2	102.8
Alten Fogderi	10	17	40.5	54.7
Hammerfest -	24	27	73.8	105.2
Tanen -	16	17	48.3	49.4
Varanger -	6	8	7.4	11.9
Vardø -	5	5	9.9	14.9
Amtet	64	77	327.8	470.2

Telegrafstationerne, hvoraf der i 1890 var 16, var i 1895 gaaet op til 24. Der er nemlig oprettet Stationer i Rolsøhavn, Ingø, Tufjord, Lebesby, Kjøllefjord, Mehavn, Gamvik og Finkongkjeilen. Samtidig er de tidligere kun under Fisket aabne Stationer i Repvaag, Baadsfjord, Syltefjord og Havningberg bleven aabnede til Drift hele Aaret rundt. Flere af Stationerne har vekslende Telegraf- og Telefondrift.

Telegrafnettet er i Femaaret forøget med følgende Linier:

	Linielængde i km.	Traadlængde i km.
Havøsund til Rolsø og Ingø	28.48	54.29
Tana til Lebesby, Kjøllefjord, Mehavn, Gamvik og Finkongkjeilen	185.67	221.46
Forøgelse i Femaaret	214.15	275.75
Ved Udgangen af Perioden 1886—1890 udgjorde Finmarkens Telegrafnet	917.38	1 190.51
Ved Udgangen af Perioden 1891—1895	1 131.53	1 466.26

Af Amtets Herreder er, naar Byerne Hammerfest og Vadsø regnes at gjøre Tjeneste som Telegrafstation for henholdsvis Hammerfest og Nordvaranger Herred, følgende 7 ikke forbundne med Udenverdenen ad telegrafisk Vei: Kautokeino, Talvik, Loppen-Øksfjord, Hasvik, Kvalsund, Karasjok og Sydvaranger[1]).

9. Den økonomiske Tilstand i Almindelighed.

Amtets Formue og Indtægt efter Skatteligningen for 1895 fremgaar af omstaaende Tabel, hvor der tillige er opført Skatydernes Antal og den udlignede Herredsskats Beløb. Til Sammenligning anføres de tilsvarende Tal for 1890:

(Se Tabellen næste Side.)

Til Belysning af Fattigvæsenets Stilling i Finmarken hidsættes følgende Opgave for Aarene 1891—1893, idet Opgaver mangler for 1894 og 1895:

Aar.	Antal understøttede Hovedpersoner.	Fattigkassens Bruttoudgifter.	Fattigkassens Nettoudgifter.
		Kr.	Kr.
1891	1 574	94 423	76 299
1892	1 589	91 876	77 678
1893	1 660	100 681	83 845

[1]) I Sydvaranger er Telegraflinie under Oparbeidelse for at tilknyttes det russiske Telegrafnet.

Distrikter.	Antal Skatteydere.		Antagen Formue. Tus. Kr.		Antagen Indtægt. Tus. Kr.		Skatbar Indtægt. Tus. Kr.		Udlignet Herredsskat:	
	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	1890.	1895.	paa Formue.	paa Indtægt.
Kautokeino	149	183	198	274	78	103	53	71	2 263	3 056
Alten	426	406	486	415	202	176	123	101	8 505	9 743
Talvik.....	529	504	324	480	251	229	153	137	7 801	10 871
Loppen-Øksfjord...	176	201	200	203	97	83	65	47	3 175	5 146
Alten Fogderi	1 280	1 294	1 208	1 372	628	591	394	356	21 744	28 816
Hasvik	190	197	392	370	152	142	120	107	4 811	4 746
Hammerfest	264	275	67	93	94	99	58	54	4 922	6 109
Kvalsund	237	226	69	83	84	96	56	60	2 871	6 218
Maasø	330	333	238	276	171	161	117	110	4 230	8 148
Kjelvik	280	377	192	209	150	201	104	140	3 086	6 305
Kistrand.....	317	338	173	186	163	165	104	97	4 021	5 121
HammerfestFogderi	1 618	1 746	1 131	1 217	814	864	559	568	23 941	36 647
Karasjok	96	98	146	176	58	51	41	27	1 428	1 989
Lebesby	191	274	76	147	103	140	78	97	4 025	8 017
Tanen	557	588	531	753	380	336	265	181	15 627	17 001
Næsseby.....	292	329	305	241	157	182	104	129	7 037	9 617
Tanen Fogderi	1 136	1 289	1 058	1 317	698	709	488	434	28 117	36 624
Nordvaranger	276	351	109	177	102	144	50	64	4 312	6 883
Sydvaranger	369	388	386	259	202	214	134	122	8 085	13 404
Varanger Fogderi	645	739	495	436	304	358	184	186	12 397	20 287
Vardø	349	380	657	576	178	203	82	120	9 968	13 928
Vardø Fogderi	349	380	657	576	178	203	82	120	9 968	13 928
Amtets Landdistrikter	5 028	5 448	4 549	4 918	2 622	2 725	1 707	1 664	96 167	136302

I 1893 udgjorde Fattigkassens Nettoudgift for hver understøttet Hovedperson 55 Kroner. Alene i Nordre Bergenhus Amt blev der ydet en mindre Understøttelse, nemlig 51 Kroner. Den høieste Understøttelse ydedes i Kristiania med 129 Kroner og i Bratsberg med 120 Kroner, hvorefter kommer Nedenes med 118 Kroner.

Amtskommunens Udgifter har med Fradrag af Refusioner og Bidrag af Statskassen, Brændevinsafgiftskassen og Kommunerne udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 31 763.20	Kr. 32 915.21	Kr. 29 645.97	Kr. 27 652.97	Kr. 26 106.33

Til Dækkelse af i en Række tidligere Aar paadraget Underskud blev der i 1891 optaget et Laan, stort Kr. 20 000. Amtskommunens Gjæld, der ved Udgangen af 1890 udgjorde Kr. 37 744 — foruden det ovennævnte Underskud af ca. Kr. 20 000 — altsaa tilsammen ca. Kr. 57 000, androg ved Udgangen af 1895 til Kr. 44 604.

En væsentlig Del af Amtskommunernes sædvanlige Udgifter bæres i Finmarken af de Amtet tilhørende Fonds, Brændevinsafgiftskassen og Medicinalfondet, idet der af førstnævnte Fond udredes Bidrag til Skolevæsenet, Bidrag til Lensmændenes Aflønning, Jordemødrenes Løn, Bidrag til Veies Vedligehold og andre Udgifter vedkommende Kommunikationsvæsenet, Bidrag til Fængselsudgifter samt til Rovdyrpræmier m. V., medens Medicinalfondet, der eier Sygehusene og Lægeboligerne i Amtet, bestrider Udgifterne ved disses Vedligehold og ved Sygehusenes Drift, ved Lægernes Reiser og ved Behandling af epidemiske Sygdomme, forsaavidt de paahviler Amts- eller Bykommunerne, samt Lægernes Løn for Behandling af syge Fiskere m. V. Disse Fonds samlede Udgifter har i Femaaret med Fradrag af Refusioner udgjort:

Aar.	Brændevinsafgiftskassen.	Medicinalfondet.
	Kr.	Kr.
1891	27 740.01	66 741.35
1892	21 301.34	67 755.12
1893	27 172.02	73 102.76
1894	32 359.00	68 501.16
1895	23 831.36	64 110.86

I disse Beløb er ikke medtaget den i Regnskaberne udgiftsførte Fondenes Gaarde paahvilende Obligationsgjæld. Amtskommunens samlede Udgifter har saaledes beløbet sig til:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 126 245	Kr. 121 972	Kr. 129 921	Kr. 128 513	Kr. 114 049

De nævnte Amtskommunen tilhørende Fonds Indtægter har med Fradrag af Refusioner udgjort:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Brændevinsafgiftskassen	Kr. 28 443	Kr. 28 964	Kr. 25 960	Kr. 22 006	Kr. 21 787
Medicinalfondet.....	- 52 573	- 74 308	- 67 390	- 67 858	- 45 112

Medicinalfondets Restgjæld fra forrige Periode Kr. 9 320 blev indfriet i 1891. Den opsparede Beholdning, der i forrige Femaar gik ned fra Kr. 162 500 til Kr. 124 200, er i denne Periode sunket end yderligere. Den udgjorde ved Udgangen af 1895 ca. Kr. 100 000.

Brændevinsafgiftskassen, hvis Beholdning i forrige Femaar gik ned fra Kr. 194 000 til Kr. 187 000, havde ved Udgangen af 1895 en Formue af Kr. 191 000.

Den sædvanlige Aarsløn for Tjenere — Værdien af Kost og Logis ikke medregnet — er for 1895 opgivet at have været:

for en Tjenestegut..... Kr. 100—300, gjennemsnitlig Kr. 188,
- - Tjenestepige..... - 50—100, — - 83.

Høiest har Lønnen været i Maasø og Tanen, hvor den gjennemsnitlig er opgivet for Gutter Kr. 300 og for Piger Kr. 100.

Den sædvanlige Dagløn i 1895 angives at have været:

	Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
For Husmænd[1].....	2.50—3.00	2.50—2.00	2.00	1.50—2.00
gjennemsnitlig	2.75	2.25	2.00	1.75
- Dagarbeidere.....	2.50—3.50	1.50—3.00	1.80—3.00	0.80—2.00
gjennemsnitlig	2.96	2.07	2.90	1.38
- Kvinder.....	1.00—2.00	0.80—2.00	0.80—1.50	0.50—1.50
gjennemsnitlig	1.66	1.40	1.07	0.87

Den vanlige Dagløn paa egen Kost har været: for Tømmerhuggere Kr. 2.50—Kr. 3.00, for Arbeidere i Guanofabriker Kr. 2.20—Kr. 3.00, gjennemsnitlig Kr. 2.70, for Tranbrændere Kr. 2.40—Kr. 4.50, gjennemsnitlig Kr. 3.34, for Hustømmermænd Kr. 2.50—Kr. 4.00, gjennemsnitlig Kr. 3.30, og for Slaattekarle Kr. 3.00 à Kr. 4.00.

Fjeldfinnernes Tyende lønnes noget forskjellig i de forskjellige Distrikter. Medens den for Sydvarangers Vedkommende anslaaes til Kr. 90 à Kr. 130 for

---

[1]) Husmænd forekommer i Finmarken kun i Hasvik og Maasø Herreder.

Tjenestegutter og Kr. 65 à Kr. 80 for Tjenestepiger, dreier den sig i Polmak omkring Kr. 200 og for Piger omkring Kr. 100 foruden Kosten, for det meste beregnet i Ren og Klæder. I Karasjok og Kautokeino lønnes baade Gutter og Piger med de nødvendige Klæder samt 3 drægtige Simler.

Ifølge de fra Sorenskriverne modtagne Opgaver er der i Femaaret thinglæst 888 Panteheftelser til et samlet Beløb af Kr. 1 486 278.66 og aflæst 358 Heftelser til Beløb Kr. 588 183.59. Heftelserne er saaledes forøgede med et Antal af 530 og et Beløb af Kr. 898 095.07.

For de forskjellige Sorenskriverier stiller Forholdet sig saaledes:

i Alten Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	173 og et Beløb af Kr.	137 109.00
- Hammerfest Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	217 - - — - -	406 299.00
- Tanen Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	92 - - — - -	333 066.62
- Varanger Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	46 - - — - -	45 652.04
- Vardø Sorenskriveri er Heftelserne forøget med et Antal af	2 - - — - -	?
		Kr. 922 126.66
medens Beløbet er formindsket med		- 24 031.59
Forøgelsen bliver saaledes i Antal	530 og et Beløb af Kr.	898 095.07

Forøgelsen af Pantegjælden beløb sig:

i 1886—1890	til Kr. 301 803.00
- 1881—1885	- - 184 160.00
- 1876—1880	- - 771 650.00
- 1871—1875	- - 536 284.00

Exekutioner og Udpantninger samt Tvangsauktioner over faste Eiendomme og Løsøre er i Femaaret afholdt i følgende Antal og for efternævnte Beløb:

Fogderier.	Exekutioner og Udpantninger.		Tvangsauktioner over fast Gods.		Tvangsauktioner over Løsøre.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
Alten	2 214	105 278.45	26	16 855.00	45	13 568.00
Hammerfest	3 859	107 027.77	29	71 186.50	58	15 657.53
Tanen	3 060	53 423.41	11	5 514.50	24	9 384.89
Varanger	1 709	40 558.81	31	17 897.00	48	12 779.35
Vardø	1 030	15 104.96	11	5 318.92	10	2 602.88
Tilsammen	11 872	321 393.40	108	116 771.92	185	53 992.65

I foregaaende Femaarsperiode udgjorde Beløbet af Exekutioner og Udpantninger Kr. 429 710 og Beløbet for det ved Tvang solgte faste Gods og Løsøre henholdsvis Kr. 68 084 og Kr. 40 884. I 1881—1885 var de tilsvarende Tal henholdsvis Kr. 269 438, Kr. 150 060 og Kr. 26 834.

Frivilligt Salg af faste Eiendomme har i Femaaret fundet Sted i følgende Antal og Beløb:

Sorenskriverier.	1891.		1892.		1893.		1894.		1895.	
	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.	Antal.	Kr.
Alten	50	25 847	101	51 378	107	28 564	80	40 342	88	20 311
Hammerfest	37	19 448	35	21 930	38	47 320	34	85 300	56	70 062
Tanen	50	9 453	29	7 500	41	27 347	70	25 492	53	23 348
Varanger	30	9 275	35	32 450	28	28 456	29	12 660	33	30 355
Vardø	12	3 481	36	7 782	13	1 357	6	5 643	13	20 271

I forrige Femaar solgtes 1 376 faste Eiendomme til et Beløb af ca. 900 000 Kroner og i 1881—1885 solgtes 1 109 til Beløb 469 585 Kroner.

Til Landdistrikternes Forligelseskommissioner — indbefattet Byerne Vardø og Vadsø, der har Forligelseskommissioner fælles med henholdsvis Vardø og Nordvaranger Herreder — var der i Femaaret paaklaget 2 044 Sager. Antallet af Sparebankforlig var 403 og af smaa Gjældssager afgjorte ved Forligelseskommissionens Kjendelse 269. Antallet af paaklagede Sager var 2 480 i 1886—1890 og 2 767 i 1881—1885.

Amtet har 4 Sparebanker, nemlig i Vadsø, Vardø, Hammerfest og Alten. Den Kapital, som disse havde under Forvaltning, udgjorde ved Femaarets Udgang tilsammen Kr. 1 198 705 mod Kr. 1 114 882 ved Udgangen af 1890.

Af private Forsikringsindretninger findes ingen i Landdistriktet.

Antallet af de i Femaaret behandlede Straffesager og offentlige Politisager fremgaar af følgende Tabel:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Ialt 1891—1895.	Gjennemsnitlig 1891—1895.
Straffesager	71	103	86	64	97	421	84
Politisager	114	146	177	155	246	838	168
Ialt	185	249	263	219	343	1 259	252

Af disse angik 195 Sager Tyverier, 105 Overtrædelse af Skovreglerne, 318 ulovligt Øl-, Vin- og Brændevinssalg, 31 Skoleforsømmelse, 85 ulovligt Fiske og 47 Sædelighedsforbrydelse, de øvrige Sager forskjellige andre Forbrydelser.

Resolutioner om Underholdningsbidrag til Hustru og ægte Børn og til Børn, hvis Forældre ikke har indgaaet Ægteskab med hinanden, har i de forskjellige Aar været udfærdiget i følgende Antal:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Ialt.	Gjennemsnitlig.
Familieresolutioner	4	3	1	1	2	11	2
Opfostringsresolutioner	33	38	28	38	42	179	36
Kronarbeidsresolutioner	7	8	32	25	35	107	21
Ialt	44	49	61	64	79	297	59

Antallet af Sindssyge, der ikke forpleiedes for privat Regning, var i 1890 og 1895 i de forskjellige Lægedistrikter følgende:

		1890.	1895.
Alten	Lægedistrikt	11	11
Loppen	—	2	2
Hammerfest	—	7	8
Maasø	—	4	6
Kistrand	—	4	4
Lebesby [1])	—	-	5
Tanen	—	6	10
Vadsø	—	5	6
Vardø	—	1	2
Sydvaranger	—	-	1
	Amtet	40	55

Af Spedalske var der ifølge Meddelelse fra Overlægen for den spedalske Sygdom ingen i Finmarkens Amt ved Udgangen af 1895. I 1890 var der i Amtet 6 Spedalske.

Sundhedstilstanden maa siges gjennemgaaende at have været god. Bortseet fra Influenza, skal kun nævnes nogle Tilfælde af exanthematisk Tyfus.

Amtets Landdistrikter har ikke i Femaaret været hjemsøgt af nogen særlig Ulykke.

---

[1]) Oprettet 1893, se ovenfor under «Inddeling».

Vil man af de foran givne Oplysninger drage nogen Slutning med Hensyn til Finmarkens økonomiske Tilstand i sin Almindelighed, synes den stadig voksende Folkemængde, sammenholdt med den ligesaa stadig aftagende Udvandring, Jordbrugets og Fædriftens utvivlsomme Fremgang, det jevnt gode Fiske, den antagne Formues umiskjendelige Vækst samt Kommunikationernes stadige Udvikling, at tyde paa, at de økonomiske Forhold i sin Almindelighed har været gode, og at Finmarken i det Store og Hele taget er i jevn og rask Fremgang.

B. Byerne.

Med Hensyn til den økonomiske Tilstand i de 3 Byer inden Amtet i Femaaret 1891—1895 ser jeg mig kun istand til at fremsende nedenstaaende Beretning vedkommende Vardø By, afgiven af Magistraten i Vardø. Beretning fra Magistraten i Vadsø er endnu ikke indkommen til Amtet. Med Hensyn til Hammerfest tillader jeg mig at henvise til Amtets Telegram til det kongelige Indre-Departement af 24 November 1896.

Finmarkens Amt, den 31 Marts 1897.

N. Prebensen.

Beretning

om Kjøbstaden Vardø's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Vardø Toldkammer har leveret følgende Opgave over de vigtigste Indførsels- og Udførselsartikler ved Vardø Toldsted i Aarene 1891—1895.

A. Summarisk Opgave
over de vigtigste Indførselsartikler ved Vardø Toldsted i Aarene 1891—1895.

Aar.	Rugmel.	Hvedemel.	Havregryn.	Rebslagerarbeide.	Kjød og Flesk.	Smør.	Næver.	Hø.	Stenkul.
	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Hl.
1891.....	2 315 160	12 373	203 500	12 434	41 187	4 930	69 340	342 790	120 596
1892.....	1 198 777	12 245	42 240	16 252	57 053	7 707	120 956	201 934	127 170
1893.....	1 483 958	11 505	108 560	7 619	51 769	2 880	129 988	380 030	171 858
1894.....	2 068 434	27 584	212 716	8 284	72 317	5 273	185 772	177 912	173 198
1895.....	2 215 777	29 956	180 050	10 082	55 353	2 343	113 570	226 330	168 285

Aar.	Salt.	Sukker.	Kaffe.	The.	Vin (paa Fustager).	Brændevin (paa Fustager).	Multegrød. Værdi.	Trælast.	
								Ton.	Værdi.
	Hl.	Kg.	Kg.	Kg.	Kg.	Kr.	Kr.		Kr.
1891.....	18 554	21 679	1 165	427	3 763	3 492	965	3 702	60 495
1892.....	12 534	34 285	385	348	2 751	2 319	258	2 488	43 169
1893.....	23 025	38 420	618	318	1 991	3 135	727	2 266	39 356
1894.....	22 780	27 730	193	212	2 470	1 476	2 636	2 241	39 289
1895.....	9 140	33 780	408	423	2 361	1 189	1 633	2 833	50 375

B. Summarisk Opgave

over de vigtigste Udførselsartikler ved Vardø Toldsted i Aarene 1891—1895.

	Tørfisk.	Klipfisk.	Saltfisk.		Sild.	Tran.	Lever.	Guano.
	Kg.	Kg.	Kg.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Kg.
1891.								
Til Udlandet	409 533	-	5 207 040	894	500	14 606	132	859 700
- Indlandet	358 152	3 115 270	-	149	-	7 543	1 203	-
Tilsammen	767 685	3 115 270	5 207 040	1 043	500	22 149	1 335	859 700
1892.								
Til Udlandet	1 630 990	-	4 866 548	599	2 039	19 303	28	1 019 340
- Indlandet	159 696	7 370 380	-	390	-	6 510	3 510	-
Tilsammen	1 790 686	7 370 380	4 866 548	989	2 039	25 813	3 538	1 019 340
1893.								
Til Udlandet	623 594	-	4 360 244	3 298	2 264	20 140	81	1 197 240
- Indlandet	132 094	3 578 827	-	39	-	5 095	93	-
Tilsammen	755 688	3 578 827	4 360 244	3 337	2 264	25 235	174	1 197 240
1894.								
Til Udlandet	1 633 438	-	5 178 784	2 729	3 611	16 568	-	955 400
- Indlandet	358 516	5 636 100	-	295	-	15 636	503	-
Tilsammen	1 991 954	5 636 100	5 178 784	3 024	3 611	32 204	503	955 400
1895.								
Til Udlandet	859 189	-	4 342 060	980	1 925	5 574	-	375 400
- Indlandet	150 422	2 736 200	-	95	-	10 897	232	-
Tilsammen	1 009 611	2 736 200	4 342 060	1 075	1 925	16 471	232	375 400

Medicinalafgiften har udgjort:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 16 994	Kr. 25 506	Kr. 18 434	Kr. 26 339	Kr. 14 220

De i samme Tidsrum ind- og udklarerede Fartøiers Antal:

Aar.	Indklarerede:			Udklarerede:		
	Fra Udlandet.	Fra Indlandet.	Tilsammen.	Til Udlandet.	Til Indlandet.	Tilsammen.
1891.....	589	250	839	392	299	691
1892.....	497	313	810	332	405	737
1893.....	536	331	867	361	306	667
1894.....	484	606	1 090	399	573	972
1895.....	517	550	1 067	366	527	893

Den samlede Drægtighed af de i Byen hjemmehørende Fartøier udgjorde ca. 300 Ton.

Det er mindre Fartøier, der for det meste bruges til Haakjærringfiske.

Vardø har en fast Station for Baadskyds.

I Femaarsperioden er østre Molo og Muren paa Sandvigneset fuldført. Af den til Ombygning af vestre Molos beskadigede Del paabegyndte Cementmur var ligeledes Underbygningen fuldført i hele sin Længde, og af Overbygningen var fra Begyndelsespunktet ved Sandvigsmuren færdigmuret 78 løbende Meter. Herfra til Sammenknytningspunktet med vestre Molos ubeskadigede Del gjenstod ca. 20 Meter.

Af Mudringen paa Havnene gjenstod Opmudring af 4 500 Kubikmeter Grus i Havnens indre Del, forøvrigt var dette Arbeide færdigt.

Ved Udgangen af 1895 havde Byen 80 Handelsborgere, 57 Haandværksborgere og ingen Skipperborgere.

Af industrielle Anlæg havdes 4 Tranbrænderier og 1 Fabrik for Hermetik.

Fiskemelsfabriken paa Stegelsnes blev nedlagt i 1894. Bygningerne indkjøbtes af et Aktieselskab i Stavanger, der nu sammesteds driver den forannævnte Fabrik for Hermetik.

I Femaaret har ogsaa været drevet af et Aktieselskab, hvis Direktion havde Sæde i Moss, et Fryseri til Export af frossen Fisk, fornemmelig Hyse.

Denne Fabrik standsede imidlertid sin Drift i 1895.

Den sædvanlige Dagløn for almindelige Dagarbeidere har om Sommeren været Kr. 3.00 for Mænd, Kr. 1.50 for Kvinder, om Vinteren for Mænd Kr. 2.00 og for Kvinder Kr. 1.00 paa egen Kost. For Haandværksarbeidere har den været fra Kr. 2.00 op til Kr. 5.00. Den sædvanlige Aarsløn for Tjenestepiger, fraregnet Værdien af Kost og Logi, har været Kr. 100.00.

Ved Udgangen af 1895 havde Byen 428 særskilt matrikulerede Eiendomme.

Over Bygningernes samlede Assurancesum savnes Opgave.

Af faste Eiendomme solgtes i Femaaret 133 Stykker til samlet Beløb Kr. 293 747.54.

I Femaaret thinglæstes Panteheftelser i et Antal af

238 til Beløb Kr. 891 211.14

og aflæstes:

192 - — - 701 879.21

Pantegjælden er saaledes steget med Kr. 189 331.93.

Tvangsauktioner over fast Gods:

19 Stykker til Beløb Kr. 67 934.52,

Do. over Løsøre:

44 — - — - 43 957.15.

Kommunens Gjæld udgjorde ved Udgangen af 1895 Kr. 90 741.68.

Vardø Sparebank havde i 1895 under Forvaltning Kr. 172 239.62.

Vardø Arbeiderforening, stiftet 1879, havde ved Udgangen af 1895: 116 Medlemmer.

Vardø Handelsforening, stiftet 1880, havde 17 Medlemmer.

I Femaaret er oprettet Middelskole, der er knyttet til Folkeskolen. — Derhos har Byen Sømandsskole.

Vardø Samlag for Brændevinshandel har Eneret til Udsalg og Udskjænkning af Brændevin samt til Udskjænkning og Smaasalg af Øl. Det har for begge Dele kun et Udsalgs- og Udskjænkningssted under samme Tag.

Ædrueligheds- og Sædelighedstilstanden har været omtrent som i foregaaende Femaarsperiode.

I Byen virker en Afholdsforening og en Goodtemplarforening.

Byens Indbyggerantal udgjorde ved Udgangen af 1895: 2 782.

Vardø den 8 Januar 1897.

I. A. Nordang.

Beretning

om Kjøbstaden Vadsø's økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Skjønt Fiskerierne i Varangerfjorden ogsaa i denne Femaarsperiode har været mindre gode, har Byens økonomiske Tilstand gaaet jevnt, om ikke raskt, fremad.

Ved Folketællingen den 31 December 1890 havde Byen 1 744 Indvaanere og ifølge Skattemandtallet for 1896 havde den ved Udløbet af Femaarsperioden omkring 2 000 Indvaanere.

Toldintraderne udgjorde i:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 40 692	Kr. 38 557	Kr. 29 769	Kr. 38 159	Kr. 40 402

Værdien af de fra Udlandet i de nævnte Aar udførte Varer kan ikke opgives, ligesaa lidt som Værdien af den samlede Udførsel.

Af efternævnte Varer er der i Femaaret indført gjennemsnitlig:

af Rugmel ..... 738 000 Kg.,
- Stenkul ..... 53 258 Hl.,
- Salt ..... 9 159 -

Den aarlige Udførsel har udgjort af:

Aar.	Tørfisk.	Saltfisk.	Tran.	Guano.
	Kg.	Kg.	Hl.	Kg.
1891	584 530	1 079 510	2 227	245 000
1892	1 416 290	1 500 900	3 708	678 800
1893	916 350	1 984 930	3 856	663 700
1894	2 180 870	1 195 620	4 570	892 000
1895	1 187 350	1 239 970	942	723 300

Ved Vadsø Toldsted er der erlagt følgende Beløb i Medicinalafgift:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 2 882	Kr. 5 439	Kr. 4 566	Kr. 6 694	Kr. 3 399

Den samlede Drægtighed af de i Byen hjemmehørende Fartøier udgjør 192 Ton og Antal Fartøier 8 Stkr., deraf 2 Dampskibe med samlet Drægtighed 92 Ton.

Fremmede Fartøier ankomne fra Udlandet:

Aar.	Antal.	Drægtighed.	Storbritannien og Irland.	Nord-Rusland.	Hamburg.	Russiske Havne ved Østersøen.
		Ton.	Antal.	Antal.	Antal.	Antal.
1891.....	72	5 730	12	59	1	-
1892.....	86	5 585	13	71	1	1
1893.....	109	6 681	13	95	1	-
1894.....	126	8 015	12	111	2	1
1895.....	90	6 952	15	75	-	-

Konkursernes Antal har i Femaarsperioden været 10. Af disse har kun 3 været af nogen Betydning.

Den i forrige Beretning omhandlede Landgangskai fuldførtes i 1892.

I 1893 indførtes ordnet Fløtmandsvæsen, ligesom der ved Landgangskaien opførtes en mindre Bygning, hvor Fløtmændene har Station.

Ved Storthingets Beslutning af 21 Juli 1894 bevilgedes Kr. 30 000 til Paabegyndelse af en Molo fra Skagodden i nordnordvestlig Retning mod Fastlandet. Arbeidet paabegyndtes i 1895 og Moloen er nu ført ud i en Længde af omtrent 180 m.

Mudringen i Havnen tilendebragtes i 1895. Saavidt man hidtil har kunnet erfare, har Dybdeforholdene i den opmudrede Del af Havnen ikke i nævneværdig Grad forandret sig.

Under 6 April 1894 bevilgede Kommunebestyrelsen til Anlæg af et nyt Vandværk med Kloakledning i den centrale Del af Byen samt til Installation af Brandvæsenet Kr. 95 000. Arbeidet paabegyndtes Sommeren 1895, men var ved Femaarets Udløb ikke fuldført.

I 1892 paabegyndtes Opførelsen af en Embedsbolig i Vadsø for Amtmanden i Finmarkens Amt. Eiendommen, der har kostet ca. Kr. 60 000, var færdig ved Udgangen af 1895.

Byens Grænser har i Femaaret ikke undergaaet nogen Forandring. En for Storthinget i 1894 fremsat kgl. Prp. om Udvidelse af Byens Grænser blev ikke taget under Behandling af nævnte Storthing.

Ved kgl. Res. af 28 Oktober 1893 blev det mellem Vadsø og Nordvaranger hidtil bestaaende Fællesskab i kommunal Henseende ophævet fra 1 Januar 1894.

Kommunens Gjæld udgjorde den 31 December 1890 Kr. 78 459.

I 1893 optoges et nyt Laan af Oplysningsvæsenets Fond, stort Kr. 80 000, hvorved alle ældre Laan dækkedes.

Ved Udgangen af 1895 udgjorde Kommunens samlede Gjæld Kr. 76 600.

Værdien af Kommunens faste Eiendomme udgjorde ved samme Tidspunkt Kr. 99 700.

Efter Skatteligningen udgjorde:

Aar.	Samlet antagen Formue.	Samlet antagen Indtægt.	Skatteøre pr. 1 000 Kr.		Antal Skatydere.
			paa Formue.	paa Indtægt.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1891	1 083 900	456 400	1.50	10.7	402
1892	1 066 900	439 620	-	11.6	390
1893	1 230 800	480 070	2.00	9.8	402
1894	1 211 300	492 480	-	9.8	409
1895	1 211 200	542 500	-	9.5	490

Den udlignede Byskat udgjorde for:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 24 000	Kr. 25 000	Kr. 25 000	Kr. 26 000	Kr. 26 000

Vedkommende Skolevæsenet er i Femaaret ingen væsentlig Forandring indtraadt.

Bykassens Tilskud til Middelskolen har gjennemsnitlig udgjort Kr. 2 500 og til Folkeskolen Kr. 5 500.

Tilskudet til Fattigvæsenet har gjennemsnitlig udgjort Kr. 7 250.

Efter Byens Adskillelse fra Landet bestyres Byens Fattigvæsen af en af Kongen beskikket lønnet Ordfører i Fattigkommissionen.

Byens Veivæsen er adskillig forbedret i Femaaret; ligeledes Gadebelysningen. Ved Udgangen af Femaaret havde Byen 25 Gadelygter.

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme udgjorde den 31 December 1895: 408 og Bygningernes samlede Assurancesum Kr. 1 274 730.

Af faste Eiendomme solgtes i Femaaret 54 til et Beløb af Kr. 70 983.38.

Vadsø Sparebank havde ved Udgangen af 1895 under Forvaltning Kr. 231 429.73 og eiede en Formue af Kr. 37 238.43.

Ret til Salg i Smaat og Udskjænkning af Brændevin samt Udskjænkning af Øl og Vin m. v. indehavdes i Femaaret kun af Vadsø Samlag for Brændevinshandel. Dette havde et samlet Overskud af Kr. 63 479.28. Størsteparten af dette Beløb samt Samlagets Reservefond og faste Eiendom er skjænket Kommunen og afsat til Dækning af Udgifterne ved det nye Vandværk.

Vadsø Havnekasse havde ved Udgangen af 1895 en kontant Beholdning af ca. Kr. 20 000.

Vadsø den 5 November 1897.

Jul. Johnsen.

Beretning

om Kjøbstaden Hammerfests økonomiske Tilstand i Femaaret 1891—1895.

Værdien af den fra Udlandet foregaaede Ind- og Udførsel, den samlede Omsætning og Toldintraderne i Femaaret viser følgende Beløb:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	Gjennemsnitlig.
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Indførselsværdi	515 800	457 100	512 800	493 000	493 500	494 440
Udførselsværdi	1 638 100	1 724 900	1 622 100	1 321 400	1 511 600	1 563 620
Samlet Omsætning	2 153 900	2 182 000	2 134 900	1 814 400	2 005 100	2 058 060
Toldintrader inkl. Skibsafgifter m. v.	66 602	62 308	55 439	48 595	46 619	55 912

De vigtigste Indførselsartikler og disses Fordeling paa Periodens forskjellige Aar var:

(Se Tabellen næste Side.)

Medens der i denne Opgave for enkelte Varesorters Vedkommende viser sig mindre forklarlige eller af mere tilfældige Omstændigheder beroende Svingninger, har de væsentligste Fornødenhedsvarer, Korn og Mel, en decideret stigende Tendents, hvorimod der i Luxusartiklerne, som Brændevin og Vin, i det Hele maa siges at være en mærkbar Nedgang.

Aar.	Rugmel.	Hvedemel.	Havremel.	Brændevin paa Fustager.	Vin paa Fustager.	Kjød.	Flesk.	Kaffe.	The.	Sukker.	Stenkul.	Salt.
	100 kg.	100 kg.	100 kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	hl.
1891	8 835	31	825	5 957	8 520	6 766	1 560	40	20	58 740	112 912	24 383
1892	9 644	24	145	6 917	9 170	17 604	1 337	2 300	139	42 920	106 948	18 156
1893	12 096	51	781	6 167	7 740	14 540	1 677	20	93	30 540	148 173	38 764
1894	14 175	114	1 091	4 465	5 710	14 600	1 018	170	153	63 850	175 373	19 136
1895	18 053	134	1 363	5 985	5 920	14 400	1 105	-	137	76 220	152 808	12 916
Sum	62 803	354	4 205	29 491	37 060	67 910	6 697	2 530	542	272 270	696 214	113 355

Foruden at henvise til, hvad der er anført for Hammerfest By under Fremstillingen af Fiskerinæringen i den almindelige Beretning, hidsættes følgende Tabel over Udførselsmængden af enkelte Varesorter:

Aar.	Sild.	Anden saltet Fisk.		Skind af:		Hvalbarder.	Fiske-Guano.	Tran.
		I Fustager.	I Fartøier.	Sælhund.	Hvalros.			
	hl.	hl.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	hl.
1891.....	686	-	2 893 530	58 344	4 635	150	100 800	14 519
1892.....	1 028	12	3 397 440	34 532	7 972	22 500	124 900	21 535
1893.....	2 231	11	2 581 380	34 434	1 605	8 154	189 500	23 704
1894.....	660	-	3 182 820	20 370	11 742	2 332	308 000	17 052
1895.....	98	-	3 850 650	100 560	1 994	2 783	880 000	7 570
Sum	4 703	23	15 905 820	248 240	27 948	35 919	1 603 200	84 380

Alene Fiskeguano viser en stadig og ganske stor Tilvækst. For de øvrige Varesorters Vedkommende giver Aarsopgaverne et iøinefaldende Billede paa Afkastningens Foranderlighed, paavirket, baade i stigende og faldende Retning, af de deraf flydende Konjunkturer. Af andre Udførselsartikler skal nævnes Isbjørne, Rensdyr, Hvalrostænder, Rensdyrhorn samt Rensdyrskind.

Den ved Hammerfest Toldsted erlagte Medicinalafgift udgjorde i:

1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Kr. 16 940	Kr. 23 712	Kr. 27 140	Kr. 21 656	Kr. 16 416

Samlet Antal og Tonnage af ind- og udgaaende Fartøier i Hammerfest Lodsoldermandskab for Aarene 1891—1895 stiller sig saaledes:

(Se Tabellen næste Side.)

I denne Opgave er ikke medtaget Anløb af Fiskefartøier, rutegaaende Dampskibe eller Turistskibene.

Der fandtes i Byen ved Udgangen af Aaret:

1895: 26 Handelsborgere, 35 Haandværksborgere, 4 Skipperborgere, mod i
1890: 28 — 29 — 2 —

Retten til Udsalg og Udskjænkning af Brændevin indehaves fremdeles af Samlaget, der ved Udgangen af 1895 havde et Udsalgssted og to Udskjænkningssteder i samme Gaard som Udsalget. Samlagets Vedtægter fornyedes ved høieste Resolution af 5 September 1893 for et Tidsrum af 5 Aar fra 1 Januar 1894.

Aar.	Udenrigs Fart indklareret:				Udenrigs Fart udklareret:				Seilfartøier af Hammerfest til og fra Spitsbergen. 1 Tur hver.		Seilfartøier af Hammerfest til og fra Bankerne. 2 Ture hver.		Seilfartøier af Hammerfest i Kystfart.		Russiske Pomorer. Seilfartøier.	
	Seilfartøier.		Dampfartøier.		Seilfartøier.		Dampfartøier.									
	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.	Antal.	Tonnage.
1891.....	21	6 150	10	5 650	20	5 899	11	5 862	26	915	5	116	7	183	54	3 461
1892.....	14	3 204	6	4 359	12	2 760	7	4 500	26	915	5	116	7	183	54	3 368
1893.....	21	5 663	8	5 756	19	5 324	9	6 385	25	895	5	116	7	183	51	3 049
1894.....	21	5 250	6	4 348	20	4 979	6	4 348	25	895	5	116	7	183	40	2 438
1895.....	19	5 044	6	3 982	19	5 044	5	3 322	25	895	5	116	7	183	57	3 513

Ret til saavel Udskjænkning som til Smaasalg af Øl m. v. har efter Beslutning fra tidligere Tid været Gjenstand for Bevilling. Uindskrænket Udskjænkningsret har i hele Femaaret alene været tilstaaet Brændevinssamlaget, indskrænket Udskjænkningsret 1 Udøver (Hoteleier).

Ret til Smaasalg af Øl og Vin blev tilstaaet i 1891, 1892, 1893 og 1894 henholdsvis 14, 11, 12 og 12 Kjøbmænd. I 1895 fik alene Brændevinssamlaget Ret til Smaasalg af Øl, til Smaasalg af Vin 11 Kjøbmænd. I Generalforsamlingen den 16 November 1895, vedtaget ved Repræsentantbeslutning af 27 s. M., blev der oprettet et Samlag for Ølhandel. Dettes Vedtægter blev approberet ved høieste Resolution af 31 December s. A., gjældende for en Tid af 3 Aar fra 1 Januar 1896.

Af industrielle Anlæg haves ved Udgangen af 1895:

5 Tranbrænderier, der var i Virksomhed i Tiden fra Mai til Oktober og sysselsatte en Arbeidsstok, ordinært af 26 Personer, 18 Mand og 8 Kvinder. Arbeidsstyrken varierede for de forskjellige Anlæg fra 2 til 9. Det samlede Antal Arbeidsuger var 82; det mindste Antal Uger, hvori noget af dem blev drevet, var 10, det største 20 Uger.

1 Brus- og Mineralvandfabrik, tilhørende et Firma i Trondhjem, sysselsatte en Arbeider i 51 Uger.

2 Trykkerier, der eies af to Aktieselskaber, nemlig «Finmarkspostens» og «Nordkaps», der beskjæftiger henholdsvis 3 og 2 Mand Aaret rundt.

Byens elektriske Lysanlæg, det første i sit Slags, der blev anlagt her i Landet. Dets Anlæg blev besluttet af Kommunestyret og paabegyndt allerede i 1890. Det drives ved Vandkraft fra 3 Damme, hvortil kommer en Indtagsdam. Stationen, der ligger ca. 1 000 m. udenfor Bygrænsen, drives af to Turbiner og er beregnet baade paa Gade- og Husbelysning. Husbelysningens Turbin driver en énfaset Vekselstrømsdynamo paa 30 Kilowat og 1 000 Volt og udvikler ca. 50 eff. Hestekræfter. Strømmen transformeres ved hver Konsument til 52 Volt. Transformatorerne er anbragt paa Stolper i Gaderne; ca. 600 Glødelamper à 16 Normallys. Gadebelysningens Buelamper har ligerettet Strøm og en Størrelse af 8 Kilowat ved 1 100 Volt; Turbinen paa 15 eff. Hestekræfter føder 18 Stkr. Buelamper, hver paa 1 200 Normallys. Det hele Anlæg har kostet ca. Kr. 96 000. Arbeidsstyrken er 3 Maskinister, hvoraf de 2 dog kun Dele af Aaret, og 1 Kulstiftskifter.

Daglønnen for Tjenere stillede sig saaledes Sommeren 1895 og Vinteren 1895—96 (Opgaverne i forrige Femaar tilsættes, forsaavidt afvigende, i Parenthes):

	Paa egen Kost:		Paa Husbondens Kost:	
	Sommer.	Vinter.	Sommer.	Vinter.
Mænd	Kr. 3.00	Kr. 2.50 (2.80)	Kr. 2.00	Kr. 1.50
Kvinder.....	- 1.50 (1.80)	- 1.20 (1.50)	- 1.00	- 1.00

Aarslønnen for Tjenestegutter var Kr. 300 (280) og for Piger Kr. 100; Kost, Logi m. v. ansættes til Kr. 400.

I Haandværkernes Lønninger spores der Stigning. Disse var paa egen Kost exempelvis:

	1890.	1895.
for Skomagersvende	Kr. 1.20	Kr. 2.20
- Bagersende	- 1.50	- 2.50
- Skræddersvende	- 1.50	- 2.20
- Skibstømmermænd	- 3.50	- 3.50

Maanedshyren paa Fartøier varierede fra Kr. 25 for Letmatroser til Kr. 130 for Førstestyrmænd (paa Dampfartøier Kr. 150).

Antallet af særskilt matrikulerede Eiendomme udgjorde ved Femaarsperiodens Slutning 365 mod 231 den 31 December 1890. Den samlede Brandtakstsum var i hvert af Aarene 1890—1895 pr. 31 December henholdsvis Kr. 1 062 620, Kr. 1 998 920, Kr. 2 614 770, Kr. 2 808 530, Kr. 2 907 490 og Kr. 2 965 440. Forklaringen til denne Stigning fra Slutningen af forrige Femaar vil findes nedenfor:

Af faste Eiendomme solgtes i:

	Antal.	Beløb i Kroner.
1891	26	48 934
1892	19	12 747
1893	23	42 218
1894	12	41 305
1895	13	32 457
Tilsammen i Femaaret	93	227 661
mod i 1886—1890	67	151 447

Af Panteheftelser blev:

Aar.	Thinglæste:		Aflæste:	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.
1891	61	161 888	67	181 968
1892	52	162 875	37	71 760
1893	50	193 332	44	129 200
1894	73	148 796	48	83 478
1895	53	103 890	29	45 937
Tilsammen	289	770 781	225	512 343
mod i 1886—1890	121	341 256	146	547 388

Medens efter dette Pantegjælden i Perioden 1891—1895 forøgedes med Kr. 258 438, blev den i næstforegaaende Femaar formindsket med Kr. 206 132.

Tvangsauktionernes Antal med Tilslagssum var:

Aar.	Fast Gods.		Løsøre.		Tilsammen.	
	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.	Antal.	Tilslagssum.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891	15	28 680	1	345	16	29 025
1892	5	8 412	1	91	6	8 503
1893	3	18 460	3	941	6	19 401
1894	10	14 950	2	277	12	15 227
1895	7	10 360	2	134	9	10 494
Tilsammen	40	80 862	9	1 788	49	82 650
mod i 1886—1890	22	102 875	16	11 430	38	114 305

Beløbet af Exekutioner og Udpantninger i Femaaret udgjorde:

Aar.	Exekutioner.		Udpantninger.		Tilsammen.	
	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.	Antal.	Beløb.
		Kr.		Kr.		Kr.
1891	8	4 023	172	2 403	180	6 426
1892	7	1 495	230	3 176	237	4 671
1893	11	4 238	308	6 010	319	10 248
1894	8	3 105	235	6 603	243	9 708
1895	9	1 685	222	4 086	231	5 771
Tilsammen	43	14 546	1 167	22 278	1 210	36 824
mod i 1886—1890	29	10 357	1 774	22 530	1 803	32 887

Af Udpantningerne blev et Antal af 1 005 til Beløb Kr. 20 487 afholdt for Skatter.

Ved Byens Forligelseskommission behandledes nedennævnte Antal Sager:

Aar.	Ialt.	Heraf var:	
		Sparebankforlig.	Afgjorte Gjældssager.
1891	94	54	10
1892	159	86	24
1893	137	64	34
1894	145	86	27
1895	182	105	35
Tilsammen	717	395	130

I forrige Femaar var det samlede Antal paaklagede Sager 827, hvoraf 786 Gjældssager, deri indbefattet Sparebankforlig.

Den 21 Juli 1890 overgik der Byen en stor Ildsvaade, idet dens indre Halvdel, den ældste og værdifuldeste Del, Forretningsstrøget, blev lagt i Aske. Ilden begyndte lidt over Midnat og varede til Middag. Vandledningen var paa Grund af Reparation omtrent afstængt. Der brændte totalt 130 Bygninger eller Løbe-No., medens 16 blev mere eller mindre beskadigede, til en samlet Assurancesum af ca. Kr. 1 180 000. Fra Nabobyerne sendtes strax Hjælp og Proviant og store Summer indkom ved Subskription; saaledes fra den tyske Keiser 5 000 Mark. Man skred uopholdelig igang med Regulering af Brandtomterne. Der vedtoges skjærpede Byggeforskrifter, approberet ved høieste Resolution af 4 November 1890. Murtvang lod sig ikke gjennemføre; derimod brede Gader og Almenninger med Afstandsbestemmelse eller Brandgavl. Til Gjennemførelse af Regulering, Oparbeidelse af alle de nye Gader og til Vandværkets Udvidelse blev der ved høieste Resolution af 4 November 1890 tilstaaet Byen et Beløb af ca. Kr. 87 000 af de Assurancesummer — over 1/4 Million Kroner — som til Gjengjæld tilstodes udbetalt uden Byggepligt. Efter Branden blev ansat Stadsingeniør (og Branddirektør) i Byen. I denne Begivenhed vil Forklaring findes til et Par oven meddelte Forhold bl. a. Stigningen i Brandforsikringssummen og Opgaverne over af- og thinglæste Panteheftelser m. v. Byen er nu reist igjen i en smuk Skikkelse. Følgende offentlige Bygninger blev færdige:

Middelskolen	Høsten	1892,	Assurancetaxt	Kr. 60 500,
Kirken	—	1893,	—	- 88 000,
Raadhus og Fængsel	Sommeren	1894,	—	- 54 000.

Folkemængden var ved Udgangen af:

Aar.	Samlet Antal.	Deraf ukonfirmerede:	
		Gutter.	Piger.
1890	2 250	489	392
1891	2 621	496	433
1892	2 353	471	436
1893	2 273	472	392
1894	2 253	435	390
1895	2 232	429	384

Den Forøgelse, der fandt Sted i Aarene 1891 og 1892, er kun tilsyneladende og skyldes alene den ved Branden foranledigede Arbeids- og Byggevirksomhed. Folkemængdens Bevægelse i Kjøbstaden kan nærmest karakteriseres som Stilstand.

Af anmeldte Dødsfald var der i:

1891	35 af	Mandkjøn,	15 af	Kvindekjøn;	ialt	50,
1892	50 -	—	32 -	—	-	82,
1893	56 -	—	29 -	—	-	85,
1894	43 -	—	22 -	—	-	65,
1895	27 -	—	16 -	—	-	41.

Herved er at mærke, at af de anmeldte Dødsfald skriver nogle sig fra fremmede Syge, der er blevet indlagt paa det i Byen værende Amtssygehus. Da en større Del af disse er Fiskere, kan man heri se Forklaring paa, at der er saa mange flere Dødsfald af Mandkjøn end af Kvindekjøn.

Til Bedømmelse af Byens økonomiske Forhold i Femaarsperioden hidsættes følgende dels fra den officielle Statistik dels fra det kommunale Arkiv indhentede Oplysninger:

(Se Tabellen næste Side.)

Disse Tal vidner heller ikke om økonomisk Fremgang, men man maa erindre, at den Byen i 1890 overgaaede Ildsvaade havde krævet betydelige Ofre og affødt mange Krav, og allerede ved Femaarsperiodens Slutning sporede man Følgerne af en forstandig og beregnet kommunal Økonomi. At Byen ved denne vil komme til at forvinde Følgerne af den ved Femaarets Begyndelse mindre gode Tilstand og gaa fremad, tør vistnok forudsættes. Men der maa ved Forud-

I Aarene	1890.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
var: Byens Budget til Udligning..... Kr.	27 050.00	26 440.00	30 800.00	40 314.00	41 000.00	39 000.00
AfBrændevinssamlaget erholdtes..... Kr.	5 060.00	4 746.94	5 600.00	15 400.00	15 500.00	17 285.00
Tilsammen	32 110.00	31 186.94	36 400.00	55 714.00	56 500.00	56 285.00
Antal Skatteydere....	583	632	718	673	625	636
Antagen Formue.. Kr.	1 050 800.00	1 197 300.00	1 341 000.00	1 326 000.00	1 346 300.00	1 307 000.00
Skatbar Næring .. -	339 115.00	334 185.00	420 415.00	388 155.00	353 550.00	329 265.00
Udlignet: Eiendomsskat..... Kr.	2 985.85	912.65	3 091.60	3 546.57	3 795.14	4 107.47
Do. Formuesskat -	1 576.20	1 795.95	2 011.50	1 989.00	2 019.45	2 614.00
Do. Næringsskat -	25 861.86	24 823.19	29 399.65	35 334.01	39 247.27	36 411.99
Sum	30 423.91	27 531.79	34 502.75	40 869.58	45 061.86	43 133.46
Skatteprocent pr. 1 000 Kr. antagen Formue	1.50	1.50	1.50	1.50	2.00	2.00
Do. pr. 100 Kr. skatbar Indtægt	7.00	7.04	7.00	9.10	11.10	11.05
Byens Gjæld var pr. 31 Decbr. ..... Kr.	97 281.00	96 254.00	195 727.00	192 200.00	193 130.00	199 130.00

sætningen herom dog tages med i Beregningen, at Byens Hovednæringer og pulserende Liv er afhængig af Faktorer, der i et Aar kan stille sig ganske anderledes end i det følgende (Fiskeri, Hvalfangst og Ishavsfart).

I denne Forbindelse hidsættes en Oversigt over Indskydernes Antal og Indskudenes Størrelse i Hammerfest Sparebank i Femaaret.

Ved Udgangen af:

	1890.	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.
Antal Indskydere.....	1 028	1 075	1 055	1 098	1 092	1 127
Indskydernes Tilgodehavende	Kr. 588 220	599 841	566 441	586 076	577 896	550 890

Af almennyttige eller mere velgjørende Institutioner i Byen skal nævnes:

Hammerfest Handelsforening, stiftet i April 1844 med det Formaal «at omtale i Møder Handels- og Forretningsanliggender af almindelig Interesse, give gjensidige Oplysninger om Fiskerierne, gjældende Priser paa Raaprodukterne, om Handelen med Russerne o. s. v.». I 1895 havde Foreningen 12 Medlemmer.

Hammerfest Arbeiderforening, stiftet i 1865 til Udbredelse af Oplysning, Orden og Sparsommelighed. Som mange andre Arbeiderforeninger, har den dog ikke strengt holdt sig inden dette Formaals Ramme. Den havde i 1895 ca. 100 Medlemmer.

Hammerfest Sømandsforening, stiftet i 1871. Dens Formaal er at understøtte gamle og trængende Søfolk og deres Efterladte. Medlemsantallet er ca. 100 Sømænd af Hammerfest Indrulleringskreds. Under Bestyrelsens Forvaltning staar «Sømandskassen», der ved Udgangen af 1890 havde en Formue af Kr. 5 820.15 og ved Udgangen af 1895 Kr. 6 234.56. Foreningens Indtægter bestaar foruden i Renterne af Beholdningen i frivillige Bidrag. I Femaaret har hvert Aar gjennemsnitlig Uddelingen andraget til Kr. 172 og Udgifterne til ca. Kr. 83.

Hammerfest Begravelsesforening, stiftet 6 Marts 1866 med det Formaal at sikre Mand og Hustru en Begravelseshjælp, hvis Størrelse for hvert Aar bestemmes af en Generalforsamling. Hidtil har Understøttelsen været Kr. 60 for hver Person — Kr. 120 for Mand og Hustru, der regnes for et Medlem. I 1895 var Medlemsantallet 123.

Arbeidsskolen for Gutter, kaldet «A. Aagaards og Hustrus Minde». Den blev oprettet i 1874. Dens Opgave er «ved Opøvelse i Brugen af forskjellige Slags Værktøi og Veiledning i Udførelsen af Arbeider i Træ, at vække Elevernes Sands for og Lyst til Arbeide og paa den Maade bidrage til at opelske Husflid og nyttig Virksomhed i Hjemmene». Indtil 1892 foregik Undervisningen i 5 Vintermaaneder, og der meddeltes Undervisning til 50 à 60 Gutter. Fra nævnte Aar foregik en væsentlig Omordning af Skolen for derved at tilfredsstille den nye Folkeskolelovs Krav til Gutternes Undervisning i Slöjd. Undervisningen meddeles nu det hele Aar — undtagen i Ferierne — obligatorisk for alle Folkeskolens Elever i de to øverste Afdelinger. Indtægterne har udgjort Kr. 1 030 aarlig (Renterne af Legatkapitalen Kr. 160, Statsbidrag Kr. 266 og Bidrag af Brændevinssamlaget Kr. 604); Udgifterne, hvoriblandt efter Legatopretternes Bestemmelse har været opført Kr. 80 til Præmier for Eleverne, har ækvivaleret Indtægterne.

Om den religiøse og moralske Tilstand i Byen bemærkes:

Det romersk-katholske Kirkesamfund, der er gammelt paa Stedet, har kun fundet lidet forøget Tilslutning. Derimod har Methodisterne, som i Femaaret har bygget sig egen Kirke, faaet ikke faa Tilhængere af Udtraadte fra Statskirken. Tilslutningen synes dog at have kulmineret i 1894, idet der allerede fra 1895 er en betydelig Nedgang i Udmeldelserne: 5 mod 30 i 1894. Baptisterne er yderst faa, og af Adventister er der ikke synderlig flere.

Ædrueligheden er i Fremgang blandt Byens faste Befolkning. Men i en Søby og paa et Gjennemfartssted som Hammerfest vil der altid blive endel Drik og Uorden, navnlig ved Fangstflaadens Ankomst og Afreise. Antallet af de for Drukkenskab og Gadeuorden arresterede var i:

	1891.	1892.	1893.	1894.	1895.	
	47	15	100	51	37	samt
Antal Politisager.....	7	8	27	22	29	
— Justitssager....	17	24	23	21	21	

Derimod staar Sædelighedstilstanden fremdeles paa et noksaa lavt Standpunkt.

De uægte Børns Antal udgjorde i:

1891.....	3 af 56	levende	Fødte	5.4	Pct.
1892.....	12 - 80	—	—	15	-
1893.....	12 - 77	—	—	15.6	-
1894.....	10 - 71	—	—	14.1	-
1895.....	8 - 64	—	—	12.5	-

Ogsaa dette staar naturligen i Forbindelse med den Søgning til Byen af fremmede Arbeidssøgende, som Fiskeriet og Ishavsfangsten har tilfølge. Ved fortsat Arbeide tør det vel haabes, at man ogsaa i denne Henseende vil gaa bedre Tider imøde.

Finmarkens Amt, 10 December 1898.

T. J. W. Graff.